GH. CONSTANTINESCU - DOBRIDOR

SLR

SINTAXA LIMBII ROMÂNE

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ

Scanned with OKEN Scanner

GH. CONSTANTINESCU-DOBRIDOR

SINTAXA LIMBII ROMÂNE

EDIȚIA a II-a
revăzută

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Cuvânt înainte 5
O nouă sintaxă a limbii române 7
Abrevieri 13

I. Introducere

1. Istoric, caracteristici, definiție 15
2. Obiectul sintaxei 18
3. Unitățile sintaxei 18
4. Tipuri de raporturi (relații) sintactice 30
5. Raporturile sintaxei cu alte discipline 37

II. Sintaxa propoziției

A. *NOȚIUNI GENERALE* 51

1. Istoric, caracteristici, definiție 51
2. Obiectul sintaxei propoziției 54
3. Tipurile de propoziții (clasificare) și punctuația lor 55
4. Unitățile sintactice din cadrul propoziției. Clasificare 69
5. Tipurile de raporturi (relații) sintactice din propoziție și mijloacele de realizare a lor 80
6. Cuvinte și construcții intercalate, cuvinte și construcții incidente, cuvinte și construcții de umplutură, ticuri verbale în structura propoziției 88
7. Construcții (procedee) sintactico-stilistice în structura propozițiilor independente 93
8. Accentul dinamic (de intensitate), intonația, pauza și ritmul în propoziție 103
9. Raporturile dintre propoziție și judecată 109

B. *DESCRIEREA PĂRȚILOR DE PROPOZIȚIE* 113

Istoric, caracteristici, definiție 113
1. Subiectul. 116
2. Predicatul 132
3. Atributul. 165

4. Complementul 189
5. Elementul predicativ suplimentar 252
6. Apoziția 261

III. Sintaxa frazei

A. *NOȚIUNI GENERALE* 269

1. Istoric, caracteristici, definiție 269
2. Obiectul sintaxei frazei 272
3. Unitățile sintactice din cadrul frazei (propozițiile). Clasificarea, topica și punctuația lor 272
4. Tipurile de fraze și punctuația lor 300
5. Tipurile de raporturi (relații) sintactice din frază și mijloacele de realizare a lor 312
6. Construcții (procedee) sintactico-stilistice în structura propozițiilor din frază și în structura frazelor 328
7. Accentul dinamic, intonația, pauza și ritmul în frază 346
8. Raporturile dintre frază și judecată, dintre frază și raționament 354

B. *DESCRIEREA PROPOZIȚIILOR SUBORDONATE ȘI APOZITIVE DIN FRAZĂ* 356

Istoric, caracteristici, clasificare 356

1. Subordonata subiectivă 361
2. Subordonata predicativă 369
3. Subordonata atributivă 377
4. Subordonata completivă 389
   4.1. *Subordonatele completive necircumstanțiale* 391
   4.2. *Subordonatele completive circumstanțiale* 410
5. Subordonata predicativă suplimentară 506
6. Propoziția apozitivă (apozițională) 510
7. Valori stilistice ale propozițiilor în frază și ale frazelor 519
8. Părți de propoziție și componente ale acestora care, formal, fac parte dintr-o propoziție subordonată, iar, relațional, depind de părți de vorbire din altă propoziție 538
9. Concordanța (corespondența, consecuția) timpurilor în propozițiile din frază 540
10. Procedee sintactice de redare (reproducere) a comunicării . . . 547

IV. Tendințe în sintaxa limbii române contemporane

Bibliografie selectivă 557

Scanned with OKEN Scanner

O NOUĂ EDIȚIE A SINTAXEI LIMBII ROMÂNE

Ediția aceasta nouă a Sintaxei *prof. Gh. Constantinescu-Dobridor atestă interesul cititorilor de toate categoriile față de problemele complexe ale limbii române literare, ale sintaxei în special, domeniu deosebit de bogat și încărcat de construcții infinite ale limbii, apelând la toate mijloacele de comunicare, pentru a formula enunțuri pe măsura gândirii, intenției, sensibilității celui ce se exprimă. După ediția nouă a* Morfologiei, *redactată pe baza aceleiași metode de explicare și ilustrare a problemelor specifice domeniului ; după* Dicționarul de termeni lingvistici, — *o adevărată enciclopedie lingvistică* —, *și el reeditat la cererea cititorilor și mai ales a profesorilor și elevilor preocupați de problemele studiului limbii naționale, această* Sintaxă *nouă aduce și unele îndreptări și completări față de prima ediție, îmbogățind astfel și bibliografia domeniului cercetat.*

Față de alte multe lucrări didactice pe tema sintaxei, cartea de față aprofundează analiza sistematică a fiecărui capitol, pentru a da definiții clare și complete faptului sintactic și a-i întregi funcțiile și valorile de comunicare și de expresivitate prin relațiile permanente ale sintaxei cu morfologia, cu lexicul — element de construcție —, cu ortografia și punctuația, dar și cu stilistica, fapt cu deosebire semnificativ ; se pune deci în evidență câmpul vast al interferențelor dintre logica și afectivitatea posibilă a construcției sintactice. O informație bogată, sintetizând și, uneori, polemizând cu cercetările foarte numeroase asupra sintaxei, întreprinse și stimulate după apariția celor două ediții ale Gramaticii Academiei, de acum mai bine de un sfert de secol, extinderea comentariilor și a exemplificării faptelor discutate, includerea unor puncte de vedere personale în interpretarea analizei de detaliu fac din cartea de față o sursă documentară de ordin didactic, un instrument de cunoaștere și de asimilare a normelor limbii, un factor de cultivare a limbii literare, bogat în sugestii pentru noi cercetări în domeniul sintaxei.

Cât de complexe sunt de fapt problemele sintaxei și cât de variate metodele cercetării ei a ilustrat-o recentul Colocviu

internațional de la Bordeaux-Franța, axat pe tema „Dependență și integrare sintactică: subordonare, coordonare, conexiune", din octombrie 1994, organizat la Universitatea „Montaigne" de către Colectivul de „Cercetare în domeniul sintaxei și al semanticii", Colocviu la care au participat specialiști din multe centre universitare ale lumii și care a analizat aspectele și metodele cercetării sintaxei, cum ne informează Buletinul rezumativ al acestei conferințe științifice la nivel mondial. Mă refer doar la un detaliu al sintaxei, discutat la Colocviu: aspectele construcției ideii de opoziție *în frază, analizate de Fr. N. Paricio de la Universitatea din Zaragoza, sub titlul „Dependență logico-semantică și grade de dependență sintactică", în care este pusă în relief sinonimia dintre adversative, la nivel de coordonare, și concesive și opoziționale la nivel de subordonare, fapt pe care-l discutasem și noi încă în „Sintaxă și stilistică" (1968), desigur cu alte exemple și cu specificul mijloacelor limbii noastre. În cartea de față, cititorul va găsi multe asocieri și similitudini de construcții, dar și sublinierea diferențelor de făcut între omonimii și sinonimii sintactice, care puteau constitui chiar un capitol final, aparte, al volumului de față.*

Cu toate că tratează separat părțile de propoziție și propozițiile corespunzătoare, având deci un capitol mare al sintaxei propoziției și altul al frazei, în vreme ce manualele școlare, în general, conțin sintetic cele două aspecte, analizând propozițiile ca o dezvoltare a părților de propoziție, — ceea ce se potrivește numai în parte, nu în totalitate, de vreme ce unele complemente sunt modest reprezentate (consecutiv, condițional), iar numele predicativ singur este echivalent cu o predicativă, — autorul face totdeauna legătura între cele două aspecte, le exemplifică (contragerea, dezvoltarea sintactică) și, mai mult, ceea ce nu se află în alte lucrări de sintaxă, indică valorile stilistice ale construcțiilor posibile, prin exemple extrase din opere literare sau date din uzul curent al enunțurilor.

* * *

„Limba și legile ei dezvoltă cugetarea" *a spus Eminescu (manuscrisele Academiei Române nr. 2258, f. 113) și cartea de față este dedicată explicării acestor legi ale enunțului, ale vorbirii corecte, logice, expresive. Ideea de cultivare a limbii apare în fiecare capitol, inclusă în „mijloace de expri-*

mare", „nu trebuie să confundăm", „topică", „intonație și punctuație", „echivalentul sintactic", „contragerea", „valori stilistice" etc.; prin ele se pune în relief elasticitatea și resursele limbii și se exercită pozitiv spiritul critic în folosirea corectă a limbii în vorbirea curentă. Căci, la citatul de mai sus, se cuvine adăugat un altul, tot din opera unui scriitor de seamă și filozof, care ne-a lăsat texte memorabile asupra expresivității limbii noastre: „Limba de toate zilele e o unealtă și o formă a spiritului", — *a spus Blaga (Contemporanul, 1965, nr. 10, p. 2, comentarii publicate postum).*

Sintaxa ne călăuzește spre un limbaj supravegheat, amintindu-ne la fiecare pas de legătura dintre gândire și expresie, dintre logică și gramatică, — enunțul, forma lui, structura unităților de comunicare reflectând dinamica și intențiile spiritului. Fiecare capitol al acestei cărți este îmbogățit, peste cadrul tradițional al tratării problemelor de sintaxă didactică, semantic adesea, cu observații noi, cu un context lingvistic mai larg, cu observații practice, rezultat al unei îndelungate experiențe didactice personale, la catedră, a autorului.

Mai trebuie spus că lucrarea de față este altceva decât cursurile universitare de azi de sintaxă, influențate de teorii diverse ale informaticii, ale structuralismului care mai stăruie dogmatic în direcții și metode care nu au putut convinge și deci nu au pătruns în învățământul gramaticii din școli, rămânând aproape sterile, în multe privințe. Autorul, fidel bunelor tradiții ale studiului gramaticii, îmbogățind cele statornicite clasic, în Gramatica Academiei, adaugă noi câștiguri formative ale acestei discipline de cunoaștere și cultivare a limbii române; căci aceasta devine corectă, bogată și expresivă când i se știu prețul, resursele și normele ei specifice. În această direcție s-au orientat eforturile prof. Gh. Constantinescu-Dobridor în această carte instructivă, practică, documentată, elaborată pentru colegii săi, și mai ales pentru tinerii preocupați de corectitudinea și expresivitatea limbii, prețuind această „unealtă" a spiritului, cum zicea Blaga, căci ea este în același timp și „măsurariul civilizațiunii unui popor", după formula veche și mereu actuală a lui Eminescu.

Studiul sintaxei este un capitol esențial al cunoașterii limbii în toată complexitatea ei, un studiu complex și agreabil când ai la îndemână un auxiliar atât de bogat, precum este această a doua ediție a Sintaxei *prof. Gh. Constantinescu-Dobridor; încă de la ediția I, el a avut încredere în cititorii*

avizați, în cadrele didactice și în tineretul studios, cu toții beneficiari, dar și posibili colaboratori prin observațiile și sugestiile ce vor face, la o nouă ediție a lucrării de față. Căci nu încape îndoială : cartea aceasta merită atenția și prețuirea tuturor celor interesați de cunoașterea și cultivarea limbii noastre naționale, a limbii care este, după Blaga, „întâiul mare poem al unui popor".

2 februarie, 1997 *GH. BULGĂR*

CUVÂNT ÎNAINTE

La aproape trei ani după apariţia acestei lucrări (1994), ne aflăm în situaţia fericită de a o prezenta din nou cititorilor noştri, sub forma unei ediţii revizuite, în consens cu observaţiile de care am putut beneficia până în prezent.

Cu bibliografia redusă la lucrările de bază, necesare acestui studiu, prezenta ediţie se adresează, în continuare, profesorilor de limba română, învăţătorilor, studenţilor din facultăţile de profil, elevilor mari, candidaţilor la examenele de admitere în facultăţi şi tuturor celor interesaţi de problemele limbii noastre.

Posibilitatea îmbunătăţirii ei, prin observaţiile bine intenţionate ale viitorilor recenzenţi, rămâne, ca şi în cazul Morfologiei, *deschisă în continuare.*

Cu acest prilej, mulţumim din nou domnului prof. univ. dr. Gh. Bulgăr, prefaţator şi al acestei ediţii, precum şi domnului Dinu Grama, directorul Editurii Ştiinţifice, pentru sprijinul şi bunăvoinţa pe care mi le-au acordat, în vederea finalizării acestui proiect.

Autorul

Scanned with OKEN Scanner

ABREVIERI

AR	= Academia Română
CUB	= Centrul de multiplicare al Universității din București, București
EA	= Editura Academiei, București
EAl	= Editura Albatros, București
EALL	= Editura ALL, București
EAR	= Editura Academiei Române, București
Ed.	= Ediția
EDP	= Editura Didactică și Pedagogică, București
EER	= Editura Enciclopedică Română, București
EIC	= Editura Ion Creangă, București
EJ	= Editura Junimea, Iași
EȘ	= Editura Științifică, București
EȘE	= Editura Științifică și Enciclopedică, București
ET	= Editura Tineretului, București
E VOX	= Editura VOX, București
SR	= Editura Scrisul Românesc, Craiova
TUB	= Tipografia Universității din București, București
TUCN	= Tipografia Universității din Cluj-Napoca, Cluj-Napoca
TUI	= Tipografia Universității din Iași, Iași
TUT	= Tipografia Universității din Timișoara, Timișoara

Scanned with OKEN Scanner

Profesorului universitar dr.
GHEORGHE BULGĂR

Omagiul autorului

I. INTRODUCERE

MOTTO:

Dacă morfologia limbii române este o pădure, sintaxa ei, în schimb, se dovedește a fi un adevărat codru, în care destul de ușor te poți rătăci.

1. Istoric, caracteristici, definiție

1.1. **Istoric.** Limba română a împrumutat cuvântul *sintaxă* din franceză (< *syntaxe*) și latină (< *syntaxis* < gr. *syntaxis* „așezare împreună" < *syn* „împreună" + *taxis* „așezare", „ordine", „aranjament"). În greacă el a circulat încă din secolul al V-lea î.e.n., dar numai învățatul alexandrin *Apollonios Dyscolos*, supranumit, „părintele sintaxei", i-a precizat accepțiunea gramaticală, în secolul al II-lea e.n., prin tratatul său *Despre sintaxă*. Pornind de la observațiile sale asupra modului de utilizare a limbii („în cursul vorbirii, cuvintele se grupează, după anumite reguli, într-un anumit fel, stabilind între ele raporturi gramaticale precise"; „pe baza acestor raporturi se conturează funcțiile lor în comunicare"; „ele formează unități distincte numite *constructiones*", despre care vorbea mai târziu și gramaticul latin *Varro*; „ideile exprimate de acestea reflectă legăturile dintre lucrurile și fenomenele din realitate" etc.) și de la greșelile vorbitorilor în folosirea cuvintelor, Apollonios Dyscolos stabilea două posibilități de combinare corectă a acestora: în funcție de categoriile gramaticale de gen, număr, caz și persoană (la cuvintele flexibile) sau în funcție de sens (la cuvintele neflexibile). Tratatul lui a fost apoi tradus în limba latină, la începutul secolului al VI-lea e.n., de către *Priscianus din Cezareea*. Prin urmare, etimologic vorbind, sintaxa este disciplina lingvistică a îmbinării corecte a cuvintelor în comunicare și a marcării flexionare a relațiilor dintre ele, pentru reali-

Scanned with OKEN Scanner

zarea acelor „constructiones" despre care vorbeau cei doi gramatici din antichitate.

Studiile grecești asupra sintaxei, traduse în limba latină, au stat ulterior la baza tuturor gramaticilor europene (inclusiv a celor franceze, pe care noi le-am luat ca model) până în secolul al XVII-lea, când au fost completate cu principiile *Gramaticii generale și raționale de la Port Royal* din 1676 („limba e o creație a rațiunii umane", „categoriile gramaticale sunt identice cu categoriile logice", „propoziția și judecata se suprapun perfect", „sintaxa e în primul rând logică" etc.). Aceste principii au orientat studiile de gramatică până la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea când, prin introducerea metodei comparativ-istorice în studiul limbilor, sintaxa logică își pierde din importanță în favoarea cercetărilor de fonetică și de morfologie.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea studiile de sintaxă au avut la bază o serie de concepții filozofice, prin care se ajungea fie la o exagerare (Școala funcțională de la Geneva, reprezentată prin *Charles Bally*), fie la o diminuare a importanței acestora (Școala idealistă, reprezentată prin *Karl Vossler*). Oricum, în această perioadă s-a observat că nu întotdeauna categoriile gramaticale sunt identice cu categoriile logice, că propoziția și judecata nu se suprapun perfect în toate comunicările umane.

În studiul sintaxei tradiționale s-au folosit și se folosesc încă trei metode fundamentale: *metoda descriptivă* (care urmărește faptele de sintaxă dintr-o anumită etapă a dezvoltării limbii, mai ales din ultima sa etapă), *metoda istorică* (care cercetează faptele sintactice de la faza de început a dezvoltării limbii și până în faza recentă a acesteia) și *metoda comparativă* (care stabilește asemănări și deosebiri între faptele de sintaxă a două sau mai multe limbi înrudite). Sintaxa structurală și sintaxa transformațională, a căror trăsătură esențială este rigoarea științifică, au evidențiat noi procedee de studiere a acestui compartiment al gramaticii.

1.2. **Caracteristici.** Privită ca parte integrantă a structurii gramaticale, sintaxa apare în strânsă legătură cu morfologia, a doua componentă a acestei structuri (vezi

Scanned with OKEN Scanner

și „Sintaxa și morfologia" la pct. 5.1.). Dintre caracteristicile ei amintim următoarele :

— împrumuturile din alte limbi în acest domeniu sunt adoptate relativ mai ușor decât cele morfologice (ca de exemplu : folosirea mai frecventă a topicii unor unități sintactice, întrebuințarea unor noi combinații sintactice etc.) ;

— sintaxa se pretează mult mai greu la studiul comparativ decât morfologia (deseori, cercetarea corespondențelor unui fapt sintactic în alte limbi creează confuzii și duce la concluzii eronate) ; de aceea ea cere o cunoaștere mult mai vastă și mai aprofundată a limbii decât morfologia ;

— sintaxa dispune de mai multe posibilități de exprimare a unui conținut, a unei idei decât morfologia (de exemplu : ideea de cauză în sintaxă îi pune la dispoziție vorbitorului mai multe variante, pe când ideea de persoana I plural în morfologie, la verbe, nu-i oferă decât o singură desinență, *-m*) ;

— sintaxa e mai apropiată de logică decât morfologia, deoarece exprimă în mai mare măsură generalul (de exemplu : acordul predicatului cu subiectul în sintaxă are o motivare logică, în timp ce desinența *-m* la persoana I plural a verbelor, în morfologie, nu are această motivare etc.) ;

— sintaxa determină în mai mică măsură decât morfologia specificul unei limbi, deoarece toate popoarele au, pe aceeași treaptă de dezvoltare, aproximativ aceleași forme logice de gândire ;

— fiind mai apropiată de logică decât morfologia și nedeterminând decât în mică măsură specificul unei limbi, sintaxa, servește mai puțin la demonstrarea înrudirii dintre două limbi în comparație cu morfologia (de exemplu : acordul predicatului cu subiectul există nu numai în limba română, ci și în limba maghiară, or această trăsătură comună nu face din ele limbi înrudite).

1.3. **Definiție.** Privit din perspectivă modernă, termenul „sintaxă" denumește partea gramaticii care studiază cuvintele sub aspectul funcției lor în comunicare (ca părți de propoziție sau „cuvinte sintactice"), enunțurile, frag-

Scanned with OKEN Scanner

mentele de enunțuri, sintagmele, grupurile coordonative, propozițiile, frazele și relațiile ce se stabilesc între acestea în cadrul comunicării.

2. Obiectul sintaxei

Din cele spuse mai sus deducem că sintaxa are ca obiect de studiu enunțurile și fragmentele de enunțuri, concretizate în unități gramaticale distincte: fraza, propoziția și părțile de propoziție (subiectul, predicatul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar și apoziția, organizate uneori în sintagme sau în grupuri coordonative). Sintaxa mai studiază și raporturile care se stabilesc între formațiile lingvistice specifice acesteia, între unitățile sintactice din cadrul propozițiilor și al frazelor, precum și unele construcții sintactice cu valoare stilistică (elipsa, repetiția, anacolutul și tautologia). Într-un cuvânt, obiectul de cercetare a sintaxei sunt regulile de combinare a cuvintelor în cadrul enunțurilor (al propozițiilor și al frazelor), precum și relațiile sintactice din cadrul acestor unități.

3. Unitățile sintaxei

În cursul vorbirii se realizează mai multe unități sintactice deosebite: enunțul, fraza, propoziția și partea de propoziție.

3.1. **Enunțul** este o comunicare întreagă, de-sine-stătătoare, care poate fi înțeleasă de cititor sau care poate fi percepută ca atare de către acesta, chiar dacă el nu înțelege lexical toate cuvintele ei.

Enunțul poate cuprinde: o informație (*L-am căutat peste tot, dar nu l-am găsit.*), o constatare (*Capitala se dezvoltă de la an la an.*), un ordin (*Vino imediat acasă!*), un sfat (*În situația aceasta n-ar strica o lecție.*), o rugăminte (*Cumpără-mi și mie o franzelă.*), un îndemn (*Nu te lăsa intimidat.*), o întrebare (*Cine mai vine acolo?*), un răspuns la o întrebare (— *Ai cercetat?* — **Da.**; — *Ai venit singur?* — **Nu. Cu ei.**) etc.

Scanned with OKEN Scanner

Calitatea de enunț este o însușire sintactică a șirului de cuvinte, dată de organizarea gramaticală a acestora într-o structură, în virtutea unor reguli precise de combinare.

3.1.1. Enunțurile din limba română diferă între ele din punct de vedere cantitativ (prin lungime) și calitativ (prin organizare sau mod de alcătuire și prin ideile exprimate).

Din punct de vedere cantitativ, se disting *enunțuri mai scurte* și *enunțuri mai lungi* (în funcție de preferința vorbitorilor). Lungimea excesivă a enunțurilor împiedică însă comunicarea ideilor și de aceea enunțurile lungi trebuie evitate.

După modul lor de alcătuire există două tipuri fundamentale de enunțuri în limba română : *fraza* și *propoziția* (ambele cu valoare de „enunț" sau de „parte de enunț").

Fraza este un enunț alcătuit din două sau mai multe propoziții : *Consider*[1]*/ că mă vei ajuta*[2]*, / dacă ți-ai pus în gând*[3] */ să te muți la noi*[4]*.* / Cele mai multe enunțuri au formă de frază. În limba română literară întâlnim fraze lungi și complexe, denumite *perioade.* Lungimea și modul plurivalent de organizare a acestora constituie atât o problemă de sintaxă, cât și o problemă de stilistică.

Propoziția este un enunț alcătuit din cuvinte sintactice organizate în jurul unui nucleu numit predicat, dependente direct sau indirect de acesta : *Oamenii au plecat dis-de-dimineață la câmp.*

Pe lângă aceste două tipuri de enunțuri fundamentale (enunț-frază și enunț-propoziție), care sunt enunțuri analizabile — primul, în propoziții, iar al doilea, în părți de propoziție, în limba română mai există și *enunțuri nepropoziționale* (care nu conțin predicate verbale, nominale, adverbiale sau interjecționale). Ele nu pot fi analizabile în părți de propoziție (de aici și denumirea de *propoziții neanalizabile* date de cercetători unor asemenea enunțuri). Sunt frecvent întâlnite în dialoguri. Astfel :

— unele răspunsuri la propozițiile interogative (reprezentate prin adverbe și locuțiuni adverbiale de mod, de afirmație și de negație, sau prin interjecții nepredicative) : — *Ai auzit?* — **Da.** (sau : **Desigur. Ba bine că nu**) ; — *A venit?* — **Nu.** (sau : **Ba**) ; — *Află că le-a trimis.* — **Aha** ! ; — *Știai că nu merge?* — **Ei** ?) ;

— vocativele (reprezentate prin substantive, substantive + interjecții, substantive + adjective) : — *Ioane* ! ; — *Măi Ioane* ! ; — *Mamă* ! ; — *Mamă dragă* ! etc.

Unele fraze și propoziții au valoare de *„părți de enunț"*, atunci când sunt scoase dintr-un enunț (fiecare grup de două propoziții și fiecare propoziție în parte din fraza de mai sus) : *Consider că mă vei ajuta / dacă ți-ai pus în gând să te muți la noi/.* ; *Consider*[1] */ că mă vei ajuta,*[2] */ dacă ți-ai pus în gând*[3] */ să te muți la noi.*[4] /

După ideile exprimate și după modul lor de organizare sintactică distingem *enunțuri sinonime* și *enunțuri omonime*.

A. Sunt **enunțuri sinonime** acele enunțuri care exprimă aceeași idee, pe baza aceleiași organizări sintactice :

— fie explicite și generale (enunțul e întreg și substituibil cu celălalt enunț) : *Omul acela e bun.* — *Acel om e bun.* ;

— fie implicite și ocazionale (enunțul e fie eliptic, conținând latent structura celuilalt, fie întreg, dar nesubstituibil cu celălalt) : — *Unde pleci mâine dimineață?* — *La Cluj.* (răspuns eliptic) — *Mâine dimineață plec la Cluj.* (răspuns complet).

Tot enunțuri sinonime sunt considerate și unele enunțuri cu organizare sintactică diferită : *E bucuros* **de primire.** — *E bucuros* **să primească.** (sinonimie între o parte de propoziție și o propoziție subordonată) ; *Au început* **a coborî.** — *Au început* **coborâșul.** (sinonimie între un complement direct exprimat prin infinitiv și altul exprimat prin substantiv în Ac.) etc.

Enunțurile sinonime au o varietate de forme. Constatăm sinonimia sintactică :

a) **între două propoziții** :

— subordonate : *Vine un băiat*[1] */* **care ne ajută.**[2] */* sau ... **ca să ne ajute.** (o subordonată atributivă și o subordonată circumstanțială de scop) ;

— independente, organizate diferit : *Oamenii* **au adus** *lemnele.* sau *Lemnele* **au fost aduse** *de oameni.* (cu verbul-predicat la diateza activă și cu verbul-predicat la diateza pasivă) ;

— independente, cu sinonimie sintactică între părți de propoziție diferite sau asemănătoare : **Își** *însoțește sora.*

sau *O însoțește pe sora* **sa.** (cu sinonimie între un atribut pronominal în D. și un atribut adjectival în Ac.); *Vine cu pasu-***i** *hotărât.* sau *Vine cu pasul* **său** *hotărât.* sau *Vine cu pasul* **lui** *hotărât.* (cu sinonimie între un atribut pronominal în D., un atribut adjectival în Ac. și un atribut pronominal în G.); *Ideea* **de a răspunde** *îi aparține.* sau *Ideea* **răspunsului** *îi aparține.* (cu sinonimie între un atribut verbal prin infinitiv și un atribut substantival în G.); *Medicamentul* **mi-***a ajutat.* sau *Medicamentul* **m-***a ajutat.* (cu sinonimie între un complement indirect și un complement direct); *E un lucru folositor* **tuturor.** sau *E un lucru folositor* **pentru toți.** (cu sinonimie între un complement indirect în D. și un complement indirect în Ac.) etc.

b) **între o parte de propoziție sau un component al acesteia și o propoziție subordonată cu aceeași valoare (sau invers)**: *E ușor* **de vorbit.** sau *E ușor*[1] / **să vorbești.**[2] / (sinonimie între un subiect și o subordonată subiectivă); *Ea este* **neschimbată.** sau *Ea este*[1] / **cum o știi.**[2] / (sinonimie între un nume predicativ și o subordonată predicativă); *Are un lemn* **bun** *de linguri.* sau *Are un lemn*[1] / **care este bun de linguri.**[2] / (sinonimie între un atribut adjectival și o subordonată atributivă); *Începu* **a vorbi** *repede.* sau *Începu*[1] / **să vorbească repede.**[2] / (sinonimie între un complement direct și o subordonată completivă directă); **Pe la cinci** *am plecat la teatru.* sau **Când s-a făcut ora cinci,** [1]/ *am plecat la teatru.*[2] / (sinonimie între un complement circumstanțial de timp și o subordonată circumstanțială de timp); *Îl văd* **plângând.** sau *Îl văd*[1] / **cum plânge.**[2] / (sinonimie între un element predicativ suplimentar și o subordonată predicativă suplimentară) etc.

Nu trebuie să confundăm corespondența care există între orice fel de propoziție subordonată și partea de propoziție corespunzătoare din planul propoziției, cele două procedee — *expansiunea* (vezi pct. 4.6. de la capitolul A „Noțiuni generale", secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției") și *contragerea* (vezi pct. 3.5. de la capitolul A „Noțiuni generale", secțiunea a III-a „Sintaxa frazei") — care demonstrează această corespondență, *cu sinonimia sintactică* dintre o parte de propoziție și o propoziție subordonată (sau invers), care se referă la posibilitatea de a înlocui într-un anumit enunț o parte de propoziție

printr-o propoziție subordonată sinonimă sau invers, o propoziție subordonată printr-o parte de propoziție sinonimă.

c) **între un grup sintactic și o propoziție coordonată sinonimă (sau invers)**: *Norii vin* **aducând cu ei ploile.** sau *Norii vin*[1] / și / **aduc cu ei ploile.**[2] / (sinonimie între un grup de complemente — un complement circumstanțial de mod + un complement circumstanțial sociativ + un complement direct — și o propoziție principală coordonată copulativ); *A lucrat*[1] / și / **a cântat mereu.**[2] / sau *A lucrat* **cântând mereu.** (sinonimie între o propoziție principală coordonată copulativ și un element predicativ suplimentar + un complement circumstanțial de timp) etc.

d) **între o frază formată prin subordonarea propozițiilor și o frază formată prin coordonarea acelorași propoziții (sau invers)**: *Are și el o părere*[1] / *pe care nu i-o luați în considerație.*[2] / sau *Are și el o părere*[1] / și / *nu i-o luați în considerație.*[2] / (frază cu o subordonată atributivă — frază cu propoziții principale coordonate copulativ); *Închide fereastra*[1] / *și* / *după aceea trage perdeaua.*[2] / sau *După ce închizi fereastra,*[1] / *trage perdeaua.*[2] / (frază cu propoziții principale coordonate copulativ — frază cu o subordonată circumstanțială de timp; *Nu cunosc problema,*[1] / dar / *mă documentez.*[2] / sau *Deși nu cunosc problema,*[1] / *mă documentez.*[2] / (frază cu propoziții principale coordonate adversativ — frază cu o subordonată circumstanțială concesivă) etc.

e) **între un enunț și un grup (un lanț, un șir) sinonim de enunțuri (sau invers)**: *I-a zis*[1] / *să se ducă.*[2] / sau *I-a zis*: *Du-te!* (sinonimie între enunțul — vorbire indirectă alcătuit dintr-o principală regentă și o subordonată completivă directă, și grupul sinonim de enunțuri — vorbire directă, alcătuit din două propoziții independente); *Asculta*[1], / *mai mergea un pas,*[2] / *iar asculta,*[3] / *iar mai mergea un pas.*[4] / sau *Asculta. Mai mergea un pas. Iar asculta. Iar mai mergea un pas.* (sinonimie între un enunț alcătuit din propoziții principale coordonate juxtapuse și un grup sinonim de enunțuri, reprezentat prin propoziții independente); *Aici rămâne Ionică. El este cel mai mic.* sau *Aici rămâne Ionică,*[1] / *pentru că el este cel mai mic.*[2] / (sinonimie între un

grup de enunțuri, reprezentat printr-o propoziție regentă și subordonata sa cauzală juxtapusă, izolată prin punct, și un enunț sinonim alcătuit dintr-o principală regentă, urmată de o subordonată circumstanțială de cauză joncțională etc.

B. Sunt **enunțuri omonime** acele enunțuri formate din aceleași cuvinte așezate în aceeași ordine, dar cu organizare sintactică diferită. De obicei, propozițiile sunt omonime; le întâlnim în următoarele situații:

a) **când se deosebesc prin funcția sintactică a unei singure părți de propoziție**: *Vine noaptea.* (predicat și subiect exprimat prin substantiv) și *Vine noaptea.* (predicat și complement circumstanțial de timp, exprimat prin adverb de timp, subiectul fiind neexprimat, subînțeles); *Dă-i cartea lui Ion.* (predicat, complement indirect anticipat în D., complement direct și complement indirect exprimat prin substantiv în D.) și *Dă-i cartea lui Ion.* (predicat, complement indirect în D., complement direct și atribut substantival în G.); *A văzut fata.* (predicat și subiect) și *A văzut fata.* (predicat și complement direct, subiectul fiind neexprimat, subînțeles) etc.

b) **când se deosebesc prin funcția sintactică a mai multor părți de propoziție**: *A fost prietenul meu.* (predicat verbal, subiect și atribut adjectival) și *A fost prietenul meu.* (predicat nominal și atribut adjectival, subiectul fiind neexprimat, subînțeles); *Aceasta înseamnă ceva.* (subiect, predicat verbal și complement direct) și *Aceasta înseamnă ceva.* (subiect și predicat nominal) etc.

c) **când se deosebesc de către ascultător prin intonație, iar de către cititor printr-o punctuație adecvată**: *I le-a trimis băiatului* **lui Gheorghiță.** (atribut substantival în genitiv) și *I le-a trimis băiatului,* **lui Gheorghiță.** (apoziție în D.); *Fata* **ascultătoare** *își urmă mama.* (atribut adjectival obișnuit) și *Fata,* **ascultătoare,** *își urmă mama.* (atribut circumstanțial cu nuanță cauzală) etc.

3.1.2. Deși este o unitate sintactică de-sine-stătătoare, enunțul se poate afla în anumite relații cu un alt enunț (anterior sau posterior), în cadrul unei grupări (unui șir) de enunțuri. Astfel, între două sau mai multe enunțuri care se succed există întotdeauna *legături de înțeles,* așa

Scanned with OKEN Scanner

cum între gândurile exprimate succesiv de aceste enunțuri există o legătură logică. De exemplu, între enunțurile succesive *M-am oprit în marginea pădurii și ascultam.*[1] / *Privighetorile cântau vrăjite de farmecul lunii.*[2] / *Brotăceii le răspundeau în răstimpuri din păpurișuri.*[3] / — există o strânsă legătură semantică de succesiune: enunțul 2 este legat prin înțeles de enunțurile 1 și 3, iar enunțul 3 de enunțurile 1 și 2. Această legătură de succesiune permite ca, în stare latentă, între aceste enunțuri să existe și legături sintactice, care ar putea fi explicitate, „aduse la suprafață", cu ajutorul adverbului relativ de mod *cum*, al juxtapunerii și al conjuncției coordonatoare copulative *și*, transformând grupul de enunțuri într-un singur enunț, fără modificarea sensului fundamental: *M-am oprit în marginea pădurii și ascultam* **cum** *privighetorile cântau, vrăjite de farmecul lunii,* **cum** *brotăceii le răspundeau în răstimpuri din păpurișuri.* În felul acesta, planul logic al enunțului a determinat planul semantic al acestuia, iar planul semantic, la rândul lui, a făcut posibil planul sintactic rezultat din transformare: apariția relației de subordonare prin adverbul relativ de mod *cum* și a relației de coordonare a subordonatelor prin juxtapunere.

Într-o succesiune de două propoziții, în cadrul aceluiași enunț, propoziția a doua decurge din cea dintâi, i se subordonează semantic într-un fel sau altul (într-o topică inversă, prima propoziție descinde din cea de-a doua), așa după cum în planul logic, gândul secund e strâns legat de primul: *Am auzit ieri*[1] / *că mai întârzie două zile.*[2] / ; *Că nu l-am cunoscut,*[1] / *puteți constata ușor.*[2] / Alteori, propoziția a doua o continuă pe cea dintâi (*În fiecare zi citesc*[1] / și / *ascult muzică.*[2]/), e în divergență cu ea (*L-am invitat*[1], / dar / *n-a venit.*[2]/), i se opune (*N-a vorbit,*[1] / ci / *a tăcut.*[2]/), o exclude (*Mergi cu noi*[1] /sau / *rămâi acasă?*[2]/), reprezintă o altă alternativă (*Când merge,*[1] / *când stă.*[2] /) sau constituie concluzia acesteia (*S-au pregătit pentru examen,*[1] / deci / *se pot prezenta fără teamă.*[2]/).

Legături semantice există și între părțile de enunț izolate în interiorul unui enunț-frază (*A venit într-adevăr devreme.*[1] / **Dar** *nu l-am deranjat.*[2] / **Și** *nici n-am de gând.*[3] /) sau în interiorul unui enunț-propoziție (*Cânta cu înverșunare.* / **Cântece** *vechi, de demult.* / **Balade** *cu haiduci și potere.*/). Aceste legături, ca și existența conjuncțiilor

coordonatoare *dar* și *și* (în enunțul-frază) sau a complementelor directe *cântece* și *balade*, subordonate verbului regent *cânta* (în enunțul-propoziție), permit, prin îndepărtarea punctelor izolatoare, o explicitare a relațiilor sintactice de coordonare (adversativă între propozițiile 2 și 1, și copulativă, între propozițiile 3 și 2 din enunțul-frază) sau de subordonare a complementelor amintite (în enunțul-propoziție).

Legăturile semantice dintre enunțuri se justifică nu numai prin substratul logic care stă la baza lor, ci uneori și prin comunitatea de subiecte și de predicate, existentă în asemenea situații. De exemplu, în enunțurile al doilea și al treilea din șirul *Cristian se duce direct la robinet și începe să se spele.*[1] / *Nu aude și nu vede pe nimeni.*[2] / *Știe ce are de făcut.*[3] / — subiectul este același *(Cristian)*, subînțeles, precizarea lui nemaifiind necesară. La fel, în enunțul al doilea din șirul *Fugea înaintea mea cât putea, ca să nu-l ajung.*[1] / *Eu — după el cu aceeași viteză.*[2] / — — predicatul este același verb (a fugi), aici subînțeles și la o altă persoană.

3.2. **Fraza** este unitatea sintactică de-sine-stătătoare caracterizată prin prezența în structura ei a două sau mai multe predicate, a două sau mai multe propoziții, legate între ele prin conținut. Altfel spus, fraza este un enunț autonom distinct, cu o organizare internă specifică, *o comunicare cu predicație multiplă.*

Ea poate include în structura ei :

a) două sau mai multe propoziții principale : *Muncim,*[1]/ *ne odihnim.*[2]/ ; *Discutăm,*[1] / *citim*[2] / *și* / *scriem.*[3] / etc.

b) una sau mai multe propoziții principale și una sau mai multe propoziții secundare : *Mi-a spus*[1] / *că vine pe la noi.*[2] / ; *Discută*[1] / *și* / *joacă table*[2]/ *când n-are ce face.*[3]/ ; *Deși timpul era nefavorabil,*[1] / *au plecat totuși în excursie, gândindu-se*[2] / *că el se va îmbunătăți.*[3]/ etc.

Prezența propoziției principale într-o frază este obligatorie. Există însă și fraze, în unele opere literare, care, formal, și aparent, nu includ propoziții principale. Ele sunt rezultatul unui procedeu stilistic denumit *izolare* (subordonatele inițiale ale acestor fraze sunt izolate de regentele lor anterioare și în această situație ele încep

Scanned with OKEN Scanner

întotdeauna cu un element subordonator (o conjuncție sau o locuțiune conjuncțională subordonatoare, un pronume, un adjectiv sau un adverb relativ). De exemplu : — *Și cui ar folosi asta?* — *Neamului meu.* **Ca să** *învețe a îndătura suferința.* **Ca să** *învețe / să stea cu fruntea sus.* **Ca să** *ajungă / să câștige biruința cea mare.* — Zaharia Stancu.

3.3. **Propoziția** este unitatea sintactică de-sine-stătătoare caracterizată prin prezența în structura ei a unui singur predicat. Altfel spus, propoziția este un enunț distinct, cu organizare internă specifică, o *comunicare cu predicație unică.*

Ea poate include în structură :

a) *o parte de propoziție* cu care este echivalentă :

— un predicat (verbal, nominal, adverbial sau interjecțional) : *Citim.; Plouă.; Este frumoasă.; Desigur*[1] */ că știe.*[2] */ ; Haide* !

— un subiect, o componentă a predicatului nominal (numele predicativ) sau un complement, exprimate prin părți de vorbire intonate predicativ (substantive, adjective, pronume, verbe la moduri nepersonale, adverbe, interjecții sau prepoziții) : *Mașina!; Bună!; Gura!; Eu!; A nu se vorbi!; Repede!; După!; Peste!.* În toate aceste situații este vorba de *propoziții eliptice* în care predicatul și funcțiile sintactice se subînțeleg din context (în cazul prepozițiilor se subînțeleg și complementele pe care le preced).

— un subiect exprimat printr-un substantiv intonat exclamativ : *Vară* !, *Flori* !; *Ploaie* !. În aceste situații este vorba de niște *propoziții nominale.*

b) *o parte de vorbire* ce constituie un răspuns la o propoziție interogativă directă (cazul unor adverbe de mod) : — *Ai fost acasă?* — **Da.**; — *Te duci acolo?* — **Nu.** În aceste situații este vorba de *propoziții neanalizabile,* predicatele fiind incluse, împreună cu celelalte părți de propoziție, în răspunsurile interlocutorilor. Uneori, chiar intonată interogativ sau exclamativ, partea de vorbire poate reprezenta o propoziție neanalizabilă (cazul unor interjecții) : *Ei?* ; *Ei* !.

c) *una sau mai multe sintagme* (grupuri de două cuvinte) : *Citim cărți.; Citim cărți frumoase.; Haide repede* !; *Haide repede acasă* ! (Citim cărți, cărți frumoase; Haide repede, haide acasă).

3.4. **Partea de propoziție** este unitatea sintactică minimă dintr-o propoziție, fără autonomie, care poate fi reprezentată printr-un cuvânt cu funcție sintactică (cuvânt sintactic), redus uneori la un singur sunet, printr-o sintagmă sau printr-un grup (șir) coordonativ.

3.4.1. *Cuvântul* poate fi privit într-un enunț dat din două puncte de vedere: ca unitate lexicală și ca unitate sintactică. *Ca unitate lexicală* (de denumire), raportată la o anumită noțiune, cuvântul exprimă în enunț un anumit sens (înțeles), are un anumit conținut logico-semantic, mai dezvoltat sau mai puțin dezvoltat. În virtutea acestui conținut logico-semantic, el ocupă, *ca unitate sintactică*, un anumit loc în lanțul vorbirii, are un anumit rol, dobândește o anumită funcție în cadrul unui enunț determinat. De exemplu, în formularea *Pe Carmen am văzut-o ieri,*[1] / iar / *pe Liviu l-am întâlnit astăzi.* [2]/, fiecare cuvânt are rolul sau funcția lui bine stabilită: prepoziția *pe* (repetată) realizează în propoziție un raport de subordonare, având numai rol de instrument gramatical, de conectiv, de liant (leagă complementele directe *Carmen* și *Liviu* de elementele lor regente — verbele *am văzut* și *am întâlnit*, fără a putea deveni o unitate sintactică, datorită insuficienței sale semantice); conjuncția *iar* realizează în frază un raport de coordonare, având numai rol de instrument gramatical, de conectiv (leagă două propoziții principale, fără a putea deveni o unitate sintactică, tot datorită insuficienței semantice); verbele *am văzut* și *am întâlnit* au funcția sintactică de predicat verbal, pronumele personale *-o* și *-l* pe aceea de complement direct de reluare, iar adverbele de timp *ieri* și *astăzi* pe aceea de complement circumstanțial de timp pe lângă verbele amintite. Prin urmare, sensurile cuvintelor au un rol deosebit în înțelegerea funcției lor sintactice; ele permit identificarea unităților sintactice, decid asupra soluției corecte în delimitatea acestora. Cu alte cuvinte, *conținutul logico-semantic al cuvintelor dictează într-o anumită măsură funcția lor sintactică.*

3.4.2. *Sintagma* este un grup de două cuvinte sintactice dintr-o propoziție, legate între ele semantic și gramatical, în cadrul unui raport de subordonare. Ea este deci o unitate sintactică în interiorul căreia se poate stabili *un ra-*

port de dependență. În exemplul *Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă.* — Vasile Alecsandri — distingem sintagmele : *din văzduh cerne* (în care există o relație de subordonare circumstanțială stabilită cu ajutorul prepoziției *din* între elementul subordonat *văzduh*, complement circumstanțial de loc, și elementul regent *cerne*, verb-predicat) ; *cerne norii* (în care există o relație de subordonare completivă între elementul subordonat *norii*, complement direct, și elementul regent *cerne*, verb-predicat) ; *cumplita iarnă* (în care există o relație de subordonare atributivă între elementul subordonat *cumplita*, atribut adjectival, și elementul regent *iarnă*, substantiv-subiect) ; *norii de zăpadă* (în care există tot o relație de subordonare atributivă, stabilită cu ajutorul prepoziției *de*, între elementul subordonat *zăpadă*, atribut substantival, și elementul regent *norii*, substantiv-complement direct).

3.4.3. *Grupul (șirul) coordonativ* (construcția coordonativă) este un ansamblu de două cuvinte sintactice sau de două sintagme cu funcții identice într-o propoziție, aflate într-un raport de coordonare. În exemplul *Zăpada și ploile au putrezit bârnele sau acoperișul?* se disting grupurile coordonative : *zăpada și ploile* (în care există o relație de coordonare joncțională copulativă, stabilită cu ajutorul conjuncției coordonatoare copulative *și* între cele două componente ale subiectului multiplu) ; *bârnele sau acoperișul* (în care există tot o relație de coordonare joncțională, dar disjunctivă, stabilită cu ajutorul conjuncției coordonatoare disjunctive *sau* între două complemente directe). În exemplul *Echipa noastră și echipa lor se vor întâlni mâine*, se află grupul coordonativ *echipa noastră și echipa lor*, în care există o relație de coordonare joncțională copulativă, stabilită cu ajutorul conjuncției coordonatoare copulative *și* între două sintagme, reprezentante sau componente tot ale unui subiect multiplu.

3.4.4. *O parte de propoziție poate cumula uneori două funcții sintactice, în raport cu un singur element regent*, căruia îi satisface două însușiri combinatorii (valențe). În această situație se află unele complemente. Astfel :

— complementul circumstanțial de mod comparativ și complementul direct : *L-a dus* **ca pe un copil.** *(ca* sugerează ideea de comparație, iar *pe* ideea de obiect direct ;

Scanned with OKEN Scanner

un copil intră însă în relație și cu pronumele *-l*, care e comparat cu el);

— complementul circumstanțial de mod comparativ și complementul de agent: *Copacii erau sfârtecați* **ca de trăsnet.** *(ca* sugerează ideea de comparație, iar *de* ideea de autor real al acțiunii exprimate de verbul la diateza pasivă *erau sfârtecați)*;

— complementul circumstanțial de mod comparativ și complementul circumstanțial de loc: *Am intrat cu toții* **ca într-o peșteră.** *(ca* sugerează ideea de comparație, iar *într-* ideea de loc).

Totuși, trebuie spus că, din punctul de vedere al analizei sintactice, structurile *ca pe un copil, ca de trăsnet* și *ca într-o peșteră* sunt indivizibile, că ele reprezintă, fiecare în parte, câte un singur cuvânt-sintactic, a cărui funcție fundamentală este aceea de complement circumstanțial de mod de comparație (celelalte funcții rămânând în planul secund, nemaifiind amintite). O situație asemănătoare are și structura *decât mere* din propoziția *Nu doresc* **decât mere.**, care este în același timp un complement direct pe lângă verbul *(nu) doresc* (funcție care primează: *Doresc doar* **mere**), dar și un complement circumstanțial de excepție (funcție care rămâne în planul secund: *Nu doresc nimic altceva* **cu excepția merelor.**).

3.4.5. *O parte de propoziție poate cumula alteori două funcții sintactice, în raport cu două elemente regente,* cărora le satisface câte o singură însușire combinatorie. În această situație se află atributele circumstanțiale (cu nuanță temporală, cauzală, condițională sau concesivă) și elementele predicative suplimentare. Astfel, în exemplul **Ajunsă** *acasă, i-a trimis imediat volumul.*, cuvântul sintactic *ajunsă* este atribut al pronumelui personal-subiect subînțeles *ea*, dar are și funcție de complement circumstanțial de timp pe lângă verbul *a trimis;* în exemplul **Supărat,** *n-a mai spus nimic.*, cuvântul sintactic *supărat* este atribut al pronumelui personal-subiect subînțeles *el*, dar are și funcție de complement circumstanțial de cauză pe lângă verbul *n-a spus;* în exemplul **Îngrijită,** *floarea s-ar dezvolta mai bine.*, cuvântul sintactic *îngrijită* este atribut al substantivului-subiect *floarea*, dar are și funcție de complement circumstanțial condițional pe lângă verbul *s-ar dezvolta*;

Scanned with OKEN Scanner

În exemplul **Bolnav** *de două zile, Ion a găsit totuși vreme și pentru răspuns.*, cuvântul sintactic *bolnav* este atribut al substantivului-subiect *Ion*, dar are și funcție de complement circumstanțial concesiv pe lângă verbul *a găsit*. În toate aceste situații primează funcția sintactică de atribut, cealaltă funcție de complement rămânând în planul secund. Din punctul de vedere al analizei sintactice, structurile *ajunsă, supărat, îngrijită* și *bolnav* sunt atribute circumstanțiale (cu nuanță de timp, de cauză, de condiție și de concesie) — în acest sens vezi și pct. 3.4.3.2.1. „Atributul izolat circumstanțial", de la subcapitolul 3. „Atributul", capitolul B. „Descrierea părților de propoziție", secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției". În exemplul *Ei alergau* **bucuroși** *spre casă.* cuvântul sintactic *bucuroși* este atribut al pronumelui-subiect *ei*, dar, stând după verbul-predicat *alergau*, are și funcția unui complement circumstanțial de mod. Întrucât aici nu mai primează una din funcții, ambele fiind egale în analiza sintactică, structura respectivă a fost denumită convențional „element predicativ suplimentar" și interpretată ca atare (unitate sintactică cu dublă referire, cu două elemente regente, nouă în gramatica limbii române — vezi, în acest sens, și subcapitolul 5 „Elementul predicativ suplimentar" din capitolul B. „Descrierea părților de propoziție", secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției").

4. Tipuri de raporturi (relații) sintactice

Prin raport (relație) sintactic(ă) se înțelege legătura de natură sintactică existentă între doi termeni, între unitățile sintactice (enunțuri, fraze, propoziții, părți de propoziție, sintagme și grupuri coordonative).

În limba română există *patru* tipuri de raporturi sintactice: raportul *de coordonare*, raportul *de subordonare*, raportul *apozitiv (apozițional)* și raportul *predicativ (de inerență)*.

4.1. **Raportul (relația) de coordonare.** Este un raport de *egalitate sintactică* între două (binar) sau mai multe (plural) unități sintactice, asociate într-o succesiune, care stau pe același plan de importanță, adică nu depind for-

Scanned with OKEN Scanner

mal una de alta, nu se lămurește una pe alta (de aici și denumirile de *„coordonare binară”* și de *„coordonare plurală”* care apar în lucrările noastre de lingvistică). Este notat simbolic $C_1 + C_2$ sau $C_1 + C_2 + C_3$, în care C_1 este unitatea sintactică coordonată 1, C_2 unitatea sintactică coordonată 2 etc. În exemplele : *Două pietre* **mari, cubice** *străjuiau intrarea.* și *Peste vârfuri a trecut o adiere* **scurtă** *și* **tânguioasă.** — raportul de coordonare dintre cele două grupuri de unități sintactice — *mari, cubice* și *scurtă* și *tânguioasă* poate fi reprezentat simbolic prin $C_1 + C_2$, cu mențiunea că, în al doilea caz, conjuncția coordonatoare *și* dintre cei doi termeni ai relației este exterioară acestora, nu are legătură cu substanța lor, nu exercită nici o constrângere asupra lui C_2 și în ultimă instanță este facultativă, poate lipsi (de aici și rămânerea ei în analiza gramaticală pe un teren neutru, marcat de două bare oblice).

Raportul (relația) de coordonare se realizează prin două feluri de mijloace :

a) *prin juxtapunere (parataxă),* prin alăturarea unităților sintactice de același fel (omogene) sau diferite (eterogene) și despărțirea lor prin virgulă : *Aici* **la han, în drum, la răspântie** *trebuie un băiat* **iute, spirt.** — I. Al. Brătescu-Voinești — juxtapunere a complementelor circumstanțiale de loc și a atributelor adjectivale ; *A venit* **repede, cântând, cu fratele** *lui.* — juxtapunere a complementului circumstanțial de mod, a elementului predicativ suplimentar și a complementului circumstanțial sociativ ; *Vremurile s-au schimbat,*[1] / *scopul marilor construcții de asemenea s-a schimbat.*[2] / — Geo Bogza — juxtapunere a propozițiilor principale ; *Du-te*[1] / *când poți,* [2]/ *cum poți*[3]/ — juxtapunere a două subordonate circumstanțiale diferite (de timp și de mod) etc.

b) *prin joncțiune,* prin contact între unitățile sintactice (sau componentele acestora) omogene sau eterogene realizat cu ajutorul conjuncțiilor și al locuțiunilor conjuncționale coordonatoare : *A fost crudă-nvinuirea,*[1] / *A fost* **crudă și nedreaptă.**[2] / — Mihai Eminescu — coordonare prin joncțiune cu ajutorul conjuncției coordonatoare copulative *și* între componentele nominale ale predicatului nominal (nume predicative) ; *Vine* **fluierând,** *dar* **șchiopătând.** — coordonare prin joncțiune cu ajutorul conjuncției

coordonatoare adversative *dar*, între unități sintactice diferite (un element predicativ suplimentar și un complement circumstanțial de mod); *Nu se caută*[1] / *ce-ai fost*,[2] / / *ci* / *ceea ce ești.* [3]/ — Folclor — coordonare prin joncțiune cu ajutorul conjuncției coordonatoare opozitive *ci*, între propozițiile subordonate subiective 2 și 3; *I-am spus*, [1]/ *numai că* / *nu face asta.* [2]/ — coordonare prin joncțiune cu ajutorul locuțiunii conjuncționale coordonatoare adversative *numai că*, între două propoziții principale etc.

4.2. **Raportul (relația) de subordonare.** Este un raport de *inegalitate sintactică* între două unități sintactice care nu stau pe același plan de importanță, adică sunt neomogene, una depinzând de cealaltă : o unitate numită *determinat (regent)*, notat cu *R*, și altă unitate numită *determinant (subordonat)*, notat cu *S*. Acest raport este reprezentat simbolic $R \leftarrow S$, iar într-o altă ordine a unităților cu $S \rightarrow R$. În exemplele *În fiecare noapte se întâmplă ceva nou.* — Mihail Sadoveanu și *Trece cu mâna peste fruntea mea.* — Zaharia Stancu, raportul de subordonare atributivă dintre componentele celor două grupuri de unități sintactice *fiecare noapte* și *ceva nou* și raportul de subordonare completivă dintre componentele grupurilor sintactice *trece cu mâna* și *trece peste fruntea* pot fi reprezentate simbolic prin $S \rightarrow R$, în cazul primului grup sintactic, și prin $R \leftarrow S$, în cazul celorlalte trei.

Raportul de subordonare se realizează, ca și cel de coordonare, tot prin două feluri de mijloace :

a) *prin juxtapunere (parataxă)*, prin alăturarea unităților sintactice diferite (eterogene), adică a determinanților (subordonaților) de determinați (regenți), fără ajutorul elementelor joncționale : *Stăteau sub un dud* **bătrân.** — — Marin Preda — așezare a atributului adjectival *bătrân* lângă substantivul *dud; Mahalaua înțelenise* **îngropată** *în troieni.* — B. Șt. Delavrancea — așezare a elementului predicativ suplimentar *îngropată* lângă verbul-predicat *înțelenise* și cu trimitere la substantivul-subiect *Mahalaua*; **Bine faci,**[1] / *bine găsești.* [2]/ — Folclor — așezare a subordonatei circumstanțiale condiționale 1 lângă regenta 2 etc.

b) *prin joncțiune*, prin contact între unitățile sintactice neomogene cu ajutorul prepozițiilor, al locuțiunilor

prepoziționale, al conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale subordonatoare, al pronumelor, adjectivelor și adverbelor relative: *...fură îndată întâmpinați* **de către locuitorii** *țărani adunați.* — Nicolae Bălcescu — subordonare prin joncțiune a complementului de agent *locuitorii*, cu ajutorul prepoziției compuse *de către*, față de verbul-predicat regent, la diateza pasivă, *fură întâmpinați; Guica stătea* **în fața bordeiului.** — Marin Preda — subordonare prin joncțiune a complementului circumstanțial de loc *bordeiului*, cu ajutorul locuțiunii prepoziționale *în fața*, față de verbul-predicat regent *stătea*; *Dar Birică n-avea nevoie*[1] / **să** *se uite.*[2] / — idem — subordonare prin joncțiune a propoziției completive indirecte 2, cu ajutorul conjuncției subordonatoare *să*, față de regenta 1; *Toți tac,*[1] / **de parcă** *au lespezi de piatră așezate deasupra sufletelor.*[2] / — idem — subordonare prin joncțiune a propoziției circumstanțiale de mod ireale 2, cu ajutorul locuțiunii conjuncționale subordonatoare *de parcă*, față de regenta 1; *Erau clăcași: oștenii fără nume*[1] / **Ce** *duc războiul mare-al tuturora.*[2] / — O. Goga — subordonare prin joncțiunea propoziției atributive 2, cu ajutorul pronumelui relativ *ce*, față de regenta 1; *Știam*[1] / **încotro** *am să merg.*[2] / — — Zaharia Stancu — subordonare prin joncțiune a propoziției completive directe 2, cu ajutorul adverbului relativ *încotro*, față de regenta 1 etc.

După înțelesul gramatical sintactic ce se stabilește între cei doi termeni ai raportului de subordonare și forma gramaticală a acestui raport se disting *trei variante (specii)* ale acestuia:

* *Recțiunea (regimul)* — când termenul *R* cere de la termenul *S* respectarea unor anumite categorii gramaticale pe care el însuși nu le are. De exemplu: verbul tranzitiv cere substantivului-obiect direct să fie în cazul acuzativ *(Ascultam muzică.)*; substantivul articulat hotărât în N. sau în Ac. cere altui substantiv să fie în cazul G. *(culesul fructelor, cu trecerea anilor)*; prepoziția cere substantivului sau pronumelui să stea în cazurile Ac., D. sau G. *(despre colegi, pentru tine; asemenea vântului, grație lui; contra dușmanilor, înaintea lor).*

* *Acordul* — când termenul *R* cere de la termenul *S* respectarea unor anumite categorii gramaticale pe care el însuși le are. De exemplu: substantivul cere adjectivu-

lui-atribut să aibă același gen, număr și caz ca el *(omul bun, copiii aceștia)*.

* *Aderența* — când termenul *R* cere numai apropierea termenului *S*, fără respectarea vreunei categorii gramaticale. De exemplu : substantivul, adjectivul și verbul (părți de vorbire flexibile) cer adverbelor sau interjecțiilor (părți de vorbire neflexibile), cu funcție de atribute sau de complemente, numai alăturarea lor, nu și categorii gramaticale *(mersul înainte, superior numericește, cântă bine, am auzit poc!, halal prietenie!)*.

Prin urmare, raportul de subordonare este *un raport de inegalitate sintactică*, cei doi termeni având calități sintactice diferite (unul de regent, celălalt de subordonat).

Un cuvânt subordonat poate fi, în același timp, regent al altui cuvânt și coordonat cu alt cuvânt. De exemplu, în propoziția *Era o situație* **omenește posibilă** *și* **acceptabilă.** — termenul *posibilă* e subordonat față de termenul *situație*, este regent al lui *omenește* și coordonat cu *acceptabilă*. O situație asemănătoare cu cea din propoziție există și în frază. Astfel, în fraza *Mi-a spus* [1]*/ că vine* [2]*/ când poate el* [3]*/ și / că-mi aduce lucrările.* [4]*/* — propoziția 2, *că vine*, este subordonată completivă directă față de 1, regentă a subordonatei temporale 3 și coordonată copulativ prin conjuncția *și* cu propoziția completivă directă 4.

4.3. **Raportul (relația) apozitiv(ă) sau apozițional(ă).** Este un raport de tip special, deosebit de cel de coordonare și de cel de subordonare, evidențiat cu ajutorul intonației, pauzei și punctuației. El se stabilește între doi termeni : primul termen primește o explicație, este *termenul explicat (E)* de către cel de-al doilea termen, cu funcție de *apoziție (Ap.)*. Este notat simbolic **E = Ap.**, deoarece atât *E*, cât și *Ap.*, numesc același conținut (aceeași persoană, același obiect, același autor real, aceeași circumstanță, aceeași acțiune etc.) : *Prietenul meu,* **compozitorul,** *s-a bucurat foarte mult.* — termenul *prietenul* este termenul explicat (E) de către termenul apoziție (Ap.) *compozitorul ; Părerile colegului,* **ale lui Titi,** *sunt cunoscute.* — termenul *colegului* este termenul explicat (E) de către termenul-apoziție (Ap.) *ale lui Titi ; A adus materialele, anume* **scândurile** *și* **cuiele.** — termenul *materialele* este termenul explicat (E) de către termenii-apoziție (Ap.)

scândurile și *cuiele*; *Mă gândesc la ceva*[1] / : / **să nu întârzie.**[2] / — termenul *ceva* este termenul explicat (E) de către termenul-apoziție (Ap.) propoziția 2; *Cartea trimisă de prietenul tău,* **de Ovidiu,** *este excepțională.* — termenul *prietenul* este termenul explicat (E) de către termenul-apoziție (Ap.) *de Ovidiu*; *Acolo,* **la vie,** *este foarte plăcut.* — termenul *acolo* este termenul explicat (E) de către termenul-apoziție (Ap.) *la vie*; *O văd alergând, adică* **venind** *spre noi,* — termenul *alergând* este termenul explicat (E) de către termenul-apoziție (Ap.) *venind.*

Din exemplele date mai sus, se observă că între termenii raportului apozitiv există uneori un cuvânt de legătură, un adverb de mod explicativ *(adică, anume)*, care face mai limpede și subliniază natura relației dintre cei doi termeni (rolul lui semănând cu acela al conjuncțiilor coordonatoare conclusive *deci* și *așadar).*

Prin conținutul lui, prin precizările și lămuririle pe care le aduce, prin termenii explicați, raportul apozitiv (E = Ap.) seamănă oarecum cu raportul de subordonare dintre atribut și substantivul determinat, dintre complement și verbul determinat (R ← S), motiv pentru care a fost și mai este încă socotit de gramaticile elementare un raport de subordonare (în primul rând atributiv). Situarea apoziției în afara atributului substantival este justificată, din moment ce există un atribut în N., de tipul *Profesorul* **Petrescu** *vine mâine.* (o falsă apoziție). El nu se poate echivala cu acesta (sau cu complementul) atât din motivele arătate mai sus, la definirea lui, cât și din alte motive:

a) În raportul apozițional, cei doi termeni se referă la una și aceeași persoană, la unul și același obiect, la unul și același autor real, la una și aceeași circumstanță sau acțiune etc. (vezi, în acest sens, toate exemplele date mai sus), în vreme ce în raportul de subordonare, fiecare termen subordonat (S) reprezintă o persoană, un obiect, un autor real, o circumstanță sau o acțiune unică: **Sora colegului** *meu e învățătoare.*; *Am admirat* **coșulețele de bambus**; **Vorbim despre cărți.**; *Casa e făcută* **de părinți.** **Aleargă repede** *până la ei.*; **Au început a cânta** *marșul.* etc.).

b) În raportul apozițional cei doi termeni pot lipsi în egală măsură din enunț *(Mi-a spus* **Aurică, inginerul.**

— *Mi-a spus* **Aurică.** — *Mi-a spus* **inginerul.**; *I-a adus* **cadoul,** *adică* **un ceas.** — *I-a adus* **cadoul.** — *I-a adus* **un ceas.** etc.), în timp ce în raportul de subordonare, numai termenul subordonat (S), cel regent (R) fiind obligatoriu prezent (**Sora colegului** *meu e învățătoare.* — **Sora** *e învățătoare.*; *Am admirat* **coșulețele de bambus.** — *Am admirat* **coșulețele.**; **Se duce încet** *la vale.* — **Se duce** *la vale.* etc.

c) În raportul apozițional dintre doi termeni, topica e întotdeauna aceeași : termenul *Ap.* este așezat obligatoriu după termenul *E.* (vezi exemplele de mai sus), pe când vreme în raportul de subordonare topica este diferită : termenul *S* este așezat fie după termenul *R* ($R \leftarrow S$) — —de cele mai multe ori, fie înaintea termenului *R* ($S \rightarrow R$).

Prin valoarea morfologică identică a termenilor (substantive, pronume etc.), prin acordul în număr, în caz și chiar în gen (care poate exista, în anumite condiții, între termenii acestora) și printr-o anumită simetrie de construcție a termenilor (care pot fi precedați de aceeași prepoziție) raportul apozițional seamănă și cu raportul de coordonare. Astfel, în exemplul *S-a întîlnit* **cu Ion, cu Petre, cu frații** *lui.* structurile *cu Ion, cu Petre* sunt într-un raport de coordonare prin juxtapunere unul față de altul, în vreme ce structura *cu frații* se află într-un raport apozițional față de celelalte două substantive (Ion și Petre, frații lui).

4.4. **Raportul (relația) predicativ(ă).** Este raportul dintre subiect și predicat, notat simbolic $S \leftrightarrow P$, un raport de tip special, deosebit de toate celelalte. Între cei doi termeni există o *relație de interdependență sintactică, de reciprocitate,* în sensul că se definesc unul prin celălalt, că fiecare dintre ei impune, de obicei, celuilalt anumite condiții. Astfel, subiectul (exprimat prin pronume personal sau posesiv, care marchează cele trei persoane, sau prin alte părți de vorbire care reprezintă un enunț, fără a o marca, persoana a III-a — cum sunt pronumele demonstrative, nehotărâte și negative, substantivele și numeralele) cere verbului-predicat, verbului din locuțiunea verbală-predicat sau verbului copulativ din predicatul nominal, toate la mod personal, caracteristicile morfologice de număr și persoană (subiectul și predicatul trebuie

să fie la sau să reprezinte același număr și aceeași persoană), iar participiului din structura predicatului verbal (exprimat prin verb sau prin locuțiunea verbală la diateza pasivă) și numelui predicativ-adjectiv caracteristicile de gen, număr și caz (acord) ; de asemenea, verbul-predicat, verbul din locuțiunea verbală-predicat sau verbul copulativ la un mod personal cere subiectului să fie în cazul N. (recțiune).

Raportul sintactic predicativ se bazează pe raportul logic dintre subiectul și predicatul judecății, care este un *raport de inerență* (de influențare și de cuprindere reciprocă), exprimat lingvistic prin această potrivire în număr și persoană (cu verbul la mod personal din structura predicatului verbal exprimat prin verb sau prin locuțiune verbală și cu verbul copulativ din structura predicatului nominal) și în gen, număr și caz (cu participiul din diateza pasivă sau cu adjectivul-nume predicativ din predicatul nominal), denumite în mod generalizat *acord (concordanță, congruență)*.

Prin urmare, într-o propoziție, un cuvânt este sau coordonat cu altul (în raportul de coordonare), sau regent al altuia, sau subordonat al altuia (în raportul de subordonare), sau termen explicat, sau termen-apoziție (în raportul apozitiv sau apozițional), sau interdependent cu altul (în raportul predicativ).

5. Raporturile sintaxei cu alte discipline

Între sintaxă, ca obiect de studiu, și alte discipline există o serie de raporturi care merită să fie evidențiate. Cele mai cunoscute și mai importante dintre acestea sunt următoarele :

5.1. **Sintaxa și morfologia.** Între cele două compartimente ale gramaticii există o strânsă legătură, relații de interdependență manifestate în diferite feluri :

a) Sintaxa se folosește de modificarea formei părților de vorbire și de schimbarea topicii acestora pentru a le combina după nevoile vorbitorilor și pentru a exprima

și preciza raporturile dintre ele și funcțiile pe care le dețin în cadrul propozițiilor și al frazelor ;

b) Sintaxa studiază îmbinările de cuvinte și relațiile dintre ele, utilizând în definirea și clasificarea unora și criterii morfologice ; la rândul ei, morfologia studiază clasele de cuvinte (părțile de vorbire), folosind, în definirea și clasificarea unora, criterii sintactice ;

c) Unele relații sintactice sunt exprimate prin elemente morfologice specializate (prepoziții, locuțiuni prepoziționale, conjuncții, locuțiuni conjuncționale, pronume, adjective și adverbe relative) ;

d) Morfologia realizează flexiunea unor părți de vorbire sau unele categorii morfologice cu ajutorul combinațiilor specifice sintaxei, al mijloacelor analitice. Astfel, formele verbale compuse apelează la verbele auxiliare, modul conjunctiv la conjuncția *să*, modul infinitiv la prepoziția *a*, iar modul supin la prepoziția *de* ; gradele comparativ și superlativ de la adjective și adverbe se formează cu ajutorul unor adverbe, locuțiuni adverbiale și articole demonstrative ; genitivul popular cu ajutorul prepozițiilor *a*, *la* și *de la* ; dativul popular cu ajutorul propoziției *la* ; genitiv-dativul numelor de persoane cu ajutorul articolului hotărât proclitic *lui* ; acuzativul numelor de persoane cu ajutorul prepoziției *pe* etc. ;

e) Sintaxa poate influența morfologia, așa cum se întîmplă cu substantivele proprii, nume de localități, de tipul *București* și *Iași*, cu forme de plural articulate *(Bucureștii, Iașii)* și cu înțeles de singular. Întrucât atributele acestor substantive și predicatele propozițiilor în care ele aveau funcție de subiect se puteau acorda fie după formă (la plural), fie după înțeles (la singular), acest al doilea tip de acord apărând pentru vorbitori ca un dezacord sintactic, s-au creat forme de singular *(Bucureștiul, Iașul)* care satisfac înțelesul de singular și evită dezacordul ;

f) La rândul ei, morfologia poate influența sintaxa, ca în cazul subiectului neexprimat inclus. Deoarece verbul are forme clar diferențiate pe persoane, nu mai este nevoie ca subiectul să fie exprimat prin pronume la persoanele I și a II-a, singular și plural. Formele verbale pentru aceste două persoane sunt suficient marcate, pentru ca vorbitorul să înțeleagă că este vorba de acțiuni ale subiectelor *eu, tu, noi, voi : cânt, cânți, cântăm, cântați*. Dacă totuși aceste

Scanned with OKEN Scanner

subiecte apar în enunț, ele exprimă valori speciale : de subliniere a ideii de autor (în opoziție cu alte subiecte) sau de evidențiere a unei stări sufletești determinate (surprindere, dispreț etc.) ;

g) Topica, auxiliar al sintaxei, oferă destule exemple de influențare reciprocă a celor două compartimente ale gramaticii. Pe de o parte, relativa ei libertate în limba română este determinată de existența formelor flexionare diferite ale substantivelor, adjectivelor și pronumelor (forme ce exprimă raporturile dintre ele și alte cuvinte din propoziție), evitându-se astfel posibila confuzie dintre N. — Ac. și D. — G. ; de existența articolelor posesive (genitivale) și demonstrative (adjectivale), variabile după gen și număr și capabile să marcheze legătura cu substantivele determinate, chiar când atributele pe care le însoțesc se află mai departe de acestea ; de existența formelor neaccentuate ale pronumelui personal sau reflexiv, prin care se anticipează sau se reiau acuzativul-complement direct și dativul-complement indirect ; de existența formelor de persoana a III-a ale pronumelui personal, prin care se anticipează sau se reia nominativul-subiect ; de folosirea prepoziției *pe* ca marcă a acuzativului-complement direct la substantivele-nume de persoane. Pe de altă parte, unele fenomene morfologice sunt determinate de topică : articularea cu articol hotărât enclitic a substantivului sau a adjectivului calificativ însoțitor (dacă adjectivul stă înaintea substantivului, articolul se atașează adjectivului : *seninul* cer) ; modificările de formă ale adjectivului pronominal demonstrativ și posesiv, însoțitor al substantivului, atunci când se află în fața acestuia (omul *acesta* — *acest* om ; copilul *meu* — *al meu* copil) ;

h) Modul de definire și de clasificare a unor categorii sintactice este o ilustrare a influenței morfologiei asupra sintaxei. Astfel, definirea părților de propoziție se face în raport cu valoarea morfologică a termenului determinat (atributul determină un substantiv, un pronume sau un numeral ; complementul determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție predicativă ; elementul predicativ suplimentar determină simultan un substantiv sau un pronume (subiect sau obiect) și un verb (de obicei predicat). Clasificarea predicatelor și a atributelor se face după un criteriu morfologic (după părțile de vorbire prin

Scanned with OKEN Scanner

care sunt exprimate) : predicate verbale (prin verbe și locuțiuni verbale), nominale (prin verbe copulative + nume predicative), adverbiale (prin adverbe și locuțiuni adverbiale predicative) și interjecționale (prin interjecții predicative) ; atribute substantivale, adjectivale, numerale, pronominale, verbale, adverbiale, interjecționale. De asemenea modul de definire și de clasificare a unor categorii morfologice ilustrează de fapt influența sintaxei asupra morfologiei. Astfel, definirea cazurilor, a pronumelor și a adjectivelor relative, a adverbelor relative și predicative, a interjecțiilor predicative, a prepozițiilor și a conjuncțiilor ca și unele clasificări ale verbelor (în predicative și nepredicative, copulative și noncopulative, tranzitive și intranzitive), ale modurilor (în predicative și nepredicative) și ale conjuncțiilor (în coordonatoare și subordonatoare) țin seama de caracteristicile sintactice ale acestor clase de cuvinte și categorii gramaticale ;

i) Acordul, aderența și recțiunea aparțin deopotrivă sintaxei și morfologiei : sintaxei, prin calitatea termenilor raportului (R și S) și morfologiei, prin natura termenilor raportului (părți de vorbire) și prin categoriile gramaticale invocate cu acest prilej (caz, gen, număr) ;

j) În morfologie, apariția unui procedeu nou elimină pe cel vechi, care se păstrează izolat doar la câteva cuvinte uzuale. Ca și în vocabular, aici vechiul este reprezentat prin relicve, e neproductiv și își îngustează mereu sfera de aplicare. În sintaxă, dimpotrivă, un procedeu nou nu înlătură pe cel vechi. Aici există mai multe posibilități de exprimare a unei singure idei : propoziția bimembră nu a anulat propoziția monomembră, fraza verbală n-a eliminat fraza nominală, iar hipotaxa n-a scos din uz parataxa. Cu valori egale, sub aspectul conținutului, în aceleași contexte, aceste procedee se diferențiază stilistic : tipurile mai vechi, cu exprimare implicită (propoziția monomembră, propoziția nominală, parataxa, construcțiile participiale) capătă în limba vorbită o coloratură expresivă, în vreme ce tipurile mai noi (propoziția bimembră, propoziția verbală, hipotaxa și propozițiile subordonate, cu exprimare bazată pe specializare) rămân în sfera limbii literare ;

k) Spre deosebire de morfologie, sintaxa este foarte stabilă : unitățile morfologice își pot modifica formele, dar și funcțiile, în timp ce unitățile sintactice, chiar dacă-și

Scanned with OKEN Scanner

modifică formele, își păstrează intacte funcțiile. Stabilitatea sintaxei este determinată de caracterul durabil al raporturilor logice pe care le exprimă. Raporturile sintactice — unitare în spațiu și constante în timp — nu prezintă variațiile și fluctuațiile caracteristice unităților morfologice.

5.2. **Sintaxa și lexicul (vocabularul).** Sintaxa și lexicul formează partea fundamentală a limbii, indispensabilă comunicării umane. Sintaxa apelează la cuvinte care se combină în enunțuri, fraze, propoziții, sintagme și grupuri coordonative, după anumite reguli ce corespund unor întrebuințări precise, realizând astfel funcția de comunicare a limbii.

Privite ca unități lexicale, cuvintele dispun de sensuri lexicale de diferite grade, în virtutea cărora pot sau nu contracta funcții sintactice; privite ca unități sintactice, ele au sensuri gramaticale, valori sau funcții, rezultate fie din folosirea formelor flexionare ale acestora, fie din întrebuințarea lor specifică în combinații.

Sintaxa apare, ca și vocabularul, de la începuturile vorbirii, iar evoluția ei se aseamănă în unele privințe cu evoluția lexicului. Astfel, sintaxa evoluează, ca și vocabularul, progresiv, exprimând, cu mijloace specific lingvistice, continua creștere a gradului de abstractizare și de complexitate a gândirii. Nivelul general de dezvoltare a sintaxei și a vocabularului unei limbi corespunde unei anumite faze de evoluție a colectivului de vorbitori căruia îi aparține, reprezentând un indice al stadiului de gândire al acestora. Astfel, creșterea numărului de raporturi, a frecvenței și a varietății lor în sintaxă impune limbii o mai strictă organizare, reprezentată prin recțiune în propoziții și prin hipotaxă în frază (de la forme sintactice rudimentare, ca topica și intonația, se ajunge la forme morfologice abstracte, cum sunt acelea ale flexiunii și ale acordului, rezultate de aici, și apoi la forme sintactice specializate — prepoziții și conjuncții). Sintaxa înregistrează astfel evoluția continuă a gândirii de la concret la abstract. La fel ca în vocabular, cantitatea este și aici un indice clar al progresului : cu cât o limbă cunoaște mai multe raporturi de subordonare, cu atât ea este mai avansată.

Scanned with OKEN Scanner

Consecințele evoluției sintaxei și ale vocabularului, sunt reprezentate prin îmbogățirea inventarului lor de unități, prin transformarea calitativă — de la simplu la complex — a conținutului acestora și prin organizarea mijloacelor lor de exprimare.

Sintaxa și vocabularul prezintă, în evoluția lor progresivă, și trăsături specifice. Astfel, în vocabular (care exprimă noțiuni), o noțiune nouă se exprimă printr-un cuvânt nou sau printr-un sens nou al unui cuvânt deja existent, iar dispariția unei noțiuni duce la pierderea frecvenței sau la înlăturarea din uz a cuvântului. Vechiul persistă aici sub forma unor relicve, este neproductiv și își îngustează permanent sfera de aplicare. În sintaxă însă (care exprimă raporturile dintre noțiuni), deși există diferite trepte în crearea posibilităților tot mai adecvate de exprimare a unui conținut din ce în ce mai complex, un procedeu nou nu anulează pe cel care l-a precedat, iar vechiul își modifică conținutul în prezența noilor procedee, cu care coexistă.

5.3. **Sintaxa și formarea cuvintelor.** Îndeobște, formarea cuvintelor este considerată un capitol al lexicului, dar ea este legată și de morfologie sau de sintaxă. Raporturile acestui capitol cu sintaxa se manifestă în comportamentul sintactic al derivatelor, al compuselor și al cuvintelor obținute prin schimbarea valorii gramaticale (prin conversiune). Astfel, derivatele verbale primesc, în general, determinările (complinirile) corespunzătoare verbelor de la care s-au format (este adevărat, această trecere a construcției sintactice de la cuvântul de bază la derivat reprezintă și o consecință a influenței sensului lexical verbal al cuvintelor de bază asupra derivatelor) — vezi, în acest sens, și pct. 5.4. „Sintaxa și semantica" de mai jos. O situație asemănătoare au unele nume de agent formate cu sufixul *-tor, -toare* de la anumite verbe tranzitive ; ele se contopesc cu fostele complemente directe ale verbelor de bază, dând naștere unor cuvinte compuse : a ține locul > *locțiitor*, a face bine < *binefăcător*, a face rău > *răufăcător*, a voi bine > *binevoitor*, a voi rău > *răuvoitor* etc.

Cea mai vizibilă legătură între sintaxă și procedeul compunerii se constată în toate formațiile ce provin din grupuri sintactice care includ un determinat și un determinant (relație atributivă : *bunăvoință, floarea soarelui,*

Scanned with OKEN Scanner

untdelemn; relație completivă: *nou-născut, clar-văzător, atot-puternic, gură-cască, preamări, cumsecade)* sau termeni coordonați *(nord-vest, albastru-violet, româno-francez, târâș-grăpiș* etc.).

Cuvântul obținut prin schimbarea valorii gramaticale a termenului de bază are caracteristicile morfologice și sintactice ale părții de vorbire la care trece. Astfel, ca adverb de mod cuvântul *bine* nu flexionează, determină în calitate de complement circumstanțial de mod un verb, un adjectiv sau un adverb, iar în calitate de atribut un substantiv (scrie *bine*, urât *bine*, departe *bine*; aratul *bine*); ca substantiv, el flexionează, poate fi subiect, componentă a predicatului nominal (nume predicativ), complement direct, complement indirect, complement de agent, complement circumstanțial, element predicativ suplimentar sau atribut substantival, poate avea deci determinări ca orice substantiv (**Binele** *vine uneori după necaz.*; *Ajutorul tău este* **un** *mare* **bine.**; *Mi-ai făcut* **un** *adevărat* **bine.**; *Mă gândesc* **la binele** *acesta.*; *Îmi este sufletul copleșit* **de binele** *tău.*; **Cu tot binele** *făcut, este nemulțumit.*; *Gestul tău îl consider* **un bine.**; *Valoarea* **binelui** *făcut nu se poate cântări în vorbe).* Ca adjectiv, cuvântul *verde* flexionează și are funcțiile sintactice de atribut adjectival, de componentă nominală a predicatului nominal (nume predicativ), de complement indirect, complement circumstanțial de cauză și element predicativ suplimentar *(Mâncăm la iarbă* **verde.**; *Pajiștile sunt* **verzi.**; **Din verde** *s-a făcut galben.*; **De verde** *ce este nu arde.*; *El îl vede* **verde,** *nu galben)*; ca adverb de mod însă nu flexionează și are numai funcția de complement circumstanțial de mod (*Spune* **verde** „deschis" *ce ai de spus.*).

5.4. **Sintaxa și semantica.** În general, sensurile lexicale ale cuvintelor nu numai că influențează comportamentul lor sintactic, așa cum am văzut mai înainte la pct. 3.4.1., ci și limitează posibilitățile de combinare ale acestora în comunicări. Nu putem spune, de exemplu, *Mărul citește.* sau *Cioara ară.*, deoarece sensurile lexicale ale verbelor *citește* și *ară*, cu funcție de predicate, sunt incompatibile cu sensurile substantivelor *mărul* și *cioara* cu funcție de subiecte.

Scanned with OKEN Scanner

Chiar și în cazul unei topici nespecifice, inversate, în care formele gramaticale asemănătoare de nominativ — subiect și de acuzativ — complement direct dau impresia că pot fi interpretate altfel, confuzia poate fi înlăturată pe baza sensurilor lexicale ale celor două substantive cu funcții diferite. În exemplul *Mulți* **iepuri** *au împușcat acești* **vânători**! este evident că nu iepurii pot „împușca" pe vânători, ci invers.

Tot exemple de limitare a posibilităților de combinare a cuvintelor, datorită sensurilor lexicale ale acestora, sunt și câteva variante de atribute substantivale genitivale, cunoscute sub denumirea de „atribute subiective" *(venirea* **berzelor***)*, „atribute obiective" *(examinarea* **elevilor***)* și „atribute ale autorului" *(Luceafărul* **lui Eminescu***)*, corespunzătoare de altfel celor trei feluri de genitive din morfologie și dictate de sensurile lexicale ale substantivelor determinate (de origine verbală la primele două : *venirea, examinarea*; rezultat al acțiunii cuiva la al treilea : *Luceafărul*).

Sensul lexical al unui cuvânt poate influența comportamentul sintactic al altui cuvânt, ca în cazul acordului predicatului cu un subiect exprimat prin substantiv cu înțeles colectiv (datorită acestui sens, forma de singular a substantivului-subiect este tratată de către vorbitori ca un plural, ajungându-se deci la un acord după înțeles) : **O mulțime au lipsit** *de la adunare*. Aceeași influență este vizibilă și în cazul atributelor ce determină substantive de origine infinitivală; ele se construiesc în chip asemănător cu complementele verbelor de la care au provenit substantivele determinate : *trece* **peste pod** — *trecerea* **peste pod**; *trece* **apa** — *trecerea* **apei**; *trece* **cu mașina** — *trecerea* **cu mașina**; *trece* **repede** — *trecerea* **repede** etc.

Sintaxa, la rândul ei, contribuie la diferențierea sensurilor lexicale ale cuvintelor prin intermediul topicii. Este cazul atributului adjectival : *un călător* **simplu** — *un* **simplu** *călător*; *femeie* **săracă (sărmană)** — **săraca (sărmana)** *femeie* etc.

5.5. **Sintaxa și fonetica.** Între sintaxă și fonetică se pot stabili legături bazate îndeosebi pe accent, intonație și pauză.

Accentul poate avea rol sintactic atunci când, potrivit intenției vorbitorului, evidențiază în propoziție o anumită

Scanned with OKEN Scanner

idee, reprezentată prin cuvinte cu funcții sintactice de: subiect (autorul acțiunii: **Emíl** *a spart geamul.)*, de nume predicativ (însușirea sau calitatea subiectului: *Creioanele sunt* **róșii.**; *Fratele lui e* **strungár.**), de atribut (posesia: *Aceasta e cartea* **noástră.**; însușirea: *Am citit o carte* **búnă.** etc.), de apoziție (califică obiectul: *E un om necăjit,* **al nimănúi.**; identifică obiectul: *E prietena lui,* **Lídia.**), de complement (direct: **Pe acésta** *îl vreau.*; indirect: **Despre fiecáre** *s-a spus ceva.*; de agent: **De copíl** *sunt aduse.*; circumstanțial: **Totdeaúna** *și-a făcut datoria*) sau de element predicativ suplimentar *(A venit* **ca specíalist.***)*. Uneori, accentul scoate în relief chiar o propoziție din cadrul unei fraze (de exemplu o circumstanțială de scop): **Ca să punem lucrurile la púnct**[1] / *ne-am dus cu ei*[2] / *unde trebuia.*[3] / Accentul poate evidenția și opoziția care există între două propoziții: *Nu de voi mi-e teamă,*[1] / ci / **de míne mă tem.**[2] /

Intonația ajută la diferențierea unui cuvânt de un enunț, a unei propoziții de o parte de propoziție (**Liniște** ! — *Faceți* **liniște** !; **La dreapta** ! — *Faceți* **la dreapta** !; **Jos** ! — *Stați* **jos** !; **Înainte** ! — *Mergeți* **înainte** !; **Repede** ! — *Veniți* **repede** !), la împărțirea frazelor în propoziții, la marcarea propozițiilor enunțiative, interogative, imperative și exclamative: *Toți lucrează în liniște.*; *Ce faci acolo?*; *Vino imediat aici!*; *Ce frumos este în grădină!*

Pauza împarte enunțul în unități semantice și sintactice, ușurând înțelegerea corectă a comunicării. Ea poate marca deosebirea dintre propozițiile subordonate izolate sau intercalate și cele neizolate sau neintercalate, între propozițiile incidente și cele neincidente, între propozițiile subordonate prin juxtapunere și cele subordonate prin joncțiune, între părțile de propoziție izolate (apoziția, atributul circumstanțial) și cele neizolate.

Datorită ritmului rapid al vorbirii, vecinătățile fonetice din îmbinările sintactice se pot modifica: *nu o* văd > *n-o* văd, *nu îl* aștept > *nu-l* aștept, *nu am* înțeles > *n-am* înțeles etc.

5.6. **Sintaxa și scrierea.** Normele ortografice și de punctuație au la bază și un principiu sintactic, nu numai fonetic, morfologic etc. Astfel, în virtutea acestui principiu, se deosebește adverbul de mod de restricție *numai* de adverbele de mod *nu* și *mai* urmate de un verb (**Numai** *el* **nu**

Scanned with OKEN Scanner

mai *vine pe la noi).*, numeralul adverbial *o dată* de adverbul de timp *odată (A fost* **o dată** *la ei.; A fost* **odată** *ca niciodată)*, adverbul de mod de restricție *decât* („doar", „numai") de conjuncția *decât*, de prepoziția *decât* („ca") sau de prepoziția *de* și adjectivul relativ *cât*, urmate de un substantiv *(N-am* **decât** *o sută de lei.; Mai bine ar citi*[1] */* **decât** *ar pierde timpul*[2] */ ; Ion e mai înalt* **decât** *Barbu.; S-a mirat* **de cât** *efort a depus.)* etc.

Punctuația este într-adevăr un auxiliar grafic al sintaxei. Ea corespunde în scris intonației și pauzei și are o deosebită importanță pentru înțelegerea corectă, exactă a textelor scrise, a enunțurilor de tot felul. În acest sens, virgula, punctul, punctul și virgula, două puncte, semnul întrebării, semnul exclamării (al mirării), linia de dialog, linia de pauză, semnele citării (ghilimelele), punctele de suspensie și parantezele au un rol deosebit.

5.7. **Sintaxa și stilistica.** Sunt două domenii înrudite, interdependente. Studierea lor prezintă o mare importanță pentru dezvoltarea observației și a gustului estetic al vorbitorilor unei limbi, pentru formarea exprimării logice, bogate și expresive a acestora.

Alături de lexic, sintaxa reprezintă un important izvor de inovații stilistice. Părțile de propoziție, sintagmele, grupurile coordonative, propozițiile și frazele capătă valori afective în cadrul unor tipuri determinate de relații. Înnoirea enunțurilor, a contextelor și obținerea unor efecte din ce în ce mai mari și mai variate se realizează astfel printr-o elasticitate specifică a acestora, în funcție de ideile exprimate, prin abateri de la normă, prin asocieri neobișnuite, prin izolări, prin exprimări discontinue, prin inversiuni și repetiții, prin construcții familiare etc.

Afinitatea la nivel sintactic dintre părțile de propoziție, sintagme, grupuri coordonative, propoziții și fraze, dintre categorii, valori și funcții face posibile substituirile metaforice, de propoziții, de enunțuri. Sintaxa — ca parte a gramaticii — oferă permanent și în mare măsură o multitudine și o varietate de structuri care ajută nu numai la formularea unor enunțuri pur informative, ci și la evidențierea unor valori expresive ce caracterizează exprimarea frumoasă, artistică a vorbitorilor.

Scanned with OKEN Scanner

Valorile sintaxei expresive reprezintă, de fapt, o ilustrare a celor patru mari categorii de figuri (ale repetiției, ale insistenței, ale ambiguității și ale plasticității), procedee ce au la bază structuri și relații sintactice care fac, după cum este cunoscut, obiectul analizei gramaticale.

5.8. **Sintaxa și psiholingvistica.** În general, legătura gramaticii cu psihologia a fost evidențiată de multă vreme, în mod deosebit atunci când s-a discutat raportul dintre limbă și gândire, dintre gramatică și logică. Cercetările contemporane au ajuns la concluzia că expresia lingvistică, înainte de a deveni un fapt secvențial exterior, înainte de a fi exprimată de locutor, se organizează mai întâi pe un plan interior, mental; că ea este influențată de gândirea și de afectivitatea acestuia; că orice mesaj uman (enunț, frază, propoziție, text) poartă amprenta psihicului vorbitorilor și este integrat în actul real de comunicare, realizat de emițător și receptor (între care există o relație socială), atât în contextul explicit-verbal (lingvistic), reprezentat prin cuvinte și intonație adecvată, și neverbal (paralingvistic), reprezentat prin mimică și gesturi — cât și în contextul implicit, situațional (social și istoric), reprezentat prin gradul de pregătire a vorbitorilor și prin momentul în care se face transmiterea lui.

În comunicarea orală reală, ca și în cea scrisă, pe primul loc se impune dialogul și un amestec permanent de elemente verbale (lingvistice) și neverbale (paralingvistice) care creează așa-zisa sintaxă dialogată, mixtă. Aceasta arată că elementele verbale sunt frecvent înlocuite, în aceeași secvență, de elemente neverbale ce ne trimit mai ales la unitățile sintactice de complement și de atribut neexprimate. Astfel, secvența *Ridică-te* !, care reprezintă un element verbal emis într-un context explicit și implicit determinat, este însoțită de o intonație corespunzătoare, cât și de gestul și mimica ce suplinesc complementele și atributele omise („de jos", „de pe pământul umed", „de pe piatra rece", „de pe scaun", „de pe pat" etc.). Secvența *Jos* !, emisă tot într-un context explicit și implicit determinat, este însoțită de intonație și de elemente neverbale corespunzătoare, care suplinesc verbul auxiliar morfologic din locuțiunea verbală, complementele și atributele omise (*Dă-te* **jos** *din*

Scanned with OKEN Scanner

cireș !; *Dă-te* **jos** *de pe cearșaful curat* ! etc.). Secvența *Ține și du-te repede* !, emisă de asemenea într-un context explicit și implicit determinat, este însoțită de intonație și de elemente neverbale corespunzătoare, care suplinesc complementele și atributele omise (*Ține* **banii** ... **sacoșa cu sticlele** ... **umbrela** ... etc. ... *și du-te repede* **după lapte, după pâine** etc.). De aici se poate vedea că mesajele (enunțuri, fraze, propoziții, texte) sunt completate sintactic într-o comunicare reală prin elemente paralingvistice care precizează mai bine sensurile acestora; că rolul gesturilor, al mimicii, al folosirii obiectelor și a spațiului în comunicarea reală, într-un cuvânt al contextului paralingvistic, trebuie luat în considerare de către gramatică, în special de către sintaxă și stilistică. Exclamațiile vorbitorilor, pauzele marcate prin puncte de suspensie pot reprezenta în sintaxă elemente ale ezitării acestora, ale stărilor emotive ce reflectă deliberarea, rezerva, disprețul etc.

Când locutorul transmite un mesaj, atât el, cât și contextul lingvistic și paralingvistic obligă pe interlocutor să se adapteze partenerului de dialog și situației în care se face comunicarea, să selecteze anumite mijloace de exprimare gramaticală (sintactice mai ales), în funcție de contextul amintit, dar și de statutul social, de pregătirea acestuia, de momentul istoric în care are loc dialogul, demonstrând prin aceasta că psihicul uman e determinat social.

În felul acesta, s-a ajuns la concluzia că sintaxa este un domeniu lingvistic foarte impregnat și puternic condiționat de factorii psihologici, că multe probleme de sintaxă sunt susceptibile de a fi interpretate și din perspectivă psihologică (ceea ce am și făcut în prezenta lucrare), chiar dacă uneori asemenea interpretări pot avea un caracter subiectiv și discutabil. Iată deci cum psiholingvistica — această știință care se bazează tocmai pe relația amintită, care privește limba folosită în comunicarea reală în strânsă legătură cu psihicul uman (iar pe acesta în context social-istoric) contribuie la îmbunătățirea studiului acestei comunicări, la creșterea eficienței sale.

5.9. **Sintaxa și literatura.** Studiul gramaticii, în general, și al sintaxei în special, trebuie conceput și în interdependență cu studiul literaturii care, printre alte obiective îl

Scanned with OKEN Scanner

are și pe acela de a oferi cititorilor (în general) și elevilor (în special) modele de exprimare îngrijită, bogată și variată. Lectura, comentariul literar, analiza literară oferă elevilor prilejul de a-și preciza, completa și consolida structurile sintactice, problemele de topică, de ortografie și de punctuație descrise și însușite simplificat în (din) manualele școlare; ele oferă acestora fapte și soluții noi în interpretarea aspectelor literare, populare sau regionale, ale construcțiilor sintactice. Corelarea gramaticii (respectiv a sintaxei) cu literatura constituie garanția corectitudinii lingvistice, a formării unei exprimări alese și nuanțate sub toate aspectele.

Literatura oferă cititorilor, elevilor, prin multitudinea și varietatea enunțurilor și a textelor, un limbaj poetic bazat pe modificări semantice — necesare și obligatorii — — și pe o gramatică, o sintaxă specifică, cu reguli precise (în concordanță cu deprinderile lingvistice în uz la un moment dat, stimulatoare ale tiparelor gramaticale, conforme cu competența lingvistică a acestora). De aici și necesitatea imperioasă de a activa și dezvolta posibilitățile lingvistice ale elevilor prin operațiile de construire a unor enunțuri și texte cât mai variate cu putință.

5.10. **Sintaxa și cultivarea limbii.** Se știe că scopul predării limbii române în școală, al gramaticii este formarea deprinderilor de exprimare corectă — orală și scrisă —, însușirea, în ultimă instanță, a normelor limbii române literare în toate compartimentele ei. Aceste norme, mai ales cele sintactice, constituie un element esențial al acestui proces: înțelegerea, cunoașterea și stăpânirea lor duce la dezvoltarea gândirii elevilor, la folosirea adecvată a limbii, la receptarea oricărui fel de mesaj, la realizarea unei lecturi corecte și expresive, care marchează prin pauze, intonație, accent și ritm raporturile dintre unitățile unui enunț, distinge elementele esențiale de cele neesențiale, firul principal al comunicării de elementele marginale, evidențiază opozițiile și corelațiile, valorile gramaticale posibile ale cuvintelor și ale propozițiilor etc., într-un cuvânt îi ajută pe elevi să-și cultive propria lor limbă.

5.11. **Sintaxa și logica.** În ciuda faptului că fiecare limbă evoluează în condiții specifice, că are propriile sale legi interne de dezvoltare, că limba și gândirea sunt fe-

nomene sociale diferite ce presupun activități deosebite — — de comunicare și, respectiv, de cunoaștere —, între limbă și gândire există totuși legături indisolubile. Ele se evidențiază, printre altele, atunci când se discută *raportul dintre cuvânt și noțiune*, relativa corespondență dintre acestea (unele cuvinte pot exprima una sau mai multe noțiuni: substantivele, adjectivele, numeralele, pronumele, verbele și adverbele; alte cuvinte nu pot exprima noțiuni: articolele, prepozițiile, conjuncțiile și interjecțiile; noțiunile pot fi exprimate printr-unul sau mai multe cuvinte sau prin grupuri de cuvinte); atunci când se discută *raportul dintre gramatică și logică*, respectiv *dintre sintaxă și logică*, relativa corespondență dintre unele unități sintactice (propoziția, subiectul gramatical, predicatul gramatical, copula gramaticală) și unele unități logice (judecata, subiectul logic, predicatul logic, copula logică) și atunci când scoatem în evidență *unele fenomene sintactice*: acordul predicatului cu subiectul, acordul atributului adjectival cu substantivul, acordul numelui predicativ-adjectiv cu substantivul sau pronumele-subiect, acordul elementului predicativ suplimentar-adjectiv cu substantivul sau pronumele-subiect, cu substantivul sau pronumele-obiect în Ac., autorul real al acțiunii reprezentat prin complementul de agent etc.

Bogăția de idei a unui enunț determină, fără îndoială, bogăția mijloacelor de exprimare; logica este astfel prezentă în formele, în structura, în unele unități sintactice ale acestuia. Claritatea, precizia și noutatea unui context izvorăsc nemijlocit din gândire, din structura sa logică.

Scanned with OKEN Scanner

II. SINTAXA PROPOZIȚIEI

A. NOȚIUNI GENERALE

1. Istoric, caracteristici, definiție

1.1. **Istoric.** Din punctul de vedere al evoluției limbii în general, și al evoluției sintaxei, în special, se poate spune că de la cuvântul-interjecție cu valoare de propoziție, în care tonul, gestul și contextul extralingvistic complineau ideea, s-a ajuns treptat la propoziția monomembră, care exprimă o idee de ansamblu, o reprezentare globală a unei situații, al cărei element esențial era predicația. Această propoziție s-a dezvoltat cu timpul într-o propoziție bimembră, alcătuită din predicat și subiect, iar de la aceasta s-a ajuns la două tipuri de propoziții, opuse între ele prin natura predicatului: propoziția nominală și propoziția verbală. Prima se limita la redarea unor adevăruri cu caracter general și a unor însușiri; ea și-a creat, sub influența celei de-a doua, un verb care exprima inițial determinări aspectuale, modale și circumstanțiale, devenit cu timpul, prin abstractizare și gramaticalizare, copulă. Cea de-a doua a devenit predominantă, și-a fixat raporturile aspectuale, modale și temporale, a dezvoltat relațiile apozitivă, atributivă și completivă, cuvintele ei s-au delimitat în părți de vorbire distincte, a generalizat recțiunea și a creat grupurile stabile de membri principali și de membri secundari. În final, o dată cu reducerea formelor flexionare, funcțiile sintactice din cadrul acestui tip de propoziție încep să fie marcate cu ajutorul prepozițiilor, iar construcțiile grupate — participiale, gerunziale și infinitivale — ce le caracterizează, au devenit ulterior propoziții subordonate. Propoziția nomi-

Scanned with OKEN Scanner

mală pură a căpătat, în opoziție cu acestea, un rol stilistic (în limba vorbită și în limba literară prin elipsa copulei).

Privită ca unitate sintactică, cu aproximație delimitată, propoziția ne apare ca un rezultat al cercetărilor întreprinse de gramaticii greci și latini. Primul care s-a apropiat prin observațiile sale de noțiunea de „propoziție" a fost filozoful grec *Aristotel*, în secolul al IV-lea î.e.n. După traducătorii lui moderni, termenul de *logos*, folosit de acesta, ar exprima un „complex de elemente de limbă cu înțeles independent". Cel care a fixat însă noțiunea de „propoziție" a fost stoicul *Dionysios Thrax*, în secolul al II-lea î.e.n., autorul celei dintâi gramatici grecești ce a stat la baza studiilor de gramatică europene. Acesta înțelegea prin „propoziție" „o împreunare de cuvinte, de părți care posedă un înțeles desăvârșit" și făcea distincție între propoziția principală și propoziția secundară. Tot el este acela care a folosit în cartea sa un sistem de semne care indicau pauzele, ridicarea și coborârea tonului și ușurau astfel citirea textelor, marcând uneori anumite raporturi sintactice, limita dintre două propoziții. Și gramaticii latini — mai ales *Quintilianus* — s-au ocupat cu interes de construcțiile corecte și de construcțiile incorecte din comunicare, de anumite scheme ale gândirii, ale vorbirii și ale gramaticii. Ei au urmărit aplicarea regulilor de combinare a cuvintelor în enunțuri corespunzătoare gândirii și au ajuns la concluzia că formele sintactice neobișnuite, bazate pe nerespectarea regulilor sintactice și folosite de scriitori în operele lor, nu sunt de fapt abateri intenționate de la forma normală a limbii, ci scheme îndreptățite care dau stilului un colorit individual, podoabe stilistice ale limbajului folosit de aceștia, mai rațional decât vorbirea obișnuită, de fiecare zi.

În secolul al XVII-lea, odată cu apariția *Gramaticii generale și raționale de la Port-Royal* (1676), toate cercetările de sintaxă stau sub influența covârșitoare a filozofiei și a logicii. Atunci s-a pus pentru prima oară problema raportului dintre propoziție (categorie gramaticală) și judecată (categorie logică). Utilizând ca argumente, în favoarea suprapunerii perfecte a propoziției cu judecata, exemple din limbile vechi, deja fixate (mai întâi din greacă și latină și mai târziu din ebraică), care nu contraziceau realitatea, cercetătorii au neglijat folosirea limbilor vii din

Scanned with OKEN Scanner

epocă, ce ofereau destule exemple pentru demonstrarea caracterului relativ al unei asemenea corespondențe. În opoziție cu sintaxa de tip greco-latin, care pleca de la cuvânt și formele lui spre „constructiones", sintaxa secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea pleacă de la propoziție și părțile ei spre cuvânt. Aceasta impune noțiunea de „funcție sintactică", stabilește că o formă flexionară poate îndeplini funcții sintactice diferite, că aceeași funcție sintactică poate fi îndeplinită de forme flexionare diferite. Abia în secolul al XIX-lea, filozoful și filologul *Heymann Steinthal* demonstrează cu argumente convingătoare că gândirea lingvistică nu se poate identifica cu gândirea logică, că termenii nu se pot confunda cu noțiunile, că propozițiile nu sunt echivalente cu judecățile, contribuind în mare măsură, prin lucrările sale, la înlăturarea punctului de vedere logicist în studierea gramaticii, în general, și a sintaxei, în special. Totuși, un mare merit al gramaticii raționale este că noțiunile de „propoziție", „subiect", „predicat" (denumit și „atribut", pentru că „atribuie" subiectului acțiuni) și „copulă" (pentru verbul *a fi*) au rămas de atunci ca unități sintactice distincte și au fost preluate de toate școlile lingvistice europene de mai târziu, care au început să vorbească în gramaticile lor de la începutul secolului al XX-lea despre o sintaxă a propoziției și despre o sintaxă a frazei.

1.2. **Caracteristici.** Acestea rezultă din comparația propoziției cu toate celelalte unități specifice sintaxei, mai ales cu fraza. Se impun ca mai importante următoarele:

— Este considerată de lingvistica modernă ca o unitate de bază a sintaxei, ca un obiect de studiu al acesteia;

— Esența ei este predicația (predicativitatea), adică însușirea de a comunica, prin conținutul ei logic, idei cu caracter informativ, afectiv sau volițional, prin intermediul cuvintelor organizate gramatical în jurul unor indici de predicație, cum sunt: predicatul (verbal, nominal, adverbial și interjecțional) sau intonația predicativă (și topica);

Scanned with OKEN Scanner

— Poate fi unitate sintactică de-sine-stătătoare, independentă, fără legătură gramaticală cu alte propoziții sau în relație gramaticală cu alte propoziții;

— Pornind de la această a treia caracteristică, ea se poate clasifica, după numeroase și diverse criterii, în diferite categorii.

1.3. **Definiție.** Multitudinea și varietatea criteriilor de delimitare a propoziției, în diferite limbi, în funcție de tradiție și curente lingvistice; multitudinea și varietatea propozițiilor stabilite de gramaticile diferitelor limbi, în virtutea unor criterii foarte diverse, au îngreunat la maximum realizarea unei definiții unice sau cât de cât acceptabile pentru toți cercetătorii, problema având până astăzi un caracter controversat.

Întrucât cele mai multe propoziții includ în structura lor, în mod obișnuit, un verb la un mod personal (e vorba de propozițiile verbale), propoziția este definită ca o *comunicare cu un singur predicat (cu predicație unică)*, excepțându-se din conținutul definiției propozițiile lipsite de verbe la moduri personale (propozițiile nominale).

2. Obiectul sintaxei propoziției

Este dedus din obiectul sintaxei, în general, selectat din acesta: propoziția privită independent de relațiile ei cu alte unități sintactice asemănătoare; tipurile de propoziții independente; unitățile sintactice din cadrul propoziției (părțile de propoziție: subiectul, predicatul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar și apoziția), organizate uneori în sintagme sau în grupuri coordonative; tipurile de raporturi sintactice ce se stabilesc între unitățile sintactice ale propoziției (de coordonare, de subordonare, apoziționale și de predicație); cuvintele și construcțiile intercalate și incidente din cadrul propoziției; construcțiile sintactico-stilistice din structura propoziției (elipsa, subînțelegerea, includerea, suspensia, izolarea, repetiția, tautologia); accentul dinamic, intonația, pauza și ritmul în propoziție; raporturile dintre propoziție și judecată.

Scanned with OKEN Scanner

3. Tipurile de propoziții (clasificare) și punctuația lor

În funcție de existența sau inexistența unor relații gramaticale cu alte unități sintactice asemănătoare, propozițiile se grupează în două mari tipuri : propoziții de-sine-stătătoare, *independente*, cu autonomie semantică și gramaticală, *neintegrate în frază*, fără relații gramaticale cu alte propoziții, și propoziții fără autonomie semantică și gramaticală, *integrate în frază*, în relații gramaticale cu alte propoziții.

3.1. **Propozițiile neintegrate în frază (independente)** pot constitui singure *comunicări încheiate*, după care se poate pune punct, semnul întrebării sau semnul exclamării : *Toate drumurile duc la tine.; Cine a spus asta? ; Ce încântătoare e natura la munte !; Ocrotiți pădurile !*

Aceste propoziții se pot clasifica după următoarele *criterii :*

3.1.1. *După scopul comunicării*, ele sunt de două feluri : propoziții *enunțiative* și propoziții *interogative.*

3.1.1.1. Propozițiile enunțiative sunt acele propoziții care aduc o informație în legătură cu un obiect gramatical (ființă, persoană, lucru, fenomen) care constată, relatează fapte reale, realizabile sau ireale : sigure, dorite, posibile, nesigure sau poruncite. În funcție de acest conținut și de modurile verbale cu care se construiesc, propozițiile enunțiative sunt de cinci feluri : enunțiative-*propriu-zise* (*reale*), enunțiative *optative*, enunțiative *potențiale*, enunțiative *dubitative* și enunțiative *imperative.* Toate aceste cinci feluri de propoziții enunțiative pot fi *exclamative*, afective (dublate de afectivitatea vorbitorului, exprimată prin sentimente de admirație, plăcere, entuziasm, bucurie, durere, surprindere, regret, indignare, mânie, reproș, dezaprobare, disperare, dispreț, neîncredere etc.) sau *neexclamative*, neafective (lipsite de afectivitatea vorbitorului). Propozițiile enunțiative exclamative implică și explicitează gânduri egale cu acelea din propozițiile enunțiative propriu-zise, aplică cunoașterea printr-o intonație specifică și constituie, prin intermediul verbelor-predicate din structura lor, un reflex al unor emoții : *Ce încet a vorbit !* (*A vorbit foarte încet.*). În construirea propozițiilor enun-

ţiative exclamative un rol deosebit îl au topica termenilor, accentul propoziţiei, intonaţia, cuvintele de început (pronume, adverbe, interjecţii), conciziunea exprimării.

Propoziţiile enunţiative dispun de o *intonaţie specifică* fie *enunţiativă*, cu semn grafic distinctiv *punctul* (în cazul celor neafective), fie *exclamativă*, cu semn grafic distinctiv *semnul exclamării* (în cazul celor afective).

3.1.1.1.1. *Propoziţiile enunţiative propriu-zise (reale)* exprimă fapte reale şi sigure şi se construiesc cu modul indicativ: *Pădurile freamătă în dimineaţa aceasta de mai.; Cum freamătă pădurile în dimineaţa aceasta de mai!*

3.1.1.1.2. *Propoziţiile enunţiative optative* exprimă ideea de „dorinţă" şi se construiesc de obicei cu modul condiţional-optativ, aspectul optativ, rar cu modul conjunctiv cu valoare de optativ: *Aş pleca în excursie.; Ce-aş mai pleca în excursie!; Să fii d-ta sănătos. (!); Să fi venit atunci!*

Ideea de „dorinţă" se poate exprima în limba română şi cu ajutorul verbelor *a dori, a pofti, a vrea* şi *a voi*, care exprimă lexical această idee, indiferent de modul la care se află: *Doreşte un măr. (!); Poftеşte o prăjitură. (!); Vrea o minge. (!); Voieşte o explicaţie. (!)* Aceste propoziţii enunţiative sunt de fapt nişte *false optative*, deoarece ele nu exprimă gramatical ideea de „dorinţă", cu ajutorul modului optativ, ci lexical, prin sensul primar pe care-l au verbele amintite.

3.1.1.1.3. *Propoziţiile enunţiative potenţiale* exprimă ideea de „posibilitate" şi se construiesc obişnuit cu modul condiţional-optativ, aspectul potenţial, uneori şi cu conjunctivul sau cu indicativul: *N-aş zice asta despre el.; Câte n-aş zice despre el!; Să fi ajuns eu acolo!; În altă situaţie mergea.*

Ideea de „posibilitate" se poate exprima în limba română şi cu ajutorul adjectivului şi adverbului de mod *posibil* sau al verbului *a putea*, care exprimă lexical această idee (la verb, indiferent de modul la care se află): *Acest lucru este posibil. (!); Este posibil a realiza lucrarea. (!); Ei pot merge oriunde. (!)* Aceste propoziţii enunţiative sunt, de fapt, nişte *false potenţiale*, deoarece ele nu exprimă gramatical ideea de „posibilitate", cu ajutorul modurilor condiţio-

Scanned with OKEN Scanner

nal-optativ, conjunctiv sau indicativ, ci lexical, prin sensul primar pe care-l au părțile de vorbire amintite.

3.1.1.1.4. *Propozițiile enunțiative dubitative* exprimă ideea de „îndoială", de „nesiguranță", de „bănuială", de „nehotărâre" și se construiesc obișnuit cu modul prezumtiv, uneori și cu indicativul (viitor) : *Va fi având necazuri. (!) ; Or fi alergat prea repede. (!) ; Să fi vorbit cam o jumătate de oră. (!) ; Așa o fi la ei. (!).*

Ideea de „îndoială", de „nesiguranță" se poate exprima în limba română și cu ajutorul verbului *a se îndoi* sau al adverbelor de mod de probabilitate *probabil* și *poate* : *Se îndoiește de cele spuse. (!) ; Probabil va veni mâine. (!) ; Poate nu este acolo. (!)* Aceste propoziții enunțiative sunt, de fapt, niște *false dubitative*, deoarece ele nu exprimă gramatical ideea de „îndoială", cu ajutorul modurilor prezumtiv sau indicativ (viitor), ci lexical, prin sensul primar al părților de vorbire amintite.

3.1.1.1.5. *Propozițiile enunțiative imperative* exprimă ideea de „ordin" („poruncă", „dispoziție"), de „îndemn" („invitație", „sfat") de „rugăminte" și se construiește obișnuit cu modul imperativ, iar uneori și cu modurile conjunctiv sau indicativ, cu valoare modală de imperativ : *Urcă repede în camion! ; Du-te și tu cu ei. (!) ; Dă-i puțină pâine. (!) ; Să termini discuția. (!) ; Te oprești la prima stație. (!) ; Vei suna o singură dată. (!).* Ele implică și exprimă gândiri echivalente cu acelea din propozițiile enunțiative propriu-zise, aplică cunoașterea printr-o intonație specifică și constituie, prin intermediul verbelor-predicate din structura lor, un reflex al unei voințe : *Pleacă mai-repede!* (= *Vei pleca mai repede.*).

Enunțiativele imperative cu aspect negativ poartă numele de *imperative prohibitive* : *Nu te duce acolo! ; Să nu miști!* Uneori, ideea de prohibiție poate fi întărită prin locuțiunea adverbială de mod *care cumva* : *Să nu întârzii care cumva! ; Să nu care cumva să întârzii!* Tot cu valoare de imperative prohibitive sunt folosite uneori și enunțiativele imperative afirmative, când includ un reproș sau o amenințare : *Acum disprețuiește-mă, prietene. (!) ; Râzi tu de mine. (!) ; Mai vorbește tu vrute și nevrute. (!)*

În limba română există unele construcții cu verbe active sau reflexive *la infinitiv, intonate suplimentar, cu valoare*

Scanned with OKEN Scanner

de imperativ, care exprimă recomandări sau dispoziții și *echivalează cu niște propoziții imperative* : *A se feri de lumină. (!)* ; *A nu se apleca în afară. (!)*

În unele propoziții imperative *verbele pot lipsi*, intonația predicativă suplinind prezența acestora : *Pușca, pușca mai repede!* ; *La picior arm(a)!* ; *Înainte marș!* În alte propoziții imperative, în locul verbelor apar *interjecții cu valoare predicativă*, al căror sens verbal echivalează cu al unui imperativ : *Ho, om nebun!* („oprește-te") ; *Ssst! o dată.* („taci") ; *Hai cu noi!* („vino") ; *Poftim creioanele!* („ține").

3.1.1.2. Propozițiile interogative sunt acele propoziții care cer informații despre un obiect gramatical necunoscut de vorbitor (ființă, persoană, lucru, fenomen), care formulează întrebări. Ele implică și exprimă gândiri echivalente cu acelea din propozițiile enunțiative propriu-zise, provoacă cunoașterea printr-o intonație specifică, iar prin verbele-predicate din structura lor constituie un reflex al unor ipoteze : *Vine mâine Sanda?* (= *Sanda vine mâine.*). După conținutul pe care-l exprimă și după modurile verbale cu care se construiesc, ele sunt, ca și enunțiativele, tot de cinci (?) feluri : interogative *propriu-zise (reale)*, interogative *optative*, interogative *potențiale*, interogative *dubitative* și interogative *imperative*(?). Toate aceste cinci (?) feluri de propoziții pot fi *neexclamative*, neafective (lipsite de afectivitatea vorbitorului) sau *exclamative*, afective (dublate de afectivitatea vorbitorului, exprimată prin sentimente de admirație, plăcere, entuziasm, bucurie, durere, surprindere, regret, indignare, mânie, repros, dezaprobare, disperare, dispreț, neîncredere etc.). În construirea propoziției interogative exclamative un rol deosebit îl au topica termenilor, accentul propoziției, intonația, cuvintele de început (pronume și adjective interogative, adverbe interogative, interjecții), conciziunea exprimării.

Propozițiile interogative dispun de o *intonație specifică* : fie *interogativă*, cu semnul grafic distinctiv *semnul întrebării* (în cazul celor neafective), fie *exclamativă*, cu semn grafic distinctiv *semnul exclamării* (în cazul celor afective), așezat după semnul întrebării.

3.1.1.2.1. *Propozițiile interogative propriu-zise (reale)* formulează întrebări prin care se exprimă fapte reale,

Scanned with OKEN Scanner

sigure, la care se așteaptă răspunsuri. Ele se construiesc cu modul indicativ: *Ți-ai luat toate cărțile?* (?!); *Mergi și tu cu noi?* (?!).

Interogativele folosite nu pentru a se afla răspunsuri la întrebări, ci pentru a se sublinia o convingere, pentru a se confirma o constatare se numesc *interogative retorice*. Cele cu formă afirmativă au înțeles negativ, iar cele cu formă negativă, înțeles afirmativ: *Cine să mă ajute în situația asta?* (?!) (= *Nu are cine mă ajuta.*); *Unde să mă duc eu acum?* (?!) (= *Nu am unde mă duce.*); *Care nu știe acest lucru?* (?!) (= *Știe orice om acest lucru.*). Deoarece aceste propoziții nu cer informații pentru care cineva să dea un răspuns, ele sunt de fapt, prin conținutul lor, *tot un fel de enunțiative*, deosebindu-se de acestea prin formă, prin intonație interogativă și prin mijloacele de construire, specifice interogativelor (pronume, adjective și adverbe interogative).

Când întrebările sunt adresate direct interlocutorului, pentru a afla răspunsul dorit (de: *da* sau *nu*), propozițiile interogative propriu-zise sunt niște *interogative directe*: *Rămâi acasă?*; *Nu pleci la mare?* Interogativele directe care se referă la predicatul verbal sau la verbul copulativ din predicatul nominal al propoziției și care au ca răspuns o afirmație sau o negație (exprimată prin adverbe de mod afirmative sau negative, prin repetarea unei părți din întrebare, reprezentată obligatoriu prin predicatul acesteia, prin verbul copulativ din predicatul nominal sau printr-o interogativă retorică) se numesc *interogative directe totale*: *Vii cu noi? — Da (Nu, Vin cu voi, Nu vin cu voi, Cum să nu vin cu voi?, Cum o să vin cu voi?)*; *— Ești atent? — Sunt.* Interogativele directe care se referă la alte părți de propoziție decât predicatul verbal sau verbul copulativ din predicatul nominal al propoziției (la subiect, nume predicativ, atribut, complement, element predicativ suplimentar) se numesc *interogative directe parțiale*. O caracteristică a acestora este prezența obligatorie a pronumelor, a adjectivelor și a adverbelor interogative, ca elemente introductive cu funcțiile sintactice amintite: *Cine a venit (?!) — Ionescu.*; *Ce-este Ionescu? (?!) — (Este) tehnician.*; *Care fereastră e deschisă? (?!) — (Fereastra) de sus.*; *Pe cine aștepți? (?!) — Pe mama.*; *Unde te duci? (?!) — Acasă.*; *Drept cine-l iei? (?!) — Drept un amator.*

Scanned with OKEN Scanner

Când întrebările nu mai sunt adresate direct unui interlocutor, ci sunt reproduse de vorbitor sub forma unor propoziții subordonate (de obicei subiective, completive directe sau indirecte; mai rar predicative și atributive), care depind de niște verbe sau substantive cu sens de informare, de îndoială sau de ezitare, atunci aceste propoziții se numesc *interogative indirecte*. Ele au o intonație interogativ-enunțiativă și folosesc ca semn distinctiv *punctul*, în loc de semnul întrebării, care se pune la sfârșitul frazei: *Problema* [1]/ **cine se va oferi**[2]/ *îi preocupa în mod deosebit.*[1]/; *M-a întrebat*[1]/ **de unde am luat ceasul**[2]/. Și interogativele indirecte, ca și cele directe (vezi mai sus), pot fi *totale* (când sunt introduse prin conjuncțiile subordonatoare *dacă* și *de*) sau *parțiale* (când sunt introduse prin pronume, adjective și adverbe relative): *Spune-mi* [1] / **dacă mai ai timp.**[2]/; *Se gândește* [1]/ **ce să facă.**[2]/; *Se știe*[1]/ **care filă e ruptă**[2]./; *Întrebarea e*[1]/ **cum ajungem acolo**[2]/. Deoarece aceste propoziții, ca și cele retorice, nu cer informații care să pretindă un răspuns, ele sunt de fapt, prin conținutul lor, *tot un fel de enunțiative*, deosebindu-se de acestea prin intonația mixtă (interogativă, dar și enunțiativă) și prin unele mijloace de introducere specifice interogativelor, însă cu valoare mixtă (de pronume, adjective și adverbe interogativ-relative) *.

3.1.1.2.2. *Propozițiile interogative optative* formulează întrebări prin care se exprimă ideea de „dorință". Ele se construiesc cu modul condițional-optativ (aspectul optativ): *Ai merge și tu cu noi? (?!); Ai mânca și tu o savarină? (?!).*

Întocmai ca la enunțiativele optative (vezi mai sus), întâlnim și aici *false optative: Dorești un măr?(?!); Poftești o prăjitură?(?!); Vrei o minge?(?!); Voiești o explicație?(?!)*

3.1.1.2.3. *Propozițiile interogative potențiale* formulează întrebări prin care se exprimă ideea de „posibilitate". Ele se construiesc cu modurile condițional-optativ (aspec-

---

* Pentru „interogativele indirecte" vezi mai departe și situația subordonatelor subiective, predicative, atributive, completive directe și completive indirecte cu această valoare.

Scanned with OKEN Scanner

tul potențial) și conjunctiv: *Te-ai mai apăra într-o asemenea situație?(?!) Ce-ai spune într-o împrejurare ca asta?(?!) Ce să zică în această circumstanță?(?!)*

Ca și în cazul enunțiativelor potențiale (vezi mai sus), întâlnim și aici *false potențiale*: *Este posibilă această atitudine? (?!); Este cu putință a merge mai departe? (?!); Ei pot vorbi cu părinții? (?!).*

3.1.1.2.4. *Propozițiile interogative dubitative* formulează întrebări prin care se exprimă „îndoiala", „nesiguranța", „bănuiala", „nehotărârea" sau prin care se emite o ipoteză. Ele se construiesc cu modurile prezumtiv, conjunctiv sau indicativ (viitor): *Va fi alergând și-acuma? (?!); Să fie lup jivina aceea? (?!); O merge mașina asta? (?!)*

Interogativele dubitative care exprimă îndoiala prin oscilarea între două posibilități se numesc *interogative deliberative*: *Să spună? Să nu spună? (?!); Să trec? Să nu trec? (?!).*

Ca și la enunțiativele dubitative (vezi mai sus), întâlnim și aici *false dubitative*, construite cu verbul *a se îndoi*, cu adverbele de mod de îndoială *oare* și *cumva* și cu locuțiunea adverbială de mod de îndoială *nu care cumva*: *Te îndoiești de spusele mele? (?!); A venit cumva pe la voi? (?!); Nu știe oare acest lucru? (?!); Nu care cumva s-a rătăcit? (?!).*

3.1.1.2.5. *Propozițiile interogative imperative* (?). Deși o asemenea categorie este controversată sau pur și simplu negată, totuși există situații în care o propoziție interogativă, construită cu indicativul, formulează o întrebare prin care se exprimă indirect și atenuat, slab, ideea de „rugăminte" sau de „ordin": *Îmi mai împrumuți și mie bicicleta? (?!) (= Împrumută-mi și mie bicicleta.); Ce mai stai? (?!) (= Nu mai sta!).*

3.1.2. *După calitatea (natura) predicatului*, propozițiile sunt de două feluri: propoziții *afirmative* și propoziții *negative*.

3.1.2.1. Propozițiile afirmative sunt acele propoziții la care predicatul verbal sau verbul copulativ din predicatul nominal exprimă un consimțământ, *afirmă*, confirmă, adevărește, aprobă ceva. Ele dispun de *marca zero*: *Noi culegem via.; Cursanții sunt atenți.*

Scanned with OKEN Scanner

Orice propoziție enunțiativă sau interogativă poate fi și afirmativă : *Copiii aleargă voioși.* ; *Unde se duc elevii aceștia?*

Propozițiile interogative retorice afirmative au înțeles de propoziții enunțiative negative (vezi și mai sus) : *Cui să-i cer eu acum un sfat? (?!)* (= *N-am cui cere acum un sfat*).

Cu valoare de propoziții enunțiative afirmative neanalizabile sunt folosite pentru întărirea unei dispoziții date, ca un fel de răspuns la o întrebare, adverbele de mod afirmative *bine* și *perfect* : *Tu mergi acolo.* — **Bine.** (**Perfect**). Cu aceeași valoare, sunt folosite și unele adverbe și locuțiuni adverbiale de mod afirmative, verbele *se înțelege* și *fie* și interjecția *său*, după cum urmează (toate având înțelesul unei afirmații sigure) : — *Vine azi?* — **Da** ; — *A citit tot?* — **Sigur.** ; — *S-au descurcat?* — **Firește.** ; — *Îți ajuți colegii?* — **De bună seamă.** ; — *El este vinovatul?* — **Fără îndoială.** ; — *Participă toți?* — **Se-nțelege.** ; *Îi iertăm de data aceasta?* — **Fie.** ; — *I-ai văzut tu?* — **Zău!**

Cu valoare de propoziții enunțiative neanalizabile, dar cu un conținut de *afirmație nesigură*, se folosesc unele adverbe de mod și verbul *se poate* : — *Ai venit primul?* — **Mda.** ; — *Ți-e somn?* — **Cam.** ; — *A alergat repede?* — **Așa ... (așa și-așa)** ; — *Sunt colegii tăi?* — **Parcă.** ; — *Vine de departe?* — **Posibil.** ; — *Este ocupat?* — **Probabil.** ; — *Ți-aduce ceva?* — **Poate.** ; — *Le-o fi telefonat ieri?* — **Se poate.**

Tot cu valoare de propoziții enunțiative afirmative, dar analizabile, sunt folosite și părțile de propoziție repetate în răspunsuri la interogative (subiectul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar) sau numele predicative. Și conținutul acestora este echivalent cu o afirmație sigură : — *El era?* — **El.** ; *E vreme frumoasă?* — **Frumoasă.** ; — *Pe ea o așteptați?* — **Pe ea.** ; — *Vine vesel?* — **Vesel.** Uneori, repetarea numelui predicativ exprimat prin adjectiv, a atributului exprimat prin adjectiv și a complementului exprimat prin adverb de mod se face prin aspectul unui grad de comparație (comparativ sau superlativ) : — *Și omul e cumsecade?* — **Mai cumsecade** *decât tine.* ; — *E ceva interesant?* — **Foarte interesant.** Alteori,

în limba vorbită, în locul predicatului verbal, exprimat printr-un verb la perfectul compus, e folosit numai verbul auxiliar morfologic sau numai participiul din structura sa, iar în locul predicatului nominal numai verbul copulativ sau numai numele predicativ din structură : — *Ai adus stofa?* — **Am.** ; — *Ai vorbit cu directorul?* — **Vorbit.** ; — *Este tehnician?* — **Este.** ; — *Ești atent?* — **Atent.**

În vorbirea familiară sunt folosite cu valoarea unor propoziții cu conținut de afirmație sigură chiar și unele instrumente gramaticale repetate (pronumele reflexiv, prepoziția, conjuncția, adverbele : — *Ne vedem azi?* — **Ne.** ; — *Vii cu sora ta?* — **Cu.** ; — *Să înceapă?* — **Să.** ; — *Mai cântă la chitară?* — **Mai.**

3.1.2.2. Propozițiile negative sunt acele propoziții în care predicatul verbal sau verbul copulativ din predicatul nominal exprimă o neacceptare, *neagă*, dezaprobă ceva. Ele sunt marcate cu ajutorul adverbului de mod de negație *nu*, așezat înaintea predicatului și făcând parte din structura acestuia : *Ei nu citesc revistele.* ; *Drumul nu e greu.*

Orice propoziție enunțiativă sau interogativă poate fi și negativă : *Vântul nu bate astăzi.* ; *De ce nu treci pe la noi?*

Unele propoziții interogative propriu-zise negative, care exprimă un reproș, și propozițiile interogative retorice negative au înțeles de propoziții enunțiative afirmative : *Nu v-am comunicat noi asta?* (=*Noi v-am comunicat asta.*) ; *Să nu mă supăr în asemenea situație?* (= *Mă supăr într-o asemenea situație.*).

Când celelalte părți de propoziție sunt negate (subiectul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar) sau numele predicativ, propoziția este afirmativă, și nu negativă : **Nu el** *a făcut asta.* ; *Îmi trebuie flori de tei,* **nu de soc.**; **Nu pe Ion** *l-a așteptat.* ; **Nu trist** *se întorcea.* ; **Nu a voastră** *este greșeala.* Nu același lucru se întâmplă însă cu adverbul negativ *nici* care, chiar dacă neagă o altă parte de propoziție decât predicatul, propoziția rămâne tot negativă : **Nici noi** *n-am înțeles.* ; **Nici pe el** *nu-l accept.* ; **Nici prieten** *nu-l consider.* ; **Nici a mea** *nu este vina.* etc.

Există situații în care, deși predicatul unei propoziții enunțiative propriu-zise este precedat de negația *nu*, aceasta se referă de fapt la o altă parte de propoziție : **Nu** *a venit pentru asta.* (= *A venit, dar* **nu pentru asta**.).

Scanned with OKEN Scanner

Cu valoare de propoziții enunțiative neanalizabile sunt folosite, în răspunsurile la interogativele directe, unele adverbe și locuțiuni adverbiale de mod negative : — *Ai înțeles?* — **Nu.** ; — *Îmi dai și mie?* — **Ba.** ; — *Se văd?* — **Deloc (defel).** ; — *Aude?* — **Dimpotrivă.** ; — *Au ajuns?* — **Nicidecum.** ; — *Faci asta pentru mine?* — **În ruptul capului.** ; — *Să fi ocolit satul?* — **În nici un caz.** Aceeași valoare au și unele interjecții sau locuțiuni interjecționale din limba vorbită : — *L-ai întâlnit?* — **Aș !** ; — *Te duci la ei?* — **Păi !** ; — *Mai vorbești cu el?* — **Doamne păzește !** ; — *Îl primești?* — **Ferit-a sfântul !** ; — *Și ce-ai realizat?* — **Pe dracu !**

Cu aceeași valoare de propoziții negative, dar cu încărcătură afectivă ironică se folosesc și unele locuțiuni verbale și expresii : — *Îmi împrumuți cartea?* — **Puneți pofta-n cui !** ; — *Te vizitează des?* — **Asta-mi mai lipsea !** ; — *Și a citit tot?* — **Ți-ai găsit !**

Valoarea negativă a unor propoziții poate fi întărită, dublată uneori, prin prezența în structura lor a unor pronume, adjective sau adverbe negative, cu diferite funcții sintactice : *N-a vorbit* **nimeni.** ; — *N-a zis* **nimic.** ; *N-am luat* **pentru nici unul.** ; *Nu se vede* **nici un** *nor.* ; *N-am fost aici* **niciodată** etc. Alteori, aceeași valoare poate fi multiplicată : *Nimeni n-a făcut nimic niciodată.*

3.1.3. *După structură* (alcătuire, mod de organizare internă) propozițiile sunt de două feluri : propoziții *analizabile* și propoziții *neanalizabile.*

3.1.3.1. Propozițiile analizabile sunt acele propoziții în care părțile componente pot fi analizate ca părți de propoziție cu funcții sintactice determinate, precise : *Prietenii noștri, astronomii, scrutează atenți spațiile stelare.* (subiect — atribut adjectival — apoziție — predicat verbal — element predicativ suplimentar — complement direct — atribut adjectival).

Majoritatea propozițiilor sunt analizabile.

Propozițiile analizabile se subclasifică, la rândul lor, în alte categorii, din trei puncte de vedere ;

A. După absența sau prezența părților secundare ale propoziției ele sunt de două feluri : propoziții *simple* și propoziții *dezvoltate.*

Propozițiile simple sunt alcătuite numai din părți principale (subiect și predicat ; numai subiect ; numai predicat) : *Pomii înfloresc.* (subiect — predicat verbal) ; *Ei nu-și fac griji.* (subiect — predicat verbal prin locuțiune verbală) ; *Fructele sunt crude.* (subiect — predicat nominal) ; *Navigăm.* (subiect inclus — predicat verbal) ; *Erau veseli.* (subiect subînțeles — predicat nominal) ; *Vară.* (numai cu subiect) ; *Plouă.* (numai cu predicat).

Sunt considerate simple și următoarele categorii de propoziții :

— cele cu un subiect exprimat printr-un substantiv compus : **Coada-șoricelului** *este o plantă.* ; **Drobeta-Turnu Severin** *este un oraș.* ;

— cele cu subiect sau cu nume predicativ multiplu : **Ion și Maria** *sunt* **colegi și prieteni.** ;

— cele cu nume predicativ exprimat prin adjectiv la gradele comparativ sau superlativ : *Ea este* **mai înaltă.** ; *Bunicii sunt* **foarte bătrâni.** ;

— cele cu un vocativ însoțit sau nu de o interjecție fără funcție sintactică : **Măi băiete**, *fii atent* ! ; *Tu*, **Liviule**, *ești student* ? ;

— cele cu un imperativ însoțit de o interjecție fără funcție sintactică : *Vino* **măi** ! ;

— cele cu un predicat verbal exprimat printr-un verb la diatezele reflexivă și pasivă : *El* **își amintește.** ; *Ei* **se gândesc.** ; *Obiectivul* **a fost reperat.** ;

— cele cu un predicat verbal exprimat printr-o construcție perifrastică de viitor : *Ea* **are să se oprească.** ; *El* **o să întârzie.** ;

— cele în care subiectul este subliniat cu ajutorul unor adverbe de mod fără funcții sintactice ; **Chiar** *el a spus.* ; **Numai** *ei știu.* ; **Și** *Doru citește.* etc.

Propozițiile dezvoltate sunt alcătuite atât din părțile principale (subiectul și predicatul), cât și din părțile secundare (atribute, complemente, elemente predicative suplimentare) și apoziții : *Fructele* **pomilor** *sunt crude.* ; *Vară* **ploioasă** ! ; *Plouă* **fără întrerupere.** ; *Ion și Maria sunt colegi și prieteni* **de mulți ani.** ; *Vine* **râzând.** ; *Lung*, **portarul**, *a fost la înălțime* ! etc. Tot dezvoltate sunt și propozițiile care au în structura lor un singur complement

Scanned with OKEN Scanner

direct sau indirect exprimat prin formele neaccentuate ale pronumelui personal : **O** *ajută.* ; **I**-*a dat.* etc.

B. După absența sau prezența ambelor părți principale ale propoziției ele sunt de două feluri : propoziții *monomembre* și propoziții *bimembre* (aici se vede, de fapt, influența logicii în formularea terminologiei gramaticale, deoarece acolo se vorbește despre „membrele judecății").

Propozițiile monomembre nu au decât o singură parte principală de propoziție (sau subiectul, sau predicatul), fără ca cealaltă să fie inclusă sau subînțeleasă. Sunt construite :

— cu un predicat exprimat prin verb impersonal (activ sau reflexiv) : *Plouă.* ; *Ninge într-una.* ; *Se înserează.* ; *Se înnoptează de-a binelea.* ;

— cu un predicat exprimat prin verbul *a fi*, folosit ca verb impersonal : *Era într-o vară.* ; *Nu mi-e de el.* (popular) ;

— cu un predicat exprimat printr-un verb activ, folosit ca verb impersonal : *Îi zice Ionescu.* ; *Îl cheamă Bogdan.* ;

— cu un predicat exprimat printr-un verb reflexiv, folosit ca verb impersonal : *Acolo se mănâncă prost.* ; *Se vorbește prea mult.* ;

— cu un predicat exprimat printr-o locuțiune verbală sau printr-o expresie verbală impersonală : *Îmi pare bine.* ; *E bine de voi.* ;

— cu un subiect exprimat printr-un substantiv : *Duminică.* ; *Toamnă târzie.*

Propozițiile bimembre dispun de ambele părți principale de propoziție sau de elemente din grupul predicatului și al subiectului, în următoarele situații :

— când sunt exprimate amândouă părțile principale (în mod obișnuit) : *E primăvară.* ; *Inima bate năvalnic.* ;

— când numai predicatul este exprimat, iar subiectul este inclus sau subînțeles : *Mergi prea încet.* (tu) ; *A oprit la colț.* (el, ea). ;

— când numai predicatul este exprimat, iar subiectul este reprezentat printr-o propoziție subordonată (subiecti-

Scanned with OKEN Scanner

vă) în planul frazei : **Trebuie**[1]/ *să citim mult*[2]./ ; **E bine**[1]/ *să muncim.*[2]/ ;

— când numai subiectul este exprimat, iar predicatul sau verbul copulativ este eliptic sau se subînțelege din context (împreună cu alte părți de propoziție) :

a) predicat eliptic într-o propoziție enunțiativă (de obicei în zicători și proverbe), în care punctele de suspensie marchează elipsa : *Pisica blândă* . . . (zgârie rău) ; *Bătaia* . . . (e ruptă din rai) ;

b) predicat eliptic în intervenția autorului ce înlocuiește răspunsul la o interogativă directă : — *Mergi și tu cu noi?* *Băiatul* . . . *nimic.* (nu zise) ;

c) verb copulativ eliptic în povestire sau în unele proverbe : *Caut înfrigurat : locul . . . gol. (era)* ; *Vorba multă . . . sărăcia omului.* (este) ;

d) predicatul subînțeles într-o propoziție interogativă directă parțială, cu valoare de răspuns la o interogativă directă totală : — *A venit?* — *Cine?* (să vină) ;

e) predicat subînțeles în răspunsul la o interogativă directă parțială : — *Cine a venit?* — *Victor.* (a venit).

Uneori, în cazul predicatului subînțeles, alături de subiect apare și o determinare a predicatului : *El, înainte ; eu, după el.* (mergea — mergeam).

— când numai numele predicativ, atributul, complementul sau elementul predicativ suplimentar este exprimat, iar subiectul, verbul copulativ sau predicatul este subînțeles din context (în special în dialog) : — *Coapte?* — *Coapte.* (cireșele sunt . . .) ; — *Încotro?* — *La școală.* (. . . mergi tu? — Eu merg . . .).

C. După existența sau inexistența în structura lor a unui verb la un mod predicativ sau a unei interjecții predicative, ele sunt de două feluri : propoziții *verbale* și propoziții *nominale.*

Propozițiile verbale au în structura lor un verb la un mod predicativ (ca predicat verbal, ca verb copulativ în predicatul nominal, ca verb auxiliar într-o locuțiune verbală) sau o interjecție predicativă : **S-au oprit** *în fața noastră.* ; *Toți* **erau** *bucuroși.* ; **Băgase de seamă** *tulburarea lor.* ; *Și băiatul* **bâldâbâc** ! în apă.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori, verbul cu funcție de predicat verbal, verbul copulativ din predicatul nominal sau verbul auxiliar din locuțiunea verbală sunt eliptice sau subînțelese din context : *Repede la mine ! (Vino ...) ; — Cine a vorbit ? — Ion. (a vorbit) ; Banul — ochiul dracului. (este) ; Acestea sunt galbene ; acelea, albastre. (sunt) ; Și deodată ... de-a dura. (s-au dat).*

Alteori, pentru a se obține efecte stilistice, se izolează prin punct anumite părți de propoziție (subiecte, predicate, atribute, complemente, elemente predicative suplimentare, apoziții) : *A venit de dimineață.* **Simion.** *; O vrăbiuță cenușie.* **Ciripește. Întruna.** *; Erau patru dropii.* **Mari. Dolofane.** *; Veneau pe același drum.* **Discutând. Veseli.** *; Mi-a spus vărul meu.* **Paul.** etc.

Propozițiile nominale nu au în structura lor un verb la un mod predicativ (ca predicat verbal, ca verb copulativ în predicatul nominal sau ca verb auxiliar într-o locuțiune verbală) și nici o interjecție predicativă. După conținut ele exprimă :

— sau *calitatea* subiectului (de aici denumirea de calificative : propoziții în care elementul esențial e numele predicativ) : **Deștept** *băiatul !* (= *Băiatul e deștept.*) ; *Ghioceii* — **lacrimile** *primăverii !* (= *Ghioceii sunt lacrimile primăverii.*) ; **Treaba** *lor.* (= *Asta e treaba lor.*) ; **Vai** *de tine !* (= *E vai de tine !*) ;

— sau *existența* și *inexistența* subiectului (de aici denumirea de existențiale : propoziții în care elementul esențial este subiectul) : *Acolo nici* **urmă** ! (= *Acolo nu există nici o urmă.*) ; **Nimeni** *pe stradă.* (= *Nu există nimeni pe stradă.*) ; *Primăvară !* (= *E primăvară !*).

3.1.3.2. Propozițiile neanalizabile sunt acele propoziții în structura cărora nu se pot distinge părți de propoziție, care nu se pot analiza, ele reducându-se, în mod obișnuit, la cuvinte sau la îmbinări de cuvinte cu valoare de propoziții (adverbe și locuțiuni adverbiale de mod de afirmație sau de negație, interjecții și locuțiuni interjecționale). Astfel :

— adverbe de mod de afirmație sau de negație (în răspunsuri la interogative directe) : — *Vii cu noi ?* — **Da.** (**sigur**, **desigur**, **firește**, **negreșit**, **neapărat** etc.) ; — *Îl duci tu ?* — **Nu.** (**ba**, **deloc**, **defel**, **dimpotrivă**, **nicidecum** etc.) ;

Scanned with OKEN Scanner

— locuțiuni adverbiale de mod de afirmație sau de negație (în răspunsuri la interogative directe) : — *Vorbești tu cu el?* — **De bună seamă. (fără doar și poate, fără îndoială** etc.) ; *Mergi cu ei?* — **În ruptul capului. (cătuși de puțin. în nici un caz** etc) ;

— interjecții și locuțiuni interjecționale (în răspunsuri la interogative directe) : — *Ai observat tu asta?* — **Zău** ! ; — *I-ai vorbit?* — **Aș** ! ; — *I le trimiți?* — **Vai de mine** !

3.2. **Propozițiile integrate în frază**, în relație gramaticală cu alte propoziții, se clasifică după următoarele **criterii** : a) *după scopul comunicării* (enunțiative și interogative) ; b) *după calitatea (natura) predicatului* (afirmative și negative) ; c) *după structură* (analizabile : simple și dezvoltate, monomembre și bimembre, verbale și nominale ; neanalizabile) ; d) *după conținutul exprimat* (principale și secundare) ; e) *după raportul sintactic stabilit între ele* (regente și subordonate) etc. — vezi, în acest sens, toate categoriile analizate la Secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul A. „Noțiuni generale", subcapitolul 3.

4. Unitățile sintactice din cadrul propoziției. Clasificare

Ele sunt reprezentate prin cuvintele-sintactice sau *părțile de propoziție* (vezi în capitolul I al lucrării, „INTRODUCERE") din cadrul acestei unități de-sine-stătătoare : subiectul, predicatul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar și apoziția (numele predicativ e o componentă a unei părți de propoziție principale).

4.1. Tradițional, majoritatea părților de propoziție amintite au fost grupate **ierarhic** în două categorii : părți de propoziție *principale* (subiectul și predicatul) și părți de propoziție *secundare* (atributul și complementul).

Subiectul și predicatul au fost denumite „părți principale", deoarece sunt elemente de bază în alcătuirea unei propoziții, reprezintă esența ei, constituie nucleul în jurul căruia se grupează „părțile secundare" ale unei propoziții dezvoltate. Ele se definesc una prin cealaltă : subiectul este punctul de plecare în comunicare, despre el se spune

Scanned with OKEN Scanner

ceva cu ajutorul predicatului, el arată cine săvârșește acțiunea exprimată de predicat sau cui i se atribuie o acțiune, o stare sau o însușire ; predicatul este punctul de sosire în comunicare, el atribuie subiectului o acțiune, o stare sau o însușire. Fiecare dintre ele poate însă lipsi din propoziție.

Atributul și complementul au fost denumite „părți secundare", deoarece, în mod obișnuit, nu sunt elemente indispensabile în alcătuirea unei propoziții și constituie completări ale nucleului propoziției, se grupează în jurul celor „principale" și le complinesc înțelesul în cadrul propoziției dezvoltate, subordonându-se acestora. Ele se definesc în funcție de termenul determinat, de elementul regent, privit din punct de vedere morfologic : atributul determină substantivul, pronumele sau numeralul ; complementul determină verbul, adjectivul, numeralul (în mod excepțional), adverbul sau interjecția predicativă. Tot tradițional, în virtutea unor asemănări, apoziția a fost asimilată la atribut și deci inclusă în categoria „părților secundare", de propoziție, deși ea se definește nu în funcție de termeni „determinați" sau „regenți", ci în funcție de termeni al căror conținut îl reia, îl explicitează și-l precizează, aceștia putând fi substantive, adjective, numerale, pronume, verbe sau adverbe, cu diferite funcții sintactice (cercetările mai noi au demonstrat însă că apoziția are un statut cu totul specific — vezi subcapitolul 6 din capitolul B. „Descrierea părților de propoziție" din prezenta secțiune). Ulterior, o dată cu includerea elementului predicativ suplimentar printre părțile de propoziție care determină simultan un substantiv, un pronume sau un numeral (cu funcție de subiect sau de complement direct), dar și un verb (de obicei cu funcție de predicat), s-a făcut și precizarea că acesta nu poate fi decât „o parte secundară de propoziție".

Distincția părților de propoziție în părți de propoziție „principale" și părți de propoziție „secundare" este *o distincție gramaticală* și nu vizează importanța acestora în cadrul comunicării. Din acest al doilea punct de vedere, fiecare dintre „părțile secundare" poate avea o însemnătate mai mare decât oricare „parte de propoziție principală" (depinde de intenția și interesul vorbitorului de a evidenția prin accent și intonație o anumită „parte secundară" de propoziție). Astfel, în propoziția **Aici** *se află banii.* este evidențiat prin accent și intonație complementul

circumstanțial de loc *aici*, iar în propoziția **Frumoáse** *zile am avut în acest concediu* ! accentul și intonația vizează atributul adjectival *frumoase*. Din punct de vedere strict gramatical, pentru identificarea și caracterizarea unei propoziții, predicatul are fără îndoială rolul principal, deoarece prin el se realizează, în mod obișnuit, esența acesteia — predicația. Astfel, formularea *Oamenii* **lúptă** *cu greutățile vieții* poate fi calificată drept propoziție datorită existenței, în structura ei, a verbului cu funcție de predicat — *lúptă*.

4.2. Părțile de propoziție se mai pot grupa și în funcție de structura (alcătuirea) lor. Astfel se disting :

a) *părți de propoziție* simple, alcătuite numai dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient sau numai dintr-o locuțiune corespunzătoare acesteia : subiect (**Timpul** *trece ireparabil.* ; **Punctul** *lui* **de vedere** *merită atenție.*), predicat (*Ei* **citesc.** ; *Copiii* **au luat-o la fugă.** ; **Desigur**[1]*/ că știe.*[2]*/* ; **De bună seamă**[1]*/ că l-am căutat.*[2]*/* ; *Piatra* **vîjj** ! *pe lângă noi.)*, atribut *(Vocea* **tenorului** *se auzea distinct.* ; *Un om* **în toată firea** *nu procedează așa.)*, apoziție (Grigore, **pianistul**, *dă un concert.* ; *Să-i ascultăm părerea*, **punctul** *lui* **de vedere.**), complement *(Cânta* **o melodie.** ; *A găsit și ea* **nod în papură.***)*, element predicativ suplimentar *(Îl credeam* **deștept.** ; *O socotesc* **de ispravă.**).

b) *părți de propoziție* complexe, alcătuite dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient sau dintr-o locuțiune corespunzătoare acesteia, precedată de :

— o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională : atribut *(Lupta* **contra acestora** *continuă.* ; *Plimbarea* **în largul mării** *i-a înviorat.)*, complement (*Îi ajută* **pe toți.** ; *S-a dus* **până la Constanța.** ; *A plecat* **înainte de amiază.**), element predicativ suplimentar *(I-a luat* **drept prieteni.***)* ;

— un adverb de mod cu insuficiență semantică și sintactică (de precizare, de întărire sau de subliniere, de restricție, de explicație și de aproximație) : subiect **(Numai el** *rezolvă problema.* ; **Chiar ea** *spusese asta.)*, atribut *(Nu-mi place privirea lui* **cam piezișă.** ; *A venit cu o mașină* **tot neagră.**), apoziție *(Colegul meu de serviciu,* **anume Andrei,** *pleacă în concediu.* ; *Să luăm un exemplu,* **bunăoară trestia.**),complement *(L-a oprit* **și pe primul.** ; *Să-mi dea* **bărem mie.** ; *A ajuns*

Scanned with OKEN Scanner

aproape la mijloc.; *Au venit* **tocmai azi.**; *Vorbea* **tot cu părere de rău.**), element predicativ suplimentar *(O văd* **cam supărată.**);

— un verb copulativ: predicat (predicatul nominal): *Bila* **este roșie.**; *George* **este profesor.** etc.;

— un verb auxiliar de modalitate: predicat („compus", după unii lingviști): *Ea* **poate alerga** *repede.*; **Trebuie să vorbim** *cu ei.* etc. (vezi mai departe, în legătură cu acest aspect, pct. 2.3. și 2.4.5. de la subcapitolul 2 „Predicatul").

c) *părți de propoziție* multiple, alcătuite din două sau mai multe părți de vorbire cu sens lexical suficient, aflate în raport de coordonare: subiect **(Túdor, Florica, și Geta** *au sosit ieri.)*, atribut *(Îmi place primăvara* **timpurie, caldă** *și* **senină.**), apoziție *(Zmeul a venit repede,* **ca gândul și ca vântul.**), complement *(A fost* **la țară, la munte și la mare.**), element predicativ suplimentar *(O văd* **tristă, gânditoare și palidă**).

d) *părți de propoziție* dezvoltate, alcătuite din două părți de vorbire cu sens lexical suficient, îmbinate iber și analizabile:

— construcțiile infinitivale relative subiective (cu funcție de subiect) și obiective (cu funcție de complement direct): *Nu-i* **ce vinde.**, *N-are* **cine vorbi.** (pronume relativ + verb la infinitiv, după verbul *a fi* sau după verbul *a avea* cu sensul de „a exista" → subiect); *N-am* **ce citi.**; *N-am* **cum rezolva.** (pronume sau adverb relativ + verb la infinitiv, după verbul *a avea* → complement direct);

— construcțiile circumstanțiale participiale (cu funcție de complement circumstanțial de timp sau de cauză), izolate de restul propoziției prin virgulă: **Odată ajunși** *acolo, au trimis un mesaj.* (adverb + participiu → complement circumstanțial de timp); **Odată rănit**, *n-a mai putut merge.* (adverb + participiu → complement circumstanțial de cauză);

— construcțiile cu numerale cardinale (fără sau cu articole demonstrative) și substantive: *Îl despărțeau* **zece metri.** (subiect); *Pista* **de cinci sute de metri** *era suficientă.* (atribut); *Lanțul acela,* **de zece metri**, *nu ajungea.* (apoziție); *Lucrează* **de cinci zile.** (complement circumstanțial de timp); *Eu o consideram* **de șase metri.** (element predicativ suplimentar);

Scanned with OKEN Scanner

— construcțiile alcătuite din adverbul de timp *acum* (precedat uneori de prepoziția *de*), urmat de numerale cardinale și de substantive care exprimă noțiuni temporale : *Întâmplarea* **de-acum un an** *nu fusese uitată.* (atribut) ; *Îi știu de-atunci,* **de-acum o lună.** (apoziție) ; *A telefonat* **acum două săptămâni.** (complement circumstanțial de timp) ;

— construcțiile alcătuite din adverbe de timp, precedate de prepoziția *de* și urmate de adverbe de loc : **De azi încolo (înainte)** *nu mai întârziem.* (complement circumstanțial de timp) ; **De aici încolo (înainte)** *mergi și singur.* (complement circumstanțial de loc). Uneori, în acest tip de construcții, al doilea adverb e înlocuit cu numerale cardinale și cu substantive care exprimă noțiuni temporale : **De azi în cinci zile** *știm rezultatul.* (complement circumstanțial de timp). Construcțiile amintite mai sus pot avea și funcția de atribut : *Trecerea* **de aici încolo** *este oprită.* ; *Sosirea lui* **de azi într-o săptămână** *este așteptată* ;

— apozițiile (din substantive în N. și substantive sau pronume în G., cu sau fără determinări) : *Alexandru,* **prietenul colegului meu,** *concurează azi.* ; *Nineta,* **sora lui,** *dă examen la facultate.* etc.

Fiecare parte de propoziție, la rândul ei, se clasifică, în funcție de anumite criterii specifice (pe lângă cel al structurii expresiei, comun tuturor și amintit mai sus), în alte clase și subclase (vezi, în acest sens, mai departe, clasificările de la fiecare parte de propoziție).

4.3. Unele părți de propoziție pot fi anticipate sau reluate cu ajutorul pronumelor personale sau reflexive. Astfel :

Subiectul poate fi anticipat sau reluat prin formele de nominativ ale pronumelui personal de persoana a III-a, singular și plural : *Vine* **ea mama** ... (anticipat) ; **Rândunelele** *pleacă* **ele**[1], */ dar/ tot se întorc.*[2]/ (reluat).

Complementul direct, poate fi anticipat sau reluat prin formele neaccentuate de acuzativ ale pronumelui personal sau reflexiv : **L-***am văzut* **pe director.** ; *Nu* **se** *cunoaște* **pe sine.** (anticipate) ; **Pe Sorin** *să-***l** *iei cu binișorul.* ; **Pe el** *nu* **se** *cunoaște.* (reluate).

Complementul indirect poate fi anticipat sau reluat prin formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau reflexiv : **I-***am spus* **bunicului.** ; **Își** *spune* **sieși.** (anticipate) ; **Colegului** *nu-***i** *spun asta.* ; **Sieși și-***a făcut rău.* (reluate).

Scanned with OKEN Scanner

4.4. În limba română există părți de propoziție **cu valoare unică** și părți de propoziție **cu valoarea dublă;** părți de propoziție **cu referire sau cu determinare unică** și părți de propoziție **cu referire sau cu determinare dublă.**

4.4.1. Părțile de propoziție au, fiecare în parte, în majoritatea lor, *o valoare unică*, adică reprezintă fiecare câte o singură funcție sintactică : de subiect, de predicat, de atribut, de complement sau de apoziție (primele două și ultima se definesc prin referire unică, iar celelalte două prin determinare unică). Astfel :

Subiectul este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului, iar *predicatul* partea principală de propoziție care spune ceva despre subiect : *Caii aleargă.* Reprezentarea grafică a acestei relații de reciprocitate dintre subiect și predicat este următoarea : S ↔ P.

Atributul este partea secundară de propoziție care determină un substantiv, un pronume sau un numeral : *Stoluri* **de vrăbii** *ciripesc la soare.* ; *Aceasta,* **de metal,** *este mai bună.* ; *Primul,* **de lemn,** *este mai ușor.* Reprezentarea grafică a acestei relații de determinare este următoarea :

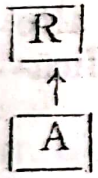

R = regentul (substantiv, pronume, numeral)

A = atribut

Complementul este partea secundară de propoziție care determină un verb, o locuțiune verbală, un adjectiv, un adverb sau o interjecție predicativă : *Îi conduce* **pe musafiri.** ; *Și-a dat seama* **de asta.** ; *Este un om aprig* **la mânie.** ; *Zbura repede* **ca vântul.** ; *Na* **revista.** Reprezentarea grafică a acestei relații de determinare este următoarea :

R = regent (verb, locuțiune verbală, adjectiv, adverb, interjecție predicativă)

C = complement (direct, indirect, circumstanțial)

Apoziția este partea de propoziție care se referă la o anumită parte de vorbire, cu o anumită funcție sintactică,

Scanned with OKEN Scanner

pe care o explică și căreia îi precizează conținutul logico-semantic (de substantiv, de adjectiv, de numeral, de pronume, de verb sau de adverb) : *Ion*, **veteranul**, *își aduce aminte.* ; *Plopii păreau încremeniți*, **parcă de piatră.** ; *Pe cei doi*, **pe Vlad și pe Marian**, *nu i-am văzut de mult.* ; *Acestcia*, **adică Mariei**, *nu-i spuseseră nimic.* ; *Acolo*, **în prun**, *își făcuse cuibul o turturică.* ; *Îi văd trebăluind*, **anume seuturând** *covoarele.* Reprezentarea grafică a acestei relații specifice ar putea fi următoarea (termenul **E** reprezentând partea de vorbire explicată și precizată, iar termenul **Ap.**, apoziția) : E : *Ap.*

4.4.2. Pe lângă părțile de propoziție cu valoare unică, în propoziție mai există și părți de propoziție *cu valoare dublă*, care reprezintă, fiecare în parte, câte două funcții sintactice. Ele fac referire sau determină simultan două elemente regente din aceeași propoziție. Sunt cunoscute în gramatica limbii române ca părți de propoziție cu dublă valoare : *atributul circumstanțial* (cu valoare de atribut — — determinantă — și de complement) și *elementul predicativ suplimentar* (tot cu valoare de atribut și de complement). Primul se referă la substantive sau pronume-subiecte și la verbe-predicate, iar al doilea la substantive sau pronume-subiecte sau obiecte directe și la verbe-predicate : **Matur**, *omul gândește altfel.* (atribut circumstanțial cu nuanță temporală) ; **Supărat**, *acesta plecă numaidecât.* (atribut circumstanțial cu nuanță cauzală) — *Dana vine* **necăjită** *de la școală.* ; *O văd* **gânditoare.** (elemente predicative suplimentare). Reprezentarea grafică a acestor două relații de subordonare ar putea fi următoarea :

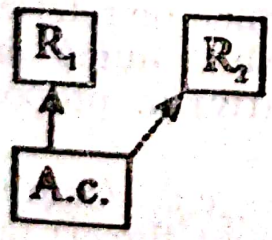

R_1 = regent (substantiv sau pronume-subiect)

R_2 = regent (verb-predicat)

A.c. = atribut circumstanțial

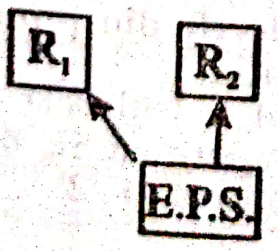

R_1 = regent (substantiv sau pronume-subiect sau obiect direct)

R_2 = regent (verb-predicat)

E.P.S. = element predicativ suplimentar

Scanned with OKEN Scanner

Tot părți de propoziție cu valoare dublă sunt și unele construcții sintactice din planul propoziției sau chiar din planul frazei, care fac referire sau care determină, în același timp, (la) două elemente coordonate. Astfel: *Văzând și plăcându-i* **casa**, *a cumpărat-o.* (complement direct în raport cu verbul *văzând* și subiect în raport cu verbul *plăcându-*); *El poate*[1] */și/e necesar* **a face** *acest lucru.*[2]/ (complement direct în raport cu verbul-predicat *poate* și subiect în raport cu expresia verbală impersonală *e necesar*); *El poate*[1]*/ și/ se străduiește* **a rezolva** *aceste probleme*[2]*/.* (complement direct în raport cu verbul-predicat *poate* și complement indirect în raport cu verbul-predicat *se străduiește*); *Aud*[1]*/ și/ îl văd* **strigând**[2]*./* (complement direct în raport cu verbul-predicat *aud* și element predicativ suplimentar în raport cu verbul-predicat *văd*). Reprezentarea grafică a acestor relații ar putea fi următoarea:

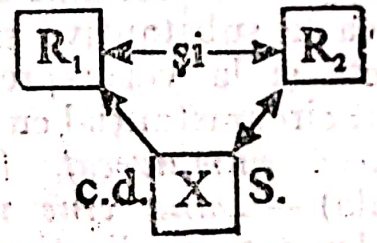

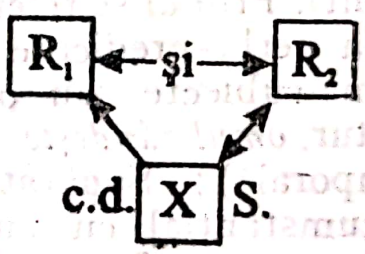

R_1 = reg nt (verb la gerunziu)

R_2 = termen de referință (verb la gerunziu)

X = a) c.d. (complement direct) față de R_1; b) S (subiect) în raport cu R_2

R_1 = regent (verb-predicat) în propoziția 1

R_2 = termen de referință (verb + nume predicativ) în propoziția 2

X = a) c.d. (complement direct) față de R_1 din propoziția 1; b) S (subiect) în raport cu R_2 din propoziția 2

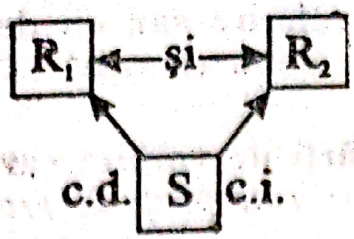

R_1 = regent (verb-predicat) în propoziția 1
R_2 = regent (verb-predicat) în propoziția 2
S = subordonat :
a) c.d. = complement direct față de R_1
b) c.i. = complement indirect față de R_2

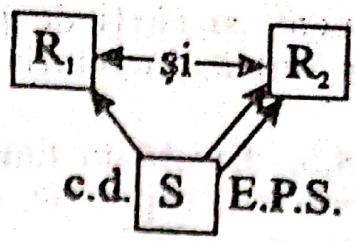

R_1 = regent (verb-predicat) în propoziția 1
R_2 = regent dublu (pronume-obiect direct + verb-predicat) în propoziția 2
S = subordonat :
a) c.d. = complement direct față de R_1
b) E.P.S. = element predicativ suplimentar față de R_2

În aceeași categorie de părți de propoziție cu valoare dublă intră și unele complemente care depind de un singur element regent (subordonare unică), reprezentat prin verbele reflexive eventive : *a se bucura, a se întrista, a se supăra, a se necăji, a se mira* etc. Aceste complemente includ, concomitent, o valoare de obiect indirect și o valoare de circumstanțial de cauză (situație mixtă) : *S-a bucurat* **de revederea** *ta.*; *Se miră* **de nepriceperea** *ei.* Reprezentarea grafică a acestei relații de subordonare ar putea fi următoarea :

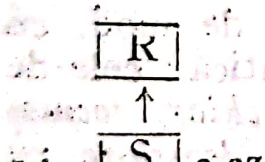

R = regent (verbul reflexiv eventiv)
S = subordonat
c.i. = complement indirect
c.cz. = complement circumstanțial de cauză

Din cele analizate mai sus se poate trage concluzia că, în sintaxa limbii române, în planul propoziției sau al frazei, există părți de propoziție cu o singură valoare, cărora le corespunde o singură funcție sintactică, și părți de propoziție cu valoare dublă, cărora le corespund două funcții sintactie diferite ; de asemenea, că există părți de propoziție cu referire sau cu determinare unică, în relație cu un singur

Scanned with OKEN Scanner

element, și părți de propoziție cu referire sau cu determinare dublă, în relație simultană cu două elemente.

4.5. Există în limba română **părți de vorbire** care, deși incluse în propoziție, *nu pot fi considerate părți de propoziție* distincte. Astfel :

— toate substantivele și pronumele personale în vocativ ;

— toate articolele (sunt instrumente gramaticale, fără autonomie semantică) ;

— pronumele personale *o* și *-i*, cu valoare neutră, din structura unor locuțiuni verbale : *a* **o** *face fiartă, a o lăsa moartă, a-***i** *da cu gura, a-***i** *da înainte* etc. ;

— pronumele personale cu valoare de dativ etic : *Și* **mi** **ți-***l lua de chică . . . ; Unde* **mi-***ai stat până acum ?* ;

— adverbul negativ *nu* din structura fiecărui predicat cu aspect negativ (este element de structură) : **Nu** *știe nimic.* ; *Copilul* **nu** *este înțeles.* ; *Ea* **nu** *are grijă.* ; *Materialul* **nu** *este bun.* etc. ;

— adverbele de mod din structura gradelor de comparație : *mai, puțin, tot, așa, atât, foarte, tare, prea* ;

— adverbul de mod *mai*, în toate celelalte întrebuințări în afara gradelor de comparație (nu are autonomie semantică) ;

— adverbul de mod *abia*, ca însoțitor al unor adverbe de timp (**abia** *azi*, **abia** *mâine*), pronume (**abia** *el*, **abia** *acesta*, **abia** *ai noștri*) sau numerale (**abia** *trei*, **abia** *al doilea*) ;

— unele adverbe și locuțiuni adverbiale de mod, cu insuficiență semantică, fără autonomie semantică : cele de precizare, de întărire sau de subliniere — *chiar, tocmai* (pop. *taman*), *mai, tot, nici, și, îndeosebi, cu deosebire, cu precădere, în special, mai ales* ; cele de restricție (exclusivitate) — *barem, doar, decât, exclusiv, încaltea, măcar, numai, cel puțin* ; cele de explicație — *adică, anume, bunăoară, ca* ; cele de aproximație — *aproape, aproximativ, cam, circa, vreo* ; cele de proximitate — *aproape, mai* ;

— toate prepozițiile și locuțiunile prepoziționale (sunt instrumente gramaticale) ;

— toate conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale (sunt instrumente gramaticale) ;

Scanned with OKEN Scanner

— unele interjecții, când exprimă: adresarea, ca însoțitoare ale vocativelor — *mă, măi, bre, hăi* (**mă** *Ioane*, **măi** *Costele*, **bre** *femeie*, *fată* **hăi**); stări sufletești — *a!, aa!, aoleo!, ah!, au!, bre!, bruh!, de!, dec!, eh!, ehe!, ei!, ha!, hm!, hei!, iii!, mă!, măi!, măre!, o!, oh!, of!, păi!, pha!, ptii!, tii!, ţţ!, uf!, uu!, vai!, văleu!*;

— unele interjecții cu valoare afectivă, care provin din substantive, în cadrul unor propoziții interogative retorice: *Ce* **dracu** *face acolo?, Ce* **naiba** *zice?, Ce* **focu**-*o fi făcând?, Ce* **Dumnezeu** *caută?*

4.6. Părțile de propoziție (subiectul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar și apoziția) și numele predicativ din predicatul nominal se pot dezvolta (extinde) în propoziții de aceeași esență sintactică cu acestea, fenomen denumit e x p a n s i u n e, realizându-se astfel *o corespondență* între unitățile sintactice ale propoziției și unitățile sintactice ale frazei. Astfel, subiectul se dezvoltă într-o subordonată subiectivă, lui îi „corespunde" în planul frazei această subordonată (**Mincinosul** *nu mai e crezut a doua oară.* > **Cine minte o dată**[1] / *nu mai e crezut a doua oară.*[2] /; numele predicativ se dezvoltă într-o subordonată predicativă (*Prietenul meu este* **neschimbat.** > *Prietenul meu este*[1] / **cum îl știi.**[2]/); atributul se dezvoltă într-o subordonată atributivă (*Omul* **muncitor** *se descurcă în viață.* > *Omul*[1] / **care este muncitor**[2] / *se descurcă în viață.*[1] /); complementul de orice fel (direct, indirect, de agent sau circumstanțial) se dezvoltă într-o subordonată completivă corespunzătoare (*Ți-am adus* **cărțile.** > *Ți-am adus*[1] / **ce m-ai rugat.**[2] /; *Se gândea* **la asta.** > > *Se gândea*[1] / **la ce i-ai spus.**[2] /; *Blocurile sunt ridicate* **de constructori.** > *Blocurile sunt ridicate*[1] / **de cei ce construiesc locuințe.**[2] /; *A venit* **la noi.** > *A venit*[1] / **unde l-am chemat.**[2] / etc.); elementul predicativ suplimentar se dezvoltă într-o subordonată predicativă suplimentară (*A plecat* **dezbrăcat.** > *A plecat*[1] / **cum se afla.**[2] /; *Îi vede* **înotând.** > *Îi vede*[1] / **cum înoată.**[2] /); apoziția se dezvoltă într-o propoziție apozitivă (*Am un singur țel*: **terminarea lucrării.** > *Am un singur țel*[1] / : / **să termin lucrarea.**[2]/)

Scanned with OKEN Scanner

5. Tipurile de raporturi (relații) sintactice din propoziție și mijloacele de realizare a lor

După cum se poate deduce din secțiunea I „INTRODUCERE", pct. 4, a prezentei lucrări, în propoziție există toate cele patru tipuri fundamentale de relații sintactice: de coordonare, de subordonare, apozițional și predicativ.

5.1. **Raportul (relația) de coordonare.** Raportul de coordonare din propoziție *este un raport sintactic de egalitate* între două sau mai multe părți de propoziție care nu depind formal una de alta, care stau pe același plan sintactic.

Părțile de propoziție care se găsesc pe același plan sintactic de egalitate cu altele, fără a se subordona acestora, fără a depinde de ele, sunt *părți de propoziție coordonate*. Ele pot fi:

a) *de același fel*:

— subiecte: **Plopul, salcia** *și* **salcâmul** *sunt arbori.*;

— atribute: *Acolo cresc lalele* **albe, roșii** *și* **galbene.**;

— complemente: *Am cumpărat* **pătrunjel, morcovi** *și* **salată.**;

— elemente predicative suplimentare: *O văd* **vioaie, veselă** și **grăbită.**;

— apoziții: *Se vede că acesta-i vestitul Păsări-Lăți-Lungilă,* **fiul săgetătorului** *și* **nepotul arcașului, brâul pământului** *și* **scara ceriului** . . . — Ion Creangă.

Pot fi coordonate și numele predicative: *Perele erau* **mari, lunguiețe** *și* **moi.**

b) *diferite*:

— un complement circumstanțial cu un alt complement circumstanțial: **Niciunde** și **nicicând** *nu veți mai găsi așa ceva.* (de loc și de timp); **Oricând** *și* **cu răbdare** *se rezolvă toate.* (de timp și de mod); **Cu atenție** *și* **cu un cuțit** *bun desfaci cutia.* (de mod și instrumental) etc.;

— un complement direct cu unul circumstanțial (de mod, de timp etc.): *Adu-mi* **bagajele** *și* **cât mai repede.**; **Tot timpul** *și* **pe toți** *i-a îmbărbătat.* etc.;

— un complement circumstanțial (de timp, de loc etc.) cu unul indirect: *Discutăm* **azi, aici** *și* **despre Ion.**; *Se înțelegea* **oricând** *și* **cu oricine.** etc.;

— un complement circumstanțial (de timp, de loc etc.) cu unul de agent : *Vor fi așteptați* **mâine** *și* **de fratele-lor.** ; **Oriunde** *și* **de oricine** *este salutat prietenește.* etc. ;

— un complement circumstanțial de loc cu un element predicativ suplimentar : *Să te găsesc* **acasă** *și* **sănătos.** etc. ;

— un element predicativ suplimentar cu un complement indirect sau circumstanțial sociativ : *Vorbea* **singură** *sau* **cu cineva** ? ; *Vii* **singur** *sau* **cu prietenul** *tău* ? etc.

Pentru realizarea coordonării părților de propoziție se folosesc două tipuri fundamentale de mijloace sintactice : *juxtapunerea (parataxa)* și *joncțiunea.* Ele se bazează pe o intonație specifică, de enumerare, cu ridicări și coborâri de ton, care revin cu regularitate și care sunt marcate în scris prin virgule (în juxtapunere) sau prin prezența conjuncțiilor și a locuțiunilor conjuncționale coordonatoare (în joncțiune).

Coordonarea prin juxtapunere (parataxa) se realizează :

— între subiecte : **Munții, dealurile, câmpiile, pădurile, apele** *sunt comori ale patriei mele.* ;

— între atribute : *În străfunduri sunt zăcăminte* **de petrol, de aur, de aramă, de aluminiu.** ;

— între complemente : **Azi, mâine, poimâine** *vor veni cu siguranță.* ;

— între elemente predicative suplimentare : *Vin spre-noi* **grăbiți, gălăgioși, gesticulând.** ;

— între apoziții : *Colegul meu,* **doctorul, sufletul întâlnirii,** *este bolnav.*

Coordonare prin juxtapunere există și între numele predicative : *Prunele sunt* **dulci, cărnoase. moi.**

Coordonarea prin joncțiune este de șase feluri :

a) c o p u l a t i v ă — între părți de propoziție de același fel sau diferite asociate, bazate pe continuitate, pe succesiune sau simultaneitate, legate între ele prin conjuncțiile coordonatoare copulative *și, iar* („și") și *plus* („și"), prin locuțiunile conjuncționale coordonatoare *și cu* și *precum și,* prin formulele corelative cu valoare copulativă *atât ... cât și, nu numai ... ci și, nu numai ... dar și,* sau precedate de adverbele de mod de întărire, repetate, *nici ... nici, nici ... necum, și ... și* :

— între subiecte : **Carașii** *și* **crapii** *trăiesc în bălți.* ; **Elevii** *și cu* **profesorii** *lucrează de zor.* ; **Elena** *precum și* **mama** *ei sapă rondurile de flori.* ;

Scanned with OKEN Scanner

— între atribute : *Mi-am oprit și cu câte o pereche de porumbei* **voiajori** *și* **evantai.** ;

— între complemente (directe, indirecte, de agent, circumstanțiale) : *Pentru asta aveam* **creion** *și* **hârtie.** ; *Nu și-a amintit nici* **de el,** *nici* **de ea.** ; *Iarba a fost călcată* **de oi** *precum și* **de copii.** ; *Am adus atât* **aici,** *cât și* **acolo** *cele necesare.* etc. ;

— între elemente predicative suplimentare : *S-au așezat* **mulțumiți** *și* **zâmbind** *pe banca din față.* ;

— între *apoziții* : *Iliuță,* **strengarul** *și* **buclucașul,** *ne-a vizitat iarăși.*

Coordonare joncțională copulativă există și între numele predicative : *Plimbarea într-un parc e* **plăcere** *plus* **sănătate.**

b) a d v e r s a t i v ă — între părți de propoziție de același fel, care sunt divergente una față de alta, fără a se opune categoric sau a se exclude reciproc, legate între ele prin conjuncțiile coordonatoare adversative *dar* și *însă* :

— între atribute : *Este un om* **bun,** *însă* **ursuz.** ;

— între complemente circumstanțiale de mod : *A venit* **repede,** *dar* **schiopătând.** ;

— între elemente predicative suplimentare : *Într-adevăr, i-am găsit* **supărați,** *dar* **binevoitori.**

Coordonare joncțională adversativă există și între numele predicative : *Băiatul era* **urât,** *însă* **tare deștept.**

Conținutul coordonării adversative corespunde conținutului subordonării concesive. Să se compare : *Băiatul era* **urât,** *însă* **tare deștept.** cu **În ciuda urâțeniei,** *băiatul era tare deștept.*

c) o p o z i t i v ă — între părți de propoziție de același fel, care se opun una alteia, în cadrul opoziției mai largi afirmativ-negative. Se exprimă cu ajutorul conjuncțiilor coordonatoare opozitive *ci* (cea mai folosită), *și* („ci") și *iar* („ci") — prima, când primul termen al coordonării este negat, celelalte două, când al doilea termen al coordonării este negat :

— între subiecte : **Nu acesta,** *ci* **acela** *a vorbit.* ; **El,** *și* **nu ea** *a spus asta.* ; **Ion,** *iar* **nu Titi** *a trimis telegrama.* ;

— între atribute : *Are picioare* **nu lungi,** *ci* **scurte.** ; *E un teren* **mijlociu,** *și (iar)* **nu mare.** ;

— între complemente (directe, indirecte, de agent, circumstanțiale) : *Îl vreau* **nu pe acesta,** *ci* **pe acela.** ; *Dis-*

Scanned with OKEN Scanner

cutăm **despre ele,** *și (iar)* **nu despre ei.**; *Sunt realizate* **nu de aceștia,** *ci* **de aceia.**; *Pune-le* **nu în sufragerie,** *ci* **în dormitor.** etc.;

— între elementele predicative suplimentare: *I-am întâlnit* **nu veseli,** *ci* **triști.**; *L-am considerat* **deștept,** *și (iar)* **nu prost.**

Coordonare joncțională opozitivă există și între numele predicative: **Nu galben,** *ci* **verde** *era grâul.*; **Vechi** *era paltonul, și (iar)* **nu nou.**

Opoziția se exprimă și paratactic (cu pauză, virgulă și intonație specifică): **Nu galben, verde** *era grâul.*; **Nu pe tine, pe el** *îl strig.* etc.

Conținutul coordonării opozitive corespunde conținutului subordonării opoziționale. Să se compare: *A venit* **nu Ionel,** *ci* **Ilie.** cu **În loc de Ionel,** *a venit* **Ilie.**

d) d i s j u n c t i v ă — între părți de propoziție de același fel sau diferite care se exclud reciproc, care sugerează o alternativă din două și care sunt legate între ele prin conjuncțiile coordonatoare disjunctive *sau, ori* și *fie* (singure sau repetate pentru întărirea disjuncției):

— între subiecte: **El** *sau (ori)* **ea** *va pregăti totul.*; *Mergi pe jos fie* **tu,** *fie* **el.**;

— între atribute: *E un om* **bun** *sau (ori)* **rău?**; *Îmi trebuie o țesătură fie* **de bumbac,** *fie* **de mătase.**;

— între complemente (directe, indirecte, de agent sau circumstanțiale): *Îmi trimiți* **hărțile** *ori (sau)* **schițele?**; *Discuți* **cu ea** *sau (ori)* **cu el?**; *E făcută* **de el** *ori (sau)* **de ea?**; *Fie* **astăzi,** *fie* **mâine** *răspunsul e același.* etc.;

— între elemente predicative suplimentare: *Vine* **bucuroasă** *ori (sau)* **supărată?**; *O consideri* **prietenă** *ori (sau)* **dușmancă?**;

— între apoziții: *M-am întâlnit cu Nina,* **sora** *sau (ori)* **verișoara** *ei.*; *Aici vin mulți, fie* **prieteni,** *fie* **cunoscuți.**

Coordonare joncțională disjunctivă există și între numele predicative: *Luna devine* **palidă** *ori (sau)* **argintie.**; *Vremea e fie* **bună,** *fie* **rea.**

e) a l t e r n a t i v ă — între părți de propoziție care se succed sau se alternează cu ajutorul formulelor corelative *aci ... aci, acum ... acum (acu ... acu), ba ... ba, când ... când.* Astfel: *Striga acum* **pe moșneag,** *acum* **pe copil.** (între c. directe); *Îl găseai acu* **la Timișoara,** *acu* **la Iași.** (între c.c. de loc); *Ba* **efortul,** *ba* **drumul** *l-a*

Scanned with OKEN Scanner

obosit peste măsură. (între subiecte); *Se uita când* **la fată,** *când* **la băiat.** (între c. indirecte); *Mersu-i acu* **legănat,** *acu* **țeapăn** *îl distra pe copil.* (între atribute) etc.

Coordonare joncțională alternativă există și între componentele nominale ale predicatului nominal (numele predicative): *Era aci* **vesel,** *aci* **trist.**

f) c o n c l u s i v ă — între părți de propoziție de același fel, dintre care a doua reprezintă concluzia sau explicația celei dintâi, legate între ele prin conjuncțiile coordonatoare conclusive *deci* și *așadar* sau prin locuțiunile conjuncționale coordonatoare conclusive *prin urmare, în concluzie, în consecință, ca atare, va să zică*:

— între subiecte: *Trecuse de atunci* **o lună,** *va să zică* **timp** *berechet.*;

— între atribute: *Se anunța o zi* **cu soare,** *așadar* **frumoasă.**;

— între complemente (directe, indirecte, de agent sau circumstanțiale): *Ți-am adus* **datoria,** *prin urmare* **banii.**; *M-am certat* **cu el,** *deci* **cu un amic.**; *Fuseseră selecționați* **de acesta,** *în consecință* **de către un cunoscător.**; *Autobuzul sosește* **la prânz,** *așadar* **pe la ora** 12. etc.;

— între elemente predicative suplimentare: *Am văzut-o* **dereticând** *prin casă, deci* **gospodărind.**;

— între apoziții: *Venise și Bujorel,* **prietenul,** *ca atare* **susținătorul** *lui.*

Coordonare joncțională conclusivă există și între numele predicative: *Omul e* **pregătit,** *deci* **corespunzător.**

Există și o c o o r d o n a r e m i x t ă (prin juxtapunere și prin joncțiune) între trei sau mai mulți termeni negrupați sau grupați după sensuri: *Stăm acolo* **luni, marți** *și* **miercuri.** (între c.c. de timp); *Vom lua cu noi* **cărțile** *și* **caietele, tablele** *și* **șahul, păturile** *și* **saltelele.** (între c. directe); **Senine** *sau* **întunecate, luminoase** *sau* **tulburi, fericite** *sau* **nefaste,** *zilele se duc ireparabil.* (între atribute circumstanțiale) etc.

5.2. **Raportul (relația) de subordonare.** Raportul (relația) de subordonare din propoziție *este un raport (o relație) de inegalitate* între o parte de propoziție (atribut, complement sau element predicativ suplimentar) și o parte de vorbire determinată (în cazul EPS, două părți de vorbire determinate), adică între două unități gramaticale care stau pe planuri diferite (în cazul EPS, între două grupuri de unități gramaticale).

Scanned with OKEN Scanner

5.2.1. Părțile de propoziție care nu se găsesc pe același plan sintactic de egalitate cu altele, subordonându-se acestora, depinzând de ele, sunt *părți de propoziție subordonate*. Sunt subordonate următoarele părți de propoziție :

— *atributele* (care depind de substantive, pronume și numerale) : *Cunosc glasurile* **pădurii.** ; *Acestea* **de-aici** *sunt mai frumoase.* ; *Îmi dați și mie nouă* (garoafe) **galbene.** etc. ;

— *complementele* (care depind de verbe, de locuțiuni verbale, de adjective, de adverbe și de interjecții predicative) : *Mănâncă* **mere.** ; *Și-a adus aminte* **de noi.** ; *E omul bun* **la toate.** ; *A strigat* **destul** *de tare.* ; *Poftim* **scrisoarea** ! etc. ;

— *elementele predicative suplimentare* (care depind de substantivele sau pronumele-subiecte sau obiecte directe și de verbele-predicate sau nepredicate ale propoziției) : *Absolvenții sunt trimiși aici* **ca specialiști.** ; *Pe el l-am văzut* **sărind** *gardul.* ; *Iat-o pe Ileana venind* **veselă** *spre noi.* etc.

5.2.2. Pentru realizarea subordonării părților de propoziție se folosesc *două tipuri fundamentale de mijloace* sintactice : *juxtapunerea* (parataxa) și *joncțiunea*.

Subordonarea prin juxtapunere (parataxa) presupune alăturarea, fără intermediari, a părților de propoziție subordonate de elementele lor regente. Sunt subordonate prin juxtapunere :

— atributele : *M-am întâlnit cu poetul* **Vieru.** ; *Printre brazi se văd câteva stânci* **golașe.** ; *A cumpărat* **două** *cărți.* etc. ;

— complementele : *Ascult* **muzică.** ; *Vino* **aici** ! ; *Înoată* **greu.** etc. ;

— elementele predicative suplimentare : *Se duc* **furioși** *spre ei.* ; *Îi văd* **săpând.** etc. ;

Subordonarea prin joncțiune (hipotaxa) presupune legarea părților de propoziție subordonate de elementele lor regente cu ajutorul prepozițiilor și al locuțiunilor prepoziționale. Sunt subordonate prin joncțiune :

— atributele : *Plimbarea* **împreună cu ei** *a fost reconfortantă.* ; *Raza* **de lumină** *s-a fixat asupra lui.* ; *Drumul* **până acolo** *este lung.* etc. ;

Scanned with OKEN Scanner

— complementele : *Nu l-am văzut* **pe Dragoș** *de atâta vreme.*; *Vorbim* **despre voi.**; *Sania e făcută* **de bunicul** *lui.*; *Plec* **la țară.**; *Ne vedem* **după prânz.**; *A răspuns* **cu sfială.** etc.;

— elementele predicative suplimentare : *Te angajăm* **ca dispecer.**; *Nu știu*[1] / **drept cine** *mă iei.*[2] / etc.

La aceste două tipuri fundamentale de mijloace, folosite în raportul de subordonare, se adaugă un al treilea — cel reprezentat *prin flexiunea părților de vorbire* care contractează funcțiile sintactice de atribut și de complement (prin modificarea formelor de N.Ac. ale acestora în forme de D.G.) :

— atributele : *Bucuria* **tatălui** *a fost mare.*; *Părerea* **lui** *este bună.*; *Codul* **bunelor** *maniere este cunoscut.* etc.;

— complementele indirecte și circumstanțiale de loc : *Le-a trimis* **părinților.**; *Le spun* **lor.**; *Așterne-te* **drumului** / *Ca și iarba câmpului* / *La suflarea vântului* ! — V. Alecsandri etc.

5.2.3. Aceeași parte de propoziție subordonată poate avea unul *(subordonare unică)* sau mai multe elemente regente *(subordonare multiplă)*, coordonate între ele. Astfel :

— atributele : *Acoperișul are țigle* **roșii.**; *Strugurii și pepenii* **copți** *sunt un deliciu.* etc.;

— complementele : *O deschid* **cu cheia.**; *Se duce și se întoarce* **pe jos.** etc.;

— elementele predicative suplimentare : *Mergea* **gânditor.**; *I-am văzut și i-am auzit* **sfătuindu-se.** etc.

5.2.4. În același timp, *același element regent poate avea una sau mai multe părți de propoziție subordonate*, de același fel sau diferite, necoordonate sau coordonate între ele :

— atribute : *Luna* **plină** *se ridicase în cumpăna cerului.* — Z. Stancu; *Se oglindesc în apele* **tale vinete-gălbui, senine** *ori* **zbuciumate** *de furtuni, ceruri.* — idem etc.;

— complemente : *Strângeți* **piatra** *lucitoare.* — Al. Mateevici; *Este scrisă* **pe ulcioare,** / **Pe ștergare** *și* **pe ii** / *Și* **pe inimile** *noastre* / *Ca pe-atâtea veșnicii.* — V. Carianopol etc.;

— elemente predicative suplimentare : *Să vă găsim* **sănătoși** !; *A revenit acasă* **răgușit** *și* **văietându-se** *de frig.* **etc.**

Scanned with OKEN Scanner

5.2.5. *Legătura dintre părțile de propoziție subordonate și elementele lor regente* nu trebuie înțeleasă numai dinspre primele spre ultimele, ci și invers, deoarece există elemente regente cu insuficiență lexicală, strâns legate de părțile de propoziție ce li se subordonează, fără însă ca prin aceasta să le considerăm o unitate sinactică (este vorba de verbele auxiliare de mod și de verbele auxiliare de aspect) : **Nu poate vorbi** *cu cl.* (predicat verbal + complement direct) ; *La aceste cuvinte toți* **începură a râde.** (predicat verbal + complement direct) etc. Uneori, între părțile de propoziție subordonate și elementele lor regente există o adevărată „împletire", încât dau impresia de nedespărțit într-o analiză gramaticală : *Nu mă poți ajuta cu nimic.* ; *Nu-l poți convinge așa de ușor.* (aici, pronumele personale **mă** și **-l** sunt complemente directe ale verbelor *ajuta* și, respectiv, *convinge*, deși se află în fața verbului auxiliar de mod *nu poți*, iar cele două verbe la infinitiv sunt complementele directe ale verbului *nu poți*). Un exemplu din opera lui Creangă este edificator în acest sens : *Irinuca nu ne putea vindeca,*[1] */ pe bunicul n-avea cine-l înștiința.*[2] / (în prima propoziție, pronumele personal *ne* este complementul direct al verbului la infinitiv *vindeca*, iar acesta, complementul direct al verbului *nu putea* ; în propoziția a doua, *pe bunicul* este complementul direct — reluat prin *-l* — al verbului la infinitiv *înștiința*, *cine* este subiectul la care se referă același verb, iar *cine înștiința* (pronume relativ + verb la infinitiv) este o construcție infinitivală relativă subiectivă, cu sensul de „mesager, emisar, sol" și cu funcție de subiect dezvoltat al verbului-predicat *n-avea* (care, aici, înseamnă „nu exista"). În acest sens, vezi mai departe la capitolul B. „Descrierea părților de propoziție", subcapitolul 1. „Subiectul", pct. 1.4. „Clasificare".

5.2.6. Raportul (relația) de subordonare în propoziție poate îmbrăca *cele trei variante (specii)* amintite în secțiunea I „INTRODUCERE" (vezi) :

— *recțiune (regim)* : *Săpăm* **ogorul.** (complement direct în Ac. cerut de verbul tranzitiv) ; *Cultivatorii* **pământului** *obțin recolte bune.* (atribut substantival genitival cerut de substantivul articulat hotărât în N.) etc. ;

Scanned with OKEN Scanner

— *acord*: *Apele* **liniștite** *sunt adânci.* (atribut adjectival acomodat în caz, gen și număr după substantivul determinat);

— *aderență*: *Coborârea* **încet** *a fost indicată.*; *Este inferior* **numericește.**; *Merge* **greu.**; *Au auzit* **zdup**! (atributele sau complementele exprimate prin adverbe sau interjecții se alătură numai determinanților substantivali, adjectivali și verbali, fără respectarea vreunei categorii gramaticale).

5.3. **Raportul (relația) apozitiv (ă) sau apozițional (ă)** între doi termeni care numesc același conținut: termenul care explică — apoziția (Ap.) și termenul explicat (E). Se realizează prin juxtapunere și e evidențiat(ă) prin pauză, intonație și punctuație: *Unchiul lui,* **Dimitrie,** *vorbește foarte calm.*; *Ea este nelămurită,* **adică dezorientată.**; *Ne-aduce un material bun,* **anume de valoare.**; *Nu l-am mai întâlnit pe Adrian,* **pe nepotul meu.**; *I-am văzut supărați,* **adică trântind** *tot timpul câte ceva.*

5.4. **Raportul (relația) predicativ(ă)** dintre subiect și predicat (S ↔ P), exprimat(ă) prin acord în număr și persoană — al predicatului verbal și al verbului copulativ cu subiectul, și în gen, număr și caz — al participiului din diateza pasivă și al numelui predicativ-adjectiv cu subiectul: **Sania alunecă** *vertiginos la vale.* (singular, persoana a III-a); **Viteza** *ei* **este impresionantă.** (singular, persoana a III-a — feminin, singular, nominativ); **Elevii sunt ascultați** *de profesor.* (persoana a III-a plural — masculin, plural, nominativ). El este, în același timp, un raport *de reciprocitate, de inerență* (de definire a unuia prin celălalt).

6. Cuvinte și construcții intercalate, cuvinte și construcții incidente, cuvinte și construcții de umplutură, ticuri verbale în structura propoziției

6.1. **Cuvintele și construcțiile intercalate** sunt părți de vorbire fără funcții sintactice sau cu funcții sintactice diferite, care apar — izolate uneori prin virgule — între elementele constitutive ale unor structuri morfologice (a-

Scanned with OKEN Scanner

flate în poziție normală sau inversate) sau ale unor structuri sintactice (care au caracter permanent sau ocazional). Legătura lor sintactică cu elementele regente este fie slabă (motiv pentru care nu-și concretizează funcția sintactică), fie puternică (în virtutea căreia contractează diferite funcții sintactice). Astfel :

6.1.1. *Cuvintele intercalate fără funcții sintactice* sunt, de obicei, adverbele de mod *cam, mai, prea, și, tot*, care exprimă nuanțe semantice de aproximație, de continuitate, de măsură, de precizare sau de subliniere (întărire), și pronumele reflexiv *se*. La acestea se adaugă conjuncțiile coordonatoare *însă* (adversativă) și *așadar* (conclusivă). Le întâlnim :

— între componentele perfectului compus : *A* **cam** *exagerat.* ; *Au* **mai** *zis ceva.* ; *Nu a* **prea** *înțeles.* ; *A* **și** *sosit.* ; *De ascară ai* **tot** *vorbit.* ; *Dusu-***s**-*au departe de aici.* ;

— între componentele viitorului : *În felul acesta vei* **cam** *întârzia.* ; *Va* **mai** *zăbovi nițel.* ; *O să vă* **prea** *viziteze.* ; *Va* **și** *exagera povestind.* ; *Vom* **tot** *spera într-o împăcare.* ; *Lovi-***se**-*vor de stânci.* ;

— între componentele conjunctivului : *Să* **cam** *lași lenea la o parte* ! ; *Să mai vie* **și** *el pe la noi.* ; *Să* **prea** *poată,*[1] / *dacă dorește asta.*[2] / ; *Să* **și** *am,*[1] / *nu-ți dau.*[2] / ; *Să* **tot** *trăiești, nepoate* ! ;

— între componentele condiționalului-optativ (în imprecații) : *Topi-***s**-*ar zăpezile odată* ! ; *Sparge-***s**-*ar gheața mai repede* ! ;

— între componentele infinitivului : *E nepotrivit a* **mai** *spune ceva.* ; *E neplăcut a* **tot** *vorbi despre același lucru.* ;

— între componentele diatezei pasive : *Ion este* **cam** *răsfățat de părinți.* ; *Mai era* **și** *lovită de trăznet.* ;

— între componentele diatezei reflexive : *Se* **cam** *bâlbâie.* ; *Încă se* **mai** *mișcă.* ; *Se* **prea** *poate una ca asta.* ; *Se* **și** *cade acest lucru.* ; *Poarta se* **tot** *zgâlțâie.* ;

— între componentele expresiei verbale impersonale : *E* **cam** *rău*[1] / *să n-ai copii.*[2] / ; *E* **și** *bine,*[1] / *e* **și** *rău.*[2] / ; *E* **tot** *greu*[1] / *să vii cu căruța.*[2] / ;

— între pronumele personal, formă neaccentuată, și verbul-predicat : *Ne* **cam** *plictisește.* ; *Le* **mai** *scriu uneori.* ; *Îl* **prea** *cunosc.* ; *Ne* **și** *ajută câteodată.* ; *Îi* **tot** *spune palavre.* ;

Scanned with OKEN Scanner

— între negație și verbul-predicat : *Acesta nu* **cam** *vorbește.* ; *El nu* **mai** *vine.* ; *Noi nu* **prea** *vedem.* ; *Nu* **tot** *bombăni acolo !* ;

— între componentele predicatului nominal : *Casa este* **cam** *șubredă.* ; *Băiatul este* **și** *gospodar.* ; *Fata era* **tot** *veselă.* ;

— între subiectul și predicatul propoziției : *Puntea* **cam** *tremură.* ; *Apele* **mai** *susură.* ; *Asta* **prea** *țipă.* ; *Baba* **tot** *vorbește.* ; *Omul* **însă** *n-a înțeles.* ; *Locul* **așadar** *era potrivit.*

6.1.2. *Cuvintele și construcțiile intercalate cu funcții sintactice* sunt de obicei pronumele personale, forme neaccentuate, de dativ și de acuzativ, complemente indirecte și complemente directe ; la acestea se adaugă diverse părți de vorbire cu diferite funcții sintactice (de atribut, de complement sau de element predicativ suplimentar). Le întâlnim :

— între componentele perfectului compus inversat (în limba română mai veche) : *Datu-***mi***-au acest act în păstrare.* ;

— între componentele viitorului inversat (tot cu iz arhaic) : *Și atunci ruga-***mă***-voi degeaba.* ;

— între componentele conjunctivului : *Să* **mă** *chemi și pe mine.* ; *Să* **ni** **le** *trimiți urgent.* ;

— între componentele condiționalului-optativ inversat (în imprecații) : *Vedea-***te***-aș șchiop !* ; *Arde-***l***-ar focul !* ;

— între componentele infinitivului : *A-***l** *ajuta acum este imposibil.* ;

— între o altă formă neaccentuată (de dativ) a pronumelui personal și verbul-predicat : *Ți* **le** *dă înapoi.* ; *I-***l** *cere mereu.* ;

— între negație și verbul-predicat : *Nu-***l** *știu.* ; *N-***o** *cunosc.* ;

— între componentele diatezei pasive : *Este* **copilul** **acesta** *ajutat de părinți?* (subiectul și atributul) ;

— între auxiliarele de mod sau de aspect și verbele care le urmează : *Noi avem* **alte** **lucruri** *de discutat.* (atributul și complementul direct) ; *El poate* **de-acuma** *refuza oferta.* (complementul circumstanțial de timp) ; *A trebuit deci,* **conform** **situației,** *să procedeze astfel.* (complement circumstanțial de mod) ; *Începe* **de** **aceea** *a plânge.* (complement circumstanțial de cauză) ;

Scanned with OKEN Scanner

— între două subiecte coordonate : *Nimeni* **nu-l putea ajuta** *și nimic.* (predicatul și complementele directe) ;

— între două atribute coordonate : *Era un copil dezvoltat* **ca toți ceilalți,** *dar tăcut.* (complementul circumstanțial de mod și atributul) ;

— între două nume predicative coordonate : *Este slab* **ca un țâr** *și înalt.* (complementul circumstanțial de mod) ;

— între două complemente coordonate : *Au adus cești-le* **de cafea** *și zahărul.* (atributul) ;

— între două elemente predicative suplimentare coordonate : *Coboară cântând* **din fluier** *și jucând.* (complementul circumstanțial instrumental) ;

— între subiectul și predicatul propoziției : *Poștașul* **Vasilică** *aduce scrisorile.* (atributul) ; *Merge* **cu voi** *copilul.* (complementul) ; *Se-ntoarce* **vesel** *tânărul.* (elementul predicativ suplimentar).

6.2. **Cuvintele și construcțiile incidente** sunt părți de vorbire care aduc o informație suplimentară în interiorul unei comunicări de bază (unei propoziții) și care au o oarecare legătură de conținut cu aceasta. Ele nu fac însă parte, din punct de vedere sintactic, din structura propoziției în care apar, *sunt nelegate sintactic de componentele propoziției,* constituind structuri izolate, cărora mulți cercetători le acordă statutul de *propoziții neanalizabile.* Ele sugerează atitudinea vorbitorului față de întreaga comunicare pe care o face sau față de o anumită parte a acesteia, motiv pentru care au, de foarte multe ori, caracter afectiv.

În general, cuvintele și construcțiile incidente stau în interiorul comunicării de bază. Ele sunt rostite cu o intonație specială, fiind izolate prin pauze marcate grafic cu virgule (frecvent) sau cu linii de pauză (mai rar).

Sunt reprezentate prin interjecții sau prin locuțiuni interjecționale *(Nu știu,* **zău,** *rezultatul întrecerii. ; Mă străduiesc,* **vai de mine,** *de dimineața până seara.),* prin adverbe și prin locuțiuni adverbiale de mod *(Nu-și amintește,* **desigur,** *de nimic altceva. ; N-am acceptat,* **de bună seamă,** *invitația.)* și prin expresii cu aspect de jurăminte *(Nici nu mă așteptam,* **pe cuvântul meu,** *la o asemenea primire. ; N-am mai văzut,* **pe legea mea,** *asemenea om.)* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Unele cuvinte și construcții incidente din propoziție pot primi uneori anumite compliniri: *...am să-l cinstesc,* **zău așa.** — I. Creangă; *S-a nimerit acolo* — **din fericire pentru el** — *un om cunoscut.* etc.

Cuvintele și construcțiile incidente pot exprima fie *aprecierea* vorbitorului asupra celor relatate: *Așa stau,* **din păcate,** *lucrurile.*; *Am ajuns,* **vai,** *prea târziu!*), fie *gradul de convingere* al vorbitorului cu privire la cele relatate *(Nu cunosc,* **zău,** *aceste recomandări.*; *Sunt și astea,* **de bună seamă,** *dovezi de netăgăduit.* etc.).

6.3. **Cuvintele și construcțiile de umplutură** sunt părți de vorbire incidente, *golite de conținut* prin întrebuințare repetată, care întrerup șirul comunicării de bază, fără ca să aducă vreun plus de informație în legătură cu aceasta. Ele au sensul lexical tocit până la epuizare și sunt folosite mai ales în limba vorbită ca rezultat al lipsei momentane a termenilor potriviți în comunicare sau al obișnuinței vorbitorilor de a le repeta fără rost. În limba literară ele apar numai în stilul beletristic, ca mijloace de caracterizare a anumitor personaje (în acest sens, opera lui I. L. Caragiale ne oferă exemple grăitoare).

Au devenit cuvinte și construcții de umplutură:

— unele substantive în cazul vocativ care, pierzându-și sensul lexical inițial, pot fi adresate oricui, indiferent de sex; ele atrag atenția interlocutorului, subliniază ideile din propozițiile enunțiative exclamative și imperative sau din propozițiile interogative, pe care le însoțesc de obicei, și completează golurile ivite în timpul formulării ideilor, când vorbitorul nu găsește termenii necesari: *Bine,* **frate,** *așa ne-a fost vorba?*; *Dormi,* **soro?** ... — I. L. Caragiale (consoarta către Leonida); *E primejdie mare,* **domnule!** ... — idem; *Ce faci,* **omule?**; *Stai binișor,* **puiule!**; *Vino,* **tată,** *și tu cu noi.* (tatăl către fiică); *Du-te,* **mamă,** *tu cu el.* (mama către fiu) etc. Uneori, substantivele în vocativ, devenite cuvinte de umplutură, singure sau însoțite de interjecția *măi* și de un adjectiv posesiv, își pierd calitatea de elemente ale adresării directe, exprimând numai o varietate de sentimente (de uimire, de admirație, de mâhnire, de iritare, de participare intensă la povestire sau descriere etc.): **Mamă,** *ce de rândunele!*; *Câtă grație,*

domnule!; *Avea,* **vere,** *niște ochi ca mura!; Și deodată apare,* **măi tată,** *o namilă de urs cât boul nostru.; Și am alergat,* **măi fratele meu,** *toată distanța asta fără oprire.* etc.;

— unele substantive, provenite de la adjective în cazul vocativ: *Ce să fac,* **dragă,** *cu ele?; N-am,* **dragule,** *pic de timp!; Deci din ăștia-mi ești,* **stimabile?**; *Ce să-ți aduc,* **iubitule,** *de-acolo?* etc.;

— unele adverbe și locuțiuni adverbiale: *Fusese,* **cică,** *staroste peste ciobani.; A fost cu el, cu sora, cu fratele, cu toți* **în fine.** Uneori este folosită ca structură incidentă și combinația dintre adverbul de mod *mai* și pronumele relativ *ce (ce mai)*: *Adusese toate catrafusele,* **ce mai!**

6.4. Repetate în mod abuziv, în mod inconștient și inutil de către unii vorbitori, unele cuvinte de umplutură devin **ticuri verbale** care ilustrează sărăcia de vocabular și caracterul mecanic al vorbirii acestora: *frate, domnule, neică, dragă, cică, în fine, vere* etc.

7. Construcții (procedee) sintactico-stilistice în structura propozițiilor independente

În limba română vorbită se folosesc unele construcții (procedee) de factură sintactică, iar uneori și stilistică, cu aspectul unor comunicări incomplete din punct de vedere formal, dar suficiente ca înțeles. Acestea sunt: *elipsa* (cu aspectele ei: *subînțelegerea, includerea* și *suspensia*), *izolarea* și *repetiția* (cu aspectul ei *tautologia*). Le întâlnim la toate părțile de propoziție amintite.

7.1. **Elipsa.** Este o construcție prin care vorbitorul (locutorul) omite intenționat un element necesar din punct de vedere lexical sau gramatical, neexprimat mai înainte, deoarece îl are permanent în mintea sa, el fiind intuit și de ascultător (de interlocutor). Nevoia de economie în vorbire, de exprimare cât mai concisă, precum și intenția vorbitorului de a da comunicării sale o notă afectivă, o mai mare expresivitate sunt principalele cauze care determină apariția elipselor. Contextul în care vorbitorul face comunicarea, intonația, pauza, mimica și gesturile, faptul că toți termenii comunicării se află într-o înlănțuire gramaticală (la care se adaugă în scris și o

Scanned with OKEN Scanner

punctuație corespunzătoare) îi ușurează interlocutorului înțelegerea mesajului, așa încât nu este nevoie de completarea construcției cu termenii absenți (completare care, uneori se face mai ușor și mai precis, alteori mai greu și cu aproximație). *În principiu, orice parte de propoziție poate lipsi din comunicare.* Elipsele sunt de două feluri: *lexicale* și *gramaticale.*

Elipsele lexicale se află în propoziții care conțin cuvinte ce au preluat de la elementele omise (substantive, adjective) sensul, iar uneori și funcția acestora (de atribut sau de complement): *Aducem marfă* **de calitate.** (termenii subliniați au preluat sensul și funcția adjectivului-atribut *bună*, omis de vorbitor, dobândind calitatea de locuțiune adjectivală-atribut); *Fănel are* **temperatură.** (termenul subliniat a încorporat și sensul adjectivului-atribut omis *ridicată*, fără însă a-i prelua și funcția); *Dați-mi* **o turcească.** (adjectivul substantivizat subliniat a preluat sensul și funcția substantivului omis *cafea*); *Georgel stă într-a* **doua.** (numeralul ordinal subliniat a încorporat sensul și funcția substantivului omis *banca*); *Ne reîntâlnim* **în 1999.** (numeralul cardinal subliniat a preluat sensul și funcția substantivului omis *anul*); *Călătorim* **cu 39.** (numeralul cardinal a preluat sensul și funcția substantivului omis *troleibuzul*); **De acestea** *avea multe acasă.* (pronumele demonstrativ subliniat a încorporat și sensul substantivului omis *lucruri*) etc. Elipsele lexicale sunt des întrebuințate în vorbirea familiară, zilnică.

Elipsele gramaticale se află în propoziții cărora le lipsesc cuvintele cu funcție de predicat verbal (uneori, cu rol de verb copulativ) sau de subiect. Le întâlnim:

— în zicători și proverbe (mai ales): *Dreptatea leului.* **(face)**; *Scump la făină.* **(este)**; *Iarna, car; vara, sanie.* **(fă-ți)**; *După furtună, și vreme bună.* **(vine)**; *La plăcinte înainte și la război înapoi.* **(merge)** etc.;

— în interogații: *Încotro, vecine?* **(te duci)**; *Numai pâine?* **(vrei)** etc.;

— în formulări care introduc vorbirea directă: *Iar după aceea: — De ce nu te duci și d-ta?* **(zise)** etc.;

— în formulări cu valoare imperativă, intonate corespunzător: *Altul la rând!* **(să vină)**; *Încă zece!* **(să intre)** etc.;

Scanned with OKEN Scanner

— în unele repetiții în care cele două elemente componente sunt intonate diferit : *Omul*, **bun, bun,** *dar* ... (de bun, **era** bun, dar ...) etc.

Prin gramaticalizare, prin cristalizare, prin repetare în condiții identice, prin folosirea lor ca un tot cu înțeles deplin, unele elipse devin *cuvinte, expresii, locuțiuni* sau *formule* **fixe,** împietrite (cum sunt cele de salut sau urările), la care nu se mai subînțeleg părțile de propoziție absente. Astfel :

a) sunt rezultate ale unor elipse lexicale : *roșie* (de la „pătlăgea *roșie*"), *vânătă* (de la „pătlăgea *vânătă*"), *pe cuvânt* (de la „*pe cuvânt* de onoare)", *sărac lipit* (de la „*sărac lipit* pământului"), *a-și ține gura* (de la „*a-și ține gura* închisă") etc. ;

b) sunt rezultate ale unor elipse gramaticale (în care lipsește predicatul) : *cum (să) nu* „da" (de la o construcție de tipul : „Vii cu noi ? — *Cum (să) nu vin ?*"), *da de unde* „nu" (de la o construcție de tipul „— Le-ai luat ? — *Da de unde* să le iau ?"), *Bună ziua* ! (de la „Îți spun *bună ziua.*"), *La mulți ani* ! (de la „Îți doresc *mulți ani.*"), *Sărbători fericite* ! (de la „Îți urez *sărbători fericite.*") etc.

7.1.1. *Subînțelegerea* este o elipsă determinată de cauze sintactice : structurile omise fie că au mai fost exprimate înainte, fie că sunt deduse din context. Sunt subînțelese în propoziție aproape toate părțile de propoziție (cu excepția apoziției) și componentele predicatului nominal. Astfel :

— *subiectul* (singur sau împreună cu predicatul) : *Și el a fost cu noi. A venit primul. (el)* ; — *Unde s-au dus ? — La muzeu. (ei, ele* s-au dus) etc. ;

— *predicatul verbal* (singur, marcat prin pauză cu virgulă, sau împreună cu subiectul, mai ales în propozițiile interogative parțiale sau în răspunsurile la interogativele parțiale) : *A legat funia de țăruș. Calul, de capătul celălalt al funiei.* (l-*a legat* el) ; — *Să vină la mine. — Cine ? (să vină)* ; — *Cine a vorbit ? — Ion. (a vorbit)* etc. ;

— *predicatul nominal* (singur, marcat prin negația *nu* sau prin pauză) : *Ei sunt atenți,*[1] */ voi nu.*[2] */ (sunteți atenți)* ; *Mirela e colega Mariei,*[1] */ Micșunica a Minodorei.*[2] */ (e colega)* ; — *Cine a fost harnic ? — Septimiu. (a fost harnic)* etc. ;

— *verbul copulativ* din predicatul nominal (în răspunsurile la interogative) : — *Este frumoasă?* — *Frumoasă. (este)* etc. ;

— *numele predicativ* din predicatul nominal (în răspunsurile la interogative) : — *Eşti înţelegător?* — *Sunt, (înţelegător)* etc. ;

— *atributul* (de obicei împreună cu alte părţi de propoziţie, mai ales în dialog, în răspunsurile la interogativele directe) : *Nuielele subţiri de răchită se aplecau*[1] */ şi / tremurau în bătaia vântului.*[2] / (nuielele *subţiri de răchită)* ; — *Ai la tine nişte agrafe de birou?* — *N-am.* (la mine nişte agrafe *de birou)* etc. ;

— *complementul* (de obicei împreună cu subiectul şi cu predicatul propoziţiei, în dialog, în răspunsurile la interogativele directe) : — *Mănânci o portocală?* — *Mănânc. (o portocală)* ; — *Ieri a fost cineva acolo?* — *Eugen.* (a fost *ieri acolo)* etc. ;

— *elementul predicativ suplimentar* (de obicei împreună cu subiectul sau cu predicatul, în dialog, în răspunsurile la interogative) : — *O socoteşte potrivită?* — *O socoteşte. (el, potrivită)* ; — *Cine a auzit-o strigând?* — *El.* (a auzit-o *strigând)* etc.

7.1.2. *Includerea* este o elipsă a subiectului, determinată mai mult de cauze morfologice decât de cauze sintactice. Subiectul este „inclus", cuprins, conţinut, înglobat în formele de persoana I şi a II-a, singular şi plural, ale verbului-predicat ; el este „dedus" din aceste forme flexionare prin intermediul desinenţelor de persoană şi de număr. În analiza gramaticală este reprezentat prin formele de persoana I şi a II-a, singular şi plural, ale pronumelui personal (eu, tu, noi, voi). Astfel : *Nu merg cu voi.* **(eu)** ; *Mergi mai încet.* **(tu)** ; *Mergem la pescuit.* **(noi)** ; *Mergeţi pe potecă.* **(voi).**

7.1.3. *Suspensia* este o elipsă cu caracter afectiv ce presupune întreruperea intenţionată a şirului comunicării de către vorbitor sau autor din următoarele motive :

— emoţia care îl stăpâneşte îl face să-şi caute în gând cuvintele necesare formulării propoziţiilor şi frazelor, cele existente la dispoziţie în acel moment nemaisatisfăcându-l ;

— convingerea sa că partea comunicării, pe care ar adăuga-o poate fi dedusă de către interlocutor sau cititor

Scanned with OKEN Scanner

sau este de preferat să fie dedusă, din motive strict personale.

Deși este însoțită, în general, de o intonație specifică, de gesturi, de mimică, ea este mai puțin clară decât elipsa propriu-zisă, motiv pentru care interlocutorul sau cititorul poate da comunicării cu suspensie, transmisă de vorbitor sau de autor, una sau mai multe formulări, mai mult sau mai puțin potrivite conținutului.

Suspensia este proprie tuturor părților de propoziție, evidențiind ritmul lent al gândirii și vorbirii cuiva, întârzierea voită a răspunsului acestuia. Este marcată în scris prin punctele de suspensie care notează o pauză mare. Astfel :

— *suspensia subiectului* (simultană cu aceea a atributului sau a predicatului) : *Ce-i lipsea chelului ... (tichie* de mărgăritar) ; *Se pregătește, că altminteri ... (el* nu ia examenul) etc. ;

— *suspensia predicatului* (în relatarea autorului, după propoziția interogativă, sau simultană cu suspensia subiectului — vezi mai sus —, cu a complementului și a atributului, în propoziții cu caracter aforistic, cunoscute de vorbitori) : — *Ai adus banii? Ion ... nimic. (nu zise, nu spuse* etc.) ; *Buturuga mică ... (răstoarnă* carul mare) etc. ;

— *suspensia numelui predicativ* (în aprecieri favorabile sau nefavorabile făcute în cadrul dialogului) : — *Asta da, este ... (bună, potrivită, excelentă* etc.) ; — *Asta nu, este ... (proastă, nepotrivită, mizerabilă* etc.) etc. (în primul exemplu, verbul copulativ este accentuat ; în al doilea, el este intonat prelungit) ;

— *suspensia atributului* (simultană cu aceea a subiectului sau a predicatului — vezi mai sus — sau în aprecieri favorabile și nefavorabile, în cadrul dialogului) : — *Sigur, Iulica este o colegă ... (de ispravă, bună, foarte corectă* etc.) ; — *Are și ăsta o nevastă ... (rea, sâcâitoare, neînțelegătoare* etc.) etc. ;

— *suspensia complementului* (simultană cu aceea a predicatului — vezi mai sus — sau însoțit de un atribut, în propoziții cu caracter aforistic, cunoscute de vorbitori) : *Pică pară mălăiață ... (în gura* lui Nătăfleață) etc. ;

— *suspensia elementului predicativ suplimentar* (simultană cu aceea a predicatului și uneori a complementului,

într-o propoziție antitetică față de prima) : *Astăzi vine voioasă, mâine* ... (vine *tristă)* ; *Aici o văd lucrând, acolo* ... (o văd *stând)* etc. (suspensia este combinată aici și cu subînțelegerea prin antonimie a termenului cu această funcție).

7.2. **Izolarea** este un procedeu sintactico-stilistic prin care vorbitorul sau autorul evidențiază slaba legătură dintre elementul subordonat și elementul regent (sau dintre elementul care explicitează și elementul explicitat) cu ajutorul intonației mai înalte a elementului regent (sau a elementului explicitat), al pauzei și al semnelor de punctuație (virgula, linia de pauză sau punctul), în funcție de conținutul comunicării și de importanța acordată subordonatului.

Pot fi izolate (mai ales prin virgule) : atributul circumstanțial, atributul necircumstanțial, complementul circumstanțial și apoziția. Astfel : **Supărată,** *Smaranda n-a mai văzut treptele.* (atribut circumstanțial cu nuanță cauzală) ; *Urechile verișorei* — **mici** *și* **jucăușe** — *îi distrau grozav pe copii.* (atribute necircumstanțiale adjectivale) ; **Lângă atelier,** *era o bancă.* (c.c. de loc.) ; *Ștefan cel Mare,* **domnul Moldovei,** *este simbolul libertății noastre.* (apoziție dezvoltată).

Sunt izolate și unele cuvinte și construcții intercalate, cuvintele și construcțiile incidente, cuvintele și construcțiile de umplutură, ticurile verbale (vezi, în acest sens, pct. 6 din capitolul A. „Noțiuni generale", secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției").

Pentru a obține efecte stilistice, unii scriitori izolează intenționat, prin punct sau prin puncte de suspensie, anumite părți de propoziție (sau componentele unora) de restul propoziției (subiectul, predicatul, atributul, complementul, apoziția) sau numele predicativ, creând aparența independenței formale a acestora, scoțându-le mai bine în evidență : *Și zilnic s-au curtat.* **Pichirea,** *mică și pestriță, dar șireată ;* **păunul,** *mare, minunat de frumos, dar cam sec.* — Emil Gârleanu (izolarea subiectului însoțit de atribute) ; *O cireadă de boi și de viței* ... **Pase** ... *iarbă.* — I. L. Caragiale (izolarea predicatului verbal însoțit de complement) ; *Fereastra* ! **E cenușie.** — Z. Stancu (izo-

Scanned with OKEN Scanner

larea predicatului nominal) ; *Gângu e om.* **Pui** *de om.* **Mucos. Jerpelit, gângăvit.** — idem (izolarea numelui predicativ însoțit de atribut și a atributelor adjectivale) ; *Avem ochii useați.* **Buzele** *uscate.* — idem (izolarea complementului direct, însoțit de un element predicativ suplimentar) ; *Nu-mi dai o coajă de ou?* **Pentru fiu-meu, pentru Vasile!** — idem (izolarea complementului indirect și a apoziției) ; *Se apucase să sape un gropan.* **De mult.** — Marin Preda (izolarea complementului circumstanțial de timp) etc.

7.3. **Repetiția** este o construcție simetrică — lexicală, sintactică și stilistică — alcătuită din doi sau mai mulți termeni reprezentați prin același cuvânt sau prin același grup de cuvinte cu sensuri lexicale suficiente, folosit(e) de două ori (uneori de trei ori) la rând, cu sau fără instrumente gramaticale. Intonația ei este asemănătoare la fiecare termen al repetiției, caracterizându-se prin ridicări și coborâri de ton care revin cu regularitate.

a) Formal, gramatical, repetiția este de două feluri : *imediată* și *la distanță.*

Repetiția imediată presupune alăturarea cuvintelor repetate cu aceeași formă sau cu formă schimbată (prin flexiune, fără modificarea valorii, sau prin derivare, uneori cu schimbarea valorii), fără elemente de legătură : *Stolurile trec* **rânduri-rânduri.** ; *A venit* **viteazul-vitejilor.** *Nu l-am lăsat* **câine-câinește.** Se pot repeta astfel diferite părți de vorbire, cu diverse funcții sintactice :

— substantive-complemente : *Copiii veneau* **grupuri-grupuri.** ; *Au atacat* **valuri-valuri.** etc. ;

— adjective-atribute : *Este un iepure* **mic-mic.** ; *Avea o gură* **mare-mare.** etc. ;

— numerale-atribute sau subiecte : *Formația* **doi-doi** *este frecventă.* ; *Mie mi-a venit* **doi-doi.** etc. ;

— pronume-complemente sau subiecte : *Nu vreau* **ni-mic, nimic.** ; *Nu venise* **nimeni, nimeni.** etc. ;

— adverbe-complemente : **Încet-încet** *departe-ajungi.* (Folclor) ; **P-aci, p-aci** *era să moară baba.* — Petre Ispirescu etc. ;

— interjecții-complemente sau fără funcții sintactice : *Mergea* **șontâc-șontâc** *pe potecă.* ; **Vai, vai, vai** *ce nenorocire!* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori, repetiția imediată reprezintă fie o locuțiune adverbială, fie componenta unei locuțiuni verbale : *Oamenii umblau* **cete-cete** *prin cetate.* — Petre Ispirescu ; *La auzul acestor cuvinte,* **a făcut fețe-fețe.**

În cazul repetiției imediate a adjectivelor cu aceeași formă sau cu formă schimbată prin derivare, construcția capătă valoare afectivă, exprimând ideea de superlativ absolut : *Copacul era* **înalt, înalt.** (ca nume predicativ) ; *A venit pe la noi cu un om* **bătrân, bătrân.** (ca atribut adjectival) ; *...bărbatu-său trăia* **singur-singurel** *de teama oamenilor.* — Petre Ispirescu (ca element predicativ suplimentar) etc. O situație asemănătoare întâlnim și la unele substantive cu formă de singular, N., repetate cu formă de plural G. : *Iar în urma boilor / Merge* **floarea florilor.** (Folclor) — ca subiect ; la adverbul de mod *prea* repetat, cu elipsa adjectivului-nume predicativ : *Întâmplarea asta e* **prea-prea.** (ca nume predicativ). Pentru exprimarea ideii de „potrivit, -ă" se folosește, în coordonare, repetarea adverbelor de mod *prea* și *foarte,* cu elipsa adjectivului-atribut : *E o mâncare* **nici prea-prea, nici foarte foarte.**

Repetiția la distanță presupune legarea cuvintelor repetate cu aceeași formă, cu ajutorul unor prepoziții sau conjuncții, sau, în unele cazuri, fără aceste instrumente gramaticale. Se pot repeta la distanță :

— substantivele-complemente : *I-am pus* **întrebări peste întrebări.** ; *Treceau* **mașină după mașină.** etc,

— adjectivele-nume predicative și atribute (sugerând, ca în cazul repetiției imediate, ideea de superlativ absolut) : *Era cuminte și* **bună și bună.** ; *Avea o fată* **urâtă și urâtă.** etc. ;

— numeralele-atribute și complemente : **Trei** *ani* **și trei** *luni* **și trei** *zile ținu călătoria.* — Petre Ispirescu ; *Număra din* **trei în trei.** etc. ;

— pronumele-subiecte : **Atâția și-atâția** *își încercaseră norocul.* ; **Alții și alții** *se perindaseră pe-acolo.* etc. ;

— adverbele-complemente sau adverbele fără funcție sintactică : **Întâi și-ntâi** *du-te pân-acolo.* ; *I-a cules* **numai și numai** *viorele.* etc. ;

Scanned with OKEN Scanner

— interjecțiile-complemente : *... și se luptă cu dânsul, până îi veni bine și* **hârșt** ! *îi tăie un cap,* **hârșt** ! *și-i mai tăie unul.* — Petre Ispirescu etc.

Unele repetiții la distanță intercalează adverbele *numai* și *iar* : **El și numai el** *a făcut asta.* (repetiția subiectului) ; *Peste tot* **vorbă și iar vorbă.** (repetiția subiectului sau a complementului direct — depinde de verbul-predicat eliptic pe care-l admite cititorul).

Tot repetiții la distanță sunt și cele folosite în completările interlocutorului la unele informații ale locutorului sau în răspunsurile interlocutorului la întrebările locutorului, reprezentate prin adjective sau adverbe-nume predicative la comparativ sau superlativ. Ele au rol de afirmații sigure și dispun de o anumtiă valoare expresivă : — *Și Doru e* **harnic.** — **Mai harnic** *decât Eugen.* ; — *Lacul e* **adânc**? — **Foarte adânc.** ; — *E* **bine** *așa.* — *E* **mai bine** *decât înainte.* ; — *E* **rău** *așa*? — *E* **foarte rău.** Expresivitatea unor asemenea completări sau răspunsuri crește în limba vorbită când se repetă, cu subînțelegerea adjectivului sau a adverbului, adverbele-instrumente gramaticale din structura comparativului sau a superlativului : — *E* **mai dulce** *asta.* — **Mai.** ; — *E* **foarte aspru.** — **Foarte.** ; — *E* **mai ușor** *așa.* — **Mai.** ; — *E* **foarte bine** *aici.* — **Foarte.**

Repetiții expresive la distanță, cu rol de afirmații sigure, sunt și cele realizate cu ajutorul pronumelor reflexive neaccentuate, al prepozițiilor și al conjuncțiilor, în răspunsurile cu predicate subînțelese la interogativele directe din vorbirea familiară dialogată : — **Ne** *întâlnim descară*? — **Ne.** ; — **Pe** *cuvântul tău*? — **Pe.** ; — **Să** *aduc casetofonul*? — **Să.**

Pentru sublinierea unei caracteristici, este folosit uneori, în vorbirea familiară dialogată, la distanță, repetat și cu subînțelegerea copulei, adjectivul-nume predicativ : — *E gata masa, Tinco*? — **Gata, gata** ! etc.

Când vorbitorul vrea să-și exprime convingerea sau hotărârea cu mai multă intensitate, întărind astfel caracterul negativ al propozițiilor, el folosește la distanță negația *nu* repetată : **Nu** *se va duce acolo,* **nu, nu, nu** ! ; — **Nu, nu, nu,** *eu* **nu** *accept așa ceva* ! Când această repetare se face cu ajutorul conjuncției *și*, structura are as-

Scanned with OKEN Scanner

pectul unei locuțiuni cu sensul de „a se împotrivi", „a se îndărătnici", „a se opune", sugerând o puternică stare sufletească de nemulțumire : *El îi spunea una, ea* **nu și nu** ! *o ținea morțiș pe-a ei.*

Cele mai multe repetiții la distanță s-au gramaticalizat, luând aspectul unor *locuțiuni adjectivale* cu funcție de atribute sau cu rol de nume predicative, dintre care unele sugerează ideea de superlativ absolut : *Merele erau* **unul și unul.** („foarte frumoase"), *Am cumpărat niște orez* **bob și bob.** („foarte curat"), *Este* **așa și-așa.** („potrivit, -ă") etc. ; al unor *locuțiuni adverbiale* cu funcție de complemente : *Are de spus* **atâtea și atâtea.** („foarte multe") ; al unor *locuțiuni adverbiale* cu funcție de complemente circumstanțiale de loc, de timp sau de mod : *Răsăriseră* **din loc în loc.** ; *I-am revăzut* **an de an.** ; *Se pierd în zare* **din ce în ce.** ; al unor *locuțiuni interjecționale* (cu subînțelegerea interjecției în partea a doua a acestora) : **Vai de mine și de mine,** *băiete, nu te duce acolo* ! (în loc de „vai de mine și *vai* de mine"). Repetată înaintea unui adjectiv-nume predicativ sau atribut, locuțiunea adverbială *cu totul* ajută la exprimarea ideii de superlativ absolut : *Costumul era* **cu totul și cu totul** *strălucitor.* ; *Era un obiect* **cu totul și cu totul** *luminos.*

b) S e m a n t i c, unele repetiții pot exprima : *durata* unei acțiuni *(Nu i-a văzut* **luni și luni.**), *periodicitatea* unei acțiuni *(Întotdeauna* **joia-joia** *sunt la ei.)*, *intensitatea* unei acțiuni *(A pornit* **repede-repede** *într-acolo.)*, *progresia* unei acțiuni *(A făcut hârtiile* **bucăți-bucățele.**), *reciprocitatea* unei acțiuni *(Berbecii se loveau* **cap în cap.**), *iminența* unei acțiuni *(Stânca* **mai-mai** *să cadă.)*, *calitatea* obiectelor *(Mi-a adus niște flori* **una și una.**), *succesiunea* obiectelor *(Fuma* **țigară după țigară.**), *distribuția* obiectelor *(Le-au așezat* **grupuri-grupuri.**), *repartiția* obiectelor *(Le-am împărțit* **două și două.**), *exclusivitatea* obiectelor *(Peste tot vezi* **apă și iar apă.**).

c) S t i l i s t i c, repetiția poate exprima diferite stări sufletești sub forma unor exclamații sau vocative repetate, ca de exemplu : bucuria (**Rândunelele,** *au venit* **rândunelele!**), admirația (**Ce vreme, ce vreme** *este afară!*), durerea (**Mamă, mamă,** *i-am pierdut pe cei dragi!*), reproșul (**Ioane, Ioane,** *apucă-te de treabă, băiete!*), spaima (**Vai de mine și de mine,** *ce-ai făcut!*?) etc.

Scanned with OKEN Scanner

7.3.1. *Tautologia* este o repetiție de tip special. Ea constă din repetarea aceleiași părți de vorbire, cu același înțeles, dar cu funcții sintactice diferite. Între cele două componente ale repetiției tautologice există diferențe de intonație care anticipează coordonarea adversativă (e vorba de o intonație asimetrică, diferită pentru fiecare termen : la primul ea coboară, iar la al doilea urcă), iar uneori și de ordin formal (articulat-nearticulat ; mod nepredicativ — mod predicativ). Raporturile frecvente întâlnite în tautologie sunt :

— raportul dintre subiect și predicat, întărit uneori prin adverb : *Datoria e datorie.* ; *Porcul e tot porc.* ;

— raportul dintre complementul circumstanțial de relație și predicat : **De bun, bun** *mai era tata.* ; **De muncit, a muncit** *cât zece.*

Al doilea termen al tautologiei subliniază *calitatea* celui dintâi : *Frumosul e frumos.* ; *Un Grigorescu e un Grigorescu.* ; poate arăta *exlcusivitatea* acestuia : *Examenul e examen.* ; *Crima e crimă.* ; poate întări veridicitatea, *autenticitatea* lui : *Promisiunea e promisiune.* ; *De vesel, e vesel.*

8. Accentul dinamic (de intensitate), intonația, pauza și ritmul în propoziție

Sunt elemente de ordin fonetic, indispensabile vorbirii, propoziției, cu ajutorul cărora se exprimă raporturi sintactice sau stări sufletești. Între ele există o strânsă legătură.

8.1. **Accentul dinamic** (de intensitate). Este evidențierea cu ajutorul intensității vocii a unei părți de propoziție, căreia vorbitorul îi acordă o importanță mai mare, în raport cu celelalte părți de propoziție din jur.

8.1.1. *În propozițiile enunțiative neafective independente nu există un accent dinamic* (de intensitate), fiecare parte de propoziție fiind accentuată la fel : *Mâine expediem corespondența.* Dacă însă pe vorbitor îl interesează momentul expedierii corespondenței, atunci evidențiază prin accent complementul circumstanțial de timp *Mâine*, ex-

primat prin adverb de timp; când interesul lui vizează însă obiectul acțiunii, atunci evidențiază prin accent complementul direct *corespondența*, exprimat prin substantiv. În principiu, în propozițiile enunțiative neafective independente accentul dinamic poate evidenția oricare parte de propoziție sau o componentă a acesteia: subiectul **(Eá** *este autoarea.)*, numele predicativ *(Ziua aceea a fost* **splén-didă.)**, atributul *(Podul* **de lémn** *s-a dărâmat.)*, apoziția *(Silviu,* **dóctorul**, *a observat asta)*, complementul direct *(L-am auzit* **pe Ión.)**, complementul indirect *(Le cumpărase* **pentru eá.)**, complementul de agent **(De acésta** *a fost pus.)*, complementul circumstanțial *(A pornit-o într-acolo* **eá o viżelie.)** și elementul predicativ suplimentar *(I-a întâmpinat* **bucurós.)**. În toate aceste situații accentul propoziției este același cu accentul părții de propoziție sau al componentei acesteia, evidențiate de vorbitor.

În propozițiile enunțiative neafective independente, ce constituie *intervenții, răspunsuri* aprobatoare sau dezaprobatoare la cele spuse de către interlocutor, *accentul cade pe adverbele cu sau fără funcție sintactică din intervenție sau răspuns*: — *Știu asta de la ei.* — **Nú** *este adevărat.*; — *Le-au oprit hainele.* — **Așá** *este.* În propozițiile enunțiative imperative negative, accentul cade pe negația verbului-predicat sau pe subiectul exprimat printr-un cuvânt cu valoare de negație: **Nú** *mișcă mâinile!*; *Să nu miște* **nici únul!** Când în propozițiile enunțiative negative independente mai apare încă un cuvânt cu valoare negativă (pronume sau adverb), accentul cade pe acesta: *Acolo* **n-***a venit* **nímeni.**; **Nu-***i oferă* **níci o** *șansă.*; *El* **nu** *pricepe* **nimíc.**; **N-***a dat* **nimănúi**; **N-***a vorbit* **delóc.** etc.

8.1.2. *În propozițiile enunțiative afective (exclamative) independente există în mod obligatoriu un accent dinamic*, iar intensitatea lui depinde de intensitatea emoției exprimate de vorbitor. De obicei, el cade pe părțile de vorbire (cu sau fără funcții sintactice) specific exclamative: **Cé** *carte interesantă!*; **Cât** *de ușor s-a ridicat!*; **Áh**, *ce mulțumit sunt!*

8.1.3. *În propozițiile interogative independente* există, de asemenea, un accent dinamic (de intensitate) care sugerează ce parte de propoziție sau componentă a acesteia

Scanned with OKEN Scanner

este așteptată ca răspuns. În aceste propoziții, cuvintele interogative (pronume și adverbe) de la începutul lor sunt întotdeauna accentuate : **Cine** *a spus asta?* ; **Cé** *este tatăl tău?* ; **Al cúi** *ceas l-ai găsit?* ; **Pe cáre** *l-ai oprit?* ; **Despre cíne** *discutați?* ; **De cíne** *este trimisă?* ; **Únde** *vor sta?* Chiar și atunci când propozițiile interogative independente nu încep cu un pronume sau cu un adverb interogativ, una dintre părțile de propoziție componente trebuie să fie accentuată. De exemplu : *Lui Bobocel,* **poștășul,** *i s-a întâmplat asta?* (apoziția), **Citínd** *ai găsit-o?* (elementul predicativ suplimentar) etc. Într-o propoziție ca *Ei lucrează astăzi?*, oricare dintre cele trei părți de propoziție (subiect,, predicat, complement) poate fi accentuată de către vorbitor, fapt evidențiat de răspuns (— *Ei.*; — *Lucrează.*; — *Astăzi.*).

8.2. **Intonația.** Este un anumit mod de a pronunța cuvintele în propoziție sau propozițiile independente, bazat pe variația în înălțime a vocii în timpul vorbirii. Ea ajută la exprimarea diferitelor stări afective ale vorbitorului : *Vine ↘ inspectorul.* (vocea coboară : stare afectivă de nemulțumire) ; *Vine ↗ mama.* (vocea urcă : stare afectivă de bucurie). Intonația constituie un mijloc de diferențiere a propozițiilor clasificate după scopul comunicării în *enunțiative* și *interogative*. De aici și clasificarea intonației, după felul cum este pronunțat ultimul cuvânt dintr-o propoziție, în două tipuri fundamentale : *de tip enunțiativ* și *de tip interogativ* — prima, caracterizată prin pronunțarea ultimului cuvânt din propoziție la aceeași înălțime cu celelalte cuvinte sau prin coborârea treptată sau bruscă a vocii la sfârșitul propoziției ; a doua, caracterizată prin pronunțarea ridicată și coborâtă a ultimului cuvânt din propoziție. La acestea se adaugă un al treilea tip de intonație — cea *de tip exclamativ*, care se suprapune peste celelalte două (nota de afectivitate însoțește, în acest caz, propozițiile enunțiative și interogative și produce variații de înălțime în pronunțarea anumitor cuvinte).

8.2.1. *Intonația de tip enunțiativ (enunțiativă)* este deci fie o intonație uniformă, egală, la aceeași înălțime a cuvintelor din propoziție *(Cinăm întotdeauna cu ei. →)*, fie

Scanned with OKEN Scanner

o intonație descendentă, coborâtă spre ultimul cuvânt din propoziție *(Berzele se întorc la cuiburi.* ↘*)*.

În propozițiile intonate enunțiativ, construcțiile simetrice (enumerările, repetițiile) se caracterizează prin ridicări sau coborâri regulate, simetrice de ton: *Aduseseră cu ei* **haine, încălțăminte, skiuri, patine, săniuțe.** ↗ ↘ ; *Vedem peste tot* **piatră, piatră, piatră.** ↗ ↘. În tautologii (vezi mai înainte), care sunt construcții asimetrice, în propozițiile enunțiative, intonația este și ea asimetrică, opusă enumerărilor și repetițiilor, coborând în prima parte și urcând în a doua: **De supărat,** ↘ **supărat** ↗ *era omul nostru.*; *Vacanța* ↘ *e vacanță.* ↗

8.2.2. *Intonația de tip interogativ (interogativă)* este fie ascendentă, specifică interogativelor totale *(Ai cumpărat portocale?* ↗ ; *Portocale ai cumpărat?* ↗*)*, fie descendentă, în opoziție cu cea ascendentă a primului cuvânt (cuvântul interogativ), specifică interogativelor parțiale (**Cine** ↗ *a vorbit acum?* ↘ ; **Ce** ↗ *s-a întâmplat ieri?* ↘ ; **Care** ↗ *este răspunsul tău?* ↘ ; **Când** ↗ *vor fi aici?* ↘ ; **Unde** ↗ *ducem aceste coșuri?* ↘ ; **Cum** ↗ *vezi tu lucrurile?* ↘ În interogativele parțiale scurte, această intonație nu mai este necesară, deoarece cuvintele interogative (cine, ce, care, când, unde, cum) reprezintă un semn suficient pentru caracterul interogativ al propoziției.

Răspunsurile la interogativele parțiale au o intonație asemănătoare cu aceea a întrebărilor: **Mihai** ↗ *a vorbit* **acum.** ↘ ; **Nimic** ↗ *nu s-a întâmplat* **ieri.** ↘ ; **Acesta** ↗ *este răspunsul* **meu.** ↘ ; **Mâine** ↗ *vor fi* **aici.** ↘ ; **În cămară** ↗ *duceți aceste* **coșuri.** ↘ ; **Așa** ↗ *văd eu* **lucrurile.** ↘

Intonația ascendentă pe ultimul cuvânt poate fi aplicată și interogativelor parțiale, numai când întrebările vorbitorilor se repetă de către interlocutori, ca și când aceștia n-ar fi înțeles bine întrebarea: — *Cine* ↗ a vorbit *acum?* ↘ (locutorul) — *Cine* ↘ a vorbit acum? ↗ (interlocutorul). Repetarea interogativelor parțiale de către cei ce formulează întrebările, păstrează intonația inițială, întărind-o așa de mult, încât, fonetic, acestea devin *propoziții „strigate"*: *Ce* ↗ s-a întâmplat ieri? ↘ — Ce ↗ ↗ s-a întâmplat ieri? ↘ ↘

8.2.3. *Intonația de tip exclamativ (exclamativă)* este o intonație specifică unor unități morfologice din cadrul

Scanned with OKEN Scanner

propoziţiilor (vocativele, imperativele şi interjecţiile), precum şi propoziţiilor enunţiative şi interogative bazate pe afectivitate (de aici şi denumirea acestora de *propoziţii exclamative*).

Vocativele singure sau cele de la începutul propoziţiilor au o intonaţie exclamativă pronunţată: *Ioane*!; **Ioane,** *degeaba te prefaci*! Cele din mijlocul şi de la sfârşitul propoziţiei au o intonaţie exclamativă atenuată: *Degeaba,* **Ioane,** *te prefaci*!; *Degeaba te prefaci,* **Ioane**!

Imperativele singure şi cele însoţite de alte părţi de propoziţie dispun de o intonaţie exclamativă pronunţată: *Opreşte-te*!; **Opreşte-te** *la marginea drumului*! Cele de la sfârşitul propoziţiei au o intonaţie exclamativă atenuată: *La marginea drumului* **opreşte-te**!

Interjecţiile care exprimă stări sufleteşti au o intonaţie exclamativă: *ah*!, *au*!, *eh*!, *hei*!, *ii*!, *oh*!, *oo*!, *vai*! etc. De asemenea, şi unele interjecţii care exprimă stări de voinţă: *aho*!, *cea*!, *dii*!, *hăis*!, *na*!, *prr*! etc. sau care imită, aproximativ, sunete şi zgomote din natură: *bee*!, *bâldâbâc*!, *cu-cu*!, *gaa*!, *ham*!, *hop*!, *miau*!, *muu*!, *poc*!, *zdup*! etc.

În propoziţiile enunţiative, intonaţia exclamativă este descendentă, cu reliefarea unor cuvinte de la începutul lor: *Ce ↗ zi frumoasă e astăzi*! ↘; *Bun ↗ exemplu ai mai oferit*! ↘; *De piatră ↗ îi este inima*! ↘; *Cunoaştem ↗ noi asemenea trucuri*! ↘

În propoziţiile interogative, intonaţia exclamativă produce, de asemenea, *oscilaţii de înălţime* în pronunţarea unor cuvinte din cadrul acestora. Să se compare interogativa neafectivă *Eşti şi tu de părerea lui?* cu interogativa afectivă *Eşti şi tu de părerea lui?*!

8.2.4. Între accentul dinamic şi intonaţie există *o strânsă legătură,* în sensul că orice cuvânt accentuat din propoziţie are şi o înălţime mai mare în intonarea sa decât toate celelalte, fără ca această ridicare a vocii să aibă valoare gramaticală: *Venea* **că ↗ un bolid** *spre noi.*; *L-ai văzut* **pe Ión?** ↗

8.3. **Pauza.** Este o întrerupere de durată variabilă a comunicării făcute de un vorbitor — nemarcată sau marcată în scris prin semnele de punctuaţie (punctul, semnul întrebării, semnul exclamării, punctul şi virgula, două puncte, punctele de suspensie, virgula, linia de pauză şi parantezele).

Scanned with OKEN Scanner

Vorbirea poate fi reluată după pauză imediat sau mai târziu. Durata pauzelor variază în funcție de gradul de dependență dintre grupurile sintactice din propoziție.

8.3.1. Pauza are în propoziție următoarele *funcții*:

— separă vocativele, unele interjecții, cuvintele și construcțiile incidente de restul propoziției: — **Mă băiete /,/** *camarazii dorm ca bolovanii* ... — Emil Gârleanu; **Ei /,/** *ce avem de făcut?* — Zaharia Stancu; *Nu era /,/* **din păcate /,/** *așa sănătoasă.* etc.;

— separă între ele unitățile sintactice din cadrul propoziției și realizează, prin această separare, un ritm sau o cadență metrică ce împarte comunicarea în unități de intonație, variabile, denumite *grupuri ritmico-semantice*: *Dinu Buruiană /,/ ceferistul /,/ un om cumsecade /,/ cu minte ascuțită și ochi neastâmpărați /,/ mi-a povestit într-o zi /,/ pe la cinci după amiază /,/ o întâmplare trăită de el cu mulți ani în urmă.* etc.;

— separă unele instrumente gramaticale (articole, prepoziții, conjuncții) de termenii cu care formează unități gramaticale sau pe care îi leagă (în vorbirea afectivă): *Să i le dăm* **lui /** ... **/** *Florel. Era o creangă* **de /** ... **/** *arțar.*; *Avea la el casetofonul* **și /** ... **/** *umbrela.*; **Să /** ... **/** *ne așezăm și noi la masă.* etc.;

— identifică unele unități sintactice din cadrul propozițiilor: **Distrată /,/** *ea nu observase ironia.* (atributul circumstanțial); **De bun /,/** *e bun.* (complementul circumstanțial de relație); *Silvia /,/* **gimnasta /,/** participă la concurs. (apoziția) etc.;

— delimitează repetițiile și enumerările: *Avea o blană* **albă /,/ albă.**; *Treceau mereu* **oameni /,/ sănii /,/ copii.** etc.;

— delimitează propozițiile independente (aici se folosește pauza cea mai mare): *Fulgerele spintecă norii /./*; *Unde mergi așa grăbit /?/*; *Ce frumoasă este viața /!/* etc.;

— suplinește un predicat verbal: *Plecăm. Lucrurile /,/ în rucsacuri!* („puneți-le") etc.;

— suplinește un verb copulativ: *Gura ei / — / moară neferecată!* („este", „este ca o") etc.

De numărul și lungimea pauzelor depinde tempoul de vorbire al indivizilor, în sensul că unor pauze mai lungi

Scanned with OKEN Scanner

le corespunde un tempo mai încetinit şi, invers, unor pauze mai scurte le corespunde un tempo mai rapid al vorbirii.

8.3.2. Intonaţia unei propoziţii depinde şi de *pauzele* care se fac între componentele ei (înaintea pauzelor mici, marcate în scris prin virgulă, există în mod obişnuit o uşoară ascensiune a intonaţiei) : *Leana ↗, înmărmurită ↗, se uită la el. Tocmai atunci s-auzi ↗, miorlăind la uşă ↗, cotoiul ↗, tovarăşul ei de foame şi de tremurat ...* — B. Şt. Delavrancea.

8.4. **Ritmul.** Este o succesiune regulată de silabe accentuate şi neaccentuate, caracteristice — în cazul propoziţiei — construcţiilor sintactice simetrice care uşurează pronunţarea (enumerărilor de elemente asemănătoare sau diferite ca structură şi ca sens) : *În cale întrebă şi pe* **bun** *şi pe* **rău,** *şi pe* **tânăr** *şi pe* **bătrân,** *şi pe* **sărac** *şi pe* **bogat.** — G. Dem. Teodorescu (complemente directe) ; *Când zăreşte despre* **soare** / *Cârduri, cârduri de* **cocoare,** / **Călătoare, zburătoare,** / *Şi de el* **nepăsătoare.** — Vasile Alecsandri (atribute şi complemente).

9. Raporturile dintre propoziţie şi judecată*

Dacă legătura dintre limbă şi gândire este ilustrată printr-o relativă corespondenţă între cuvânt şi noţiune, între gramatică şi logică — inclusiv între sintaxă şi logică —, atunci şi legătura dintre propoziţie (unitate sintactică, expresia lingvistică a judecăţii) şi judecată (unitate logică, expresia logică a propoziţiei) este ilustrată tot printr-o relativă corespondenţă. *Nu există deci întotdeauna o suprapunere perfectă între planul gramatical şi planul logic al comunicării, între analiza gramaticală şi analiza logică a unui enunţ.* De aici şi necesitatea stabilirii unor asemănări

* Pentru înţelegerea cât mai temeinică a problemei, urmăreşte şi pct. 1.11. „Subiect gramatical şi subiect logic" de la subcapitolul 1 „Subiectul", capitolul B „Descrierea părţilor de propoziţie", secţiunea a II-a „Sintaxa propoziţiei", şi 2.12. „Predicat gramatical şi predicat logic" de la subcapitolul 2 „Predicatul", acelaşi capitol şi aceeaşi secţiune.

Scanned with OKEN Scanner

și deosebiri în ilustrarea raporturilor dintre propoziție și judecată.

9.1. **Asemănări** :

— Atât propoziția, cât și judecata sunt forme ale unor fenomene sociale (limba și gândirea) ce presupun activități umane coordonate (comunicarea și cunoașterea);

— Atât propoziția, cât și judecata au anumiți termeni asemănători : subiect, predicat, copulă (evident cu conținut specific și cu delimitare specifică : subiect gramatical — subiect logic, predicat gramatical — predicat logic, copulă gramaticală — copulă logică). Formal, și propoziția, și judecata dispun de câte două elemente fundamentale : subiectul gramatical — subiectul logic. (S) ; predicatul gramatical — predicatul logic (P) în care intră și copula ;

— Atât propoziția, cât și judecata se pot exprima prin același număr de cuvinte ; toate tipurile de judecăți pot fi exprimate prin propoziții enunțiative : *Orice om este muritor.* (judecată universală) ; *Unii oameni sunt buni.* (judecată particulară) ; *Ion este primul la sărituri.* (judecată singulară) ; *Virginica este frumoasă.* (judecată afirmativă) ; *Sanda nu e atentă.* (judecată negativă) ; *Băiatul este nepriceput.* (judecată nedefinită) ; *Arama este un metal.* (judecată categorică) ; *În caz de gripă anunțăm doctorul.* (judecată ipotetică) ; *Hidrogenul este sau gazos, sau lichid.* (judecată disjunctivă) ; *Acum e posibilă dezlănțuirea furtunii.* (judecată problematică sau de posibilitate) ; *Afară plouă cu găleata.* (judecată asertorică sau de realitate) ; *Repetarea materiei este necesară pentru examen.* (judecată apodictică sau de necesitate) ;

— Atât propoziția, cât și judecata folosesc elemente de clasificare asemănătoare (vezi mai sus) : propoziție afirmativă — judecată afirmativă, propoziție negativă — judecată negativă, propoziție condițională ipotetică — judecată ipotetică, propoziție disjunctivă — judecată disjunctivă ;

— În cele mai multe propoziții simple (afirmative și negative, cu predicate verbale), subiectul și predicatul gramatical coincid cu subiectul și predicatul logic : *Pomii înfloresc.* ; *Copiii se joacă.* ; *Porumbeii zboară.* ; *Soarele n-a răsărit.* etc. ;

— Multe propoziții dezvoltate (enunțiative propriu-zise, optative, potențiale și dubitative), lipsite de un conținut

afectiv, pot exprima judecăți : *Frunzele copacilor sunt verzi.* ; *M-aș plimba prin parc.* ; *Despre toate astea aș zice multe.* ; *O fi plecat prea devreme.* Chiar încărcate de afectivitate, aceleași propoziții exprimă, pe lângă sentimente sau idei cu caracter afectiv, și judecăți, devenind enunțiative exclamative : *Ce verzi sunt frunzele copacilor* ! ; *Ce m-aș plimba prin parc* ; ! *Câte aș mai zice despre toate astea* ! *O fi plecat prea devreme* ! Tot propoziții care exprimă o singură judecată sunt și propozițiile dezvoltate în care există un verb auxiliar de modalitate sau o expresie verbală impersonală, urmate de un infinitiv, de un participiu sau de un supin : *Nu putem accepta așa ceva.* (= Nu acceptăm așa ceva) ; *Este imposibil a accepta așa ceva.* (= Nu acceptăm așa ceva.) ; *Trebuie cercetat acest caz.* (= Să cercetăm acest caz.) ; *Este ușor de cercetat acest caz.* (= Cercetarea acestui caz este ușoară.).

9.2. **Deosebiri** :

— Definirea subiectului și a predicatului gramatical se face după cu totul alte criterii decât definirea subiectului și a predicatului logic ;

— O propoziție poate exprima și două judecăți, atunci când în structura ei se află, pe lângă verbul—predicat, un al doilea verb, la un mod nepredicativ : *Împiedicându-se de covor, a căzut.* (1. S-a-împiedicat de covor. 2. A căzut.) ; *A notat numărul pentru a nu-l uita.* (1. A notat numărul 2. ca să nu-l uite.) ; *Lemnele tăiate de tine sunt scurte.* (1. Lemnele sunt tăiate de tine. 2. Lemnele sunt scurte.). De asemenea, tot două judecăți exprimă și propoziția cu un nume predicativ multiplu : *Băiatul e isteț și harnic.* (1. Băiatul e isteț. 2. Băiatul e harnic.) ;

— O propoziție poate fi atât bimembră — cu subiect și predicat *(Apele curg.)* — cât și monomembră — numai cu subiect sau numai cu predicat *(Iarnă. ; Plouă.)*, în vreme ce o judecată este numai bimembră (Apele curg.) ;

— Membrii propoziției — S. și P. — pot lipsi din propoziție, în timp ce nici un membru al judecății — S. și P. (în care e inclusă și copula) — nu poate lipsi din judecată (fără ele nu există judecată) ;

— Pe lângă termenii de „subiect", „predicat" și „copulă" propoziția mai dispune și de termenii de „nume predicativ", „atribut", „apoziție", „complement" și „element predicativ suplimentar", pe care o judecată nu-i folosește ;

— În propozițiile simple cu predicat nominal cu un singur nume predicativ, predicatul gramatical nu mai este identic cu predicatul logic. Într-un exemplu ca *Trandafirul este alb*, cuvântul *Trandafirul* este atât subiectul gramatical al propoziției, cât și subiectul logic al judecății; cuvântul *este* reprezintă verbul copulativ din structura predicatului nominal al propoziției, dar copula logică a judecății; cuvântul *alb* este numele predicativ din structura predicatului nominal al propoziției, dar predicatul logic al judecății.;

— De asemenea, în propozițiile dezvoltate cu grupuri ale subiectului și grupuri ale predicatului, subiectul și predicatul gramatical nu mai sunt identice cu subiectul și predicatul logic, deoarece expresiile corespunzătoare părților secundare de propoziție (atribut, complement, element predicativ suplimentar) și apoziției sunt înglobate în structura judecății, fie în grupul subiectului logic, fie în grupul predicatului logic. Astfel, într-o propoziție ca *Prietenii lui, copiii, se îndreaptă voioși spre școală.*, cuvântul *Prietenii* este subiectul gramatical al propoziției și subiectul logic al judecății; cuvântul *lui* este atribut în propoziție, dar element în grupul subiectului logic al judecății; cuvântul *copiii* este apoziție în propoziție, dar element în grupul subiectului logic; cuvântul *se îndreaptă* este atât predicatul gramatical al propoziției, cât și predicatul logic al judecății; cuvântul *voioși* este element predicativ suplimentar în propoziție, dar element în grupul subiectului logic al judecății; cuvântul *școală* este complement circumstanțial de loc în propoziție, dar element în grupul predicatului logic al judecății. Neconcordanțe între subiectul și predicatul gramatical, pe de o parte, și subiectul și predicatul logic, pe de alta, există și în alte tipuri de propoziții din limba română, ca de exemplu: în propoziții cu verbele predicate la diateza pasivă, de tipul *Cărțile sunt citite de elevi.* (în care substantivul *Cărțile* e subiect gramatical, dar element în structura predicatului logic; *sunt citite* este predicat gramatical, dar o parte a predicatului logic; *elevi* este complement de agent, dar subiect logic); în propoziții de tipul *Mi-e dor de voi.* (în care *Mi-* e complement indirect, dar subiect logic; *e* este predicat gramatical, dar o parte a predicatului logic; *dor* este subiect gramatical, dar element în structura grupului predicatului logic; *voi* este complement indirect, dar element în structura grupului subiectului logic); în propoziții de tipul *Îi place covo-*

Scanned with OKEN Scanner

rul. (în care *îi* este complement indirect, dar subiect logic; *place* este predicat gramatical, dar și predicat logic; *covorul* este subiect gramatical, dar element în structura grupului predicatului logic); în propoziții de tipul *E rău de ei.* (în care *E* este predicat gramatical, dar și predicat logic; *rău* este subiect gramatical, dar element în structura predicatului logic; *ei* este complement indirect, dar subiect logic) etc. Din toate aceste exemple analizate se poate trage concluzia că părțile secundare de propoziție și apoziția sunt incluse în subiectul sau predicatul logic al judecății, că subiectul și predicatul logic coincid, de multe ori, cu părțile secundare și cu apoziția dintr-o propoziție;

— Sunt și propoziții dezvoltate care nu exprimă judecăți; ele presupun existența unor judecăți neexprimate, de la care pornesc ordinul, îndemnul, sfatul, rugămintea, adică ideile cu caracter volițional (propozițiile enunțiative imperative) sau întrebările (propozițiile interogative): — *Pleacă imediat!*; — *Mergeți și voi acolo.*; — *Ajută-i acum.*; — *Dă-mi și mie apă.*; — *Vii repede?*; — *Cine spune asta?*; — *Ai mânca un măr?*; — *Ce-ai zice despre toate astea?*; — *Să fie grangur această pasăre?* Intonate suplimentar, exclamativ, aceste propoziții rămân tot cu judecăți neexprimate, presupuse: — *Pleacă imediat!!*; — *Mergeți și voi acolo!*; — *Ajută-i acum!*; — *Dă-mi și mie apă!*; — *Vii repede?!*; — *Cine spune asta?!*; — *Ai mânca un măr?!*; — *Ce-ai zice despre toate astea?!*; — *Să fie grangur această pasăre?!*;

— Propozițiile au o diversitate mai mare decât judecățile, deoarece mijloacele lingvistice de exprimare a judecăților sunt multiple și variate, ajungându-se astfel la exprimarea aceleiași judecăți prin mai multe propoziții sinonime: *Îmi place muzica = Iubesc cântecul. = Îndrăgesc melodiile. = Agreez creațiile muzicale.* etc.

B. DESCRIEREA PĂRȚILOR DE PROPOZIȚIE

Istoric, caracteristici, definiție

Istoric. Din punctul de vedere al evoluției limbii, în general, și al evoluției sintaxei, în special, se presupune că părțile de propoziție au apărut în ordinea următoare; mai

întâi *predicatul*, într-o propoziție monomembră, care exprima o idee de ansamblu, o reprezentare globală a unei situații, al cărei element esențial era predicația ; apoi *subiectul*, într-o propoziție bimembră, dezvoltată mai târziu într-o propoziție verbală și o propoziție nominală ; *atributul*, *apoziția* (atributivă) și *complementul*, într-o propoziție bimembră verbală. După dezvoltarea flexiunii cuvintelor și delimitarea lor în părți de vorbire distincte, după accentuarea relațiilor gramaticale dintre ele și generalizarea recțiunii în propoziție, se conturează tot mai mult *grupurile stabile de membri* — principali (predicatul și subiectul) și secundari (atributul și complementul) — pe baza inerenței la primul grup și pe baza recțiunii, a relațiilor de dependență, a obiectului acțiunii, a complinirilor circumstanțiale și, în final, după apariția prepozițiilor, a construcțiilor grupate (participiale, infinitivale și gerunziale), la cel de-al doilea grup.

Privite ca unități sintactice, părțile de propoziție sunt categorii prefigurate în cercetările mai vechi, după consolidarea noțiunii de „cuvânt". În secolul al VI-lea e.n. *Boethius*, în traducerea „Organon-ului" lui Aristotel, folosește, pentru prima dată, în locul termenilor de *suppositum* („subiect") și de *appositum* („predicat") din greacă, termenii latini de *subjectum* și *praedicatum* ; de asemenea, termenii de *concordantia* („concordanță", „potrivire") și de *regimen* („regim"), evidențiind și deosebirea dintre ei. Termenul de *copula*, care se referea la verbul *esse* latin, a fost introdus în secolul al XII-lea de *Abélard*. De abia în secolul al XVII-lea, *Gramatica generală și rațională de la Port-Royal* (1676) a fixat pentru totdeauna termenii de *subiect*, *predicat*, *apoziție* și *copulă* (pentru verbul *a fi*), cu accepție gramaticală distinctă, ei fiind preluați de toate școlile lingvistice europene de mai târziu. La sfârșitul secolului al XIX-lea, *Ph. Wegener* a insistat asupra deosebirii care există între subiectul gramatical și subiectul logic, asupra modului de recunoaștere a acestora, în funcție de ton și topică. Tot acum, gramaticile europene adaugă la părțile de propoziție amintite *atributul* (apărut în germene încă din secolul al XVIII-lea) și *complementul*, pe care gramatica limbii române le va prelua, ca și pe celelalte, după gramaticile franceze.

În ediția *Gramaticii limbii române*, vol. al II-lea, *Sintaxa*, EA, București, 1954, au apărut, ca rezultat al

Scanned with OKEN Scanner

cercetărilor anterioare, categorii noi de complement („de agent", „instrumental", „sociativ", „de relație" și „concesiv"), categoriile de „elipsă" și de „cuvinte și construcții incidente". În ediția a II-a a aceleiași gramatici, din 1963, s-au adăugat, ca elemente noi, atributele „circumstanțiale", „descriptive", „de identitate" și „de calificare"; complementele circumstanțiale „condiționale", „opoziționale", „cumulative" și „de excepție" precum și categoria de „element predicativ suplimentar". Evident, pe lângă toate aceste părți de propoziție noi, au apărut și subordonatele corespunzătoare, rod al cercetărilor întreprinse de lingviștii români în deceniile cinci, șase și începutul deceniului șapte. În ultimii ani, s-au adăugat ca elemente noi coordonările opozitivă (diferită de cea adversativă) și alternativă (diferită de cea disjunctivă); complementele circumstanțiale de reciprocitate și de progresie, cu subordonatele corespunzătoare (deși aceste categorii pot figura foarte bine ca specii ale complementului circumstanțial de mod, și, respectiv, ale subordonatei circumstanțiale de mod — vezi mai departe).

Caracteristici. Părțile de propoziție sunt cuvinte sau grupuri de cuvinte, componente ale unei propoziții, care se află în anumite raporturi unele cu altele, îndeplinind, datorită acestora, diferite funcții sintactice. Ele se identifică, în analiza gramaticală, după aceste funcții, ca unități sintactice minime, constituind unul dintre obiectele de studiu ale sintaxei propoziției. Părțile de propoziție sunt unități sintactice inferioare propoziției din punct de vedere formal, semantic și relațional; ele sunt subordonate acesteia, sunt lipsite deci de autonomie sintactică, de independență gramaticală. Sunt cunoscute ca părți de propoziție, în gramatica limbii române, următoarele categorii: subiectul, predicatul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar și apoziția (numele predicativ este o componentă sintactică a unei părți de propoziție principale). Ele se pot clasifica după anumite criterii, comune sau specifice fiecăreia, în mai multe categorii și subcategorii (vezi pct. 4 din capitolul A. „Noțiuni generale", secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției").

Definiție. Din caracteristicile expuse mai sus, se poate spune că *părțile de propoziție sunt unități sintactice minime*, în relație gramaticală unele cu altele, în cadrul unei propoziții date.

Scanned with OKEN Scanner

1. Subiectul: S

1.1. **Definiție și caracteristici.** Este partea principală de propoziție care arată:

— cine face acțiunea, exprimată de un verb (la diatezele activă și reflexivă) cu funcție de predicat verbal sau sugerată, prin conținutul lexical, de o interjecție predicativă cu funcție de predicat interjecțional: **Veverița** *mănâncă alune.*; **Micii** *se joacă pe pajiște.*; *Din tufiș țâști!* **un iepure.**

— cine suferă acțiunea exprimată de un verb (la diateza pasivă sau la reflexivul pasiv) cu funcție de predicat verbal; **Tudor** *este certat de prietenul lui.*; **Munții** *se văd de departe*;

— cine are însușirea sau caracteristica atribuită de numele predicativ din structura unui predicat nominal: **Ei** *sunt nerăbdători.*; **Valurile** *au devenit verzi*;

— ce se află (există, se găsește) într-un anumit loc: *Pe catedră este* **o carte.**; *În pivniță se află* **butoaie.**; *Pe câmp se găsesc* **mure.**

Altfel spus, **subiectul** *este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului.*

Nu numai verbul cu funcție de predicat verbal, verbul copulativ și numele predicativ dintr-un predicat nominal sau interjecția predicativă intră în relație cu subiectul (ca în exemplele de mai sus), ci și verbele la unele moduri nepredicative (infinitiv și gerunziu). Din acest punct de vedere se disting două situații:

a) au un *subiect comun* cu al verbului-predicat, autor al acțiunii: **El** *poate rezolva singur problema.*; **Omul,** *mergând înainte, nu observă pe urmăritor*;

b) au un *subiect diferit* de al verbului-predicat: *O să vină* **vremea** *de a înțelege și* **el** *acest lucru.*; *Ajungând* **ei** *acolo,* **oamenii** *i-au primit cu dragoste.*

Subiectul reprezintă, în mod obișnuit, punctul de plecare în comunicare, în formularea unei propoziții. De aceea îl găsim frecvent înaintea predicatului (într-o topică neafectivă, obișnuită), motiv pentru care este ușor de recunoscut, fără a mai recurge la întrebări.

El este foarte bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata corespunzătoare din planul frazei.

Scanned with OKEN Scanner

1.2. **Întrebări.** Tradițional, subiectul poate fi găsit (răspunde), în general, cu (la) două întrebări : *cine?* și *ce?* Prima ne trimite, în mod obișnuit, la ideea de „ființă", iar a doua la ideea de „lucru". Astfel :

a) Cu întrebarea *cine?* : **Mama** *deretică prin casă.* ; **Câinii** *latră.* ; **Vrăbiile** *ciripesc.* ; **Albinele** *zboară.* ; **Merii** *înfloresc. etc.*

Tot la întrebarea *cine?* răspund însă și subiectele exprimate prin unele substantive, nume de fenomene ale naturii : **Vântul** *spulberă zăpada.* ; **Fulgerele** *brăzdează cerul.*

Există situații în care întrebarea *cine?* nu este potrivită pentru unele subiecte exprimate prin numerale cardinale sau ordinale sau prin pronume nehotărâte care exprimă și ideea de număr neprecis. În aceste cazuri, deși tendința celor care analizează este să pună (neindicat) întrebările *câți?, câte?, al câtelea, a câta?* — ca la atribut — , poziția sintactică a acestor structuri este suficientă pentru a le recunoaște. Să se compare : **Trei** *au plecat.* (subiect) — **Trei** *oameni au plecat.* (atribut numeral) ; **Al patrulea** *a rămas.* (subiect) — **Al patrulea om** *a rămas.* (atribut numeral) ; **Mulți** *vin mâine.* (subiect) — **Mulți** *invitați vin mâine.* (atribut adjectival).

b) Cu întrebarea *ce?* : *Pe masă se află* **o servietă.** ; *S-a întâmplat* **ceva.** ; *Nu se aude* **nimic.** ; *E posibil* **orice.** etc.

Tot cu întrebarea *ce?* se află însă și subiectele exprimate prin verbe și interjecții : **A minți** *este o rușine.* ; *E ușor* **de zis.** ; *S-a auzit* **poc** ! etc.

În situațiile în care folosirea celor două întrebări (cine? ce?) nu ne satisface, apelăm la întrebările cu caracter general care vizează ambele aspecte : *despre cine* sau *despre ce se spune ceva în propoziție?*, evitând astfel disputele și eventualele greșeli de interpretare. În plus, topica acestuia, relația cu un verb la un mod personal sau cu o interjecție predicativă pot constitui indici de orientare în stabilirea funcției de subiect a unui cuvânt.

În limba vorbită, este folosită uneori, în locul întrebării *cine?*, întrebarea *care?* (neindicată) : *Acolo este* **Ion.**

1.3. **Mijloace de exprimare**

1.3.1. *Subiectul* poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire :

a) *substantive* (comune sau proprii) și locuțiuni substan-

Scanned with OKEN Scanner

tivale : *A înflorit* **liliacul.** ; **România** *este o țară europeană.* ; *Mă interesează* **punctul** *lui* **de vedere.**

b) *numerale* (cardinale, ordinale, colective) : **Cei doi** *s-au oprit.* ; **Al treilea** *n-a mai ajuns.* ; **Amândoi** *vorbeau încet.*

c) *pronume* (personale, posesive, de întărire, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte și negative) : **Noi** *nu mai așteptăm.* ; **Ai mei** *au plecat acolo.* ; **Însumi** *am cercetat cauzele* ; **Acesta** *e mai bun.* ; **Ce** *s-a auzit?* ; *Nu știe*[1]*/* **cine** *vine.*[2]*/* ; **Fiecare** *își face datoria.* ; **Nimeni** *n-a văzut.*

d) *verbe* (la infinitiv, gerunziu și supin) : **A munci** *este o cinste.* ; *S-a auzit* **tunând.** ; *E greu* **de realizat.**

e) *interjecții* : *Din când în când se aude* **buf** !

Subiectul mai poate fi exprimat și prin *construcții infinitivale relative subiective* (alcătuite din pronume relative + verbul *a fi* sau verbul *a avea* cu sensul de „a exista", „a se afla") : *Nu-i* **ce vinde.** ; *N-are* **cine vorbi.**

1.3.2. *Cazul* obișnuit al părților de vorbire flexibile cu funcție de subiect (substantiv, numeral, pronume) este *nominativul,* după cum funcția sintactică fundamentală a acestor părți de vorbire, în acest caz, este aceea de subiect (vezi exemplele de mai sus cu substantive, numerale și pronume). Există însă și *situații speciale,* în care pronume relative cu funcție de subiect pot sta *în alt caz* decât nominativul :

— *în acuzativ* cu prepoziția *pe* : *L-am văzut*[1]*/ pe* **cine** *a venit ieri.*[2]*/* (*„pe acela* **care** a venit ieri") ;

— *în dativ* fără prepoziție : *Împrumut cărțile*[1]*/* **cui** *le îngrijește.*[2]*/* („*aceluia* **care** le îngrijește") ;

— *în genitiv* fără prepoziție : *Să mergem fiecare pe la casa*[1]*/***cui** *ne are.*[2]*/* (*„aceluia* **care** ne are").

Pentru a justifica deci funcția sintactică de subiect în subordonatele pe care le introduc (completivă directă, completivă indirectă și atributivă), formele pronominale relative *pe cine* (de acuzativ), *cui* (de dativ) și *cui* (de genitiv) au fost „descompuse" din punctul de vedere al conținutului lexical (vezi în parantezele de la exemplele de mai sus). Astfel *pe cine* s-a descompus în „pe acela care", primul *cui* în „aceluia care", iar al doilea *cui* în „a aceluia care". În virtutea relației cu verbul *am văzut* din regentă, la forma *pe cine* apare mai întâi un sens de acuzativ „pe acela",

Scanned with OKEN Scanner

inclusiv prepoziția *pe* din fața acesteia, pe baza cărora această structură este, în stare latentă, un complement direct al verbului amintit (funcție neevidențiată în analiza gramaticală); în virtutea relației cu verbul *împrumut* din regentă, în prima formă *cui* apare mai întâi un sens de dativ „aceluia", pe baza căruia această structură este, în stare latentă, un complement indirect al verbului amintit (funcție, de asemenea, neevidențiată în analiza gramaticală); în virtutea relației cu substantivul articulat *casa* din regentă, în a doua formă *cui* apare sensul de genitiv „a acestuia", pe baza căruia această structură este, în stare latentă, un atribut al substantivului amintit (funcție, de asemenea, neevidențiată în analiza gramaticală). În virtutea relației cu verbele-predicate *a venit, îngrijește* și *are* din propozițiile subordonate, toate aceste forme pronominale contractează funcția de subiect, pe baza sensului de nominativ „care" (funcție care primează în analiza gramaticală, în virtutea acestui sens, și care este evidențiată ca atare).

1.3.3. În limba română populară și familiară există și *alte structuri (cu aspect de genitiv)* care, prin gramaticalizare, au căpătat valoare de nominativ, îndeplinind astfel funcția sintactică de subiect: **Ai casei** *nu sosiseră încă.* (ai casei = locatarii); **Ai lui** *l-au primit cu bucurie.* (ai lui = părinții, familia, neamurile).

În *structurile cu aspect de acuzativ*, construite cu „prepoziția" *la*, cu valoare afectivă, ca în propoziția *Erau acolo* ***la* oameni**!, subiectul este substantivul *oameni*. El este aparent în acuzativ, deoarece cuvântul *la* și-a pierdut statutul de prepoziție cu acuzativul, încorporând sensul adjectival de cantitate numerică, mare și nedeterminată, „mulți", și contractând astfel funcția sintactică de atribut adjectival. Această construcție cu *la* afectiv se explică prin construcția paralelă de complement direct din relația *a mâncat* **la pere** (vezi, în acest sens, pct. 4.4.1.1.1. „Complementul direct" de la subcapitolul 4 „Complementul").

Structurile cu aspect de acuzativ de tipul *din oameni, dintre ei, din acelea, de-ai mei* din propozițiile *Au mai plecat* **din oameni.** *Au mai venit* **dintre ei.**; *Scsesc și* **din acelea.**; *Și aici se găsesc* **de-ai mei.**, sunt însă *numai aparent subiecte*, deoarece reprezintă în realitate niște *atribute cu sens partitiv* ale pronumelui nehotărât eliptic *unii — unele (unii* din oameni, *unii* dintre ei, *unele* din acelea, *unii* de-ai mei).

Scanned with OKEN Scanner

1.4. **Clasificare.** Subiectul se clasifică, *după prezența sau absența expresiei sale lexicale* în propoziție, în două categorii distincte : subiect *exprimat* și subiect *neexprimat*.

1.4.1. *Subiectul* **exprimat** este caracterizat prin prezența expresiei sale sub forma uneia din părțile de vorbire amintite mai sus. El este deci prezent în propoziție la modul concret. La rândul lui, subiectul exprimat se poate subclasifica după următoarele *criterii* :

a) *după structura formei sau a expresiei sale* :

— *subiect* **simplu** (alcătuit numai dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, însoțită sau nu de articol) : **Găinile** *cotcodăcesc.* ; *Din tufișuri au apărut* **doi.** ; **Unii** *au fost absenți.* ;

— *subiect* **complex** (alcătuit dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, precedată de un adverb de mod de precizare, de întărire sau de exclusivitate) : **Chiar el** *l-a întâlnit.* ; **Tot bumbacul** *e mai bun.* ; **Numai Iliuță** *a rezolvat problema.* ;

— *subiect* **multiplu** (alcătuit din două sau mai multe părți de vorbire cu sens lexical suficient, aflate în raport de coordonare) : **Inul și cânepa** *au crescut mari.* ; *În grădina noastră se află* **meri, peri, gutui, pruni, nuci** *și* **vișini.** ;

— *subiect* **dezvoltat** (alcătuit dintr-o construcție infinitivală relativă subiectivă, dintr-o construcție nominală infinitivală, dintr-o construcție de supin nominală, dintr-un substantiv și un adjectiv posesiv, legate între ele prin cratimă și formând o unitate, sau dintr-un substantiv precedat de un numeral cardinal, cu care, de asemenea, formează o unitate) : *Nu-i* **cine ajuta.** ; **A fi cinstit** *este o mare calitate.* ; *E greu* **de ajuns medic.** ; *A venit* **soru-mea.** ; *Până acolo erau* **cinci metri.** Tot subiecte dezvoltate sunt și subiectele alcătuite din nume și prenume sau din apelative și substantive proprii, nume de persoană : **Mihai Eminescu** *este poetul nostru național.* ; **Moș Gheorghe** *sapă în grădină.* ; **Nenea Mitică** *adapă vitele.*

b) *după numărul expresiilor sale* :

— *subiect* **cu expresie unică**, fie simplă, fie complexă, fie multiplă, fie dezvoltată (vezi exemplele de mai sus) ;

— *subiect* **cu două expresii** (diferite) : o expresie *de bază*, fundamentală, reprezentată printr-un substantiv sau un pronume demonstrativ, și o expresie *accesorie*, reprezentată printr-un pronume personal de persoana a III-a, singular și plural, care *anticipează* sau *reia* conținutul expresiei de

Scanned with OKEN Scanner

bază, realizând astfel o echivalență de ordin valoric: *Vine* **el tata** *deseară!*; ... *te căptușește* **ea Mărioara** *acuș!* — Ion Creangă; **Virtutea** *pentru dânșii* **ea** *nu există.* — Mihai Eminescu; **Aceștia** *au făcut* **ei** *gălăgie*[1],/dar/ *nu le-a servit la nimic*[2]/. Altfel spus, conținutul expresiei de bază a subiectului poate fi uneori anticipat sau reluat (de aici și denumirile de *subiect anticipat* și *subiect reluat*, prezente în gramatici) prin intermediul unei alte expresii, echivalență valoric cu prima. Această a doua expresie a subiectului este intonată specific, întărind astfel ideea de autor al acțiunii exprimate de verbul-predicat al propoziției. Procedeul este de proveniență populară și familiară, este caracteristic limbii vorbite și are, de cele mai multe ori, o valoare afectivă. El este cunoscut în gramatică sub numele de *anticiparea și reluarea subiectului.*

În fața subiectului reluat apare uneori adverbul de mod de întărire *și*: **Aurel**, *nemaiprimind răspuns, a plecat* **și el** *acasă.*

Reluarea subiectului se poate face și printr-un pronume demonstrativ, ca în exemplul: **Omul**[1]/ *care muncește organizat și eficient*[2]/ **acela** *se descurcă în viață.*[1]/.

c) *după natura expresiei sale*:

— *subiect* **intern** (specific vorbirii populare și folosit în operele unor scriitori), exprimat printr-un substantiv care face parte din aceeași sferă semantică cu verbul-predicat sau care dispune de un radical asemănător cu al acestuia: **Cerul** *tună.*; *Unde sapă* **sapa** *locul,*[1]/ *Sare din pământ norocul.*[2]/ — Tudor Arghezi;

— *subiect* **extern**, exprimat prin substantive care nu fac parte din aceeași sferă semantică cu verbul-predicat și dispun de un radical diferit de al acestuia: *A venit* **toamna** ...; **Nucile** *cad.*

d) *după sensul gramatical al expresiei sale*:

— *subiect* **determinat**, când trimite precis la obiectul gramatical denumit (ființă, lucru, fenomen) sau la persoana a II-a singular, reprezentată prin pronumele personal; când este cunoscut ca autor al acțiunii verbului-predicat sau ca destinatar al atribuirii unei calități: *Și-n ceasul acela* **Hassan** *a jurat* ... — George Coșbuc; **Tu** *ai adus ceva?*; **Costumul** *este splendid.*;

— *subiect* **nedeterminat**, când nu trimite precis la obiectul gramatical denumit sau la persoana reprezentată,

Scanned with OKEN Scanner

având un caracter general; când nu este cunoscut ca autor sigur al acțiunii verbului-predicat sau ca destinatar al atribuirii unei calități: *Nu știe* **omul** *viitorul lui.*; *N-aduce* **anul** */ ce-aduce* **ceasul.**[2]/; **Tu** *muncești*[1]/ *și/ ei habar n-au.*[2]/

1.4.2. *Subiectul* **neexprimat** este caracterizat prin absența expresiei sale în propoziție. El este fie dedus din context, fie amintit mai înainte. În funcție de persoanele la care se află verbul-predicat cu care se acordă, el se poate subclasifica în două categorii: subiect neexprimat *inclus* și subiect neexprimat *subînțeles*.

14.2.1. *Subiectul neexprimat* **inclus** este dedus din desinențele persoanelor I și a II-a, singular și plural, ale verbului-predicat sau ale verbului copulativ din structura predicatului nominal. El este reprezentat, în acest caz, prin pronumele personale de persoana I și a II-a, singular și plural: *Traversez strada* **(eu)**; *Sunt atent.* **(eu)**; *Ne plimbăm pe alee.* **(noi)**; *Suntem veseli.* **(noi)**; *Îți amintești de ei?* **(tu)**; *Ești sincer acum?* **(tu)**; *Plecați mai repede.* **(voi)**; *Nu sunteți cuminți.* **(voi)**

După sensul gramatical pe care-l exprimă, subiectul inclus în formele de persoana a II-a singular și I plural poate fi de două feluri: *determinat*, când el este cunoscut ca autor al acțiunii verbului-predicat sau ca destinatar al atribuirii calității exprimate de numele predicativ *(Mergi mai încet.* — **tu**; *Fiți mai atenți!* — **voi)** și *nedeterminat*, când el are o valoare generală, nu este cunoscut ca autor al acțiunii verbului-predicat sau ca destinatar al atribuirii calității exprimate de numele predicativ, aceasta putând fi conferită oricărei persoane: *Nu știi*[1]/ *de unde sare iepurele.*[2]/ (pentru propoziția 1: **tu** = eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele); *Să fim serioși!* (**noi** = eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele).

1.4.2.2. *Subiectul neexprimat* **subînțeles** este cunoscut din propozițiile anterioare și reprezentat prin pronumele personal de persoana a III-a, singular și plural: *Carmen a pregătit foarte bine subiectele*[1]/ *și/ a obținut o notă bună.*[2]/ (în propoziția a doua: **ea**); — *Au venit copiii?* — *Mai întârzie câteva zile.* (în răspuns: **ei**).

După sensul gramatical, subiectul subînțeles poate fi și el de două feluri: *determinat*, când este cunoscut sau dedus din propoziția anterioară *(Au sosit aseară nepoții. Au cres-*

Scanned with OKEN Scanner

cei mari. — **ei)** și *nedeterminat,* când nu poate fi identificat ca gen și număr, ci numai ca persoană a III-a (e vorba de „cineva", „oricare", „oricine"): *Bate la ușă.* **(cineva)**; *Scrie la ziar.* **(cineva)**; când este autor al unei acțiuni cu valoare generală, ce poate fi atribuită oricărei persoane: *Aici se mănâncă bine.* **(oricine).**

1.5. Topica

1.5.1. Într-o propoziție simplă subiectul poate sta:
— fie înaintea predicatului (poziție obișnuită): **Ciocârliile** *cântă*; **Primăvara** *vine.*; **Grădinile** *înfloresc.*;
— fie după predicat (poziție neobișnuită): *Cântă* **ciocârliile.**; *Vine* **primăvara.**; *Înfloresc* **grădinile.**

Trebuie spus că topica S (cu toate determinările lui) + P (cu toate determinările lui) este *o topică logică,* neafectivă, normală, firească, obiectivă, rațională, în opoziție cu topica P (cu toate determinările lui) + S (cu toate determinările lui), care este *o topică afectivă* sau *volitivă.*

1.5.2. Într-o propoziție dezvoltată, el se poate afla:
— la început: **Duhul** *tău trăiește încă treaz în munți.* — Aron Cotruș;
— la mijloc: *Se auzea* **fâșâitul** *unui câine.* — I. Al. Brătescu-Voinești; *În vaduri* **ape** *repezi curg.* — George Coșbuc;
— la sfârșit: *Peste câmpie și peste râu se așternu apoi, ca un ecou șters,* **liniștea.** — D.R. Popescu.

1.6. Punctuația

1.6.1. *Între subiect și predicat nu se pune virgulă.* Regula este vizibilă în propozițiile simple și în cele dezvoltate cu puține părți secundare: *Tu torci.* — George Coșbuc; **Nimeni** *dintre cei mari* **nu-***l* **tulbura.** — Mihail Sadoveanu.

1.6.2. Când însă propoziția dezvoltată are multe părți secundare, iar unele sunt izolate prin virgule, s-ar părea că regula nu se mai aplică. Ea este însă, în continuare în vigoare, deoarece nu subiectul se desparte de predicat prin aceste virgule, ci numai părțile secundare de propoziție de elementele lor regente: *Acest* **faur,** *fiind cel mai meșter de pe pământ,* **era și năzdrăvan.** — Greuceanu (se izolează aici complementul circumstanțial de cauză *fiind cel mai meșter,*

Scanned with OKEN Scanner

exprimat printr-o construcție gerunzială nominală urmată de un alt complement, de regentul său *era și năzdrăvan*, care se află după el).

1.7. **Valori stilistice***. Unitățile sintactice din cadrul propoziției pot căpăta, în anumite situații, diferite valori stilistice, în funcție de context, de afectivitatea vorbitorului sau a autorului, evidențiate prin intonație, prin accent, prin pauză, prin topică și printr-o punctuație corespunzătoare. Altfel spus, ele pot genera — singure sau în combinații cu altele — diferite figuri de stil, recunoscute ca procedee artistice în operele literare. Astfel, **subiectul** dobândește următoarele valori stilistice distincte:

— când urmează predicatului, el apare accentuat în frază, anticipând coordonarea adversativă și sugerând *un dezacord* în legătură cu o anumită situație: *Face* **Anișoara** *nazuri,*[1]*/ dar/ o să vadă ea mai târziu.*[2]*/*; *Vorbiți* **voi** *așa*[1]*,/ dar/ ia să fiți în locul lui.*[2]*/* etc;

— când adverbul negativ *nici* este repetat sub accent, înaintea unor subiecte coordonate prin juxtapunere, în cadrul unei enumerări, este subliniată valoarea negativă a propoziției (chiar cu predicatul eliptic): *Iar acum* **nici plante, nici oameni, nici animale** *nu mai suferă de sete.* — Geo Bogza; **Nici aventură, nici hazard** *în lanurile de grâu.* — idem etc.;

— când subiectul din finalul unei propoziții regente este repetat, sub accent, imediat la începutul propoziției subordonate juxtapuse următoare, se creează figura de stil denumită **anadiploză**, prin care se evidențiază insistența iterativă a autorului: *Veșnic este numai* **râul** : **râul** *este demiurg.* — Mihai Eminescu etc;

— când subiectul este repetat la începutul a două sau mai multe propoziții (de obicei principale), pentru sublinierea unei anumite idei exprimate de acesta, ia naștere o **anaforă**: **Limba noastră**-*i o comoară* /.../, **Limba noastră**-*i foc ce arde* /.../, **Limba noastră**-*i numai cântec* /.../,

---

* Multe dintre exemplele date la valorile stilistice ale părților de propoziție și ale subordonatelor corespunzătoare sunt luate din lucrarea fundamentală a prof. Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, EȘE, 1976, pe care v-o recomandăm cu toată convingerea că vă va folosi în cel mai înalt grad.

Scanned with OKEN Scanner

Limba noastră-*i graiul pânii ...*/, **Limba noastră**-*s vechi izvoade* /.../ **Limba noastră**-*i limbă sfântă*/ .../— Alexe Mateevici (sunt subliniate aici atât însușirile esențiale ale limbii române, ca mijloc de realizare a unității spirituale a românilor, cât și propriile sentimente de dragoste ale scriitorului față de acest atribut definitoriu al noțiunilor de „patrie" și de „națiune"); *Nenea Sandu bate salcâmii de-i snopește.* **Salcâmii** *nu se supără.* **Salcâmii** *n-au nici ochi să plângă.* — Z. Stancu (aici este subliniată pasivitatea aparentă a arborilor la acțiunile iresponsabile ale omului) etc;

— când subiectul în N. se substituie complementului indirect în D. sau în Ac. din motive prozodice, el întrerupe continuitatea sintactică a enunțului, creând figura de stil denumită **anacolut**: **Radu**-*un semn* **i** *se făcea.* — Folclor (în loc de: **Lui Radu** *un semn* **i** *se făcea.*); **Sărăcia** *un' s-ancuibat*/ *Anevoie-i de scăpat.* — Folclor (în loc de **De sărăcie** *un' s-a-ncuibat ...*) etc.;

— când subiectul în N. se substituie complementului direct în Ac. sau complementului circumstanțial de loc, tot în Ac., se creează o discontinuitate în lanțul comunicării, dând naștere figurii de stil denumită **antipalagă**: **Grădina asta** — *s-o vezi noaptea pe lună!* — I.L. Caragiale (în loc de: *S-o vezi* **grădina asta** *noaptea pe lună!*); *Iară* **Florin** — *inima-n el e moartă.* — Mihai Eminescu (în loc de: *Iară* **în Florin** *inima e moartă.*) etc.;

— când subiectul exprimat, într-o propoziție principală regentă, printr-un substantiv la singular, este repetat la plural, cu sens diferit, într-o altă propoziție principală regentă **(antanaclază)**, coordonată copulativ cu prima și cu predicatul subînțeles, el dă naștere figurii de stil cu efect umoristic denumită **calambur**, care exprimă echivocul: **Ecoul** *repetă*[1]/ *ce spui*[2]/ *și*/ **ecourile**[3] / *ceea ce n-ai spus.*[4]/ — Tudor Mușatescu etc.;

— când subiectul, ca segment anterior al enunțului, este dislocat și așezat la sfârșitul acestuia, acolo unde nu era așteptat, dar unde este mai bine evidențiat, ia naștere figura de stil denumită **hiperbat**: **Fruntea** *Olguței se plecă și mai tare, și* **genele** — Ionel Teodoreanu (în loc de: **Fruntea** *și* **genele** *Olguței se plecară și mai tare.*); *Dar n-aș putea, poate, să-i spui*/ *Orișicui*/ **Ce hrană**/ *Mă poate nutri și* **ce**

mamă. — Tudor Arghezi (în loc de: ... **Ce hrană** *și* **ce mamă** *mă pot nutri.)* etc.;

— când subiectul postpus, dintr-o propoziție subordonată, cu topică obișnuită, trece înaintea predicatului aceleiași propoziții, printr-o topică neobișnuită (antepunere), el creează figura de stil denumită **inversiune**: într-o subordonată circumstanțială de timp (**Frunza-***n codru cât învie,/ Doina cânt de voinicie.* — Folclor (în loc de: *Cât învie* **frunza-***n codru* /.../); într-o subordonată completivă directă (*Nici orologiul turlei nu știe* / **ceasu-***i cât.* / — Tudor Arghezi (în loc de: ... *cât e* **ceasul**) etc.;

— când subiectul exprimat prin substantiv precizează obiectul cu numele altui obiect, având un conținut apropiat de al acestuia, sugerând o comparație evocatoare între ele, atunci se creează figura de stil denumită **metaforă**: *O tu, nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!/ Toată* **floarea** *cea vestită a întregului Apus.* — Mihai Eminescu (în loc de: ... *Toată* **tinerimea ca o floare** *a întregului Apus.*); *Prin care trece albă* **regina nopții** *moartă.* — idem (în loc de: ... *trece* **luna ca o regină moartă a nopții.**);

— când subiectul exprimat prin substantiv exprimă obiectul cu numele altui obiect, cu care se află într-o relație logică, se creează figura de stil denumită **metonimie**: *La noi sunt cântece și flori/ Și* **lacrimi** *multe, multe.* — O. Goga (relația logică de cauză prin efect); **Minciuna** *stă cu regele la masă.* — A. Vlahuță (relația logică de element concret prin element abstract) etc.;

— când subiectul este intonat mai ridicat și poartă accentul predicativ în propoziție, fiind nucleul sau suportul comunicării, el capătă funcția unui **predicat psihologic**: **Ce-***i mâna pe ei în luptă* /.../? — Mihai Eminescu; **Cine-***i?* ... **Ce-***i?* ... **Ce-***a fost pe-aici?* ... — George Topârceanu etc.;

— când subiectul exprimat prin substantiv este dislocat din propoziția subordonată în propoziția regentă, cu funcție de complement direct sau de complement indirect, el reprezintă figura de stil denumită **procatalepsă**: *Nu-l vezi tu* **pe Ghiță**[1]*/ că e mereu pe gânduri?*[2]*/* — Ioan Slavici (în loc de: *Nu vezi tu*[1]*/ că* **Ghiță** *e mereu pe gânduri?*[2]*/*); *Am știut* **de ei**[1]*/ că plecaseră de dimineață.*[2]*/* (în loc de: *Am știut*[1]*/ că* **ei** *plecaseră de dimineață.*[2]*/*) etc.;

— când subiectul exprimat prin substantiv denumește un obiect cu numele altui obiect, aflat cu primul într-un raport de „cuprindere" organică, cum ar fi singularul pentru plural, însușirea în locul obiectului sau instrumentul în locul persoanei, construcția reprezintă o **sinecdocă** : **Românul** *are șapte vieți / În pieptu-i de aramă!* — Vasile Alecsandri (în loc de : **Românii** *au . . .) ; Ce nerăbdători și ce plini de ei sunt tinerii de azi! /. . ./ — Lasă, lasă-or vedea ei . . . bombănesc foarte necăjite* **bărbile albe.** — A. Vlahuță (în loc de : . . . **bătrânii**) ; *Intrase* **sabie** *în țară / . . ./* — George Coșbuc (în loc de : *Intraseră* **dușmanii** . . .) etc. ;

— când subiectul este dislocat din propoziția subordonată (singur sau cu determinările lui) și, prin inversiune, este așezat în fața ei, accentul în frază cade pe el, ca element cunoscut al comunicării, căpătând astfel valoarea unui **subiect psihologic** : **Trăznetul** *din cer de ar fi căzut,*[1]*/ nu i-ar fi făcut mai mult rău ca aceea.*[2]*/* — Petre Ispirescu (în loc de : *De ar fi căzut* **trăznetul** *din cer . . .*) ; **Omul** *când credea*[1]*/ că moare*[2]*/ Da dintr-însa altă floare.* [3]*/* — Tudor Arghezi (în loc de : *Când credea* **omul**[1]*/ că moare,*[2]*/ . . .*) etc. ;

— când subiectul întrerupe o locuțiune verbală cu funcție de predicat, intercalându-se între componentele ei, în loc să stea înainte sau după ea, atunci se creează figura de stil denumită **tmeză** (sintactică) : *. . . când vuia tăciunile, despre care se zice că te vorbește* **cineva** *de rău. mama îl mustra acolo . . .* — Ion Creangă (a vorbi de rău = a ponegri) ; *Când nu-și aduc* **oamenii** *de semenii lor mai mari aminte . . .* — Tudor Arghezi (a-și aduce aminte = a-și aminti) etc.

1.8. **Elipsa** *(cu aspectele ei :* **includerea, subînțelegerea** *și* **suspensia***),* **repetiția** *și* **izolarea** *subiectului.*

1.8.1. **Elipsa** subiectului este o elipsă gramaticală (vezi, în acest sens, mai înainte pct. 7.1. din subcapitolul 7 „Construcții sintactico-stilistice în structura propoziției", capitolul A. „Noțiuni generale", din aceeași secțiune), deoarece ea reprezintă omiterea unei părți principale de propoziție, pe care vorbitorul sau autorul o are permanent în minte, iar interlocutorul sau cititorul o intuiește cu ușurință. Este frecvent simultană cu aceea a predicatului, identificându-se cu includerea sau subînțelegerea subiectului :

Scanned with OKEN Scanner

Iarna car[1]*// și/ vara sanie.*[2]*/* (**noi** *facem sau* **omul** *face)* ; — *Încotro? (te duci* **tu***)* ; — *Numai zece lei? (vrei* **tu** sau *îmi dai* **tu**) ; *Și după un minut de tăcere* : — *Da, am să fac asta.* (. . . **el** *zise :)* ; — *Încă! (să mai intre* **oameni**). etc.

Constatăm elipsa subiectului și în unele construcții cu valoare partitivă (au prepozițiile *de* sau *din* în structură) : **De acestea** *se găsesc multe.* (**Piese** *de acestea . . .)* ; *Au plecat* **din oameni**. (. . . **unii** *din oameni*).

Unele formule cu aspect de imprecații (blesteme) sau de urări au rezultat în limba română în urma unor elipse ale subiectelor : *călca-te-ar să te calce* (vaca neagră, boala, relele), *lovi-te-ar să te lovească* (boala, moartea, relele), *lua-te-ar să te ia* (dracul, naiba, moartea), *bată-te să te bată* (norocul, fericirea, pustia) etc.

1.8.1.1. Un aspect al elipsei subiectului este *includerea* lui în forma verbului-predicat (la persoanele I și a II-a, singular și plural), din desinențele căruia este dedusă : *Citesc o carte.* **(eu)** ; *Ascultăm muzică.* **(noi)** ; *Pari prea blând.* **(tu)** ; *Ajungeți de pomină.* **(voi)** (vezi, în acest sens, și pct. 1.4.2.1. din paragraful 1.4. „Clasificarea subiectului").

1.8.1.2. Tot un aspect al elipsei subiectului este și *subînțelegerea* lui :

— fie din propoziția anterioară în care a fcst exprimat (în acest caz, e reprezentat prin același cuvânt sau prin pronumele personal de persoana a III-a, singular și plural) : *Monica scrie. Urmărește atent fiecare literă.* (în propoziția a doua : *Monica, ea)* ; *Au venit lăcustele. Unde ajung*[1]*/ fac prăpăd.*[2]*/* (în propozițiile numerotate : *lăcustele, ele)* ; *Nu l-am întâlnit pe Ion. Am auzit*[1]*/ că a plecat din localitate.*[2]*/* (în propoziția numerotată cu 2 : *Ion, el)* etc. (vezi, în acest sens, și pct. 1.4.2.2. din paragraful 1.4. „Clasificarea subiectului") ;

— fie dintr-o situație exprimată anterior (reprezentat prin pronumele nehotărât *ceva* sau prin pronumele demonstrativ *asta*, ambele cu valoare neutrală, sau prin substantivele neutre *faptul, lucrul)* : *Bine că n-a căzut în prăpastie! — Așa-i, dragul meu.* (ce-i așa ? — *ceva, asta, lucrul, faptul* „de a nu fi căzut în prăpastie").

1.8.1.3. Și *suspensia* este un aspect al elipsei subiectului. Ea este simultană cu aceea a predicatului și o găsim în

Scanned with OKEN Scanner

propoziții subordonate circumstanțiale de cauză sau condiționale, care presupun o urmare neplăcută: *Învață, că altminteri . . .* / (**tu** *o pățești*, **tu** *nu știi etc.*), ; *Dacă nu învață . . .* (**el** *nu va ști*, **ea** *nu se va descurca* etc.) etc.

1.8.2. **Repetiția** subiectului se poate face imediat sau la distanță. Ea exprimă diferite nuanțe de sens, iar uneori este însoțită de elipsa predicatului: *Nu se distingea* **nimic, nimic**. (subliniază ideea de negație); *Toată vremea* — **frig** *și* **frig**. (subliniază ideea de durată); *Peste tot* **zăpadă** *și iar* **zăpadă**. (subliniază ideea de exclusivitate); *Fluturii! fluturii!* (exprimă bucuria, într-o propoziție nominală) etc.

Când subiectul, intonat specific, se repetă în a doua propoziție coordonată prin juxtapunere, în cadrul unei fraze cu caracter aforistic, accentul, în comunicare, cade pe el, iar valoarea anaforică (de subliniere prin repetare) a acestuia este deosebită: **Capul** *face*, **capul** *trage.*; **Eu** *spun*, **eu** *aud*. etc.

1.8.3. Scriitorii folosesc uneori **i z o l a r e a** subiectului, pentru a obține efecte stilistice. Cu ajutorul pauzei și punctului, ei scot din propoziție subiectul (singur sau cu determinanții săi), subliniind astfel ideea de autor al acțiunii: *Și zilnic s-au curtat.* **Pichirea** *(bibilica), mică și pestriță, dar șireată*; **păunul**, *mare, minunat de frumos, dar cam sec.* — Emil Gârleanu etc.

1.9. Propoziții fără subiect

1.9.1. În limba română există propoziții care sunt lipsite de subiecte gramaticale. Predicatele acestor propoziții sunt exprimate prin verbe impersonale care se referă la fenomenele atmosferice și a căror acțiune nu poate fi atribuită unor subiecte — nume de persoane: *Tună departe*; *Fulgeră în răstimpuri.*; *Se înserează devreme.* etc. În limba română populară, asemenea propoziții capătă uneori subiecte interne (vezi, în acest sens, și paragraful 1.4.1. „Clasificarea subiectului", pct. c.); **Ploaia** *ploaie.*; **Neaua** *ninge.*; **Norii** *fulgeră* etc.

1.9.2. Tot propoziții fără subiect gramatical sunt și acelea în care apar verbe folosite impersonal, ca în exemplul *Îmi merge bine.* sau expresii verbale impersonale, ca în

Scanned with OKEN Scanner

exemplul *E bine de noi.* (vezi mai departe și paragraful „Subiectul gramatical și subiectul logic", pct. 1.11.3., c. și d.).

1.10. **Propoziții subiective.** Echivalentul sintactic al subiectului gramatical în planul frazei este *subordonata subiectivă* (SB) în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb sau o locuțiune verbală (personală sau impersonală), o expresie verbală impersonală, un adverb sau o locuțiune adverbială predicativă din propoziția regentă: **Leneșul** *mai mult aleargă* > **Cine este leneș**[1]/ *mai mult aleargă.*[2]/ ; *Ne trebuie* **hărnicie.** > *Trebuie*[1]/ **să fim harnici.**[2]/ ; *Se are în vedere* **lipsa** *lui.* > *Se are în vedere*[1]/ **că lipsește.**[2]/ ; *E ușor* **de zis.** > *E ușor*[1] /**să zici.**[2]/ etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 1).

1.11. Subiectul gramatical și subiectul logic

1.11.1. Subiectul gramatical este o parte principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului gramatical (vezi, în acest sens, și pct. 1.1. din prezentul capitol B. „Studiul părților de propoziție"). El constituie punctul de plecare în comunicare, elementul vechi, cunoscut al propoziției (ființă, lucru sau fenomen), neaccentuat, despre care transmitem ceva (o acțiune, o stare, o caracteristică) cu ajutorul predicatului gramatical (punctul de sosire în comunicare, element nou, necunoscut și accentuat al acesteia). El este așezat deci, în mod obișnuit, înaintea predicatului gramatical. Expresia lui lingvistică este reprezentată prin: substantive (**Furtuna** *se întețește*), numerale (**Trei** *au aterizat.* ; **Primul** *poartă insemne necunoscute.* ; **Tustrei** *așteaptă acolo.*), pronume (**Ei** *se gândesc.* ; **Ai mei** *întârzie.* ; **Acesta** *nu e potrivit.* ; **Unii** *uită repede.* etc.), verbe (*E ușor* **a zice.** ; *S-a auzit* **strigând.** ; *E bine* **de dormit.**), sau interjecții (*S-a auzit* **poc** !). Uneori, subiectul gramatical poate lipsi din propoziție (vezi, în acest sens, mai sus, pct. 1.8. „Elipsa"). În practica analizei gramaticale, el are pentru lingviști și gramaticieni o importanță mai mică decât predicatul gramatical.

1.11.2. Subiectul logic este primul membru al judecății, preocuparea principală a celui care gândește, obiectul

gândirii (ființa, lucrul, fenomenul), despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului logic. El constituie punctul de plecare al judecății, elementul vechi, cunoscut al acesteia, așezat înaintea predicatului logic (punctul de sosire al judecății, element nou, necunoscut al acesteia). Expresia lui lingvistică este reprezentată printr-un substantiv, numeral sau pronume, cu determinanții acestora, sau printr-o propoziție întreagă : **Oamenii de prin părțile noastre** *au însămânțat ogoarele devreme.* ; **Cei zece de acolo** *au tot confortul.* ; **Aceștia albaștri** *nu-mi plac.* Subiectul logic nu poate lipsi din judecată, fără el nu există judecată. Pentru logicieni, el are o importanță mai mare decât predicatul logic.

1.11.3. Între propoziție și judecată există *o relativă corespondență* (vezi mai înainte, în capitolul A. „Noțiuni generale", al prezentei secțiuni, paragraful 9.) O dovadă în acest sens este și neconcordanța dintre subiectul gramatical și subiectul logic. Asemenea exemple de neconcordanță ne sunt oferite de unele tipuri de propoziții din limba română :

a) *Mi-e sete., Mi se face dor., Îmi place pictura., Îmi convine schimbul., Îmi surâde plimbarea., Îi umblă mintea.* etc., în care subiectele gramaticale corespund substantivelor *sete, dor, pictură, schimbul, plimbarea* și *mintea*, iar subiectele logice, expresiei unui complement indirect în dativ, pronumele personale *mi, îmi* și *îi*.

b) *Toate exemplarele au fost capturate de vânători., Trusele procurate de voi sunt bune.* etc., în care subiectele gramaticale corespund substantivelor *exemplarele* și *trusele*, iar subiectele logice, expresiilor unor complemente de agent, substantivelor *de vânători* și *de voi*.

c) *Îmi merge prost., Îmi stă rău., Îmi șade bine.* etc., în care nu există subiecte gramaticale exprimate, doar cel mult niște subiecte gramaticale subînțelese, foarte diferite, pierdute prin gramaticalizarea construcțiilor și nemaiamintite în analiza gramaticală (viața, serviciul, căsnicia etc., la primul exemplu ; pălăria, costumul, haina etc., la celelalte două exemple) și subiectele logice, reduse la expresia unui complement indirect în dativ, pronumele personal *îmi*.

d) *E rău de voi., E plăcut pentru mine.*, în care, de asemenea, nu există subiecte gramaticale exprimate (fostele

Scanned with OKEN Scanner

subiecte subînțelese s-au pierdut prin gramaticalizarea construcțiilor și nu le mai invocăm, chiar la modul abstract), ci numai subiecte logice care corespund expresiei unor complemente indirecte în acuzativ, pronumelor personale *de voi* și *pentru mine*.

2. Predicatul: P

2.1. **Definiție și caracteristici.** Este partea principală de propoziție care spune ceva despre subiect *(Camioanele* **urcă**. ; *Panta* **este grea**. ; *Și lupul* **buf** ! *în groapă.)* sau care atribuie subiectului o acțiune *(Mieii* **aleargă**.*)*, o stare *(Dinu* **șade** *pe scaun.)*, o însușire sau o calitate *(Creta* **este albă**. ; *Dana* **este studentă**.*)*, o identitate *(Căpitanul echipei* **este Ștefănescu**.*)* etc.

Predicatul reprezintă, în mod obișnuit, punctul de sosire în comunicare, în formularea unei propoziții. De aceea îl găsim frecvent după subiect (într-o topică neafectivă).

Predicatul este elementul indispensabil al propoziției, iar în lipsa lui, intonația predicativă.

El este foarte bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție.

2.2. **Întrebări.** Tradițional, predicatul se află (răspunde) cu (la) întrebarea cu caracter general *ce se spune despre subiect*? vizând deopotrivă predicatul verbal, predicatul nominal și predicatul interjecțional : Dora **tricotează**. — *El* **a luat-o la fugă**. ; *Elena* **este îndrumătoare.** — *Cerul* **devine posomorât**. ; *Și atunci Bogdan* **zdup** ! *în șanțul drumului*. etc. În funcție de primele două categorii de predicate, se mai folosesc însă și alte întrebări (vezi mai departe). Trebuie spus că identificarea predicatului se face mult mai ușor nu cu ajutorul întrebărilor, ci cu ajutorul unor indici morfologici : verbul predicativ, verbul auxiliar din locuțiunea verbală și verbul copulativ — toate la un mod personal, interjecția cu sens verbal și cu funcție predicativă, adverbul sau locuțiunea adverbială cu funcție predicativă.

În propozițiile fără subiect (vezi, în acest sens, subcapitolul 1. „Subiectul", paragraful 1.9.) nu se mai pune între-

barea, predicatul fiind identificat după forma verbului impersonal sau copulativ, care corespunde unui mod predicativ (**Fulgeră** *pe cerul înnorat.* ; **E bine** *de voi.*).

2.3. **Mijloace de exprimare.** Predicatul poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire :

a) *verbe* (la un mod predicativ și la orice diateză) : *Nicușor* **mângâie** *pisica.* ; **Amintește-ți** *de ei.* ; *Toți* **au fost recunoscuți** *imediat.* etc.

b) *locuțiuni verbale* (cu verbul din structură la un mod predicativ și la orice diateză) : *El îi* **dă ajutor** *în fiecare zi.* ; *Despre cele rele* **s-ar duce vestea** *imediat.* ; *Până la urmă* **a fost dat de-a dura** *de copii,* etc. ;

c) *verbe copulative (la un mod predicativ) + nume predicative* (exprimate prin substantive, adjective, numerale, pronume, verbe la moduri nepredicative, adverbe sau interjecții) : *Liliana* **este ingineră.** *Puiu* **rămâne gânditor.** ; *Doina* **pare altfel.** etc.

Uneori, apare cu funcția unui verb copulativ interjecția *iată (iacă, iaca, iacătă),* urmată de un nume predicativ : *Reușita* — **iată obiectivul** *tău* ! (= *Reușita* **este obiectivul** *tău* !).

d) *adverbe sau locuțiuni adverbiale predicative* : **Jos** *armele!* ; **Probabil**[1]*/că nu știe.*[2]*/* ; **De bună seamă**[1]*/ că sosesc mâine.*[2]*/* (primul adverb este puternic intonat predicativ ; celălalt adverb și locuțiunea adverbială au o intonație predicativă atenuată) ;

e) *interjecții predicative* : **Haide** *mai repede!* ; **Na-ți** *hainele.* ; **Poftim** *legitimația.* ; **Uite** *berzele!* etc.

După unii lingviști, predicatul mai poate fi exprimat și prin verbele de modalitate (la un mod personal) urmate de alte verbe (la infinitiv, supin sau conjunctiv), mijloace care favorizează apariția unei noi clasificări a acestuia (după structura expresiei sale) — clasificare controversată (vezi discutarea ei mai departe, la pct. 2.4.5.).

2.4. **Clasificare.** Predicatul se clasifică de obicei *după natura morfologică a expresiei sale* (după partea de vorbire prin care este exprimat) în următoarele categorii : predicat *verbal,* predicat *nominal,* predicat *adverbial* și predicat *interjecțional* (dintre acestea, numai primele două tipuri se acordă cu subiectul).

Scanned with OKEN Scanner

2.4.1. *Predicatul verbal* (**P.V.**) atribuie subiectului o acțiune sau o stare, arată ce face subiectul sau ce se spune despre subiect. De aici și întrebările cu care se poate afla : *ce face?, ce se spune despre?* El este exprimat prin :

— *verb predicativ* (la un mod personal și la orice diateză) : *Marian* **repară** *ficrul de călcat.* ; **Să nu te pripești** *în acest caz.* ; *Gabriel* **ar pleca** *imediat.* ; **Lăsați** *jaluzelele.* ; **Or fi căutând** *și acum.* ; *Străzile* **sunt curățate** *de măturători.* ; **Plouă** *mereu.* ; *Găinile* **cotcodăcesc.** etc.

— *locuțiune verbală* (cu verbul din structură la un mod personal și la orice diateză) : *Cei doi prieteni* **s-au luat la harță.** ; **Să ai grijă** *de copii!* ; *El* **ar lua cuvântul** *în această problemă.* ; **Cădeți de acord** *mai repede!* ; **Și-or fi dând seama** *de asta.* ; *După un timp* **a fost dus de nas** *de aceștia.* ; **Se are în vedere** *acest lucru.*

Datorită intonației predicative și valorii lui modale de imperativ, *și modul infinitiv* al unui verb predicativ poate avea funcție de *predicat verbal*, ca în exemplele : **A nu se apleca** *în afară!* (= **Nu vă aplecați** *în afară!*) ; **A se agita** *înainte de întrebuințare!* (= **Agitați** *conținutul înainte de întrebuințare!*) etc.

Verbul *a fi* este folosit ca predicat verbal când are sensul de „a exista", „a se afla", „a se găsi" și este la un mod personal (de obicei, lângă el, apare un complement circumstanțial de loc) : *În grădină* **sunt** *mulți pomi.* ; *Pe masă* **este** *o carte.* etc. Cu aceeași funcție îl găsim și când este folosit ca verb impersonal, auxiliar de modalitate, cu sensurile de „trebuie", „se întâmplă" (în cadrul frazei) : *Când* **este**[1]*/ să întârzii,*[2]*/ întârzii.*[3]*/* ; *Și de-***a fi**[1]*/ să mor/ în câmp de mohor . . .*[2]*/* — Miorița etc. Tot ca predicat verbal îl găsim și în unele expresii de tipul : **e** *ziuă*, **e** *întuneric*, **e** *ceață*, **e** *lună*, **e** *vară*, **e** *joi* etc. sau de tipul : *mi-***e** *foame*, *mi-***e** *sete*, *mi-***e** *dor*, *mi-***e** *frică* etc., în care substantivele sunt subiectele lui în N.

Verbul *a avea* este folosit ca predicat verbal când are sensurile de „a poseda" și „a trebui" și se află la un mod personal : *Noi* **avem** *munți frumoși.* ; **Avem** *de învățat multe.*

Verbul *a vrea* este folosit ca predicat verbal când are sensul de „a dori" și se află la un mod personal : **Vreau** *un măr.* ; **Ar fi vrut**[1]*/ să mai rămână*[2]*/.*

2.4.1.1. Predicatul verbal exprimat prin verbe, la diatezele activă și reflexivă, sau prin locuțiuni verbale, ale căror verbe din structură sunt la aceste diateze, dispune de *un acord gramatical cu subiectul în persoană și număr* : *Noi* **cântăm** *un marș.* (persoana I, plural) ; *Narcisele* **înfloresc** *acum.* (persoana a III-a, plural) ; *Ciprian* **se plictisește** *așteptând.* (persoana a III-a, singular) ; *În cele din urmă* **vei da de necaz.** (persoana a II-a, singular) ; *Eu* **îmi dau osteneală** *în fiecare zi.* (persoana I, singular) etc.

2.4.1.2. Când predicatul verbal este exprimat printr-un verb sau printr-o locuțiune verbală la diateza pasivă, distingem, în mod obișnuit, două aspecte :

— un acord, în persoană și număr, al verbului auxiliar morfologic *a fi* din aceste structuri, cu subiectele corespunzătoare ;

— un acord, în gen, număr și caz, al participiilor verbelor trecute la diateza pasivă, cu subiectele corespunzătoare.

De exemplu : *Săniile* **erau trase** *de câini. (erau* → persoana a III-a, plural ; *trase* → feminin, plural, N.) ; *Noi* **suntem trimiși** *aici de școală. (suntem* → persoana I, plural ; *trimiși* → masculin, plural, N.) ; *Toate necazurile* **au fost date uitării**. *(au fost* → persoana a III.a, plural ; *date* → neutru, plural, N.) ; *El* **a fost luat la rost** *de părinți. (a fost* → persoana a III-a, singular ; *luat* — masculin, singular, N.) etc.

2.4.2. *Predicatul nominal* (**P.N.**) atribuie subiectului o însușire, o calitate sau o identitate *(Tabla* **este neagră.** ; *Diana* **este învățătoare.** ; *Conducătorul grupului* **este Mircea.***)*, răspunzând la întrebările *cum este? ce este?* și *cine este?* De fapt, întrebările cu care se află predicatul nominal depind atât de însușirea, calitatea sau identitatea atribuită subiectului (elemente care cer prezența în întrebare a adverbului interogativ *cum* și a pronumelor interogative *ce* și *cine)*, cât și de verbul copulativ cu care se construiește (de aici și diversitatea lor) : *cum este?, cum devine?, cum arată?, cum pare?* etc. — *ce este?, ce devine?, ce pare?, ce înseamnă?* etc. — *cine este?, care este?* etc. În general, ele nu se folosesc, indicii morfologici amintiți fiind elemente eficiente în delimitarea predicatelor nominale (ca de altfel și a celorlalte feluri de predicate). Predicatul nominal este alcătuit din

Scanned with OKEN Scanner

două componente : *un verb copulativ* (la un mod personal) și un *nume predicativ* (exprimat printr-un substantiv, adjectiv, numeral, pronume, verb la indinitiv sau la supin, adverb de mod sau interjecție) : *Titu* **este actor.** (ce este?) *Olguța* **pare veselă.** (cum pare?) etc.

2.4.2.1. *Verbul copulativ* este prima componentă a predicatului nominal. El este un instrument gramatical care leagă numele predicativ de subiect. Calitatea de instrument gramatical a acestui verb este dată de slăbirea prin abstractizare* a conținutului său noțional și lexical, prin gramaticalizarea* sa, în comparație cu verbele care au suficiență noțională și lexicală. Din acest punct de vedere, există diferite grade de abstractizare (și de gramaticalizare) a verbelor copulative, evidențiindu-se în mod special verbul *a fi*, cel mai abstract, cel mai gramaticalizat și cel mai folosit dintre toate. Indiferent de gradul de abstractizare și de gramaticalizare, pe care l-a dobândit prin întrebuințare în timp, orice verb copulativ îndeplinește tot atât de bine rolul de instrument gramatical, de legătură între numele predicativ și subiect.

Cele mai cunoscute și mai folosite verbe copulative din structura predicatelor nominale, organizate în serii sinonimice sau folosite singular, sunt următoarele : *a fi, a se afla, a se găsi, a însemna, a constitui, a reprezenta, a întruchipa ; a se arăta ; a rămâne ; a părea ; a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a se preface (în), a se transforma (în)* etc. — *Martorul acestei întâmplări* **este Simioneseu.; Este greu** *de înfăptuit.* ; **Se afla** *atunci* **judecător** *la un tribunal.* ; **Mă găseam elev** *la liceu.* ; *Mișcarea* **înseamnă sănătate.** ; *Răspunsul lui* **constituie o dovadă** *în acest sens.* ; *Aceasta* **reprezintă o tendință.** ; *Mihai Viteazul* **întruchipează ideea** *de unitate națională la români.* ; *La față* **arată sănătos.** ; *Ei* **s-au arătat înțelegători.** ; *Cuiburile* **au rămas goale.** ; *Zarea* **părea de smalț.** ; *Motivele acțiunii* **devin clare.;** *În final dungile* **ajung negre.;** *Nepotul lui* **iese inginer.;** *Fratele meu* **se face profesor.** ; *Făt-Frumos* **s-a prefăcut în palos.** ; *Zmeul* **s-a transformat într-un pod.**

---

* Pentru noțiunile de „instrument gramatical", „abstractizare" și „gramaticalizare" vezi lucrarea noastră *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, București, 1980, Editura Albatros (sau ediția a II-a, cu titlul *Dicționar de termeni lingvistici*, București, 1997, Editura Teora).

Scanned with OKEN Scanner

Fiecare dintre aceste verbe cu funcție de copulă poate fi (atunci când se folosește singur la un mod personal și cu anumite sensuri) predicat verbal. Astfel : *În pomi* **erau** *privighetori.* ; *Mai sus* **se află** *un drum.* ; *Acest metal* **se găsește** *în Apuseni.* ; *Ciobanul* **însemnează** *oile.* ; *Ei* **au constituit** *un club.* ; *El l-a* **reprezentat** *la întrunire.* ; *Aceștia* **au întruchipat** („au realizat") *un plan detaliat.* ; *Ea* **arată** *greșelile făcute.* ; *Unii* **s-au arătat** *chiar atunci.* ; *Gălețile* **au rămas** *la fântână.* ; **Pare**[1]/ *că ninge.*[2]/ ; *Totul* **devine** *pe lumea asta.* („se transformă") ; **Au ajuns** *la mal.* ; **Iese** *din apă.* ; *Asta* **se face** *mai greu.* ; **S-a prefăcut**[1]/ *că pleacă.*[2]/ ; *Totul* **se transformă** *în univers.* Lista verbelor copulative rămâne deschisă, deoarece practica analizei gramaticale descoperă noi verbe cu virtuți asemănătoare.

Tot cu valoare de copulă, în cadrul unui predicat nominal, este folosită și interjecția *iată* (cu variantele populare *iacă, iaca și iacătă*)* : *Obținerea diplomei* — **iată obiectivul** *său* ! (= *Obținerea diplomei* **este obiectivul** *său*).

De obicei, verbul copulativ stă înaintea numelui predicativ (vezi și exemplele de mai sus) : — *Aia* **e altceva** ![1]/ *zise Moromete.*[2]/ — Marin Preda ; — **A rămas repetent** ![1]/ *spuse Armeanca.*[2]/ — idem ; *Sufletu-i* **e focul** *soarelui de vară.* — D. Bolintineanu etc. El poate sta însă și după numele predicativ (vezi mai departe și situațiile de la numele predicativ) : **Grele sunt** *cărțile astea* ! ; **Cum este** *vremea* ? etc.

2.4.2.2. *Numele predicativ* este a doua componentă a predicatului nominal, care aduce în structura acestuia sensul lexical necesar.

2.4.2.2.1. El poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *prin substantive* : *Promisiunea* **este datorie.** (în N.) ; *Hainele* **sunt pentru Silvia.** (în Ac. cu prepoziție) ; *Rezultatele* **sunt conform așteptărilor.** (în D. cu prepoziție) ; *Copilul* **este al colegului** *meu.* (în G. fără prepoziție) ; *Ei* **sunt împotriva întârzierilor.** (în G. cu prepoziție) etc. ;

— *prin adjective* (în N., la orice grad de comparație) : *Lămâia* **este acră.** (pozitiv) ; *Barele acestea* **sunt mai lungi**

---

* Vezi, în acest sens, studiul nostru „*Particularitățile semantice și sintactice ale interjecțiilor* **iată, iacă (iacă) și iacătă**" din LL XXVI, 1971, p. 85—97, precum și articolul nostru „*Interjecția* **iată**, *copulă în limba română*" din AUBLLR, 1972, 1, 2, p. 298—300.

Scanned with OKEN Scanner

decât acelea. (comparativ de superioritate) ; *Caii* **sunt foarte frumoși.** (superlativ absolut) etc. ;

— *prin numerale* (cardinale, ordinale, multiplicative, fracționare, adverbiale) : *Hârtia* **era de douăzeci și cinci.** (în Ac. cu prepoziție) ; *El* **este asemenea celor doi.** (în D. cu articol demonstrativ și cu prepoziție) ; *Casa* **este a celor trei.** (în G. cu articol demonstrativ și fără prepoziție) ; *Ea* **este contra celor două.** (în G. cu articol demonstrativ și cu prepoziție) ; *El* **a fost al doilea.** (în N.) ; *Nevasta* **este de-a doua.** (în Ac. cu prepoziție) ; *Jacheta* **era a celei dintâi.** (în G. cu articol demonstrativ) ; *Efortul* **a fost întreit.** (în N.) ; *Aceasta* **este o doime.** (în N.) ; *Sărbătorirea* **este o dată,** *nu de două ori.* (în N.) etc. ;

— *prin pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte și negative) : *Prăjiturile* **sunt pentru voi.** (în Ac. cu prepoziție) ; *Gestul* **este asemenea vouă.** (în D. cu prepoziție) ; *Pantofii* **sunt ai lui.** (în G. fără prepoziție) ; *Toți* **sunt contra ei.** (în G. cu prepoziție) ; *Portmoneul* **este al meu.** (în N.) ; *Metoda cea mai eficace* **este aceasta.** (în N.) ; **Cé este** *tatăl tău?* (în N.) ; *Nu știm*[1]*/* **cine este** *făptuitorul.*[2]*/* (în N.) ; *Datoria* **este a fiecăruia** *dintre noi.* (în G. fără prepoziție) ; *Copilul* **este al nimănui.** (în G. fără prepoziție) etc. ;

— *prin verbe* (la infinitiv cu prepoziție și la supin) : *Grija noastră* **era de a ajunge** *la timp.* ; *Lucrurile astea* **sunt de aruncat.** ;

— *prin adverbe* (de obicei de mod, fără prepoziție ; rar de timp sau de loc, cu prepoziție) : *Ei* **sunt altfel.** ; **E ușor** *de vorbit.* (în expresie verbală impersonală) ; *Pâinea asta* **este de astăzi.** ; *Ea* **este de-aici.** etc. ;

— *prin interjecții* (limitat) : *Cu o asemenea șefă* **este vai** *de ei.* ; *În acest caz* **este halal** *de voi.* ; *Invitația asta* **este hodoronc-tronc.**

Numele predicativ mai poate fi exprimat și prin construcții nominale infinitivale (cu sau fără prepoziție) : *Condiția* **este de a fi bun.** ; *Ea* **pare a fi constantă.** ; *A ajuns* **a fi nepăsător.**

Numele predicativ este bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata corespunzătoare din planul frazei.

Scanned with OKEN Scanner

2.4.2.2.2. Numele predicativ se poate clasifica după două *criterii* :

a) *după structura (alcătuirea) expresiei sale* : nume predicativ **simplu** (alcătuit dintr-o singură parte de vorbire cu înțeles lexical suficient) : *Ea este* **bibliotecară.** ; *Zidul este* **înalt.** ; nume predicativ **complex** (alcătuit dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, precedată de un adverb de mod de întărire, de precizare, de exclusivitate sau de aproximație) : *Acoperișul este* **tot roșu.** ; *Florile sunt* **chiar albe.** ; *Dunga este* **numai verde.** ; *Ușa era* **doar crăpată.** ; *Gheața este* **cam subțire.** ; nume pedicativ **multiplu** (alcătuit din două sau mai multe părți de vorbire cu sens lexical suficient, aflate în raport de coordonare) : *Pepenii sunt* **mari, zemoși și dulci.** ; *Lemnele sunt* **de fag și de salcâm.** ; nume predicativ **dezvoltat** (alcătuit dintr-un substantiv precedat de un numeral cardinal, dintr-un substantiv și un adjectiv posesiv, legate prin cratimă, sau dintr-o construcție nominală infinitivală) : *Tijele sunt* **de doi metri.** ; *Ochelarii sunt* **pentru bunică-sa.** ; *Grija lui era* **de a fi atent** *cu clienții.* Tot nume predicativ dezvoltat este și cel alcătuit din nume și prenume sau din apelativ și substantiv propriu, nume de persoană : *El este* **Ion Miu.** ; *Omul ăsta pare* **moș Achim.** ; *Ea este* **dada Lina.** etc.

b) *după conținutul expresiei sale* : nume predicativ *de calificare* și nume predicativ *de identificare* a subiectului.

Numele predicativ **de calificare** atribuie subiectului o însușire propriu-zisă sau o anumită treaptă într-o ordonare de valori. El se exprimă prin substantive în N. și Ac., nearticulate sau articulate cu articol nehotărât, sau prin substantiv în D. și G. articulate cu articol hotărât ; prin adjective, numerale (cardinale și multiplicative), pronume personale în D., pronume interogative, pronume relative, pronume nehotărâte și pronume negative ; prin verbe la supin, adverbe de mod și interjecții : *Ea este* **educatoare.** ; *Mișu este* **un cercetător** *iscusit.* ; *Pădurea era* **ca arama.** ; *Execuția este* **conform proiectului.** ; *Furca este* **a vecinei.** ; *Ananasul este* **aromat.** ; *Ei sunt* **șapte.** ; *Munca a fost* **îndoită.** ; *Faptele sunt* **asemenea lor.** ;— **Ce** *este sora ta?* ; *Am aflat*[2]/ **ce** *sunt oamenii aceia.*[2]/ ; *Asta este* **alteeva.** ; *Asta e* **nimic.** ; *Astea nu sunt* **de ascuns.** ; *Lucrurile sunt* **așa.** ; *Fără mamă este* **vai** *de noi.* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Numele predicativ **de identificare** exprimă o noțiune singulară, a cărei sferă logică se suprapune sferei subiectului. Este accentuat în propoziție și se exprimă prin substantive comune în N., articulate cu articol hotărât, sau prin substantive proprii în N. (însoțite uneori de prenume, iar alteori de apelative); prin numerale ordinale sau fracționare în N.; prin pronume personale, demonstrative, interogative și relative în N.; prin verbe la modul infinitiv cu prepoziție: *Mama este* **autoarea** *acestei surprize.*; *Eu sunt* **Petrică.**; *El este* **Nicu Bumbea.**; *Omul de colo e* **bădița Ilie.**; *Despina este* **prima.**; *Accasta este* **o cinemie.**; *Coordonatorul acestei lucrări este* **el.**; *Părerea mea despre Costică este* **aceasta.**; **Cine** *este omul acesta?*; *Se știe*[1]*/***cine** *este golgheterul echipei.*[2]*/*; *Tactica lui era* **de a tăcea** *în asemenea ocazii.* etc.

De obicei, numele predicativ stă după verbul copulativ (vezi exemplele de până aici). El poate sta însă și înaintea verbului copulativ (când este accentuat, în propoziții exclamative, sau când este exprimat prin pronume interogative sau prin adverbul interogativ *cum*, în propoziții interogative parțiale): **Ticăloáse** *sunt slugile boierești, dar* **mai ticălóși** *sunt boierii.* — Zaharia Stancu; **Cé** *este ăsta?* *întrerupse Iocan.* — Marin Preda; **Cúm** *este lucrarea ta?* etc. Tot înaintea verbului copulativ stă și când este exprimat prin pronume interogativ-relativ sau prin adverbul interogativ-relativ *cum*: *Spune-mi*[1]*/* **cine** *este șeful colectivului.*[2]*/*; *Arată-ne*[1]*/* **cúm** *este clădirea.*[2]*/* etc.

Între verbul copulativ și numele predicativ *se pot intercala* diferite cuvinte, părți de propoziții sau chiar propoziții întregi: *Apa era zilnic* **curată.** (un complement circumstanțial de timp); *Nu era însă deloc* **limpede.** — Marin Preda (o conjuncție coordonatoare adversativă și un complement circumstanțial de mod); *Problema nu este așadar* **clară.** (o conjuncție coordonatoare conclusivă); *Ei sunt, așa spune articolul,* **exemple** *demne de urmat.* (o propoziție incidentă) etc.

Trebuie să facem distincție între subiectele și numele predicative exprimate prin substantive, numerale sau pronume în N. sau prin verbe la infinitivul prezent. Topica, accentul, intonația și acordul diferențiază cele două părți de propoziție. Astfel, în exemplele **Calitatea** *ei este* **curájul; Cornelia** *este* **a dóua.**; **Primii** *sunt* **dói.**; **Acesta** *este* **al méu.**;

Scanned with OKEN Scanner

A iubi *înseamnă* **a trăi.** — cuvintele cu care încep propozițiile sunt subiecte (nu sunt intonate special și nici accentuate), iar cuvintele cu care se încheie propozițiile sunt nume predicative ale verbelor copulative ce le preced (ele sunt intonate special și accentuate). Dacă inversăm însă ordinea celor două părți de propoziție, trebuie să intonăm în mod deosebit și să accentuăm cuvintele care trec pe primul loc în propoziție, pentru ca ele să fie înțelese, ca nume predicative, nu ca subiecte : **Curájul** *este* **calitatea** *ei.* ; **A dóua** *este* **Cornelia.** ; **Dói** *sunt* **primii.** ; **Al méu** *este* **acesta.** ; **A trăí** *înseamnă* **a iubi.** Când numele predicativ, exprimat prin substantiv, este la singular, acordul copulei clarifică funcțiile celor două substantive : **Defectul** *cel mai mare sunt* **maniile** *lui.* (primul substantiv e nume predicativ, iar ultimul e subiect, deoarece verbul-copulă se acordă cu el în număr și persoană).

2.4.2.3. Predicatul nominal *se acordă* cu subiectul în funcție de natura morfologică a componentelor sale. Astfel :

a) *Verbul copulativ* se acordă cu subiectul *în persoană și număr* (întocmai ca predicatul verbal) : **Eu sunt** *profesor.* (persoana I, singular) ; **Tu ești** *neatent.* (persoana a II-a, singular) ; **El (ea) este** *al zecelea (a zecea).* — persoana a III-a singular etc.

b) *Numele predicativ* exprimat prin adjectiv calificativ variabil se acordă frecvent cu subiectul *în gen, număr și caz* (întocmai ca atributul adjectival cu substantivul determinat) : **Pomul** *este* **tânăr.** (masculin, singular, N.) ; **Zidul** *este* **alb.** (neutru, singular, N.) ; **Florile** *sunt* **parfumate.** (feminin, plural, N.) etc.

Tot în gen, număr și caz se acordă, de obicei, și numele predicativ exprimat prin numerale cardinale care au două forme (una de masculin și alta de feminin) sau prin numerale ordinale, multiplicative sau fracționare : **Ei** *sunt* **doi.** (masculin, plural, N.) ; **Ele** *sunt* **douăsprezece.** (feminin, plural, N.) ; **El** *a fost* **primul (al doilea).** — masculin, singular, N. ; **Ea** *a fost* **ultima (a zecea).** — feminin, singular, N. ; **Efortul** *este* **întreit.** (neutru, singular, N.) ; **Aceasta** *este* **o treime.** (feminin, singular, N.) etc.

Numele predicativ exprimat prin substantive se acordă cu subiectul de obicei *în număr și caz* : **Omul** *este o* **ființă** *cugetătoare.* (singular, N.) ; **Plimbarea** *era* **un prilej** *favorabil.* (singular, N.) ; **Podul** *a fost* **ținta** *tunarilor.* (singular, N.) ;

Scanned with OKEN Scanner

etc. Uneori, când este exprimat prin substantive sau pronume, el se acordă cu subiectul *numai în număr* sau *numai în gen și număr* : **Țesătura** *este* **de in.** (singular) ; **Bomboanele** *sunt* **pentru ei.** (plural) ; **Scaunul** *este* **de lemn.** (neutru, singular) ; **Ei** *sunt* **împotriva alor mei.** (masculin, plural). Alteori, el se acordă cu subiectul *în gen, număr și caz* : **Unchiul** *lui este* **antrenor** *de fotbal.* (masculin, singular, N.) ; **Prietenii** *mei sunt* **aceștia.** (masculin, plural, N.) etc.

Există și situații în care *acordul* numelui predicativ, exprimat prin substantiv, pronume sau numeral, cu subiectul, *nu se mai face* : **Stâncile** *sunt* **de bazalt.** ; **Tuburile** *sunt* **de sticlă.** ; **Stâlpii** *sunt* **de metal.** ; **Decorul** *este* **pentru acea tea.** ; **Ea** *este* **ca cei doi.** etc. Aceasta demonstrează că *numele predicative exprimate prin substantive, pronume sau numerale numai întâmplător se pot acorda în gen, număr și caz (în același timp) cu subiectul.*

2.4.2.3.1. Pe lângă *aspectele obișnuite de acord gramatical* al predicatului cu subiectul, care țin seama de forme, există și *aspecte neobișnuite, speciale ale acestui acord*, care se explică prin genul, numărul, înțelesul și topica termenilor cu funcție de subiect. Astfel :

a) Când vorbitorul se solidarizează cu subiectul simplu al unei propoziții, exprimat printr-un substantiv la plural, precedat de adjectivul nehotărât *toți*, predicatul verbal și verbul copulativ din predicatul nominal se pun la persoana I plural (nu la persoana a III-a plural, cum apar în mod obișnuit) : *Toți colegii* **ne strângem** *în fața școlii.* (în loc de : *se strâng)* ; *Toți profesorii* **suntem solidari** *în această problemă.* (în loc de : *sunt solidari)* etc.

b) Când interlocutorul se solidarizează cu subiectul simplu al unei propoziții, exprimat printr-un substantiv la plural, precedat de adjectivul nehotărât *toți*, sau când acesta este considerat astfel de către vorbitor, predicatul verbal și verbul copulativ din predicatul nominal se pun la persoana a II-a plural (nu la persoana a III-a plural, cum apar în mod obișnuit) : *Toți colegii* **vă strângeți** *în fața școlii.* (în loc de : *se strâng)* ; *Toți profesorii* **sunteți solidari** *în această problemă.* (în loc de : *sunt solidari*) etc.

c) Când subiectul simplu al unei propoziții regente cu predicat nominal este exprimat printr-un pronume personal de persoana I sau de persoana a II-a, singular sau plural,

Scanned with OKEN Scanner

sau când este neexprimat inclus, predicatul verbal și verbul copulativ din predicatul nominal al subordonatei atributive ce o determină se pun : fie la persoana I sau a II-a, singular și plural, marcând astfel legătura subordonatei atât cu subiectul (sau cu întreaga propoziție regentă), cât și cu substantivul determinat (nume predicativ în regentă) ; fie la persoana a III-a, singular și plural, marcând astfel legătura subordonatei numai cu substantivul (nume predicativ din regentă) : *(Eu) sunt un om*[1]*/ care* **prețuiesc (prețuiește)** *munca.*[2]*/ ; (Voi) sunteți frați*[1]*/ care* **vă înțelegeți (se înțeleg)** *la nevoie.*[2]*/ ; (Noi) suntem cetățeni*[1]*/ care* **rămânem (rămân)** *fermi în hotărârile noastre (lor).*[2]*/* etc.

d) Când subiectul simplu al propoziției este un pronume personal de politețe la plural, participiul din structura diatezei pasive cu funcție de predicat verbal și numele predicativ din predicatul nominal, exprimat prin substantiv sau prin adjectiv, se pun la singular : *Dumneavoastră sunteți* **așteptat(ă)** *de un coleg.* ; *Dumneavoastră sunteți* **bibliotecar (ă)** ? etc.

e) Când subiectul multiplu al unei propoziții este exprimat numai prin pronume personale, la diferite persoane, sau prin substantive și pronume personale la diferite persoane, aflate în raport de coordonare prin juxtapunere sau copulativă, predicatul verbal și verbul copulativ din predicatul nominal se pun la plural, persoana I având prepondereță asupra celorlalte două, iar persoana a II-a asupra persoanei a III-a : *Eu, tu și el* **lucrăm** *împreună.* (**suntem** *vecini*) ; *Eu și Florin* **ne oprim** *la semnal.* (**devenim** *sceptici*) ; *Voi, ei și ele* **vă duceți** *înapoi.* (**constituiți** *o echipă*) ; *Mihaela, tu și el* **aduceți** *hărțile.* (**veți ajunge** *contabili*) etc.

f) Când subiectul multiplu al unei propoziții este exprimat numai prin substantive la singular, aflate în raport de coordonare copulativă, predicatul verbal și verbul copulativ din predicatul nominal al propoziției se pun la plural, persoana a III-a : *Marioara și Liana* **îngrijesc** *grădina.* ; *Mitică și Mărgeluș* **sunt** *oameni minunați* etc.

g) Când cei doi termeni ai subiectului multiplu dintr-o propoziție, exprimați prin substantive, sunt în raport de coordonare printr-o formulă corelativă sau de coordonare printr-o formulă corelativă negativă sau de coordonare

Scanned with OKEN Scanner

disjunctivă, predicatul verbal și verbul copulativ din predicatul nominal al propoziției se pun la singular, persoana a III-a : *Nici Romeo, nici George* **nu a văzut-o.** ; *Carmen sau Luminița* **va asista** *la premieră.* ; *Nici Jeni nici Mimi,* **nu este** *liberă mâine.* ; *Fănel sau Gicu* **va fi** *neclintit în post.* etc.

h) Când subiectul multiplu al unei propoziții este alcătuit din substantive sau din pronume de genuri diferite, acordul în gen al participiului din predicatul verbal (exprimat prin verb la diateza pasivă) și al numelui predicativ (exprimat prin adjectiv), cu subiectul, îmbracă două aspecte :

● Dacă substantivele sau pronumele cu funcția de subiecte se referă la *ființe,* masculinul are prioritate față de celelalte genuri în stabilirea formei participiului și a adjectivului : *Marius, Aurelia și Rodica au fost* **primiți** *la gară de colegi.* ; *El și ea sunt* **trimiși** *în delegație.* ; *Aurel, Geta și Mihaela au fost* **atenți** *tot timpul.* ; *El și ea sunt* **bucuroși** *de sosirea lor.* etc. ;

● Dacă substantivele cu funcție de subiect se referă la *lucruri,* prioritatea de gen pentru forma participiului și a adjectivului este foarte diferită :

— substantivelor de genurile neutru și feminin, cu formă de singular sau de plural sau alternând ca topică și număr, le corespund un participiu și un adjectiv cu formă de neutru-feminin plural : *Creionul și servieta sunt* **cumpărate** *de tata.* ; *Servieta și creioanele sunt* **galbene.** ; *Creioanele și servieta sunt* **cumpărate** *de tata.* ; *Servietele și creionul sunt* **galbene.** *etc.* ;

— substantivelor de genurile masculin și feminin, cu formă de singular și de plural sau alternând ca topică și număr, le corespunde un participiu sau un adjectiv cu formă de feminin-neutru plural, când substantivul masculin e la singular, și un participiu sau un adjectiv cu formă de masculin sau de feminin plural, în funcție de cel mai apropiat substantiv : *Sacul și sfoara au fost* **aduse** *de un vecin.* ; *Sfoara și sacii au fost* **aduși** *de un vecin.* ; *Sacul și sforile au fost* **aduse** *de un vecin.* ; *Sacul și sfoara sunt* **albastre.** ; *Sfoara și sacii sunt* **albaștri.** ; *Sacul și sforile sunt* **albastre.** etc. ;

— substantivelor de genurile masculin și neutru, cu formă de singular și de plural sau alternând ca topică și

Scanned with OKEN Scanner

număr, le corespunde un participiu sau un adjectiv cu formă de neutru plural, când substantivul masculin este la singular; un participiu sau un adjectiv cu formă de masculin plural, când substantivul masculin este la plural, iar cel neutru la singular; un participiu sau un adjectiv cu formă de masculin plural sau de feminin plural, când cele două substantive sunt la plural, în funcție de cel mai apropiat dintre ele: *Sacul și bastonul fuseseră* **uitate** *acolo.*; *Sacii și bastonul fuseseră* **uitați** *acolo*; *Sacul și bastoanele fuseseră* **uitate** *acolo.*; *Sacul și petecul sunt* **asemănătoare.**; *Sacii și petecul sunt* **asemănători.**; *Petecele și sacul sunt* **asemănătoare.** etc.

2.4.2.3.2. La acordul gramatical descris la pct. 2.4.1.1., 2.4.1.2., 2.4.2.3. și 2.4.2.3.1. se adaugă alte două tipuri de acord, cunoscute în gramatică, și anume: *acordul după înțeles și acordul prin atracție*, care reprezintă, de fapt, **abateri de la regulile acordului gramatical**, generalizate însă și acceptate în ultimă instanță de limba literară. Astfel:

● **Acordul după înțeles** sau după conținutul semantic al părții de vorbire prin care este exprimat subiectul are următoarele aspecte:

a) Când subiectul este exprimat prin substantivele cu sens colectiv și cu formă de singular *grămadă, mulțime, parte, seamă, jumătate* și *sfert*, neurmate de determinări la plural, dar subînțelese, predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției se pun la plural: *O grămadă* (de oameni) **veniseră** *pe jos.*; *O mulțime* (de copii) **alergau** *prin curte.*; *O parte* (dintre aceștia) **vor deveni specialiști.**; *Jumătate* (dintre colegi) **nu erau atenți.**; *Un sfert* (dintre ei) **au rămas pitici.** etc.

b) Când subiectul este exprimat prin pronumele nehotărât *fiecare.* neurmat de determinări la plural, predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției se pun la plural, numai dacă sunt urmate de un complement cu sens distributional sau de o propoziție coordonată cu prima, al cărei predicat este la plural și se referă la același subiect: **Au venit** *fiecare cu câte un băț.*; **Au fost distinși** *fiecare cu câte o medalie de aur.*; **Au fost norocoși** *fiecare cu câte o asemenea sentință*[1]/ *și*/ **au devenit mai înțelepți.**[2]/ etc.

c) Când subiectul este exprimat prin pronumele negative *nici unul și nici una* (cu sensul de „toți", „toate") sau prin pronumele nehotărâte *unul* (cu sensul de „toți"), *una* (cu sensul de „toate), *vreunul, vreuna și careva*, neurmate de determinări la plural, predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției se pun la persoana I sau la persoana a II-a plural, deoarece vorbitorul se solidarizează sau solidarizează pe interlocutor cu colectivitatea : *Nici unul (nici una)* **nu vorbeam (nu vorbeați)**./ = Toți (toate) eram (erați) tăcuți (tăcute)./ ; *Unul (una)* **nu** *mai* **rămânem** ! (**nu** *mai* **rămâneți** !)/ = Toți (toate) plecăm (plecați). ; **Vom veni (veți veni)** *vreunul (vreuna) până la voi (noi).* ; **Luăm (luați)** *careva bilete de drum.* ; *Nici unul (nici una)* **nu eram (nu erați)** *atenți (atente)./* = Toți (toate) eram (erați) neatenți ((neatente.) etc.

d) Când subiectul este exprimat prin pronumele interogativ *care*, neurmat de determinări la plural, predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției se pun la persoana a doua singular sau plural : *Care mai* **vorbești (vorbiți)** *acolo* ? ; *Care mai* **ești treaz** ? **(sunteți treji** ?) etc.

e) Când subiectul este exprimat prin pronumele relativ *care*, neurmat de determinări la plural, predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției se pun la persoanele a II-a singular, I și a II-a plural, numai dacă această propoziție este precedată de o alta, al cărei predicat se află la aceleași persoane : *O să vezi asta*[1]*/ care mai* **trăiești (ești viu)** *pân-atunci.*[2]*/* ; *O să vedem asta*[1]*/ care mai* **trăim (suntem vii)** *pân-atunci.*[2]*/* ; *O să vedeți asta*[1]*/ care mai* **trăiți (sunteți vii)** *pân-atunci.*[2]*/* etc.

● **Acordul prin atracție.** Uneori, predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției nu se mai acordă cu subiectul acesteia, ci cu un alt cuvânt din propoziție, de care este mai aproape, de care este „atras" sau care se impune mai mult atenției vorbitorului. Acest fel de acord, numit „prin atracție", are următoarele aspecte :

a) Când subiectul multiplu al unei propoziții este alcătuit din mai mulți termeni la singular, în raport de coordonare copulativă, așezați după predicatul verbal sau nominal al propoziției, atunci acest predicat se pune la singular, acordându-se prin atracție doar cu subiectul mai apropiat de el : **A fost (era)** *odată un împărat și o împărăteasă.* ; *De*

Scanned with OKEN Scanner

departe **se auzea** *cântecul cocoşilor şi lătratul câinilor.*; *Acolo i-a* **întâmpinat** *veveriţa cea roşcată şi mierla cea fluierătoare.*; **A fost nelipsit** *de la petrecere vărul acesta al meu şi sora lui.* etc.

b) Când subiectul este exprimat prin substantivele cu sens colectiv şi cu formă de singular *grămadă, mulţime, parte, seamă, jumătate* şi *sfert*, urmate de determinări la plural, predicatul verbal şi predicatul nominal al propoziţiei se pun la plural, datorită unui *acord dublu* (prin atracţie şi după înţeles) : *O grămadă de oameni* **veniseră** *pe jos.*; *O mulţime de copii* **alergau** *prin curte.*; *Un sfert dintre ei* **au mers** *mai încet.*; *O seamă de puieţi* **păreau nedezvoltaţi.**; *Jumătate dintre colegi* **nu erau atenţi**. etc.

2.4.3. *Predicatul adverbial* **(P.A.)** este exprimat prin adverbe sau prin locuţini adverbiale predicative. Pentru a-l afla nu formulăm întrebări, ci ne orientăm după topica şi intonaţia predicativă a structurilor cu această funcţie.

2.4.3.1. De obicei, sunt predicate adverbiale *adverbele de mod* care exprimă posibilitatea, probabilitatea, siguranţa sau suficienţa. Ele sunt provenite prin schimbarea valorii gramaticale de la adjective calificative : *posibil, probabil, sigur, imposibil, evident, incontestabil, precis, destul* etc. Cu aceeaşi funcţie întâlnim însă şi adverbul de mod *poate* („probabil"), provenit prin schimbarea valorii gramaticale de la verb, sau interjecţia *zău* („bineînţeles"), folosită cu sens adverbial ; adverbele de mod derivate *fireşte* şi *negreşit* ; adverbele de mod compuse *bineînţeles, desigur* şi *pesemne*. Toate acestea sunt, în acelaşi timp, şi propoziţii regente insuficiente ale unor subordonate subiective introduse prin conjuncţiile subordonatoare *că* sau *să* : **Posibil**[1]/ *să plouă.*[2]/ ; **Probabil**[1]/ *că n-au timp.*[2] / **Sigur**[1]/ *căîi vom anunţa.*[2]/ ; **Imposibil**[1]/ *să înţelegem.*[2] ;/ **Evident**[1]/ *că sunt proaspete.*[2]/ ; **Incontestabil**[1]/ *că au posibilităţi.*[2] / ; **Precis**[1]/ *că n-a ştiut.*[2]/ ; **Zău**[1]/ *că aş pleca la munte.*[2]/ ; **Fireşte**[1]/ *că lucrurile stau altfel.*[2]/ ; **Negreşit**[1]/ *că îi vom ajuta.*[2]/ ;**Bineînţeles**[1]/ *că are dreptate.*[2]/ ; **Desigur**[1]/*că nimeni nu-l cunoaşte.*[2]/ ; **Pesemne**[1]/*că le-au trimis târziu.*[2]/

Trebuie arătat că atunci când adverbele de mod *posibil, imposibil, probabil, sigur, evident, incontestabil, precis şi destul* sunt folosite cu verbul copulativ *este (e)* care le precedă, formează împreună cu acesta nişte *expresii verbale impersonale*, după care urmează tot subordonate

Scanned with OKEN Scanner

subiective, introduse prin conjuncțiile subordonatoare *să* sau *că*. În acest caz, însă ele *își pierd calitatea de adverbe predicative*, rămânând simple adverbe de mod cu statut de nume predicative în expresiile verbale impersonale amintite, de tipul: **E posibil**[1]/ *să ningă.*[2]/; **E sigur**[1]/ *că nu i-a văzut*[2]./; *E* **evident**[1]/ *că au uitat.*[2]/; **E incontestabil**[1]/ *că n-au trecut pe aici.*[2]/; **E precis**[1]/ *că nu au bani.*[2]/; **E destul**[1]/ *că am așteptat trei zile.*[2]/. De asemenea, când unele dintre aceste adverbe, menționate mai sus, sau adverbele *poate, firește, negreșit, bineînțeles, desigur, pesemne* sau interjecția *zău* cu sens adverbial sunt izolate prin virgule de restul propoziției, ele *își pierd calitatea de adverbe predicative*, rămânând, după părerea celor mai mulți lingviști, niște *adverbe de mod incidente cu valoarea unor propoziții neanalizabile*: *Sunt acolo,* **probabil**, *destule exemplare.*; *N-a avut,* **sigur**, *timpul necesar pentru asta.*; *A oprit,* **evident**, *câteva mostre.*; *Am luat legătura,* **incontestabil**, *cu forurile competente.*; *Asta,* **precis**, *nu face parte din obiceiul lui.*; *Nu se gândise,* **poate**, *la toate acestea.*; *Nu știu,* **zău**, *ce-ar mai trebui.*; *L-am așteptat,* **firește**, *pe peronul gării.*; *Erau acolo,* **negreșit**, *mulți dintre aceia.*; *Să nu discutăm,* **bineînțeles**, *decât în prezența lor.*; *Avea cu el,* **desigur**, *tot necesarul.*; *Se apropiase,* **pesemne**, *prea mult de gard.*

2.4.3.2. Tot cu funcție de predicate adverbiale sunt folosite și *unele adverbe de mod și de loc*, foste componente ale unor locuțiuni verbale, care intonate imperativ-predicativ, în cadrul unor propoziții imperative, preiau funcția locuțiunilor, ca de exemplu: **Încét** *la curbă*! (< mergi încet „încetinește"); **Répede** *la mine*! (< vino repede „grăbește-te"); *Lionel,* **fúga** *la mine*! (< vino fuga „grăbește-te") **Afără** *mofturoșii*! (< să iasă afară „să plece"); **Înăúntru** *copiii*! (< să vină înăuntru „să intre"); **Înainte** *spre cabană*! (< luați-o înainte „îndreptați-vă"); **Înapói** *la șanțuri*! (< luați-o înapoi „întoarceți-vă"); **Jós** *de pe scaune*! (< dați-vă jos „coborâți"); **Sús** *pe scări*! (< veniți sus „urcați"); *De ești om bun*[1],/ **apróape**. (< vino aproape „apropie-te") *de chilioara mea,*[2]/ *iară*/ *de ești om rău,*[3]/ **depárte** (< du-te departe „depărtează-te") *de pe locurile aceste . . .*![4]/ — Ion Creangă.

2.4.3.3. Cu aceeași funcție sintactică de predicate adverbiale și cu valoarea unor *propoziții regente insuficiente*

Scanned with OKEN Scanner

sunt folosite, în limba română contemporană, și *unele locuțiuni adverbiale de mod* urmate (obligatoriu) de subordonate subiective introduse prin conjuncțiile subordonatoare *că* sau *să* : **Cu adevărat**[1]/ *că este uituc.*[2]/ ; **Cu certitudine**[1]/ *că a lăsat acolo actele.*[2]/ ; **Cu siguranță**[1]/ *că nu-l vor ajunge.*[2]/ ; **De bună seamă**[1]/ *că oamenii îl vor înțelege.*[2]/ ; **Fără îndoială**[1]/ *că este prea târziu.*[2]/ ; **Fără discuție**[1]/ *că îl așteaptă cu toții.*[2]/ ; **Fără doar și poate**[1]/ *că timpul nu așteaptă.*[2]/ ; **Într-adevăr**[1]/ *că nu putem pleca.*[2]/ ; **Nici vorbă**[1]/ *să meargă cu noi.*[2]/ ; **Peste putință**[1]/ *să traversăm.*[2]/.

Predicatul adverbial nu ridică problema acordului cu subiectul gramatical, lucru explicabil prin caracterul neflexibil al adverbelor.

2.4.4. *Predicatul interjecțional* **(P.I.)** este exprimat prin interjecții al căror sens este asemănător cu acela al unor verbe la prezentul indicativului sau la imperativ (fără însă ca prin aceasta să considerăm că interjecțiile au devenit verbe). Nici pentru a delimita acest tip de predicat nu se formulează de obicei întrebări, rămânând suficiente în acest sens topica, intonația predicativă și sensurile verbale caracteristice structurilor respective.

În limba română există destule interjecții cu funcție de predicate interjecționale : *Pupăza* **zbrr** ! *pe-o dugheană . . .* — Ion Creangă („zboară") ; *. . . eu* **zvârrr** ! *chibriturile din mână,* **tuști** ! *la spatele lui Zaharia . . .* — idem („arunc", „mă ascund") ; **Iat**-*o sanie ușoară . . .* —Vasile Alecsandri („priviți", „vedeți") ; **Hai** *și noi la craiul, dragă . . .* — Mihai Eminescu („să mergem") ; **Uite** *berzele* ! („au venit", „priviți") ; **Na**-*ți cărțile.* („primește", „ia") ; **Poftim** *banii înapoi.* („ia", „ține", „primește") ; *Omul, necăjit,* **șart** ! *două palme obrazniculuí.* („dă") ; **Hâș**, *de-aici* ! („pleacă") ; *Și nici una, nici două,* **poc** ! *una peste bot.* („-a dat") ; *Și deodată* **buf** ! *în băltoaca aceea.* („căzu") ; **Hei** *tu de colo* ! („ascultă)" ; **Nani, nani**, *puiul mamii.* („culcă-te", „culcă-te", „adormi", „adormi") ; *Își pierdu echilibrul și* **bâldâbâc** ! *în apă.* („căzu") ; *Copilul* **zdup** ! *de pe creangă în urzici.* („sări") etc.

Nici predicatul interjecțional nu ridică problema acordului cu subiectul gramatical, din aceleași motive ca la predicatul adverbial : interjecția este o parte de vorbire neflexibilă. Singura interjecție cu tendință de flexiune (limi-

Scanned with OKEN Scanner

tată și stopată) în limba română este *haide*, la care se disting desinențele de persoana a II-a singular (*-e*), I plural (*-m*) și a II-a plural (*-ți*). Astfel, formele *haide* (tu), *haidem* (noi), *haideți* (voi) trimit la un subiect (exprimat sau neexprimat inclus) reprezentat prin persoanele a II-a singular, I plural și a II-a plural ale pronumelui personal: *Tu* **haide** *cu mine.*; *Noi* **haidem** *acolo.*; *Voi* **haideți** *cu noi.* — **Haide** *mai repede!* (tu); **Haidem** *acasă!* (noi); **Haideți** *pân-la ei!* (voi). Acordul acestor forme hibride cu subiectul se face deci în persoană și număr, ca la predicatul verbal și la verbul copulativ (vezi mai sus).

2.4.5. Sub influența gramaticilor străine (franceză, germană, engleză și rusă), unii lingviști români au adoptat *o a doua clasificare a predicatului, după structura expresiei sale*, în: predicate *simple* și predicate *compuse*. Este o clasificare bazată pe existența și în limba română a unor *verbe de modalitate (auxiliare* sau *semiauxiliare de modalitate)* ca: *a putea, a trebui, a avea, a fi, a vrea (a voi), a veni, a părea* etc. — considerate a fi lipsite de independență gramaticală (deși, lexical, exprimă sau pot exprima, în anumite condiții, ideile de „posibilitate", de „necesitate", de „voință", de „dorință", de „aparență" etc.), atunci când sunt urmate de alte verbe la modurile infinitiv, supin sau conjunctiv. Dacă, în virtutea acestei concepții, toate predicatele verbale nominale, adverbiale și interjecționale, studiate până aici, ar reprezenta niște predicate „simple", îmbinările dintre verbele de modalitate și structurile morfologice amintite ar reprezenta niște predicate „compuse" („complexe", dacă ținem seama de faptul că noțiunea de „compus" nu se aplică părților de propoziție, ci părților de vorbire, iar structurile în cauză corespund celor „complexe" din sintaxa propoziției: sunt structuri verbale cu sensuri lexicale suficiente, precedate de verbe auxiliare de modalitate): *poate cânta, poate fi bun, poate să cânte, poate să fie prezent, trebuie a spune, trebuie să spună, trebuie să fie mic, trebuie de văzut, are a mulțumi, are de învățat, are să așeze, e a zice, e de făcut, e să uiți, vrea (voiește) a spune, voiește a fi mare, vrea să spună, vrea să fie mare,* (îi) *vine a zice,* (îi) *vine să zică, pare a avea, pare să aibă.* Verbele de modalitate s-ar comporta în aceste sintagme ca niște auxiliare morfologice (de aici denumirea lor de „auxiliare de modalitate") care ar aduce în structuri

Scanned with OKEN Scanner

mărcile de mod, de timp, de persoană și de număr, iar celelalte verbe (singure sau cu numele predicative), sensurile fundamentale ale acestora. Ele ar forma deci, împreună cu structurile cu care intră în relație niște *predicate verbale compuse* (cele fără verbe copulative și nume predicative) sau niște *predicate nominale compuse* (cele cu verbe copulative și nume predicative).

Deoarece aceste verbe au un criteriu de delimitare semantic și nu gramatical (putând fi considerate mai degrabă „auxiliare semantice" decât „auxiliare sau semiauxiliare morfologice de modalitate"); fiindcă ele sunt mai degrabă mijloace lexicale și nu gramaticale de exprimare a modalității în limba română; întrucât sensul îmbinărilor acestora nu este unitar, unic, fiecare element component participând la ele în mod inegal (verbul de modalitate atât semantic — prin sensurile de „posibilitate", de „necesitate", de „voință", de „dorință" și de „aparență", — cât și gramatical prin semnele predicativității; verbul la infinitiv, supin sau conjunctiv numai semantic) și întrucât categoria „predicatului compus" („complex" mai bine zis) nu este precis conturată din punct de vedere gramatical, problema în sine fiind controversată iar analiza lor devenind deosebit de complicată din punct de vedere didactic, *cea mai indicată interpretare a acestor structuri negramaticalizate din limba română este cea tradițională, de analizare separată a fiecărui element component*, după schema: verb personal, tranzitiv, la mod personal, cu funcție de predicat + complement direct (completivă directă) și verb impersonal, intranzitiv, la mod personal, cu funcție de predicat + subiect (subiectivă).

2.5. **Topica.** În mod obișnuit, predicatul verbal predicatul nominal și predicatul interjecțional (exprimat prin interjecții onomatopeice) al propoziției se află după subiect, ele constituind „punctul de sosire" în comunicare: *Vântul* **bătea** *cu putere.*; *Cerul* **era tulbure.**; *Vrăbiile* **frrr** ! *pe lângă mine.* Când însă vorbitorul sau autorul vrea să scoată în evidență acțiunea sau însușirea subiectului, când intervine în comunicare o notă de afectivitate, atunci topica acestor predicate este neobișnuită, ele trecând în fața subiectelor: **Bătea** *cu putere vântul.* ; **Era tulbure** *cerul.*; **Frrr** ! *pe lângă mine vrăbiile.* Trebuie spus și aici ca și la subiect, că topica S

(cu toate determinările lui) + *P* (cu toate determinările lui) este *o topică logică*, neafectivă, în opoziție cu topica P (cu toate determinările lui) + S (cu toate determinările lui) care este *o topică afectivă* sau *volitivă*.

Obligatoriu, predicatul adverbial care intră în relație cu o subordonată subiectivă se află înaintea acesteia: **Firește**[1]/ *că studiem cazul.*[2]/; **Probabil**[1]/ *că mai durează.*[2]/ **De bună seamă**[1]/ *că vom fi exigenți.*[2]/ Predicatele adverbiale, exprimate prin adverbe de mod sau de loc (foste componente ale unor locuțiuni verbale), intonate predicativ, în propoziții imperative, se construiesc, de obicei, fără subiecte exprimate (acestea sunt fie incluse, fie subînțelese): **Încét** *la cotitură*! („Încetinește — încetiniți la cotitură!" — tu, voi); **Jós** *din pom*! („Coboară — coborâți din pom!" — tu ,voi); **Afără** *imediat*! („Să ieși — să ieșiți afară imediat!" — tu, voi). Când, totuși, subiectele apar, predicatele adverbiale se află fie înantea acestora, fie după ele: **Afără** *leneșii*! („Să plece leneșii!"); *Leneșii* **afară**! („Leneșii să plece!").

2.6. **Punctuația.** Între predicatele de orice tip și subiectele exprimate în propoziții sau în frază nu se pune virgulă (vezi exemplele de la fiecare dintre cele patru categorii de predicate).

2.7. **Valori stilistice**

2.7.1. Ca și subiectul, predicatul poate avea, în anumite contexte, diferite valori stilistice, dintre care cele mai cunoscute sunt următoarele.

— în vorbirea familiară dialogată, în răspunsurile la interogative directe, este folosit accentuat ca element de afirmație sigură, de aprobare a celor spuse de vorbitor:

— *Eu m-am aranjat: mi-am luat tot ce-mi trebuie. Ce zici?*

— **Este,** *băiatule*! În același tip de vorbire și cu aceeași valoare afectivă, este folosită, ca element de consimțire și de concesie, și forma de persoana a III-a singular a conjunctivului prezent fără *să*, a aceluiași verb: — *Să-i dau casetele?* — **Fie**! etc.;

— în limbajul poetic, sunt folosite, pentru crearea unor imagini vizuale și auditive, formele conjunctivului prezent

Scanned with OKEN Scanner

fără *să* cu funcție de predicat : **Alunece** *luna/ Prin vârfuri lungi de brad./* **Pătrunză** *talanga / Al serii rece vânt.* — Mihai Eminescu etc. ;

— într-un raport de coordonare, urmând imediat unul după altul, unele predicate creează o imagine auditivă complexă ... *viforul* **șuiera, gemea** *și* **urla** ... — C. Hogaș etc. ;

— de **anadiploză** (când este repetat de la sfârșitul unei propoziții la începutul propoziției următoare) : *Vară-mea aude* **și nu se sperie. Se sperie** *însă de vorbele neînțelese ale nebunului.* — Zaharia Stancu ; *Mâinile băiatului* **sunt albe și frumoase. Albe și frumoase sunt** *mâinile noru-si.* — idem etc. ;

— de **anaforă** (când se repetă la începutul mai multor propoziții) : **Se trezește** *și frate-meu Ion, și soră-mea Evanghelina.* **Se trezește** *și tata.* — Zaharia Stancu etc. ;

— de **antanaclază** (când se repetă cu sensuri diferite, în propozițiile dintr-o frază) : *Unii* **spun** *totdeauna ce* **știu,** *iar alții* **știu** *totdeauna ce* **spun.** etc. ;

— de *chiasm* (când verbul-predicat, la același timp, începe sau se repetă cu forma inversată în propoziția următoare) : **Am plecat** *eu la zece,* **plecat-au** *și ei după mine.* ; **Semănat-am** *grâu de vară și-a* **ieșit** *numai negară.* etc. ;

— de **epanadiploză** (când o propoziție începe cu el, iar în următoarea se subînțelege spre sfârșit) : **Să faci** *din viața mea un vis, din visul meu* **(să faci)** *o viață.* — Mihai Eminescu etc. ;

— de **epiforă** (când se repetă la sfârșitul propoziției) : *Și de ce-aș îmbătrâni, omule? Casă* **am,** *bani* **am,** *sănătos sunt, nevastă căzută din cer* **am,** *de ce-aș îmbătrâni?* — Emil Gârleanu etc. ;

— de **epizeuxis** (când se repetă imediat, neîntrerupt, în cadrul unui vers) : *Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare/ Care* **vine, vine, vine,** *calcă totul în picioare.* — Mihai Eminescu etc. ;

— de **poliptotă** (când se repetă în propoziția sau în propozițiile următoare, sub o altă formă flexionară verbală) : *Și* **va trăi** *totdeauna, până* **voi trăi** *și eu!* — B.P. Hașdeu. Uneori are efect umoristic : ... *madam Preoțescu, o bună prietenă a mea, la care* **țin** *foarte mult, —* **nu sunt în stare** *să-i* **refuz** *nimica —, m-a rugat să-ți scriu, că știe că* **îi** *foarte mult la mine și* **nu** *mă* **refuzi** *niciodată, și ești prie-*

Scanned with OKEN Scanner

ten cu d. profesor Costică Ionescu, care **ține** *foarte mult la d-ta și* **nu e-n stare să-ți refuze** *nimic.* — I.L. Caragiale. Alteori, este împletită cu antanaclaza, vizând sensul propriu și sensul figurat al verbului-predicat : ... *paraclisul cu iconostasul la care* **îngenunchea** *cel care* **n-a îngenunchiat** *înaintea nimănui.* — B. Șt. Delavrancea etc.;

— de **tautologie** (când se repetă într-o propoziție subordonată subiectivă **(Nu-i frumos**[1]*/ ce-i* **frumos**[2]*/ ; e frumos*[3]*/ ce-mi place mie.*[4]*/* — Folclor ; *Bine* **zice**[1]*/ cine* **zice**[2]*/ că un necaz nu vine niciodată singur.*[3]*/* — Zaharia Stancu), completivă directă *(Ia lasă-mă, giupânească, cu cărțile cele a d-voastră, în pace*[1]*/, că eu* **știu**[2]*/ ce* **știu** *cu*[3]*./* — Ion Creangă), circumstanțială de timp *(Când* **doarme**,[1]*/* **doarme** *cu capul pe ciomag.*[2]*/* — Zaharia Stancu ; *Eu* **îs bun**[1]*/ cât* **îs bun** . . .[2]*/* — Ion Creangă), circumstanțială finală **(Vorbește**[1]*/ ca să vorbească*[2] */*), circumstanțială condițională falsă, de fapt subiectivă *(Ți-*e **scris**[1]*/, ți-*e **scris**[2]*/ ;* **nu** *ți-*e **scris**,[3]*/* **nu** *ți-*e **scris**[4]*/ și/ sănătate bună*[5]*/* — Ioan Slavici) etc.

— de **brahilogie** (când este scurtat enunțul prin subînțelegerea sau elipsa predicatelor) : *C-am avut nuntași/ Brazi și păltinași,/* **Preoți, munții mari,/ Paseri, lăutari,/ Păsările mii/ Și stele făclii.** — Miorița (cu subînțelegerea predicatului „am avut") ; *Caii deliilor erau în spume.* **În loc de brâie, streanguri și curmeie. Cuțite late la brâu. Căciuli turcănești date pe ochi. Priviri de fiare.** — B. Șt. Delavrancea (cu elipsa predicatului „aveau"). Brahilogia de acest tip poate fi împletită cu comparația *(După cum ogorul necultivat nu poate fi roditor,* **tot așa și mintea fără învățătură.** — cu subînțelegerea predicatului „nu este roditoare"), cu antiteza *(Cine poate oase roade,* **cine nu, nici carne moale.** — Folclor — cu subînțelegerea predicatelor „nu poate" și „nu roade") și cu inversiunea **(Câinii** *osul ca s-apuce,* **corbii** *stârvul ca să-mpartă,/* **Boierii** *ca să robească, unii cu alții se ceartă.* — B P. Hașdeu — cu subînțelegerea predicatului „se ceartă") etc.

— de **elipsă** (când enunțul e scurtat prin omiterea predicatului) : împletită cu elipsa verbului copulativ, în zicători *(De departe trandafir și de-aproape borș cu știr.* — „se întâmplă să fie"), cu superlativul stilistic și cu subînțelegerea subiectului *(A fost un bal cum nici într-o capitală*

Scanned with OKEN Scanner

de județ **nu se poate mai splendid**. — I.L. Caragiale — „să fie vreun bal"), cu anacolutul *(Eu singur n-am cui spune cumplita mea durere . ./ Căci mi-a* **dat** *soarta amara mângâiere/ O piatră să ador./ Murindului (i-a dat) speranța, turbării (i-a* **dat**) *răzbunarea, / Profetului (i-a* **dat**) *o umbră ce-i spune desperarea, /* **Nimic, nimica eu.** — Mihai Eminescu — în loc de „nu mi-a dat mie") etc. ;

— de **litotă** (când predicatul nominal negat atenuează expresia unei idei, lăsând să se înțeleagă mai mult decât se spune și sugerând prudența, sinceritatea, modestia, politețea sau ironia : *. . . răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun,* **nu-mi era urâtă**, *făcea adeseori în ciuda mea.* — Ion Creangă (în loc de „îmi era dragă") ; *. . . bucuria părinților* **n-a fost proastă.** — idem (în loc de „a fost mare") etc ;

— de **omeoză** (când verbul-predicat e folosit impropriu, figurat, în virtutea unor asemănări între obiecte) : *Sub privirile noastre* **se deschide** *o vale adâncă, dincolo de care* **creșteau** *spre cer piscuri amețitoare.* — Geo Bogza etc. ;

— de **oximoron** (când în aceeași sintagmă predicativă sunt asociate ingenios două cuvinte care exprimă noțiuni contradictorii) : *Azi* **sunt bătrân de tânăr.** *Ce fel eram eu ieri ?* — Mihai Eminescu ; — **Curat murdar !** — I.L. Caragiale ; *Gogu e* **tare slab.** (în ultimele două exemple e vorba și de superlative expresive) etc. ;

— de **personificare** (când obiectelor li se atribuie acțiuni făcute de ființe sau de om) : *Acum e amiazi. Plantele* **își beau** *umbra și natura întreagă* **înoată** *obosită într-un ocean de lumină înflăcărată.* — Vasile Alecsandri etc. ;

— de **predicat psihologic** (când poartă accentul predicativ, fiind suportul comunicării) : **Am jurát** *ca peste dânșii să trec falnic fără păs.* — Mihai Eminescu ; . . . *atunci mai bine* **muriți** *prin sabia lui decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre.* — A. Vlahuță etc. ;

— de **tmeză sintactică** (când pronumele reflexiv în Ac., al unui infinitiv, întrerupe structura negativă a unui verb modal cu funcție de predicat, intercalându-se între negație și acest verb) : *Eu nu* **mă** *pot dumiri deloc.* (în loc de „nu pot a **mă** *dumiri*") ; *El nu* **se** *poate duce așa.* (în loc de „nu poate a *se* duce") etc.

2.7.2. Și **numele predicativ** poate avea valori stilistice, în funcție de context. Astfel :

— când este exprimat prin substantiv sau pronume în G. și este așezat înaintea verbului copulativ, subliniază

afectiv apartenența : *Bucuriile și necazurile* **ale omului** *sunt*; *munca și odihna* **ale lui** *sunt. etc.* ;

— când este exprimat prin adjectiv accentuat, așezat înaintea verbului copulativ, și sugerează ideea de superlativ absolut, este subliniată starea afectivă a vorbitorului sau a autorului : **Mâre** *i-a fost mirarea la auzul acestor cuvinte.* (în loc de „Mirarea i-a fost *foarte mare* ...") ; **Nepovestită** *fu mâhnirea tatălui său când auzi spuindu-se astă întâmplare.* — Petre Ispirescu (în loc de „Mâhnirea tatălui său fu *nepovestită* ...") etc. ;

— când este exprimat prin adjectiv precedat de adverbe, de locuțiuni adverbiale sau de substantive nearticulate urmate de prepoziția *de*, sugerează ideea de superlativ absolut intensificată : *Puțul era* **înfricoșător de adânc.** ; *Și tu ești* **din cale-afară de fricos.** ; *Fetița asta e* **foc de harnică.** etc. ;

— când este exprimat prin adjectiv urmat de adverbe de mod sau de substantive nearticulate, sugerează aceeași idee de superlativ absolut intensificată : *Femeia asta e* **proastă rău.** ; *El e* **îndrăgostit lulea.** etc. ;

— când este exprimat prin substantiv comun (mai ales feminin) accentuat, precedat de articol nehotărât, într-o propoziție exclamativă, sugerează aceeași idee de superlativ absolut accentuată : *Prăjitura este* **o bunătate** ! ; *Parcul este* **o frumusețe** ! ; *Grădina este* **o splendoare** ! ; *Tortul este* **un deliciu** ! etc. În limba vorbită, este frecvent acest tip de construcție, cu valoare apreciativă sau cu tentă ironică, depreciativă : *Omul ăsta este* **o bijuterie** ! ; *Femeia asta este* **o comoară** ! ; *Fiu-său este* **o perlă** ! ; *Nepoată-sa este o* **podoabă** ! În limbajul familiar, în același tip de construcție, este folosit un substantiv obținut, prin schimbarea valorii gramaticale, de la un adjectiv : *Ești* **un dulce** ! ; *Ești* **un drăguț** ! etc. ;

— când, în vorbirea familiară dialogată, răspunsurile cu subînțelegerea verbului copulativ și a adjectivului sau a adverbului-nume predicativ, sunt alcătuite din adverbele-instrumente gramaticale ale comparativului și superlativului absolut și reprezintă afirmații sigure expresive : *Asta e mai dulce?* — **Mai.** ; *E sărată brânza?* — **Foarte** ; *Așa e mai bine?* — **Mai.** etc. ;

— *valoarea de* **anadiploză** (când se repetă de la sfârșitul unei propoziții eliptice de verb copulativ la începutul altei

propoziții cu aceeași elipsă) : *Fereastra*, **vânătă. Vânăt** *văzduhul*. — Zaharia Stancu etc. ;

— *valoare de* **anaforă** (când se repetă la începutul mai multor propoziții eliptice de verb copulativ) : *Așadar, cu toatele trebuiau să fie ale lui văru-meu Pantilie.* **Lacom** *de fete*, **lacom** *de muncă*, **lacom** *de viață*. — Zaharia Stancu etc. ;

— *valoare de* **conversie** (când se repetă în propoziția următoare prin inversarea structurii, fără modificarea înțelesului, pentru exprimarea intensității unui superlativ absolut.) : **Mult-mare** *mi-este mânia* ! *Mi-este* **mult-mare** *amarul* ! — B.P. Hașdeu etc. ;

— *valoare de* **diaforă** (când se repetă în propoziții cu verbul copulativ eliptic, cu sensul fin diferențiat) : *Mai bine tu* **singur**[1]/ *decât* **singur** *în doi.*[2]/ — Tudor Mușatescu (este o specie de antanaclază) etc. ;

— *valoare de* **epanadiploză** (când o propoziție începe cu el, iar următoarea, cu verbul copulativ subînțeles, se termină cu el, producând un efect descriptiv) : **Sură**-*i sara cea de toamnă*[1]/, *de pe lacuri apa* **sură.**[2]/ Mihai Eminescu ; **Lung** *e drumul*,[1]/ *ceasul* **lung.**[2]/ — Lucian Blaga etc. ;

— *valoare de* **superlativ stilistic** (când este exprimat prin substantiv în N repetat în G.) : *O fată frumoasă e*/ *a traiului ceriște*,/ **cerul cerului**,/ *podoaba inelului*. — Lucian Blaga etc. ;

— *valoare de* **apokinu** (când are două subiecte coordonate prin juxtapunere, la care se referă semantic, și se acordă gramatical doar cu cel mai apropiat) : **Pieptul** *de dor*, **fruntea** *de gânduri ți-e* **plină.** — Mihai Eminescu etc. ;

— *valoare de* **brahilogie** (când este subînțeles în răspunsurile la interogativele directe totale, reprezentate numai prin verbul copulativ) : — *Nu-i așa că a pierdut jocul?* — **Este.** (cu subînțelegerea numelui predicativ *așa*) etc. ;

— *valoare de* **comparație** (când este exprimat un raport de asemănare între două obiecte, dintre care unul servește să evoce pe celălalt) : *Ochii ei erau* **ca albastrul cerului.** etc. ;

— *valoare de* **personificare** (când atribuie obiectelor însușiri ale ființelor) : . . . *soarele fusese cu mult* **mai harnic** *decât mine.* — C. Hogaș etc. ;

— *valoare de* **sinecdocă** (când expresia lui substituie alt nume cu care se află într-un raport de „cuprindere" organică, cum ar fi genul pentru specie) : *El e* **un muritor** *fericit.* (în loc de „*un om* fericit") etc. ;

— *valoare de* **zeugmă sintactică** (când este coordonat cu o subordonată predicativă, relația sintactică fiind justificată logic) : *Ca-n oglindirea unui drum de apă,/ Pari când a fi, când* **că nu mai ești.** — T. Arghezi etc. ;

— *valoare de* **epitet** (când este exprimat printr-un substantiv precedat sau nu de articol nehotărât și urmat sau nu de determinări ; acesta prezintă imaginea obiectului așa cum se reflectă ea în simțirea și fantezia autorului) : *Căci amorul e* **un soare** *și-a mea inimă* **o floare.** — Vasile Alecsandri ; *Ce e amorul?* **Un** *lung* **prilej pentru durere.** — Mihai Eminescu ; *Iubire,* **sete de viață,** *tu ești* **putere creatoare.** — A. Vlahuță etc.

2.8. **Elipsa** *(cu aspectele ei :* **subînțelegerea** *și* **suspensia***),* **repetiția** *și* **izolarea** *predicatului sau a componentelor sale.*

2.8.1. În limba română, unități gramaticale necesare, ca predicatul verbal sau o componentă a predicatului nominal, pot fi omise din comunicare. **Elipsa** acestora — ca și aceea a subiectului — este o elipsă gramaticală (vezi mai înainte, în acest sens, și pct. 7.1. „Elipsa" în subcapitolul 7 „Construcții sintactico-stilistice în structura propoziției" din capitolul A „Noțiuni generale", ale prezentei secțiuni). Vorbitorii și autorii, interlocutorii și cititorii înțeleg comunicarea, datorită intonației, pauzei, punctuației, mimicii și gesturilor, într-un cuvânt datorită contextului în care ea se face ; ei au în minte, în momentul respectiv, aceste unități. Elipsa predicatului este, de multe ori, simultană cu includerea sau cu subînțelegerea subiectului.

Elipsa predicatului verbal o constatăm :

— în propoziții exclamative : *Ce căldură! (este) ; Câtă bătaie de cap! (am avut* eu) etc. ;

— în propoziții interogative din cadrul dialogului : *— De unde? (vii* tu) ; *— Încotro? (te duci* tu) ; *— De ce? (te duci* tu) ; *— Doar atâta? (ai adus* tu) etc. ;

— în propoziții intonate imperativ : — *Pâine ! (dă-mi* tu) ; — *La gară! (du-mă* tu) ; — *Mai repede! (vino* tu) ; — *Înainte! (mergi* tu) ; — *Capul sus! (ridică* tu) ; — *La pământ! (culcați-vă* voi) ; — *Numai trei! (să intre)* ; — *Alții! (să vină)* etc. ;

— în propoziții cu caracter aforistic (de obicei zicători și proverbe) : *După furtună, și vreme bună. (vine)* ; *Din lac, în puț. (ai ajuns)* etc. ;

— în propoziții care preced dialogul : *Și peste câteva secunde de gândire* (el *zise)* : — *Sigur, regret cele întâmplate.* etc. ;

— în propozițiile enunțiative din relatări : *Și pornim înainte.* **Nimeni pe stradă.** *(nu era)* ; *L-a-ntrebat dacă merge cu noi.* **Acesta, nimic.** *(nu a răspuns)* ; *A bătut-o rău ; ea a răbdat* — **nici o vorbă, nici o lacrimă.** — I.L. Caragiale *(n-a scos).*

Elipsa verbului copulativ din predicatul nominal o constatăm :

— în propoziții exclamative care încep cu numele predicativ : *Frumos peisaj!* (= Peisajul *este* frumos.) ; *Un triumf meciul acesta!* (= Meciul acesta *este* un triumf) ; *Vai de voi!* (= *Este* vai de voi). ; *Deasă sudoarea pe tâmplele ei!* — Zaharia Stancu (= Sudoarea de pe tâmplele ei *este deasă.)* etc. ;

— în propoziții interogative din cadrul dialogului, care încep tot cu numele predicativ : — *Bucuroși de oaspeți?* (= *Sunteți* bucuroși de oaspeți?) etc. ;

— în propoziții nominale, în locul marcat de virgulă, de linia de pauză sau de două puncte (cu subiectul pronunțat pe un ton ascendent și cu despărțirea lui de numele predicativ prin semnele amintite) : *Vorba multă, sărăcia omului.* — Folclor *(este)* ; *Fețișoara lui,/ Spuma laptelui.* — Miorița *(este)* ; *Pământul, cuptor. Văzduhul, flacără.* — Zaharia Stancu *(este)* ; *Religia—o frază de dânșii inventată.* — Mihai Eminescu *(este)* ; *Cuvântul tău : vorbă goală! (este)* ; — în relatări : *Mă caut în buzunar : buzunarul gol! (era).*

Elipsa numelui predicativ din predicatul nominal o constatăm în construcții cu valoare partitivă (care au în structură prepoziția *de)* : *E de-ai noștri. (om)* ; *E de-al casei. (om)* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori, în proza artistică, există o *alternare* a elipsei verbului copulativ cu aceea a predicatului verbal: *Noi, calul, neamțul, călărețul ... Noi dedesubt, neamțul deasupra.* — Zaharia Stancu (eram — era, ne aflam — se afla).

Elipsa predicatului verbal creează uneori impresia de rapiditate a acțiunii, de încordare în desfășurarea ei: *Și deodată apar în fața noastră un iepure și un câine.* **Iepurele înainte și câinele după el.** (fugea — alerga).

Unele formule de salut, urări, expresii sau locuțiuni din limba română sunt rezultatul unor elipse ale predicatelor: *Noroc!*; *La mulți ani!*; *Drum bun!*; *Sărbători fericite!*; *cum să nu, cum de nu, ba bine că nu, da de unde, n-am de unde, n-am cum, n-am când, de când lumea, de când hăul, ce și cum*; *nici gând, nici vorbă, nici pomeneală, nici discuție* etc.

2.8.1.1. Un aspect al elipsei predicatului este *subînțelegerea* lui sau a componentelor sale. Ea evită repetiția acestora, pe motiv că au fost exprimate într-o propoziție anterioară: *Tu pleci acasă,*[1]*/ el în tabără.*[2]*/ (pleacă)*; *Eu aflasem vestea,*[1]*/ ei nu.*[2]*/ (aflaseră)*; *Voi nu știți,*[1]*/ eu însă da.*[2]*/ (știu)*; *Tatăl o ia înainte*[1]*/ și/ fiul după el.*[2]*/ (o ia)*; *Eu eram prietenul tău*[1]*/, el al lui.*[2]*/ (era prietenul)*. De obicei subînțelegerea predicatului este simultană cu aceea a subiectului: *Când lucrează,*[1]*/ cântă*[2]*/ ;/când nu,*[3]*/ citește.*[4]*/ (nu lucrează el)*.

Subînțelegerea predicatului și a componentelor sale (participiul din structura diatezei pasive, verbul copulativ și numele predicativ) este o construcție specifică dialogului, în răspunsurile la interogative: — *Cine a vorbit?* — *Un coleg. (a vorbit)*; — *De ei este trimis?* — *De ei. (este trimis)*; — *Cine este absent?* — *Răducu. (este absent)*; — *A fost ajutat de ei?* — *A fost. (ajutat)*; — *Albă este căciulița?* — *Albă. (este)* — *Este frumos tabloul?* — *Este. (frumos)* etc.

2.8.1.2. Tot un aspect al elipsei predicatului este și *suspensia* lui, care apare în propoziția integrată în frază. Ea este simultană cu aceea a subiectului și echivalentă, de multe ori, cu suspensia unei propoziții întregi (subordonată cauzală, condițională sau principală coordonată conclusivă): *Se supără întotdeauna când nu-l asculți. Ascultă-l,* **că altfel** ... *(el* **se supără**); *Dacă-ți place, bine.* **Dacă nu** ... Zaharia Stancu (**nu-ți place**, iarăși bine); *Se știe că cine nu învață*

rămâne corigent. Mișu nu învață și ca atare ... (el **va rămâne corigent**) etc.

2.8.2. **Repetiția** predicatului, cu formă identică sau schimbată, este de fapt echivalentă cu repetiția unei propoziții principale sau secundare (integrale sau parțiale). Ea poate fi imediată sau la distanță și exprimă diferite nuanțe de sens : intensitatea (*Și* **se duc, se duc** *pe rând* ... — Mihai Eminescu ; **Au calculat** *și* **au răscalculat** *totul* etc.), durata (**Am așteptat** *noi*, **am așteptat, am așteptat** *până a venit dimineața.* etc.), îndemnul (**Haide, haide,** *pe-aici* ! ; **Dii** ! **dii** !, *calule.* etc.), admirația (**Auzi, auzi** *dumneata ce curaj* ! etc.), plăcerea (**Este bun, este bun** *cataiful* ! etc.), regretul (**Ceartă-***mă***, ceartă-***mă* ! etc.), imprecația (*De-***ar crăpa** *odată* **să crape,** *că m-am săturat.* ; **Lua-***te***-ar** *naiba* **să** *te* **ia** ! etc.).

— *Uneori, se repetă numele predicativ-adjectiv,* sugerând, intensitatea, ideea de superlativ absolut : *Într-o clipă au devenit* **mici, mici.** ; *Era mică și* **slabă, slabă.** Asemenea repetiție se face și cu elipsa verbului copulativ, exprimând uneori durata : *Omul* ... **bun, bun** ! ; *Ea,* **surdă, surdă,** *nici nu vrea să audă.* În limba română s-au constituit locuțiuni verbale din repetiția numelui predicativ exprimat prin substantiv (repetiție care în limba română actuală nu mai are loc), alături de verbul *a se face* : *Toate* **se făcură bucăți-bucăți.** („se fărâmițară") ; *Pâinea* **se făcu fărâme-fărâme.** („se fărâmiță") ; *Vasul* **s-a făcut țăndări-țăndări.** („s-a spart").

2.8.3. Pentru a obține efecte stilistice, scriitorii **izolează** uneori, în mod intenționat, cu ajutorul pauzei și al punctelor de suspensie, predicatul propoziției, singur sau cu determinanții lui : *O cireadă de boi și viței* ... **Pasc** ... **Iarbă** ... — I.L. Caragiale (predicatul și complementul direct).

2.9. **Propoziții fără predicat.** În limba română există nu numai propoziții fără subiect, ci și propoziții fără predicat. Ele sunt reprezentate numai prin subiecte sau prin subiecte cu determinări : **Vară.** *Cerul este senin.* ; **Duminică.** *Satul e la horă.* — Liviu Rebreanu ; **Toamnă târzie.** *Salcâmii înfloresc a doua oară.* ; **Noapte lucie.** — Emil Gârleanu.

2.10. **Propoziții predicative.** Echivalentul sintactic al numelui predicativ în planul frazei este *subordonata predicativă* (PR) în care se poate transforma prin expansiune

Scanned with OKEN Scanner

și care îndeplinește această funcție pe lângă verbele copulative din propoziția regentă : *Situația este* **neschimbată**. > *Situația este*[1]/ **cum a fost**.[2]/ ; *El a devenit (a ajuns, a ieșit)* **inginer**. > *El a devenit (a ajuns, a ieșit)*[1]/ **ce și-a propus**[2]./ ; *Problema este* **aceasta**. > *Problema este*[1]/ **dacă avem timp**[2]./ ; *Ea părea* **mirată**. > *Ea părea*[1]/ **că se miră**[2]./ *Aceasta înseamnă* **o victorie**. > *Aceasta înseamnă*[1]/ **că ai învins**.[2]/ etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B, subcapitolul 2).

2.11. **Raportul (relația) predicativă.** Este raportul (relația) existent(ă) între subiect și predicat, reprezentat(ă) simbolic S ↔ P sau P ↔ S, în funcție de topica acestora. Între cei doi termeni gramaticali enunțați se stabilește o relație bidirecțională de interdependență sintactică, de reciprocitate, de la unul la altul, pe baza definirii unuia prin celălalt, a raportării unuia (a predicatului) la celălalt (la subiect), a evocării acordului (predicatul se acordă cu subiectul). Baza acestui acord este o bază logică (vezi detaliat în secțiunea I „INTRODUCERE", pct. 4.4.).

2.12. **Predicat gramatical și predicat logic. Copulă gramaticală și copulă logică.** Relativa corespondență dintre propoziție și judecată (vezi mai înainte în prezenta secțiune, capitolul A. „Noțiuni generale", pct. 9 „Raporturile dintre propoziție și judecată") face ca și între predicatul gramatical și predicatul logic să nu existe o identitate (situație asemănătoare cu aceea dintre subiectul gramatical și subiectul ogic).

Predicatul gramatical este o parte principală de propoziție care spune ceva despre subiectul gramatical (vezi, în acest sens, și pct. 2.1. din prezentul capitol). El reprezintă punctul de sosire în comunicare, elementul nou, necunoscut și accentuat al acestuia, prin care transmitem ceva (o acțiune, o stare, o caracteristică — produse ale unor acte de cunoaștere a realității) în legătură cu subiectul gramatical (punct de plecare în comunicare, element vechi, cunoscut și neaccentuat al acesteia). El este așezat, în mod obișnuit, după subiectul gramatical. Există deci *un dublu paralelism* între S și P : din punctul de vedere al accentuării și al topicii în cadrul propoziției. El arată că între accentuarea și topica S și P există o strânsă legătură : elementul nou, necunoscut,

Scanned with OKEN Scanner

ste accentuat în propoziție (P) și este așezat după elementul vechi, cunoscut și neaccentuat (S).

Expresia lingvistică a predicatului gramatical este reprezentată :

— printr-un verb la un mod personal sau printr-o locuțiune verbală cu verbul din structură la un mod personal (predicat verbal) : **Pornim** *imediat într-acolo.* ; **Mi-am bătut capul** *cu toate.* ;

— printr-un verb copulativ la un mod personal și un nume predicativ (predicat nominal) : *Norii* **devin plumburii.** ; *Acolo* **e bine** *întotdeauna.* ;

— printr-un adverb sau printr-o locuțiune adverbială predicativă (predicat adverbial) : **Desigur**[1]/ *că i-am vorbit*[2]./ ; **Fără îndoială**[1]/ *că m-a înțeles.*[2]/ ;

— printr-o interjecție predicativă (predicat interjecțional) : **Poftim** *cheile.* ; *Câinele* **țuști** ! *lângă noi.*

Uneori, predicatul verbal, predicatul nominal, numai verbul copulativ sau numai numele predicativ pot lipsi din propoziții (vezi, în acest sens, mai sus, pct. 2.8. „Elipsa"). În formularea propozițiilor, el are însă pentru lingviști o importanță mai mare decât subiectul gramatical.

Predicatul logic este al doilea membru al judecății, preocuparea secundară a celui care gândește, tot ceea ce se spune despre subiectul logic (obiectul gândirii). El constituie punctul de sosire al judecății, elementul nou, necunoscut al acesteia, așezat după subiectul logic (punctul de plecare al judecății, element vechi, cunoscut al acesteia).

Expresia lui lingvistică este reprezentată :

— printr-un verb predicativ, la orice mod urmat de determinările corespunzătoare acestuia în cadrul propoziției : *Oamenii de prin părțile noastre* **au însămânțat ogoarele devreme cu ajutorul tractoarelor și al semănătorilor.** ; *Toți concurenții grupei noastre* **au ajuns printre primii la destinație.** etc. ;

— printr-un verb copulativ și numele lui predicativ, cu determinările corespunzătoare, în cadrul propoziției : *Poporul român* **este o prezență vie în concertul popoarelor europene.** etc. ;

— printr-un verb copulativ și numele lui predicativ exprimat printr-o subordonată predicativă : *Problema cea mai importantă* **este să ajungem acolo până seara** etc.

Scanned with OKEN Scanner

Predicatul logic poate fi conceput în două feluri: în sens restrâns (când corespunde exclusiv unui verb predicativ și unora dintre determinările lui sau numelui predicativ și determinărilor acestuia) și în sens larg (când corespunde numelui predicativ, cu determinările lui, și verbului copulativ), cu alte cuvinte fără sau cu copulă logică.

Predicatul logic nu poate lipsi din judecată, fără el aceasta nu există. În formularea judecăților, el are, însă pentru logicieni, o importanță mai mică decât subiectul logic.

Copula gramaticală este o parte a predicatului nominal, reprezentată lingvistic prin așa-numitele verbe copulative, *a fi, a deveni, a părea, a însemna, a rămâne, a ieși, a ajunge a constitui, a reprezenta, a se numi, a se chema* etc. (vezi, în acest sens, mai înainte, în cadrul acestui subcapitol, pct. 2.4.2.1., 2.8.1. și 2.8.2.). El este un element de legătură, un instrument gramatical care face joncțiunea între numele predicativ din predicatul nominal și subiectul gramatical al propoziției, între subordonata predicativă (care ține locul unui nume predicativ) și subiectul gramatical din propoziția regentă: *Trestiile* **sunt** *înalte.*; *Scopul* **era**[1]*/ să ajungem.*[2]*/* Uneori, verbul copulativ *poate lipsi* din propoziție: *Dunărea — un martor al istoriei noastre! („este* un martor"); *Săritor omul nostru! („este* săritor"); *Fericiți de rezultat? („sunteți* fericiți"); *Mă uit la ei: toți veseli. („sunt* veseli"). Alteori, el poate fi *subînțeles*: — *Pasta este roșie? — Roșie. („este")*; — *Este subțire firul? — Subțire. („este")* etc.

Copula logică este al treilea membru al judecății alături de subiectul și predicatul logic. Ea este „legătura mentală obligatorie" între subiectul logic și predicatul logic atribuit acestuia, „actul comparației mentale obligatorii" între două idei reprezentate prin subiectul și predicatul logic, cu alte cuvinte „ceea ce corelează, prin afirmare sau negare, subiectul și predicatul logic — noțiuni diferite — cu una și aceeași realitate." Copula logică este frecvent reprezentată lingvistic, într-o propoziție enunțiativă (afirmativă sau negativă), prin verbul *a fi* din structura predicatului nominal gramatical (reflex al existenței, care, în acest caz, este simultan copulă logică și gramaticală): *Pământul* **este** *rotund.*; *Omul* **nu este** *nemuritor.*

Scanned with OKEN Scanner

Formal, copula logică intră în structura predicatului logic; e un element accesoriu al predicatului logic conceput în sens larg. Ca și celelalte două membre ale judecății, fie că este „mentală", fie că este „formală" ea este obligatorie; fără ea nu există judecată.

3. Atributul: A

3.1. **Definiție și caracteristici.** Este partea secundară de propoziție care însoțește și determină:

— un substantiv: *Caii* **roșcați** *pășteau liniștiți.*; *Vuietul* **apei** *se auzea de departe.*; *Mi-am cumpărat* **zece** *creioane.*; *Să ascultăm și părerea* **lor.**; *Plăcerea* **de a citi** *este mare.*; *Să trăim ziua* **de azi.**; **Halal** *om mai e!* etc.

— un pronume: *Voi* **cei tineri** *aveți o datorie.*; *Acestea* **de-aici** *sunt mai bune.* etc.

— un numeral: *Dă-mi trei* **de-acestea.**; *Prefer pe-al patrulea* **de porțelan.**; *A promovat o treime* **dintre ei.** etc.

El este foarte bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, dar diferențiat, în funcție de specii, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata corespunzătoare (de asemenea, diferențiată pe specii).

3.2. **Întrebări.** Tradițional, atributul se află (răspunde) cu (la) următoarele întrebări:

— *care?*: *Ciocolata* **cu alune** *este delicioasă.*; *Mielul* **blând** *suge la două oi.* — Folclor etc.

— *ce fel de?*: *În vază era un buchet* **de trandafiri** *roșii.* etc.

— *al cui?, a cui?, ai cui?, ale cui?*: *Urcușul* **muntelui** *e greu.*; *Coasta* **dealului** *e abruptă.*; *Copiii* **prietenului** *meu sunt studenți.*; *Au venit zilele* **primăverii.** etc.

— *cât, câtă?, câți?, câte?*: *A mâncat* **puțin** *unt.*; *A consumat* **multă** *pâine.*; *Acolo au rămas* **zece** *turiști.*; *Mi-a trimis* **două** *serviete.* etc.

— *al câtelea?, a câta?*: **Al doilea** *drum este mai bun.*; **A patra** *bilă e de fildeș.* etc.

Identificarea atributului se face însă mult mai ușor după statutul morfologic al regentului acestuia (de substantiv, de pronume sau de numeral), cu care formează o sintagmă.

Scanned with OKEN Scanner

3.3. **Mijloace de exprimare.** Atributul poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire:

a) *substantive* (de orice proveniență, de orice fel, de orice gen, la orice număr și în cazurile Ac., D. și G.) sau *locuțiuni substantivale*: *Aceasta e o dovadă* **de neatenție.**; *Băiatul este nepot* **colegului** *meu.*; *Curajul* **aviatorilor** *este deosebit.*; *Noutatea* **punctului de vedere** *expus ne-a impresionat.* etc.

b) *adjective* (de orice proveniență, de orice fel, de orice gen, la orice număr, la orice grad de comparație și în orice caz) sau *locuțiuni adjectivale*: *Flori* **galbene** *împodobesc pervazul.*; *Avea mâinile* **sângerânde.**; *Pomului* **roditor** *îi trebuie îngrijire.*; *Bordura șoselei* **asfaltate** *este de piatră.*; *Omule* **bun**, *ascultă-mă!*; *Este un tânăr cu plete* **foarte mari.**; *Gestul nu i-a plăcut* **acestui** *coleg.*; *Avea un costum* **bej.**; *Gheorghiță este un băiat* **de ispravă.** etc.

c) *numerale* (de orice fel, de orice gen și în orice caz): **Două** *tablouri împodobesc pereții.*; **Al doilea** *copac crescuse mai înalt.*; *Avea la el numai o hârtie* **de o sută.**; *Prețul li s-a părut mare* **celor trei** *călători.*; *Părerile* **amândurora** *coincideau.*; *Am format pe loc echipe* **de câte patru.** etc.

d) *pronume* (de orice fel, de orice gen, de orice număr, în cazurile Ac., D. și G.) sau *locuțiuni pronominale*: *Unul* **ca el** *a făcut asta.*; *În sufletu-i cald am găsit mângâiere.*; *Care e lucrarea* **dumitale**?; *Drumul* **alor noștri** *era greu.*; *O întâmplare* **ca asta** *te descumpănește.*; *Asta e părerea* **nu știu cui.** etc.

e) *verbe* (la toate modurile nepersonale) sau *locuțiuni verbale* (la un mod nepersonal): *Proiectul* **de a străpunge** *muntele a fost realizat.*; *Prin ceață vedeam niște siluete* **mișcându-se.**; *Scaunul* **construit** *de tine este solid.*; *I-a împrumutat cleștele* **de scos** *cuie.*; *Obiceiul* **de a se da de-a dura** *este frecvent la copii.* etc.

f) *adverbe* (cu sau fără prepoziții, la orice grad de comparație) sau *locuțiuni adverbiale* (de loc, de timp, de mod): *Ne deranjează zgomotul* **de-afară.**; *Mă preocupă ziua* **de mâine.**; *Se impunea o înaintare* **târâș.**; *Plantarea* **din loc în loc** *a unor puieți era binevenită.*; *Un control* **din când în când** *nu strică.* etc.

g) *interjecții* (foarte puține): **Bravo** *atitudine!*; **Halal** *răspuns!*; *A fost o primăvară* **he-he!** etc.

Scanned with OKEN Scanner

h) *prin construcții nominale infinitivale* (precedate de prepoziția *de*) : *Dorința* **de a fi sănătos** *era puternică.*

3.4. **Clasificare.** Atributul se clasifică în funcție de trei criterii fundamentale :

3.4.1. *După natura morfologică a expresiei sale* (după partea de vorbire prin care este exprimat) : atribut *substantival*, atribut *adjectival*, atribut *numeral*, atribut *pronominal*, atribut *verbal*, atribut *adverbial* și atribut *interjecțional* (vezi exemplele de mai sus).

3.4.1.1. *Atributul substantival* (**a.s.**) este exprimat prin substantive de orice proveniență, de orice fel, de orice gen, la orice număr și în cazurile N., Ac., D. și G. sau prin locuțiuni substantivale (vezi mai sus și pct. 3.3. a) :

— prin substantive comune și proprii : *Glasurile* **copiilor** *se auzeau de departe.* ; *Părerea* **lui Paul** *merită atenție.* etc.

— prin substantive derivate : *Amintirea* **strămoșilor** *e lege pentru noi.* ; *A băut ceai* **de sunătoare.** etc.

— prin substantive compuse : *Floarea* **de ciocul berzei** *este albastră.* ; *Aceasta este o dovadă* **de bunăvoință.** etc.

— prin substantive de origine adjectivală : *Asistăm la biruința* **noului** *în viață.* etc.

— prin substantive de origine numerală : *Consecințele* **doiului** *din catalog sunt mari.* etc.

— prin substantive de origine participială : *Ochii* **rănitului** *erau închiși.* etc.

— prin substantive obținute de la supin : *Învățarea* **scrisului** *și* **a cititului** *se realizează la clasele mici.* etc.

— prin substantive de origine adverbială : *Principiul* **binelui** *l-a călăuzit întotdeauna.* etc.

— prin substantive de origine interjecțională : *O preocupă expresia* **ofului** *în poezia populară.* etc.

— prin locuțiuni substantivale : *Cinstim memoria* **deschizătorilor de drumuri** ! etc.

În funcție de cazurile în care se află, el se subclasifică în : atribut substantival *în N.* („falsă apoziție"), atribut substantival *în Ac.* (cu prepoziție sau locuțiune prepozițională), atribut substantival *în D.* (fără prepoziție sau cu prepoziție) și atribut substantival *în G.* (fără prepoziție, cu prepoziție sau cu locuțiune prepozițională).

3.4.1.1.1. *Atributul substantival în N.* determină substantive comune în orice caz, articulate hotărât enclitic,

este neizolat prin virgulă, are o strânsă legătură cu acestea, aceeași intonație și o funcție de individualizare, prin note distincte, a obiectelor denumite de ele, o funcție de definire, de identificare a acestora, constituind *„o falsă apoziție”*: *Inginerul* **Ionescu** *vine azi.*; *Pe cercetătorul* **Mihăescu** *îl cunoștea din lucrări.*; *Orașului* **Olănești** *i s-a decernat un premiu.*; *Afluenții fluviului* **Dunărea** *au un debit mare.* etc. Că este așa, ne demonstrează echivalentul sintactic în planul frazei al unui asemenea atribut, care este subordonata atributivă și nu propoziția apozitivă (fapt cu totul semnificativ): *Inginerul*[1] / **care se numește Ionescu**[2] / *vine azi.*[1] /; *Pe cercetătorul*[1] / **care se numește Mihăescu**[2] / *îl cunoaștem din lucrări.*[1] /; *Orașului*[1] / **care se numește Olănești**[2] / *i s-a decernat un premiu.*[1] /; *Afluenții fluviului*[1] / **care se numește Dunărea**[2] / *au un debit mare.*[1] /

3.4.1.1.2. *Atributul substantival în Ac.*, este construit cu prepoziție sau cu locuțiune prepozițională (de aici și denumirea de „prepozițional” care i-a fost dată de cercetători, denumire totuși nerecomandabilă din moment ce și cel în D. sau cel în G. se poate construi cu prepoziție — vezi mai departe). El determină substantive articulate sau nearticulate: *Rupsese o creangă* **de măr** *înflorit.*; *Plecarea* **la Cluj** *l-a bucurat mult.*; *Acest arbore* **cu rădăcini** *adânci crește aici.*; *Drumul* **până la cabană** *ne-a încântat.*; *Grija* **față de mamă** *nu-l lasă în pace.* etc.

3.4.1.1.3. *Atributul substantival în D.*, se construiește fără prepoziție sau cu prepoziție și determină fie substantive nearticulate, fie substantive articulate.

Când determină substantive nearticulate, el se construiește fără prepoziție și este specific:

— limbii române vechi (specie arhaică) sau populare, cu sensul unui atribut substantival genitival.: *Și bogat, în sărăcia-i ca un astru el apune,* / *Preot* **deșteptării** *noastre,* **semnelor** *vremii profet.* — Mihai Eminescu; *Simion, nepot de frate* **lui Petre**, *avu mai mult noroc.*;

— stilului publicistic din limba română actuală (specie modernă): *Au hotărât trimiterea de ajutoare* **țărilor** *slab dezvoltate.*

Când atributul substantival în D., determină substantive articulate, el se construiește cu prepoziție, se izolează între virgule și este specific limbii române literare contemporane: *Rezolvarea la timp a acestei probleme,* **grație inter-**

Scanned with OKEN Scanner

venției *sale, i-a bucurat pe toți.; Executarea întocmai a programului,* **conform ordinului,** *aduce beneficii.; Căderea de la această înălțime,* **asemenea unui bolid,** *ne-a impresionat.* etc.

3.4.1.1.4. *Atributul substantival în G. (genitival)* este construit fără prepoziție sau cu prepoziție și cu locuțiune prepozițională. El determină substantive articulate sau nearticulate: *Lumina* **lunii** *ajungea până la noi.; Pe malurile* **unui râu** *am găsit ghiocei înfloriți.; Această părere* **a savantului** *i-a intrigat pe toți.; Povestea* **lui moș Mihu** *o cunosc și eu.; Lupta* **împotriva dușmanului** *a fost grea.; Barajul* **dinaintea convoiului** *împiedica înaintarea.; Salcâmul* **din fața casei** *a înflorit.* etc.

În limba română el se mai construiește și cu prepozițiile *a, la* și *de la,* ultimele două fiind caracteristice limbii române populare (conținutul acestor construcții este de genitiv, iar forma substantivului de acuzativ): *Puterea* **a trei oameni** *întrece puterea unui singur om.* (= „celor trei oameni"); *Părerea* **a numeroși savanți** *trebuie luată în seamă.* (= „numeroșilor savanți"); *A lăsat ușa* **la casă** *descuiată.* (= „casei"); *Le-a așezat pe pervazele* **la două ferestre.** (= „celor două ferestre"); *A rupt mâneca* **de la cămașă.** (= „cămășii") etc.

Succesiunea de atribute substantivale genitivale face neclară exprimarea, motiv pentru care trebuie evitată.

3.4.1.2. *Atributul adjectival* **(a. adj.)** este exprimat prin adjective de orice proveniență, de orice fel, de orice gen, la orice număr, la orice grad de comparație și în orice caz sau printr-o locuțiune adjectivală (vezi mai sus și pct. 3.3.b):

— prin adjective variabile, calificative (cu o terminație sau cu două terminații; cu două forme flexionare, cu trei forme flexionare sau cu patru forme flexionare): *A clădit pe un teren* **tare.**; *Avea frunze* **argintii.**; *Azi este o vreme* **frumoasă.** etc.;

— prin adjective invariabile: *Poartă haine* **maro.**; *N-am mai văzut* **așa** *om.* etc.;

— prin adjective pronominale (de întărire, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte și negative): *Oamenii* **înșiși** *și-au dat seama de greșeală.; Dorurile* **mele** *n-au întruchipare.* — O. Goga; *Vin la voi cu* **aceste** *propuneri.*; **Care** *bazin e mai adânc.?*; *Am aflat*[1] */* **ce** *subiect*

Scanned with OKEN Scanner

s-a dat la examen.[2] / ; **Fiecare** *lucru se face la timpul său.* ; *Nu pierde* **nici un** *minut* ! etc. ;

— prin adjective de origine participială : *El este un om* **priceput.** ; *Săndel e un băiat* **așezat.** etc. ;

— prin adjective de origine gerunzială : *Se află într-o ordine* **crescândă.** ; *Mâini* **tremurânde** *prind colacii de salvare.* etc. ;

— prin locuțiuni adjectivale : *Avea ochi* **ca cerul.** („albaștri") ; *Iată o formulare* **fără înțeles.** („neinteligibilă") ; *Doar ești om* **în toată firea.** („matur", „serios") etc.

Atributul adjectival exprimat prind adjective variabile calificative și prin adjective pronominale **se acordă** *cu substantivul determinat în gen, număr și caz* : **Dulce** *Bucovină,* **veselă** *grădină, / Cu pomi* **roditori** *și* **mândri** *feciori.* — Mihai Eminescu (feminin, singular, vocativ și masculin, plural, Ac.) ; **Nici un** *zbor în atmosferă* ... — Vasile Alecsandri (neutru, singular, N.) etc.

Uneori, adjectivul cu funcție de atribut este însoțit de articol adjectival : *Omul* **cel mărunțel** *nu zise nimic.* ; *Fata* **cea harnică** *lipi cuptorul.* etc.

Când atributul adjectival determină două sau mai multe substantive regente de genuri diferite, există următoarele *situații* :

A) Dacă substantivele regente se referă la ființe, masculinul are prioritate față de celelalte genuri în stabilirea formei adjectivului-atribut : *Am văzut un leu și o leoaică* **fioroși.** ; *Au adus macrouri, stavrizi și guvizi* **proaspeți.** etc. ;

B) Dacă substantivele regente se referă la lucruri, prioritatea de gen pentru forma adjectivului-atribut este foarte diferită :

a) Substantivelor regente, neutru și feminin, cu formă de singular, de plural sau alternând ca topică și număr, le corespunde un adjectiv-atribut cu formă de neutru feminin plural : *Am primit un pix și o gumă* **albastre.** (o gumă și un pix *albastre* ; niște pixuri și o gumă *albastre* ; o gumă și niște pixuri *albastre* ; un pix și niște gume *albastre* ; niște gume și un pix *albastre* ; niște pixuri și gume *albastre* ; niște gume și pixuri *albastre*) ;

b) Substantivelor regente, masculin și feminin, le corespunde un adjectiv-atribut cu formă de feminin-neutru

plural, când substantivul masculin e la singular, și un adjectiv-atribut cu formă de masculin sau de feminin plural, în funcție de cel mai apropiat substantiv regent (acord prin atracție) : *Le-am împrumutat un sac și o sfoară* **galbene.** (o sfoară și un sac *galbene*; un sac și niște sfori *galbene*; niște sfori și un sac *galbene*; niște saci și o sfoară *galbene*; o sfoară și niște saci *galbeni*; niște saci și niște sfori *galbene*; niște sfori și niște saci *galbeni*);

c) Substantivelor regente, masculin și neutru, le corespunde un adjectiv-atribut cu formă de neutru plural, când substantivul masculin e la singular; un adjectiv-atribut cu formă de masculin plural, când substantivul masculin e la plural, iar cel neutru la singular; un adjectiv atribut cu formă de masculin plural sau de feminin plural, când cele două substantive sunt la plural, în funcție de cel mai apropiat (acord prin atracție) : *Mi-au adus un sac și un cearceaf* **rupte.** (un sac și niște cearceafuri *rupte*; un cearceaf și un sac *rupte*; niște cearceafuri și un sac *rupte*; niște saci și un cearceaf *rupți*; un cearceaf și niște saci *rupți*; niște saci și niște cearceafuri *rupte*; niște cearceafuri și niște saci *rupți*);

d) Când substantivului regent cu sens colectiv și cu formă de singular, neurmat de determinări la plural (dar subînțelese), i se adaugă un atribut adjectival, acesta se pune la plural, masculin sau feminin, realizând un acord după înțeles : *S-au strâns acolo o grămadă* **flămânde.** (de vrăbii); *Veniseră la acea oră o mulțime* **flămânzi.** (de guguștiuci) etc.

Acordul după înțeles este dublat de acordul prin atracție, atunci când regentului amintit mai sus i se adaugă o determinare la plural : *S-au strâns acolo o grămadă de vrăbii* **flămânde.**; *Veniseră la acea oră o mulțime de guguștiuci* **flămânzi.**; *O pădure de fagi* **înalți** *se profila în depărtare.*; *Un pâlc de rațe* **albe** *traversează lacul.* etc.

Trebuie spus că *interpretarea atributelor exprimate prin numerale ca atribute „adjectivale"* (chiar dacă uneori există un acord al unora dintre ele cu substantivele determinate), ca *atribute „substantivale" sau ca atribute „adverbiale" este cu totul greșită*, deoarece numeralele respective nu-și pierd sensurile lor fundamentale de numerale, nu trec, prin schimbarea valorii gramaticale, în clasa adjectivelor, a substantivelor sau a adverbelor, nu-și pierd — cu alte

Scanned with OKEN Scanner

cuvinte — statutul lor morfologic de numerale. *Comportamentul adjectival* al unora (asemănător cu al adjectivelor), *comportamentul substantival* al altora (asemănător cu al substantivelor) și *comportamentul adverbial* al altora (asemănător cu al adverbelor sau al locuțiunilor adverbiale) *nu trebuie confundate cu valoarea morfologică de adjectiv, de substantiv sau de adverb*, nu trebuie să ne ducă la ideea că numeralele au trecut deja, prin schimbarea valorii gramaticale, într-o altă clasă lexico-gramaticală. *Asemănările lor cu adjectivele, cu substantivele sau cu adverbele nu înseamnă deci și identitate morfologică cu acestea.* De aceea, interpretarea lor ca *atribute numerale* respectă întru totul criteriul morfologic de clasificare a atributului, care are în vedere natura, statutul morfologic, calitatea de părți de vorbire distincte a cuvintelor. În consecință, *în limba română există un atribut numeral exprimat prin numeral și nu un atribut adjectival, substantival sau adverbial exprimat prin numeral.* Când numeralul trece, prin schimbarea valorii gramaticale, la o altă parte de vorbire, evident că atunci interpretarea este diferită. În exemplele **Treiul** *din catalog nu-ți face cinste.*, **Sutele** *stăteau împrăștiate pe masă.*, **Secundul** *vasului a preluat comanda.* și **Întâi** *s-a adresat vecinului.* nu mai avem de-a face cu numerale, ci cu substantive cu funcție de subiect (treiul, sutele, secundul) și cu un adverb de timp cu funcție de complement circumstanțial de timp (întâi).

3.4.1.3. *Atributul numeral* (**a. num.**) este exprimat prin numerale de orice fel, de orice gen și în orice caz (vezi mai sus și pct. 3.3. c) :

— prin numerale cardinale : **Trei** *copii se joacă.*; *I-a dat o hârtie* **de cincizeci.**; *Nu le-a spus nimic* **celor cinci** *prieteni.*; *Încălțările* **celor doi** *erau rupte de drum.*; **Patru** *frați lăudați, / Veșnic să nu vă lăsați* ! etc.;

— prin numerale ordinale : *Să discutăm* **al doilea** *caz.*; *Seria* **a doua** *intră la ora* 14. etc.;

— prin numerale colective : **Amândoi** *frații semănau foarte mult.*; *Despre* **tustrei** *judecătorii auzise câte ceva.*; *Chipurile* **amândurora** *erau palide.* etc.;

— prin numerale multiplicative : *Face un efort* **întreit.**; *Obținem un câștig* **înzecit.** etc.;

Scanned with OKEN Scanner

— prin numerale distributive : *Îi așezăm în rânduri* **de câte doi.** ; *Mersul* **câte trei** *era mai indicat.* etc. ;

— prin numerale fracționare : *Mărimea* **unei treimi** *este echivalentă cu două șesimi.* ; *Partea mea avea mărimea* **de o treime.** etc.

— prin numerale adverbiale : *Copierea* **de zece ori** *a aceluiași text l-a plictisit.* etc. ;

— prin numerale procentuale : *Dobânda* **de doi la sută** *este mică.* etc.

Numeralele cardinale compuse de tipul *douăzeci* și *treizeci și șase* din propozițiile *A primit* **douăzeci** *de pachete.* și *În garaj erau* **treizeci și șase** *de mașini.* ridică probleme de interpretare sintactică. Pentru unii lingviști, prezența prepoziției *de* între numerale și substantiv ar fi un indiciu că aceste numerale se comportă formal ca niște determinate ale substantivelor, ca niște elemente regente ale acestora, cu funcție de complemente sau de subiecte, după care ar urma niște substantive-atribute, legate de ele prin prepoziția *de*. Pentru alți lingviști, însă, ele se comportă ca determinante ale substantivelor-complemente sau subiecte pe care le preced, ca atribute ale acestora. De fapt, logic și semantic, trăsătura fundamentală a numeralului (ca și aceea a adjectivului) este cea de element care „completează", care „se alătură", cea de „determinant" și nu cea de „determinat" ; cea de „subordonat" și nu cea de „regent". *Substantivul are deci prioritate, ascendență în raport cu numeralul, subordonându-și-l.*

3.4.1.4. *Atributul pronominal* (**a. pron.**) este exprimat prin pronume de orice fel, de orice gen, la orice număr, în cazurile Ac., D. și G. sau printr-o locuțiune pronominală (vezi mai sus și pct. 3.3. d). În funcție de cazurile în care se află, el se subclasifică în trei categorii : atribut pronominal *în Ac.* (cu prepoziție sau cu locuțiune prepozițională), atribut pronominal în *D.* (fără prepoziție sau cu prepoziție) și atribut pronominal *în G.* (fără prepoziție, cu prepoziție sau cu locuțiune prepozițională).

3.4.1.4.1. *Atributul pronominal în Ac.* este construit cu prepoziție sau cu locuțiune prepozițională, ca și cel substantival. El poate fi exprimat prin pronume personale, reflexive, posesive, demonstrative, interogative, relative și nehotărâte : *Grija* **pentru ei** *este lege.* ; *Om* **ca dum-**

Scanned with OKEN Scanner

Beata *n-am mai văzut.*; *Lauda* **de sine** *nu-i bună.*; *Voce* **ca a ta** *n-am mai auzit.*; *Pregătirile* **pentru aceştia** *ne-au luat timp.*; **De care** *bilete ai luat?*; *Nu ştia*[1] / **de care** *cămăşi să cumpere.*[2] /; *Grijile* **pentru alţii** *l-au dus la neglijarea treburilor personale.* etc.

3.4.1.4.2. *Atributul pronominal în D.* este construit fără prepoziţie sau cu prepoziţie. Construit fără prepoziţie, este exprimat prin formele neaccentuate ale pronumelui personal. Acest dativ cu rol de atribut pronominal este cunoscut în gramatica limbii române sub numele de *dativ posesiv*, deoarece sensul fundamental al structurii pronominale este de posesie. El stă mai ales pe lângă substantive sau adjective articulate hotărât (rar pe lângă substantive nearticulate) şi e prezent mai ales în limbajul poetic: *Din doru-***i** *aprins şi-n veci călător* / *O doină domol se-nfiripă.* — O. Goga; *Pe palida-***ţi** *frunte nu-i scris Dumnezeu.* — Mihai Eminescu. Uneori, apare şi pe lângă verbe, dar se referă de fapt tot la un substantiv: *Gura nu-***ţi** *mai tace.* — Miorița; *Părul* **i-***a albit.*

Atributul pronominal în D. poate fi exprimat şi prin formele accentuate ale pronumelui personal (sau prin alt pronume), dar precedate de o prepoziţie corespunzătoare (întocmai ca cel substantival): *Trimiterea la specializare,* **datorită lui,** *l-a obligat şi mai mult.*; *Obţinerea permisului de pescuit,* **graţie acestuia,** *l-a bucurat nespus.* etc.

El poate fi exprimat şi printr-un pronume reflexiv care însoţeşte obligatoriu un verb, la aceeaşi persoană cu pronumele, dar cu referire tot la un substantiv (e vorba de aşa-zisa valoare de *reflexiv posesiv* pe care o au asemenea construcţii reflexive): **Şi-***a luat revistele.* („revistele sale"); **Îmi** *văd de treburi.* („de treburile mele"); **Ne** *ocupăm locurile.* („locurile noastre") etc.

3.4.1.4.3. *Atributul pronominal în G. (genitival)* este construit, ca şi cel substantival, fără prepoziţie, cu prepoziţie sau cu locuţiune prepoziţională corespunzătoare. El poate fi exprimat prin pronume personale, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte şi negative: *Gândul* **lui** *era numai acolo.*; *Răbdarea* **dumnealor** *a ajuns la limită.*; *Strigătele* **alor noştri** *se auzeau de departe.*; *Turmele* **acestora** *colindă munţii.*; *Părerea* **cui** *s-o luăm în consideraţie?*; *El este cetăţeanul*[1] / *în casa* **căruia** *s-a*

Scanned with OKEN Scanner

produs accidentul.[2] / ; *Faptele* **unora** *lasă de dorit.* ; *Rezultatele* **nici unuia** *nu se compară cu ale lui.* etc.

3.4.1.5. *Atributul verbal* (**a. vb.**) este exprimat printr-un verb sau printr-o locuțiune verbală, luate la un mod nepersonal (vezi mai sus și pct. 3.3. e) :

— prin verb la *infinitiv*, construit de obicei cu prepoziția *de* (mai ales după substantivele abstracte) : *Hotărârea* **de a rămâne** *au luat-o în pripă.* ; *Plecarea* **fără a anunța** *i-a intrigat pe toți.* ; *A sosit și prilejul* **pentru a scrie** *cererea.* etc. ;

— prin verb la *supin.* : *Erau acolo agregate* **de săpat** *șanțuri și macarale* **pentru ridicat** *greutăți.* etc. ;

— prin verb la *gerunziu* (mai rar) : *Pe drum se vedeau niște copii* **alergând** *și un câine* **lătrând** *furios.* etc. ;

— prin verb la *participiu cu sens pasiv.* : *Planșa* **executată** *de el este reușită.* ; *Pomii* **plantați** *de voi au dat roade.* etc. ;

— prin *locuțiune verbală* cu verbul din structură la un mod nepersonal : *Gândul* **de a scoate în relief** *ideile principale îl preocupă.* ; *A văzut de departe un copil* **dându-se de-a dura.** etc.

Tot atribut verbal este și atributul exprimat *prin construcții nominale infinitivale* (precedate de prepoziția *de)* : *Gândul* **de a deveni medic** *nu l-a părăsit nici acum.*

Trebuie arătat că interpretarea participiului-verb, cu sens pasiv, determinant acordat al unui substantiv, ca atribut „adjectival" este eronată ; ea nu corespunde naturii verbale a acestui mod. Așa cum numeralul acordat nu-și schimbă valoarea morfologică, nu trece la o altă parte de vorbire, rămânând ceea ce este de fapt — numeral, atunci când însoțește și determină substantivul (vezi la atributul adjectival și la cel numeral), tot astfel și participiul-verb acordat, cu sens pasiv, nu-și părăsește clasa lexico-gramaticală, rămânând verb cu determinări specifice verbului (cum este complementul de agent) și contractând funcția sintactică de atribut verbal.

3.4.1.6. *Atributul adverbial* (**a. adv.**) este exprimat printr-un adverb (cu sau fără prepoziție) sau printr-o locuțiune adverbială de loc, de timp sau de mod (vezi mai sus și pct. 3.3. f) :

— prin *adverb de loc* : *Bradul* **de-aici** *e mai falnic.* ; *Transportul acestora* **sus** *a durat.* etc. ;

Scanned with OKEN Scanner

— prin *adverb de timp*: *E importantă ziua* **de azi.**; *Culcatul* **devreme** *e recomandabil.* etc.;

— prin *adverb de mod*: *Părăsirea* **hoțește** *a adunării i-a supărat.*; *Trecerea* **încet** *peste pod se impunea.* etc.;

— prin *locuțiune adverbială* (de loc, de timp sau de mod): *Împrăștierea* **ici și colo** *a lucrurilor înseamnă dezordine.*; *Repetarea* **zi de zi** *a materiei asigură o pregătire temeinică.*; *Expunerea* **pe îndelete** *a faptelor i-a convins* etc.

Trebuie arătat că unele adverbe de mod de calificare, de tipul *aievea*, *alene* și *anevoie*, atunci când determină substantive, devin *adjective invariabile* cu funcție de atribute adjectivale: *Nu putea fi decât o întâmplare* **aievea.** („adevărată"); *Acesta e un drum* **anevoie.** („anevoios", „greu"); *Mersul lui* **alene** *trăda siguranță.* („liniștit").

În cazul adverbului *repede* se ajunge la o confuzie a atributului adverbial cu cel adjectival, deoarece atunci când acesta determină substantive, ar putea fi interpretat tot atât de bine și ca atribut adjectival (mai ales că poate fi trecut la plural): *Zborul* **repede** *al graurilor i-a dezorientat.*; *Zborurile* **repezi** *ale graurilor i-a dezorientat.* De fapt, comportarea lui *repede* aici este de adjectiv și nu de adverb.

Uneori, complementele circumstanțiale de mod, exprimate prin adverbe de mod provenite prin schimbarea valorii gramaticale de la adjective, sunt confundate cu atributele adverbiale. Astfel, în exemplele *Aceasta este o sarcină* **greu** *de îndeplinit.*, *Operația este* **ușor** *de executat.*, *Aveți niște ochi* **nespus** *de frumoși.* — cuvintele *greu*, *ușor* și *nespus* sunt adverbe de mod, dar nu cu funcție de atribute adverbiale pe lângă substantivele *sarcină*, *operație* și *ochi*, cum greșit sunt interpretate uneori, ci cu funcție de complemente circumstanțiale de mod pe lângă verbele *de îndeplinit*, *de executat* și, respectiv, pe lângă adjectivul *frumoși*. Unii vorbitori transformă aceste adverbe în adjective cu funcție de atribute adjectivale, fapt care constituie o greșeală de exprimare: *o sarcină* **grea** *de îndeplinit*, *operație* **ușoară** *de executat*, *niște ochi* **nespuși** *de frumoși.*

3.4.1.7. *Atributul interjecțional* (**a. interj.**) este o specie săracă. Îl întâlnim în limba populară, în limba vorbită și, accidental, în limba literaturii artistice (vezi mai sus

Scanned with OKEN Scanner

și pct. 3.3. g.). Este exprimat prin interjecții și prin locuțiuni interjecționale: *Era un om* **he-he** !; **Halal** *exemplu* !, *Uraaa* ! **Bravo** *patriot* ! — I. L. Caragiale; *Am mers pe un drum* **vai și-amar** ! etc.

3.4.2. *După alcătuire* (după structura formei sau expresiei sale); atribut *simplu*, atribut *complex*, atribut *multiplu* și *atribut dezvoltat*.

3.4.2.1. *Atributul* **simplu** este alcătuit numai dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, însoțită sau nu de prepoziție (vezi toate exemplele date până aici la prima clasificare a atributului).

3.4.2.2. *Atributul* **complex** este alcătuit dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, precedată de un adverb de mod de precizare, de întărire, de exclusivitate sau de aproximație: *Plecarea lor* **chiar acum** *ar ușura situația.*; *A primit un colier* **tot de chihlimbar**; *A trimis niște pepeni* **exclusiv verzi.**; *Linia* **cam strâmbă**, *trasă de copil, nu i-a plăcut.* etc.

3.4.2.3. *Atributul* **multiplu** este alcătuit din două sau mai multe părți de vorbire cu sens lexical suficient, aflate în raport de coordonare: *El este un exemplu* **de curaj și de cinste.**; *Crengile* **prunilor și ale piersicilor** *se rup ușor.*; *În poieniță cresc flori* **albe, galbene și roșii.**; *Obiceiul* **de a asculta** *muzică și* **de a lucra** *în același timp e frecvent.*; *Arborii* **din dreapta și din stânga** *erau foarte înalți.* etc.

3.4.2.4. *Atributul* **dezvoltat** este alcătuit dintr-un substantiv și un adjectiv posesiv legat prin cratimă de substantiv, dintr-un numeral cardinal și un substantiv precedate de prepoziția *de*, din adverbul de timp *acum* urmat de un numeral cardinal și un substantiv, dintr-un adverb de timp cu prepoziția *de* urmat de un adverb de loc sau de un numeral cardinal și un substantiv, precedate de prepoziția *în*: *Hărnicia* **bunică-sii** *era recunoscută.*; *Telegrama* **pentru frate-său** *fusese expediată.*; *Drumul* **de zece kilometri** *l-a obosit.*; *Vestea* **de-acum două zile** *i-a dărâmat.*; *Programul* **de azi încolo** *este cel afișat.*; *Plecarea* **de mâine în două zile** *ridică serioase probleme.* Tot dezvoltate sunt și atributele alcătuite din nume și prenume sau din apelative și substantive proprii, nume de persoane: *Sosirea* **la Ionică Pârvu** *l-a bucurat.*; *Discuția* **cu dada Ioana** *a lămurit lucrurile.*;

Scanned with OKEN Scanner

Mașina lui **nenea Niță** *e albă.* etc. (vezi, în acest sens, și exemplele date la fiecare fel de atribut substantival).

3.4.3. *După natura și gradul legăturii lor cu elementul regent*: atribut *neizolat* și atribut *izolat*.

3.4.3.1. *Atributul neizolat* are o strânsă legătură cu elementul său regent, nu este separat prin intonație de acesta (au amândouă aceeași intonație), prezintă o anumită importanță pentru vorbitor, dacă nu este chiar esențial. După gradul de individualizare a obiectului denumit de substantivul regent, se disting două tipuri de atribute neizolate: unul *de identificare* și altul *de calificare (de clasare)*.

3.4.3.1.1. *Atributul neizolat de identificare* urmează după un substantiv regent, articulat cu articol hotărât enclitic (rar nearticulat, la atributul numeral). El *identifică, definește, individualizează* obiectul denumit de substantivul regent, arătând care este acest obiect, deosebindu-l de celelalte din aceeași categorie. Răspunde la întrebarea *care*? Sunt atribute neizolate de identificare:

— atributele substantivale în N.: *Doctorul* **Costineseu** *a plecat la Breaza.* etc.

— atributele substantivale în Ac. și în G.: *Turnul* **de piatră** *s-a prăbușit.*; *Sora* **colegului** *meu este elevă.* etc.;

— atributele adjectivale exprimate prin adjective calificative, însoțite de articole adjectivale, și prin adjective pronominale: *Fata* **cea mică** *era harnică și cuminte.*; *Omul* **acesta** *spune adevărul.*; **Însuși** *directorul a fost de acord.*; **Care** *oraș este mai mare?*; *N-am aflat*[1] / **ce** *soluție a fost adoptată.*[2] /; **Unii** *oameni au defecte mari.* etc.;

— atributele numerale exprimate prin numerale ordinale: *Concurentul* **al doilea** *are șanse.*; **Al treilea** *alergător n-a sosit.* etc.;

— atributele pronominale în Ac., în D. și în G.: *Teama* **de voi** *l-a oprit.*; *În sufletu-***i** *rămâne dorul.*; *Părerea* **lor** *ne interesează.*; *Pălăria* **acestuia** *era albă.* etc.;

— atributele verbale: *Ordinul* **de a părăsi** *zona a fost executat.*; *Pagina* **scrisă** *de tine a fost studiată.*; *Le-a pus pe frânghia* **de uscat** *rufe.*; *Pe drum se văd niște oameni* **grăbindu-se** *spre casă.* etc.;

— atributele adverbiale: *Oamenii* **de-acolo** *gândesc altfel.*; *Ziua* **de mâine** *va fi frumoasă.* etc.

Scanned with OKEN Scanner

3.4.3.1.2. *Atributul neizolat de calificare (de clasare)* urmează după un subiect regent articulat cu articol nehotărât sau nearticulat. El *califică sau clasează* obiectul denumit de substantivul regent, arată una dintre caracteristicile sale, comune și altor obiecte sau distincte de acestea, ce fel de obiect este sau în ce clasă este încadrat. Răspunde la întrebările *ce fel de? de care?* sau *din care?* Sunt atribute neizolate de calificare sau de clasare:

— atributele substantivale în Ac., în D. și în G.: *Puieții* **de brad** *creșteau în voie pe coastă.*; *E tată* **copiilor** *de-acolo.*; *O carte* **a colegului** *se află pe masă.* etc.;

— atributele adjectivale exprimate prin adjective calificative și prin adjective pronominale: *Flori* **albastre** *tremur unde în văzduhul* **tămâiet.** — Mihai Eminescu; *Dați-mi un lacăt* **din cele mici.**; **Inimosul** *băiat l-a ajutat până acasă.*; *Du Oltului din partea mea o* **caldă** *salutare.* — George Coșbuc; *L-a primit cu o mină* **surâzândă.**; *El este un om* **învățat.**; *Era o veche cunoștință* **a mea.** etc.;

— atributele numerale exprimate prin numerale cardinale: *Aici au venit* **cinci** *turiști.*; *Părinții* **celor doi** *așteptau.* etc.;

— atributele pronominale în Ac. și G.: *Om* **ca el** *am mai întâlnit.*; *E un prieten* **al lui.**; *Ajunsese un copil* **al nimănui.** etc.;

— atributele verbale: *Am la mine un act* **scris** *de el.*; *Am obținut un permis* **de pescuit.** etc.;

— atributele adverbiale: *Să-ți aduc iarba* **de-aici.**; *Un copil* **de azi** *știe multe.* etc.;

— atributele interjecționale: **Bravo** *clev!*; **Halal** *cântec! Avea o haină* **ca vai de lume.** etc.

3.4.3.2. *Atributul izolat* are o slabă legătură cu elementul său regent, este separat prin intonație specifică de acesta — marcată prin virgulă — și nu prezintă o importanță deosebită pentru vorbitor. După prezența sau absența ideii de circumstanță în structura expresiei sale se disting două tipuri de atribute izolate: unul *circumstanțial* și altul *necircumstanțial (descriptiv).*

3.4.3.2.1. *Atributul izolat circumstanțial* exprimă simultan o caracteristică suplimentară a obiectului denumit de substantivul la care face referire și o idee circumstanțială referitoare la acțiunea verbului-predicat. Întocmai ca elementul predicativ suplimentar, el are deci *o dublă refe-*

Scanned with OKEN Scanner

rire : la substantivul-subiect și la verbul-predicat. Atributul circumstanțial are următoarele *nuanțe circumstanțiale* :

— de timp (temporală) : **Tânăr**, *omul avusese mulți prieteni* ; **bătrân**, *el rămăsese aproape singur.* ; **Cocoțat** *pe gard, Nicu striga după ajutor.* etc. ;

— de cauză (cauzală) : **Mirat** *de răspuns, omul făcu ochii mari.* ; **Prevăzătoare**, *Irina puse lucrurile la locul lor.* ; **Necăjită**, *cere sfatul / Unei molii tinere.* — George Topârceanu etc. ;

— de condiție (condițională) : **Numai atent** *la fiecare oră, el poate înțelege explicația.* ; **Sănătos**, *omul le poate face pe toate.* ; **Îmbrăcat**, *el s-ar fi sufocat de căldură.* etc. ;

— de concesie (concesivă) : **Frumos** *ca fizic, Gore avea totuși multe defecte.* ; **Supărat** *pe el, se duse totuși până acolo.* etc.

Trebuie să arătăm că un rol important în apariția acestor patru nuanțe circumstanțiale îl au intonația, pauza, unele adverbe (de exclusivitate *numai*, la valoarea condițională, și corelativ *totuși*, la valoarea concesivă) și modul condițional-optativ (la valoarea condițională).

3.4.3.2.2. *Atributul izolat necircumstanțial (descriptiv)* caracterizează numai obiectul denumit de substantivul determinat, îl *descrie* sau îl *explică*, fără a sugera o nuanță circumstanțială prin trimitere la verbul-predicat : *Ouăle,* **albe și moi**, *așteptau pe farfuria întinsă.* ; *S-au oprit încă trei zile într-o altă regiune,* **tot frumoasă și atrăgătoare.** ; *Au poposit la o casă din marginea satului,* **a unui gospodar.** ; *Scările acestea vechi,* **de marmură**, *nu mai fuseseră de mult curățate.* etc.

3.5. **Topica.** Atributul stă fie înaintea, fie în urma, fie și înaintea, și în urma elementului regent.

3.5.1. Stau *numai înaintea elementului regent* următoarele categorii de atribute :

— atributele adjectivale exprimate prin unele adjective invariabile provenite de la adverbe : **Asemenea** *exemplar n-am mai văzut.* **Așa** *serbare mai zic și eu.* ; *La o* **atare** *întrebare nu există răspuns.* etc. (în exemplul *Avem alături un triunghi* **asemenea**., sensul adjectivului se schimbă) ;

— atributele adjectivale exprimate prin adjective pronominale interogative, relative, nehotărâte și negative : **Ce** *veste mi-aduci?* ; *Nu se știe*[1] / **care** *drum duce acolo.*[2] / ;

Scanned with OKEN Scanner

Unii *oameni uită binele făcut.*; **Nici un** *gest nu l-ar fi supărat mai mult.* etc.;

— atributele numerale exprimate prin numerale colective: **Amândoi** *fraţii erau la aceeaşi şcoală.*; **Tustrei** *drumeţii erau obosiţi.* etc.;

— unele atribute interjecţionale: **Bravo** *băiat!*; **Halal** *petrecere!*; **Aram** *pedeapsă!...* — Zaharia Stancu etc.

3.5.2. Stau *numai după elementul regent* următoarele categorii de atribute:

— atributele substantivale în N., Ac. şi D.: *Elevul* **Pietreanu** *se prezintă mâine.*; *Bate vânt* **de primăvară**... — Folclor; *Marinică, nepot* **lui Smarandaclre**, *a făcut iar una boacănă.* etc.;

— atributele adjectivale exprimate prin unele adjective invariabile care se referă la culori sau care provin din adverbe: *Prefer culoarea* **gri.**; *Avea o bluză* **bej.**; *Am trăit un vis* **aievea.** etc.

— atributele numerale exprimate prin numerale distributive, fracţionare şi adverbiale: *Au format grupe* **de câte patru.**; *Valoarea* **unei doimi** *este în funcţie de întreg.*; *Repetarea lecţiei* **de două ori** *l-a ajutat mult.* etc.;

— atributele pronominale în Ac. şi D.: *Oameni* **ca ei** *găseşti rar.*; *O ocazie* **ca asta** *nu întâlneşti oricând.*; *Iubirea* **de sine** *era mare.*; *Pe vârfu-***i** *înalt căzuse zăpadă.* etc.;

— atributele pronominale în G., exprimate prin pronume posesive, demonstrative, nehotărâte şi negative: *M-au trezit strigătele* **alor mei.**; *Cântecele* **acestora** *ne-au impresionat.*; *Apreciem contribuţia* **fiecăruia.** *Maşina* **nici unuia** *nu mergea.* etc.;

— atributele verbale: *Modul lui* **de a recita** *este cu totul original.*; *În poiană am văzut nişte copii* **fugind.**; *Am un pulover* **lucrat** *de soţia mea.*; *E un halat* **de purtat** *vara.* etc.;

— unele atribute interjecţionale: *Am petrecut o vacanţă* **he-he!**; *Am prins la mare o vreme* **doamne-dumnezeule!** etc.

3.5.3. Stau *şi înainte, şi după elementul regent* următoarele categorii de atribute:

— atributele substantivale genitivale: *Apele* **Oltului** *sunt tulburi.* (topică obişnuită); **Ale turnurilor** *umbre peste unde stau culcate.* — Gr. Alexandrescu (topică neobişnuită, caracteristică limbajului poetic) etc.

— atributele adjectivale exprimate prin adjective calificative şi prin adjective pronominale (de întărire,

Scanned with OKEN Scanner

posesive și demonstrative) : *Ziua* **bună** *se cunoaște de dimineață.* — Folclor ; *Paznicul* **însuși** *observase lipsa.* ; *Mama* **mea** *e harnică.* ; *Mă preocupă problema* **aceasta.** (pentru toate exemplele — topică obișnuită) ; *Într-o* **bună** *zi am să l chem.* ; *Și cu* **galbena** *ei zdreanță / Stă-n lumina matură . . .* — George Topârceanu (la aceste exemple — topică neobișnuită, caracteristică limbajului poetic) ; **Însuși** *paznicul observase lipsa.* ; **A mea** *mamă-i harnică.* (topică neobișnuită) ; *Mă preocupă* **această** *problemă.*

— atributele numerale exprimate prin numerale cardinale, ordinale, colective și multiplicative : *Au încărcat* **zece** *vagoane.* (topică obișnuită) ; *Au încărcat vagoane* **zece.** (topică neobișnuită, caracteristică limbajului statistic-comercial) ; *Le facem în trimestrul* **al doilea.**, **Amândoi** *concurenții au șanse.* (topică obișnuită) ; *Le facem în* **al doilea** *trimestru.*, *Concurenții* **amândoi** *au șanse.* (topică neobișnuită, pentru sublinierea ideii exprimate de numerale).

— atributele pronominale exprimate prin pronume interogative și prin pronume relative : *Argumentele* **căruia** *să le iau în considerație?* ; **Ale cărui** *argumente să le iau în considerație?* ; *Am găsit servieta*[1] */ în separeul* **căreia** *se afla lucrarea.*[2] */* ; *Am găsit servieta*[1] */ în* **al cărei** *separeu se afla lucrarea.*[2] */*

3.6. **Punctuația.** Atributul are un dublu comportament din acest punct de vedere :

3.6.1. *Nu se despart prin virgulă* de elementele lor regente atributele neizolate : substantivale (în N., Ac., D. și G.), adjectivale, numerale, pronominale (în Ac., D. și G.), verbale, adverbiale și interjecționale, adică toate atributele de identificare și de calificare sau de clasare (vezi, în acest sens, toate exemplele date de noi până aici și exemplele de la atributele neizolate).

3.6.2. *Se despart prin virgulă* de elementele lor regente atributele izolate : circumstanțiale și necircumstanțiale sau descriptive (vezi, în acest sens, exemplele de la atributele izolate).

3.7. **Valori stilistice.** În anumite contexte, atributul poate avea și el valori stilistice, dintre care cele mai cunoscute sunt următoarele :

— când se află înaintea substantivului determinat și subliniază starea afectivă a vorbitorului și ideea de

superlativ absolut : **Grĕu** *lucru mi-ai cerut, îi zise zgripțuroaica.* — Petre Ispirescu (în loc de : Mi-ai cerut un lucru *foarte greu.*) ; **Máre** *prostie-ai făcut, vecine !* (în loc de : Ai făcut o *foarte mare* prostie, vecine !) etc. ;

— când este exprimat prin substantive precedate de prepoziția *de*, aflate într-un raport de coordonare realizat prin alternare cu ajutorul adverbului repetat *acum* (procedeu ce sugerează comparația) și urmate de alte determinări atributive : *Viforul șuiera, gemea și urla în răstimpuri cu glas* **acum de frunze spulberate, acum de codri zbuciumați, acum de munți** *cu furie* **zguduiți** *pe temeliile lor de cremene eternă.* — C. Hogaș. etc. ;

— când este exprimat prin adjectiv la gradul superlativ absolut, format cu ajutorul unor adverbe sau locuțiuni adverbiale sau al unor substantive nearticulate expresive, urmate de prepoziția *de* : *În mijloc era un bloc* **colosal de mare.** ; *Am văzut un tren* **teribil de rapid.** ; *...și sosi după-amiaza* **ucigător de arzătoare.** — C. Hogaș ; *Acolo au găsit un palat* **din cale-afară de strălucitor.** ; *Are un băiat* **foc de harnic.** etc. Tot ca intensificatoare ale sensurilor pe care le au adjectivele cu funcție de atribute și ca mijloace expresive de exprimare a ideii de superlativ absolut se folosesc și unele adverbe de mod sau unele substantive fără prepoziție, postpuse : *Iată o femeie* **proastă rău** ! ; *Are o fată* **frumoasă foc** ! etc. ;

— când este exprimat printr-un substantiv feminin expresiv, cu sens de superlativ absolut și cu valoare adjectivală : *Are un bărbat* **o bunătate** ! (= Are *o bunătate* de bărbat !) ; *Am văzut un crâng* **o frumusețe** ! (= Am văzut *o frumusețe* de crâng !) etc. ;

— *valoare de* **anaforă** (când se repetă alternat — la singular și la plural — în fața unor substantive-subiecte, împreună cu subiectul-pronume, sau când se repetă la începutul propozițiilor : **Tot** *ce e perfid și lacom,* **tot** *Fanarul,* **toți** *iloții,* / **Toți** *se scurseră aicea și formează patrioții.* — Mihai Eminescu ; **Multe** *războaie am avut* / *și* / **multe** *nenorociri ne-au călcat în vremea asta.* — A. Vlahuță. etc. ;

— *valoare de* **diaforă** (specie de antanaclază : când se repetă cu o diferență fină de înțeles) : **Atâta** *cer pentru* **atâta** *sat* ... — Tudor Arghezi (vastitatea și micimea) ;

Scanned with OKEN Scanner

Asemenea *sumă pentru* **asemenea** *muncă?!* (micimea și vastitatea) etc.;

— *valoare de* **poliptotă** (când se repetă cu forma schimbată după gen sau număr, iar uneori cu o altă funcție sintactică) : **Galbân** *ca făclia de* **galbână** *ceară/ . . . / Groza-acum dormea.* — Vasile Alecsandri; *Pe* **vaste** *suprafețe și în* **vasta** *succesiune a timpurilor, ele își schimbă treptat culoarea.* — Geo Bogza. Are aceeași valoare și când adjectivul-atribut se repetă la un alt grad de comparație : *Ceva* **vechi, foarte vechi** */ . . . / părea a fi viața țăranilor dobrogeni.* — Geo Bogza etc.;

— *valoare de* **superlativ stilistic** (când substituie construcția gramaticală consacrată, pentru exprimarea acestei idei) : *Văd poeți ce-au scris o limbă* **ca un fagure de miere.** — Mihai Eminescu („foarte dulce") — superlativ comparativ; *Când privesc zilele* **de-aur** *a scripturilor române,/ Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine.* — idem („foarte frumoase") — superlativ metaforic etc.;

— *valoare de* **antiptoză** (când se substituie altui atribut în alt caz : din G. în D., trăsătură stilistică a limbii române vechi și a limbii române populare) : *Preot* **deșteptării** *noastre,* **semnelor** *vremii profet.* — Mihai Eminescu; *E nepot* **Ioanei** *lui Vasile.* etc.;

— *valoare de* **comparație** : *Avea o inimă* **ca o floare**.; *Ea este pentru el o muză* **ca un soare** *dătător de viață.* etc.;

— *valoare de* **elipsă** (când reprezintă o locuțiune adjectivală, rezultată din elipsa unui atribut adjectival) : *Băiatul e un tânăr* **de condiție.** (de la : „de condiție *bună*") etc.;

— *valoare de* **eufemism** (când îndulcește, prin substituire, o însușire pe care respectul față de noi și față de alții ne împiedică s-o spunem direct, menajând astfel interlocutorul sau pe cel care nu e prezent) : *Totuși, este o femeie* **de vârstă respectabilă.** (în loc de : „o femeie *bătrână*"); *Și el este un bărbat destul de* **înaintat în vârstă.** (în loc de : „un bărbat *bătrân*") etc.;

— *valoare de* **hipalagă** (când se substituie un atribut adjectival dintr-un caz printr-un atribut substantival din alt caz, sau invers; un element predicativ suplimentar printr-un atribut adjectival, sau invers) : *Drumul* **pietros** *era greu de urcat.* > *Drumul* **de piatră** *era greu de urcat.*; *Se apăra cu o bâtă* **de cioban.** > *Se apăra cu o bâtă* **ciobănească.**; *Am trăit* **fericit** *ani în șir.* > *Am trăit ani în șir*

Scanned with OKEN Scanner

fericiți; *A petrecut nopți întregi* **nedormite.** > *A petrecut* **nedormit** *nopți întregi.* etc.;

— *valoare de* **hiperbat** (când este dislocat și se adaugă, ca o surpriză gramaticală, la sfârșitul propoziției, unde iese mai bine în evidență): *Iar de-al doilea s-a însoțit cu văduva unui grec, Negru Ponte: frumoasă femeie și-aceea, și* **bogată.** — Mihail Sadoveanu etc.;

— *valoare de* **inversiune** (când este dislocat din locul lui obișnuit și așezat înaintea elementului regent, cu sau fără intercalări, adeseori din nevoi prozodice): *Pătrunză talanga* / **Al serii rece** *vânt.* — Mihai Eminescu (în loc de: „vântul *rece al serii*"); *Degetele pline de împunsături* / *Nu mai au* **de sânge** *două picături.* — idem (în loc de: „două picături *de sânge*"); *Ce-mi tot vorbești, tu ăla, de-ți lasă gura apă,* / *De-o cotonoagă veche,* **molatecă,** *de iapă?* — Tudor Arghezi (în loc de: „de o iapă *molatecă*"); *Îmi place să te văd în cuvenitul cadru* / *Sub,* **ruginii și roșii,** *frunzele de viță.* — Lucian Blaga (în loc de: „Sub frunzele de viță *ruginii și roșii*") etc.;

— *valoare de* **metaforă** *sau de* **epitet** *metaforic* (când însușirea obiectului este exprimată impropriu, cu ajutorul numelui altui obiect care are însușire asemănătoare, servind ca imagine ce evocă obiectul comparat prin subînțelegere): *Lunca-n giuru-mi clocotește! o șopârlă* **de smarald** / *Cată țintă lung la mine, părăsind năsipul cald.* — Vasile Alecsandri; *Pe mine m-or plânge* / *Cu lacrimi* **de sânge.** — Miorița; *De treci codri* **de aramă,** *de departe vezi albind* / *Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii* **de argint.** — Mihai Eminescu; *Și-i lângă mine codrul și râurile pline* / *De pești* **în zale lucii.** — Eugen Jebeleanu etc.;

— *valoare de* **metonimie** (când adjectivul care exprimă însușirea psihică este înlocuit cu numele organului fizic implicat, cu care este într-o relație logică): *El este un om* **cu cap.** (în loc de „un om *inteligent*"); *Este o femeie* **cu suflet.** (în loc de „o femeie *bună*") etc. (asemenea structuri au, evident, valoare morfologică de locuțiuni adjectivale);

— *valoare de* **oximoron** (când este asociat cu un regent care exprimă o noțiune caracteristică, în raport cu aceea exprimată de el — de cele mai multe ori — sau când este asociat cu un alt atribut care exprimă asemenea noțiune — rar): *De-***mbunătățiri rele** *cât vrei suntem sătui.* — Gr.

Scanned with OKEN Scanner

Alexandrescu ; **Neguri albe** *strălucite / Naște luna argintie.* — Mihai Eminescu ; *...covoarele, jilțurile și cărțile ard fără văpaie și cu scrumuri mobile în* **focul rece** *al topirii de sine.* — Tudor Arghezi ; *...urcioare mai frumoase și mai zvelte / cu mijlocul de* **păcătoase sfinte fete.** — Lucian Blaga etc.;

— *valoare de* **paradox** (când prin el se enunță ca adevărată o idee aparent contrară adevărului sau părerilor comune, se sugerează o judecată aparent absurdă) : *Dulci cuvinte* **ne-nțelese,** *însă* **pline de-nțeles!** — Mihai Eminescu (cu structură aparent similară cu a oximoronului — sintagmă de cuvinte ce exprimă noțiuni contradictorii) ; *Iar oamenii* **din** *aceste* **închisori** *erau singurii oameni liberi* **din** *acea uriașă* **închisoare.** — Geo Bogza (aici împletit cu poliptota — repetarea aceluiași cuvânt sub diverse forme flexionare — și cu antanaclaza — repetarea aceluiași cuvânt cu sensuri diferite) etc.;

— *valoare de* **paronomază** (când este exprimat prin paronime în aceeași propoziție) : *Caii suri de la docarul unchiului mă duceau prin văi îmbălsămate, cu* **porumbrele** *vinete și* **porumburi** *coapte, într-o întreagă lume nouă.* — Nicolae Iorga etc.;

— *valoare de* **personificare** *sau de* **epitet personificator** (când atribuie unor obiecte însușiri omenești) : *...nenumărate grămezi vinete de nouri* **posomorâți, cu frunți îndrăznețe și amenințătoare,** *se iviră fără veste.* — C. Hogaș ; *...nenumărate pâraie se despletesc / .../ printre dealurile* **blânde** *ale Moldovii.* — A. Vlahuță etc.;

— *valoare de* **predicat psihologic** (când poartă accentul predicativ în propoziție și este intonat mai ridicat, devenind suport al comunicării) : *Vijelii* **cumplite** *au trecut peste noi.* — A. Vlahuță ; *Dar abia înăuntru / .../ începe* **marea** *și* **foarte noua** *ei poezie.* — Geo Bogza etc.;

— *valoare de* **epitet** (când exprimă o însușire ce înfățișează imaginea obiectului, așa cum se reflectă ea în simțirea și în fantezia scriitorului) : *ornant* (când exprimă o însușire obișnuită, permanentă a obiectului : *S-a dus zăpada* **albă** *de pe întinsul țării.* — Vasile Alecsandri), *individual* (când exprimă o însușire individuală, caracteristică a obiectului, legată de o anumită circumstanță : *Flori* **albastre** *tremur ude în văzduhul* **tămâiet.** — Mihai Eminescu ; *Dar deșteaptă-ți mintea, dar te uită-n* **neagra** *zare!* — Al. Davila ;

Scanned with OKEN Scanner

Era liniște **împărătească.** — Gala Galaction), *personificator* (rezultă dintr-o personificare : *Dar când știu c-o să vă-nghețe / Iarna* **mizerabilă**, / *Mă cuprinde o tristețe* / **Irremediabilă** . . . — George Topârceanu), *antitetic* (când creează un raport antitetic cu regentul : *Ele sar în bulgări* **fluizi** *peste prundul din răstoace.* — Mihai Eminescu), *metaforic* (când presupune o comparație sau când reprezintă un determinant concret al unui nume abstract : *Iar femeile se prelingeau pe lângă vitrine, cu mlădieri* **de feline dezmierdate.** — Cezar Petrescu), *depreciativ litotic* (când calificativul este atenuat prin diminutivarea expresiei : *Numai un om* **prostuț** *putea face asta.* ; *Lasă-l în pace, că e un om* **sărăcuț** *cu duhul.* etc.), *proleptic* (când exprimă o idee mai degrabă decât se așteaptă, pentru a o scoate mai bine în evidență : *Ce frumoasă, ce nebună / E* **albastra-mi, dulce** *floare !* — Mihai Eminescu etc.). Uneori, se poate prezenta ca un *epitet dezvoltat — dublu* (**Vesela verdea** *câmpie acum pare ruginită.* — Vasile Alecsandri), *triplu* (*. . .cum izbucnesc deodată din* **depărtare—ascunse—adânci** *izvoare.* — Șt. O. Iosif) sau *în cumul* (*Bucegii în plină iarnă, fără* **uriașul, generosul, abundentul, profundul, afânatul, selipitorul, imaculatul,** *mereu* **reînnoitul** *lor strat de omăt!* — Geo Bogza).

3.8. **Elipsa** *(cu aspectele ei* : **subînțelegerea și suspensia**), **repetiția** *și* **izolarea** *atributului.*

3.8.1. Unele construcții cu valoare partitivă (care au în structură prepoziția *din*) au luat naștere dintr-o structură mai dezvoltată, în care exista un atribut substantival, pierdut cu timpul : *E o masă* **din brad.** („din *lemn* de brad") ; *E o carte* **din** 1918. („din *anul* 1918") etc.

În vorbirea familiară, întâlnim câteva **expresii eliptice** care au rezultat din îndepărtarea atributelor adjectivale sau substantivale. Acestea s-au gramaticalizat în decursul folosirii lor continue : *El* **are temperatură.** (în loc de : „temperatură *ridicată*") ; *Ea* **are tensiune.** (în loc de : „tensiune *mare*") ; — *I-ai văzut tu ?* — **Pe cuvânt.** (în loc de : „Pe cuvânt *de onoare*"). Chiar și locuțiunea adjectivală *de calitate* este rezultatul unei elipse lexicale — a adjectivului cu funcție de atribut adjectival *bună* : *Avem marfă* **de calitate.** (în loc de : „de calitate *bună*"). Sensul adjectival de „bună" a fost preluat de structura *de calitate*, care a devenit cu timpul o locuțiune adjectivală.

Scanned with OKEN Scanner

În limba română vorbită sunt tot mai folosite unele locuțiuni verbale cu elipsa atributelor adjectivale din structură: *a aduce la brazdă* („a acomoda" pe cineva) < a aduce la brazdă *bună*; *a face bucăți* („a tăia" ceva) < a face bucăți *mici*; *a face burtă* („a se îngrășa") < a face burtă *mare*; *a nu face purici* („a nu sta mult" într-un loc) < a nu face purici *mulți*; *a pune o vorbă* („a interveni" pentru cineva) < a pune o vorbă *bună*; *a-și ține cuvântul* sau *a se ține de cuvânt* („a respecta o promisiune", „a se achita de o datorie") < a-și ține cuvântul *dat*, a se ține de cuvântul *dat*.

3.8.1.1. *Subînțelegerea* atributului este de obicei simultană cu aceea a subiectului, a complementului sau chiar a predicatului, mai ales în dialog: *Pomii din grădina mea au înflorit*[1] / *și* / *au legat rod.*[2] / (în propoziția a 2-a se subînțelege: „pomii *din grădina mea*"); — *Omul a avut la el bani mulți?* — *A avut.* („la el bani *mulți* omul"); — *Cine a pus pe scara curată cizmele murdare de noroi?* — *El.* („a pus pe scara *curată* cizmele *murdare* de noroi") etc.

3.8.1.2. *Suspensia* atributului este caracteristică dialogului (în aprecieri favorabile și nefavorabile). De obicei o constatăm la atributul adjectival: — *Să știi că nu pot sta de vorbă cu el. Este un om . . .* („dificil", „imposibil"); — *A, da! Doina este o profesoară . . .* („deosebită", „excelentă", „foarte bună") etc.

3.8.2. În vorbirea afectivă există **repetiții** — imediate sau la distanță — ale unor atribute adjectivale care au ajuns, cu timpul, să sugereze ideea de superlativ absolut: *Am văzut ieri un cerb* **frumos, frumos.** („foarte frumos"); *A fost odată o femeie* **bătrână, bătrână.** („foarte bătrână") etc. Este cunoscută în poezia populară repetiția la distanță a atributului adjectival *verde*: *Frunză* **verde** *și iar* **verde** / *Ce-am iubit nu se mai vede.*

3.8.3. Vorbitorii și scriitorii **izolează** uneori — primii prin intonație și pauză, iar ceilalți și cu ajutorul punctuației — anumite atribute, obținând în acest fel unele efecte stilistice: — *Adu-mi, te rog, de pe masă stiloul.* **Cel negru.**; *A ieșit un greieruș,* / **Negru, mic, muiat** *în tuș . . .* — George Topârceanu etc.

3.9. **Propoziții atributive.** Echivalentul sintactic al atributului în planul frazei este *subordonata atributivă* (AT), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un substantiv, un pronume sau un numeral din propoziția regentă: *Vânătorul* **Pârvu**/ *a împușcat un lup.* > *Vânătorul*[1] / **care se numește Pârvu**[2] / *a împușcat un lup.*[1] /; *Sosirea lui* **la Iași** *i-a bucurat.* > *Sosirea lui*[1] / **unde se hotărâse**[2] / *i-a bucurat*[1]./; *Trimiterea la timp a medicamentului,* **grație Soniei,** *i-a salvat viața.* > *Trimiterea la timp a medicamentului,*[1] / **grație celei ce se îngrijise de asta**[2], / *i-a salvat viața.*[1] /; *Teiul* **dinaintea casei** *era plin de flori.* > *Teiul*[1] / **care se afla înaintea casei**[2] / *era plin de flori.*[1] /; *Omul* **cel harnic** *se descurcă.* > *Omul*[1] / **care este harnic**[2] / *se descurcă.*[1] /; *A primit o hârtie* **de o sută.** > *A primit o hârtie*[1] / **care valorează o sută.**[2] /; *Om* **ca el nu mai întâlnim.**; > *Om*[1] / **cum este el**[2] / *nu mai întâlnim.*[1] /; *Dorința* **de a participa** *la concurs este mare.* > *Dorința*[1] / **să participe la concurs**[2] / *este mare.*[1] /; *Livada* **de-acolo** *are multă iarbă.* > / *Livada*[1] / **care e acolo**[2] / *are multă iarbă.*[1] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B, subcapitolul 3).

3.10. **Raportul (relația) atributiv(ă).** Este raportul (relația) existent(ă) între atribut și regentul său (un substantiv, un numeral sau un pronume), reprezentat(ă) simbolic în două feluri, în funcție de topica atributului: $R \leftarrow A$ sau $A \rightarrow R$. Este un raport (o relație) de subordonare unidirecționat(ă), de la determinant (atribut) la determinat (substantiv, numeral, pronume), realizat(ă) cu două feluri de mijloace (prin juxtapunere și prin joncțiune), în trei variante: recțiune, acord, aderență (vezi detaliat mai înainte la secțiunea I „INTRODUCERE", pct. 4.2.).

4. Complementul: C

4.1. **Definiție și caracteristici.** Este partea secundară de propoziție care însoțește și determină:

— un verb (la un mod predicativ sau la un mod nepredicativ): *Priveau atenți* **marea.**; *Să mă gândesc* **mai**

Scanned with OKEN Scanner

bine.; *Aș vorbi* **cu ei.**; *Așcază-te* **aici!**; *O fi discutând* **acum.**; *Începe a cânta* **la pian.**; *Îndreptându-se* **spre cei doi**, *a salutat cuviincios.*; *Cartea primită* **de Ion** *este utilă.*; *Are întotdeauna de spus* **ceva.**;

— o locuțiune verbală (cu verbul din structură la un mod predicativ sau la un mod nepredicativ): *Omul dădu bice* **cailor.**; *Întâi să stau de vorbă* **cu cei trei.**; *Acesta ar da poruncă* **numaidecât.**; *Aveți grijă* **de aceștia.**; *Va fi stând pe gânduri* **la ora** *asta.*; *Și continuă a da ajutor* **cu plăcere.**; *Dând fuga* **acolo**, *și-a găsit pardesiul.*; *Aceasta este lucrarea dată publicității* **de profesor.**; *Are de dat cu mătura* **prin bucătărie.**;

— un verb copulativ + numele predicativ: *Fumul este caracteristic* **focului.**; *Ea este vânzătoare* **în cartierul** *nostru.*; *Fenomenul e vizibil* **zilnic.**; *Apa râului devine limpede* **cu încetul.** etc.;

— un adjectiv: *Am primit un coș plin* **cu flori.**; *Acesta e un lemn bun* **pentru viori.**; *E un tânăr atent* **la mișcări.** etc.;

— un numeral cardinal (rar): *Ei, zece* **la număr**, *pot obține victoria.*; *Noi, patru*, **ca număr**, *nu ne putem încumeta.*;

— un adverb: *Alerga* **atât** *de repede, că nu te puteai ține după el.*; *Merge paralel* **cu drumul.**;

— o interjecție predicativă: *Iată* **cartea!**; *Vai* **ție!**; *Hai* **mai repede!** etc.

El este foarte bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, dar diferențiate, în funcție de specii, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata completivă corespunzătoare (de asemenea, diferențiată pe specii) din planul frazei.

4.2. **Întrebări.** Complementul se află (răspunde) cu (la) foarte multe întrebări, în funcție de felul fiecăruia (clasificarea lui presupune o mare diversitate de categorii). Pentru fiecare complement în parte, vezi întrebările de la subcapitolul respectiv (mai departe). Identificarea sa însă se face și după statutul morfologic al regentului acestuia (de verb, de locuțiune verbală, de adjectiv, de adverb sau de interjecție predicativă), cu care formează o sintagmă.

Scanned with OKEN Scanner

4.3. **Mijloace de exprimare.** Complementul poate fi exprimat prin toate părțile de vorbire cu sens lexical suficient: substantive (în cazurile Ac., D. sau G.), cu sau fără prepoziții sau locuțiuni prepoziționale, și locuțiuni substantivale; adjective (în cazul Ac. cu prepoziție), numerale (în cazurile Ac., D. sau G.), cu sau fără prepoziții sau locuțiuni prepoziționale; pronume (în cazurile Ac., D. sau G.), cu sau fără locuțiuni prepoziționale; verbe (la toate modurile nepersonale) sau locuțiuni verbale (cu verbele din structură la toate modurile nepersonale); adverbe cu sau fără prepoziții sau locuțiuni adverbiale; interjecții, construcții infinitivale sau gerunziale nominale (vezi, în acest sens, în continuare, mijloacele de exprimare la fiecare specie de complement în parte).

4.4. **Clasificare.** Complementul se clasifică în funcție de trei criterii fundamentale:

4.4.1. *După conținut*, după ceea ce exprimă fiecare în raport cu termenul determinat: complemente *necircumstanțiale* și complemente *circumstanțiale*.

4.4.1.1. Sunt *complemente* **necircumstanțiale** acele complemente care nu exprimă circumstanțe, împrejurări, ci *fac referire la acțiuni, însușiri, caracteristici*. Ele sunt strâns legate de termenii determinați și au un conținut mai abstract decât al celor circumstanțiale și mai greu de definit. Din această categorie fac parte: complementul *direct*, complementul *indirect* și complementul *de agent*.

4.4.1.1.1. **Complementul direct (c.d.)** este foarte bine reprezentat în limba română, ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata completivă corespunzătoare din planul frazei. El arată *obiectul* asupra căruia se exercită nemijlocit, direct acțiunea unui verb tranzitiv, a unei locuțiuni verbale tranzitive sau conținutul verbal tranzitiv al unei interjecții predicative: *Ascultăm* **muzică.**; **L-a** *luat la rost.*; *Na* („ține") **cartea.**

Uneori, obiectul indicat de complementul direct, exprimat prin substantiv comun, nume de lucru, reprezintă *rezultatul acțiunii* verbului tranzitiv.: *El și-a confecționat* **un zmeu.**; *Meri și-a croit* **o bluză.**; *Ei își scriu* **temele.**; *Copiii fac* **desene** *pe asfalt*. Asemenea complemente directe se numesc *complemente directe* **rezultative.** Alteori, acest

Scanned with OKEN Scanner

obiect indicat de complementul direct, este exprimat prin substantive comune, nume de lucruri, care au aceeași rădăcină ca și verbul tranzitiv sau care fac parte din aceeași sferă semantică cu acesta (construcții învechite, de factură populară) : *Cântă-ți* **cântecul.** ; *Dansează-ți* **dansul.** ; *Scrie-ți* **scrisoarea.** ; *Fredonează* **o melodie.** ; *A visat* **un vis.** etc. Asemenea complemente se numesc *complemente directe* **interne.** Prin analogie cu acestea, au apărut în limba română populară complemente directe interne care determină verbe frecvent intranzitive (construcții rare, cu tentă arhaică) : *Își trăiește* **traiul.** *(viața, soarta)* ; *Ați luptat* **luptă** *grea.* ; *Își doarme* **somnul.** etc. În opoziție cu aceste complemente directe, se mai află în limba română și complemente *directe* **externe** (majoritatea), exprimate prin substantive care nu au aceeași rădăcină cu verbul tranzitiv și nici aceeași sferă semantică cu acesta (vezi toate celelalte exemple date mai jos).

Complementul direct răspunde la întrebările *pe cine?* (pentru cel exprimat prin substantive sau pronume ce se referă mai ales la persoane și ființe — vezi mai departe) și *ce?* (pentru cel exprimat prin substantive sau pronume ce se referă mai ales la lucruri, prin unele numerale, prin verbe și prin interjecții — vezi mai departe).

El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazul Ac. precedate sau nu de prepoziția *pe* : *Îl ajut* **pe colegul** *meu.* (pe cine?) ; *Pe stradă întâlnim* **băieți și fete.** (ce?) ; *Mi-a adus* **calul.** (ce?) ; *Am cerut* **un formular.** (ce?) ; *Am văzut-o* **pe Camelia.** (pe cine?) etc. ;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective), în cazul Ac., precedate de prepoziția *pe* : *I-a trimis* **pe cei doi** *la țară.* ; **Pe-al doilea** *nu l-a primit.* ; *Îi văd* **pe amândoi.** etc. ;

— *pronume* (personale, posesive, reflexive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte și negative), în cazul Ac., precedat sau nu de prepoziția *pe* : *Ei* **vă** *așteaptă* **pe voi.** ; *Să-***i** *auzim* **pe-ai noștri.** ; *Prin asta* **se** *condamnă* **pe sine.** ; *Nu știam* **aceasta** *atunci.* ; **Ce** *dorești dumneata?* ; *Nu am aflat*[1] / **ce** *are.*[2] / ; **Pe unii** *nu-i cunosc.* ; *N-a făcut* **nimic.** etc. ;

— *verbe* (la modurile infinitiv, gerunziu și supin) : *A început* **a fluiera.** ; *Am auzit* **vorbindu-se.** ; *Are* **de lucrat** *o planșă.* etc. ;

— *interjecții* : *A auzit* **poc!** etc.

Complementul direct se mai poate exprima uneori și *prin construcții infinitivale nominale* (formate din infinitivele verbelor copulative însoțite de nume predicative) sau *prin construcții infinitivale relative obiective* (formate din verbul tranzitiv *a avea*, la infinitiv, și din pronume sau adverbe relative) : *Încearcă și el* **de a fi folositor.** ; *Începe* **a deveni atent.** ; *Are* **ce vinde.** (pentru : *are* **marfă**) ; *Are* **unde dormi.** (pentru : *are* **locuință**) ; *N-are* **când rezolva.** (pentru : *n-are* **timp**) ; *N-are* **cum veni.** (pentru : *n-are* **mijloc de transport**).

Alteori, complementul direct se poate exprima *prin substantive nearticulate, la plural, precedate de prepoziția* **la**, care are aici o valoare afectivă și chiar un sens de cantitate numerică, mare și nedeterminată („atâția", „atâtea", „mulți", „multe"), în virtutea căruia a evoluat către un cuvânt-adjectiv. Este o construcție de factură populară și familiară, inițial cu sens de loc, fiind lipsită de afectivitate. Cu timpul prepoziția a evoluat spre un sens cantitativ, căpătând o valoare afectivă : de la *Am lucrat* **la șanțuri.** la *Am lucrat* **la șanțuri** *de te sperii.* („atâtea șanțuri", „multe șanțuri"). De aici s-a ajuns la construcțiile : *Ion cară toată ziua* **la saci.** ; *A băut* **la apă** *de s-a umflat.* etc. (vezi și construcția paralelă cu funcție de subiect la pct. 1.3.3. de la paragraful 1.3. „Mijloace de exprimare", subcapitolul 1 „Subiectul").

Sunt complemente directe și cele exprimate prin substantive comune, precedate de numerale și așezate după anumite verbe tranzitive, deși dau impresia unor complemente circumstanțiale de mod de măsură (datorită faptului că ne impresionează în primul rând mărimea sau cantitatea exprimată de numeralele care ocupă primul loc în construcție) : *Are* **două zeci de cărți.** ; *Ți-au dat* **zece lei.** ; *A colindat* **șapte țări.** ; *A văzut* **patru capitale.** ; *I-a înmânat* **cinci hărți.** etc. După verbe ca *a costa, a cântări, a valora, a sări, a alerga, a înota* etc., asemenea construcții *se apropie mai mult de un complement circumstanțial de mod*, părăsind sfera complementului direct (mărimea sau cantitatea exprimată prin numerale domină construcția) : *Cartea costă* **doisprezece lei.** ; *Lemnul cântărește* **cincizeci de kilograme.** ; *Stiloul valorează* **trei sute de lei.** ; *El a sărit* **cinci metri.** ; *Ea a alergat* **trei kilometri.** ; *Ei au înotat* **șase leghe.** etc.

Scanned with OKEN Scanner

Construcțiile cu valoare partitivă de tipul *ca acestea, de acestea, din acestea* sunt numai aparent complemente directe, deoarece ele determină de fapt, ca atribute, niște substantive sau pronume eliptice, deduse din context, care sunt adevăratele complemente directe : *Am și eu* **ca acestea.** (**de acestea, din acestea**) — adică *„mănuși* ca acestea", *„unele* ca acestea" (de acestea, din acestea). Totuși, vom observa că asemenea structuri au pornit pe drumul gramaticalizării, preluând treptat funcția substantivelor și a pronumelor eliptice.

Complementul direct este *anticipat* prin formele neaccentuate de acuzativ ale pronumelui personal sau reflexiv, atunci când este așezat după verb și când este exprimat prin :

— pronume (personal, demonstrativ, posesiv sau reflexiv) : **Îl** *ajută* **pe el. (pe acesta, pe-al meu)** ; **Se** *studiază* **pe sine.** ;

— substantiv comun, nume de persoană, articulat cu articol hotărât enclitic și precedat de prepoziția *pe* : **L-***am așteptat* **pe tata. (pe fratele** meu) ; *Am îngrijit*-**o pe mama. (pe sora** mea) ;

— substantiv propriu, nume de persoană, precedat de prepoziția *pe* : *Ieri* **l-***am întâlnit* **pe Ion.** ; *Azi am văzut*-**o pe Ileana.**

El este **reluat** prin aceleași forme pronominale, atunci când este exprimat prin aceleași părți de vorbire amintite, așezate însă înaintea verbului : **Pe el (pe acesta, pe al meu) îl** *ajută.* ; **Pe sine se** *studiază.* ; **Pe tata (pe fratele** *meu)* **l-***am așteptat.* ; **Pe mama (pe sora** *mea) am îngrijit*-**o.** ; **Pe Ion l-***am întâlnit ieri.* ; **Pe Ileana** *am văzut*-**o** *azi.*

Verbele dublu-tranzitive (ca : *a asculta, a chestiona, a examina, a verifica, a învăța, a sfătui, a întreba, a ruga* pe cineva, ceva) pot avea simultan, în aceeași propoziție, *două complemente directe,* diferite după conținut : un complement direct *al ființei* (exprimat prin nume de ființe sau prin pronume care se referă la ființe) și un complement direct *al lucrului* (exprimat prin nume de lucruri sau prin pronume nehotărâte și verbe la infinitiv) : **L-***a ascultat* **lecția.** ; *A învățat*-**o multe.** ; **M-***a întrebat* **ceva.** ; *Examinăm* **pe elevi conjugările.** ; **Te** *rog* **ceva.** ; *Omul* **îl** *sfătui* **a spune** *totul.* etc.

Nu trebuie să confundăm complementul direct, exprimat prin substantiv, care răspunde la întrebarea *ce?* cu

subiectul exprimat prin substantiv cu aceeași formă, răspunzând la aceeași întrebare. În acest caz, apelăm la prezența prepoziției *pe*, semn distinctiv al acuzativului-complement direct, care aduce precizarea dorită. Astfel, în loc de **Oamenii** *ajută* **oamenii.** putem spune **Oamenii** *ajută* **pe oameni.**

Din cele discutate până aici se poate vedea că un complement direct *poate fi așezat* fie după verbul, locuțiunea verbală sau interjecția predicativă determinată (într-o topică obișnuită, neafectivă), fie înaintea verbului și a locuțiunii verbale determinate (într-o topică neobișnuită, afectivă), fără a se despărți prin virgulă de acestea. Cel exprimat prin pronume interogative sau relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite (vezi exemplele date la pronume).

Echivalentul sintactic al complementului direct în planul frazei este *subordonata completivă directă* (C.D.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb tranzitiv, o locuțiune verbală tranzitivă sau o interjecție predicativă cu un conținut verbal tranzitiv, din propoziția regentă: *L-am întâlnit* **pe Vlad.** > *L-am întâlnit*[1] / **pe cine-mi este drag.**[2] /; *Ți-am adus* **caietele.** > *Ți-am adus*[1] / **ce mi-ai cerut.**[2] /; *A băgat de seamă* **asta.** > *A băgat de seamă*[1] / **că are o defecțiune.**[2] /; *Poftim* **atlasul.** > *Poftim*[1] / **ce mi-ai împrumutat.**[2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B, subcapitolul 4, paragraful 4.1.1.).

4.4.1.1.2. **Complementul indirect (c.i.)**, este foarte bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata completivă corespunzătoare din planul frazei. El arată *obiectul* căruia i se atribuie o acțiune, o însușire sau o caracteristică, determinând un verb (tranzitiv sau intranzitiv), la orice diateză; o locuțiune verbală, un adjectiv, o locuțiune adjectivală, un adverb sau o interjecție predicativă: *Am trimis* **copiilor** *un pachet.*; **Lui i-***a fost reținută scrisoarea.*; *S-au ridicat cu toții* **împotriva lui.**; *Toată ziua ne-am bătut capul* **cu lucrarea** *asta.*; *Era un disc asemănător* **cu aceasta.**; *Este un om în stare* **de orice.**; *Zbura paralel* **cu trenul.**; *Vai* **ție,** *omule!*

Trebuie spus că structurile de tipul *aproape de noi, (departe de noi), împreună cu el* și *potrivit cu prevederile* din propozițiile : *S-a așezat* **aproape de noi.**, *A plecat* **împreună cu el.** și *Acționează* **potrivit cu prevederile** *tratatului.* au fost interpretate în două feluri. După unii cercetători, ele ar reprezenta niște complemente — primul, circumstanțial de loc ; al doilea, circumstanțial sociativ ; al treilea, circumstanțial de mod — exprimate prin pronume personale (primele două) și prin substantiv (ultimul) în Ac., precedate de locuțiunile prepoziționale *aproape de, departe de, împreună cu* și *potrivit cu* (alcătuite din adverb + prepoziție). După alți cercetători, aici ar fi vorba de niște complemente indirecte *(de noi, cu el, cu prevederile)* care determină adverbele precedente *(aproape, departe, împreună* și *potrivit)*. Dacă inițial ele au fost într-adevăr niște complemente indirecte ale unor adverbe, cu timpul structurile *aproape de, departe de, împreună cu* și *potrivit cu* s-au transformat, prin gramaticalizare, în niște locuțiuni prepoziționale ce preced complementele circumstanțiale amintite mai sus.

Complementul indirect răspunde la următoarele întrebări :

— *cui?* (pentru c.i. în D. fără prepoziție) : *Vorbește-i* **băiatului.** ; — *Brava* **lui** *!* — Zaharia Stancu ;

— *contra cui?, împotriva cui? asupra cui?,* (pentru c.i. în G. cu prepoziție) : *Se ridică* **contra acestora.** ; *A acționat* **împotriva lor.** ; *Au năvălit* **asupra lui.** ;

— *cu cine?, cu ce?, de cine?, de ce?, de la cine?, despre cine? despre ce? din ce?, după cine?, față de cine?, față de ce? în cine?, în ce?, la cine?, la ce?, pe lângă cine?, pentru cine?, pentru ce?, peste cine?, peste ce?* etc. (pentru c.i. în Ac. cu prepoziție) : *S-a întâlnit* **cu fratele** *lui.* ; *Se luptau* **cu valurile.** ; *S-a lovit* **de mine.** ; *L-a agățat* **de o creangă.** ; *Știu asta* **de la colegi.** ; *Mi-a vorbit* **despre sora** *lui.* etc. ;

Complementul indirect în Ac. poate răspunde și la întrebările *cu câți? cu câte?, cu al câtelea?, cu a câta?, de câți?, de câte?, de al câtelea?, de a câta?, de la câți?, de la câte?, despre câți?, despre câte?, din câți?, din câte?, față de câți?, față de câte?, la câți?, la câte?, pentru câți?, pentru câte?* etc. — atunci când este exprimat prin numerale (cardinale, ordinale sau colective) : *A discutat* **cu doi (cu două).** ; *S-a izbit* **de doi (de două).** ; *Le-a primit* **de**

Scanned with OKEN Scanner

la al doilea (de la a doua). ; *A dat relații* **despre amândoi** (despre amândouă). etc.

Uneori, complementul indirect în D. (cu întrebarea *cui?*) poate determina un verb eliptic, subînțeles din context. El însoțește fie un substantiv de origine verbală sau cu înțeles de acțiune (construcție mai veche), fie un substantiv obișnuit (construcție mai nouă, imitată după modele străine). Asemenea construcții sunt intonate suplimentar și sunt caracteristice titlurilor și lozincilor : *Cinstire* **strămoșilor** *!* (aducem, să dăm) ; *Slavă* **eroilor** *!* (să aducem) ; *Laudă* **patriei** *!* (să aducem) ; *Succes* **candidaților**! (urăm) etc. Când acest complement este așezat înaintea substantivului din formulare, atunci el se izolează prin paranteza orizontală sau prin virgulă : **Strămoșilor** — *cinstire veșnică !* ; **Patriei** — *dragostea noastră eternă !* **Țării** — *mai mult cărbune !* etc.

Complementul indirect este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile G. (cu prepozițiile *contra, împotriva, asupra*), D. (fără prepoziție) și Ac. (cu prepozițiile *către, cu, de, de la, despre, din, după, în, între, la, pe lângă, pentru, peste* — și cu locuțiunea prepozițională *față de*) : *Luptă* **contra răufăcătorilor.** ; *I le trimite* **lui Ion.** ; *Nu discutați* **despre prieteni** *în absența lor.* ; *Fiți înțelegători* **față de colegi.** etc. (vezi și alte exemple cu prepozițiile amintite mai sus, la întrebări).

— *adjective* în cazul Ac. (cu prepoziția *din*) : **Din roșu** *s-a făcut galben și* **din galben** *s-a făcut portocaliu.* etc. ;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective) în cazurile G. (cu prepozițiile *contra, împotriva, asupra*), D. (fără prepoziție) și Ac. (cu prepozițiile *către, cu, de, de la, despre, din, după, în, între, la, pe lângă, pentru, peste*, și cu locuțiunea prepozițională *față de*) : *A acționat* **împotriva celor doi.** ; *Nu a spus nimic* **celui de-al doilea.** ; *Răspunzi* **de amândoi.** ; *Manifestați* **față de cei trei** *tot respectul.* etc. ;

— *pronume* (personale, reflexive, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte sau negative) în cazurile G. (cu prepozițiile *contra, împotriva, asupra*), D. (fără prepoziție) și Ac. (cu prepozițiile *către, cu, de, de la, despre, din, după, în, între, la, pe lângă, pentru, peste* și cu locuțiunea prepozițională *față de*) : *S-a aruncat* **asupra acestora.** ; *Le-a comunicat* **tuturor** *rezultatul.* ; *Și-au amintit* **de ei.** ; *Și-a procurat-o* **pentru sine.** ; **Peste cine** *ai dat*

acolo? ; *Nu știu*[1] / **față de cine** *să fim îngăduitori mai întâi.*[2] / ; *Nu s-a temut* **de nimeni.** etc. ;

— *verbe* (la modurile infinitiv, gerunziu sau supin) : *Era un om incapabil* **de a înțelege** *acest lucru.* ; *Nu mă mai săturam* **ascultând** *muzică.* ; *M-am plictisit* **de spus** *mereu același lucru* etc. ;

— *construcții infinitivale nominale* : *Se gândește* **a ajunge compozitor.** etc.

În limba română populară, în limba română vorbită și în limba română familiară apare complementul indirect în Ac. cu prepoziția *la*, al cărui conținut corespunde unui dativ : *Dă mâncare* **la păsări**, („păsărilor") ; *A zis* **la străjeri** („străjerilor") *să-l lase înăuntru.* Modelului popular (familiar), ce reprezintă *o tendință analitică*, proprie limbii române, i s-a adăugat, cu timpul, în limba română literară, un model străin, tot sub forma unei construcții prepoziționale de Ac. cu *la*, imitată după limbile franceză și germană : *A comunicat* **la oameni** („oamenilor") *rezultatul.* ; *A relatat* **la toți** („tuturor") *întâmplarea.* etc.

În limba română veche și regional se folosește complementul indirect în Ac. cu prepoziția *către*, tot cu înțeles de dativ : *A grăit* **către dânsul.** („dânsului") ; *A zis* **către aceștia.** („acestora") etc.

Complementul indirect este **anticipat** prin formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal și reflexiv, atunci când este așezat după verb și când este exprimat prin :

— pronume (personal, demonstrativ, posesiv sau reflexiv) : **Le-***am trimis* **lor** *trofeul.* **(acestora, alor mei)** ; **Își** *spuse* **sieși.** ;

— substantiv comun, nume de persoană, articulat cu articol hotărât enclitic : **I-***am scris* **mamei** (**sorei, fratelui**) *ieri.* ;

— substantiv propriu, nume de persoană, articulat cu articolul hotărât enclitic *-i* sau precedat de articolul hotărât proclitic *lui* : **I-***a cumpărat* **Anei** *o bluză.* ; **Îi** *dau* **lui Sever** *un stilou.*

Complementul indirect este **reluat** prin aceleași forme pronominale atunci când este exprimat prin aceleași părți de vorbire amintite, așezate însă înaintea verbului : **Lor (acestora, alor mei) le-***am trimis trofeul.* ; **Sieși își** *spune.* ; **Mamei (sorei, fratelui) i-***am scris ieri.* ; **Anei i-***a cumpărat* **o bluză.** ; **Lui Sever îi** *dau un stilou.*

Scanned with OKEN Scanner

Construcția complementului indirect în D. care însoțește și determină verbe și locuțiuni verbale impersonale sau care însoțește verbul *a fi* , la persoana a III-a singular, cu sensul de „există" și cu subiect gramatical, cu care formează un anumit tip de expresie verbală, corespunde în alt plan unui *subiect logic* : **Îmi** *trebuie o coală de hârtie.* (= „*Eu* am nevoie de o coală de hârtie.") ; **Îmi** *pare bine de cunoștință.* (= „*Eu mă* bucur de cunoștință.") ; **Mi-***e dor de voi.* (= „*Eu* vă doresc.") etc.

Uneori există *o foarte mare apropiere de conținut și de formă* între complementul *indirect* și complementul *de agent*, diferențierea făcându-se pe baza calității termenului regent. Astfel, într-o propoziție ca *Hainele lui sunt pline* **de pete.** structura subliniată, deși pare un complement de agent, este în realitate un complement indirect care determină un adjectiv cu funcție de nume predicativ.

Nu trebuie să confundăm complementul *indirect*, exprimat prin pronume personale precedate de prepozițiile *la* și *în*, cu complementele circumstanțiale *de loc*, exprimate prin aceleași forme pronominale și precedate de aceleași prepoziții. Să se compare : *Se gândea* **la el.**, unde structura subliniată este complement indirect, cu *S-a dus* **la el.**, unde aceeași structură este complement circumstanțial de loc ; *A dat* **în el.**, unde structura subliniată este complement indirect, cu *A simțit* **în el** *un gol.*, unde aceeași structură este un complement circumstanțial de loc.

De asemenea, **trebuie evitată confuzia** între complementul *indirect* și complementul circumstanțial *de cauză*, ambele construite cu prepozițiile *de* și *pentru*. Să se compare : *Mă bucur* **de succesul** *tău.*, în care structura subliniată este complement indirect, cu *Plâng* **de fericire.**, în care structura evidențiată este complement circumstanțial de cauză ; *Le-am cumpărat* **pentru tine.**, unde există complement indirect, cu *Suferă* **pentru tine.** (popular), unde aceeași structură este complement circumstanțial de cauză.

Nu trebuie să confundăm complementul *indirect* cu complementul circumstanțial *de scop*, ambele construite tot cu prepozițiile *de* și *pentru*. Să se compare : *Vorbim* **de examen.**, *Muncește* **pentru copii.**, unde structurile subliniate sunt complemente indirecte, cu *Ne pregătim* **de examen.**, *Le păstrăm* **pentru copii.**, unde aceleași structuri sunt complemente circumstanțiale de scop.

Scanned with OKEN Scanner

De asemenea, **nu trebuie să confundăm** complementu *indirect* cu complementul circumstanțial *instrumental*, construit cu aceeași prepoziție *cu*. În exemple ca : *A îndopat curcanii* **cu porumb.**, *A umplut saltelele* **cu lână.**, *A încărcat carul* **cu lemne.**, structurile subliniate, deși par complemente circumstanțiale instrumentale, sunt de fapt complemente indirecte, deoarece acțiunile de „a îndopa", „a umple" și „a încărca" nu pot fi făcute de obiecte pasive, care nu au calitatea de „instrumente". În schimb, în exemple ca *A tăiat curcanii* **cu satârul.**, *A cusut saltelele* **cu andreaua.** și *A legat carul* **cu lanțul.** structurile subliniate, sunt, fără îndoială, niște complemente circumstanțiale instrumentale, deoarece acțiunea este făcută cu ajutorul unor obiecte care au calitatea de „instrumente".

Nu trebuie să confundăm complementul *indirect* cu complementul circumstanțial *sociativ*, construit cu aceeași prepoziție *cu*. În exemple ca *Se înțelege* **cu el.**, *Discută* **cu el.** e vorba de complemente indirecte bazate pe ideea de reciprocitate, nu de însoțire în aceeași direcție, ca în exemplele *Se duce* **cu el** *la film.*, *Vine* **cu el** *de la spectacol.*, unde avem complemente circumstanțiale sociative.

Nu trebuie să confundăm complementul *indirect* cu complementul circumstanțial *de relație*, atunci când sunt construite cu aceleași prepoziții *de*, *despre* și *la*. Astfel în exemple ca : *E un tânăr dornic* **de spectacole.**, *Mi-a spus ceva* **despre tine.** și *E un om atent* **la părerile** *altora.* structurile subliniate sunt complemente indirecte, în timp ce în exemple ca *E un om mic* **de statură.**, **Despre Mioara** *să nu-ți faci probleme.*, *E un om greoi* **la mers.** ele sunt complemente circumstanțiale de relație (însușirile și acțiunea sunt limitate la obiecte.).

Nu trebuie să confundăm complementul *indirect* în D. cu *dativul etic* (fără funcție sintactică) sau cu *dativul posesiv* (cu funcție sintactică de atribut pronominal). Astfel, în versurile *Ei se sfătuiră / Pe l-apus de soare / Ca să* **mi-***l omoare.* — Mioriția, dativul subliniat este dativ etic ; în versul *Să-***mi** *fie somnul lin.* — Mihai Eminescu, dativul subliniat este dativ posesiv ; în exemplul *Se sfătuiră ca să* **mi-***l trimită imediat.*, dativul subliniat este complement indirect, fiind lipsit de valoare etică sau posesivă.

Scanned with OKEN Scanner

Din cele discutate până aici se poate vedea că un complement indirect *poate fi așezat* fie după verbul, locuțiunea verbală, adjectivul, locuțiunea adjectivală, adverbul sau interjecția predicativă determinată (într-o topică obișnuită, neafectivă), fie înaintea verbului sau a locuțiunii verbale determinate (într-o topică neobișnuită, afectivă), fără a se despărți prin virgulă de acestea. Cel exprimat prin pronume interogative sau relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite (vezi exemplele de la pronume).

Echivalentul sintactic al complementului indirect în planul frazei este *subordonata completivă indirectă* (C.I.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă), un adjectiv, un adverb sau o interjecție predicativă din propoziția regentă : *Le-am oferit* **premiantului.** > *Le-am oferit*[1] / **cui merită.**[2]/ ; *Nu se îndoia nici o clipă* **de asta.** > *Nu se îndoia nici o clipă*[1] / **că omul avusese dreptate.**[2] / ; *Totdeauna a dat ajutor* **acestora.** > *Totdeauna a dat ajutor*[1] / **celor ce aveau nevoie de el.**[2] / ; *Și-a bătut joc* **de ei.** > *Și-a bătut joc*[1] / **de cine nu trebuia.**[1] / ; *Am un prieten dornic* **de excursii.** > *Am un prieten dornic*[2]/ **să facă excursii.**[2] / ; *A procedat asemănător* **cu musafirul.** > *A procedat asemănător*[1] / **cu cel ce venise.**[2] / ; *Vai* **de călător** *iarna.* > *Vai*[1] / **de cine călătorește iarna.**[2] / ; *Bravo* **inventatorului** *hârtiei.* > *Bravo*[1] / **cui a inventat hârtia.**[2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B, subcapitolul 4, paragraful 4.1.2.).

4.4.1.1.3. **Complementul de agent** (**c. ag.**) s-a desprins din sfera complementului indirect. El este slab reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata completivă corespunzătoare din planul frazei. El arată *de cine este făcută acțiunea* unui verb (unei locuțiuni verbale) tranzitiv(e), trecut(ă) la diateza pasivă, a unui participiu cu sens pasiv sau a unui verb reflexiv cu sens pasiv : *Grădina a fost săpată* **de elevi.** ; *Proiectul realizat* **de tine** *este reușit.* ; *E băgat în seamă* **de superiori.** ; *Țevile se sudează* **de către muncitori.**

Complementul de agent răspunde la întrebările : *de cine?*, *de către cine?*, iar uneori la întrebarea *de ce?* : *Ei*

au fost primiți **de rude.** ; *Lucrurile sunt cercetate* **de către un specialist.** ; *Obloanele au fost izbite* **de rafale** *de vânt.*

Complementul de agent este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazul Ac. cu prepozițiile *de* și *de către* : *Mielul a fost mâncat* **de lup.** ; *Colegii sunt anunțați* **de către Paul.** ;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective), în cazul Ac. cu prepozițiile *de* și *de către* : *Ordinul a fost primit* **de cei doi.** ; *Săritura a fost executată* **de al doilea.** ; *Probele să fie susținute* **de către tustrei.** ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte sau negative), în cazul Ac. cu prepozițiile *de* și *de către* : *E desenat* **de tine.** ; *A fost așteptată* **de-ai mei.** ; *N-a fost ascultat* **de către aceștia.** ; **De cine** *este pictat tabloul acesta?* ; *Se știe*[1] / **de cine** *sunt create aceste opere.*[2] / ; *Problemele să fie lămurite* **de cineva.** ; *Acestea să nu fie omise* **de nimeni.**

Uneori complementul de agent *poate fi confundat cu cel indirect*, datorită sensului echivoc pe care-l are construcția prin folosirea prepoziției *de* : *S-au spus* **de ei** *multe.* („despre ei?" sau „de către ei?"). Folosind prepozițiile compuse *despre* și *de către*, anulăm acest echivoc, această confuzie, în favoarea clarității construcției : *S-au spus* **despre ei** *multe* — c. indirect ; *S-au spus* **de către ei** *multe.* (= Au fost spuse *de către ei* multe.) — c. de agent.

Alteori, când subiectul propoziției nu este autorul-persoană al acțiunii exprimate de verbul la diateza pasivă sau de participiul cu sens pasiv, *apropierea de conținut* între complementul *de agent* și complementul circumstanțial *instrumental* este atât de mare, încât ele se diferențiază doar formal, prin prepozițiile specifice cu care se construiesc. În acest caz, sferele lor se suprapun, exprimând amândouă același lucru. Să se compare în acest sens : *Acțiunea este exprimată* **de un verb** *tranzitiv.* cu *Acțiunea este exprimată* **printr-un verb** *tranzitiv.* ; *Am la mine cartea obținută* **de Ionescu.** cu *Am la mine cartea obținută* **prin Ionescu.** În aceste exemple, construcțiile cu prepoziția *de* sunt complemente de agent, pe când cele cu prepozițiile *printr-* și *prin* sunt complemente circumstanțiale instrumentale.

Complementul de agent *stă*, în mod obișnuit (într-o topică neafectivă), după verbul sau participiul pasiv deter-

minat, fără a se despărți prin virgulă de acestea (vezi exemplele de mai sus). Într-o topică afectivă el poate trece însă și înaintea verbului : **De ei** *sunt făcute aceste planșe.* Cel exprimat prin pronume interogative sau relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite (vezi în acest sens, exemplele de la pronume).

Echivalentul sintatic al complementului de agent, în planul frazei este *subordonata completivă de agent* (C.A.G.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb la diateza pasivă, un participiu cu sens pasiv sau un verb reflexiv cu sens pasiv din propoziția regentă : *Măsurile au fost luate* **de ei.** > *Măsurile au fost luate*[1] / **de cei ce răspund de această problemă.**[2] / ; *Coșul lucrat* **de Ion** *este frumos.* > *Coșul lucrat*[1] / **de cine și-a luat această sarcină** [2] / *este frumos.*[1] / ; *Rezultatele se înregistrează* **de către contabil.** > *Rezultatele se înregistrează.*[1] / **de către cel ce operează cu cifrele.**[2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B, subcapitolul 4, paragraful 4.1.3.).

4.4.1.2. *Sunt complemente* **circumstanțiale** acele complemente care exprimă *circumstanțe, împrejurări.* Ele sunt mai slab legate de termenii determinați decât cele necircumstanțiale, au un conținut mai concret decât al acestora și sunt mai ușor de definit. Din această categorie fac parte circumstanțialele *de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție, de concesie de consecință, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul* și *de excepție* (după unii cercetători, numărul lor ar fi mai mare — vezi, în acest sens, mai departe analiza complementului circumstanțial de mod).

4.4.1.2.1. **Complementul circumstanțial de loc (c.l.)** este foarte bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. El arată *locul* unde se petrece acțiunea unui verb, conceput ca spațiu determinat, ca punct de plecare în spațiu, ca spațiu străbătut, ca limită în spațiu sau ca direcție în spațiu. De aici și întrebările cu care se află : *unde* (*A rămas* **acasă.**), *de unde?* (*Vine* **de la școală.**), *pe unde?* (*A trecut* **prin pădure.**), *până unde?* (*S-au dus* **până la Iași.**) și *încotro?* (*Au luat-o* **spre Dunăre.**).

Complementul circumstanțial de loc poate determina un verb (*Mergem* **acolo.**), o locuțiune verbală (*Au dat un*

Scanned with OKEN Scanner

telefon **din cabină.**), un adverb de loc (*Aici* **aproape** *se vede tot.*) ; un adjectiv (rar) : *Grota era un tunel, plin* **la capete** *cu bolovani.*) sau o interjecție predicativă (*De pe trambulină copilul bâldâbâc !* **în apă.**).

El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac. (cu prepozițiile : *către, de la, de lângă, de pe, de pe lângă, de peste, de prin, de sub, din, dinspre, dintre, dintru, după, în, înspre, între, întru, la, lângă, pe, pe după, pe la, pe lângă, pe sub, peste, până în, până la, până peste, prin, printre, spre , sub* ; cu locuțiunile prepoziționale : *alături de, aproape de, departe de, dincoace de, dincolo de, din jos de, din sus de*) și G. (cu prepozițiile : *asupra, deasupra, pe deasupra, împrejurul, înaintea, înapoia, îndărătul* ; cu locuțiunile prepoziționale : *de-a lungul, în lungul, în dosul, în dreapta, în dreptul, în fața, în inima, în josul, în jurul, în marginea, în mijlocul, în preajma, în spatele, în stânga, în susul, în urma*) : *Mergem* **către sat.** ; *L-a adus* **de lângă zid.** ; **De prin lume** *adunate | Și iarăși* **la lume** *date.* — Folclor ; **În lan** *erau feciori și fete.* — George Coșbuc ; **Pe lângă plopii** *fără soț | Adesea am trecut.* — Mihai Eminescu ; *A urcat* **până în vârf.** ; *. . . o divină melodie | . . . |* **printre crengi** *alin adie.* — Vasile Alecsandri ; *Coloana s-a oprit* **aproape de oraș.** ; *Instalația este* **dincoace de fluviu.** ; *A trecut întâi o boare |* **Pe deasupra viilor.** — George Topârceanu ; *Iar mireasa viorică i-aștepta-***ndărătul ușii.** — Mihai Eminescu ; *Erau înșirați* **de-a lungul șoselei.** ; *Câinele venea* **în urma ciobanului.** etc. ;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective), în cazurile Ac. și G. (cu unele prepoziții și locuțiuni prepoziționale amintite mai sus, la substantive) : *Ne-am dus* **la cei doi** *ziua.* ; *Am plecat* **de la primul** *pe la prânz.* ; *E cale lungă* **până la tustrei.** ; *S-a așezat* **alături de al patrulea.** ; *Alerga* **înaintea celor cinci.** ; *Sta* **în dreptul amândurora.** etc. ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte sau negative) în cazurile Ac. și G. (cu unele prepoziții și locuțiuni prepoziționale amintite mai sus, la substantive) : **La noi** *așa este obiceiul.* ; *Ce-o mai fi* **pe la ai mei ?** ; *N-am găsit nimic* **în acestea.** ; **Din care** *le-a luat ?* ; *Știu*[1] *|* **sub ce** *le-a ascuns.*[2] *|* ; *Mă duc* **până la cineva.** ; *Nu le lași* **lângă nimeni.** ; *Bagajele sunt* **alături de ei.** ; *I-a aruncat* **dincolo de aceia.** ; *Stoluri întregi zburau*

deasupra lor. ; *Se vedeau și copii* **înaintea unora.** ; *M-am așezat și eu* **în spatele alor mei.** ; *Un om vorbea* **în mijlocul acestora.** etc. ;

— *verbe* la modul supin, construit cu prepoziția *la* (sensul de loc se interferează aici cu sensul de scop) : *Au plecat* **la secerat.** ; *S-au dus* **la culeș.** Sensul de loc este mai evident în supinele construite cu prepoziția *de la* (*Vin* **de la secerat.**, *Se întorc* **de la culeș.**) și cedează locul celui de scop, atunci când între supin și verbul-predicat se intercalează adverbul de loc (*Au plecat acolo* **la secerat.** ; *S-au dus acolo* **la culeș.**).

— *adverbe de loc* (inclusiv interogative și relative), precedate sau nu de prepoziții, și prin *locuțiuni adverbiale de loc* : *Au venit* **aici.** ; *Privim* **înainte.** ; *Se vede mai bine* **de aici.** ; *N-am trecut* **pe acolo.** ; **Unde** *mergi?* ; *Nu am aflat*[1]/ **încotro** *au luat-o.*[2] / ; *L-am căutat* **peste tot.** ; *Bradul se afla* **în dreapta.** etc.

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *de loc* în G., construit cu prepoziția *asupra*, cu cel *indirect* în G., construit cu aceeași prepoziție. Când prepoziția *asupra* include ideea de loc („deasupra"), ea introduce un complement circumstanțial de loc ; când însă include ideea de „contra", „împotriva", atunci introduce un complement indirect. Să se compare : **Asupra viei** *pluteau fumigei.* (sensul de „deasupra viei", deci c.c. de loc) cu *S-au repezit (s-au năpustit)* **asupra lui.** („contra lui". „împotriva lui", deci c. indirect).

Complementul circumstanțial de loc *stă*, în mod obișnuit (într-o topică neafectivă), după verbul, locuțiunea verbală, adverbul, adjectivul sau interjecția predicativă determinată, fără a se despărți prin virgulă de acestea (vezi exemplele de până aici). Într-o topică afectivă, el poate sta însă și înaintea verbului sau a locuțiunii verbale : **Acólo** *este țara mea.* — Ioan Nenițescu ; **Aíci** *au dat semnalul.* Cel exprimat prin pronume sau adverbe interogative și relative se află întotdeauna înaintea elementelor regente amintite (vezi exemplele de la pronume și adverbe).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial de loc în planul frazei este *subordonata circumstanțială de loc* (C.L.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb, o locuțiune verbală, un adverb de loc sau o interjecție predicativă

Scanned with OKEN Scanner

din propoziția regentă: *Merg* **în satul natal.** > *Merg*[1] / **unde m-am născut.**[2] / ; *S-a dus de-a dura* **pe iarbă.** > *S-a dus de-a dura*[1] / **pe unde creșcuse iarba.**[2] / ; *Până acolo* **departe** *e o cale grea.* > *Până acolo*[1] / **unde spui tu**[2] / *e o cale grea.*[1] / ; *Hai cu mine* **acolo.** > *Hai cu mine*[1] / **unde se află ei.**[2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B, subcapitolul 4, paragraful 4.2.1.).

4.4.1.2.2. **Complementul circumstanțial de timp (c.t.)** este foarte bine reprezentat în limba română atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. El arată *timpul* în care se petrece acțiunea unui verb, conceput ca moment determinat, ca epocă sau ca frecvență, ca punct de plecare în timp, ca limită în timp, ca durată sau ca răstimp. De aici și întrebările cu care se află complementul circumstanțial de timp: *când?* (*Nu discutăm* **acum.**; *Am avut mulți prieteni* **în tinerețe.**), *de când?* (*Nu mă simt bine* **de la prânz.**), *până când?* (*Stau acolo* **până la zece.**), *cât timp?* (*L-am așteptat* **zece minute.**).

Complementul circumstanțial de timp poate determina un verb (**Totdeauna** *admirăm natura.*), o locuțiune verbală (**Ieri** *ne-a dat ajutor la săpat.*), un adverb de timp (*Azi* **la cinci**, *mă întâlnesc cu prietenul meu.*), un adjectiv (rar: *El, neatent* **în clipa** *aceea, a căzut.*), sau o interjecție predicativă (*Hai* **mâine** *cu mine la film.*).

El este exprimat prin următoarele părți de vorbire:

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac. (fără prepoziție — mai rar — sau cu prepozițiile *către, cu, de, de cu, de la, de prin, despre, din, dinspre, după, în, înspre, între, întru, la, pe, pe la, peste, până, până după, până la, până prin, până spre, prin, spre, sub*; cu locuțiunile prepoziționale: *aproape de, înainte de, începând cu, în timp de, în vreme de, la data de, o dată cu*) și G. (cu prepoziția *înaintea* și cu locuțiunile prepoziționale: *de-a lungul, în cursul, în preajma, în timpul, în urma, în vremea, la începutul, la mijlocul, la sfârșitul, pe timpul, pe vremea*): *A muncit* **ani.**; *A stat* **o vreme** *la părinți.*; **Către seară** *a poposit la un țăran.*; *Nu ne vedem* **cu lunile.**; *Ne știm* **de copii.**; Aștept **până joi**; *Ne bucurăm* **în timp de pace.**; *S-a lăsat frigul* **o dată cu înserarea.**; **În urma războiului** *mulți*

viteji s-arată. — Folclor etc. Uneori, substantivele cu funcție de complement circumstanțial de timp sunt însoțite de determinative substantivale, adjectivale sau numerale: *A răbdat* **ani în șir.**; *L-a așteptat* **zile întregi.**; *S-a străduit* **patru ani.**; *Ne întâlnim* **pe 8 mai.** etc.;

— *adjective* (care se referă la vârstă, precedate de prepoziția *de*): *Îl cunosc* **de mic.**; *O știu* **de tânără.**;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective), în cazurile A. și G. (cu unele prepoziții și locuțiuni prepoziționale, amintite mai sus, la substantive): *Au ajuns acolo* **după cei doi.** (**după cel de-al doilea**); *A sosit* **o dată cu amândoi.**; *A plecat* **înaintea celor trei.** (**înaintea celui de-al treilea, înaintea amândurora**); *A venit* **în urma celor patru.** (**în urma celui de-al patrulea, în urma amândurora**);

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative, relative sau nehotărâte în cazurile Ac. și G. (cu unele prepoziții și locuțiuni prepoziționale amintite mai sus, la substantive): *Au sosit* **după noi.**; *Vor ocupa locurile* **înainte de ai voștri.**; *Se pregătește* **odată cu aceștia.**; **După cine** *ai venit?*: *Nu-mi amintesc* [1] / **înainte de cine** *a ajuns.* [2] /; *Parcă a sosit* **înaintea cuiva.** etc.

— *verbe* (la modurile infinitiv — cu prepoziția *până* și cu locuțiunea prepozițională *înainte de* — și gerunziu): *Au plecat de la câmp* **până a nu apune** *soarele.*; *S-a deplasat în comună* **înainte de a primi** *telegrama.*; **Ajungând** *acolo, au telefonat imediat.*; *Și-a însurat copiii* **trăind.**;

— *adverbe de timp* (inclusiv interogative și relative), precedate sau nu de prepoziții și prin *locuțiuni adverbiale de timp*: *Sosesc* **azi.**; *Trimite-l* **acum.**; *Vine* **târziu.**; **Când** *ajungem acolo?*; *E mult* [1] / **de când** *a plecat.* [2] /; *Stai cu ei* **până seara.**; *Îi vizita* **din când în când.**; *A avut* **în permanență** *grijă de el.* etc.

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *de timp* cu complementul circumstanțial *de loc*, ambele construite cu aceeași prepoziție *pe*. Să se compare: **Pe drum** *s-a întâlnit cu vulpea.* (unde este c.c. de timp cu sensul de „în timp ce mergea pe drum") cu **Pe drum** *erau presărate tot felul de obiecte.* (unde este c.c de loc cu sensul de „pe jos", „pe unde mergeau".).

De asemenea, **nu trebuie să confundăm** complementul circumstanțial *de timp* cu complementul circumstanțial *de loc* și cu complementul circumstanțial *de scop*, atunci când structura prin care sunt exprimate este identică

(substantiv de origine verbală + prepoziția *la*). Astfel : *I-am spus toate astea* **la seceratul** *grâului.* (aici este c.c. de timp) ; *Erau toți* **la seceratul** *grâului.* (aici este c.c. de loc) ; *Au plecat acolo* **la seceratul** *grâului.* (aici este c.c. de scop).

Complementul circumstanțial de timp *stă*, în mod obișnuit (într-o topică neafectivă), după verbul, locuțiunea verbală, adverbul, adjectivul sau interjecția predicativă determinată, fără a se despărți prin virgulă de acestea (vezi exemplele de până aici). Într-o topică afectivă, el poate sta însă și înaintea verbului sau a locuțiunii verbale : **Pe-atunci** *înflorea liliacul* ... — George Topârceanu ; *Tocmai* **primăvara** *i-a dat de veste bunicului.* Cel exprimat prin pronume sau adverbe interogative și relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite (vezi exemplele de la pronume și adverbe).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial de timp în planul frazei este *subordonata circumstanțială de timp* (C.T.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb, o locuțiune verbală, un adverb de timp, un adjectiv sau o interjecție predicativă din propoziția regentă : *Plecăm* **dimineața.** > *Plecăm* [1] / **când se face ziuă.** [2] / ; **Auzind** *asta, s-a făcut foc.* > **Când a auzit asta,** [1] / *s-a făcut foc.* [2] / ; *L-am văzut atunci scara.* > *L-am văzut atunci* [1] / **când se lăsase înserarea.** [2] / ; *Ea, atentă* **în momentul** *acela, a observat greșeala.* > *Ea, atentă* [1] / **când omul număra piesele,** [2] / *a observat greșeala.* [1] / ; *Hai și tu* **pe seară** *la colegul nostru.* > *Hai și tu* [1] / **când se-nserează** [2] / *la colegul nostru.* [1] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.2.).

4.4.1.2.3. **Complementul circumstanțial de mod (c.m.)** este foarte bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. El arată :

a) *modul real* în care se desfășoară sau se manifestă acțiunea unui verb sau a unei locuțiuni verbale, conți-

nutul unei interjecții predicative, al unui adverb de mod sau al unui adjectiv. În funcție de acest conținut, un astfel de complement s-a numit complementul *circumstanțial de mod real*. În cadrul acestuia distingem următoarele valori:

— *calitatea* acțiunii unui verb sau a unei locuțiuni verbale, calitatea conținutului unei interjecții predicative, unui adverb sau unui adjectiv: *A procedat* **bine.**; *Merge* **șchiopătând.**; *A băgat de seamă* **greu.**; *Haide* **repede.**; *El zise* **aparent** *poruncitor.*; *Lucrul era* **cu siguranță** *urât.* În funcție de acest conținut, un astfel de complement s-a numit *complement circumstanțial de mod real* **de calitate** *(al calității)*.

— *conformitatea acțiunii* unui verb sau a unei locuțiuni verbale, *conformitatea conținutului* unei interjecții predicative, unui adjectiv sau unui adverb cu cadrul în care se desfășoară sau se manifestă: *Lucrează* **după plan**; *Discută* **potrivit rangului.**; *E un costum bun,* **conform gustului** *tău.*; *Cântă frumos,* **după placul** *tău.* etc. În funcție de acest conținut, un astfel de complement s-a numit complement *circumstanțial de mod real* **de conformitate.**

— *reciprocitatea în acțiune* (cu referire la subiectul propoziției): *Își dau binețe* **unul altuia.**; *Se înțeleg* **unul cu altul.**; *Au luptat* **unul împotriva altuia.** etc. În funcție de acest conținut, un asemenea complement se poate numi complement *circumstanțial de mod real* **de reciprocitate** (pentru unii cercetători el ar forma chiar o categorie de-sine-stătătoare).

— *măsura (cantitatea) determinată* (uneori nedeterminată) în care se desfășoară acțiunea unui verb sau a unei locuțiuni verbale sau măsura (cantitatea) determinată a obiectelor gramaticale, exprimată prin unități convenționale (de greutate, de capacitate, de dimensiune, de temperatură și de valoare): *Citește* **mult.**; *Și-a bătut capul* **atâta!**; *Pepenele cântărea* **zece kilograme.**; *Sticla are* **doi litri.**; *Salcâmul era înalt* **de opt metri.**; *Termometrul a urcat* **la treizeci și opt de grade.**; *Stofa costă* **o mie de lei.** În funcție de acest conținut, un asemenea complement s-a numit complement *circumstanțial de mod real* **de măsură** *(de cantitate)*.

— *progresia* (creșterea sau descreșterea progresivă și liniară a unei acțiuni, stări sau însușiri): *Pașii se pier-*

deau **încet-încet.** ; *Mi-e* **din ce în ce** *mai frig.* ; *Culoarea devenea* **din ce în ce** *mai vie.* În funcție de acest conținut un asemenea complement s-a numit complement *circumstanțial de mod real* **de progresie** (pentru unii cercetători el ar forma chiar o categorie de-sine-stătătoare).

— *comparația* dintre acțiuni sau obiecte : *Alerga* **ca un disperat.** ; *A crescut* **cât tatăl** *său.* ; *E dulce* **ca mierea.** ; *E mare* **cât un viței.** ; *Cântă mai frumos* **decât el.** În funcție de acest conținut, un asemenea complement s-a numit complement *circumstanțial de mod real* **de comparație** *(comparativ)* ;

b) *modul ireal* în care se desfășoară sau se manifestă, printr-o comparație, acțiunea unui verb sau a unei locuțiuni verbale, conținutul unei interjecții predicative, al unui adverb de mod sau al unui adjectiv : *El merge pe drum* **ca un om beat.** ; *Copilul a luat-o la fugă* **ca un ogar.** ; *Și el zdup ! peste foc* **ca din întâmplare.** ; *Avea o mână rece* **ca un ghețar.** ; *Titel se învârtește repede* **ca un spiriduș.** etc. În funcție de acest conținut, un astfel de complement s-a numit complement *circumstanțial de mod* **ipotetic (ireal)**.

Din cele prezentate mai sus, la toate (variantele) complementului circumstanțial de mod, se poate spune că această categorie sintactică determină : verbe (*Zboară* **șoimește.**), locuțiuni verbale (*A dat de urma lor* **repede.**), interjecții predicative (*Hai* **încet** *pe-aici.*), adjective (*El era roșu* **ca trandafirul.**) sau adverbe de mod (*A zâmbit* **cu adevărat** *convingător.*).

a) *Complementul circumstanțial de mod* **de calitate** răspunde la întrebările *cum? în ce mod? în ce fel? în ce chip?* El se exprimă prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive comune* în cazul Ac. (cu prepozițiile *a, cu, din, dintru, fără, în, întru, la, pe, prin, printre* și *sub*), în cazul D. (cu prepoziția *contrar*) sau în cazul G. (cu prepozițiile *contra* și *împotriva*) : *Trage* **a doctor.** (construcție de factură populară) ; *Vorbește despre asta* **cu mândrie.** ; *Ne cunoaștem* **din vedere.** ; *L-am doborât* **dintr-un foc.** ; *A plecat* **fără grijă.** ; *I-au răspuns* **într-un glas.** ; *Spune-mi* **pe nume.** ; *Le faci și tu* **printre picături.** ; *A mărturisit totul* **sub jurământ.** ; *A acționat* **contrar așteptărilor.** ; *Înotau* **contra curentului** etc.

— *numerale* (cardinale în Ac. cu prepoziția *în* : ordinale în Ac. cu prepoziția *de* ; distributive) : *A tăiat pâinea* **în**

patru. ; *Ară terenul* **de-al doilea.** („a doua oară") — construcție populară ; *Merg pe stradă* **câte doi.**

— *verbe* (la modurile infinitiv — cu prepoziția *fără* care ajută la exprimarea aspectului negativ al acestui complement — sau gerunziu) : *Au trecut* **fără a observa** *modificările.* ; *Cangurul se deplasează* **sărind.**

— *adverbe (inclusiv interogative și relative) și locuțiuni adverbiale de mod* : *Dormea* **iepurește.** ; *Merge* **ușor.** ; *Înaintează* **târâș.** ; *Veneau* **glonț** *spre noi.* ; **Cum** *s-au descurcat?* ; *E bine*[1] / **cum** *ai procedat.*[2] / — *Au căzut* **claie peste grămadă.** ; *Venise* **pe neașteptate.** ; *Țipau* **de mama focului.** etc.

— *interjecții (onomatopee)* : *Se duc* **lipa-lipa** *spre baltă.* ; *Cântă mereu* : **pitpalac! pitpalac!**

b) *Complementul circumstanțial de mod* **de conformitate (corespondențial)** răspunde la întrebările *cum? în ce mod? în ce fel?, în ce chip?* El se exprimă prin substantive comune în cazul Ac. (cu prepoziția *după* și cu locuțiunea prepozițională *conform cu)* sau în cazul D. (cu prepozițiile *potrivit* și *conform*) : *L-au primit* **după datină.** ; *Procedează* **conform obiceiului.** ; *A lucrat* **conform cu planul.**

c) *Complementul circumstanțial de mod* **de reciprocitate (al reciprocității)** răspunde la întrebările *cum?, în ce mod?, în ce fel?, în ce chip?* El se exprimă prin sintagme pronominale (foarte numeroase) cu valoare morfologică de *locuțiuni adverbiale de mod* și cu sensul de reciprocitate, rezultat din îmbinarea termenilor pronominali. Aceste locuțiuni adverbiale se referă, prin acțiunea verbului, la subiecte simple sau multiple (prezentate fie la singular, fie la plural) și caracterizează acțiunea unor verbe sau locuțiuni verbale (la diatezele activă sau reflexivă : un reflexiv reciproc sau dinamic, cu pronumele în Ac. sau în D.). Atunci când determină verbe și locuțiuni verbale la reflexivul reciproc, ele *reiau și întăresc* această valoare, evidențiind-o.

Unele dintre aceste locuțiuni sunt alcătuite din doi termeni pronominali în corelație unul cu altul (pronume nehotărâte), așezați într-o succesiune nemijlocită (primul, în cazul N., al doilea, în cazul D.), cu forme diverse după gen și număr. Ele determină verbe și locuțiuni verbale cu valoare de reflexiv reciproc și cu pronumele în D. :

Scanned with OKEN Scanner

unul altuia, una alteia, unii altora, unele altora. În locul celui de-al doilea termen pronominal nehotărât în D., poate apărea și un pronume demonstrativ de depărtare : *unul celuilalt, una celeilalte, unii celorlalți, unele celorlalte.* Astfel : *Își vorbesc* **unul altuia.** (**unul celuilalt**) ; *Își dau brânci* **unii altora.** (**unii celorlalți**) etc.

Altele sunt alcătuite din doi termeni pronominali în corelație unul cu altul (pronume nehotărâte), așezați însă într-o succesiune mijlocită prin multe prepoziții *(către, cu, de, de la, de lângă, despre, înspre, la, lângă, pe, pe la, pe lângă, pentru, pe sub, până la, prin, spre* și *sub)* sau chiar prin unele locuțiuni prepoziționale *(alături de, aproape de, departe de, față de).* Ele determină verbe active sau reflexive cu pronumele în Ac. Astfel : *Ei veneau* **unul către altul.** ; *Ion și Sandu se înțeleg* **unul cu altul.** ; *Aceștia s-au lovit* **unul de altul.** ; *Se împing* **unii pe alții.** ; *Ai noștri se uită* **unii la alții.** ; *S-au așezat* **unul lângă altul.** ; *S-au dat de gol* **unul pe altul.** ; *Au trecut* **unul pe lângă altul.** ; *Se caută* **unul pe la altul.** ; *Păstrează secretele* **unul față de altul.** Și aici poate apărea pronumele demonstrativ de depărtare în locul celui de-al doilea termen pronominal nehotărât în Ac. : *unul către celălalt, una către cealaltă, unii către ceilalți, unele către celelalte* etc. — *S-au adresat* **unul către celălalt.** etc.

Există și locuțiuni adverbiale de o asemenea factură, alcătuite tot din doi termeni pronominali în corelație (pronume nehotărâte sau primul nehotărât și al doilea demonstrativ), așezați tot printr-o succesiune mijlocită, dar prin prepoziții sau locuțiuni propoziționale cu G. *(contra, împotriva, asupra, deasupra, împrejurul, înaintea — în dreptul, în fața, în preajma).* Astfel : *S-au ridicat* **unul împotriva altuia.** (**unul împotriva celuilalt**) ; *Fugeau* **unul înaintea altuia.** (**unul înaintea celuilalt**) ; *Se așezaseră* **unul în dreptul altuia.** (**unul în dreptul celuilalt**) etc.

Pe lângă aceste structuri cu statut de locuțiuni mai există în limba română și alte sintagme pronominale, realizate prin repetarea pronumelor personale cu prepoziția *între,* care exprimă, de asemenea, ideea de reciprocitate în acțiune și care îndeplinesc tot funcția de complemente circumstanțiale de mod : *noi între noi, voi între voi, ei între ei, ele între ele* (popular : *noi în de noi, voi în de voi, ei în de ei, ele în de ele).* Și acestea au o unitate se-

Scanned with OKEN Scanner

mantică specifică locuțiunilor. Astfel : *Aceștia se sfătuiră* **ei între ei** (**ei în de ei**) *cu privire la program.* („împreună"). Ideea de reciprocitate se evidențiază uneori chiar prin prezența unui singur pronume personal, precedat obligatoriu de prepoziția amintită : *Se omoară* **între ei.** etc.

d) *Complementul circumstanțial de mod* **de măsură** (**de cantitate**) răspunde la întrebările *cât? de cât? la cât? cu cât? pe cât? pentru cât?* sau *în ce măsură?* El se exprimă prin următoarele părți de vorbire :

— *adverbe de mod de cantitate* : *A lucrat* **mult.** ; *Vorbește* **puțin.** ; *S-a schimbat* **atât(a).** ; *A băut* **destul.** ;

— *substantive comune* (care exprimă felul unității și care sunt uneori precedate de prepozițiile *de, cu, la, pe*) *însoțite de numerale cardinale* (care exprimă unitățile de greutate, de volum, de dimensiuni și de valoare) : *Pachetul cântărea* **opt kilograme.** ; *Damigeana are* **cinci litri.** ; *Blocul este înalt* **de treizeci de metri.** ; *Mercurul urcase* **la douăzeci de grade.** ; *Costumul costă* **două mii de lei.** ; *L-am cumpărat* **cu zece lei.** ; *Am dat-o* **pe o sută de lei.** ;

— *numerale* (cardinale, precedate de prepozițiile *cât* și *cu* ; multiplicative și adverbiale) : *Muncește* **cât doi.** ; *Au căzut* **cu sutele.** ; *A muncit* **îndoit.** ; *A reparat-o* **de două ori.**

e) *Complementul circumstanțial de mod* **de progresie** (**progresiv**) răspunde la întrebările *cum?* și *în ce măsură?* El determină un verb sau o locuțiune verbală *(Obosește* **pe zi ce trece.** ; *Se duce de-a dura* **din ce în ce.**), un adjectiv *(Emitea o lumină* **din ce în ce** *mai puternică.)*, sau un adverb de mod *(Vine* **din ce în ce** *mai des.)*. Poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *adverbul* de mod repetat *încet* (care creează, prin repetare, sensul de progresie) : **Încet-încet** *departe-ajungi.* — Folclor. ;

— *locuțiuni adverbiale de mod*, care, de asemenea, includ — datorită repetării unor componente — ideea de progresie : *Dar* **din ce în ce** *s-alină / Toate zgomotele-n sat.* — George Coșbuc ; *Îmbătrânește* **pe zi ce trece.** ; **Încetul cu încetul** *se face oțelul.* — Folclor ; *A consumat* **câte puțin-câte puțin.** ; *A adus* **câte-un pic — câte-un pic.** ; *Totul mergea* **din rău în mai rău.** ;

— *un substantiv* (de origine verbală) în G., precedat de locuțiunea prepozițională *pe măsura*: **Pe măsura înaintării** *în subteran, căldura devenea tot mai înăbușitoare.*

Uneori, ideea de progresie este exprimată și cu ajutorul unui adverb de mod la comparativul de superioritate, precedat de adverbul de mod întăritor *tot*: *Vine* **tot mai rar** *pe la noi.*

f) *Complementul circumstanțial de mod* **de comparație (comparativ, al comparativului, al superlativului)** include, în funcție de felul comparației, două aspecte: *de egalitate* (exprimă termenul unei comparații de același grad) și *de inegalitate* (exprimă termenul unei comparații de superioritate sau de inferioritate). El răspunde la întrebările *cum?, cât de?, ca cine?, cât cine?, decât cine?, din ce?, dintre cine?* Este exprimat prin următoarele părți de vorbire:

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *ca, cât, decât, din, dintre* și cu locuțiunea prepozițională *în chip de*) și D. (cu prepozițiile *asemenea* și *aidoma*); *Copilul se învârtea* **ca un titirez.**; *Puii crescuseră* **cât părinții** *lor.*; *Cunoaște franceza mai bine* **decât Ion.** (mai bine **ca Ion**); *Mărul este tot așa de bun* **ca și para.**; *Râul este mai puțin adânc* **decât fluviul.**; *Sorin este cel mai cuminte* **din clasă**; *Marioara este cea mai harnică* **dintre colege.**; *Fixase lemnul* **în chip de cumpănă.**; *Zburau* **asemenea stolurilor** *de grauri.*; *Mugea* **aidoma taurului.**;

— *adjective* în cazurile Ac. (cu prepozițiile *ca, decât* și cu locuțiunea prepozițională *cât de*): *Merge* **ca nouă.**; *E un om mai degrabă slab* **decât gras.**; *Erau mai mult neatenți* **decât atenți.**; *Plimbarea a fost tot atât de plăcută* **cât de interesantă.**;

— *numerale* (cardinale sau ordinale) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *ca, cât, decât, dintre*) și D. (cu prepozițiile *asemenea* și *aidoma*): *Executa figurile* **ca cei doi.** (**ca cel de-al doilea**); *Sărise* **cât primul.**; *Aleargă mai repede* **decât cei doi.** (**ca cei doi, decât primul, ca primul**); *Este cel mai bun* **dintre cei cinci.**; *A lucrat* **asemenea celor trei.** (**asemenea celui dintâi**);

— *pronume* (personale, demonstrative, nehotărâte sau posesive) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *ca, cât, decât, dintre*) și D. (cu prepozițiile *asemenea* și *aidoma*): *Mun-*

Scanned with OKEN Scanner

cea **ca el.**; *Aceia se dezvoltaseră* **cât aceştia.**; *Înotau tot atât de bine* **ca şi ele.**; *Aleargă mai puţin încet* **decât ea.**; *Fuge mai repede* **decât al meu.**; *E cel mai răsărit* **dintre toţi.**; *Vorbea* **asemenea acestuia.**; *Gândeşte* **aidoma lor.**;

— *verbe* (la participiu cu sens pasiv, precedate de prepoziţia *ca*, şi foarte rar la infinitiv prezent, precedate de locuţiunea prepoziţională *în chip de*): *S-a prăbuşit* **ca lovit** *de trăsnet.*; *Străluceşc* **ca poleite** *cu aur.*; *Ţinea un deget ridicat* **în chip de a sublinia** *importanţa celor spuse.*

Complementul circumstanţial de mod comparativ este inclus în propoziţii în care *comparaţia vizează părţi de propoziţie foarte diferite*: un subiect (*Trecut-au* **anii ca nori** *lungi pe şesuri.* — Mihai Eminescu), un complement direct (**L-***a ajutat* **ca pe un prieten.**), un complement indirect (*S-a gândit* **la ei ca la nişte colegi.**), un complement de agent (*Fluierul a fost făcut* **de el ca de un meşter**), un complement circumstanţial de loc (*Mergem mai bine* **la Predeal decât la Sinaia.**), de timp (*Le fac mai bine* **astăzi decât mâine.**), de mod (*Am mers mai mult* **pe jos decât călare.**), de cauză (*S-a dus mai mult* **de teamă decât de ruşine.**), de scop (*Ne ducem mai bine* **la cosit** *fânul* **decât la tăiat** *răchita.*), condiţional (*Mai bine rămân* **în caz de ploaie decât în caz de timp frumos.**), instrumental (*O deschid mai bine* **cu cheia decât cu sârma.**), sociativ (*Pleacă mai bine* **cu fratele** *tău* **decât cu el.**), de relaţie (*Mai bine scump* **la făină decât la tărâţe.**), un element predicativ suplimentar (*Mai bine s-o văd* **sănătoasă decât bolnavă**).

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanţial *de mod* cu complementul circumstanţial *de loc*, atunci când ele sunt exprimate prin acelaşi adverb la gradul comparativ de superioritate. De exemplu: *Vorbeşte* **mai departe**! (c.c. de mod cu sensul de „în continuare"); *Merge* **mai departe.** (c.c. de loc cu sensul de „de aici încolo".)

Complementul circumstanţial de mod *stă* obişnuit (într-o topică neafectivă) după verbul, locuţiunea verbală, interjecţia predicativă, adjectivul sau adverbul determinat, fără a se despărţi de acestea prin virgulă (vezi exemplele de până aici). Într-o topică afectivă, el poate sta însă şi înaintea verbului sau a locuţiunii verbale determinate: **Bíne** *mai vorbeşte dumnealui!*; **Múlt** *mai lucrează omul acesta!*; **Ca vólbura** *toamnei se-nvârte el*

Scanned with OKEN Scanner

roată . . . — George Coşbuc. Cel exprimat prin adverbe interogative sau relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite mai sus (vezi exemplele de la adverbe, la circumstanţialul de mod propriu-zis).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanţial de mod în planul frazei este *subordonata circumstanţială de mod* (C.M.), în care se poate transforma prin expansiune şi care îndeplineşte această funcţie pe lângă un verb, o locuţiune verbală, un adverb de mod sau o interjecţie predicativă din propoziţia regentă : *A învăţat* **uşor** *totul.* > *A învăţat totul*[1] / **fără să i se pară greu.**[2] / ; *Poftim* **atâta.** > *Poftim* [1] / **cât mi-ai cerut.**[2] / ; *Şi-a bătut capul* **destul.** > *Şi-a bătut capul*[1] / **cât a putut.**[2] / ; *Se măreşte* **din ce în ce.** > *Se măreşte*[1] / **cu cât (pe măsură ce) înaintează spre noi.**[2] / ; *S-a înălţat* **ca zmeul.** > *S-a înălţat*[1] / **cum se înalţă zmeul.**[2] / **(ca şi cum ar fi fost un zmeu)** etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secţiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.3.).

4.4.1.2.4. **Complementul circumstanţial de cauză (c.ez.)** este relativ modest reprezentat în limba română, nu atât ca frecvenţă, cât mai ales ca mijloace specifice de construcţie, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata circumstanţială corespunzătoare din planul frazei. El arată *cauza* unei acţiuni, stări sau însuşiri, determinând un verb, o locuţiune verbală, o interjecţie predicativă sau un adjectiv : *Plângeam* **de bucurie.** ; *Ca trestia ne-am îndoit* **sub vânt** . . . — A. Vlahuţă ; *Şi-a pierdut minţile* **de durere.** ; *Vrabia zbrr !* **de teamă** *pe o crenguţă.* ; *Avea o faţă roşie* **de furie.** etc.

Complementul circumstanţial de cauză răspunde la întrebările *din ce cauză ?* şi *din ce pricină ?* El este exprimat prin următoarele părţi de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac. (cu prepoziţiile *cu, de, din, dintru, după, în, la, pentru, prin, sub* şi cu locuţiunile prepoziţionale *din cauză de, din pricină de*), D. (cu prepoziţia *datorită*) şi G. (cu locuţiunile prepoziţionale *din cauza* şi *din pricina*) : *Am pierdut atâta vreme* **cu pregătirile** *!* ; *Nu poate înainta* **de oameni.** (construcţie populară) ; *Nu a venit* **din timiditate.** ; *S-a îmbolnăvit* **după eforturile** *făcute.* ; *S-a trezit* **în zgomotul** *motorului.* ; *Zăpada se topeşte* **la razele** *soarelui.* ; *A păţit-o* **pen-**

Scanned with OKEN Scanner

tru un fleac. ; *E arțăgos* prin temperament. ; *A mărturisit* sub amenințare. ; *Nu-i telefonează* din cauză de timp. ; *A întârziat* datorită mașinii. ; *... ziua era primejdios* din pricina hoților. — I. Al. Brătescu — Voinești. ;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *cu, de, pentru*), D. (cu prepoziția *datorită*) și G. (cu locuțiunile prepoziționale *din cauza* și *din pricina*) : *Și-a pierdut timpul* cu cei doi. (cu al doilea, cu amândoi) ; *N-a văzut* de cei doi. (de cel de-al doilea, de amândoi) ; *A fost admonestat* pentru cei doi. (pentru al doilea, pentru amândoi) ; Datorită celor doi *nu m-am prezentat acolo.* (datorită celui de-al doilea, datorită amândurora) ; Din cauza celor doi *nu s-a putut mișca de acasă.* (din cauza celui de-al doilea, din cauza amândurora) ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, nehotărâte, interogative sau relative) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *cu, de, pentru*), D. (cu prepoziția *datorită*) și G. (cu locuțiunile prepoziționale *din cauza* și *din pricina*) : *Nu-mi pierd timpul* cu ei. (cu ai tăi, cu aceștia, cu fiecare) ; *Nu aude* de unii. ; De ce *ai întârziat?* ; *Știu*[1] / de ce *n-ai venit.*[2] / ; *A fost certat* pentru ei. ; *Este văzut prost* datorită lui. ; *Nu vedem* din cauza lor. ;

— *adjective* în cazul Ac. (cu prepoziția *de*) : *Îi râdeau ochii* de fericit. ; *Era încruntat* de mânios. ;

— *verbe* la modurile gerunziu și participiu (precedat de prepoziția *de*) : Țipând *mereu așa, a răgușit.* ; *Merele se strică* de lovite. (construcție populară) ;

— *locuțiuni adverbiale de cauză* : De aceea *nu s-a prezentat la post.* ; De asta *n-a putut veni.* ; De-aia *râdeai tu?*

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *de cauză* cu complementul *de agent*, deși între ele există o mare apropiere de conținut și de construcție. Să se compare : *Supărat* de intervenția *acestuia, Marcel a plecat.* (aici e c.c. de cauză) ; *Lovit* de piatră, *uliul s-a prăvălit la pământ.* (aici e c. de agent).

De asemenea, **nu trebuie să confundăm** complementul circumstanțial *de cauză* cu complementul circumstanțial *de timp*, atunci când ele sunt exprimate prin același verb la gerunziu. Să se compare : Fugind *prea repede, n-a mai*

Scanned with OKEN Scanner

văzut nimic. (aici e c.c. de cauză); **Fugind** *așa peste câmp, și-a amintit de fratele cel mic.* (aici e c.c. de timp).

Complementul circumstanțial de cauză *stă*, în mod obișnuit (într-o topică neafectivă), după verbul, locuțiunea verbală, interjecția predicativă sau adjectivul determinat, fără a se despărți de acestea prin virgulă (vezi, în acest sens, exemplele de până aici). Într-o topică afectivă, el poate sta însă și înaintea verbului sau a locuțiunii verbale: *Cu tropote roibii* **de spaimă** *pe mal / Rup frânele-n zbucium și saltă.* — George Coșbuc; **De rușine** *a dat bir cu fugiții.* Cel exprimat prin pronume interogative sau relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite mai sus (vezi exemplele de la pronume).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial de cauză în planul frazei este *subordonata circumstanțială de cauză* (CZ.) în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb, o locuțiune verbală sau o interjecție predicativă din propoziția regentă, exprimând mai clar decât acesta raportul sintactic de cauză: *Mă grăbesc* **din cauza trenului.** > *Mă grăbesc*[1] / **deoarece vine trenul.**[2] / ; *A rupt-o la fugă* **de frică.** > *A rupt-o la fugă*[1] / **pentru că îi era frică.**[2] / ; *Și dintr-odată balonul poc!* **din cauza căldurii.** > *Și dintr-odată balonul poc!*[1] / **din cauză că se încălzise.**[2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.4.).

4.4.1.2.5. **Complementul circumstanțial de scop (c.s.)** este relativ slab reprezentat în limba română, nu atât ca frecvență, cât mai ales ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. El arată *scopul* unei acțiuni, determinând un verb, o locuțiune verbală sau o interjecție predicativă: *Se dusese acolo* **după ajutor.**; *S-a făcut luntre și punte* **pentru a obține** *aprobarea.*; *Deodată, vânătorul poc!* **pentru a-l speria.**

Complementul circumstanțial de scop răspunde la întrebările *în ce scop?* și *cu ce scop?* El este exprimat prin următoarele părți de vorbire:

— *substantive comune* în cazul Ac. (cu prepozițiile *de, drept, după, în, la, pentru* și *spre*): *L-am oprit* **de rudă.**

Scanned with OKEN Scanner

(de sămânță) — în limba populară ; *Îl iau cu mine* **drept pavăză.** ; *Au venit* **după materiale.** ; *S-a dus* **în întâmpinarea** *lor.* ; *Se duc cu toții* **la struguri.** ; *Face excursii* **pentriu plăcerile** *sale.* ; *Le-a reținut* **spre păstrare.** ;

— *pronume* (personale, poesesive, demonstrative, nehotărâte, interogative sau relative) în cazul Ac. (cu prepozițiile *după, la* și *pentru*) : *Acum au plecat* **după ei.** (**după ai tăi, după aceștia, după unii**) ; **După ce** *s-au dus acolo?* ; *Se știe*[1] / **după ce** *s-au dus acolo.*[2] / ; **La asta** *a venit,*[1] / *ca să ne certe.*[2] / ; **La ce** *au venit?* ; *Nu știu*[1] / **la ce** *au venit.*[2] / ; **Pentru ce** *ați venit la noi?* ; *Vom ști*[1] / **pentru ce** *au venit acasă.*[2] / ;

— *verbe* (la modurile infinitiv, cu prepozițiile *pentru* și *spre*, sau supin, construit cu prepozițiile *după, la* și *pentru*) : *Ne ducem acolo* **pentru a vedea** *casa.* ; *Ne-am deplasat aici* **spre a ne informa.** ; *Să mergem* **după cules** *ciuperci.* ; *Toți s-au dus pe câmp* **la prășit** *porumbul.* ; *Au rămas în bucătărie* **pentru spălat** *vasele.* Unele infinitive cu prepozițiile *pentru* sau *spre* au numai *în aparență* funcția de complement circumstanțial de scop (sunt *false complemente de scop*). Conținutul lor de scop este estompat și în locul lui apare un conținut asemănător cu acela al unor propoziții adversative : *Tace acum* **pentru a vorbi** *iarăși după un minut.* (= *Tace acum*[1] / **și** / („dar") *vorbește iarăși după un minut.*[2] / sau *Tace acum*[1], / **dar** / *vorbește iarăși după un minut.*[2] /) ; *Se cufundă aici* **spre a apărea** *dincolo.* (= *Se cufundă aici*[1] / **și** / („dar") *apare dincolo.*[2] / sau *Se cufundă aici,*[1] / **dar** / *apare dincolo.*[2] /). În realitate, sunt circumstanțiale opoziționale.

— *locuțiuni adverbiale de scop*, folosite și ca *elemente corelative* ale subordonatelor circumstanțiale de scop : **Pentru aceasta (pentru asta)** *a venit la noi,*[1] / *ca să discutăm.*[2] / ; **Pentru aceea (pentru aia)** *s-a dus acolo,*[1] / *ca să se întâlnească cu ei.*[2] /.

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *de scop* cu complementul *indirect*, atunci când amândouă sunt construite cu prepoziția *pentru*. În acest caz, rolul verbelor determinate este hotărâtor. Să se compare : *Se pregătesc* **pentru examene.** (adică „în vederea examenelor", „pentru a susține examenele" — aici este c.c. de scop) ; *Le cumpăr* **pentru Tanți.** (adică „în interesul lui Tanți", „i le atribui ei" — aici este c. indirect).

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de scop *stă*, de obicei (într-o topică neafectivă), după verbul, locuțiunea verbală sau interjecția predicativă determinată, fără a se despărți de acestea prin virgulă (vezi exemplele de până aici). Într-o topică afectivă, el poate sta însă și înaintea verbului : **După mere** *umblă copii ăștia!* ; **Pentru a beneficia** *de ajutor s-a înscris pe listă.* Cel exprimat prin pronume interogative sau relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite mai sus (vezi exemplele date la pronume).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial de scop în planul frazei este *subordonata circumstanțială de scop* (C.S.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb, o locuțiune verbală sau o interjecție predicativă din propoziția regentă : *Ne-am așezat pe iarbă* **pentru a ne odihni.** > *Ne-am așezat pe iarbă*[1] / **să ne odihnim.**[2] / ; *Și-a bătut capul* **spre a-și aminti** *numele.* > *Și-a bătut capul*[1] / **ca să-și amintească numele.**[2] / ; *Eu, atunci, haț! de sumanul moșneagului,*[1] / **să-mi plătească paserea.**[2] / — Ion Creangă (în loc de „*pentru a*-mi *plăti* paserea.") etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.5.).

4.4.1.2.6. **Complementul circumstanțial de condiție** sau **condițional** (**c.cdț.**) este slab reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind cam la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei El arată *o ipoteză, o eventualitate, o condiție*, de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii verbului sau locuțiunii verbale și a conținutului verbal al unei interjecții predicative din propoziție : **În caz de incendiu**, *anunțăm pompierii.* ; **În cazul nerespectării** *ordinului, va fi dat afară.* ; *Poftim cartea,* **cu condiția restituirii** *la timp.*

Complementul circumstanțial condițional răspunde la întrebările *cu ce condiție?* și *în ce condiții?* și se află în propoziții construite mai ales cu modul condițional-optativ. El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii), în cazurile Ac. (cu locuțiunea prepozițională *în caz de*, precedată uneori de adverbul de mod de exclusivitate *numai*) și G. (cu locuțiunile prepoziționale *în cazul, cu condiția, în locul,*

în ipoteza, în eventualitatea, precedate, de asemenea, uneori, de adverbul de mod de exclusivitate *numai)* : *Luăm umbrelele* **în caz de ploaie.** ; *Ne pregătim cu toţii* **numai în cazul unei avarii.** ; *Merg* **cu condiţia înapoierii** *banilor.* ; **În locul lui Ion,** *eu aş proceda altfel.* ; **În ipoteza unei furtuni** *iminente, ne adăpostim.* ; **În eventualitatea unui refuz** *categoric, vom insista.* ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative sau relative) în G. (cu locuţiunea prepoziţională *în locul*) : **În locul lui,** *eu nu m-aş mai duce.* ; **În locul alor tăi,** *noi te-am fi povăţuit altfel.* ; **În locul acestuia,** *el s-ar fi purtat mai blând.* ; **În locul cui** *n-ai mai fi vorbit?* ; *Ştiu*[1] / **în locul cui** *ai fi răspuns astfel.*[2] / ;

— *adjective pronominale posesive* în Ac. (cu locuţiunea prepoziţională *în locul*) : **În locul tău,** *n-aş mai vorbi cu el.* ;

— *verbe* (la modul infinitiv cu prepoziţia *fără,* care ajută la exprimarea aspectului negativ al acestui complement, sau la modul gerunziu, precedat uneori de adverbul de mod de exclusivitate *numai*) : **Fără a interveni** *chirurgical, nu se rezolvă problema.* ; **Învăţând** *zilnic, ai putea avea rezultate bune.* ; **Numai revăzând** *materialul, aş putea descoperi greşeala.* ;

— *adverbe de mod.* ; *Numai aşa e bine,*[1] / **altfel (altminteri)** *ar avea neplăceri.*[2] /

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanţial *condiţional* cu complementul circumstanţial *sociativ* cu aspect negativ, atunci când ele sunt construite cu prepoziţia *fără.* Să se compare : **Fără el,** *nu s-ar descurca.* (adică „dacă n-ar fi el" — aici e c.c. condiţional) ; *A plecat* **fără el.** (adică „fără a fi însoţită de el" — aici e c.c. sociativ).

Complementul circumstanţial condiţional *stă,* în mod obişnuit (într-o topică neafectivă), înaintea verbului sau a locuţiunii verbale determinate, despărţindu-se prin virgulă de acestea (numai cel exprimat prin pronume interogative sau relative nu se desparte prin virgulă de elementele regente). Când stă după verbul determinat (mai rar), de obicei nu se desparte prin virgulă de acestea (vezi toate exemplele de până aici).

Echivalentul sintatic al complementului circumstanţial condiţional în planul frazei este *subordonata circumstan-*

Scanned with OKEN Scanner

țială condițională (CDT.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb, o locuțiune verbală sau o interjecție predicativă din propoziția regentă, exprimând mai clar decât acesta raportul sintactic de condiție : *Culegem roade* **numai semănând.** > *Culegem roade* [1] / **numai dacă semănăm.**[2] / ; **În locul vostru,** *nu m-aș mai plânge.* > **Dacă aș fi în locul vostru,** [1]/ *nu m-aș mai plânge.*[2] / ; *Na-ți creioanele,* **cu condiția înapoierii** *stiloului.* > *Na-ți creioanele,*[1] / **dacă îmi înapoiezi stiloul.**[2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a, capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.6.).

4.4.1.2.7. **Complementul circumstanțial de concesie** sau **concesiv (c. csv.)** este slab reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind întrecut, din aceste puncte de vedere, de subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. El determină un verb, o locuțiune verbală, o interjecție predicativă sau, mai rar, un adjectiv. Arată *obiectul* sau *situația* care ar fi fost de așteptat să împiedice realizarea unei acțiuni sau manifestarea unei calități, dar care, în realitate, nu le-a împiedicat (de aici ideea de concesie) : **În ciuda ploii,** *am plecat mai departe.* ; **Cu toată supărarea,** *i-a dat voie la film.* ; **Cu toate acestea,** *poftim ceasul.* ; *Pare totuși o femeie tânără,* **în ciuda vârstei.**

Complementul circumstanțial concesiv răspunde la întrebările *în ciuda cărui fapt?, în pofida cărui fapt?, în ciuda cui?, în pofida cui?* El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive comune,* în cazurile Ac. (cu locuțiunile prepoziționale *cu tot, cu toată*), D. (cu prepoziția *contrar* — aici ideea de concesie interferându-se cu cea de mod) și G. (cu prepozițiile *contra, în contra* și *împotriva* și cu locuțiunile prepoziționale *în ciuda,* care este cea mai folosită, și *în pofida,* de factură veche și folosită mai rar) : **Cu tot efortul** , *nu au învins.* ; **Cu toată străduința,** *n-a reușit la examen.* ; *S-a oprit întâi la poartă,* **contrar obiceiului. (contra obiceiului, în contra obiceiului)** ; **Împotriva pronosticurilor,** *au făcut totuși un joc frumos.* ; *Aleargă ca un tânăr,* **în ciuda vârstei.** ; *Nu s-a ținut de cuvânt,* **în pofida promisiunilor.** ;

Scanned with OKEN Scanner

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative, relative sau nehotărâte) în cazul G. (cu locuțiunile prepoziționale *în ciuda* și *în pofida*) : **În ciuda lor**, *ne-am abținut totuși.* ; **În pofida alor mei**, *am întârziat totuși la întâlnire.* ; **În ciuda acestora**, *am mai făcut totuși un pas.* ; **În ciuda cui** *ai trimis totuși scrisoarea?* ; *Știu*[1] / **în ciuda cui** *ai rămas totuși acolo.*[2] / ; **În ciuda unora**, *am luat totuși cuvântul.* ;

— *verbe* (la modul infinitiv cu prepoziția *fără*, care ajută la exprimarea aspectului negativ al acestui complement, sau la modul gerunziu, precedat uneori de adverbul de mod de precizare *chiar* sau de adverbul de mod negativ *nici*) : **Fără a avea** *la el busolă, s-a orientat totuși bine.* ; **Chiar alergând**, *tot nu mai prinde trenul.* ; **Nici lucrând** *noaptea, nu poate termina proiectul.* ;

— *locuțiuni adverbiale* cu sens concesiv : **Cu toate acestea**, *l-am primit.* ; **Cu toate astea**, *n-am mai repetat cererea.*

De obicei, complementul circumstanțial concesiv *intră în raport de recirprocitate, în corelație* cu adverbele de mod cu sens concesiv *totuși* și *tot*, determinante ale aceluiași regent al complementului. Astfel, în exemplele date mai sus, complementele circumstanțiale concesive *împotriva pronosticurilor, în ciuda lor, în pofida alor mei, în ciuda acestora, în ciuda cui, în ciuda unora, fără a avea* au ca element corelativ același adverb *totuși*, în timp ce complementul circumstanțial concesiv *chiar alergând* intră în corelație cu adverbul *tot* (vezi exemplele respective). Aceste corelative se folosesc mai ales pe lângă complementele circumstanțiale concesive exprimate prin pronume și gerunzii.

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *concesiv* cu complementele circumstanțiale *de timp, de cauză* sau *condițional*, atunci când ele sunt exprimate prin gerunzii așezate înaintea verbelor determinate. Să se compare : **Ajutându-***l cu sfatul, tot nu s-a cumințit.* (aici e c.c. concesiv) ; **Trecând** *pe potecă, a auzit un zgomot.* (aici e c.c. de timp) ; **Tușind** *prea tare, l-a deșteptat.* (aici e c.c. de cauză) ; **Învățând** *mereu, știi.* (aici e c.c. condițional).

Complementul circumstanțial concesiv *stă*, în mod obișnuit (într-o topică neafectivă), înaintea verbului, a locuțiunii verbale sau a adjectivului determinat, despărțindu-se de acestea prin virgulă. Rar, poate sta și în urma

acestor părți de vorbire determinate (vezi toate exemplele de până aici). Cel exprimat prin pronume interogative sau relative stă întotdeauna în fața elementelor regente amintite și nu se desparte de acestea prin virgulă (vezi exemplele de la pronume).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial concesiv în planul frazei este *subordonata circumstanțială concesivă* (CSV.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb, o locuțiune verbală sau o interjecție predicativă din propoziția regentă, exprimând mai des și mai clar raportul sintactic de concesie : **Chiar coapte,** *nu au nici un gust.* > **Deși sunt coapte,**[1] / *nu au nici un gust.*[2] / ; **Chiar atrăgându-i atenția,** *el totuși a continuat cearta.* > **Chiar dacă i-a atras atenția,**[1] / *el a continuat totuși cearta.*[2] / ; **În ciuda celor întâmplate,** *poftim albumul.* > **Cu toate că s-au întâmplat atâtea** [1], / *poftim albumul.* [2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a ,,Sintaxa frazei'', capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.7.).

4.4.1.2.8. **Complementul circumstanțial de consecință sau rezultativ (c. cnt.)** s-a desprins din sfera circumstanțialului de mod, fiind una dintre variantele sale. Denumit în gramatici (nepotrivit) *,,consecutiv''* el este foarte slab reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind întrecut, din aceste puncte de vedere, de subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. Determină un verb, o locuțiune verbală sau un adjectiv și arată *rezultatul, consecința, urmarea* acțiunii sau calității : *Schiază* **de minune.** ; *Și-a bătut capul cu ei* **de speriat.** ; *Era frumoasă* **de neimaginat.**

Complementul circumstanțial de consecință (rezultativ) răspunde la întrebarea *care este consecința (urmarea, rezultatul) faptului că?* El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive comune* în cazul Ac. (cu prepozițiile *de* sau *la*) : *Lucrează totul* **de minune.** ; *O iubește* **la disperare.** (**la nebunie**) ;

— *verbe* (la modul supin) : *Mănâncă* **de speriat.** ; *Este pricepută* **de invidiat.**

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de consecință (rezultativ) *stă* obligatoriu după verbul, locuțiunea verbală sau adjectivul determinat (topica neafectivă), nedespărțindu-se de acesta prin virgulă.

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial de consecință (rezultativ) în planul frazei este *subordonata circumstanțială de consecință (rezultativă)** (CNT.), denumită (nepotrivit) de gramatici *„consecutivă"*, în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb, o locuțiune verbală sau un adjectiv din propoziția regentă, exprimând mai des și mai clar raportul sintactic de consecință : *Mânca* **de speriat.** > *Mânca așa de mult,* [1] / **încât te speriai**[2]./ ; *A dat de știre târziu* **de neconceput.** > *A dat de știre atât de târziu,* [1]/ **că nu m-am putut prezenta.**[2] / ; *Era rea* **de pomină.** > *Era atât de rea,*[1]/ **încât se dusese vestea.**[2]/ etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.8.).

4.4.1.2.9. **Complementul circumstanțial de instrument** sau **instrumental (c. instr.)** s-a desprins din sfera complementului indirect. El este relativ bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, întrecând cu mult, din aceste puncte de vedere subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. Determină un verb sau o locuțiune verbală arătând *mijlocul* sau *instrumentul* (lucru, ființă sau proces) prin care se realizează acțiunea exprimată de acestea : *Tai pâinea* **cu cuțitul.** ; *Ne-a atras atenția* **prin sora** *lui.* ; *L-a desfăcut* **tăind** *sfoara.*

Complementul circumstanțial instrumental răspunde la întrebările *cu ce ?, din ce ?, după ce ?, fără ce ?, în ce ?, la ce ?, prin cine ?, prin ce ?, datorită cui ?, grație cui ?, mulțumită cui ?, cu ajutorul cui ?, prin intermediul cui ?, prin mijlocirea cui ?* El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune și proprii) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *cu, din, dintru, după, fără* — cu care se rea-

* Denumirile de „rezultativ și de „rezultativă" sunt credem mai potrivite decât cele de „consecutiv" și de „consecutivă", dacă luăm seama de conținutul exprimat de acest complement și de subordonata corespunzătoare.

lizează aspectul negativ al acestui complement — *în, întru, la, pe, prin, printru)*, D. (cu prepozițiile *datorită grație, mulțumită)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *cu ajutorul prin intermediul, prin mijlocirea)* : **Cu ciomegele** *l-au dobo-* *rât.* ; — Zaharia Stancu ; *Trăiau* **din vânzarea** *coșurilor.* ; *Și* **după bici** *l-am cunoscut* — George Coșbuc ; *Cântă toți* **la vioară.** ; *L-a anunțat* **prin Ionescu.** ; *Am obținut per-* *misul* **grație prietenului** ; *Ajunge la rezultate bune* **cu ajutorul calculatorului.** ; *S-a trimis aprobarea* **prin intermediul direc-** **torului** etc. ;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective) în cazu-rile Ac. (cu prepozițiile *cu, după, fără, în, la, prin)*, D. (cu prepozițiile *datorită, grație, mulțumită)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *cu ajutorul, prin intermediul, prin mijlocirea)* : *Din trei mijloace călătoresc* **cu două.** ; *Tai* **cu al doilea.** ; *Leagă-le* **cu amândouă.** ; *Rezolvi problema* **fără al treilea.** ; *Fixează hârtia* **în zece.** (pioneze) ; *Tu lucrezi* **la unul**, *ea lucrează* **la două.** (războaie) ; *Am trimis vorbă* **prin al patru-** **lea.** etc. ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, inte-rogative, relative, nehotărâte sau negative) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *cu, după, fără, în, la, prin)*, D. (cu pre-pozițiile *datorită, grație, mulțumită)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *cu ajutorul, prin intermediul, prin mijloci-* *rea)* : *A lovit* **cu altul.** ; **Din ce** *trăiesc?* ; *Nu-mi dau seama*[1]*/* **după ce** *l-a identificat.* [2]*/* ; *Vă descurcați* **fără ei?** ; *Să le prinzi* **în astea.** ; *Nu l-a anunțat* **prin nimeni.** ; *Cunoaște multe* **datorită alor săi.** ; *Se afla acolo* **grație dânsului.** ; *M-am urcat sus* **cu ajutorul dumnealui.** ; *Știrile le-am aflat* **prin intermediul alor mei.** etc. ;

— *verbe* (la modurile infinitiv cu prepoziția *prin*, gerun-ziu sau supin construit cu prepoziția *din)* : *A început cuvân-* *tarea* **prin a-și exprima** *punctul de vedere.* ; *Îndepărtezi apa* **săpând** *șanțuri de scurgere.* ; *Câștigau ceva* **din spălat** *și* **din călcat** *rufe.*

Complementul circumstanțial instrumental construit cu prepoziția *cu* (cea mai folosită la acest tip de complement) intră în structura unor *locuțiuni verbale*, cum sunt : *a arunca cu praf în ochi, a da cu barda, a da cu gura, a da cu mătura, a da cu piciorul, a da cu pușca, a duce cu vorba, a face cu degetul, a face cu ochiul, a trage cu urechea* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *instrumental* cu complementul circumstanțial *de mod* atunci când ele sunt exprimate prin gerunzii așezate după verbele determinate. Să se compare : *A semnalizat* **trăgând** *cu pușca.* (aici e c.c. instrumental) ; *Merge* **cotind** *la dreapta și la stânga.* (aici e c.c. de mod).

Complementul circumstanțial instrumental *stă* fie înaintea (într-o topică afectivă), fie după verbul sau locuțiunea verbală determinată (într-o topică neafectivă), nedespărțindu-se prin virgulă de acestea. Cel exprimat prin pronume interogative sau relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite mai sus și nu se desparte prin virgulă de acestea (vezi exemplele de până aici).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial instrumental în planul frazei este *subordonata circumstanțială instrumentală* (INSTR.), în care se poate transforma prin expansiune, care îndeplinește această funcție pe lângă un verb sau o locuțiune verbală din propoziția regentă și care exprimă mai rar, mai puțin clar și cu mai puține elemente de introducere raportul sintactic de instrument : *A tăiat firul* **cu un clește.** > *A tăiat firul*[1]/ **cu ce a avut la îndemână.**[2]/ ; *Trăiește* **din câștig.** > *Trăiește*[1] / **din ceea ce câștigă.**[2]/ etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.9.).

4.4.1.2.10. **Complementul circumstanțial de asociere** sau **sociativ** (**c. soc.**) s-a desprins tot din sfera complementului indirect. El este puțin reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mjloace specifice de construcție, întrecând totuși, în sens pozitiv, din aceste puncte de vedere, subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. Determină un verb sau o locuțiune verbală, arătând *asocierea, însoțirea* unei ființe sau a unui lucru cu subiectul sau cu complementul direct *în aceeași direcție* de săvârșire a acțiunii : *A plecat* **cu părinții** *lui.* ; *Vine* **cu servieta** *în mână.* ; *Se îndreaptă* **împreună cu ei** *spre port.* ; *A luat-o din loc* **cu prietenii** *lui.* (însoțirea cu subiectul) ; *A cumpărat mașina* **cu husă** *cu tot.* (însoțirea cu complementul direct).

Complementul circumstanțial sociativ răspunde la întrebările *cu cine?, cu ce?, fără cine?, fără ce?, cu câți?, cu câte? cu al câtelea?, cu a câta?, împreună cu cine?, împreună cu*

Scanned with OKEN Scanner

ce?, dimpreună cu cine?, dimpreună cu ce?, laolaltă cu cine?, laolaltă cu ce?, la un loc cu cine?, la un loc cu ce?, cu tot cu ce? El este exprimat prin următoarele părți de vorbire:

— *substantive* (comune sau proprii) în cazul Ac. (cu prepozițiile *cu, fără*—cu care se exprimă aspectul negativ al acestui complement — și cu locuțiunile prepoziționale *împreună cu, dimpreună cu, laolaltă cu, la un loc cu*): *A ieșit adineauri* **cu contabilul.**; *Se duc* **cu combinele** *la secerat.*; *Pleacă pe munte* **fără ghid.**; *S-a deplasat* **împreună cu Sergiu** *la Constanța.*; *A adus-o* **laolaltă cu lucrurile.**; *L-au cazat* **la un loc cu tatăl.**; *Îi dădu* **cu tot cu casă.**;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective) în Ac. cu prepoziția *cu* sau cu locuțiunea prepozițională *împreună cu*: *A plecat* **cu trei.** (colegi); *A venit* **împreună cu al treilea.** (coleg);

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte sau negative) în Ac. (cu prepozițiile *cu* și *fără*): *Mergem* **cu voi** *mâine.*; *Să nu veniți* **fără ai voștri.**; *Ne întoarcem* **împreună cu aceștia** *luni.*; **Cu cine** *vei călători până acolo?*; *Hotărâți*[1]*/* **cu cine** *vom face acest drum.*[2]*/*; *Să nu te duci pe teren numai* **cu unii.**; *A revenit* **fără nici unul.**

Nu trebuie să confundăm cmplementul circumstanțial *sociativ* cu complementul circumstanțial *instrumental*, atunci când ele sunt exprimate prin nume de lucruri și au un conținut apropiat unul de celălalt. Să se compare: *Vânătorul pleacă* **cu pușca** *la umăr.* (aici e c.c. sociativ, deoarece exprimă ideea de asociere într-o acțiune dirijată în aceeași direcție) cu *Vânătorul trage* **cu pușca** *în ciori.* (aici e c.c. instrumental, deoarece exprimă ideea de instrument cu care se realizează acțiunea verbului *trage*).

Complementul circumstanțial sociativ *stă*, de obicei (într-o topică neafectivă), după verbul sau locuțiunea verbală determinată, nedespărțindu-se prin virgulă de acestea. Într-o topică afectivă el poate sta însă și înaintea verbului sau a locuțiunii verbale determinate. **Cu colegii** *s-a dus în pădure.*; **Împreună cu ei** *a revenit acasă.* Cel exprimat prin pronume interogative sau relative stă întotdeauna înaintea elementelor regente amintite mai înainte și nu se desparte prin virgulă de acestea (vezi exemplele de la pronume).

Scanned with OKEN Scanner

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial sociativ în planul frazei este *subordonata circumstanțială sociativă* (SOC.), în care se poate transforma prin expansiune, care îndeplinește această funcție pe lângă un verb sau o locuțiune verbală din prepoziția regentă și care exprimă mai rar, mai puțin clar și cu mai puține elemente de introducere raportul sintactic de asociere (însoțire) : *Pleacă înapoi* **cu prietenul tău** ! > *Pleacă înapoi*[1]/ **cu cine ai venit** ![2]/ ; *Du-te* **cu ele** *la croitor* ! > *Du-te*[1] / **cu ce ai cumpărat**[2]/ *la croitor.*[1] /; *Ia-o din loc* **împreună cu frate-tău** ! > *Ia-o din loc*[1]/ **împreună cu cine te învață la rele** ![2]/ etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.10.).

4.4.1.2.11. **Complementul circumstanțial de relație (relațional, de referință, referențial, de limită, limitativ)** (c. rel.) s-a desprins tot din sfera complementului indirect. El este relativ bine reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind la paritate, din aceste puncte de vedere, cu subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. Determină un verb, o locuțiune verbală, un adjectiv sau un numeral : **Cât despre excursie**, *nu am nimic de zis.* ; **Relativ la program,** *vom mai sta de vorbă.* ; *Este un om bun* **la suflet.** ; *El este întotdeauna primul* **la treabă.**

În funcție de raportul exprimat, complementul circumstanțial de relație îmbracă două aspecte :

a) unele structuri ale sale *arată obiectul la care se limitează acțiunea verbului (locuțiunii verbale) sau calitatea exprimată de adjectiv.* Ele sunt precedate de prepozițiile *cu, de, din, după, în* și *la* (cu Ac.), *asupra* (cu G.) sau de locuțiunile prepoziționale *cu privire la, în legătură cu, referitor la, relativ la, cât despre, cât pentru, cât privește, în(ceea) ce privește, din punct de vedere, în materie de* (cu Ac.), *despre partea și în privința* (cu G.) : *Ea este bună numai* **cu numele.** ; *Era un bărbat mic* **de statură.** ; *Copilul e priceput* **la exerciții.** ; **Asupra acestora,** *ne spunem acum părerea.* ; **Cu privire la Gabi,** *n-am de adăugat nimic.* ; **În legătură cu telegrama** *nu mai are altceva de spus.* ; *Nu cunosc,* **referitor la excursie,** *decât data.* ; **Cât despre program,** *n-am obiecții.* ; **Cât privește termenul,** *el va fi respectat.* ; *E dezvoltat* **din punct de vedere**

Scanned with OKEN Scanner

fizic. ; *Cunoaște atâtea* **în materie de gramatică.** ; **Despre partea documentării,** *mai sunt destule de cercetat.* ; **În privința împrumutului,** *să ne mai gândim.* etc.

b) Alte structuri ale acestui complement *arată obiectul din al cărui punct de vedere este emisă comunicarea* din restul propoziției. Ele sunt precedate de prepozițiile *după* și *pentru* (cu Ac.), *conform* și *potrivit* (cu D.) sau de locuțiunile prepoziționale *despre partea, din partea, după părerea, din punctul de vedere* (cu G.), *în (ceea) ce privește* (cu Ac.): **După Ionescu,** *n-ar mai fi mult până la cabană.* ; **Pentru Marius.** *toți ceilalți sunt niște păcătoși.* ; **Conform comunicatului,** *nu sunt prea multe victime.* ; **Despre partea lui Jean,** *avem de așteptat.* ; **După părerea autorului,** *lucrurile nu stau așa.* ; **Din punctul de vedere al scriitorului,** *nu orice poate fi prezentat într-o operă literară.* ; **În ceea ce privește pe Dănuț,** *el nici nu se gândește la asta.*

Complementul circumstanțial relațional răspunde la întrebările generale *din ce punct de vedere?, în ce privință?* sau la întrebările cu caracter particular *cu privire la cine?. cu privire la ce?, în privința cui?, în legătură cu cine?, în legătură cu ce?, referitor la cine?, referitor la ce?, relativ la cine?, relativ la ce?* etc. El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac., cu prepozițiile *cu, de, din, după, în, la* (pentru primul aspect) și *după, pentru* (pentru aspectul al doilea) și cu locuțiunile prepoziționale *în materie de, din punct de vedere, cu privire la, în legătură cu, relativ la, referitor la, cât despre, cât pentru, cât privește, în (ceea) ce privește* (pentru primul aspect) ; D., cu prepozițiile *conform* și *potrivit* (pentru al doilea aspect) și G., cu prepoziția *asupra* și cu locuțiunile prepoziționale *despre partea* (pentru primul și al doilea aspect), *din partea, după părerea, din punctul de vedere* (pentru al doilea aspect), *în privința* (pentru primul aspect) : ... *întrecea mai pe toți băieții și* **din carte,** *dar și* **din nebunii** ! — Ion Creangă ; *Un bătrân atât de simplu,* **după vorbă, după port.** — Mihai Eminescu ; *Era un om lat* **în spate.** ; *E scurt* **la grai,** *năprasnic,* **la chip** *întunecos.* — Vasile Alecsandri ; *Nu-l întrece nimeni* **în materie de pictură.** ; *Nu m-au anunțat* **relativ la conferința**

de mâine. ; **Cât pentru vază**, *nu-ți face griji.* ; **În ce privește scadența**, *vom ține seama de ea.* ; **Potrivit declarației**, *părțile vor respecta tratatul încheiat.* ; **Asupra schimbului**, *ne vom pronunța mâine.* ; **Despre partea închinării**, *însă, doamne, să ne ierți.* — Mihai Eminescu ; **Din partea lui Costică**, *lucrurile stau altfel.* etc.

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *după* și *pentru* și cu locuțiunile prepoziționale *cu privire la, în legătură cu, relativ la, referitor la, cât despre, cât pentru, cât privește*), D. (cu prepozițiile *conform* și *potrivit*) și G. (cu prepoziția *asupra* și cu locuțiunile prepoziționale *în privința, din partea, despre partea, după părerea, din punctul de vedere*) : **După al doilea**, *totul se hotărăște acum.* ; **Cu privire la cei doi**, *nimeni nu are obiecții.* ; **Conform celor trei**, *terenul este slab.*, ; **În privința amândurora** *a avut rețineri.* ; **Din partea celui de-al cincilea**, *putem rămâne aici.* ; **După părerea primului**, *s-ar putea și așa.* etc.

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative, relative sau nehotărâte) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *după* și *pentru* și cu locuțiunile prepoziționale *cu privire la, în legătură cu, relativ la, referitor la, cât despre, cât pentru, cât privește*), D. (cu prepozițiile *conform* și *potrivit*) și G. (cu prepoziția *asupra* și cu locuțiunile prepoziționale *în privința, din partea, despre partea, după părerea* și *din punctul de vedere*) : **Pentru unii**, *timpul e un bun sfătuitor.* ; **În legătură cu ai tăi**, *vom vedea mâine posibilitățile.* ; **Cât despre ai lor**, *situația e grea.* ; **Potrivit acestora**, *transportul se amână.* ; **Asupra unora**, *nimeni nu s-a mai pronunțat.* ; **Despre partea lui**, *mai bine ar fi acolo.* ; **Din al cui punct de vedere** *s-ar putea face și altfel?* ; *N-am înțeles*[1]/ **referitor la ce** *a făcut aluzie.*[2] / Sunt frecvente în limba română unele *formule referențiale* de al doilea aspect, alcătuite din prepozițiile *după* și *pentru* sau din locuțiunile prepoziționale *cât pentru* și *în (ceea) ce privește* + pronume personale de persoana I singular, Ac., cu forme accentuate : *după mine, pentru mine, cât pentru mine* ;

— *adjective* în cazul Ac. (adjective calificative cu prepoziția *de* și adjective pronominale posesive cu prepoziția *asupra* și cu locuțiunile prepoziționale *după părerea, în privința, din partea, despre partea, din punctul de vedere*) : **De harnic**, *e harnic.* ; **După părerea sa**, *ar mai trebui câteva.* ;

Scanned with OKEN Scanner

N-a zis-nimic **în privința ta.** ; **Din partea noastră,** *ai toată libertatea.* ; **Din punctul său de vedere,** *nu mai e nevoie de altele.* Sunt frecvente în limba română unele *formule referențiale* de al doilea aspect, alcătuite din locuțiunile prepoziționale *după părerea, din partea, despre partea, din punctul de vedere* + adjective pronominale posesive de persoana I singular, feminine sau neutre : *după părerea mea, din partea mea, despre partea mea, din punctul meu de vedere.* ;

— *verbe* (la infinitiv cu prepoziția *în* și la supin) : *E ferm* **în a combate** *fumatul.* ; **De vorbit,** a vorbit. ;

— *adverbe de mod* : *Este inferior* **numericește.** ; **Organizatorie,** *este net superior.*

Complementul circumstanțial de relație *poate anticipa uneori un subiect sau un complement (direct sau indirect),* nemailimitând obiectul la acțiune sau calitate, ci întărind, accentuând partea de propoziție anticipată : **Cât pentru colegul meu, el** *nu mai este un copil.* ; **Cât despre Codruț, pe el** *nu-l vezi niciodată alergând.* (. . . **lui** nu-i spun niciodată copiii vorbe urâte. ; . . . **despre el** nimeni nu vorbește de rău.). Alteori, el *anticipează un nume predicativ sau un predicat verbal,* constituind *un fel de corelativ* al conjuncției coordonatoare adversative *dar,* care leagă cele două propoziții principale din frază, și arătând, în același timp, că acordul vorbitorului se limitează la prima dintre cele două propoziții principale coordonate : **De luminoasă,** *este* **luminoasă** *camera,* **dar** *este cam mică.* ; **De auzit, am auzit** *semnalul,* **dar** *n-am înțeles semnificația lui.*

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *de relație* cu complementul *indirect,* atunci când ele sunt construite cu aceeași prepoziție *pentru,* dar au un conținut diferit, sau cu elemente prepoziționale diferite, dar au un conținut apropiat. Să se compare : **Pentru mine,** *cartea are o desebită valoare.* (aici e c.c. de relație) cu **Pentru mine** *s-a zbătut atâta.* (aici e c. indirect) ; *Discutăm* **despre colegi.** (aici e c. indirect) cu *Discutăm* **în legătură cu colegii. (cu privire la colegi, relativ la colegi, referitor la colegi, în privința colegilor),** unde mijloacele de introducere ale complementelor sunt specifice celor de relație.

Nu trebuie să confundăm, de asemenea, complementul circumstanțial *de relație* cu complementul circumstanțial *de mod,* construite amândouă, cu aceleași prepoziții *conform* și *potrivit* (cu D.), dar diferențiate prin conținut și topică.

Scanned with OKEN Scanner

Să se compare : **Conform planificării,** *ar mai fi fost nevoie de încă două.* ; **Potrivit legii,** *pentru asta nu se dau aprobări.* (aici sunt c.c. de relație) cu *A lucrat* **conform planificării.,** *A dat verdicte* **potrivit legii.** (aici sunt c.c. de mod).

Complementul circumstanțial de relație *stă* atât înaintea verbelor, locuțiunilor verbale, adjectivelor sau numeralelor determinate, despărțindu-se frecvent de ele prin virgulă, cât și după aceste părți de vorbire amintite, în acest caz nedespărțindu-se de ele prin virgulă. Cele exprimate prin pronume interogative sau relative stau întotdeauna înaintea elementelor regente amintite mai sus și nu se despart prin virgulă de acestea (vezi exemplele de la pronume).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial de relație în planul frazei este *subordonata circumstanțială de relație* (REL.), în care se poate transforma prin expansiune, care îndeplinește această funcție pe lângă un verb sau o locuțiune verbală din propoziția regentă și care exprimă foarte rar, mai puțin clar și cu foarte puține mijloace de introducere raportul sintactic de relație : *Să încercăm zidul* **în privința durabilității.** > *Să încercăm zidul*[1]/ **dacă e durabil**[2]/ ; *Este un om priceput* **la toate.** > *Este un om priceput*[1]/ **la ceea ce nu te aștepți.**[2]/ etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.11.)

4.4.1.2.12. **Complementul circumstanțial de opoziție** sau **opozițional (c.op.)** este foarte puțin reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind întrecut (în sens pozitiv), din aceste puncte de vedere, de către subordonata circumstanțială corespunzătoare din planul frazei. El determină un verb sau o locuțiune verbală și arată *obiectul sau acțiunea care se opune* conținutului exprimat de subiectul, complementul (direct, indirect și circumstanțial) sau predicatul propoziției : *O pânză atârna* **în loc de perdea** *la fereastră.* ; **În locul lui Popescu,** a venit Ionescu. ; Pleacă azi **în loc de mâine.** ; *A luat-o la sănătoasa* **în loc de a rămâne** *acolo.*

Complementul circumstanțial opozițional nu se află (nu răspunde) cu (la) întrebări, deorece ideea de opoziție exprimată de complement este dedusă din context. El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac. (cu locuțiunea prepozițională *în loc de*) și G. (cu locuțiunea

Scanned with OKEN Scanner

prepoziţională *în locul*) : **În loc de pere** *am găsit mere.* ; **În locul lui Petre**, *a venit Nina.* ;

— *numerale* (cardinale, ordinale sau colective) în cazurile Ac. (cu locuţiunea prepoziţională *în loc de)* şi G. (cu locuţiunea prepoziţională *în locul)* : **În loc de trei**, *ne-am pomenit cu şase.* ; **În locul primului**, *l-am strigat pe-al doilea.* ; **În locul amândurora**, *s-au prezentat trei.* ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative, interogative, relative sau nehotărâte) în cazurile Ac. (cu locuţiunea prepoziţională *în loc de)* şi G. (cu locuţiunea prepoziţională *în locul)* : **În loc de mine**, *s-au trezit cu el.* ; **În loc de ai noştri**, *au venit ai voştri.* ; **În locul acestora**, *i-au trimis pe aceia.* ; **În locul cui** *te-ai dus acolo?* ; *Se ştie*[1] / **în locul cui** *va veni*[2] / ; *Să le pui* **în locul unora** *deteriorate* ;

— *verbe* (la infinitiv precedat de locuţiunea prepoziţională *în loc de)* : **În loc de a plânge**, *râde ca prostul.* ;

De obicei, complementele circumstanţiale opoziţionale exprimate prin substantive, pronume şi numerale realizează o opoziţie faţă de subiecte şi complemente (directe, indirecte şi circumstanţiale), în timp ce complementele circumstanţiale opoziţionale exprimate prin verbe la infinitiv realizează o opoziţie faţă de predicatele verbale (vezi toate exemplele de mai sus). Rar un complement circumstanţial opoziţional, exprimat prin substantiv, se opune unui predicat verbal : **În loc de mulţumiri,** *a fost certat de prieteni.*

Când complementul circumstanţial opoziţional se referă la subiect sau la un complement, *raportul de subordonare opoziţională este echivalent ca sens cu un raport de coordonare opozitivă, existent între două părţi de propoziţie.* Astfel, în loc de *O pânză atârnă la fereastră* **în loc de perdea.** se poate spune **Nu o perdea** *atârnă la fereastră,* **ci o pânză.** ; în loc de *I l-a trimis lui Ionescu* **în locul lui Popescu.** se poate spune **Nu lui Popescu** *i l-a trimis,* **ci lui Ionescu.** etc.

Când complementul circumstanţial opoziţional se referă la un predicat verbal, *raportul de subordonare opoziţională este echivalent ca sens cu un raport de coordonare opozitivă, existent între propoziţii* (deoarece complementul circumstanţial opoziţional se transformă într-o propoziţie negativă ce precede opozitiva construită cu *ci).* Astfel, în loc de **În loc de mulţumiri,** a *fost certat de prieteni.* se poate spune

Scanned with OKEN Scanner

Nu a primit mulțumiri,[1] / **ci** / *a fost certat de prieteni*[2] / ; în loc de *A luat-o la sănătoasa,* **în loc de a rămâne** *acolo.* se poate spune *Nu a rămas acolo,*[1] / **ci** / *a luat-o la sănătoasa.*[2] / etc.

Complementul circumstanțial de opoziție *stă,* de obicei, înaintea părților de propoziție la care face referire (subiecte, complemente, predicate verbale) și se desparte de acestea prin virgulă (cu excepția celui exprimat prin pronume interogative și relative, care nu se despart prin virgulă de acestea). Alteori, poate sta și după părțile de propoziție la care se referă, fără a se despărți prin virgulă de ele (vezi toate exemplele de mai sus).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial opozițional în planul frazei este *subordonata circumstanțială opozițională* (OP.), în care se poate transforma prin expansiune, care îndeplinește această funcție pe lângă un verb sau o locuțiune verbală din propoziția regentă și care exprimă mai des, mai clar și cu mai multe mijloace de introducere raportul sintactic de opoziție : *Mi-a adus lapte* **în loc de brânză.** > *Mi-a adus lapte*[1]/ **în loc să-mi aducă brânză.**[2] / ; **În loc de a rămâne** *acolo, a luat-o la sănătoasa.* > **În loc să rămână acolo,**[1]/ *a luat-o la sănătoasa.*[2]/ ; **În locul ploii** *de la câmpie, ne trezim cu ninsoare.* > *În loc să plouă ca la* **câmpie,**[1]/ *ne trezim cu ninsoare.*[2] / sau **Dacă la câmpie plouă,**[1]/ *la munte ninge.*[2]/ etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.12.).

4.4.1.2.13. **Complementul circumstanțial de cumul** sau **cumulativ** (**c. cum.**) este puțin reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind întrecut (în sens pozitiv), din aceste puncte de vedere, de către subordonata circumstanțială corespunzătare din planul frazei. El determină un verb sau o locuțiune verbală *și arată lucrul, ființa sau situația căreia i se adaugă conținutul exprimat de subiectul, complementul (direct, indirect, circumstanțial) sau numele predicativ* din propoziție : **Pe lângă Bogdan,** *a mai dat fuga și Timică.* ; **Afară de cărți,** *a mai luat cu el și tablele.* ; **Pe lângă acestea,** *se mai gândea și la examene.* ; **În afară de miercuri,** *va mai veni și vineri.* ; **Pe lângă patinator,** *Ion mai este și înotător.*

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial cumulativ nu răspunde (nu se află) la (cu) întrebări, deoarece ideea de cumul exprimată de complement este dedusă din context. El este exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *pe lângă, decât, despre, pe* — ultimele două precedate de grupul adverbial *nu numai* — și cu locuțiunile prepoziționale *decât cu, (în) afară de, deosebit de)* și G. (cu locuțiunea prepozițională *în afara)* : **Pe lângă Barbu**, *a mai sosit și Dinu.* ; **În afară de ardei**, *a mai mâncat și morcovi.* ; *Poseda și alte însușiri* **decât modestie.** ; *Și despre soare am discutat,* **nu numai despre lună.** ; *Au mai venit și alții,* **în afara lui George.** etc. ;

— *numerale* (cardinale sau ordinale) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *pe lângă, decât, despre* și *pe* — ultimele două precedate de grupul adverbial *nu numai* — și cu locuțiunile prepoziționale *decât cu, în afară de, deosebit de)* și G. (cu locuțiunea prepozițională *în afara)* : **Pe lângă cei doi**, *au mai sosit încă patru.* ; *Mai are și alte exemple* **decât cele două.** ; *Și despre ceilalți șase vom discuta,* **nu numai despre primul.** ; *S-au mai dus încă trei, (în)* **afară de cei zece.** ; **În afara celor nouă**, *s-au mai prezentat cinci.* etc. ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative sau nehotărâte) în cazurile Ac. (cu prepozițiile *pe lângă, decât, despre* și *pe* — ultimele două precedate de grupul adverbial *nu numai* — și cu locuțiunile prepoziționale *decât cu, (în) afară de, deosebit de)* și G. (cu locuțiunea prepozițională *în afara)* : **Pe lângă ei**, *mai veniseră și alții.* ; *Avea și alte manifestări* **decât acestea.** ; *Și despre ei au vorbit,* **nu numai despre unii.** ; *Și pe ai tăi i-am ajutat,* **nu numai pe ai mei.** ; *Mai scrie și cu altul* **decât cu acesta.** ; *Au mai fost și alții* **(în) afară de aceștia.** ; **În afara lui**, *s-a mai prezentat unul.* etc. ;

— *locuțiuni adverbiale* (folosite în limba vorbită, cu sens cumulativ, care rezumă o situație anterioară și care echivalează ca sens cu o propoziție cumulativă) : *E vreme frumoasă afară și,* **plus de asta**, *au înflorit pomii.* ; **În afară de asta**, *a mai spus ceva.* ; **Pe lângă asta**, *luăm în considerație și alte aspecte.*

Raportul de subordonare circumstanțială cumulativă este echivalent ca sens cu un raport de coordonare copulativă, rea-

Scanned with OKEN Scanner

lizat cu ajutorul formulei corelative *nu numai . . . ci și*. Astfel, în loc de **Pe lângă Barbu**, *a mai sosit și Dinu.* se poate spune **Nu numai** *Barbu a sosit*, **ci și** *Dinu.* ; în loc de *Poseda și alte însușiri* **decât modestia.** se poate spune *Poseda* **nu numai** *modestie*, **ci și** *alte însușiri.*

Complementul circumstanțial cumulativ are drept *corelative* adverbele de mod *și*, *mai* și interjecția *apoi (apăi, păi)* : **Pe lângă struguri**, *a* **mai** *adus* **și** *smochine.* ; *Avea* **și** *alte metehne* **decât băutura.** ; **În afară de pui**, **apoi** *ar fi bun* **și** *peștele.* (vezi și celelalte exemple de mai sus).

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *cumulativ* cu complementul circumstanțial *sociativ* (când verbul-predicat este la singular) și cu *subiectul multiplu* (când verbul-predicat este la plural), deși conținuturile lor sunt apropiate. Astfel : **Pe lângă Ion**, *a mai sosit și Dan.* (altfel spus : *Ion a sosit* **cu Dan.**) ; **Pe lângă berze**, *vin acolo și rândunele.* (altfel spus : *Vin acolo* **berze și rândunele.**)

Complementul circumstanțial cumulativ *stă*, de obicei, înaintea verbelor sau a locuțiunilor verbale determinate, a subiecteloi, a complementelor și a predicateloi al căror conținut i se adaugă, despărțindu-se prin virgulă. de acestea. El poate sta însă și după aceste unități gramaticale, nedespărțindu-se prin virgulă atunci când este introdus prin prepozițiile *pe lângă* și *decât* sau prin locuțiunea prepozițională *decât cu* (vezi toate exemplele de mai sus).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial cumulativ în planul frazei este *subordonata circumstanțială cumulativă* (CUM.), în care se poate transforma prin expansiune, care îndeplinește această funcție pe lângă un verb sau o locuțiune verbală din propoziția regentă și care exprimă mai des, mai clar și cu mai multe mijloace de introducere raportul sintactic de cumul : **Pe lângă struguri**, *a mai adus și smochine.* > **Pe lângă că a adus struguri,**[1]/ *a mai adus și smochine.*[2]/ ; *Au mai venit și alții*, **în afară de George.** > *Au mai venit și alții,*[1] / **în afară că a venit George.**[2]/ ; **Pe lângă răutate**, *mai au și prostie.* > **După ce că sunt răi,**[1]/ *mai sunt și proști.*[2]/ etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.13.).

Scanned with OKEN Scanner

4.4.1.2.14. **Complementul circumstanțial de excepție** (**c. exc.**) este relativ puțin reprezentat în limba română, atât ca frecvență, cât și ca mijloace specifice de construcție, fiind totuși superior (în sens pozitiv), din aceste puncte de vedere, subordonatei circumstanțiale corespunzătoare din planul frazei. El determină un verb sau o locuțiune verbală și *arată obiectul care constituie o excepție* față de subiect, nume predicativ, atribut sau complement.

Răspunde la întrebările *cu excepția cui?*, *cu excepția căruia?*, *cu excepția căreia?* (când se referă la nume de ființe, mai ales de persoane; la pronume personale, posesive și demonstrative cu referire la ființe; la numerale cu referire la ființe) și *cu excepția cărui fapt?* (când se referă la nume de lucruri și de acțiuni, la caracteristici etc.).

Complementul circumstanțial de excepție îmbracă două aspecte: unul *pozitiv* și altul *negativ*.

a) *Complementul circumstanțial de excepție* **cu aspect pozitiv** (dar cu sens negativ) stă pe lângă un verb sau o locuțiune verbală cu aspect pozitiv și constituie o excepție față de o parte de propoziție (subiect, atribut sau complement — direct, indirect, circumstanțial) sau față de numele predicativ, tot cu aspect pozitiv. În aceste condiții, părțile de propoziție și numele predicative la care acest tip de complement face referire sunt exprimate: fie prin substantive comune, la plural, neînsoțite (mai rar) sau însoțite de adjective pronominale nehotărâte (ca: *orice, oricare, fiecare, tot, toată, toți, toate, mulți, multe*) sau de adjective calificative care exprimă ideea de totalitate (întreg); fie prin pronume nehotărâte (ca: *toți, toate, oricine, orice, oricare, fiecare*); fie prin adverbe nehotărâte, mai ales de timp (*oriunde, oricând, oricum*) — vezi, în acest sens, toate exemplele ce urmează: *Au venit toți,* **afară de Mimi.** (excepție față de subiect); *Ei sunt orice,* **afară de cântăreți.** (excepție față de un nume predicativ); *El este un om cu calități,* **cu excepția timidității.** (excepție față de atribut); *Au adus toate lucrurile,* **afară de treninguri.** (excepție față de complementul direct); *Se gândește la multe,* **în afară de excursie.** (excepție față de complementul indirect); *A dat cu mătura în toate camerele,* **în afară de hol.** (excepție față de complementul circumstanțial de loc) etc.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de excepție cu aspect pozitiv poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac. (cu locuțiunea prepozițională *(în) afară de)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *în afara* și *cu excepția)* : *Am pregătit toate bagajele,* **(în) afară de ruesac.** ; *Lucrarea îndeplinește condițiile,* **în afara volumului** *prea mare.* ; *Aproape tot îmi place la el,* **cu excepția fumatului.** ;

— *numerale* (cardinale sau ordinale) în cazurile Ac. (cu locuțiunea prepozițională *(în) afară de)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *în afara* și *cu excepția)* : *Se prezintă toți,* **(în) afară de cei doi.** ; *Toți concurenții au adeverințe,* **în afara celui de-al treilea.** ; *Fiecare s-a aliniat la start,* **cu excepția celor doi.** ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative sau nehotărâte) în cazurile Ac. (cu locuțiunea prepozițională *(în) afară de)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *în afara* și *cu excepția)* : *Au venit toți,* **(în) afară de tine.** ; *Oricine are voie,* **cu excepția unuia.** ; *Toate unitățile au primit medalii,* **(în) afara acesteia.** ; *Toți au răspuns la apel,* **cu excepția alor voștri.** ;

— *adverbe* (precedate de locuțiunea prepozițională *(în) afară de)* : *Caută-mă oricând,* **(în) afară de mâine.**

b) *Complementul circumstanțial de excepție* **cu aspect negativ** (dar cu sens pozitiv) stă pe lângă un verb sau o locuțiune verbală cu aspect negativ și constituie o excepție față de o parte de propoziție (subiect, atribut, complement direct, indirect, circumstanțial) sau față de un nume predicativ, tot cu aspect sau cu înțeles negativ. În aceste condiții, părțile de propoziție și numele predicative la care acest tip de complement face referire sunt exprimate : fie prin substantive comune însoțite, de obicei, de adjective pronominale negative sau nehotărâte *(nici un, nici o ; vreun, vreo, alt, altă)* ; fie prin pronume negative sau nehotărâte (ca : *nici unul, nici una, nimeni, nimic ; altceva, altcineva)* ; fie prin adverbe negative sau nehotărâte (ca : *niciodată, nicicând, nicăieri, niciunde ; vreodată, altundeva)* — vezi, în acest sens, toate exemplele ce urmează : **Afară de ai tăi,** *n-a mai venit nimeni.* (excepție față de subiect) ; *El nu mai este nimic* ,**(în) afară de tată.** (excepție față de un nume

Scanned with OKEN Scanner

predicativ) ; *Este un om fără necazuri,* **cu excepția fumatului.** (excepție față de atribut) ; *Nu are altă dorință* **decât înțelegerea.** (excepție față de complementul direct) ; **În afară de mine,** *nu și-a mai adus aminte de nimeni.* (excepție față de complementul indirect) ; *Nu-i prieste nicăieri* **decât aici.** (excepție față de complementul circumstanțial de loc) etc.

Complementul circumstanțial de excepție cu aspect negativ poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile Ac. (cu locuțiunea prepozițională *(în) afară de)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *în afara* și *cu excepția)* : **În afară de film,** *n-am mai văzut nici un spectacol.* ; **În afara lui Ion,** *nu a mai ajuns nici unul.* ; **Cu excepția unui tânăr,** *nu a mai vorbit nimeni.*

— *numerale* (cardinale sau ordinale) în cazurile Ac. (cu locuțiunea prepozițională *(în) afară de)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *în afara* și *cu excepția)* : **Afară de cei șase,** *n-a mai venit nimeni.* ; **În afara primului,** *nu am mai vorbit cu nici unul.* ; **Cu excepția celui de-al treilea,** *n-a mai oprit pe nimeni.* ;

— *pronume* (personale, posesive, demonstrative sau nehotărâte) în cazurile Ac. (cu locuțiunea prepozițională *(în) afară de)* și G. (cu locuțiunile prepoziționale *în afara* și *cu excepția)* : *Nu s-a mai dus nici una,* **în afară de ea.** ; **În afara alor noștri,** *eu n-am mai văzut pe nimeni.* ; **Cu excepția acelora,** *nimeni n-avusese acest curaj.* ; **În afară de unii,** *toți ceilalți nu au fost de acord* ;

— *verbe* (la modul infinitiv, construit cu prepoziția *decât)* : *Nimic nu este mai sănătos* **decât a lucra** *în grădină.*

Complementul circumstanțial de excepție cu aspect negativ, construit cu adverbul *decât* („doar"), poate fi exprimat fie printr-un substantiv sau pronume în cazurile Ac., D. sau G., fie printr-un verb la infinitiv, fie printr-un adverb, în conformitate cu partea de vorbire prin care este exprimată unitatea sintactică la care face referire : *N-a adus nici un ziar* **decât reviste.** (Ac) ; *Nu-i spusese altuia* **decât lui.** (D.) ; *Nu luase cartea alteia* **decât a ei.** (G.) ; *Nimic altceva nu ți-aș recomanda* **decât a proceda** *organizat.* ; *Nu pot primi altcândva* **decât azi.**

Uneori, ideea de negație din propoziția cu complement circumstanțial de excepție cu aspect negativ este întărită

Scanned with OKEN Scanner

printr-un *cumul de adjective pronominale (negative și nehotărâte) sau de pronume (negative și nehotărâte)* : *Nici un alt om nu rezolvă problema*, **cu excepția acestuia.** ; *N-a fost nimeni altcineva aici* **decât el.**

Corelativul complementului circumstanțial de excepție cu aspect negativ este adverbul de mod *mai*, care apare atunci când vorbitorul insistă asupra negației propoziției, a imposibilității de realizare a acțiunii exprimate de verbul-predicat (vezi, în acest sens, și exemplele date mai sus la pct. b.) : **Afară de ele,** *n-a* **mai** *spus nimeni nimic.* ; **Cu excepția lui,** *nu și-a* **mai** *amintit nimeni întâmplarea. etc.*

Raportul de subordonare circumstanțială de excepție este echivalent ca sens cu un raport de coordonare adversativă în frază, realizat cu ajutorul conjuncției coordonatoare adversative *dar*. Astfel, în loc de *Au venit toți,* **afară de Mimi.** se poate spune *Au venit toți,*[1]/ **dar**/ *n-a venit Mimi.*[2]/ ; în loc de *Nu-i prieşte nicăieri* **decât aici.** se poate spune *Nu-i prieşte nicăieri,*[1]/ **dar**/ *îi prieşte aici.*[2] / etc.

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *de excepție* cu complementul circumstanțial *de mod comparativ*, primul construit cu adverbul de mod restrictiv *decât* („doar", „numai"), iar al doilea cu prepoziția *decât* („ca"). Astfel, să se compare : *Am cules un coș de cireșe mai coapte* **decât vișinele.** (aici complementul circumstanțial de mod comparativ, rezultat din comparație) cu *N-a adus alte fructe* **decât vișinele.** (aici complement circumstanțial de excepție, cu aspect negativ, luat în raport cu complementul direct *fructe*).

Complementul circumstanțial de excepție *stă*, de obicei, înaintea verbelor sau a locuțiunilor verbale determinate, a subiectelor, a numelor predicative, a atributelor sau a complementelor față de care constituie o excepție, despărțindu-se prin virgulă de acestea. El poate sta însă și după aceste unități gramaticale, despărțindu-se de ele de cele mai multe ori prin virgulă (vezi toate exemplele de mai sus).

Echivalentul sintactic al complementului circumstanțial de excepție în planul frazei este *subordonata circumstanțială de excepție* (EXC.), în care se poate transforma prin expansiune, care îndeplinește această funcție pe lângă un

verb sau o locuțiune verbală din propoziția regentă și care exprimă mai rar, mai puțin clar și cu mai puține mijloace de introducere raportul sintactic de excepție : *Altă soluție nu am* **afară de aceasta.** > *Altă soluție nu am*[1]/ **decât să-i vorbesc** [2]/ ; *N-a mai scris nimic* **în afara unui articol.** > *N-a mai scris nimic*[1]/ **în afară că a publicat un articol.**[2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B., subcapitolul 4, paragraful 4.2.14).

4.4.2. *După structura (alcătuirea) expresiei* sale (vezi, în acest sens și pct. 4.2. din prezenta secțiune) : complemente *simple*, complemente *complexe*, complemente *multiple* și complemente *dezvoltate*.

4.4.2.1. *Complementul simplu* este alcătuit numai dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, însoțită sau nu de prepoziție (vezi toate exemplele date până la prima clasificare a complementului).

4.4.2.2. *Complementul complex* este alcătuit dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient precedată de un adverb de mod de precizare, de întărire, de restricție sau exclusivitate sau de aproximație : **Chiar aici** *l-a pus.* ; *Pleacă* **tocmai joi.** ; *L-a primit* **și pe-al doilea.** ; *Sunt la noi* **încă de ieri.** ; *E destinat* **numai consumului.** ; *A urcat* **aproape în vârf.** ; *Alerga* **cam greu.** etc.

4.4.2.3. *Complementul multiplu* este alcătuit din două sau mai multe părți de vorbire cu sens lexical suficient, aflate în raport de coordonare : *A adus* **unt, pâine și miere.** ; *Mă gândeam* **la tine și la copii.** ; *Sunt lucrate* **de profesori și de elevi.** ; *Privea tot timpul* **înainte și înapoi.** etc.

4.4.2.4. *Complementul dezvoltat* este alcătuit din :

— substantive proprii, nume de persoane, însoțite de prenume sau de apelative : *L-am văzut* **pe Marin Velea** *în gară.* ; *S-a întâlnit* **cu moș Pătru.** ; *Toate sunt făcute* **de lelea Ilinca.** ; *A făcut și ăsta* **ca badea Ștefan.** etc. ;

— construcții infinitivale relative obiective : *N-am* **ce spune.** ; *Nu avem* **unde dormi.** etc. ;

— construcții infinitivale nominale : **Până a ajunge** *șef nu se purta așa.* ; **Înainte de a deveni inginer** *a publicat o carte.* etc. ;

— construcții gerunziale nominale : **Devenind prietenul** *lui, s-a lăsat de fumat.* ; **Fiind șchiop,** *nu mai putea alerga.* etc. ;

Scanned with OKEN Scanner

— construcții de supin nominale : **De ajuns inginer** *a ajuns el, dar nu se ține de treabă.* etc. ;

— construcții participiale circumstanțiale : **Odată** *sosiți în tabără, au trimis vederi la prieteni.* ; **Odată căzut,** *nu se mai putea ridica.* etc. ;

— construcții cu numerale cardinale (însoțite sau nu de articole demonstrative) și cu substantive : *Am adus* **cele douăzeci de lăzi.** ; *S-a gândit* **la cei zece mii.** ; *Îi iau* **cu cincizeci de lei.** ; *Muncește* **de două zile.** etc. ;

— construcții alcătuite din adverbul de timp *acum* urmat de numerale cardinale și de substantive care exprimă noțiuni temporale : *L-am văzut* **acum trei zile.** ; *A sunat* **acum două ore.** etc. ;

— construcții alcătuite din adverbe de timp și de loc cu prepoziția *de* : **De azi înainte** *nu mai întârzie.* ; **De aici încolo** *începe câmpia.* etc. ;

— construcții alcătuite din adverbe de timp cu prepoziția *de*, urmate de numerale cardinale cu prepoziția *în* și apoi de substantive care exprimă noțiuni temporale : **De azi în două zile** *cunoaștem răspunsul.* ; **De mâine în trei luni** *este centenarul liceului nostru.* etc.

4.4.3. *După numărul expresiilor* sale :

— *complement cu expresie unică*, fie simplă, fie complexă, fie multiplă, fie dezvoltată (vezi exemplele de mai sus) ;

— *complement cu două expresii (diferite)* : *o expresie de bază*, fundamentală, reprezentată printr-un substantiv, pronume sau numeral în cazurile Ac. sau D., și *o expresie accesorie*, reprezentată printr-un pronume personal sau reflexiv de persoana a III-a, singular sau plural, care *anticipează* sau *reia* conținutul expresiei de bază, realizând astfel o echivalență de ordin valoric (în această situație se află complementele direct și indirect) : **Îl** *aud* **pe Dumitru.** — **Pe aceasta** *n-o văd.* ; **Le-***am trimis* **celor doi** *o scrisoare.* — **Lui îi** *trebuie un stilou.* ; **Se** *păcălește* **pe sine.** — **Pe sine se** *înșeală.* ; **Și-***a spus* **sieși.** — **Sieși și-***a făcut rău.* (vezi și exemplele date la cele două complemente).

4.5. Topica

4.5.1. Stau numai înaintea elementului regent următoarele tipuri de complemente :

— complementele directe, indirecte, de agent, circum-

Scanned with OKEN Scanner

stanțiale de cauză, de scop, de condiție, de concesie, de instrument, de asociere, de relație și de opoziție, exprimate prin pronume interogative și relative (vezi, în acest sens, exemplele date la aceste categorii);

— complementele circumstanțiale de loc și de timp exprimate prin pronume și adverbe de loc și de timp interogative și relative (vezi, în acest sens, exemplele date la aceste categorii);

— complementele circumstanțiale de mod propriu-zise, exprimate prin adverbe de mod interogative și relative (vezi, în acest sens, exemplele date la această categorie).

Totuși, în limba română vorbită, într-o topică afectivă, complementele amintite mai sus își pot schimba locurile în cadrul propozițiilor interogative, ajungând la sfârșitul acestora: *Ai văzut acolo* **pe cine**?; *I-ai spus* **cui**?; *A fost văzut* **de cine**?; *N-a venit* **de ce**?; *S-a dus până acolo* **la ce**?; *A rămas* **unde**?; *Vor sosi* **când**?; *Ai ajuns pe deal* **cum**? etc.

4.5.2. Stau numai după elementul regent următoarele categorii de complemente:

— complementele de agent care determină un participiu pasiv (vezi, în acest sens, exemplele date la această categorie);

— complementele circumstanțiale de mod care urmează structurilor de comparativ (de superioritate, de egalitate, și de inferioritate) sau de superlativ relativ (vezi, în acest sens, exemplele date la această categorie);

— complementele circumstanțiale de consecință sau rezultative (vezi, în acest sens, exemplele date la această categorie).

4.5.3. Stau după elementul regent (într-o topică obișnuită, neafectivă), dar și înaintea elementului regent (într-o topică neobișnuită, afectivă) următoarele categorii de complemente: directe, indirecte, de agent (care determină un verb la diateza pasivă sau un reflexiv pasiv), circumstanțiale de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție, de concesie, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul, de excepție (vezi, în acest sens, toate exemplele date la aceste categorii).

Scanned with OKEN Scanner

4.6. **Punctuația**

4.6.1. Nu se despart prin virgulă de elementele lor regente complementele directe, indirecte, de agent, circumstanțiale de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de consecință sau rezultative, de instrument și de asociere (vezi, în acest sens, toate exemplele date de noi la aceste categorii).

4.6.2. Se despart prin virgulă de elementele regente complementele circumstanțiale de condiție, de concesie, de relație și opoziționale, așezate înaintea acestora (cu excepția celor exprimate prin pronume interogative și relative), precum și complementele circumstanțiale cumulative și de excepție, așezate tot înaintea elementelor regente (vezi, în acest sens, toate exemplele date de noi la aceste categorii).

4.7. **Valori stilistice.** În funcție de context, complementul, ca și atributul, poate avea nenumărate valori stilistice. Cele mai cunoscute dintre acestea sunt următoarele:

— când este exprimat prin pronume nehotărâte sau prin numerale cardinale alternate, cu formă de feminin și înțeles de neutru, în propoziții coordonate prin juxtapunere adversativă, în vorbirea familiară, subliniind ideea de opoziție: *Eu ziceam* **una**[2], / *ea zicea* **alta**[2] /; / *eu ziceam* **una**[1], / *ea zicea* **două**.[2] / etc. (c. directe);

— când este subînțeles din context, în vorbirea familiară dialogată, într-un răspuns reprezentat numai prin adverbele-instrumente gramaticale ale superlativului absolut, ce constituie afirmații sigure: — *Joacă bine echipa asta?* — **Extraordinar!** (*de bine*, joacă echipa); — *Bobul alunecă repede?* — **Foarte.** (*repede* alunecă bobul) c.c. de mod;

— *valoare de* **anadiplozã**, în combinație cu chiasmul (când se repetă din finalul unei propoziții la începutul propoziției următoare): *Cine face* **bine**[1] / **bine** *găsește*[2] /; / *cine face* **rău**[3] / **rău** *găsește*.[4] / — Folclor (c. directe);

— *valoare de* **conversie** (când se repetă prin inversare, în aceeași propoziție, fără modificarea înțelesului și a funcției sintactice, exprimând durata nedeterminată a

timpului, ca măsură superlativă a unei acțiuni sau stări) : ... **noaptea ca și ziua, ziua ca și noaptea,** *glasul lui dulce răsună prin codri.* — Al. Odobescu (c.c. de timp) ;

— *valoare de* **epanadiploză** (când se repetă de la începutul unei propoziții în finalul propoziției următoare) : **Mereu** *se vor tot bate, tu vei dormi* **mereu.** — Mihai Eminescu (c.c. de timp — folosit ca procedeu formal de construire a unei antiteze tragice) ; **Din haos,** *Doamne-am apărut / Și m-aș întoarce-n* **haos, / Și din repaos** *m-am născut, / Mi-e sete* **de repaos. /** — idem (c.c. de loc și c. indirect ce reprezintă termenii-suport ai mesajului poetic) ;

— *valoare de* **epiforă** (când se repetă la sfârșitul unei propoziții) : *Iar la cap să-mi pui /* **Fluieraș** *de fag, / Mult zice cu drag ! /* **Fluieraș** *de os, / Mult zice duios ! /* **Fluieraș** *de soc, / Mult zice cu foc !* — Miorița (c. direct) ; *Cum n-aș iubi-o* **acum** ? *Cum n-aș iubi-o* **acum** *când, / .../ se dovedește în esența ei aceeași / ...* — Geo Bogza (c.c. de timp) ;

— *valoare de* **parigmenon** (când este exprimat prin părți de vorbire care au același radical, fapt care dă exprimării caracter pleonastic) : *Și-apucaseși să mă-nveți / To cu* **vieți** *și cu* **nevieți / Și** *cu alte tinereți.* — Tudor Arghezi (c. indirecte) ;

— *valoare de* **pleonasm** (când este folosit sub două forme diferite, pentru exprimarea mai convingătoare a aceleiași idei) : *Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute, / Zugrăvește* **din nou iarăși** *pânzele posomorâte ...* — Mihai Eminescu (c.c. de mod) ;

— *valoare de* **sinafie** (când este subliniat ca importanță prin repetare, cu ajutorul adverbului de mod întăritor *și*, creând impresia intensivă de multiplicare și de acumulare) : *Luminiș de lângă baltă, / Care-n trestia înaltă / Legănându-se din unde / În adâncu-i se pătrunde /* **Și de lună și de soare / Și de păsări** *călătoare, /* **Și de lună și de stele / Și de zbor** *de rândurele /* **Și de ochii** *dragei mele.* — Mihai Eminescu (c. de agent) ;

— *valoare de* **ambiguitate** *sau de echivoc* (când, datorită sensurilor, cuvintele cu funcție de complement ne duc cu gândul la cu totul altceva sau când, în același context, un cuvânt cumulează două funcții sintactice diferite) : *Vocea-i caldă de solist / Mă îndeamnă să declar : / Spiess*

Scanned with OKEN Scanner

*nu e filatelist, / Totuși are-***un timbru** *rar.* — Urzica, 15. VIII., 1971 (c. direct — echivoc lexical) ; *...încultea ț-au făcut și băieții biserică aici pe loc,* **după cl eful tău.** — Ion Creangă (este sau c.c. de mod al verbului *au făcut,* exprimat prin locuțiune adverbială de mod, sau atribut adjectival al substantivului *biserică,* exprimat prin locuțiune adjectivală — echivoc gramatical) ;

— *valoare de* **anastrofă** (când este inversată succesiunea lui normală în raport cu regentul) : (Polenul) *Pe umeri cade-***ne** *și-n gene.* — Lucian Blaga (c. indirect) ; **Te** *iată iarăși singur, în lumea cât o scoică.* — Tudor Arghezi (c. direct) ;

— *valoare de* **antiptoză** (când termenul prin care este exprimat este substituit prin alt termen, în alt caz) : *Tinerii se plimbă* **pe Magheru.** (nevoia de conciziune face ca fostul complement circumstanțial de loc *bulevardul,* substantiv în Ac. cu prepoziția *pe* — *pe bulevardul Magheru* — să fie înlocuit prin fostul atribut substantival în N., *Magheru,* care-i preia cazul și prepoziția) ;

— *valoare de* **apokinu** (când este subordonat la două elemente regente diferite) : *El poate și știe* **cânta.** (c. direct) ; *Am aflat și mi-am dat seama* **de întâmplare.** (c. indirect) ;

— *valoare de* **asindet** (când se află în raport de coordonare prin juxtapunere cu alt complement de același fel, cu suprimarea conjuncției coordonatoare copulative *și,* pentru a se da enunțului rapiditate și energie, sau când este împletit cu polisindetul, opusul lui, și continuă în raport de coordonare copulativă prin conjuncția *și,* pentru a exprima insistența) : *Iar eu, în urma tuturor, pendulând* **cu gândul, cu visul, cu** *întreaga* **ființă** *între plaiurile Bucovinei și stepa dobrogeană, sunt ultimul care le unește.* — Geo Bogza (c.c. instrumentale) ; *Acum a năvălit peste sat prăpădul apelor, a luat* **garduri, case și vite și păsări.** — Zaharia Stancu (c. directe) ;

— *valoare de* **component** *în versuri brahilogice* (când sunt scurtate și au verbul-predicat subînțeles) : *C-am avut nuntași* / **Brazi** *și* **păltinași,** / *Preoți,* **munții** *mari,* / **Păsări,** *lăutari,* / **Păsărele** *mii* / *Și* **stele** *făclii.* — Miorița (c. directe) ;

— *valoare de* **calambur** (când are efect umoristic, datorită echivocului creat) : *Nu contest că femeile au* **rostul**

lor pe lume. Dar odată ajunse neveste, îți strică toate **rosturile**. — Tudor Mușatescu (datorită polisemiei substantivului *rost*, cu funcție de c. direct);

— *valoare de* **comparație stilistică** (atunci când exprimă, într-o sintagmă inedită, plastică și sugestivă un raport de asemănare între două obiecte, dintre care unul servește să evoce pe celălalt, trezind în mintea cititorului imaginea vie a acestuia): *Din dalb iatac de foișor / Ieși Zamfira-n mers isteț, / Frumoasă* **ca un gând răzleț**. — George Coșbuc; *Cu alura interlopă /* **Ca un muzicant în frac**. */ Cuvioasă* **ca un popă** */ Și smolită* **ca un drac**... — George Topârceanu (aici împletită cu antiteza) — toate c.c. de mod comparative;

— *valoare de* **eufemism** (când îndulcește, prin substituire, o expresie neplăcută, pe care respectul față de noi și față de alții ne împiedică s-o folosim): *... și într-o săptămână m-am izbăvit* **de podoabă**. — Ion Creangă (în loc de: **de râie** — c. indirect): **De la adormirea** *bătrânului Ștefan-voievod, părintele Moldovei, trecuseră șaptezeci și doi de ani*. — Mihail Sadoveanu (în loc de: **de la moartea** — c.c. de timp);

— *valoare de* **hiperbat** (când se adaugă, prin dislocare, la sfârșitul unui enunț, creând o surpriză gramaticală și ieșind mai bine în evidență): *La muncă, / La joc și horă același rând / Îl poartă-ntr-una, și* **de când**! — Tudor Arghezi (c.c. de timp);

— *valoare de* **inversiune** (când este antepus regentului prin dislocare, dintr-un loc posterior acestuia): *Frunza-n codru cât învie, /* **Doina** *cânt de voinicie*. — Vasile Alecsandri (în loc de: *Cânt* **doina** *de voinicie.*); *Ca să iasă chipu-n față /* **Trandafiri** *aruncă tineri*. — Mihai Eminescu (în loc de: *Aruncă* **trandafiri** *tineri*. — complemente directe); **Norilor** *copacii le urzesc brocarte*. — T. Arghezi (în loc de *Copacii le urzesc* **norilor** *brocarte*. — c. indirect);

— *valoare de* **metaforă** (când substantivul prin care este exprimat denumește obiectul cu un cuvânt impropriu, cu numele altui obiect asemănător folosit ca imagine care evocă obiectul comparat): *În față erau atelierele unde arhitecții și lucrătorii ciopleau aceste* **suveici ale mării**. — Gala Galaction (c. direct); *Să dea piept* **cu uraganul** *ridicat de Semilună*. — Mihai Eminescu (c. indirect);

Scanned with OKEN Scanner

— *valoare de* **metonimie** (când substantivul prin care este exprimat denumește obiectul cu numele altui obiect, cu care se află într-o relație logică) : *Codrul clocoti de zgomot și* **de arme** *și* **de bucium**. — Mihai Eminescu (efectul prin cauză — c.c. de cauză) ; *Apoi* **cofița** *întreag-o beau.* — Vasile Alecsandri (conținutul prin numele obiectului — c. direct) ;

— *valoare de* **predicat psihologic** (când este dislocat, poartă accentul predicativ și e intonat mai ridicat, ca suport al comunicării) : **Láurii** *voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier.* — Mihai Eminescu (c. direct) ; **De mii de ani** *visează râuri limpezi și lacuri sclipitoare.* — A. Vlahuță (c.c. de timp) ;

— *valoare de* **sinecdocă** (atunci când se substituie numele unui obiect prin numele altuia cu care se află într-un raport de cuprindere organică, cum ar fi întregul prin parte, pluralul prin singular, obiectul prin însușirea lui etc.) : *Bolliac cânta* **iobagul** *și-a lui lanțuri de aramă . . .* — Mihai Eminescu (pluralul prin singular — c. direct) ; *Se dă un spectacol pe-o scenă improvizată din stâlpi și scânduri camuflate* **cu verde** *de stejar.* — Lucian Blaga (obiectul *crengi* prin însușirea *verde* — c.c. instrumental) ;

— *valoare de* **subiect psihologic** (când reprezintă elementul cunoscut atât pentru vorbitor, cât și pentru interlocutor, grație contextului în care se face comunicarea, și când e dislocat din propoziția principală sau subordonată, fiind intonat mai coborât) : **Cele rele** *dă-le pe apă* / **Cele bune** *sapă-le-n piatră.* — Folclor (în loc de : *Dă-le pe apă* **pe cele rele**, / *Sapă-le-n piatră* **pe cele bune**.) — c. directe în principale ; *Iar* **pe soră-ta** *să știi că nu mă pot învoi s-o dau feciorului cel înalt.* — Mihail Sadoveanu (în loc de : *Iar să știi că nu mă pot învoi s-o dau* **pe soră-ta** *feciorului cel înalt.*) — c. direct în subordonată ; **Porcului** *să nu-i pui belciug de aur.* — Folclor (în loc de *Să nu-i pui* **porcului** *belciug de aur.*) — c. indirect în imperativă ;

— *valoare de* **tmeză** (când, în loc să preceadă, se intercalează între componentele unei locuțiuni verbale) : *Știi ce, neică Zaharie, ia să dăm* **mai bine cărțile** *pe față.* — I. L. Caragiale (c.c. de mod și c. direct) ? ;

— *valoare de* **zeugmă sintactică** (când constituie un regim impropriu pentru un verb sau când este coordonat

cu un alt complement cu valoare divergentă) : *Ai luptat* **luptă** *deșartă.* (c. direct intern) ; *Ți-l dăruiesc* **ție** *și* **cu dragoste.** (c. indirect și c.c. de mod) ;

— *valoare de* **epitet** (când este exprimat prin adverbe de mod de origine adjectivală sau prin substantive cu valoare de epitet dezvoltat metaforic) : *Iar în urma lor se-ntinde* **falnic** *armia română.* — Mihai Eminescu ; *Îi foșnea* **uscat** *pe frunze poala lung-a albei rochii.* — idem ; *Arde* **cu păreri de valuri** / *pământul îmbrăcat în grâu.* — Lucian Blaga (toate, c.c. de mod).

4.8. **Elipsa** (*cu aspectele ei* : **subînțelegerea** *și* **suspensia**), **repetiția** *și* **izolarea** *complementului.*

4.8.1. **Elipsa** complementului (direct, indirect, de agent, circumstanțial) este de obicei simultană cu aceea a subiectului și a predicatului adică a unei propoziții întregi : *Până în prezent a fost ascultător, dar mai știi . . .* (*ce* poate *face, de ce* e în stare, *ce-l* duce capul, dacă va fi *în continuare* așa, dacă mă voi înțelege *cu el până la capăt* etc.) ; *Zice că e făcut de el, dar ce știu eu . . .* (*de cine* o fi făcut.) Uneori apare numai elipsa complementului direct sau indirect, în construcții partitive gramaticalizate : **De acestea** *nu purtase niciodată.* (**Cămăși** *de acestea* nu purtase niciodată.) ; *A luat o jumătate* **de metru.** (A luat *o jumătate* **din bucata** *de un metru.*) etc.

Unele expresii cristalizate din limba română sunt folosite cu elipsa unor complemente : *ți-ai găsit !* (< ți-ai găsit *omul* — c. direct) ; *sărac lipit* (< sărac lipit *pământului* — c. indirect) ; *a vorbi pe cineva* (< a vorbi pe cineva *de rău* — c.c. de mod). Există și locuțiuni verbale folosite cu elipsa unor complemente : *a-și arăta arama* „a se autodemasca" < a-și arăta arama *pe față* — c.c. de loc ; *a arde gazul* „a lenevi" < a arde gazul *de pomană (degeaba)* — c.c. de mod etc.

4.8.1.1. *Subînțelegerea* complementului e prezentă de obicei în dialog. Ea este simultană uneori cu aceea a subiectului și a predicatului : — *Știe romanțe?* — *Da, știe.* (*romanțe* — c. direct) ; *Lui i-a trimis revistele?* — *Da, lui.* (i-a trimis *revistele* — c. indirect reluat și c. direct) ; — *Cine a venit azi pe aici?* — *Niște colegi.* (au venit *azi pe aici* — c.c. de timp și c.c. de loc) etc.

4.8.1.2. *Suspensia* complementului este de obicei simultană cu aceea a predicatului și a subiectului, într-o

propoziție principală regentă sau într-o propoziție subordonată : *Dacă nu citește . . .* (el nu știe *nimic*, nu poate *răspunde* etc. — c. direct) ; *Să facă asta, că altfel . . . (mă* supără, mă supăr *pe el* etc. — c. direct și c. indirect) ; *Fumează mult și . . .* (va avea *necazuri*, se poate *îmbolnăvi rău* etc. — c. directe și c.c. de mod) etc.

4.8.2. **Repetiția** complementului poate fi imediată sau la distanță. Ea poate exprima sublinierea ideii de cantitate de exclusivitate, de anterioritate, de superlativ absolut, durata, limita, intensitatea și progresia : *Nu a scris* **nimic, nimic.** — c. direct ; *Nu vreau decât* **liniște și iar liniște.** — c. direct ; *Să-mi spui* **întâi și-ntâi** *asta.* — c.c. de timp ; *Turmele se vedeau prin ceață* **departe, departe.** — c.c. de loc ; *Nu l-am văzut* **de ani și ani.** — c.c. de timp ; *Am să-l prind cu* **odată și-odată.** — c.c. de timp ; *A luat-o după el și* **repede-repede** *l-a ajuns.* — c.c. de mod ; *Porniră împreună și* **hai-hai, hai-hai** *se treziră la locul căutat.* — c.c. de mod etc.

4.8.3. Din motive afective, vorbitorii (în special scriitorii) **izolează** deliberat, cu ajutorul pauzei și al punctului, complementele, de obicei simultan cu predicatele : *Fugise din fața noastră.* **Ca un laș.** — c.c. de mod ; *O turmă de oi pe costișa din dreapta. Ronțăie* **iarbă** *măruntă.* — c. direct ; *Mi-e tare dor.* **De sat, de oameni, de tine.** — c. indirecte etc.

4.9. **Propoziții completive.** Echivalentul sintactic al complementului, în planul frazei, este *subordonata completivă* (directă, indirectă, de agent și circumstanțială), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb, o locuțiune verbală, un adjectiv, o locuțiune adjectivală, un adverb, o locuțiune adverbială, o interjecție predicativă din propoziția regentă : *L-am întâlnit* **pe Stan.** > *L-am întâlnit*[1] / **pe cine m-a sunat.**[2] / ; *I-am făcut cadou* **o carte.** > *I-am făcut cadou*[1] / **ce-i promisesem.**[2] / ; *Este un om devotat* **părinților.** > *Este un om devotat*[1] / **cui l-au crescut.**[2] / ; *Sunt făcute* **de ei.** > *Sunt făcute*[1] / **de cei ce se pricep în meseria asta.**[2] / ; **La teatru** *poți vedea o piesă bună.* > **Unde sunt actori talentați**[1] / *poți vedea o piesă bună.*[2] / ; **Pe la orele opt,** *hop! și ei.* > **Când se făcuse ora opt,**[1] / *hop! și ei.*[2] / ; *Face și el* **ca Octavian.** > *Face și el*[1] / **cum a făcut Octa-**

Scanned with OKEN Scanner

vian.[2] / etc. (vezi, în acest sens, ultimul alineat de la fiecare complement în parte, în prezenta secțiune, și subcapitolul 4. „Subordonata completivă", capitolul B. secțiunea a III-a „Sintaxa frazei").

4.10. **Raportul (relația) completiv(ă).** Este raportul (relația) existent(ă) între complement și regentul său (un verb, o locuțiune verbală, un verb copulativ + un nume predicativ, un adjectiv, un adverb, o interjecție predicativă și foarte rar un numeral) — vezi exemplele de la pct. 4.1. Este reprezentat simbolic în două feluri, în funcție de topica complementului : $R \leftarrow C$ sau $C \rightarrow R$. Este un raport (o relație) de subordonare unidirecționat(ă), de la determinant (complement) la determinat (verb, locuțiune verbală, verb copulativ + nume predicativ, adjectiv, adverb, interjecție predicativă, numeral), realizat cu două feluri de mijloace (prin juxtapunere și prin joncțiune), în două variante : recțiune și aderență (vezi detaliat în secțiunea I „INTRODUCERE", pct. 4.2.).

5. Elementul predicativ suplimentar: E.P.S.

Este o parte secundară de propoziție *cu dublă referire* și relativ nouă în studiul limbii române. În lucrările anterioare de gramatică a fost asimilat fie la atribute, fie la complemente. Abia în anii 1957—1962, el a fost evidențiat ca unitate sintactică distinctă, cu individualitate proprie, dându-i-se diferite denumiri (nume predicativ circumstanțial, predicat circumstanțial, complement al calității, atribut predicativ, element predicativ suplimentar, complement predicativ, nume predicativ secundar), nici una dintre ele neacoperind însă convingător sfera acestuia, corespunzătoare unei părți de propoziție *cu caracter de atribut și de complement*, în același timp.

5.1. **Definiție și caracteristici.** Este partea secundară de propoziție care însoțește un verb sau o interjecție predicativă și care face referire, concomitent, fie la verbul (interjecția) însoțit(ă) și la un subiect, fie la verbul (interjecția) însoțit(ă) și la un obiect direct sau indirect, exprimând o caracteristică (permanentă sau momentană) a subiectului sau a obiectului (direct sau indirect) sau o

Scanned with OKEN Scanner

acțiune (un conținut) simultan(ă) cu aceea (acela) a(l) verbului sau a(l) interjecției predicative. Elementul predicativ suplimentar poate însoți :

— un verb (de obicei predicat verbal) și face referire la verb și la substantivul (pronumele) cu funcție de subiect (frecvent) : *Ion vine* **vesel.** ; *El trece* **cântând.** ; *Acesta pleacă* **profesor** *la țară.* ; *Al tău sosește* **primul.** etc. ;

— un verb (de obicei predicat verbal) și face referire la verb și la substantivul (pronumele) cu funcție de obiect direct (frecvent) : *Pe Ion îl văd* **vesel.** ; *Îl aud* **cântând.** ; *Pe acesta îl trimite* **profesor** *la noi.* ; *Pe al tău îl cercetăm* **primul.** etc. ;

— un verb (de obicei predicat verbal) și face referire la verb și la substantivul (pronumele) cu funcție de obiect indirect (rar) : *Acesteia îi spunem* **Elena.** etc. ;

— o interjecție predicativă și face referire la interjecția cu funcție de predicat și la substantivul (pronumele) cu funcție de subiect (rar) : *Vrabia zbrrr !* **bucuroasă** *spre grăunțe.* ; *El țuști !* **sprinten** *înaintea noastră.* etc. ;

— o interjecție predicativă și face referire la interjecția cu funcție de predicat și la substantivul (pronumele) cu funcție de obiect direct (rar) : *Iată-i pe copii* **cu mustață** ! ; *Iată-te* **bătrân** ! ; *Iată-ne* **profesori** ! etc.

Datorită referirii simultane (la un verb și la un nume), elementul predicativ suplimentar *seamănă cu un complement și cu un atribut,* fără însă a se identifica cu acestea. Seamănă cu un complement prin referire la verb sau la interjecția predicativă și prin unele nuanțe circumstanțiale (vezi mai departe), dar se deosebește de acesta prin referirea sa și la nume, prin acord și prin absența nuanțelor circumstanțiale în unele structuri (vezi mai sus și mai departe). Seamănă cu un atribut prin referirea sa la nume și prin acordul cu el, dar se deosebește de acesta prin referirea sa și la verb sau la interjecția predicativă și prin unele nuanțe circumstanțiale (vezi mai sus și mai departe).

Când referirea la verb (interjecția predicativă) și dependența de acesta (aceasta) este slabă, elementul predicativ suplimentar *nu are nuanțe circumstanțiale* : *Prin care trece* **albă** *regina nopții moartă.* — Mihai Eminescu ; *Iat-o* **mare** *și* **rotundă** *cum se ridică pe boltă.* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Când referirea la verb (interjecția predicativă) și dependența de acesta (aceasta) este puternică, elementul predicativ suplimentar *capătă nuanțe circumstanțiale* (de mod, de timp, de cauză și de concesie) : *Oamenii se întorc* **grăbiți** *de la lucru.* (cu nuanță de mod) ; *A cunoscut-o* **necăjită.** (cu nuanță de timp) ; *Deodată s-a oprit* **speriată.** (cu nuanță de cauză) ; *Nu se izolase* **chiar supărată.**(cu nuanță de concesie) etc.

5.2. **Întrebări.** Având însușiri asemănătoare cu acelea ale atributului (prin referire și acord în gen, număr și caz cu substantivul sau cu pronumele-subiect sau obiect direct), dar și cu acelea ale complementului (prin topică și referire la verb sau la interjecție), elementul predicativ suplimentar *nu beneficiază de o anumită întrebare, el fiind mai mult dedus din context prin dubla sa referire și prin topică.*

5.3. **Mijloace de exprimare.** Elementul predicativ suplimentar poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire :

— *substantive* (comune sau proprii) în cazurile N. sau Ac. (fără sau cu prepozițiile *ca, drept, cât*) : *E trimisă* **ingineră** *la secția noastră.* (în N.) ; *Pe ea o cheamă* **Beatrice.** (în Ac.) ; *A venit* **ca prieten.** (în Ac.) ; *Am găsit-o* **ca piatra.** (în Ac.) ; *L-a luat* **drept hoț.** (în Ac.) ; *L-am lăsat* **cât bățul.** (în Ac.) etc. ;

— *adjective calificative nearticulate* (de orice proveniență), în cazurile N. și Ac. (mai ales fără prepoziție) sau *locuțiuni adjectivale* : — *Ei, auzi! Vedea-i-aș* **mari.** — George Coșbuc (în Ac.) ; *Și noaptea cădea* **parfumată** / *Umplând cu miresme cerdacul!* — G. Topârceanu (în N.) ; *Iar eu priveam* **gânditor** *tăvălugul.* — Geo Bogza (în N.) ; *Ne-a întâmpinat* **surâzândă.** (în N.) ; *A luat-o* **de bună** *și a dat-o* **de proastă.** (în Ac.) ; *O cred* **în stare** („capabilă") *de orice.* (în Ac.) etc. ;

— *numerale* (cardinale, distributive sau ordinale) în cazurile N. și Ac. (fără prepoziție) : *Ne-am dus* **zece** *și am venit înapoi* **douăzeci.** (în N.) ; *Îi văd* **câte doi.** ; *A selecționat-o* **prima.** ; (în Ac.) ;

— *pronume* (personale, interogative, relative sau nehotărâte) în cazul Ac. (cu sau fără prepoziție) : *L-am crescut* **cât tine.** ; **Drept cine** *l-ai luat?* ; *Nu știu*[1] / **drept ce** *m-ai considerat.*[2] / ; *Acum îl văd* **altul.** etc. ;

Scanned with OKEN Scanner

— *verbe sau locuțiuni verbale* (mai ales la gerunziu, fără sau cu prepoziție, și la participiu; rar la infinitiv și supin): *Înainta spre noi* **gesticulând.**; *Sunt considerați* **ca făcând parte** *din aceeași clasă.* (= *ca aparținând* aceleiași clase); *A găsit-o* **împușcată** *de un vânător.*; *Nu-l cred* **a face** *una ca asta.*; *Pe-astea le consider* **de folosit** *aici.* etc.;

— *adverbe de mod* (cu conținut de calificare, ce le apropie de adjectivele invariabile): *Îl socotesc* **astfel.**; *O consider* **altfel.** (**altcumva**) etc.;

— *interjecții*: *O auzi*: **ghiorț, ghiorț — ghiorț, ghiorț.** — Zaharia Stancu etc.

5.4. **Clasificare.** Elementul predicativ suplimentar se clasifică în funcție de natura morfologică a mijloacelor sale de exprimare și în funcție de structura acestora. Astfel:

5.4.1. În funcție de *natura morfologică* a mijloacelor de exprimare, există două feluri de elemente predicative suplimentare: *de tip (cu aspect) nominal* și *de tip (cu aspect) verbal.*

Cele de tip (cu aspect) nominal sunt exprimate prin substantive, adjective, numerale și pronume, care se acordă cu numele (cu funcție de subiecte, de obiecte directe sau indirecte) la care se referă, în gen, număr și caz (vezi toate exemplele de acest fel date mai sus).

Cele de tip (cu aspect) verbal sunt exprimate prin verbe (la gerunziu, infinitiv, participiu și supin) care se referă la verbe și nu ridică problema acordului — cu excepția participiului (vezi toate exemplele de acest fel date mai sus).

5.4.2. În funcție de *structura mijloacelor de exprimare* există patru feluri de elemente predicative suplimentare: *simple, complexe, multiple* și *dezvoltate.*

5.4.2.1. *Elementul predicativ suplimentar simplu* este alcătuit dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, însoțită sau nu de prepoziție (vezi toate exemplele date până aici la definiția și la mijloacele de exprimare ale elementului predicativ suplimentar).

5.4.2.2. *Elementul predicativ suplimentar complex* este alcătuit dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, precedată de un adverb de mod de precizare, de întărire sau de aproximație: *O văd* **chiar zâmbind.**; *L-a primit* **tot supărat.**; *A venit la noi* **cam amețit**, etc.

Scanned with OKEN Scanner

5.4.2.3. *Elementul predicativ suplimentar multiplu* este alcătuit din două sau mai multe părți de vorbire cu sens lexical suficient, aflate în raport de coordonare : *Se duce spre ei* **tăcut și supărat.** ; *Venea spre casă* **cântând și chiuind.** ; *O cheamă* **Anca și Irina.** ; *Iată-l* **inginer și cercetător.** etc.

5.4.2.4. *Elementul predicativ suplimentar dezvoltat* este alcătuit dintr-un substantiv propriu însoțit de prenume sau de apelativ, dintr-un substantiv comun și un adjectiv posesiv, legat prin cratimă de primul, sau dintr-un numeral cardinal și un substantiv, precedat de prepoziția *de* : *L-am luat* **drept Ilarie Copăceanu.** (**drept neica Stere, drept bădița Voicu**) ; *O luasem* **drept mamă-sa.** (**drept țața Simina**) ; *L-am considerat* **de cinci metri** etc.

Nu trebuie să confundăm elementul predicativ suplimentar cu complementul circumstanțial *de mod*, atunci când ambele sunt exprimate prin verb la gerunziu. Conținutul primului nu intră în aceeași sferă semantică cu aceea a verbului la care se referă, nu poate caracteriza acțiunea verbului, în timp ce conținutul celui de-al doilea intră în aceeași sferă semantică cu aceea a verbului determinat, poate caracteriza acțiunea acestuia. Să se compare exemplele : *Merge* **cântând.**, *Vine* **zâmbind.**, *Înaintează* **cercetând** *terenul.*, *Vorbește* **privindu-***mă în ochi.* cu exemplele *Merge* **șchiopătând.**, *Vine* **alergând.** ; *Înaintează* **târându-se.** ; *Vorbește* **fonfăind.** În primul caz, avem de-a face cu elemente predicative suplimentare, deoarece conținutul semantic al celor patru gerunzii (cântând, zâmbind, cercetând, privind), prin care sunt exprimate, nu intră în sfera semantică a celor patru verbe-predicate (merge, vine, înaintează, vorbește), adică nu poate caracteriza acțiunile acestora, exprimând procese diferite ce se desfășoară simultan și paralel cu ale acestora. În al doilea caz, avem de-a face însă cu complemente circumstanțiale de mod reale de calitate, deoarece conținutul semantic al gerunziilor (șchiopătând, alergând, târându-se, fonfăind), prin care sunt exprimate, intră în sfera semantică a verbelor-predicate din cele patru propoziții (merge, vine, înaintează, vorbește), adică poate caracteriza acțiunile acestora.

Nu trebuie să confundăm elementul predicativ suplimentar cu complementele circumstanțiale *de timp* și *in-*

strumentale, atunci când ele sunt exprimate prin gerunzii așezate după verbele determinate. Să se compare în acest sens : *Vine* **cântând** *spre noi.* (unde este E.P.S.) cu *I-a înșurat* **trăind.** (unde este c.c. de timp) și *Înaintează în pădure* **tăind** *lianele.* (unde este c.c. instrumental).

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial *de loc* (din unele construcții eliptice de verbul-predicat reprezentat prin *a se afla)* cu elementul predicativ suplimentar. Astfel, în exemplele *O credea* **la părinți.** (= Credea „că se află" la părinți), *S-a visat* **acasă.** (= A visat „că se află" acasă) — structurile *la părinți* și *acasă* sunt complemente circumstanțiale de loc și nu elemente predicative suplimentare, cum s-ar părea după tipul asemănător de construcție.

Referirea simultană dublă a conținutului unui element predicativ suplimentar la verbe și la nume *precum și existența unor nuanțe circumstanțiale* (de mod, de timp, de cauză și de concesie) la unele dintre structurile sale (când referirea și dependența sa la/de verb sau la/de interjecția predicativă sunt puternice) constituie *trăsături comune cu acelea ale unui atribut circumstanțial* (vezi pct. 3.4.3.2.1., subcapitolul 3. „Atributul"). Totuși, *ele se deosebesc* : prin gruparea certă a elementului predicativ suplimentar cu verbul, exprimată prin topică (e așezat cu precădere după verb) și prin nuanța de mod ; prin absența nuanțelor circumstanțiale la unele dintre structurile elementului predicativ suplimentar (atunci când referirea și dependența sa la/de verb sau la/de interjecția predicativă sunt slabe) ; prin gruparea certă a atributului izolat circumstanțial cu numele, exprimată tot prin topică (e așezat întotdeauna înaintea verbului și a numelui de care este mai apropiat) și prin absența nuanței de mod ; prin prezența permanentă a nuanțelor circumstanțiale la atributul izolat circumstanțial (de timp, de cauză, de condiție și de concesie) — vezi, în acest sens, pct. 5.1. și 5.3. de mai sus și pct. 3.4.3.2. de la subcapitolul 3. „Atributul".

5.5. **Topica.** Elementul predicativ suplimentar *stă* frecvent (într-o topică neafectivă) după substantivul (pronumele)-subiect (obiect direct sau indirect) și verbul (interjecția predicativă) la care face simultan referire (vezi, în acest sens, majoritatea exemplelor de până aici).

Scanned with OKEN Scanner

Există totuși și cazuri când, în limba vorbită, într-o comunicare afectivă, elementul predicativ suplimentar trece, accentuat, înaintea celor două structuri morfo-sintactice la care face concomitent referire : **Vésel** *mai vine Ion* ! ; **Prímul** *a sosit al tău* ! ; **Zéce** *ne-am dus acolo* ! ; **Sílvia** *o cheamă* ! ; **Ca priéten** *îl vom primi* ! ; **Ca piátra** *a găsit-o* ! ; **Cât bățul** *l-am lăsat* ! ; **Strigând** *s-a îndreptat spre noi* ! etc. Constatăm o asemenea topică și în stilul beletristic : **Risipite** *se-mprăștie a dușmanilor șireaguri* . . . — Mihai Eminescu etc.

Când elementul predicativ suplimentar este exprimat prin pronume interogative și relative, el stă obligatoriu înaintea structurilor morfo-sintactice la care face referire (vezi exemplele de la pronume).

5.6. **Punctuația.** Indiferent de topică, elementul predicativ suplimentar *nu se desparte prin virgulă* de cele două structuri morfo-sintactice la care face referire (vezi, în acest sens, toate exemplele date de noi la acest subcapitol).

5.7. **Valori stilistice.** Și elementul predicativ suplimentar poate avea, la rândul lui, valori stilistice, dintre care menționăm următoarele :

— când apare într-o enumerare, reprezentat prin gerunzii coordonate prin juxtapunere și joncțiune : *Dacă-i întâlnii* / *Măicuță bătrână* / *Cu brâul de lână,* / *Din ochi* **lăcrimând,** / *Pe câmpi* **alergând,** / *Pe toți* **întrebând** / *Și la toți* **zicând** . . . — Miorița (sugerează zbuciumul mamei) : *Îl văd* / . . . / **muncind** . . . /, **luptând, căzând** *și* **ridicându-se** *iar,* **murind** *în șes și* **renăscând** *în munți* . . . — A. Vlahuță (sugerează lupta neîntreruptă a poporului român în cursul secolelor) etc. ;

— *de* **anadiplozã** (când se repetă din finalul unei propoziții la începutul propoziției următoare) : *Au venit* **dezlegați** ! **Dezlegáți** *s-au întors la casele lor.* — Zaharia Stancu etc. ;

— *de* **epitet** (el reprezentând forma cea mai expresivă a acestei figuri de stil) : *Soarele ce azi e mândru el îl vede* **trist** *și* **roș.** — Mihai Eminescu ; *Singură câmpia Ialomiții s-așterne* **tăcută, netedă** *și* **uscată** / . . . / *în mijlocul atâtor ape* . . . — A. Vlahuță etc. ;

— *de component al unor versuri brahilogice* (scurtate și cu verbele-predicat subînțelese) : *C-am avut* **nuntași** /

Brazi și păltinași, / **Preoți**, *munții mari,* / *Păsări,* **lăutari,** / *Păsările mii* / *Și stele* **făclii.** — Miorița etc. ;

— *de* **comparație stilistică** (atunci când exprimă într-o sintagmă complexă, inedită, plastic și sugestiv, un raport de asemănare între două obiecte, dintre care unul servește să evoce pe celălalt, trezind în mintea cititorului imaginea vie a acestuia) : *Te-aștept să te scobori* / **Petală de pe flori,** / **Sădită în azur.** — Tudor Arghezi etc. ;

— *de* **hiperbat** (când se adaugă, prin dislocare, la sfârșitul unui enunț, creând o surpriză gramaticală și ieșind mai mult în evidență) : *Stam unul lângă altul ca plopii mari — și* **proști.** — Tudor Arghezi (în loc de : *Stam* **proști,** *unul lângă altul, ca plopii mari.*) etc. ;

— *de* **inversiune** (când este antepus regentului, prin dislocare, dintr-un loc posterior, sau când este postpus acestuia, prin dislocare în raport cu complementul lui) : *Ești ca vioara,* / **singură,** *ce cântă.* — Tudor Arghezi (dislocat dintr-o subordonată atributivă — în loc de : *. . .ce cântă* **singură.**) ; *Se despărțește, Doamne, de apele,* **mâhnit,** / *Pe-a căror undă lină, pe drum s-a odihnit.* — idem (dislocat dinaintea complementului său, unde era locul lui, și trecut după acesta) etc.

5.8. **Elipsa** *(cu aspectele ei :* **subînțelegerea** *și* **suspensia**), **repetiția** *și* **izolarea** *elementului predicativ suplimentar.*

5.8.1. În limba română există câteva locuțiuni verbale care presupun **elipsa** unor elemente predicative suplimentare : *a-și ține gura* („a tăcea") < a-și ține gura *închisă* ; *a-și ține răsuflarea* („a nu respira") < a-și ține răsuflarea *oprită.*

5.8.1.1. *Subînțelegerea* elementului predicativ suplimentar se evidențiază cu deosebire în dialog și ea este simultană, de obicei, cu aceea a subiectului sau a predicatului : — *L-ai considerat indicat?* — *L-am considerat.* (**indicat**) ; — *A văzut-o plângând?* — *Da, a văzut-o.* (**plângând**) etc.

5.8.1.2. *Suspensia* elementului predicativ suplimentar este de obicei simultană cu aceea a predicatului, a subiectului, iar uneori și cu a complementului, realizând o antiteză în raport cu prima propoziție : *Ieri a venit plângând, astăzi . . .*

Scanned with OKEN Scanner

(vine **râzând**) ; *Acasă o văd tristă, aici ...(o văd* **veselă**) etc.

5.8.2. **Repetiția** elementului predicativ suplimentar este o repetiție imediată. Ea poate sublinia ideea de superlativ absolut sau de cantitate distribuită : *L-am primit* **nou-nouț** *și uite cum a ajuns.* ; *Porumbul stătea adunat* **grămezi-grămezi**. etc.

Unele repetiții ale elementului predicativ suplimentar au caracter eliptic, în sensul că le lipsește predicatul și complementul : — **Veselă, tot veselă** *de câtva timp?* ! (umbli, te văd).

5.8.3. Vorbitorii, ca și scriitorii, **izolează** intenționat, cu ajutorul pauzei și al punctului, elementul predicativ suplimentar, obținând astfel unele efecte stilistice : *Pășeau încet pe drumul prăfuit.* **Obosiți și gânditori.**

5.9. **Propoziții predicative suplimentare.** Echivalentul sintactic al elementului predicativ suplimentar, în planul frazei, este *subordonata predicativă suplimentară* (PR.S.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un verb sau o locuțiune verbală din propoziția regentă : *A plecat* **dezbrăcat.** > *A plecat*[1] / **cum se găsea.**[2] / ; *Îl văd râzând.* > *Îl văd*[1] / **cum râde.**[2] / ; *A lăsat robinetul* **curgând.** > *A lăsat robinetul*[1] / **să curgă.**[2] / ; *Se trezește cu el* **țipând.** > *Se trezește cu el*[1] / **că țipă.**[2] / etc. (vezi descrierea acestei subordonate la secțiunea a III-a „Sintaxa frazei", capitolul B, subcapitolul 5).

5.10. **Raportul (relația) predicativ(ă) suplimentar(ă).** Este raportul (relația) existent(ă) între elementul predicativ suplimentar și regentul său dublu (un verb tranzitiv sau intranzitiv + un substantiv sau un pronume ; o interjecție predicativă + un substantiv sau un pronume) — vezi exemplele de la 5.1. (mai sus). Este reprezentat simbolic în două feluri : frecvent $R_1 + R_2 \leftarrow E.P.S.$ și rar $E.P.S. \rightarrow R_1 + R_2$, în funcție de topică. Este un raport (o relație) de subordonare unidirecționat(ă) și simultan(ă), spre două părți de vorbire diferite : de la determinant (E.P.S.) la determinat (verb + substantiv sau pronume ; interjecție predicativă + substantiv sau pronume). Se realizează prin juxtapunere și prin joncțiune.

Scanned with OKEN Scanner

6. Apoziția: Ap.

6.1. **Definiție și caracteristici.** Este partea de propoziție izolată, care *reia, lămurește, explicitează și precizează conținutul termenului la care se referă* sau care califică, clasează obiectul denumit de acest termen, indiferent de clasa lexico-gramaticală *și* de cazul acesteia, și cu care, logic, este pe același plan. Cu alte cuvinte, apoziția este o parte de propoziție care *exprimă o identitate de înțeles cu termenul de referință explicat sau o calificare, o clasare a obiectului denumit de acesta*, într-o împrejurare dată de vorbitor; ea este o *a doua expresie a aceluiași conținut*, posedat de un termen oarecare. Din acest punct de vedere, seamănă (fără a se identifica!) cu părțile de propoziție reluate (subiectul, complementul direct și complementul indirect). Se deosebește însă de subiectul reluat prin conținut și prin faptul că acesta este exprimat numai prin formele accentuate de persoana a III-a ale pronumelui personal în N. și printr-o topică diferită (se află la distanță de termenul-subiect de bază și imediat după verbul-predicat, fără a se despărți prin virgulă de el). Se deosebește de complementul reluat (direct și indirect) tot prin conținut și prin faptul că acesta este exprimat exclusiv prin formele neaccentuate de persoana a III-a ale pronumelui personal sau reflexiv, de Ac. și, respectiv, de D.

Termenul la care se referă apoziția, al cărui conținut îl reia și-l precizează, poate fi reprezentat prin șase părți de vorbire cu diferite funcții sintactice (de subiect, de nume predicativ, de atribut, de complement și de element predicativ suplimentar): prin substantiv (*Codruț,* **șahistul,** *a obținut o nouă victorie.*; *Părerea tânărului,* **a lui Victor,** *merită atenție.*; *I le-a trimis prietenului său,* **lui Puiu.**; *Se duce acolo ca specialist,* **anume ca inginer.**), prin adjectiv (*El este liniștit,* **adică pașnic.**; *De mic,* **adică din copilărie,** *nutrea aceste sentimente.*; *L-am văzut amețit,* **adică beat.**), prin numeral (*Primul,* **un vlăjgan,** *mergea foarte repede.*; *Pe amândoi,* **pe Adrian și pe Paul,** *i-am văzut în grădină.*; *Celor doi,* **unor străini,** *nu li s-a permis intrarea.*), prin pronume (*El,* **Virgil,** *s-a oferit de la început.*; *Sora acestuia,* **a lui Nini,** *se ducea adesea pe la ei.*), prin verb (*Părul îngrijit,* **adică pieptănat zilnic,** *își păstrează calitățile.*; *Este făcută*

de nepotu-său, **adică zidită** *de el.*; *Îl văd vorbind*, **(adică) spunându-***le ceva.*) și prin adverb (*Aici*, **în acest sat**, *s-au petrecut multe.*; *Astăzi*, **în cinci august**, *reluăm concursul.*; *Copilul alerga ca un spiriduș*, **adică repede.**).

6.2. **Întrebări.** Pentru aflarea apoziției nu se folosesc întrebări, ca la subiect, predicat, atribut sau complement; ea poate fi delimitată pe baza contextului specific, întocmai ca numele predicativ sau ca elementul predicativ suplimentar (vezi exemplele date mai sus). Izolarea prin virgulă și asemănarea de conținut cu termenul de referință explicat reprezintă deci indici de identificare a apoziției.

6.3. **Mijloace de exprimare.** Apoziția poate fi exprimată sau reprezentată prin aceleași părți de vorbire, al căror conținut îl reia și-l precizează (vezi și exemplele date până aici); acestea apar singure sau precedate de adverbul de mod explicativ *adică*, presupus în multe situații (cea exprimată prin substantive a fost studiată pe larg în gramaticile noastre ca „atribut substantival în N.", incluzându-se în sfera ei și „falsa apoziție" sau adevăratul atribut în N.):

— *prin substantive* comune (articulate sau nearticulate) sau proprii (în toate cazurile, mai ales N. sau Ac.): *Cel mare*, **Radu**, *era tehnician.* (N.—N.); *Ea era stagiară*, **adică practicantă.** (N.—N.); *La noi a venit cercetător*, **adică fizician.** (N.—N.); *Pe Ion*, **grădinarul**, *l-am văzut ieri.* (Ac.—N.); *Lui Florea*, **contabilul**, *i-a venit fratele.* (D.—N.); *Scrisorile lui Dan*, **ziaristul**, *sunt interesante.* (G.—N.); *L-a trimis pe Mihai*, **pe fiu-său.** (Ac.—Ac.); *A fost făcut de tâmplar*, **de Marin.** (Ac.—Ac.); *Purta haine de velur*: **de stofă reiată.** (Ac.—Ac.); *De tânăr*, **adică din junie**, *iubea cântecul și jocul.* (Ac.—Ac.); *Acolo*, **pe deal**, *pasc oile.* (—Ac.); *Așa*, **ca un musafir**, *vine acasă.* (—Ac.); *I le-a dat lui Cristian*, **matematicianului.** (D.—D.); *Lucrarea lui Mihnea*, **a filozofului**, *a stârnit mari discuții.* (G.—G.); *Tudore*, **pandur viteaz**, / *Veșnic la dreptate treaz.* (V.—V.) etc.

— *prin adjective calificative* (rar, în limba vorbită): *Copiii*, **bieții**, *nu știau nimic.* (N.—N.); *Ochii îi erau împăienjeniți*, **(adică) obosiți.** (N.—N.); *A venit abătut*, **(adică) supărat.** (N.—N.); *A întâlnit un om hain*, **fără inimă.** (Ac.—Ac.); *De leneș*, **(adică) de trândav**, *nici mâinile nu și le spală.* (Ac.—Ac.) etc.;

Scanned with OKEN Scanner

— *prin numerale cardinale, ordinale sau colective* (rar, în limba vorbită) : *Dănuț și Nicolae,* **doi**, *fac aceste programe.* (N.—N.) ; *Sergiu,* **al treilea**, *se ocupă de altceva.* (N.—N.) ; *Pe Costică și pe Marin,* **pe amândoi**, *îi trimite școala în tabără.* (Ac.—Ac.) etc. ;

— *prin pronume personale, demonstrative sau nehotărâte* (rar, în limba vorbită) : *Ștefăniță,* **el**, *a fost primul înscris.* (N.—N.) ; *Colega lui,* **aceea**, *a văzut lista.* (N.—N.) ; *O vrăbiuță —* **alta** *— s-a așezat chiar pe pervaz.* (N.—N.) etc. ;

— *prin verbe la infinitiv, gerunziu, participiu sau supin* (rar, în limba vorbită) : *A început a defalca,* **(adică) a repartiza** *sumele primite.* ; *Muncind temeinic,* adică **trudind zilnic**, *viața va fi mai bună.* ; *Pachetul expediat de tine,* **(adică) trimis prin Ionel**, *va fi primit la timp?* ; *Avem de așezat,* **(adică) de stivuit** *niște marfă.* etc. ;

— *prin adverbe de loc, de timp sau de mod* (în limba vorbită) : *În grădină,* **aici**, *vin multe privighetori.* ; *La ora trei,* **astăzi**, *are loc serbarea.* ; *Ca un fulg,* **ușor**, *barca luneca pe valuri.* etc. ;

— *prin construcție nominală gerunzială* : *Reușind,* **(adică) devenind student**, *va avea mult de învățat.* etc.

Din exemplele date până aici, se poate deduce că *apoziția este întotdeauna izolată de termenul reluat, explicat și precizat,* printr-o intonație specifică, printr-o pauză marcată cu ajutorul virgulei, al celor două puncte, al liniei de pauză (uneori, chiar prin paranteză sau punct) ; că, în virtutea acestei separări, *legătura sa cu acest termen este slabă* ; că izolarea și slaba sa legătură cu termenul explicat constituie, alături de echivalentul ei sintactic din planul frazei (propoziția apozitivă — vezi mai departe), trăsături specifice care o diferențiază de atributul substantival în N. (de așa-zisa „apoziție falsă", al cărei echivalent sintactic în planul frazei este subordonata atributivă — vezi mai înainte, la atribut) ; că *ea se aseamănă prin expresie, conținut, referire și topică, cu subiectul, cu atributul, cu numele predicativ* (cu ultimele două și prin clasificare), *cu complementul și cu elementul predicativ suplimentar,* deosebindu-se însă de acestea prin identitatea obiectului desemnat de ea și de termenul de referire explicat (în cazul celorlalte părți de propoziție amintite și a numelui predicativ nu există această identitate) ; că *ea poate înlocui, fără a modifica sensul comunicării, termenul explicat,* demonstrând prin

Scanned with OKEN Scanner

aceasta identitatea de conținut logic și semantic cu părțile de propoziție amintite, și cu numele predicativ (după modelul : *A venit Dionisie,* **medicul.** > *A venit* **Dionisie.** = *A venit* **medicul** etc.). În virtutea acestor asemănări (care ar putea constitui un criteriu de clasificare), s-ar putea vorbi, credem, despre apoziții de tip subiectiv (cele care seamănă cu subiectul), de tip atributiv (cele care seamănă cu atributul), de tip predicativ (cele care seamănă cu numele predicativ), de tip completiv (cele care seamănă cu complementele directe, indirecte, de agent și circumstanțiale) și de tip predicativ suplimentar (cele care seamănă cu elementul predicativ suplimentar).

6.4. **Clasificare.** Apoziția se clasifică în funcție de patru criterii :

6.4.1. *După natura morfologică a expresiei sale* (după partea de vorbire prin care este exprimată) : apoziție *substantivală,* apoziție *adjectivală,* apoziție *numerală,* apoziție *pronominală,* apoziție *verbală* și apoziție *adverbială* (vezi toate exemplele de mai sus).

6.4.2. *După alcătuire* (după structura formei sau expresiei sale) : apoziție *simplă,* apoziție *complexă,* apoziție *multiplă* și apoziție *dezvoltată.*

Apoziția simplă este alcătuită numai dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, însoțită sau nu de prepoziție (vezi diferitele exemple date mai sus).

Apoziția complexă este alcătuită dintr-o parte de vorbire cu sens lexical suficient, precedată de un adverb explicativ (*adică, anume*), de precizare *(chiar, tocmai),* de întărire *(tot)* sau de exclusivitate *(numai)* : *Unul dintre copiii lui,* **anume Petrică,** *și-a cumpărat o mașină ; Mi-a adus-o defectă,* **adică fără pedală.** ; *Concurentul,* **chiar colegul meu,** *s-a prezentat excelent.* ; *Acolo,* **tocmai pe coastă,** *înfloresc primăvara brândușele.* ; *Al patrulea,* **tot un consătean,** *venise la o mătușă.* ; *El,* **numai Aurică,** *putea cere amânarea.* etc.

Apoziția multiplă este alcătuită din două sau mai multe părți de vorbire cu sens lexical suficient, aflat în raport de coordonare : *Felicia,* **colega și prietena ei,** *este o fată minunată.* ; *Aici,* **pe vale și pe deal,** *cresc tot felul de plante.* ; *Întotdeauna,* **atunci și acum,** *oamenii uită repede necazurile lor.* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Apoziția dezvoltată este alcătuită dintr-un substantiv și un adjectiv posesiv legat prin cratimă de primul ; dintr-un substantiv urmat de două sau mai multe determinări ; dintr-un nume și un prenume ; dintr-un apelativ și un substantiv propriu, nume de persoană ; din adverbul de timp *acum* (uneori precedat de prepoziția *de)*, urmat de un numeral cardinal și un substantiv ; dintr-un adverb de timp precedat de prepoziția *de* (uneori și de adverbul explicativ *adică)* și urmat de o prepoziție, un numeral cardinal și un substantiv (sau un adverb de loc) : *Floarea,* **sora mătușii-mii**, *vine mâine la nepoți. ; Viorica,* **mama lui**, *a obținut permisul. ; Mugurel,* **fratele colegului meu**, *este pe primul loc. ; Vărul meu,* **Vicu Iliescu**, *a ieșit la pensie. ; Ginerele,* **nenea Stănică**, *e frate cu nenea Mihalache.* — Zaharia Stancu ; *Pe 5 septembrie,* **acum zece zile**, *l-am văzut pe stradă. ; Întâmplarea de-atunci,* **de-acum doi ani**, *n-a fost uitată. ; Peste câtva timp,* **(adică) de mâine în două zile**, *are loc inaugurarea. ; Din acest moment,* **adică de azi încolo**, *nu ne mai ducem la ei.* etc.

6.4.3. *După asemănarea prin expresie, conținut, referire și așezare cu subiectul și cu elementul predicativ suplimentar* (cu atributul și cu numele predicativ și prin clasificare) : apoziție *de tip subiectiv,* apoziție *de tip atributiv,* apoziție *de tip predicativ,* apoziție *de tip completiv* și apoziție *de tip predicativ suplimentar* (vezi, în acest sens, cele arătate la pct. 6.3. „Mijloace de exprimare" precum și exemplele date până aici).

6.4.4. *După gradul de individualizare a obiectului* denumit de substantivul al cărui conținut îl reia și-l precizează : apoziție *de identificare* și apoziție *de calificare.*

Prima categorie *identifică, definește, inidivudalizează* prin note distincte obiectul denumit de substantivul sau sugerat de pronumele al cărui conținut îl reia, arătând care este acest obiect, deosebindu-l de celelalte din aceeași categorie : *Acum, noi,* **opincarii**, *trebuie să fim legați toți.* — Zaharia Stancu ; *Doru,* **fotbalistul**, *a jucat spectaculos. ; Colegul meu,* **Sandu**, *nu e de aceeași părere.* etc.

A doua categorie *clasează* obiectul denumit de substantivul sau sugerat de pronumele al cărui conținut îl reia și-l precizează, arată una dintre caracteristicile sale,

Scanned with OKEN Scanner

comună și altor obiecte sau distinctă de acestea, ce fel de obiect este sau în ce clasă este încadrat : *El,* **copilul preferat,** *să n-aibă credibilitate?* ; *Era o floare fără parfum,* **fadă.** ; *Un concurent,* **primul,** *înainta vertiginos.* ; *E un om bun,* **ca el.** ; *E un copil fără părinți,* **al nimănui.** etc.

6.5. **Topica.** Apoziția stă numai după termenul la care se referă, pe care îl reia și-l precizează (vezi, în acest sens, toate exemplele de până aici).

6.6. **Punctuația.** Apoziția se desparte întotdeauna prin virgulă de termenul la care se referă (vezi toate exemplele date până aici).

6.7. **Valori stilistice.** Și apoziția poate avea valori stilistice, în funcție de context. Astfel :

— *valoare de* **conversie** (când se repetă prin inversarea termenilor, fără modificarea înțelesului) : *. . .vezi! împrejurul acestui instinct se-nvârtește viața omenirii . . .* **Mâncare și reproducere, reproducere și mâncare.** — Mihai Eminescu (apoziție multiplă) ; *. . . era rușine ca fata lui,* **nepoata lui Cimbru, a lui Cimbru nepoată,** *să stea slugă.* — Ioan Slavici (apoziție dezvoltată) etc.

— *valoare de* **comparație** (apoziție comparativă) : *Ochii lui,* **mărgăritărele.** ; *Oamenii orbecăiesc,* **larve în beznă.** — Cezar Petrescu etc.

— *valoare de* **metaforă** (apoziție metaforică) : *Să le spui curat / Că m-am însurat / Cu-o mândră crăiasă,* / **A lumii mireasă.** — Miorița ; *El,* **munte de om,** / *. . . / el a fugit.* — Ioan Slavici ; *Vedeam Ceahlăul la apus, . . .* / **Un uriaș cu fruntea-n soare,** / *De pază țării noastre pus.* — George Coșbuc ; *Greierul,* **cântăreț neobosit al zilelor de vară,** *amuțise istovit sub umbra înălțimii ocrotitoare a ierburilor.* — C. Hogaș etc.

— *valoare de* **sinecdocă** (când denumește un obiect cu numele altuia, aflat cu acesta într-un raport de cuprindere organică) : *Și cosița ta bălaie o aduni la ochi plângând,* / **Inimă făr'de nădejde, suflete bătut de gând.** — Mihai Eminescu (termenul propriu *inimă* și termenul figurat *suflete* substituie substantivul *iubită,* care are o pondere poetică mai scăzută) etc.

Scanned with OKEN Scanner

— *valoare de epitet* (când are funcție calificativă pe lângă un substantiv sau un pronume-subiect, exprimat sau neexprimat inclus) : *Cucule,* / **Porumbule,** / *Cucule,* / **Voinicule,** / *Nu te cred că ești porumb,* / *Păn'nu te-oi vedea cântând.* — Gr. G. Tocilescu ; *Lună, tu,* **stăpâna mării,** *pe a lumii boltă lunecî* . . . — Mihai Eminescu ; *Mai încolo, azurul albastru,* **această stavilă eternă a vederii omenești,** *părea că înseamnă hotarele nestrămutate dintre împărăția ochiului și a închipuirii.* — C. Hogaș etc.

* Pe lângă valorile stilistice semnalate la fiecare parte de propoziție, există foarte multe figuri de stil realizate cu ajutorul a două sau mai multe părți de propoziție, pe care însă nu le-am inclus aici din lipsă de spațiu (vezi, în acest sens, documentata lucrare a prof. Gh. N. Dragomirescu, inclusă în bibliografie).

6.8. **Propoziții apozitive.** Echivalentul sintactic al apoziției, în planul frazei, este *propoziția apozitivă* (AP.), în care se poate transforma prin expansiune și care îndeplinește această funcție pe lângă un termen de referire (substantiv, adjectiv, numeral, pronume, verb, adverb) ce poate avea orice funcție sintactică și cu care, logic și semantic, stă pe același plan : *Ne impresiona ceva* : **puterea lui de muncă.** > *Ne impresiona ceva*[1] / : **că avea o mare putere de muncă.**[2] / ; *Gândul ei era acesta* : **obținerea certificatului.** > *Gândul ei era acesta*[1] / : / **să obțină certificatul.**[2] / ; *Dorea un răspuns limpede* : **fără echivoc.** > *Dorea un răspuns limpede*[1] / : / **cum este lacrima.**[2] / ; *A vrut un singur lucru* : **reușita.** > *A vrut un singur lucru*[1] / :/ **să reușească.**[2] / ; *Se gândea numai la asta* : **la adevăr.** > *Se gândea numai la asta*[1] / : / **cum să afle adevărul.**[2] / ; *Plăcile fuseseră montate de unul* : **de Aurel.** > *Plăcile fuseseră montate de unul*[1] / : / **de cel ce le adusese.**[2] / ; *Să vină și ei aici* : **la privighetori.** > *Să vină și ei aici*[1] / : / **unde cântă privighetorile.**[2] / ; *Îi văd mirați* : **neîncrezători.** > *Îi văd mirați*[1] / : / **că sunt neîncrezători.**[2] / etc. (vezi, în acest sens, și subcapitolul 6 „Propoziția apozitivă", capitolul B., secțiunea a III-a „Sintaxa frazei").

În cazul apozițiilor substantivale izolate prin pauză marcată cu virgulă, rezultatul expansiunii poate fi chiar o subordonată atributivă, fapt care demonstrează marea apropiere de conținut, logic și semantic, dintre apozițiile

Scanned with OKEN Scanner

de acest tip și atribute, dintre propozițiile apozitive de acest tip și subordonatele atributive. De exemplu : *Băiatul cel mic,* **artistul,** *pleacă în turneu.* > *Băiatul cel mic,*[1] / **care este artist,**[2] / *pleacă în turneu.*[1] /. Aceste apoziții fac legătura, în planul logico-semantic, între cele două categorii de părți de propoziție.

6.9. **Raportul (relația) apozitiv(ă).** Este raportul (relația) existent(ă) între apoziție și termenul explicat, la care se referă, al cărui conținut îl reia și-l precizează și cu care este pe același plan din punct de vedere logic și semantic (un substantiv, un adjectiv, un numeral, un pronume, un verb sau un adverb, cu diferite funcții sintactice). Este un *raport de substituire* a unuia prin celălalt, ilustrând echivalența logică și semantică a acestora. El poate fi reprezentat simbolic în felul următor : $E \rightleftarrows Ap.$ (în care E este termenul explicat). Este un raport (o relație) cu totul specific(ă), evidențiat(ă) cu ajutorul intonației, pauzei și punctuației, neidentificându-se nici cu raportul de coordonare, nici cu cel de subordonare, deși seamănă în diferite situații cu amândouă. Cu primul seamănă deoarece termenii unor apoziții nu utilizează prepoziții, ci juxtapunerea și au un conținut gramatical și logic ce corespunde termenului de referință în N. și V. ; cu al doilea, fiindcă termenii unor apoziții fac apel atât la prepoziții, cât și la flexiune, ca mijloace de subordonare, și au un conținut gramatical și logic ce corespunde termenului de referință în Ac., D. sau G. Se deosebește de coordonare și de subordonare, deoarece obiectul desemnat de termenul de referire-explicat și de termenul-apoziție este același, în timp ce obiectele desemnate de termenii coordonării sau de termenii subordonării sunt diferite.

Descrierea acestei părți de propoziție, cu trimitere la toate celelalte, arată că *apoziția este un procedeu gramatical vast,* care caracterizează nu numai atributul, ci și celelalte părți de propoziție sau numele predicativ ; că *în limba română se poate vorbi de apoziții de tip subiectiv, atributiv, predicativ, completiv sau predicativ suplimentar.*

Scanned with OKEN Scanner

III. SINTAXA FRAZEI

A. NOȚIUNI GENERALE

1. Istoric, caracteristici, definiție

1.1. **Istoric.** Din punctul de vedere al evoluției limbii, în general, și al evoluției sintaxei, în special, fraza a luat naștere din nevoia de exprimare a unui conținut complex, pe baza reunirii unor propoziții. Aceasta s-a realizat prin juxtapunere (parataxă) și prin explicitarea unor idei (exprimate concentrat și insuficient de diferențiat în propoziție), cu ajutorul construcțiilor grupate (participiale, infinitivale și gerunziale) care au devenit cu timpul propoziții subordonate. Ea s-a dezvoltat paralel cu propoziția, mai întâi pe baza juxtapunerii (parataxei) între propozițiile coordonate sau subordonate, apoi pe baza joncțiunii (a hipotaxei), pe măsură ce organizarea internă a propoziției a devenit mai complexă și s-a simțit nevoia unor mijloace specializate (adverbe, particule, pronume) care să lege propozițiile între ele. Datorită topicii și funcției lor, aceste mijloace s-au transformat cu timpul în conjuncții (coordonatoare și subordonatoare), pronume și adverbe relative. Subordonarea cu ajutorul lor în cadrul frazei s-a dezvoltat continuu, mai ales în limba literară, ducând la crearea unor conjuncții specifice pentru exprimarea diferitelor raporturi de subordonare, în funcție de creșterea complexității relațiilor dintre membrii ei.

Ca unitate sintactică distinctă, fraza este rezultatul cercetărilor întreprinse de gramaticii moderni. Încă din antichitate, gramaticul latin *Quintilianus* a vorbit despre schemele gândirii, dar nu a delimitat decât propoziția, în spiritul observațiilor preluate de la gramaticul grec *Dyonisios Thrax*. Nici *Gramatica generală și rațională de la Port-*

Scanned with OKEN Scanner

-*Royal*, din 1676, care a tratat problemele de sintaxă sub influența directă a filozofiei și a logicii, discutând pentru prima dată raportul dintre propoziție și judecată și formulând ideea că există „propoziții" mai mari decât propoziția obișnuită, alcătuite din părți cu structură asemănătoare propozițiilor curente, nu a făcut o delimitare clară între propoziție și frază. De-abia la începutul secolului al XX-lea, gramaticile europene vorbesc despre frază, ca unitate sintactică superioară propoziției, despre o sintaxă a frazei, în comparație cu o sintaxă a propoziției.

1.2. **Caracteristici.** Elementele de bază ale frazei reies din comparația sa cu propoziția. Lingvistica modernă consideră fraza, alături de propoziție, obiect de studiu al sintaxei; unitate sintactică de-sine-stătătoare, independentă, fără legătură gramaticală cu alte fraze; *comunicare cu predicație multiplă*, care se poate clasifica în funcție de diferite criterii.

Fraza poate fi privită din trei puncte de vedere:

a) Din punct de vedere *formal*, fraza este o unitate sintactică superioară propoziției, deoarece este alcătuită din:

— două propoziții: *Păsărelele ciripesc,*[1]*/ se bucură*[2]*/*; *Oamenii muncesc*[1]*/ și/ se distrează.*[2]*/*; *M-a poftit*[1]*/ să mă așez pe scaun.*[2]*/* etc.

— trei sau mai multe propoziții: *Citesc,*[1]*/ scriu,*[2]*/ mă relaxez.*[3]*/*; *Vorbește,*[1]*/ gesticulează*[2]*/ și/ râde.*[3]*/*; *Îmi spune*[1]*/ că nu știe,*[2]*/ că n-a avut timp*[3]*/ să se pregătească.*[4]*/* etc.

b) Din punctul de vedere *al conținutului*, fraza este, în general, mai complexă decât propoziția. Ea poate exprima:

— conținutul unei singure judecăți, echivalent cu al unei propoziții afirmative sau negative dezvoltate: *Este posibil*[1]*/ să ne ajungă.*[2]*/* = *Ne poate ajunge.*; *E peste putință*[1]*/ să ne ajungă.*[2]*/* = *Nu ne poate ajunge.*

— conținutul mai multor judecăți, reunite sau nu într-un raționament: *Îl apreciez foarte mult pe prietenul meu,*[1]*/ pentru că îmi spune întotdeauna tot*[2]*/ ceea ce gândește,*[3]*/ deși uneori părerile lui nu se potrivesc cu ale mele.*[4]*/*

— conținutul unei judecăți exprimate și al unui îndemn echivalent cu o judecată neexprimată: *Te-ai pregătit,*[1]*/ prin urmare/ prezintă-te la examen.*[2]*/*

Scanned with OKEN Scanner

— conținutul a două sau mai multe îndemnuri, echivalente cu niște judecăți neexprimate : *Mergi tu până la ei*[1]*/ și/ spune-le vestea cea mare.*[2] */*

— o idee cu caracter afectiv sau volițional (conținut identic cu al unei propoziții independente) : *Ce frumoasă este pădurea în mai*[1]*/ și/ ce tânără este !*[2]*/* (= *În mai pădurea este frumoasă și tânără.*) ; *Adu-mi cărțile de pe masă,*[1]*/ dar/ ia și caietul.*[2]*/* (= *Adu-mi cărțile și caietul de pe masă*).

— două sau mai multe idei cu caracter afectiv sau volițional : *Ce înalți au crescut brazii*[1]*/ și/ cât de repede au fost tăiați !*[2]*/* ; *Treci pe la Sandu*[1]*/ și/ vino mâine cu el pe aici.*[2]*/*

c) Din punctul de vedere *al relațiilor sintactice* stabilite între propozițiile din cadrul ei, fraza dispune de aproape aceleași raporturi pe care le găsim și între părțile de propoziție : de coordonare, de subordonare și apozitiv (în propoziție, acestora li se adaugă raportul predicativ). Dacă pentru coordonare și subordonare folosesc amândouă aceleași mijloace (juxtapunerea și joncțiunea), se deosebesc totuși prin instrumentele folosite pentru realizarea subordonării : conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare, pronume, adjective și adverbe relative, pronume, adjective și adverbe nehotărâte cu funcție de relație în frază, față de prepoziții și locuțiuni prepoziționale în propoziție.

Deducem deci că, în ceea ce privește conținutul, fraza reprezintă, ca și propoziția independentă, *o comunicare încheiată*, după care se poate pune punct, semnul întrebării sau semnul exclamării. Ea este însă o unitate sintactică superioară propoziției, între ele existând o deosebire de grad : în ciuda atâtor asemănări cu propoziția, fraza se deosebește totuși de aceasta din punct de vedere formal, din punctul de vedere al conținutului și din punct de vedere relațional. Să se compare propoziția *Soarele strălucește puternic.* cu fraza *Soarele strălucește puternic*[1]*/ când vara e în toi*[2]*/ și/ luminează tot norodul*[3]*/ care a ieșit*[4]*/ să strângă roadele îmbelșugate.*[5]*/*

1.3. **Definiție.** Din caracteristicile expuse mai sus, se poate deduce că fraza este o comunicare cu două sau mai multe predicate (cu predicație multiplă). Altfel spus, ea

Scanned with OKEN Scanner

este o comunicare de-sine-stătătoare, alcătuită din două sau mai multe propoziții, dintre care cel puțin una trebuie să fie principală.

2. Obiectul sintaxei frazei

Este dedus din obiectul sintaxei, în general, selectat din acesta : propoziția privită în relațiile ei cu alte unități sintactice asemănătoare ; tipurile de propoziții care alcătuiesc o frază (principale, secundare, regente, subordonate, coordonate, intercalate, incidente, izolate, neizolate) cu subclasificările lor, cu topica și punctuația corespunzătoare ; tipurile de raporturi sintactice ce se stabilesc între propozițiile unei fraze (de coordonare, de subordonare și apozitiv) ; tipurile de mijloace folosite pentru realizarea acestor raporturi (juxtapunerea și joncțiunea) ; tipurile de fraze (întregi, fragmentate ; alcătuite prin coordonare, prin subordonare, prin apozare, prin împletirea raporturilor de coordonare cu cele de subordonare și de apozare ; necoordonate contextual, coordonate contextual ; cu structură simplă, liniară — cu structură medie — cu structură complexă, arborescentă ; intercalate, incidente ; afirmative, negative ; enunțiative, interogative ; eliptice) cu topica și cu punctuația lor corespunzătoare ; valorile stilistice ale propozițiilor în frază și ale frazelor ; construcțiile sintactico-stilistice din frază (elipsa, subînțelegerea, suspensia, izolarea, repetiția, tautologia și anacolutul) ; accentul dinamic, intonația, pauza și ritmul în frază ; concordanța timpurilor în propozițiile din frază ; raporturile dintre frază și judecată, dintre frază și raționament ; procedee sintactice de redare a comunicării.

3. Unitățile sintactice din cadrul frazei (propozițiile). Clasificarea, topica și punctuația lor

Componentele sintactice ale frazelor sunt propozițiile, luate în relație unele cu altele, în vederea realizării unor comunicări adecvate. La secțiunea a II-a „Sintaxa pro-

Scanned with OKEN Scanner

poziției", din prezenta lucrare, capitolul A. „Noțiuni generale", pct. 3.1. au fost luate în discuție tipurile de propoziții neintegrate în frază, de-sine-stătătoare sau independente, rezultate din aplicarea anumitor criterii de clasificare (scopul comunicării, calitatea predicatului și structură). Asemenea tipuri întâlnim însă și la propozițiile integrate în frază, aflate în relație unele cu altele, dar nu le mai reluăm. În cele ce urmează ne vom opri numai asupra tipurilor de propoziții integrate în frază (care n-au constituit obiectul discuției noastre la capitolul precedent), asupra topicii și punctuației acestora.

3.1. **După conținutul exprimat**, propozițiile din frază sunt de două feluri : propoziții *principale* și propoziții *secundare*.

3.1.1. **Propozițiile principale** sunt acele propoziții care dispun fie de *o anumită suficiență și autonomie semantică*, limitată însă prin relațiile cu alte propoziții din frază, fie de o *insuficiență și autonomie semantică*, completată de relațiile lor cu alte propoziții din frază. Ca importanță, ele se situează *pe primul loc* în raport cu acestea. În funcție de poziția lor față de celelalte propoziții din frază, propozițiile principale sunt de două feluri :

A. *Unele care dispun de suficiență și autonomie semantică*. În virtutea sensului lor suficient, deplin, de-sine-stătător, care nu depinde de sensurile altor propoziții, ele sunt de fapt *comunicări încheiate*, chiar și atunci când sunt scoase din frază. Între ele și celelalte propoziții din frază există o slabă legătură de înțeles. Sunt două categorii de asemenea propoziții *principale suficiente* :

a) *propoziții principale suficiente necoordonate* în cadrul unei fraze care ajută la completarea conținutului altor propoziții, în calitate de regente : **Mă oprisem împreună cu colegii mei**[1]/ *unde apăruseră pentru prima dată ghioceii*[2]./ ; *De când ai plecat,*[1]/ **eu nu-mi mai găsesc liniștea.** [2]/ ; **Am procedat în consecință,**[1] / *așa cum mi-ai spus tu.*[2] / etc.

b) *propoziții principale suficiente coordonate* în cadrul unei fraze (prin conjuncții coordonatoare copulative, adversative, opozitive, disjunctive și conclusive sau prin formule corelative alternative) : *Oamenii s-au urcat în meri*[1]/ *și*/ *au început culesul.*[2]/ ; *L-am căutat cu privirea,*[1]/ *dar*/ *nu l-am*

Scanned with OKEN Scanner

zărit.[2]*/ ; Nu te duce acolo,*[1]*/ ci/ stai locului.*[2]*/ Mergi cu noi*[1]*/ sau/ vii singur ?*[2]*/ ; Valurile când înaintează către țărm,*[1]*/ când se retrag în larg.*[2]*/ ; Te-ai străduit destul,*[1]*/ deci/ mai odihnește-te și dumneata*[2]*./*

B. *Altele care nu dispun de suficiență și autonomie semantică*, completându-și-le printr-o relație de reciprocitate cu alte propoziții din frază. În virtutea sensului lor insuficient, parțial, interdependent, în raport cu sensurile altor propoziții, ele constituie de fapt *comunicări neîncheiate*, ce se evidențiază mai ales când sunt scoase din frază. Sub acest aspect, se aseamănă cu propozițiile secundare, fără însă a se confunda sau identifica cu ele. Între ele și celelalte propoziții din frază există o legătură de sens mai puternică decât la cele suficiente. Se disting mai multe categorii de asemenea propoziții *principale insuficiente*, care includ diferite părți de vorbire cu sensuri lexicale slabe, incapabile de a realiza singure comunicări complete, închegate. Astfel :

a) propoziții principale insuficiente, în care se află verbe cu sensuri lexicale slabe : **Aștept**[1]*/ să-l văd.*[2]*/ ;* **Cred**[1]*/ că vine.*[2]*/ ;* **Doresc**[1]*/ să iei examenul.*[2]*/ ;* **Îmi închipui**[1]*/ ce o să zică.*[2]*/* etc.

b) propoziții principale insuficiente, în care se află verbe și expresii verbale impersonale : **Trebuie**[1]*/ să vorbiți.*[2]*/* **Îmi place**[1]*/ să călătoresc.*[2]*/ ;* **E ușor**[1]*/ să spui asta.*[2]*/* etc.

c) propoziții principale insuficiente, în care se află verbe de modalitate și de aspect : **Ei nu puteau**[1]*/ să mai aștepte.*[2]*/* **Vrea**[1]*/ să plece.*[2]*/ ;* **A început**[1]*/ să râdă.*[2]*/* etc.

d) propoziții principale insuficiente, în care se află verbe copulative : **Gândul lui era**[1]*/ să mai stea o lună.*[2]*/ ;* **Ei au devenit**[1]*/ ce și-au propus.*[2]*/ ;* **Câmpul părea**[1]*/ că doarme sub razele lunii.*[2]*/* etc.

e) propoziții principale insuficiente, în care se află verbe de declarație sau asimilate la această categorie : **Ei spuneau mereu**[1]*/ că nu aveți dreptate.*[2]*/ ;* **A declarat**[1]*/ că lucrurile merg bine*[2]*/. ;* **Tatăl întreabă pe copii**[1]*/ dacă au umblat la priză.*[2]*/* etc.

f) propoziții principale insuficiente, în care se află verbe la condițional-optativ perfect : **M-aș fi oprit la voi,**[1]*/ dacă aș fi avut timp.*[2]*/ ;* **S-ar fi dus cu ei**[1]*/ când termina lucrul.*[2]*/* etc.

Scanned with OKEN Scanner

g) propoziții principale insuficiente, în care se află adverbe sau locuțiuni adverbiale predicative : **Bineînțeles**[1]/ *că l-am văzut.*[2]/ ; **Fără îndoială**[1]/ *că n-a avut timp.*[2]/ etc.

h) propoziții principale insuficiente, în care se află adverbe corelative ale subordonatelor de consecință (rezultative) : **Atât de rău i-a fost,**[1]/ *încât n-a mai putut merge.*[2]/ ; **Așa de frumos era,**[1]/ *că toată lumea se uita la el.*[2]/ etc.

i) propoziții principale insuficiente, în care sunt incluse unele adjective calificative sau participii : **Era apt**[1]/ *să facă serviciul militar.*[2]/ ; **Nu e capabil**[1]/ *să facă acest lucru.*[2]/ ; **Tata era pregătit**[1]/ *să înfrunte pe dușmani.*[2]/ etc.

j) propoziții principale insuficiente, în care există verbe la diateza pasivă și substantive articulate hotărât enclitic, cu funcție de complement de agent, după care pot urma subordonate atributive : **Era fermecat de glasul**[1]/ *care se auzea în grădină.*[2]/ etc.

k) propoziții principale insuficiente, în care se află substantive articulate, reluate nearticulat, cu funcție de apoziție, după care urmează tot subordonate atributive : **Valea avea un iaz întins și adânc, iaz**[1]/ *la care mergea adesea la pescuit.*[2]/ etc.

Și propozițiile principale insuficiente *pot fi coordonate* (exemplele de până aici sunt cu principale insuficiente necoordonate). Astfel : **Doresc**[1]/ *și*/ **aștept**[2]/ *să vină pe la noi.*[3]/ ; **Trebuie**[1]/ *și*/ **se cuvine**[2]/ *să-l anunțăm.*[3]/ ; **E bine**[1]/ *și*/ **e instructiv**[2]/ *să călătorești.*[3]/ ; **Poate**[1]/ *și*/ **vrea**[2]/ *să facă asta.*[3]/ ; **El este**[1]/ *și*/ **va fi**[2]/ *cum îl știi.*[3]/ etc.

Din cele arătate până aici este clar că între propozițiile principale suficiente și propozițiile principale insuficiente există unele asemănări și deosebiri, de care trebuie să ținem seama în analiza lor.

Unele propoziții cu aspect de principale suficiente și de principale insuficiente pot apărea uneori *ca incidente* în cadrul frazei : *Îl văzusem cu siguranță* ! — **asta nu era o părere** — / *așezând desagii lângă căruță.*/ ; — *Du-te, Ioane,* **zice**, *mai repede la copil!*

Propozițiile principale reprezintă o condiție a existenței frazelor. Fără ele nu pot exista fraze. Orice frază trebuie să aibă cel puțin o propoziție principală.

3.1.2. **Propozițiile secundare** sunt acele propoziții care nu dispun de suficiență și autonomie semantică, ele depin-

Scanned with OKEN Scanner

zând din punct de vedere semantic de alte propoziții din frază. Ele nu pot constitui, scoase din frază, comunicări de-sine-stătătoare, încheiate. Să se compare cele două propoziții din fraza *De astăzi înainte,*[1]/, *oricând dorești,*[2]/ *ești musafirul nostru.*[1]/ Prima reprezintă o comunicare de-sine-stătătoare, încheiată, este o propoziție principală, în timp ce a doua nu constituie o comunicare de-sine-stătătoare, încheiată, este deci o propoziție secundară. Ca importanță, propozițiile secundare se situează *pe locul al doilea* în raport cu propozițiile principale. În funcție de poziția lor față de propozițiile principale, propozițiile secundare sunt de două feluri :

A. *Unele, necoordonate în cadrul frazei,* depinzând semantic direct de cele principale, pe care le însoțesc : *Știa de la ei*[1]/ **că nu vine.**[2]/ ; *M-am gândit*[1]/ **să revin asupra hotărârii.**[2]/ *El este omul*[1]/ **care nu glumește.**[2] / ; *S-a dus și el*[1]/ **unde a văzut cu ochii.**[2]/ etc.

B. *Altele, coordonate între ele în cadrul frazei* (prin conjuncții coordonatoare — copulative, adversative, opozitive, disjunctive și conclusive sau prin formule corelative alternative), completându-se din punct de vedere semantic una pe alta, într-un raport de reciprocitate, dar depinzând în ultimă instanță, semantic, de cele principale : *S-a angajat*[1]/ **să nu mai întârzie**[2]/*și*/ **să nu mai pălăvrăgească.**[3]/ ; *Zicea*[1]/ **că are bani**[2],/ *dar*/ **că sunt prea puțini.**[3]/ ; *E mai bine*[1]/ **să nu i-l dea,**[2]/ *ci*/ **să-l trimită înapoi.**[3]/ ; *I-l primește*[1]/ **dacă acceptă propunerea lor**[2] / *sau*/ **dacă revine asupra hotărârii.**[3]/ ; *Ne-a relatat*[1] / **că aci se lăuda,**[2]/ **aci se plângea.**[3] / ; *Erau foarte obosiți*[1]/ **când au ajuns în vârf,**[2]/ *deci* / **când obiectivul fusese atins.**[3]/ etc.

3.2. **După raportul sintactic stabilit între ele** propozițiile sunt de două feluri : propoziții *regente (supraordonate)* și propoziții *subordonate (dependente).*

3.2.1. **Propozițiile regente (supraordonate)** sunt propozițiile determinate sintactic de alte propoziții, propozițiile „conducătoare", care „dirijează" sintactic relațiile din cadrul frazei, obligând alte propoziții să se raporteze la ele. Propozițiile regente pot fi atât principale, cât și secun-

Scanned with OKEN Scanner

dare : **Am citit cu mare plăcere cartea**[1]/ *pe care mi-ai împrumutat-o.*[2]/ (propoziția principală 1 este regenta propoziției secundare 2) ; **Este adevărat**[1]/ **că nimeni nu poate fi perfect**[2]/ *când trăiește într-o lume imperfectă.*[3]/ (propoziția principală 1 este regenta propoziției secundare 2, iar aceasta din urmă, este regenta propoziției secundare 3) etc.

Propozițiile regente pot fi *necoordonate* (**Ai obținut tot**[1]/ *ce ți-ai dorit.*[2]/ ; *Mi-a transmis*[1]/ **că vine mâine**[2]/ *dacă are timp.*[3]/) sau *coordonate* (**Nu m-am supărat pe tine**[1]/ *și*/ **nu te-am certat,**[2]/ *deși aș avea suficiente motive.*[3]/ ; *I-a promis*[1]/ **că îl ajută**[2]/*și*/ **că îl sprijină**[3]/ *ori de câte ori va avea nevoie*[4]/).

O propoziție regentă (principală sau secundară) poate avea una sau mai multe propoziții subordonate de același fel sau diferite, coordonate sau necoordonate între ele : **Vreau**[1]/ *să cânt.*[2]/ (cu o subordonată completivă directă necoordonată) ; **Vreau**[1]/ *să cânt*[2]/ *și*/ *să dansez.*[3]/ (cu două subordonate completive directe coordonate) ; **Privighetoarea**[1]/ *despre care mi-ai vorbit*[2]/ **cânta aseară în teiul**[1]/ *ce străjuiește aleea.*[3]/ (cu două subordonate atributive) ; **Face**[1]/ *ce vrea*[2]/ *și*/ *când vrea.*[3]/ (cu o subordonată completivă directă și o subordonată circumstanțială de timp coordonate) ; **Colegul meu,**[1]/ *pe care l-ai cunoscut și tu,*[2]/ **mi-a spus,**[1]/ *când a trecut pe la mine ,*[3]/ *că examenele încep luni.*[4]/ (cu o subordonată atributivă 2, o subordonată circumstanțială de timp 3 și o subordonată completivă directă 4) ; *Am aflat*[1]/ **ce s-a întâmplat**[2]/ *când ai ajuns.*[3]/ (cu o subordonată circumstanțială de timp 3) ; *Am aflat*[1]/ **ce s-a întâmplat**[2]/ *când ai ajuns*[3]/ *și*/ *te-ai prezentat.*[4]/ (cu două subordonate circumstanțiale de timp 3 și 4) ; *Nu se știe încă*[1]/ **de ce scrisorile**[2]/ *pe care i le-am trimis*[3]/ **nu poartă ștampila localității**[2]/ *în care locuiește.*[4]/ (cu două subordonate atributive) ; *Acum văd*[1]/ **că spui**[2]/ *ce nu trebuie*[3]/ *și*/ *cum nu trebuie.*[4]/ (cu o subordonată completivă directă și o subordonată circumstanțială de mod) ; *S-a comunicat*[1]/ **că toate eforturile**[2]/ *ca să-l scoată la suprafață*[3]/ **au eșuat din cauza unor epave**[2]/ *ce se aflau prin preajmă.*[4]/ (cu două subordonate atributive), Reprezentarea grafică a relațiilor sintactice din cadrul acestor fraze este următoarea :

Scanned with OKEN Scanner

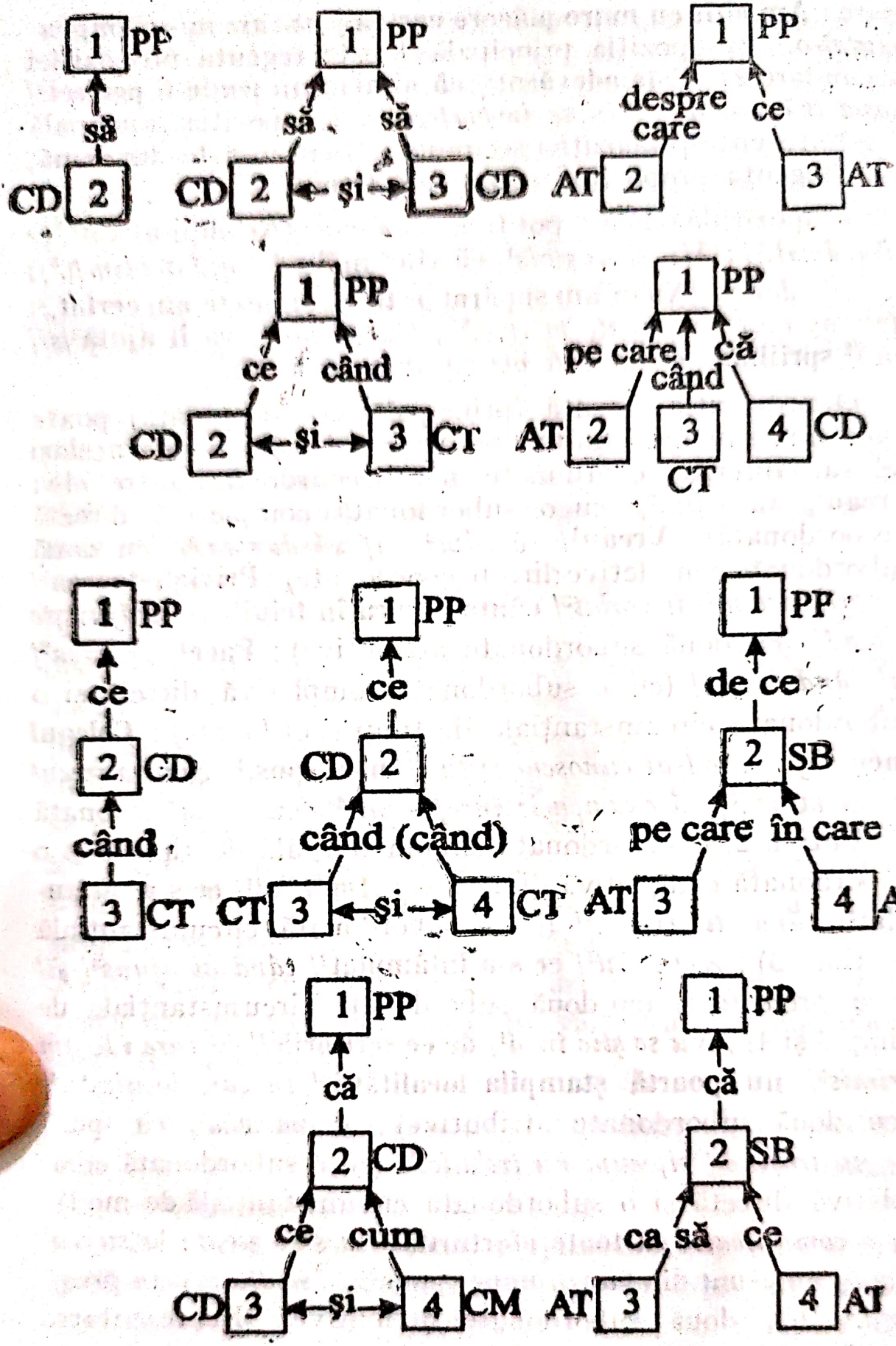

Scanned with OKEN Scanner

Din cele arătate până aici se vede că termenul de *regentă* nu este echivalent cu termenul de *principală*, din moment ce există propoziții secundare regente (vezi exemplele de mai sus). Nu orice regentă este deci principală, după cum nu orice principală este regentă. De asemenea, propozițiile principale regente pot fi suficiente sau insuficiente din punctul de vedere al conținutului (vezi exemplele de până aici).

3.2.2. **Propozițiile subordonate (dependente)** sunt propoziții care depind sintactic de alte propoziții (regente), determinându-le în totalitate sau numai parțial (adică o parte de vorbire din interiorul acestora : un verb, un substantiv, un adjectiv, un pronume, un numeral, un adverb sau o interjecție) ; sunt propoziții „conduse", „dirijate", „obligate" de regente să se raporteze la conținutul acestora sau la una dintre părțile de vorbire amintite ; sunt propoziții care îndeplinesc în planul frazei funcțiile tuturor părților de vorbire din regente. Ele nu pot fi decât propoziții secundare, insuficiente ca înțeles, sfera lor integrându-se în sfera acestora. De aceea termenii de „propoziție secundară" și de „propoziție subordonată" au ajuns aproape sinonimi, deși criteriile de delimitare a unor asemenea propoziții sunt diferite (criteriu semantic la principale și secundare și criteriu sintactic la regente și subordonate). Astfel : *S-au așezat în scobitura unei stânci*[1]/ **ca să nu fie văzuți.**[2] / (determină regenta în totalitate) ; *M-am hotărât într-un târziu*[1]/ **să învăț o limbă străină**[2]./ (determină un verb din regentă) ; *Ascultă de omul*[1]/ **în care ai încredere.**[2]/ (determină un substantiv din regentă) ; *Aceasta e o părere demnă*[1]/ **să fie luată în seamă.**[2]/ (determină un adjectiv din regentă) ; *N-am văzut pe cineva*[1]/ **care să refuze cu atâta încăpățânare.**[2]/ (determină un pronume din regentă) ; *Pariez pe-al treilea*[1]/ **care pare mai în formă.**[2] / (determină un numeral din regentă) ; *Bineînțeles*[1] / **că lucrurile s-au schimbat.**[2] / (determină un adverb din regentă) ; *Iată*[1] / **unde duce graba.**[2]/ (determină o interjecție din regentă).

Și propozițiile subordonate pot fi *necoordonate* (*Se știe*[1]/ **cine vorbește.**[2]/) sau *coordonate* (**Până vii tu**[1]/ *și*/ **aduci cele necesare,**[2] / *eu pregătesc masa.*[3]/). De asemenea, și propozițiile subordonate pot fi folosite *ca propoziții regente insuficiente*, în aceleași condiții în care sunt folosite cu această valoare propozițiile principale (vezi mai înainte la propozi-

Scanned with OKEN Scanner

țiile principale regente insuficiente). De exemplu : *Mi-a zis*[1]/ **că dorește**[2]/ *să cânte.*[3]/ ; *Spune*[1]/ **că nu se cuvine**[2]/ *să minți*[3]/ ; Am văzut[1]/ **că nu e bine**[2]/ *să te grăbești.*[3]/ etc.

Unele propoziții subordonate pot fi *intercalate* în cadrul frazei, iar alte propoziții, cu aspect de subordonate, pot apărea ca *incidente* în frază : *Câinele*[1]/ **care latră**[2]/ *nu mușcă.*[1]/ — Folclor (intercalată) ; *Îi spuse deschis*[1]/ — **că doar erau frați** — [2]/ *tot adevărul.*[1]/ (incidentă).

O propoziție subordonată poate avea *una sau mai multe propoziții regente* (coordonate sau necoordonate între ele) : *Mă mir*[1]/ **de ce nu vine.**[2]/ ; *Citește*[1]/ *și*/ *scrie*[2]/ **cum a învățat.**[3]/ ; *Poate*[1]/ *să vină*[2]/ **când dorește.**[3]/. Reprezentarea grafică a relațiilor sintactice din cadrul acestor fraze este următoarea :

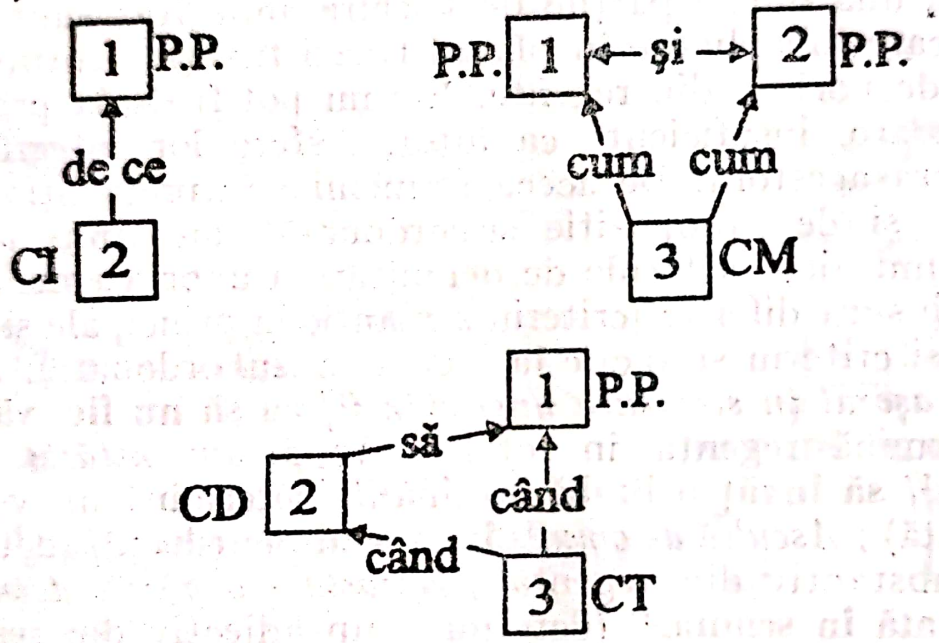

Legătura dintre propoziția subordonată și propoziția regentă nu trebuie înțeleasă unilateral—numai dinspre subordonată spre regentă, ci și invers, dinspre regentă spre subordonată. Există propoziții regente principale care, datorită insuficienței lor semantice, sunt strâns legate de subordonatele pe care le au : regentele subordonatelor subiective, regentele subordonatelor predicative și regentele care au ca predicate verbele auxiliare de mod și de aspect — **Se cuvine**[1]/ *să-i atragem atenția.*[2]/ ; *Ceea ce mă supără*[1]/ **este**[2]/ *că minte.*[3]/ ; **Ar fi putut**[1]/ *să ne spună.*[2]/ ; *Vremea* **începe**[1]/ *să se*

Scanned with OKEN Scanner

schimbe.[2]/ Un alt aspect al legăturii amintite mai sus se evidențiază atunci când verbul-predicat din propoziția regentă este suficient pentru a marca trecutul și în subordonată, chiar dacă aceasta folosește prezentul (de fapt un prezent în trecut). Se poate spune astfel : **Am văzut**[1]/ *cum alergau.*[2]/, dar și **Am văzut**[1]/ *cum alergă*[2]./, unde sensul lui „alergă" este de prezent în trecut („atunci"). Când propoziția regentă are un predicat nominal, un subiect inclus în formele de persoana I sau a II-a ale verbului copulativ și o subordonată atributivă cerută de substantivul cu funcție de nume predicativ, acordul predicatului verbal din subordonata atributivă nu se face cu subiectul acesteia (exprimat prin pronume relativ, reprezentant al persoanei a III-a) ci cu subiectul din propoziția regentă (exprimat printr-un pronume personal la persoana I sau a II-a) datorită atracției exercitate de verbul copulativ din regentă asupra sa : *Eu* **sunt** *un om*[1]/ *care* **prețuiesc** *corectitudinea.*[2]/ (în loc de : . . . *care* **prețuiește** *corectitudinea.*) ; *Tu* **ești** *un om*[1]/ *care* **prețuiești** *corectitudinea.*[2]/ (în loc de : . . . *care* **prețuiește** *corectitudinea.*) ; *Noi* **suntem** *niște oameni*[1]/ *care* **prețuim** *corectitudinea.*[2]/(în loc de : . . . *care* **prețuiesc** *corectitudinea.*) ; *Voi* **sunteți** *niște oameni*[1]/ *care* **prețuiți** *corectitudinea.*[2]/ (în loc de : . . . *care* **prețuiesc** *corectitudinea.*).

Legătura strânsă dintre subordonată și regenta ei se evidențiază și în cazul „împletirii" celor două propoziții, care par de neseparat atunci când regentele sunt principale interogative, construite cu verbe tranzitive, principale interogative construite cu verbe și expresii verbale impersonale sau subordonate completive directe și atributive, introduse prin pronume, adjective sau adverbe relative : **Cine** *crezi*[1]/ *că bate?*[2]/ ; **Ce** *metode consideri*[1]/ *că va folosi?*[2]/ ; **Când** *zici*[1]/ *că pleacă?*[2]/ ; **Cine** *trebuie*[1]/ *să participe?*[2]/ ; **Unde** *e bine*[1]/ *să rămână?*[2]/ ; *Spune-mi*[1]/ **care** *socotești*[2]/ *că nu va rezista?*[3]/ ; *Știu*[1]/ **ce** *șanse crezi*[2]/ *că are.*[3]/ ; *Acesta este institutul*[1]/ **unde** *mi-ar fi plăcut*[2]/ *să lucrez.*[3]/ În aceste exemple, elementele pronominale, adjectivale sau adverbiale subliniate, interogative și relative, cu care încep unele fraze și regentele subordonatelor completive directe și subiective sunt de fapt părți de propoziție care intră în relație cu verbele-predicate din propozițiile subordonate amintite (nu cu verbele-predicate din propozițiile regente) sau părți de propoziție ale unor

Scanned with OKEN Scanner

substantive-complemente directe care intră în relație cu verbele-predicate din propozițiile subordonate.

Legătura dintre propoziția subordonată și propoziția regentă poate fi mai slabă sau mai strânsă și în funcție de importanța — mai mică sau mai mare — pe care vorbitorul sau autorul o poate da informației sale. În acest caz, propoziția subordonată se poate separa sau nu prin intonație și prin pauză, marcată cu virgulă, de propoziția regentă. Astfel, când subordonata nu este considerată indispensabilă pentru comunicare, ea apare *ca o propoziție izolată* prin pauză (marcată cu virgulă); când însă este considerată indispensabilă pentru comunicare, ea apare *ca o propoziție neizolată*. Fenomenul este caracteristic subordonatelor atributive și el a generat clasificarea acestora în două mari categorii: *atributive izolate (explicative)* și *atributive neizolate (determinative)* — vezi, mai departe, la atributivă, cele două categorii. Apar *numai ca propoziții neizolate* următoarele tipuri de subordonate: subiectivele, predicativele, completivele de agent, circumstanțialele instrumentale, sociative și de excepție și predicativele suplimentare (vezi, mai departe, fiecare subordonată în parte). Apar *numai ca propoziții izolate* următoarele categorii de subordonate: circumstanțialele de consecință, concesive, opoziționale și cumulative (vezi, mai departe, fiecare subordonată în parte). Apar *ca propoziții izolate și ca propoziții neizolate* următoarele tipuri de subordonate: atributivele, completivele directe, completivele indirecte și circumstanțialele de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție și de relație (vezi, mai departe, fiecare subordonată în parte).

Propozițiile subordonate *se clasifică* după următoarele criterii:

3.2.2.1. *După conținut*: subordonate *necircumstanțiale* și subordonate *circumstanțiale*.

a) **Subordonatele necircumstanțiale** sunt subordonatele care nu exprimă circumstanțe și care îndeplinesc funcțiile sintactice de subiect, de componentă nominală a predicatului nominal (nume predicativ), de atribut, de complement direct, de complement indirect, de complement de agent sau de element predicativ suplimentar: *subiectiva, predicativa, atributiva, completiva directă, completiva indirectă,*

Scanned with OKEN Scanner

completiva de agent și *predicativa suplimentară*. Ele sunt, în general, strâns legate de regentele lor din punctul de vedere al conținutului (regentele subiectivelor și ale predicativelor sunt chiar propoziții insuficiente), depind de anumite elemente determinate din propozițiile regente, cu ajutorul cărora pot fi identificate, folosesc aceleași mijloace de introducere nespecifice (conjuncții subordonatoare abstracte: *că, să, ca să, de, dacă*; pronume relative: *care, cine, ce*; adverbe relative: *unde, când, cum*), în marea lor majoritate pot fi în același timp interogative indirecte (subiectiva, predicativa, atributiva, completiva directă și completiva indirectă); unele dintre ele pot fi anticipate sau reluate (completivele directe și completivele indirecte), între ele nu există interferențe de valori. Legătura mai strânsă cu regenta, importanța elementului determinat în identificarea lor sunt ilustrate de faptul că aceeași subordonată poate fi interpretată diferit, în funcție de acest element determinat: *Desigur*[1]/ **că a sosit**[2]. / (subiectivă); *Problema este*[1]/ **că a sosit.**[2] / (predicativă); *Vestea*[1]/ **că a sosit**[2]/ *ne-a parvenit abia azi.*[1]/ (atributivă); *Am auzit*[1]/ **că a sosit**[2]/. (completivă directă); *Nu mă îndoiesc*[1]/ **că a sosit** [2]./ (completivă indirectă); *Îl văd*[1]/ **că a sosit.**[2]/ (predicativă suplimentară).

b) **Subordonatele circumstanțiale** sunt subordonatele care exprimă o multitudine și o diversitate de circumstanțe, ele îndeplinind funcțiile sintactice de complemente circumstanțiale de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție, de concesie, de consecință, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul și de excepție. În funcție de acest conținut, mai apropiat de concret decât al necircumstanțialelor, ele se pot foarte ușor identifica, primind denumiri de subordonate circumstanțiale, identice cu acelea ale complementelor corespunzătoare din planul propoziției: *de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție, de concesie, de consecință, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul* și *de excepție*. Depinzând de elemente nespecifice, mai ales de factură verbală, din cadrul propozițiilor regente, ele sunt, în general, mult mai puțin legate de acestea, în comparație cu necircumstanțialele, folosesc mijloace de introducere specifice, care, alături de conținut, ajută la identificarea lor (conjuncții specifice mai puțin abstracte, pronume relative — mai rar — și

Scanned with OKEN Scanner

adverbe relative) și pot cumula diferite valori circumstanțiale. Legătura slabă cu regenta este ilustrată de faptul că, după aceeași propoziție regentă, pot urma mai multe subordonate circumstanțiale, deosebite doar prin elemente introductive : *Cânt*[1]/ **unde vrei.**[2]/ (de loc) ; *Cânt*[1]/ **când vrei.**[2]/ (de timp) ; *Cânt*[1]/ **cum vrei.**[2]/ (de mod) ; **Cânt**[1]/ **pentru că vrei.**[2]/ (de cauză) ; *Cânt*[1]/ **dacă vrei.**[2]/ (de condiție) etc.

3.2.2.2. *După tipul de subordonare* stabilit între subordonată și regentă : subordonate *juxtapuse (paratactice sau asindetice)* și subordonate *jonctionale (hipotactice).*

Subordonatele juxtapuse (paratactice, asindetice) sunt propozițiile subordonate prin juxtapunere (parataxă, asindet), un rol important având-l aici topica, intonația, pauza și virgula : **Vorbesc eu,**[1]/ *atunci tu taci!*[2]/ (de timp) ; **Te pregătești,**[1]/ *reușești!*[2]/ (de condiție) ; **Nu-i lipsește nimic,**[1]/ *totuși nu e mulțumit.*[2] (de concesie) etc.

Subordonatele jonctionale (hipotactice) sunt propozițiile subordonate legate de regentele lor prin elemente jonctionale (conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare, pronume și adjective relative, adverbe relative) : *Moromete vru*[1]/ **să răspundă.**[2]/ — Marin Preda ; ... *iar nevasta căpitanului,*[1]/ **după ce ne-a zis nouă bună seara,**[2]/ *a făcut bezele înspre salcia pletoasă*[1] / — I. Al. Brătescu-Voinești ; *Auzit-ați de-un viteaz*[1]/ **Care veșnic șade treaz**[2]/ **Cât e țara la neeaz?**[3]/ — Vasile Alecsandri ; *Cine poate ghici*[1]/ **în ce vagon era ruptă ața plumbuită . . . ?**[2]/ — I.L. Caragiale ; *Dedesubtul Brăcinelului era o poiană*[1]/ **unde baciul aduna fânul cosit de pe culmi.**[2]/ — Gala Galaction etc.

3.2.2.3. *După calitatea regentei* : subordonate *de gradul I* și subordonate *de gradul al II-lea.*

Subordonatele de gradul I depind direct de regente principale : *Olguța porni spre ușa dintre odaia lor și a lui Dănuț*[1]/ **de unde răsunau bocăniturile.**[2]/ — Ionel Teodoreanu ; *Oamenii spun adesea*[1]/ **că-n țări civilizate / Este egalitate.**[2]/ — Gr. Alexandrescu etc.

Subordonatele de gradul al II-lea depind de regente subordonate : *Moromete,*[1]/ *în loc să răspundă*[2]/ **că băiatul e prins de friguri,**[3]/ *întoarse capul în altă parte*[1] / — Marin Preda ; *Eu nu ți-aș dori*[1]/ *vreodată să ajungi*[2]/ **să ne cunoști.**[3]/ — Mihai Eminescu etc.

Scanned with OKEN Scanner

3.2.2.4. Unele propoziții subordonate din cadrul frazei *(completivele directe și cele indirecte)*, întocmai ca unele părți de propoziție din cadrul propoziției (vezi pct.4.3. din subcapitolul 4, secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției") pot fi **anticipate** sau **reluate** cu ajutorul aceloraşi pronume personale, atunci când ele sunt introduse prin pronume relative sau nehotărâte cu funcție de relație :

— subordonatele cu funcție de complement direct — *completivele directe* : *Să-l ajuți întotdeauna*[1]/ **pe cel ce muncește.**[2]/ — **Pe cel ce muncește**[1]/ *să-l ajuți întotdeauna.*[2]/ *I-a oprit pe loc*[1]/ **pe oricâți a întâlnit în cale.**[2]/ — **Pe oricâți a întâlnit în cale**[1]/*i-a oprit pe loc.*[2]/ ;

— subordonatele cu funcție de complement indirect — *completivele indirecte* : **Îi** *trimit cartea*[1]/ **cui are nevoie de ea.**[2]/ — **Cui are nevoie de ea**[1]/ **îi** *trimit cartea.*[2]/ ; *Îi răspund*[1]/ **oricui mă întreabă.**[2] — **Oricui mă întreabă**[1]/ **îi** *răspund.*[2]/

3.3. Propoziții cu valoare unică și propoziții cu valoare dublă; propoziții cu referire sau cu determinare unică și propoziții cu referire sau cu determinare dublă în structura frazei.

3.3.1. Ca și în propoziție, unde există de obicei părți de propoziție cu o singură valoare, cărora le corespunde o singură funcție sintactică, tot astfel și în frază întâlnim propoziții cu o singură valoare, cărora le corespunde o singură funcție sintactică, propoziții care reprezintă o singură parte de propoziție distinctă și care se referă la sau determină o singură propoziție. *Pot fi propoziții cu valoare unică* aproape toate propozițiile subordonate cunoscute în gramatica limbii române (cu excepția atributivelor circumstanțiale și a predicativelor suplimentare) și propozițiile apozitive. Astfel : subiectivele *(Descurcă-se*[1]/ **cine poate.**[2]/), predicativele *(Problema este*[1]/ **ce spunem acum.**[2]/) atributivele *(Ia-ți bastonul*[1]/ **pe care l-ai lăsat în hol.**[2]/) completivele directe *(Nu știe*[1]/ **ce vrea.**[2]/), completivele indirecte *(Se gândește*[1]/ **să-l certe.**[2]/), completivele de agent *(Toate sunt realizate*[1]/ **de cei ce muncesc.**[2]/), circumstanțialele de loc *(Merge*[1]/ **unde-l trimite.**[2]/), de timp *(Vine*[1]/ **când îl chemi.**[2]/), de mod *(Face*[1]/ **cum poate.**[2]/), de cauză *(Nu se duce,*[1]/ **fiindcă îi e frig.**[2]/), de scop *(Vino repede*[1]/ **ca să discuți cu el.**[2]/), de condiție *(Îmi*

Scanned with OKEN Scanner

ici și mic[1]/ **dacă găsești.**[2]/), de concesie (*Afară nu e frig,*[1]/ **deși ninge.**[2]/), de consecință (*A vorbit atâta,*[1]/ **încât a răgușit.**[2]/), de instrument (*Scrie*[1]/ **cu ce găsești.**[2]/), de asociere (*Te duci și tu*[1]/ **cu cine poți.**[2]/), de relație (*Nu sunt de de acord cu el*[1]/ **în ce mă privește.**[3]/), de opoziție (*Tu te joci cu creionul*[1]/, **în loc să te gândești serios.**[2]/), de cumul (*Mai și vorbești,*[1]/ **după ce că ești un leneș.**[2]/) și de excepție (*Nu ai altceva de făcut*[1]/ **decât să urmărești tabloul.**[2]/), apozitivele (*Are un gând*[1]/ : / **să ajungă scriitor.**[2]/). Reprezentarea grafică a unei asemenea relații sintactice este următoarea :

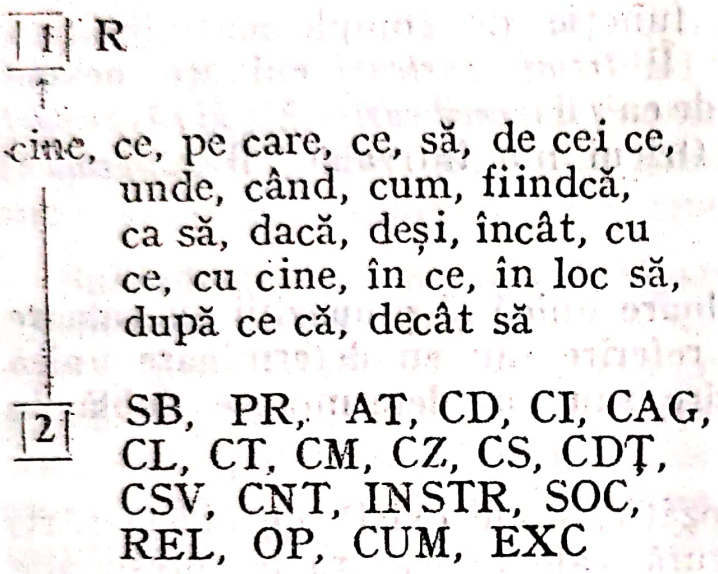

3.3.2. Ca și în propoziție, unde întâlnim uneori părți de propoziție cu valoare dublă, cărora le corespund două funcții sintactice, reprezentând două părți de propoziție distincte, referindu-se (la) sau determinând două elemente din propoziție (vezi atributul circumstanțial și elementul predicativ suplimentar), tot astfel și în frază există *propoziții subordonate cu valoare dublă*, care îndeplinesc în același timp două funcții sintactice, reprezentând două propoziții subordonate distincte, referindu-se (la) sau determinând două elemente din cadrul aceleiași propoziții regente. Este vorba în primul rând de corespondențele din frază ale părților de propoziție cu dublă valoare amintite : *subordonata atributivă circumstanțială* și *subordonata predicativă suplimentară*. Astfel, în fraza *S-a dus acolo un om*[1]/ **care să lămurească luerurile.**[2]/, a doua propoziție este o subordonată atributivă circumstanțială cu nuanță finală (în virtutea relației sale cu substantivul *un om* este o subor-

Scanned with OKEN Scanner

donată atributivă — ce fel de om?, iar în virtutea relației sale cu verbul-predicat *s-a dus*, este o subordonată circumstanțială de scop — cu ce scop s-a dus? : *ca să lămurească lucrurile.)*. Apropierea între înțelesul subordonatei atributive și înțelesul subordonatei finale este evidentă și merge până la înlocuirea subordonatei atributive cu subordonata finală, fără ca sensul fundamental al frazei să se schimbe : *... care să lămurească lucrurile* = *... ca să lămurească lucrurile.* Totuși, legătura sintactică dintre subordonata atributivă circumstanțială și substantivul determinat din regentă, amplificată de topică (se află imediat după acest substantiv, iar pronumele relativ cu care începe se găsește înaintea conjuncției subordonatoare *să*, semnul finalei cu care nu poate forma o locuțiune conjuncțională, este mai puternică decât legătura sintactică dintre ea și verbul-predicat din regentă (care se află mai departe), motiv pentru care, în analiza gramaticală, este admisă ca valoare fundamentală, care primează, valoarea de „atributivă", și ca valoare secundară ca, nuanță, care de fapt nu mai este amintită, valoarea „finală". De asemenea, în fraza *De aici o văd foarte bine*[1]/ **cum dansează.** [2]/, a doua propoziție este o subordonată predicativă suplimentară care, în virtutea relației sale cu verbul predicat *văd*, este o subordonată completivă directă — ce văd? *(că dansează)*, iar în virtutea relației sale cu pronumele personal-obiect direct *o* (ce include în conținutul lui și pe autorul acțiunii verbului-predicat *dansează)*, este o subordonată atributivă — care ea? *(care dansează)*. Legătura sintactică dintre subordonata predicativă suplimentară și fiecare dintre cele două elemente din regentă, la care face simultan referire, este de aceeași intensitate, motiv pentru care nu s-a folosit o terminologie care să dea câștig de cauză unei valori în detrimentul alteia (întrucât nici una dintre aceste două legături nu primează, s-a adoptat denumirea de „predicativă suplimentară", după „elementul predicativ suplimentar" pe care-l reprezintă, deși nici această denumire nu este fericit aleasă). Așa se face că, în analiza sintactică a acestei subordonate, care are deci o altă denumire decât acelea ale propozițiilor subordonate pe care le reprezintă, nu mai apar evidente cele două valori amintite (motiv pentru care nu mai sunt consemnate). Reprezentarea grafică a relației sintactice de

Scanned with OKEN Scanner

subordonare a acestor două tipuri de subordonate analizate mai sus ar putea fi următoarea :

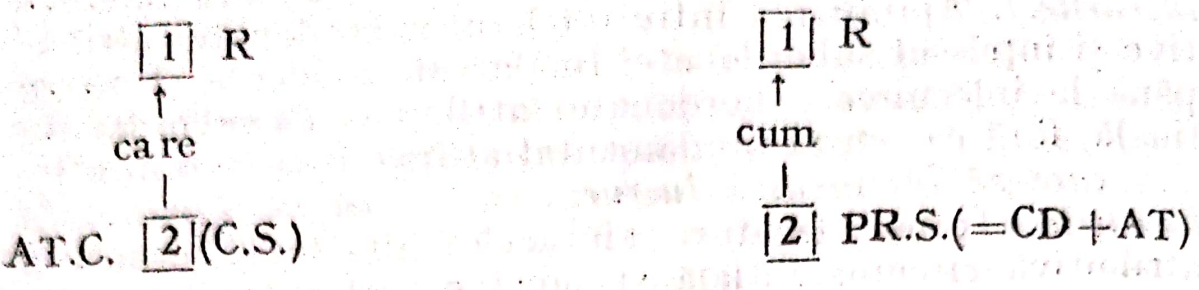

Pe lângă cele două tipuri de subordonate amintite mai sus, care posedă permanent o dublă valoare, mai există în limba română și *alte tipuri de propoziții care*, datorită relației acestora cu două elemente dferite din cadrul aceleiași propoziții regente, *au uneori, ocazional, o dublă valoare* :

— unele subordonate predicative : *Alergând așa de repede este*[1]/ **ca și cum n-ai atinge pământul.**[2]/ — propoziția a doua este subordonată predicativă pe lângă propoziția întâi cu verbul copulativ *este* (funcție care primează în analiza sintactică), dar are și valoare de subordonată circumstanțială de mod, comparativă ireală, în virtutea relației sale cu adverbul de mod *repede*, din aceeași regentă — cât de repede? (funcție care rămâne pe planul al doilea și care, în analiza sintactică, nu mai este amintită) ;

— unele propoziții apozitive : *Oamenii își aduc aminte de tine la necaz,*[1]/ **adică atunci când au nevoie de ajutorul tău.**[2]/ — propoziția a doua este o propoziție apozitivă, deoarece reia și explicitează conținutul locuțiunii adverbiale de timp *la necaz* (funcție care primează în analiza sintactică), dar are și o valoare de subordonată circumstanțială de timp, în virtutea relației sale cu aceeași locuțiune adverbială de timp (funcție care rămâne în planul al doilea, în analiza sintactică, nemaifiind amintită) ;

— subordonatele care determină un singur element din propozițiile regente, reprezentat prin verbele reflexive eventive de tipul *a se bucura, a se întrista, a se supăra, a se necăji, a se mira* etc. Acestea sunt introduse prin conjuncția subordonatoare *că* și au fost interpretate, în mod egal, fie ca *subordonate completive indirecte*, fie ca *subordonate circumstanțiale de cauză* (după un fel de *situație mixtă*). Astfel : *S-a bucurat*[1]/**că m-a văzut.**[2]/ ; *Se întristează*[1]/**că pleci.**[2] ;

Scanned with OKEN Scanner

S-a supărat[1]/**că nu spui nimic.**[2]/ ; *S-a necăjit*[1]/**că l-am certat.**[2]/ ; *Se miră*[1]/ **că nu înțelegi.**[2]/ (de ce? > de ceva, de revederea mea, de plecarea ta, de tăcerea ta, de atitudinea mea, de neînțelegerea ta ; din ce cauză? din cauza revederii mele, plecării tale, tăcerii tale, atitudinii mele, neînțelegerii tale) etc. Impresia noastră este că valoarea cauzală primează în asemenea situație. Reprezentarea grafică a acestor relații sintactice ar putea fi următoarea :

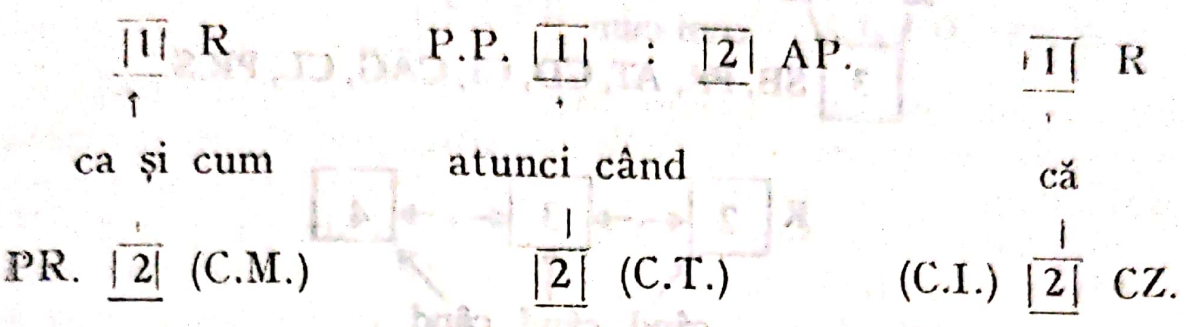

3.3.3. *Toate subordonatele din gramatica limbii române pot avea, fiecare în parte, câte o singură propoziție regentă* (vezi exemplele de la pct. 3.3.1. și 3.3.2., unde chiar cele cu valori duble dispun tot de o singură regentă). *Există însă și situații în care o subordonată poate avea două sau mai multe propoziții regente* (cu elemente determinate identice, asemănătoare sau diferite ca valoare morfologică). Acestea nu trebuie deci confundate cu subordonatele cu valori unice, descrise la pct. 3.3.1. și nici cu subordonatele cu valori duble descrise la pct. 3.3.2. de mai sus.

Cele care au două sau mai multe propoziții regente coordonate, cu elemente determinate identice sau asemănătoare ca valoare morfologică, *au o singură valoare, o singură funcție sintactică*, reprezintă o singură parte de propoziție sau o singură componentă a acesteia. De exemplu : *Se cuvine*[1]/ *și*/ *e important*[2]/**să mai așteptăm.**[3]/(o subiectivă) ; *El a fost*[1] /*și*/ *este*[2]/ **ce știm cu toții.**[3]/ (o predicativă) ; *Am citit* /*și*/ *am recitit cărțile*[2]/ **pe care mi le-ai dat.**[3]/ (o atributivă) ; *Selecționează*[1]/ *și*/ *studiază*[2]/ **ce găsești.**[3]/ (o completivă directă) ; *S-a gândit*[1]/*și*/ *s-a hotărât*[2]/ **să nu vină.**[3]/(o completivă indirectă) ; *Au fost deduse*[1]/ *și*/ *au fost expuse*[2]/ **de cine a studiat manuscrisul.**[3]/ (o completivă de agent) ; *S-a dus*[1]/ *și*/ *a ajuns*[2]/ **unde i-ai spus.**[3]/(o circumstanțială de loc) ; *Îl văd*[1]/ *și*/ *-l aud*[2]/ **cum cântă.**[3]/ (o predicativă suplimentară) ; **Când**

Scanned with OKEN Scanner

sunt în vacanță[1] / *mă plimb*,[2] / *lucrez*,[3] / *mă odihnesc*.[4] / (o circumstanțială de timp). Reprezentarea grafică a acestui tip de dublă sau multiplă subordonare ar putea fi următoarea :

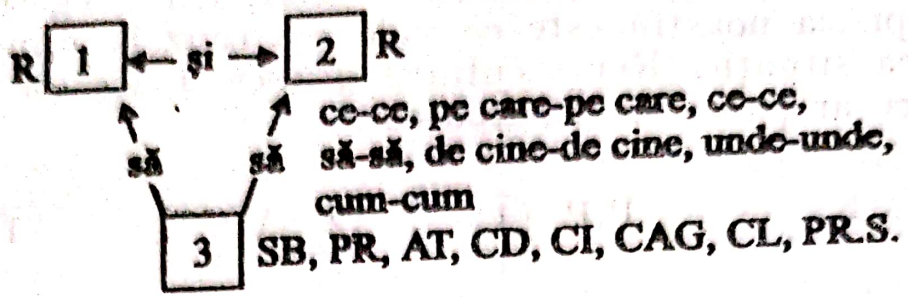

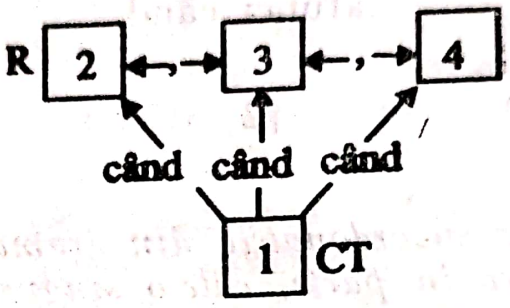

Cele care au două propoziții regente coordonate, însă cu elemente determinate diferite ca valoare morfologică, *dispun în egală măsură de două valori, de două funcții sintactice diferite,* reprezintă două părți de propoziție diferite. De exemplu : *El poate*[1]/ *și*/ *trebuie*[2]/ **să facă acest efort.**[3]/ (este *o completivă directă* în raport cu verbul tranzitiv-predicat *poate* din propoziția regentă *1*, dar și o *subordonată subiectivă* în raport cu verbul impersonal-predicat *trebuie* din propoziția regentă 2) ; *Situația este*[1]/ *și*/ *evoluează*[2]/ **cum știi.**[3] / (este o *subordonată predicativă* în raport cu verbul copulativ *este* din propoziția regentă 1, dar și *o subordonată circumstanțială de mod* în raport cu verbul-predicat *evoluează* din propoziția regentă 2) ; *Ei pot*[1]/*și*/ *se străduiesc*[2]/ **să-i învețe.**[3] / (este *o subordonată completivă directă* în raport cu verbul-predicat *pot* din propoziția regentă 1, dar și *o subordonată completivă indirectă* în raport cu verbul intranzitiv-predicat *se străduiesc* din propoziția regentă 2) ; *Știu*[1] / *și*/*-l văd*[2]/ **cum muncește.**[3]/ (este o *subordonată completivă directă* în raport cu verbul tranzitiv-predicat *știu* din propoziția regentă 1, dar și *o subordonată predicativă suplimentară* în raport cu verbul tranzitiv-predicat *văd* și cu pronumele personal-obiect direct *-l* din propoziția regentă

Scanned with OKEN Scanner

2) etc. Reprezentarea grafică a unui asemenea tip de subordonare dublă ar putea fi următoarea :

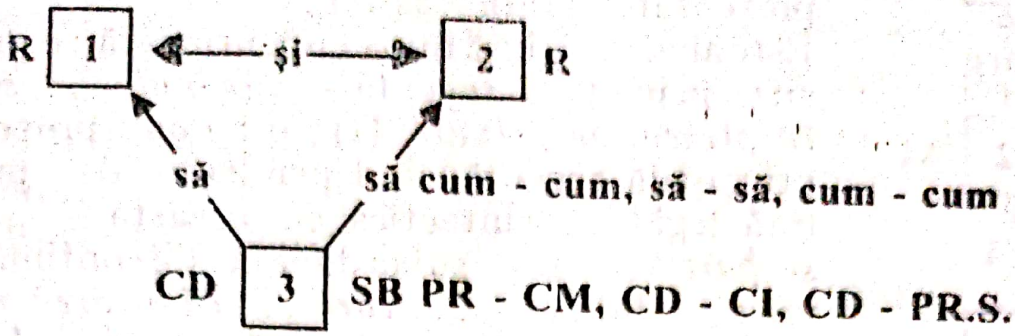

Unii lingviștii consideră subordonate cu valori duble chiar și unele propoziții rezultate din întrepătrunderea lor cu regentele în structura frazei. Să luăm, de exemplu, fraza *E o greșeală*[1]*/ ale cărei consecințe vreau*[2]*/ să le evidențiez cu acest prilej.*[3]*/* Formal, gramatical-relațional, este vorba de o principală regentă (1), de o subordonată atributivă regentă (2) și de o subordonată completivă directă (3), reprezentate grafic astfel :

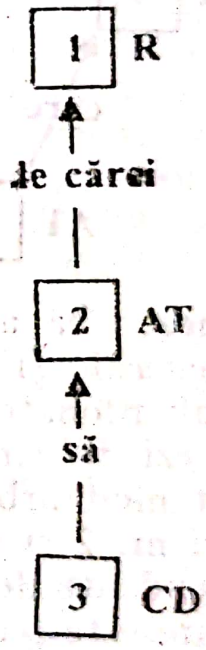

O frază de acest tip este însă interpretată ca fiind formată din următoarele propoziții : o propoziție principală regentă (1) ; o propoziție principală regentă, independentă de prima, fără legătură sintactică cu aceasta și reprezentată numai prin verbul tranzitiv *vreau* (2) ; o subordonată discontinuă, cu valoare dublă (... *ale cărei consecințe ... să le evidențiez cu acest prilej* — 3) : atributivă față de substantivul *greșeală* din propoziția principală regentă 1 și completivă directă față de verbul tranzitiv-predicat *vreau*, din propoziția principală regentă 2. Despărțirea frazei în propoziții s-ar face deci astfel : *E o greșală*[1]*, / ale cărei consecințe*[3] */ vreau*[2]*/ să le evidențiez cu acest prilej* [3]*/*, iar reprezentarea grafică a relațiilor ar fi :

De asemenea, o frază ca *Oceanul,*[1] */ care ni se pare*[2]*/ că ar avea resurse inepuizabile,*[3] */ suferă în prezent de poluare .*[1]*/*, în care, formal, gramatical-relațional, avem o propoziție principală regentă (1),

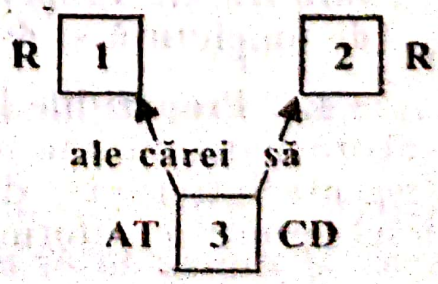

Scanned with OKEN Scanner

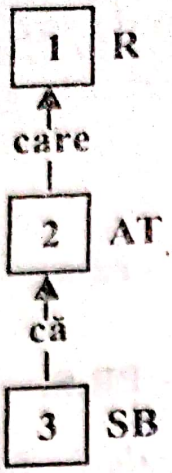

o subordonată atributivă (2) și o subordonată subiectivă (3), ale căror relații pot fi reprezentate grafic astfel:

Este analizată însă după cum urmează: o propoziție principală regentă — *Oceanul . . . suferă în prezent de poluare.* (1); o a doua propoziție principală regentă, independentă de prima, fără legătură sintactică cu aceasta — *. . . ni se pare* (2) și o subordonată discontinuă cu valoare dublă — *. . . care . . . că ar avea resurse inepuizabile* (3) (atributivă față de substantivul *Oceanul*, din propoziția principală regentă 1, și subiectivă față de verbul impersonal-predicat *se pare*, din propoziția principală regentă 2). Despărțirea frazei în propoziții s-ar face deci astfel: *Oceanul*[1], / *care*[2] / *ni se pare*[3] / *că ar avea resurse inepuizabile*[2]/, *suferă în prezent de poluare.*[1] /, iar reprezentarea grafică ar fi:

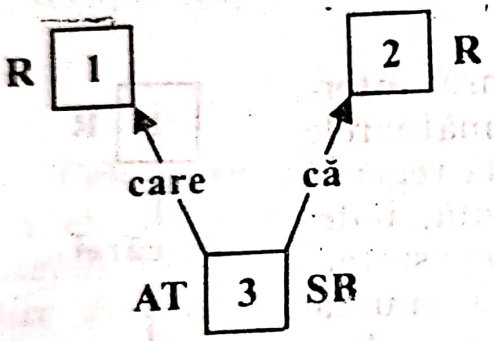

Fără îndoială că între cele două interpretări amintite aici există mari diferențe. A doua interpretare are în vedere, în primul rând, planul logic al frazelor, în detrimentul planului formal, gramatical-relațional, care, în aceste cazuri, ar trebui să primeze: ea atribuie — contrar uzului strict al analizei gramaticale și realității lingvistice formale — unei singure subordonate, simultan, două elemente introductive diferite (vezi schemele: *ale cărei — să; care — că*), dislocând în mod arbitrar predicatele din subordonatele atributive cu nr. 2 și transformându-le în propoziții principale, independente de primele. De aceea, socotim că prima interpretare este cea acceptabilă în contextul luat în discuție.

3.4. Propoziții intercalate și propoziții incidente în structura frazei. Propoziții cu statut de structuri dezvoltate, de umplutură și de ticuri verbale

3.4.1. **Propozițiile intercalate** sunt, în general propoziții subordonate, situate în interiorul altor propoziții din frază (regente întrerupte, discontinue), cărora le întregesc înțelesul printr-o informație suplimentară. Ele *sunt legate*

Scanned with OKEN Scanner

sintactic de alte propoziții, nu sunt comunicări independente, aparte, de-sine-stătătoare, și se rostesc cu o *intonație mai coborâtă* decât restul frazelor ce le înglobează. Apar *izolate* prin pauze, marcate cu ajutorul virgulelor (când legătura lor cu regentele este mai slabă, când nu sunt indispensabile pentru comunicare), sau *neizolate* prin pauze și virgule (când legătura lor cu regentele este mai puternică, când sunt indispensabile pentru comunicare). În această a doua situație ele se află între predicatul regentei și restul acesteia (frecvent) ; între subiectul și predicatul regentei (frecvent) ; între subiectul și complementul regentei sau invers (rar) ; între subiectul și verbul copulativ al regentei sau invers (rar) ; între atributul și predicatul regentei (rar) ; între complementul și predicatul regentei (rar) ; între verbul copulativ și numele predicativ din predicatul nominal al regentei (uneori) ; între verbul auxiliar morfologic și participiul din structura diatezei pasive (rar) ; între verbul auxiliar din locuțiunea verbală și restul locuțiunii verbale din regentă (rar) ; între verbul la un mod nepersonal (cu funcție de complement) și restul regentei (frecvent) ; între elementele introductive ale subordonatelor (conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare, pronume relative, adverbe relative etc.) și restul acestora (frecvent) ; între conjuncția coordonatoare *și* și a doua propoziție coordonată (rar) ; între componentele conjuncției subordonatoare compuse *ca să* (uneori) sau ale locuțiunii conjuncționale subordonatoare *pentru ca să* (rar) etc. Propozițiile intercalate creează uneori greutăți în analiza sintactică a frazelor (mai ales când elementele joncționale coordonatoare și subordonatoare sau numai cele subordonatoare ale propozițiilor sunt alăturate — vezi exemplele ce urmează).

Sunt intercalate între componentele regentelor, cu sau fără virgulă (mai ales), cele mai multe tipuri de subordonate. Astfel :

— subordonatele subiective : *Mi-a spus clar*[1]*/ că*[2]*/* **cine nu vine**[3] */ este sancționat.*[2]*/* ; *Le-am trimis și schiurile*[1]*/ pentru ca*[2]*/* **cine dorește**[3]*/ să le folosească.*[2]*/* ; *Le-a pus aici*[1]*/ ca*[2]*/* **cine le găsește**[3]*/ să le ia.*[2]*/* ; *Rămânem aici*[1]*/ unde*[2]*/* **oricine e harnic**[3]*/ se descurcă.*[2]*/* etc.

— subordonatele predicative (în formulări afective, cu topica inversată) : *Este*[1]*/* **cum l-a făcut natura și socie-**

Scanned with OKEN Scanner

tatea[2]/*omul !*[1]/ — *Omul*[1]/ **cum l-a făcut natura și societatea**[2]/ *este.*[1] /; *Ajungând*[1]/ **ce n-a visat vreodată**[2]/ *omul nostru a uitat de-ai lui.*[1]/; *Iată*[1]/ *cum*[2]/ **ce nici prin cap nu-ți trece**[3]/ *poți ajunge.*[2] / etc.

— subordonatele atributive: *Câinele*[1]/ **care latră**[2]/ *nu mușcă.*[1]/ — Folclor; *De pe creanga*[1]/ **unde stătea cocoțat,**[2]/ *copilul arunca spre ceilalți cireșe.*[1]/ etc.

— subordonatele completive directe: *Adu-mi*[1]/ **ce-mi trebuie**[3]/ *chiar astăzi.*[1]/; *Știind*[1]/ **că timpul nu așteaptă**[2]/ *el s-a apucat serios de lucru*[1]./; *E omul*[1]/*care*[2]/**ce-i spui**[3]/*face.*[2] /; *De-asta a venit,*[1] / *pentru ca*[2]/ **ce găsește**[3]/ *să cumpere.*[4]/ etc.

— subordonatele completive indirecte: *Am acordat*[1]/ **cui merită**[3]/ *toată atenția.*[1]/; *A te hotărî*[1]/ **să încerci**[2]/ *este lăudabil.*[1]/ *Să știi*[1]/ *că*[2]/ **la ce te gândești tu**[3]/ *mă gândesc și eu.*[2] /; *E orașul*[1]/ *unde*[2]/ **cu cine nu te aștepți**[3]/ *te întâlnești.*[2]/ etc.

— subordonatele completive de agent (în formulări neafective sau afective, cu topică inversată): *Pomul culeș*[1]/ **de cine-l îngrijește**[2]/ *va face întotdeauna roade.*[1]/; *Norocul*[1]/ **de cine-l caută**[2]/ *este găsit.*[1]/ *Știu*[1]/ *că*[2]/ **de cel ce nu te cunoaște**[3]/ *ești bârfit mai mult.*[2]/ ; *Iată*[1]/ *cum*[2]/ **tocmai de cine se temuse mai mult**[3]/ *fusese ajutat.*[2]/ etc.

— subordonatele circumstanțiale: de loc (*Adevărat este*[1]/ *că*[2]/ **unde nu pui nimic**[3]/ *nu se adună nimic.*[2]/; *Câinele*[1]/ **unde găsește ușa deschisă**[2]/ *acolo intră.*[1]/ — Folclor etc.) de timp (*Muntele pare*[1],/ **când îl privești de aici**[2],/ *inaccesibil.*[1]/; *Mi-a* spus[1]/ *că*[2], / **după ce-l duc în atelier,**[3]/ *să mă întorc la ei.*[2]/ etc.), de mod (*Procedând*[1]/ **cum mai procedase și-altădată,**[2]/*a avut numai satisfacții.*[1]/; *Omul,*[1]/**cum e obișnuit,**[2]/ *așa procedează.*[1]/ etc.), de cauză (*Tu,*[1]/ **fiindcă ești nedisciplinat,**[2]/ *rămâi acasă.*[1]/ etc.), de scop (*E ceva serios,*[1]/ *din moment ce,*[2]/ **ca să-l salveze,**[3]/ *au recurs la antibiotice.*[2]/ etc.), de condiție (*A făcut bine,*[1] *pentru că*[2],/ **dacă ar mai fi întârziat,**[3]/ *ar fi pierdut trenul.*[2]/ etc.), de concesie (*El este,*[1]/ **deși n-o recunoaște,**[2] /*un tip comod.*[1]/etc.), de instrument (*Este omul*[1]/ *care*[2]/ **cu ce măsori**[3]/ *îți măsoară.*[2]/ etc.), de asociere (*Plecând pe drum*[1]/ **cu cine nu trebuie,**[2]/ *a avut neplăceri.*[1]/ etc.), de relație (*Pe Ion,*[1]/ **în ce-l privește,**[2]/ *nu-l mai interesează cazul.*[1]/ etc.), de opoziție (*Zice*[1]/ *că.*[2]/ **în loc să pierzi timpul,**[3]/ *mai bine ai munci.*[2]/ etc.) și de cumul (*L-am certat serios,*[1]/ *deoarece,*[2]/ **pe lângă că nu face nimic,**[3]/ *se mai și laudă.*[2]/);

— subordonatele predicative suplimentare: *Le știe*[1]/ **de ce sunt capabile**[2]/ *din tinerețe.*[1]/; *El*[1] / **că e un om bun**[2]/ *îl*

Scanned with OKEN Scanner

cunoaște.[1]/ ; *Nu-mi pasă,*[1]/ deoarece[2]/ **cum îl păstrează**[3]/ *îl și are.*[2]/ etc.

Unele propoziții principale regente din frază sunt *întrerupte prin intercalare de două sau de mai multe ori*, incluzând două sau mai multe *propoziții subordonate* : *A rămas acolo pentru a le spune*[1]/ **ce are de spus,**[2]/ *pentru a liniști*[1]/ **pe cine trebuia**[3]/ *și*/ *a-l convinge*[1]/ *că așa e mai bine.*[4]/ ; *Auzind*[1]/ **ce-a făcut,**[2]/ *gândindu-se*[1]/ **la ce-ar zice lumea,**[3]/ **dacă nu l-ar pedepsi,**[4]/ *și*/*trebuind*[1]/ *să-l vadă cât mai repede posibil,*[5]/ *s-a repezit,*[1]/ **așa cum se găsea,**[6]/ *până la el acasă.*[1]/ etc.

Mai rar, în limba română întâlnim și *propoziții principale intercalate*, situate în interiorul subordonatelor care depind de ele. Este cazul, în primul rând, al principalelor regente reprezentate prin verbul-predicat *trebuie* (sau prin oricare alt verb impersonal, prin oricare expresie verbală impersonală, prin oricare adverb sau locuțiune adverbială predicativă). Prezența acestor principale regente, reprezentate prin unitățile norfologice și sintactice amintite, *în interiorul subordonatelor subiective întrerupte*, creează, fără îndoială, dificultăți în analiza sintactică a frazei, după cum prezența unor părți de propoziție din subordonata subiectivă înaintea structurilor regente constituie *o topică neobișnuită*, un procedeu care atrage în mod deosebit atenția ascultătorilor sau a cititorilor asupra lor, procedeu care s-a gramaticalizat cu timpul. Iată câteva exemple : *Omul prevăzător*[2]/**trebuie**[1]/ *să-și procure din timp cele necesare.*[2]/ ; *Pe omul harnic*[2]/ **se cuvine**[1]/ *să-l stimezi.*[2]/ ; *Despre aceste lucruri*[2]/ **îmi place**[1]/ *să vorbesc.*[2]/ ; *Cu el*[2]/ **nu e bine**[1]/ *să glumești.*[2]/ ; *Aici*[2]/ **probabil**[1]/ *că se află.*[2]/ ; *Cu mâna goală*[2]/ **de bună seamă**[1]/ *că nu va veni.*[2]/. În al doilea rând, este vorba despre propoziții *principale regente intercalate între componentele unor subordonate completive directe și indirecte*. Astfel : *Fata lui*[2]/ **ți-am spus**[1]/ *că are probleme cu școala*[2]./ ; *Asta*[2]/ **am vrut**[1]/ *să-ți spun.*[2]/ ; *Așa*[2]/ **consider**[1] / *că e mai bine.*[2]/ *Pe copil*[2]/ **m-am uitat**[1]/ *să-l văd.*[2]/ etc. O asemenea topică este proprie limbajului poetic, servind frecvent unor scopuri stilistice : *Și*/ *graiul orb ajunse*[1]/ *să se prefacă-n limbă*[2]/ *Iar*/ *limba-n limbi mai multe*[4]/ **simți**[3]/ *că i se schimbă.*[4]/ — Tudor Arghezi.

3.4.2. **Propozițiile incidente** sunt propoziții cu aspect de principale (mai ales) sau de subordonate, care aduc în propozițiile sau în frazele în care sunt intercalate sau la

Scanned with OKEN Scanner

care sunt adăugate, informații suplimentare legate de conținutul general al acestora. Aceste informații au aspectul unor aprecieri, explicații, completări, considerente necesare pentru întărirea sau clarificarea spuselor cuiva și ele ilustrează gradul de convingere a vorbitorului, în legătură cu cele relatate, sau intervenții ale autorului, incluse în vorbirea directă a unor personaje ori adăugate la sfârșitul acesteia. Ele reflectă punctul de vedere al vorbitorului sau al autorului, atitudinea acestuia față de întreaga comunicare sau față de o parte a ei, purtând astfel amprenta afectivității lui (de aici și aspectul nominal al multor propoziții incidente, caracterul aforistic sau de imprecație al unora dintre ele). Propozițiile incidente nu fac parte din structura sintactică a altor propoziții sau fraze, a comunicării de bază în care sunt introduse sau la care se adaugă, *nu sunt legate sintactic de propozițiile care le înglobează sau de celelalte propoziții din frază, constituind propoziții izolate, aparte, de-sine-stătătoare.*

În general, ele întrerup desfășurarea unui enunț, se află între subiectul și predicatul propoziției sau, invers, între predicatul și subiectul acesteia; între complementul și predicatul propoziției sau, invers, între predicatul și complementul acesteia; între propozițiile din frază; între vocativ și predicatul unei propoziții din vorbirea directă: după propozițiile din vorbirea directă. *Sunt pronunțate cu o intonație specifică (mai coborâtă* decât a restului propozițiilor sau frazelor în care sunt intercalate sau la care sunt adăugate) *și se izolează (la stânga și la dreapta) prin pauze marcate grafic cu virgule, linii de pauză sau paranteze.* Ele creează uneori greutăți în analiza sintactică a frazelor.

Propozițiile incidente cu aspect de principale pot exprima:

a) *aprecierea vorbitorului* asupra celor relatate (de cele mai multe ori): *L-am întâlnit*[1]*/* — **bată-l norocul!** — [2]*/ tocmai când nu mă așteptam.*[3]*/*; *A venit cu ei,*[1]*/* **lua-l-ar naiba,**[2] */ să ne fure strugurii.*[3]*/*; *Mai sunt și oameni*[1] */care*[2]*/* — **nu există pădure fără uscătură** — [3]*/ nu lucrează în meseria lor cu pasiune.*[2]*/*; *E obosit,*[1]*/* **e drept,**[2]*/dar/ tot ne cântă ceva.*[3]*/*; *Atitudinea lui incorectă*[1]*/* **(altfel n-o putem califica)**[2]*/ i-a revoltat pe toți.*[1]*/*; *În ochii mângâietori ai bunicii*[1]*/* — **ce suflet bun ascundea un trup atât de firav!** — [2]*/ am citit întotdeauna marea ei bucurie de a avea nepoți*[1]*./* etc.;

b) *explicația vorbitorului* în legătură cu cele relatate: *Ar fi fost mai bine*[1]*/ să apeleze tot la el*[2]*/* **(în felul acesta i-ar**

fi fost și lui mai ușor)[3]/ *decât să bată atâtea drumuri degeaba.*[4]/ etc. ;

c) *gradul de convingere* a vorbitorului cu privire la cele relatate : *Rațele cuibăresc*[1]/ — **sunt sigur de asta** — [2]/ *lângă balta aceea.*[1]/ ; *Lucrurile*[1]/ — **se vede de la o poștă** — [2]/ *nu vor rămâne așa.*[1]/ etc. ;

d) *intervenția autorului* (frecvent), intercalată în vorbirea directă a unui personaj sau așezată la sfârșitul acesteia și începând cu un verb de declarație : — *Ție, omule,*[1]/ **zise mama,**[2]/ *așa ți-i a zice . . .*[1]/ — Ion Creangă : — *Cum o să merg, mă, așa !*[1]/ **se răsti băiatul înfuriat.**[2]/ — Marin Preda etc.

Propozițiile incidente cu aspect de subordonate (de obicei completive directe, subiective, circumstanțiale cauzale sau concesive) încep cu conjuncții subordonatoare, pronume sau adverbe relative. Ele sunt probabil, la origine, niște subordonate ale unor regente subînțelese incidente, care au devenit cu timpul, prin gramaticalizare, niște construcții fixe pe lângă care nu se mai subînțeleg regentele. Astfel : *Pe dealurile acelea*[1]/ — **dacă te-ai dus vreodată pe-acolo** —[2]/ *crește o iarbă tămăduitoare.*[1]/ (cu fosta regentă : *Nu știu*[1]/ *dacă te-ai dus vreodată pe-acolo.*[2]/) ; *Într-o dimineață,*[1]/ — **care-o fi adevărul** — [2]/ *n-a mai găsit securea la locul ei.*[1]/ (cu fosta regentă : *Nu se știe*[1]/ *care-o fi adevărul.*[2]/) ; *Coborând pe valea aceea*[1],/ — **căci așa spune legenda** — [2]/ *s-a oprit la casa unui gospodar.*[1]/(cu fosta regentă : *Spun asta,*[1]/ *căci așa spune legenda.*[2]/) ; *În vremea aceea*[1]/ — **deși lucrurile s-au schimbat** —[2]/ *lucram toată ziua.*[1]/ (cu fosta regentă : *Spun asta acum,*[1]/ *deși lucrurile s-au schimbat.*[2]/) etc.

3.4.3. **Propozițiile de umplutură** sunt propoziții incidente, golite de conținut prin întrebuințare repetată, care întrerup șirul comunicării de bază (reprezentată fie printr-o propoziție dezvoltată, fie printr-o frază), fără a aduce vreo informație suplimentară în legătură cu aceasta. Sunt folosite *mai ales în limba vorbită* (în cea literară nu apar decât în operele beletristice, cu rol de caracterizare a personajelor — vezi, în acest sens, opera lui I.L. Caragiale). Au devenit structuri dezvoltate de umplutură *unele propoziții* reprezentate prin verbe la moduri personale (singure sau însoțite de alte părți de vorbire) : *zice, vezi, mă rog, mă-nțelegi, nu-i așa, cum să-ți spun, cum să-ți zic etc.* : *Ce aduce ceasul,* **zice**, *nu aduce anul,* **zice.** ; *Nu începuse,* **vezi**, *încă discutarea problemei princi-*

pale. ; *Are și el,* **mă rog,** *mândria lui de om.* ; *Fiecare se bucură,* **mă-nțelegi,** *de o asemenea situație.* ; *Dumnealui,* **nu-i așa,** *este amicul nostru/ și/ în acest caz,* **nu-i așa,** *este primit cum se cuvine.* ; *Am fost și eu de acord,* **cum să-ți spun,** *și m-am dus împreună cu ei.*

3.4.4. Repetate în mod abuziv, inconștient și inutil de către unii vorbitori, propozițiile de umplutură au devenit, ca și o parte din cuvintele și construcțiile de umplutură, **tieuri verbale** care ilustrează pregnant sărăcia de vocabular și caracterul mecanic al vorbirii acestora : . . . *sunt bolnav, domnule sergent,* **zice,** *de-abia mă mai țiu pe picioare, nu pot să merg nici până la-prăvălie,* **zice.** — I.L. Caragiale ; *Zic iar* : *Stimabile,* **ai puțintică răbdare,** *docomentul!* idem.

3.5. **Aproape toate propozițiile subordonate din planul frazei corespund, în planul propoziției, unor părți de propoziție determinate** (excepție face numai predicativa). Această c o r e s p o n d e n ț ă se oglindește în denumirea, definiția, întrebările, elementele regente, topica și punctuația fiecărei subordonate în parte. Astfel, subordonata subiectivă corespunde subiectului ; subordonata predicativă, unei componente a predicatului nominal (numelui predicativ) ; subordonata atributivă, atributului ; subordonata completivă directă, complementului direct ; subordonata completivă indirectă, complementului indirect ; subordonata completivă de agent, complementului de agent ; subordonata circumstanțială (de orice fel), complementului circumstanțial corespunzător ; subordonata predicativă suplimentară, elementului predicativ suplimentar. Această corespondență are, pentru studiul gramaticii limbii române, *o dublă importanță* :

a) *Din punct de vedere teoretic* : ea evidențiază caracterul sistematic al limbii ; arată că, uneori, conținutul unei propoziții este tot atât de complex ca și conținutul unei fraze ; demonstrează că între unele subordonate și părțile de propoziție corespunzătoare există și deosebiri (subiectul și predicatul sunt părți principale de propoziție, în timp ce propozițiile subiectivă și predicativă sunt niște subordonate) ; părțile de propoziție, combinate, pot da naștere unei propoziții, în timp ce propozițiile subordonate, combinate, nu pot da naștere unei fraze fără existența unei propoziții principale ; uneori, conținutul unor părți de propoziție

Scanned with OKEN Scanner

nu poate fi redat fidel prin propoziții subordonate corespunzătoare, iar alteori, conținutul unei propoziții subordonate nu poate fi redat întocmai sau deloc prin partea de propoziție cu aceeași valoare ; posibilitățile de reprezentare ale unei părți de propoziție sunt mai mici sau mai mari decât ale subordonatei corespunzătoare ; modalitățile de exprimare ale părților de propoziție sunt diferite de modalitățile de exprimare ale subordonatelor corespunzătoare din frază etc.

b) *Din punct de vedere practic* : în denumirea, definirea, formularea întrebărilor, raportarea la elementele regente, precizarea topicii și a punctuației propozițiilor subordonate se face apel la elementele corespunzătoare ale părților de propoziție, cu alte cuvinte aceste elemente constituie permanent puncte de referință în studiul propozițiilor subordonate.

În general, subordonatele se pot reduce la părțile de propoziție corespunzătoare, pe care le reprezintă, de aceeași esență sintactică cu ele, cu același conținut și cu aceleași relații (excepție face predicativa care se reduce la numele predicativ). Procedeul poartă numele de c o n t r a g e r e și este opus expansiunii, extinderii, dezvoltării părților de propoziție în propozițiile corespunzătoare (vezi și secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției", capitolul A. „Noțiuni generale", pct. 4.6.). Astfel, se pot contrage : subordonata *subiectivă* la *subiect* (**Cine nu muncește**[1]*/ nu progresează.*[2] */ >* **Leneșul** *nu progresează.*), subordonata *predicativă* la *nums predicativ* (*El a ajuns*[1]*/* **ce și-a pus în gând.**[2]*/ > El a ajuns* **profesor.**), subordonata *atributivă* la *atribut* (*Este un om*[1]*/* **care se pricepe.**[2]*/ > Este un om* **priceput.**), subordonata *completivă* de orice fel (directă, indirectă, de agent sau circumstanțială) la *complementul corespunzător* (*Au văzut*[1]*/* **ce le-am adus.**[2]*/ > Au văzut* **darurile.** ; *S-a gândit*[1]*/* **să amâne plecarea.**[2]*/ > S-a gândit* **la amânarea** *plecării.* ; *Toate sunt făcute*[1]*/* **de cine se pricepe.**[2] *> Toate sunt făcute* **de meșteri.** ; *A sosit*[1]*/* **când se îngâna ziua cu noaptea.**[2] */ > A sosit* **dimineața.** etc.), subordonata *predicativă suplimentară la element predicativ suplimentar* (*O văd*[1]*/* **că lucrează.**[2] */ > O văd* **lucrând.**).

Propoziția apozitivă se reduce prin contragere la o apoziție : *Am un gând* :[1]*/* **să merg acolo.**[2]*/ > Am un gând* : **plecarea acolo.**

4. Tipurile de fraze și punctuația lor

În funcție de intonație și de punctuație, de tipurile de raporturi sintactice ce se stabilesc în interiorul lor sau între ele, de structura și de topica acestora, frazele sunt de mai multe feluri :

4.1. **Din punctul de vedere al intonației și al punctuației** distingem două categorii de fraze : fraze *întregi* și fraze *fragmentate*.

4.1.1. *În cazul frazelor întregi* intonația și punctuația, ca și elementele joncționale de coordonare (conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare) sau de subordonare (conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare, pronumele și adjectivele relative, pronumele și adjectivele nehotărâte cu funcție de relație, adverbele relative și adverbele nehotărâte cu funcție de relație), *unesc propozițiile în cadrul lor*, chiar dacă virgulele despart între ele propozițiile sau părțile de propoziție, iar punctul și virgula, grupurile de propoziții, toate unite semantic și gramatical (vezi, în acest sens, toate frazele date ca exemplu până aici).

4.1.2. *În cazul frazelor fragmentate*, intonația și punctuația *separă propozițiile* legate din punct de vedere semantic și gramatical, *fragmentează unitatea lor sintactică*, creând o formală, o aparentă independență a propozițiilor coordonate sau subordonate din cadrul fiecărei fraze. Sunt izolate în frazele fragmentate din proza populară mai ales propozițiile principale, urmate de obicei de subordonate, iar în proza cultă, mai ales propozițiile subordonate (izolarea subordonatelor fiind chiar o caracteristică a stilului unor scriitori întâlnită mai ales atunci când o propoziție regentă are mai multe subordonate de același fel) : *Trei ani și trei luni și trei zile ținu călătoria până să ajungă la satul părinților lui.* **Și** *trecând pe la împărăția lui Sefer împărat, l-au întâmpinat dregătorii curții și l-au petrecut cu dragoste.* — Petre Ispirescu ; *Apoi după ce se mai dezmeticiră, se luară după dânsul cu chiote și cu huideo.* **Dar** *lupul, săteții pârleo! lungi pasul lupește și se duse duluță, de nu mai dete cu mâna de dânsul.* — idem. În cazul subordonatelor, se izolează de obicei fie a doua, fie toate subordonatele. De exemplu : *Îmi*

Scanned with OKEN Scanner

spuse și mie în drum alde tată-său **că** *Polina și cu ăla sunt în vorbă de mult* ... **Că e daravelă veche.** — Marin Preda ; *Se gândește întruna* **că** *vor avea de lucru, nu glumă.* **Că trebuie timp pentru asta. Că e necesară o bună organizare a activității.**

4.2. **Din punctul de vedere al raporturilor sintactice** care se stabilesc între propozițiile din cadrul frazei distingem patru categorii de fraze : fraze alcătuite *numai prin coordonare*, fraze alcătuite *numai prin subordonare*, fraze alcătuite *numai prin apozare* și fraze alcătuite *prin împletirea raporturilor* de coordonare, de subordonare și de apozare.

4.2.1. *Frazele alcătuite numai prin coordonare* dispun numai de propoziții principale în raport de coordonare (prin juxtapunere sau prin joncțiune), legate între ele sau fragmentate prin izolare. De exemplu : *Grupul a mers până la poartă,*[1]*/a bătut cu putere,*[2]*/i s-a deschis,*[3]*/ apoi a intrat înăuntru.*[4]*/* ; *Privim din hotelul „Diana", de la etajul* 10, *panorama Herculanelor*[1]*/ și/ admirăm frumusețea peisajului montan.*[2]*/ Țăranii arau,*[1]*/ semănau,*[2]*/ secerau*[3]*/ și/ treierau grâul.*[4]*/* ; *Au plecat cu toții hotărâți.*[1]*/.* **Dar**/ *pe drum s-au răzgândit.*[2]*/* Reprezentarea grafică a acestor relații sintactice ar putea fi următoarea :

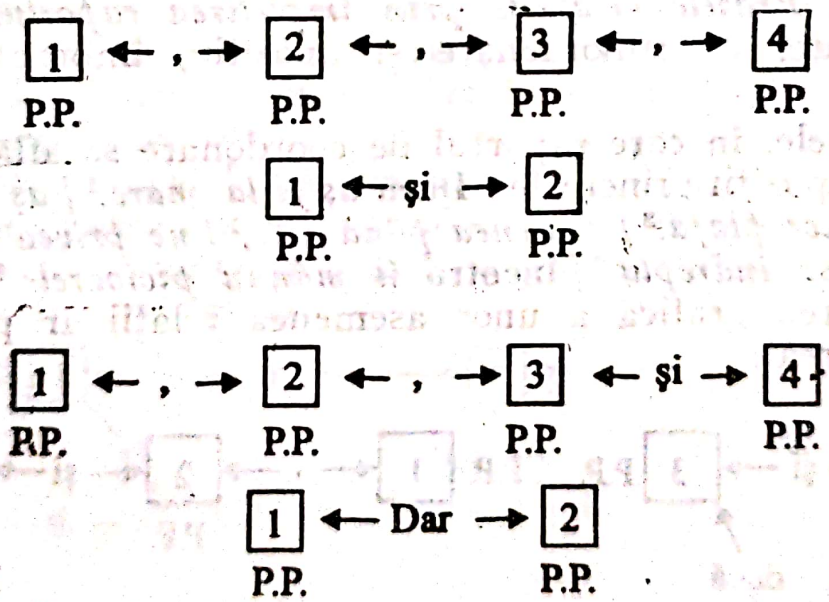

4.2.2. *Frazele alcătuite numai prin subordonare* dispun de o propoziție principală și una sau mai multe subordonate (una sau două dintre acestea depinzând de propoziția principală, iar celelalte depinzând una de cealaltă). De exemplu : *Mi-a plăcut foarte mult*[1]*/* **cum** *a pus el problema.*[2]*/* ; *Știu sigur*[1]*/* **că** *se gândește*[2]*/* **când** *nu suntem de față.*[3]*/* ; **Când** *l-am întâlnit,*[1]*/ avea la el geanta de piele*[2]*/* **pe care** *o primise în dar*

de la tatăl său,[3]/ **pentru că luase** *examenul.*[4]/. Reprezentarea grafică a acestor relații sintactice ar putea fi următoarea :

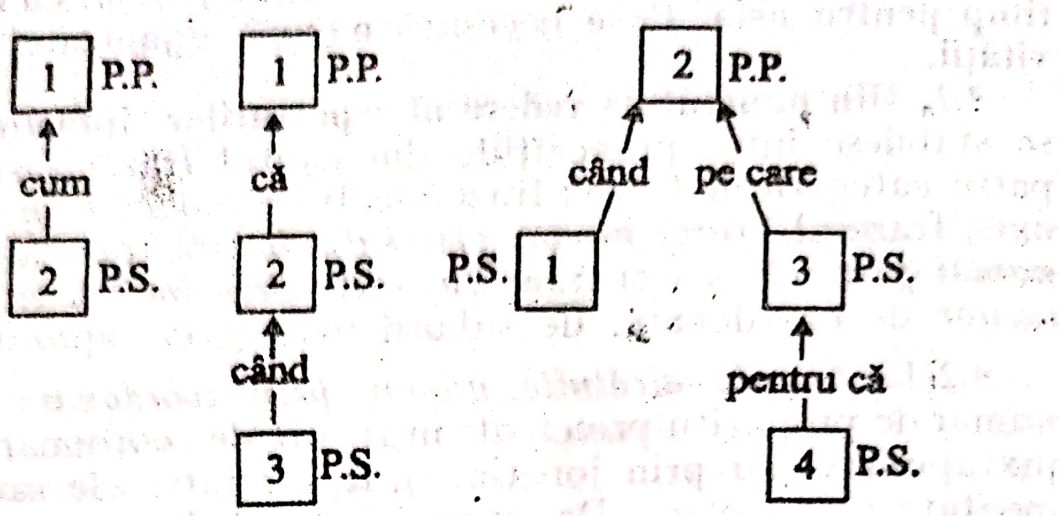

4.2.3. *Frazele alcătuite numai prin apozare* dispun de o propoziție principală și de o propoziție apozitivă : *Avea un singur defect*[1]/ :/ *nu-i plăcea dansul.*[2]/ Reprezentarea grafică a acestei relații ar putea fi următoarea :

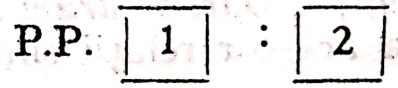

4.2.4. *Frazele alcătuite prin împletirea raporturilor* de coordonare, de subordonare și apozitiv, îmbracă patru aspecte :

a) unele, în care raportul de coordonare se află numai între propoziții principale : **Dacă** *aș fi la mare,*[1] / *aș înota*[2] / **și** / *aș face plajă.*[3] / ; *Venea până aici,*[1] / *ne privea cu interes*[2] / **și** / *se îndrepta*[3] / **încotro** *îl mânau picioarele.*[4] / . Reprezentarea grafică a unor asemenea relații ar putea fi următoarea :

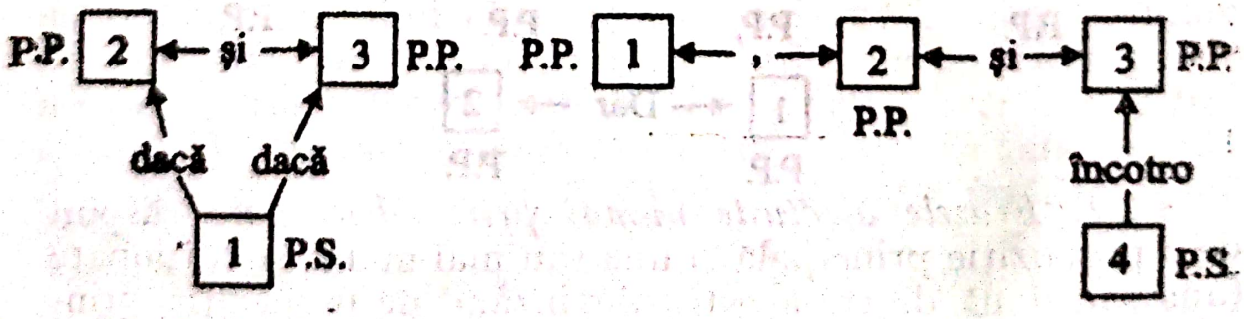

b) altele, în care raportul de coordonare se află numai între propoziții subordonate : *Să-mi spui*[1] / **de ce** *te-ai dus acolo,*[2] / **cu cine** *te-ai întâlnit*[3] / **și** / **ce-ați** *mai discutat.*[4]/. Reprezentarea grafică a unor asemenea relații sintactice

ar putea fi următoarea :

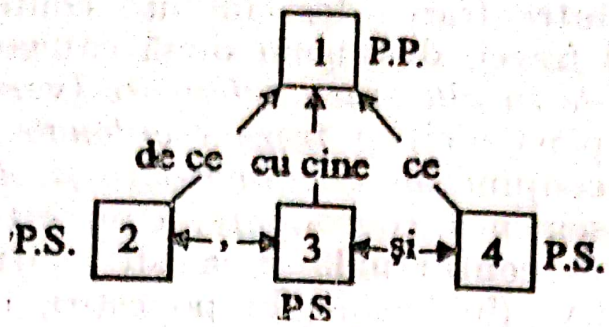

c) altele, în care raportul de coordonare se află numai între propoziţii apozitive : *Mi-a mărturisit*[1] / *că îl muncea un gând*[2] / : / *să cumpere nişte stupi,*[3] / *să-i înmulţească*[4] / şi / *să folosească produsele apicole.*[5] / . Reprezentarea grafică a acestor relaţii sintactice ar putea fi următoarea :

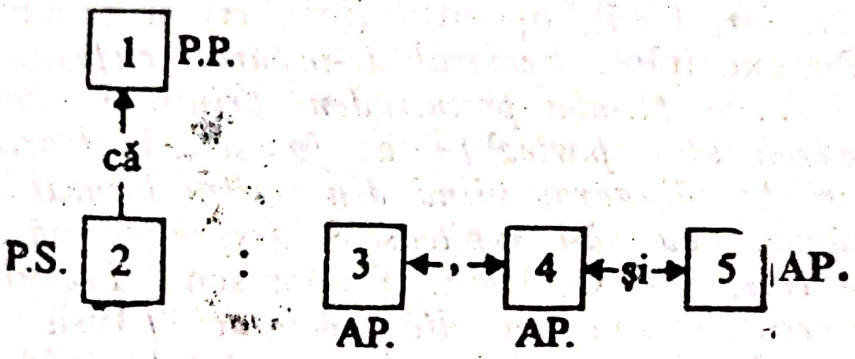

d) altele, în care raportul de coordonare se află atât între propoziţiile principale, cât şi între propoziţiile subordonate şi apozitive : *M-am dus la ei*[1] / **să** *-i văd*[2] / **şi** / **să** *le duc*[3] / **ce** *le-am promis*[4] / **şi** *n-am plecat de acolo*[5] / **până ce** *nu i-am convins*[6] / **că** *timpul trece*[7] / **şi** / **că** *nu trebuie*[8] / **să** *uite un lucru*[9] / : / *oamenii fac*[10] / **şi** / *tot ei repară greşelile.*[11] / . Reprezentarea grafică a acestor relaţii sintactice ar putea fi următoarea :

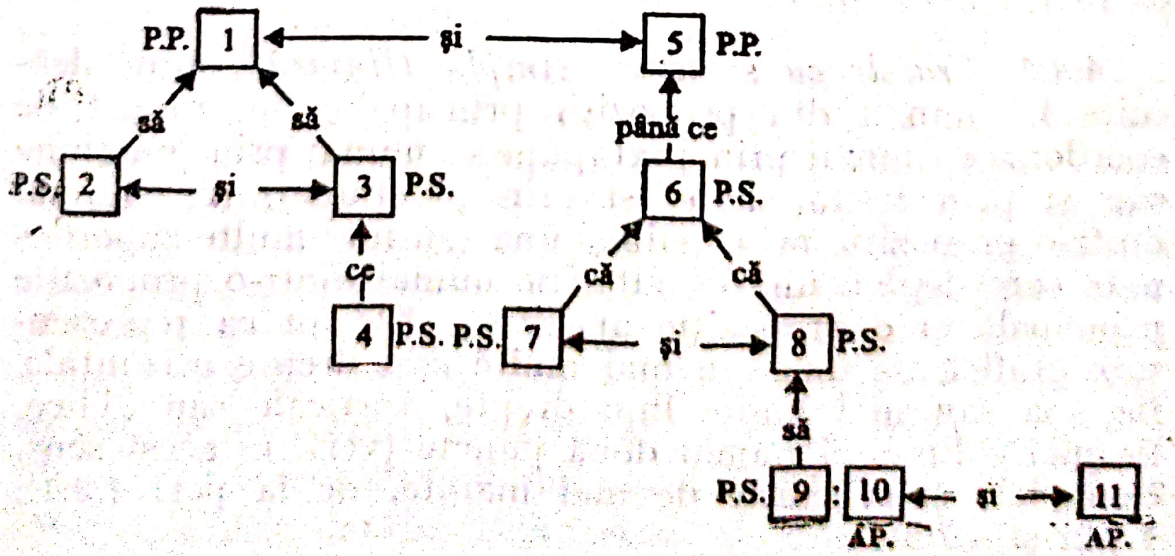

4.3. **Din punctul de vedere al raporturilor sintactice** *ce se stabilesc* între fraze, deci într-un context mai larg decât în cadrul frazei, distingem două categorii de fraze : fraze *necoordonate cu alte fraze anterioare* (vezi majoritatea exemplelor de până aici) și fraze *coordonate cu alte fraze anterioare* prin conjuncțiile coodonatoare *și, dar, iar, însă, ci* și *deci*. O asemenea coordonare, cum este ultima, s-a numit **coordonare contextuală** și ea este foarte răspândită în textele narative (în basme, în povestiri, în balade), în limba populară și în limba vorbită. De aici și denumirea elementelor joncționale de mai sus, de „*și* contextual", „*dar* contextual" etc. În funcție de aceste mijloace joncționale și de natura logică a raportului stabilit între fraze, se disting fraze coordonate copulativ (prin *și*), adversativ (prin *dar, iar, însă*), opozitiv (prin *ci*) și conclusiv (prin *deci*). De exemplu : *Feciorul de-mpărat, cuprins de neastâmpăr, ... se plimba pretutindeni printre jucători, utiându-se mereu spre partea*[1] */ unde fusese vânătoarea.*[2] */* **Și** */ când zări pe călugăraș viind din partea locului ...*[3] */ păși către dânsul*[4] */ ca să-l ispitească*[5] */ despre ce văzuse*[6] */ și / auzise-n cale.*[7] */* — G. Dem. Teodorescu ; *Trebuie*[1] */ să fie vreo fermecătorie sau vreo altă drăcie aci.*[2] */* **Însă** */ tu să fii ascultătoare,*[3] */ să nu ieși din cuvântul lui.*[4] */* — Petre Ispirescu ; *Plăcu feciorului de-mpărat locul*[1] */ și / hotărî*[2] */ ca aci să poposească.*[3] */* **Deci** */ porunci bucătarului*[4] */ să-nceapă a-i găti de masă.*[5] */* — G. Dem. Teodorescu etc.

4.4. **Din punctul de vedere al structurii lor** distingem în general, trei categorii de fraze : fraze *cu structură simplă (liniară), fraze cu structură medie,* fraze *cu structură complexă (arborescentă).*

4.4.1. *Frazele cu structură simplă (liniară)* sunt alcătuite fie numai din propoziții principale, în raport de coordonare (numai prin juxtapunere, numai prin joncțiune sau și prin juxtapunere, și prin joncțiune), fie numai dintr-o propoziție principală și una sau mai multe subordonate care depind una de alta, fie numai dintr-o propoziție principală și o propoziție apozitivă. Ele au ca reprezentare grafică fie una sau mai multe linii drepte orizontale, fie una sau mai multe linii drepte, verticale sau oblice, fie nici o linie, ci numai două puncte (vezi, în acest sens, exemplele și schemele de mai înainte, de la pct. 4.2.1., 4.2.2. și 4.2.3.).

Scanned with OKEN Scanner

4.4.2. *Frazele cu structură medie* sunt alcătuite fie numai din propoziții principale în raport de coordonare (prin juxtapunere sau prin joncțiune), însoțite de subordonate necoordonate, fie numai din câte o propoziție principală necoordonată, însoțită de subordonate coordonate între ele prin juxtapunere sau prin joncțiune, fie numai dintr-o propoziție principală, una secundară și două sau mai multe apozitive coordonate. Ele au ca reprezentare grafică una sau mai multe linii drepte orizontale și una sau mai multe linii drepte, verticale sau oblice (vezi, în acest sens, exemplele și schemele de mai înainte, de la pct. 4.2.4. a, b și c).

4.4.3. *Frazele cu structură complexă sau arborescentă* sunt alcătuite din propoziții principale în raport de coordonare (prin juxtapunere și prin joncțiune), din propoziții subordonate necoordonate și coordonate între ele prin juxtapunere și prin joncțiune și din propoziții apozitive coordonate între ele. Acestea au ca reprezentare grafică mai multe linii drepte orizontale și mai multe linii drepte, verticale sau oblice (vezi, în acest sens, exemplul și schema de mai înainte, de la pct. 4.2.3. d). Din categoria frazelor cu structură complexă, arborescentă, face parte **perioada.** Aceasta este *specifică stilului individual,* are un caracter unitar și armonios (datorat în special modului de organizare internă, simetriei membrelor din structura sa) și exprimă o gândire complexă și nuanțată prin propoziții care tind să se întâlnească și care antrenează gândirea și simțirea ascultătorului sau a cititorului, dând exprimării măreție și solemnitate. Se caracterizează printr-o intonație deosebită, prin ramificare, prin topica inversă a propozițiilor (de obicei subordonatele precedă regentele) și prin existența a două părți distincte în structura sa : **protaza,** alcătuită din propoziții care creează, prin conținutul lor, un interes crescând, amplificat, o stare de concentrare, de așteptare, de tensiune progresivă, și care sunt așezate la începutul perioadei, și **apodoza,** alcătuită din propoziții care aduc, prin conținutul lor, rezolvarea, împlinirea, afirmarea plenară a unei constatări cu forță de argument, considerată de vorbitor sau de autor ca foarte importantă și care sunt așezate la sfârșitul perioadei. Protaza și apodoza sunt intersectate de un punct distinct numit **secțiune.** Perioada este întâlnită *în proză,* cu deosebire în operele

lui Alecu Russo, Al. Odobescu, B. Şt. Delavrancea, Calistrat Hogaş, Nicolae Iorga şi Vasile Pârvan. Iată două exemple : *Albia literaturii noastre e atât de îngustă*[1], / *că*,[2] / *de-aş zice*[3] / *că nici o scriere nouă nu posedă condiţiile unei scrieri nemuritoare*,[4] / *aş zice un adevăr supărător pentru tagma literaţilor*[2] / *şi* / *adevărul*,[5] / *de când lumea*,[6] / *îmblă cu capul spart*,[5] / / **însă** / , / *mărturisesc*[7] / *că privind babilonia limbistică din zilele noastre, mă îngrijesc pentru viitorul nostru literar*[8] / *şi* / *mă mângâi numai cu credinţa*[9] / *că acest viitor îşi va găsi loc de scăpare în poezia poporală !*[10] / — Alecu Russo ; *De aceea*,[1] / *când vine unul*[2] / *şi* / *-ţi istoriseşte, bunăoară*, [3] / *că a împuşcat de la pândă lupul*,[4] / *pe când i l-au adus copoii gonind*,[5] / *că a înjunghiat cu cuţitul de la brâu*[6] / *şi* / *a culcat la pământ pe ursul*[7] / *care se repezise asupră-i, rănit fiind de glonţ şi înfuriat*[8] / , / ; / / *eu unul nu sunt de părere*[1] / *că trebuie*[9] / *să te frământi aşa tare cu firea*[10] / *şi* / *mai ales mi se pare*[11] / *că este cu totul de prisos*[12] / *ca să te cerci a-i dovedi*[13] / *cum că se amăgeşte*[14] / *şi* / *că*[15] / *ceea ce spune*[16] / *nu a fost niciodată*[15] / *şi* / *nici se poate aievea întâmpla.*[17] / — Al. Odobescu.

4.5. **Din punctul de vedere al topicii frazelor şi al gradului de legătură a acestora cu restul comunicării** pot fi delimitate două categorii de fraze : „fraze *intercalate*" şi fraze *incidente*.

4.5.1. „*Frazele intercalate*" sunt de fapt grupuri de două sau mai multe propoziţii subordonate (de acelaşi fel sau diferite), coordonate sau necoordonate între ele, aşezate între componentele unora dintre propoziţii (de obicei principale). Ele aduc o informaţie suplimentară, având cu celelalte propoziţii ale frazei de bază *o legătură semantică şi sintactică necesară*. Apar fie izolate prin pauze, marcate cu ajutorul virgulelor, fie neizolate prin pauze şi virgule şi sunt rostite cu o *intonaţie mai coborâtă* decât restul frazelor în care apar : *Dă-i*[1] / **cui îl cunoşti**[2] / *şi* / **cui merită**[3] / *tot sprijinul tău.*[1] / ; *Iar* / *lui Ion*,[1] / **dacă se întâmplă**[2] / **să-l vezi**,[3] / *să nu-i spui*[1] / *ce ţi-am povestit.*[4] / etc.

4.5.2. *Frazele incidente* sunt tot grupuri de două sau mai multe propoziţii, dar principale coordonate sau principale regente şi subordonatele lor, aşezate în interiorul unor fraze de bază, între propoziţii sau între componentele

unora dintre propoziții. Deși aduc, în cadrul comunicării de bază, informații suplimentare sub forma unor explicații, aprecieri, completări ale vorbitorilor și autorilor, a unor intervenții ce le păstrează amprenta în chip de atitudine față de o parte sau față de întreaga comunicare; deși au o anumită legătură de conținut cu partea sau cu întregul comunicării, frazele incidente *nu au legătură sintactică necesară cu restul frazelor de bază*. Ele sunt fraze de-sine-stătătoare, rostite cu o *intonație deosebită, mai scăzută* decât a restului comunicărilor, și se izolează de acesta prin pauze marcate cu ajutorul virgulelor, liniilor de pauză și parantezelor: *Am căutat peste tot și cu, și soția,*[1] / *dar* / — **prinde orbul,**[2] / **scoate-i ochii**[3] / — *n-am găsit nimic.*[4] / ; *Și* / *când am ajuns aici,*[1] / *omul a lăsat capul în jos*[2] / (**trebuie**[3] / **să spun**[4] / **că până atunci nu scosese un cuvânt**[5]) / *și* / *a început*[6] / *să mormăie ca un urs.*[7] / ; *Și mânca din ele cu atâta poftă*[1] / — **ce dulce**[3] / **trebuie**[2] / **să fi fost miezul!**[3] / —, *încât îmi lăsa gura apă.*[4] / ; *Se zice*[1] / *că*[2] / — **nu știu**[3] / **dacă**[4] / **ceea ce vă spun**[5] / **e adevărat**[4] / — *măgarii au, ca și elefanții, un fel de cimitir secret, al lor.*[2] /.

Alteori, frazele incidente sunt alcătuite exclusiv din subordonate, probabil, la origine, cu regente exprimate, apoi subînțelese și, în final, devenite construcții fixe prin gramaticalizare: *Și* / *frate-său*[1] / — **că am uitat**[2] / **să vă spun**[3] / **că are și un frate**[4] / — *nu i-a mai dat nici un ban împrumut,*[1] / *ca să nu-l învețe cu năravuri.*[5] / ; *Și* / *lângă copac, așezați pe o batistă, banii*[1] / — **cum te văd**[2] / **și** / **cum mă vezi** — [3] / *toți,*[1] / *de parcă cel*[4] / *care-i luase*[5] / *nu avusese nevoie de nici o lețcaie.*[4] /.

Ca și propozițiile omonime, frazele incidente pot exprima:

— *aprecierea vorbitorului* asupra celor relatate: *Colegul meu,*[1] / *care ascultă cu luare-aminte,*[2] / (**pot**[3] / **să afirm**[4] / **că este unul dintre cei mai buni matematicieni**) [5] / *a zâmbit la cele spuse de inginer.*[1] / ;

— *explicația vorbitorului* în legătură cu cele relatate: *Pentru prietenul meu Teodor, omul cu idei*[1] / — **căci așa îi spuneau toți cei**[2] / **care lucrau cu dânsul**[3] — / *nu mai era vorba de ani.*[1] / ;

— *gradul de convingere a vorbitorului* cu privire la cele relatate: *Probabil*[1] / *că asta e situația*[2] / — **eu nu sunt însă convins**[3] / **că**[4] / **ceea ce mi-a spus**[5] / **e adevărat**[4] — / *din moment ce și alții au aceeași impresie.*[6] / ;

— *intervenția autorului* intercalată în vorbirea directă a unui personaj sau așezată la sfârșitul acesteia și începând cu un verb de declarație : — *Nu e aia !*[1] / **spuse Moromete cu un glas**[2] / **care**[3] / , **deși nu-l apăra pe Țugurlan,**[4] / **căuta totuși**[3] / **să-l înțeleagă.**[5] / *Tu ți-aduci aminte, Cocoșilă, cum a fost cu ăștia care au rămas fără loturi ?* — Marin Preda ; — *Cât cei pe car, bade ?*[1] / **zise Oșlobanu,**[2] / **căruia nu-i era a cumpăra lemne**[3] **/cum nu mi-e acum a mă face popă.**[4] / — Ion Creangă.

4.5.3. Unele fraze incidente, golite de conținut prin folosire repetată, alcătuite din două propoziții, pot deveni în limba vorbită **fraze de umplutură** : *care va să zică* (mai veche), *nu știu cum să-ți spun, nu știu cum să-ți zic* (mai noi) — *E om rău,* **care va să zică,** *fără pic de inimă !* ; *M-aș fi împăcat cu el,* **nu știu cum să-ți spun,** *dar mai erau și alte aspecte pe care nu le cunoști.* Repetate abuziv, inconștient și inutil de unii vorbitori, aceste fraze au devenit, ca și unele propoziții de umplutură, adevărate **ticuri verbale.**

4.6. **După calitatea lor,** mai bine zis după calitatea predicatelor propozițiilor principale regente dintr-o frază, distingem două categorii de fraze : fraze *afirmative* și fraze *negative.*

4.6.1. În *frazele afirmative* propozițiile principale regente afirmă ceva, sunt afirmative : *Ne bucurăm din suflet*[1] / *că ai venit la noi.* [2] / Frazele sunt afirmative chiar și atunci când subordonatele sunt negative : *Eram convins*[1] / *că nu ajunge la timp.*[2] / .

4.6.2. În *frazele negative* propozițiile principale regente neagă ceva, sunt negative, indiferent de calitatea propozițiilor subordonate : *Nu a venit*[1] / *când a fost chemat.*[2] / ; *Nu acceptăm idei*[1] / *de care nu suntem convinși.*[2] / etc.

4.7. **După scopul comunicării,** distingem două categorii de fraze : fraze *enunțiative* și fraze *interogative.* În funcție de prezența sau de absența afectivității, acestea pot fi, la rândul lor, *neafective* sau *afective (exclamative).*

4.7.1. *Frazele enunțiative neafective* sunt formate prin coordonare sau prin subordonare, numai din propoziții enunțiative neafective, principale și subordonate. În frazele enunțiative, cu coordonate principale sau cu coordo-

Scanned with OKEN Scanner

nate secundare, intonația rămâne ridicată la sfârșitul fiecărei propoziții și coboară la sfârșitul frazelor : *În timpul liber* ↗,[1] / *când e frumos* ↗,[2] / *mă plimb* ↗,[1] / *citesc* ↗,[3] / *pescuiesc.* ↘[4] / ; *Înțelegea* ↗[1] / *ce spun* ↗,[2] / *dar* / *nu scotea un cuvânt.* ↘[3] / ; *Zicea* ↗[1] / *că vremea e bună pe acolo* ↗,[2] / *că e cald* ↗[3] / *și* / *că pot face plajă* ↘.[4] /

În același tip de fraze enunțiative neafective, dar fragmentate, intonația coboară după fiecare propoziție sau grup de propoziții izolat : *În timpul liber* ↗,[1] / *când e frumos* ↗,[2] / *mă plimb* ↘[1]. / *Citesc* ↘.[3]/ *Pescuiesc* ↘.[4] / ; *Înțelegea* ↗[1] / *ce spun* ↘.[2] / *Dar* / *nu scotea un cuvânt* ↘.[3]/ ; *Zicea* ↗[1] / *că vremea e bună pe acolo* ↘.[2] / *Că e cald* ↘.[3] / *Că pot face plajă* ↘.[4] /.

În frazele enunțiative neafective și nefragmentate, alcătuite dintr-o propoziție principală și una secundară, intonația este de două feluri :

— întreaga frază se poate pronunța pe un ton egal, uniform, neutru, fără diferențe de înălțime între cele două propoziții : *Îți dau cartea* →[1] / *dacă-mi dai caietul* →.[2] / sau *Dacă-mi dai caietul* →[1] / *îți dau cartea.* →[2] / (virgula nu mai apare între subordonată și regenta ei.)

— prima propoziție se poate pronunța în final pe un ton ridicat, iar ultima pe un ton scăzut (pauza rezultată din diferența de tonalitate între prima și a doua propoziție este notată cu virgulă) : *Îți dau cartea* ↗,[1] / *dacă-mi dai caietul* ↘.[2] / sau *Dacă-mi dai caietul* ↗,[1] / *îți dau cartea* ↘.[2] /.

Dacă subordonarea dintre cele două propoziții se face prin juxtapunere, intonația se poate realiza tot în două feluri :

— intonația subordonatei juxtapuse urcă brusc de la început : ↗ *Bine faci* ↗,[1] / *bine găsești* ↘.[2] / (cu virgulă) ;

— intonația ambelor propoziții juxtapuse este egală, uniformă, neutră : *Bine faci* →:[1] / *bine găsești* →.[2] / (cu două puncte).

4.7.2. *Frazele enunțiative afective (exclamative)* sunt formate din câte o propoziție principală regentă afectivă și o subordonată sau din câte două propoziții principale afective coordonate și două sau mai multe subordonate. În aceste fraze intonația e foarte ridicată de la primul cuvânt (primele cuvinte) cu care începe (încep) principala (principalele) și coboară treptat, pierzându-se, până la

Scanned with OKEN Scanner

sfârșitul frazei, unde se pune semnul exclamării (urmează o linie descendentă) : *↗Ce frumos este la munte*[1] */ când natura reînvie după ploaie*↘ */*[2] */ ; ↗ Adâncă este privirea ta*[1] */ și / ↗ tainici sunt ochii*[2] */ care mă privesc pe sub genele arcuite* ↘ */*[2] */.*

4.7.3. *Frazele interogative* au un contur intonațional interogativ în final, marcat prin semnul întrebării. Ele pot fi — ca și propozițiile interogative — fraze interogative *neafective* și fraze interogative *afective (exclamative)*, fraze interogative *totale* și fraze interogative *parțiale*.

Frazele interogative neafective totale sunt formate fie dintr-o propoziție principală interogativă neafectivă totală (așezată înaintea sau în urma celorlalte propoziții) și din una sau mai multe propoziții subordonate, fie din două sau mai multe propoziții principale interogative neafective totale, coordonate prin juxtapunere sau prin joncțiune, urmate sau nu de propoziții subordonate. În cazul frazelor interogative din prima categorie, intonația este ascendentă până la sfârșitul lor, unde se pune semnul întrebării. Cu cât aceste fraze sunt mai lungi, cu atât intensitatea pronunțării scade spre sfârșitul lor : *Ai terminat temele*[1] */ pe care ni le-a dat profesorul*[2] */ când am fost la cursuri* ↗ *?*[3] */* sau *Temele*[1] */ pe care ni le-a dat profesorul*[2] */ când am fost la cursuri*[3] */ le-ai terminat* ↗[1] */ ?*. În cazul frazelor interogative din categoria a doua, intonația este tot ascendentă, dar enumerativă, adică pentru fiecare dintre cele două sau mai multe propoziții interogative totale coordonate (care se pronunță ca unități separate, întocmai ca în fraza enunțiativă), cu semnul întrebării pus după ultima : *Nu auzi* ↗*,*[1] */ nu vezi* ↗*,*[2] */ nu răspunzi* ↗ *?*[3] */* Când principalele interogative neafective totale au ca predicate niște auxiliare modale, intonația este enumerativă pentru fiecare grup de câte două propoziții (regentă și subordonată), ca în exemplele : *Poți să fugi* ↗*, poți să zbori* ↗*, poți să înoți* ↗ *? / ; Trebuie să ascult* ↗*, trebuie să caut* ↗*, trebuie să vorbesc* ↗ *? /* Când principalele interogative neafective totale sunt coordonate disjunctiv, prima are o intonație ascendentă, iar a doua descendentă : *Mergi cu noi* ↗[1] */ sau / rămâi cu ei*↘ *?*[2] */.*

Frazele interogative neafective parțiale, ca și propozițiile interogative neafective parțiale, au o intonație ridicată la început (pe termenul cu care se construiește pro-

poziția principală interogativă) și coborâtă în finalul propoziției subordonate, deoarece termenul interogativ este o marcă suficientă a valorii interogative a frazei. La sfârșitul lor se pune semnul întrebării : **Cine** ↗ *a venit*[1] / *când mă bărbieream*↘ ?[2] / ; **Unde** ↗ *ai pus lucrurile*[1] / *pe care le-am adus de-acasă*↘ ?[2] / etc. Frazele interogative neafective parțiale, care constituie răspunsuri ale interlocutorilor la aceleași interogative parțiale ale vorbitorilor, au o intonație interogativă diferită de a celorlalte : tonul urcă la sfârșitul frazei, pe ultimul cuvânt. Să se compare exemplele de mai sus cu următoarele : *Cine a venit*[1] / *când te bărbiereai*↗ ?[2] / ; *Unde am pus lucrurile*[1] / *pe care le-ai adus*↗ ?[2] / etc.

Frazele interogative afective (exclamative) totale au o intonație dublă : și interogativă, și exclamativă, în virtutea cărora asemenea fraze au la sfârșit și semnul întrebării, și semnul exclamării. Pe lângă acestea, în propoziția principală interogativă pot apărea și cuvinte sau structuri cu valoare afectivă (interjecții sau vocative) : **Te duci** *tu acolo acuma*[1] / *când avem atâta treabă* ?*!*[2] / ; **Râzi** *tu de mine, măi prăpăditule,*[1] / *când ar trebui*[2] / *să-mi spui «nene»* ?*!*[3]/.

Și **frazele interogative afective (exclamative) parțiale** au o dublă intonație, marcată la sfârșit prin semnul întrebării și semnul exclamării, asemenea celor interogative afective totale : **Cu cine** *ai plecat, amărâtule,*[1] / *de-ai lăsat copilul singur în casă* ?*!*[2] / ; **Pe unde**-*ai umblat atâta,*[1] / *de când ai plecat de-aici*[2], / *măi afurisitule* ?*!*[1] /.

4.8. În limba română pot exista și **fraze eliptice**, deduse din context. Astfel, prin folosirea expresiei eliptice *n-am încotro*, în răspunsul la o propoziție interogativă directă totală, avem în vedere echivalentul acesteia, care este o frază afirmativă : — *Mergi cu noi*? — **N-am încotro!** (= *Trebuie*[1] / *să merg cu voi.*[2] / ; *Sunt obligat*[1] / *să merg cu voi.*[2] /). Prin folosirea expresiilor eliptice *nici gând* și *nici pomeneală* în răspunsuri la niște interogative directe totale, presupunem echivalentele acestora care sunt tot niște fraze, dar negative : — *Vii aici*? — **Nici gând!** (**Nici pomeneală!**) (= *Nu am nici un gând*[1] / *să vin.*[2] / ; *Nu am intenția*[1] / *să vin*[2]. /). În cazul expresiilor eliptice *nici vorbă* și *nici discuție*, frazele eliptice echivalente pot

avea aspect pozitiv sau negativ (depinde de intonația vorbitorului sau a autorului, asociată cu mimica) : — *Te duci acolo?* — **Nici vorbă!** (**Nici discuție!**) *(= Cu siguranță*[1] */ că mă duc.*[2] */* sau *Nu am intenția*[1] */ să mă duc.*[2]*)*.

Alteori, *sunt eliptice grupuri de propoziții* dintr-o frază : *De-aș pune eu mâna pe el!...* (**ca să-l urechez / și / să-l învăț minte.**) ; — *Acuma vrea să ne certe.* — *Nu cred.* (**că vrea să ne certe.**). Este cunoscută elipsa grupului de propoziții care începe cu o subordonată circumstanțială de consecință (rezultativă) după expresiile eliptice regionale cu valoare de superlativ absolut *ca acela* și *ca aceea* : *Și unde au făcut un tărăboi* **ca acela**... (**încât nu mai puteai / să auzi nimic**) ; *Și am mâncat acolo o friptură* **ca aceea**... (**de trebuia / s-o stropim mereu cu vin**).

5. Tipurile de raporturi (relații) sintactice din frază și mijloacele de realizare a lor

După cum se poate deduce din secțiunea I „INTRODUCERE", pct. 4 și din secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției", capitolul A. „Noțiuni generale", pct. 5, ale prezentei lucrări, în frază există trei din cele patru tipuri de raporturi (relații) sintactice discutate acolo : de coordonare, de subordonare și apozitiv, între ele fiind deosebiri evidente.

5.1. **Raportul (relația) de coordonare.** Este, *un raport (o relație) sintactică de egalitate* între două sau mai multe propoziții care nu depind formal una de alta, stau pe același plan sintactic și sunt interdependente ca înțeles, datorită legăturii pe care o fac vorbitorii între acțiunile sau stările verbelor-predicate din structura lor. Aceste propoziții, denumite după tipul de raport *propoziții coordonate*, pot fi de același fel (fie principale, fie secundare cu același element regent) sau diferite (una, subordonată necircumstanțială, și alta, subordonată circumstanțială ; amândouă subordonate necircumstanțiale sau circumstanțiale diferite).

Raportul (relația) de coordonare se realizează prin două *mijloace* fundamentale : prin *juxtapunere* și prin *joncțiune*

Scanned with OKEN Scanner

5.1.1. *Juxtapunerea (parataxa, asindetul)* este bazată pe o intonație specifică, de enumerare, cu ridicări și coborâri de ton, care revin cu regularitate și care sunt marcate în scris cu ajutorul virgulei sau al punctului și virgulei între :

— două sau mai multe propoziții principale : *Bulgărele a căzut pe acoperiș,*[1] */ s-a rostogolit târând după el zăpada pufoasă,*[2] */ s-a izbit apoi de pământ, sfărâmându-se.*[3] */ ; Mulți au făcut niznai*[1] */ ; / alții s-au codit*[2] */ ; / alții au dat din cap cu da și cu ba.*[3] */* — Ionel Teodoreanu etc. ;

— două sau mai multe propoziții secundare (subordonate) de același fel sau diferite : *Se gândea*[1] */ că mai are timp*[2] */ că nu-l zorește nimeni.*[3] */* (completive indirecte) ; *Dau*[1] */ ce vreau,*[2] */ cui vreau,*[3] */ cât vreau.*[4] */* (una completivă directă, alta completivă indirectă și alta circumstanțială de mod) ;

— o parte de propoziție (principală sau secundară) și o propoziție cu valoare corespunzătoare : *Au venit* **Ion,**[1] */ cine îl anunțase,*[2] */ cei ce știau mai dinainte.*[3] */* (un subiect și două subordonate subiective) ; *L-am primit* **pe Ion,**[1] */ pe cine venise cu el,*[2] */ pe cei ce semnaseră plângerea.*[3] */* (un complement direct și două subordonate completive directe) etc. ;

— două sau mai multe propoziții apozitive : *Și-a făcut repede un plan*[1] */ : / să meargă la ei,*[2] */ să se oprească la poartă,*[3] */ să-l strige.*[4] */* .

5.1.2. *Joncțiunea* este bazată pe o intonație specifică, de enumerare, cu ridicări și coborâri de ton, care revin cu regularitate și care sunt marcate cu ajutorul conjuncțiilor, al locuțiunilor conjuncționale și al formulelor corelative coordonatoare (copulative, adversative, opozitive, disjunctive, alternative și conclusive). Sunt coordonate prin joncțiune următoarele unități sintactice :

— două sau mai multe propoziții principale : *Doamna a ciocnit cu degetul în catedră*[1] */* **și** */ s-a făcut liniște.*[2] */* — Ionel Teodoreanu ; *Strigară de câteva ori,*[1] */* **dar** */ nu se auzi nici un muget.*[2] */* — D. R. Popescu ; *Nu doarme,*[1] */* **ei** */ lucrează.*[2] */ ; Vii cu noi*[1] */* **sau** */ rămâi ?*[2] */ ;* **Aceu** *e de acord,*[1] */* **aceu** *nu e de acord.*[2] */ ; Ți-ai aranjat și copiii,*[1] */* **deci** */ nu mai ai probleme.*[2] */* etc. ;

— două propoziții secundare (subordonate) de același fel sau diferite : *Trec pe la voi*[1] */ să-l văd pe cel mic*[2] */* și

să mai discutăm.[3] / (circumstanțiale de scop) ; *Se zice*[1] / că nu are,[2] / **dar** / că o să facă rost.[3] / (subiective) ; *S-a gândit*[1] / că nu-i face plăcere,[2] / **ci** / mai degrabă îl enervează.[3] / (completive indirecte) ; *Nu știu*[1] / dacă vine[2] / **sau** / dacă nu vine.[3] / (completive directe) ; *Adevărul este*[1] / că **acum** spune una,[2] / **acum** spune alta.[3] / (predicative) ; *Pe drum s-a oprit*[1] / unde era o fântână,[2] / **deci** / unde se puteau odihni și mânca.[3] / (circumstanțiale de loc) etc. ; *Dau*[1] / / ce vreau[2] / **și** / cui vreau[3] / **și** / cât vreau.[4] / (o completivă directă, alta completivă indirectă și alta circumstanțială de mod) etc. ;

— o parte de propoziție (principală sau secundară) și o propoziție cu valoare corespunzătoare : *Aici stau copiii*[1] / **și** / cei ce îi însoțesc.[2] / (un subiect și o subordonată subiectivă) ; *Lucrează mult,*[1] / **însă** / cum lucra înainte.[2] / (un complement circumstanțial de mod și o subordonată circumstanțială de mod) ; *Nu mi-a adus cafea,*[1] / **ci** / ceea ce nu-i cerusem.[2] / (un complement direct și o subordonată completivă directă) ; *Sunt făcute toate de el*[1] / **sau** / de cine l-a învățat pe el.[2] / (un complement de agent și o subordonată completivă de agent) ; *Era* **când** *aici,*[1] / **când** *unde îl lăsasem.*[2] / (un complement circumstanțial de loc și o subordonată circumstanțială de loc) ; *Venise târziu,*[1] / **deci** / *când nu mai era nici o speranță.*[2] / (un complement circumstanțial de timp și o subordonată circumstanțială de timp) etc. ;

— două propoziții apozitive : *Au aflat ceva*[1] / : / *că el nu mai vine*[2] / **și** / *că se mută din orașul nostru.*[3] /

În funcție de valorile create prin folosirea în frază a acestor conjuncții, locuțiuni conjuncționale și formule corelative, amintite mai sus, s-au stabilit *șase feluri de coordonare prin joncțiune* : copulativă, adversativă, opozitivă, disjunctivă, alternativă și conclusivă.

5.1.2.1. *Coordonarea copulativă* exprimă *ideea de asociere* a acțiunilor și a stărilor exprimate de verbele-predicate din propoziții ; ea unește deci propoziții prezentate de vorbitor ca *asociate*. În acest scop, folosește conjuncțiile coordonatoare copulative *și, iar* („și"), locuțiunea conjuncțională coordonatoare copulativă *precum și* și formulele coordonatoare corelative cu sens copulativ *nu numai ... ci și, nu numai că ... dar și, atât ... cât și, nici (nu) ... nici (nu), nici ... necum, și ... și.*

Sunt coordonate copulativ următoarele unități sintactice :

— două propoziții principale : *Discută*[1] / **și** / *fumează.*[2] / ; *Ele lucrează*[1] / **iar** / *eu le ajut.*[2] / ; **Nu** *sunt* **numai** *colegi,*[1] / *ei sunt* **și** *prieteni.*[2] / ; **Nu numai că** *a lovit parbrizul,*[1] / **dar** *l-a* **și** *spart.*[2] / ; **Nici** *nu vorbeau,*[1] / **nici** *nu rădeau.*[2] / ; *Asta* **și** *cântă,*[1] / **și** *lucrează.*[2] / etc. ;

— două propoziții secundare (subordonate) de același fel sau diferite : *Îi place*[1] / *să cânte*[2] / **și** / *să se plimbe.*[3] / (două subiective) ; *Văd*[1] / *că ploaia a încetat*[2] / **iar** / *norii s-au rărit.*[3] / (două completive directe) ; *Îl cumpără*[1] / **nu numai** *pentru că e bun,*[2] / **ci și** *pentru că e ieftin.*[3] / (două circumstanțiale de cauză) ; *Nu simțise nimic*[1] / **nici** *când fusese treaz,*[2] / **necum** *când dormise.*[3] / (două circumstanțiale de timp) ; *Adu-mi*[1] / *ce poți*[2] / **și** / *când poți.*[3] / (o completivă directă și o circumstanțială de timp) etc.

— o parte de propoziție sau o componentă a acesteia cu o propoziție secundară (subordonată) de același fel sau diferită : *Nu este* **nici** *bun,*[1] / **nici** *cum ți l-a descris ea*[2] / (un nume predicativ cu o predicativă) ; *A luat* **atât** *mere*[1] / **cât și** / *ce-a mai găsit.*[2] / (un complement direct cu o completivă directă) ; *Ți le fac imediat*[1] / **și** / *cum dorești.*[2] / (un complement circumstanțial de timp cu o circumstanțială de mod) etc.

— două propoziții apozitive : *Are un singur gând*[1] / : / *să termine*[2] / **și** / *să plece.*[3] /

Raportul de coordonare copulativă poate fi urmat de un alt raport de coordonare : *Citește*[1] / **și** / *memorează,*[2] / **dar** / *nu reține.*[3] / (adversativă) etc.

Nu trebuie confundată coordonarea copulativă dintre propoziții cu coordonarea copulativă dintre o parte de propoziție și o propoziție, atunci când în text sunt prezentate pronume sau adverbe interogative sau interogativ-relative. Într-un exemplu ca *Cine*[1] / **și** / *unde a găsit-o?*[2] / e vorba de coordonare între două propoziții interogative, prima fiind reprezentată doar prin pronumele interogativ *cine* (predicatul și complementul fiind subînțelese). În exemplul *Am aflat*[1] / *unde*[2] / **și** / *de cine a fost ascunsă.*[3] / propozițiile 2 și 3 sunt interogative indirecte și subordonate completive directe, prima fiind reprezentată numai prin adverbul interogativ-relativ *unde* (cu predicatul subînțeles).

La fel ca în coordonările disjunctivă și alternativă (vezi mai departe), *în coordonarea copulativă există, în general, o mai slabă interdependență a propozițiilor în frază* în raport cu coordonările adversativă, opozitivă și conclusivă. Aceasta este *explicabilă prin poziția lor mobilă în frază* de cele mai multe ori (deoarece schimbarea locului între propozițiile care exprimă acțiuni simultane nu duce la schimbarea sensului frazei). Să se compare în acest sens : *A discutat*[1] / **și** / *a cântat tot timpul.*[2] / cu *A cântat*[1] / **și** / *a discutat tot timpul.*[2] / , ceea ce înseamnă același lucru. În acest caz, se poate vorbi de *o topică liberă* a acestora. Există însă și situații când cele două propoziții coordonate, exprimând *acțiuni succesive*, gradații (ascendente sau descendente) sau construindu-se cu formule coordonatoare corelative, au o *mai mare interdependență*, explicabilă — de data aceasta — prin poziția lor fixă în frază (schimbarea locului propozițiilor duce la schimbarea sensului frazei). Să se compare, în acest sens, frazele *Nu zise noroc,*[1] / *ciocni doar*[2] / **și** / *dădu paharul pe gât dintr-o sorbitură.*[3] / — Marin Preda — **Nu numai că** *l-am văzut,*[1] / **dar** *am* **și** *discutat cu el.*[2] / cu frazele *Dădu paharul pe gât dintr-o sorbitură,*[1] / *ciocni doar*[2] / **și** / *nu zise noroc.*[3] / — **Nu numai că** *am discutat cu el,*[1] / **dar** *l-am* **și** *văzut.*[2] / — ceea ce este cu totul altceva. În acest caz, se poate vorbi de *o topică fixă* a acestora.

5.1.2.2. *Coordonarea adversativă* exprimă *ideea de divergență*, de nepotrivire între cele două acțiuni sau stări exprimate de verbele-predicate din cele două propoziții ; ea unește deci propoziții prezentate de vorbitor ca *divergente*, în dezacord una cu alta, nepotrivite din punctul de vedere al înțelesului, fără a se opune categoric una alteia, fără a se exclude reciproc. În acest scop, folosește conjuncțiile coordonatoare adversative *dar*, *însă* și *or* (de intensitate mare), *iar* („dar"), *și* („dar") și *decât* („dar") — de intensitate slabă, locuțiunile conjuncționale coordonatoare adversative *numai că*, *decât că* (de intensitate mare) și locuțiunea adverbială adversativă *în schimb*.

Sunt coordonate adversativ următoarele unități sintactice :

— două propoziții principale : *I-a explicat,*[1] / **dar** / *n-a înțeles.*[2] / ; *M-am grăbit,*[1] / **însă** / *am ajuns târziu.*[2] / ; *Le-a scris,*[1] / **or** *asta n-a rezolvat problema.*[2] / ; *S-a dus la ei,*[1] / **iar** / *aceștia nu au primit-o.*[2] / ; *I-a căutat peste tot,*[1] / **și**

/ nu i-a găsit.[2] */* ; *L-a udat zilnic,*[1] */* **decât** */ nu i-a curățat crengile.*[2] */* ; *Ei merg cu noi,*[1] */* **în schimb** */ ceilalți rămân aici.*[2] */* ; *Ea îl învață,*[1] */* **numai că** */ el nu prea înțelege.*[2] */* ; *De promis, promite,*[1] */* **decât că** */ nu se ține de cuvânt.*[2] */* ;

— două propoziții secundare (subordonate) de același fel sau diferite : *Preferă*[1] */ să scrie,*[2] */* **dar** */ să nu vorbească.*[2] */* (două completive directe) ; *Te duci*[1] */ unde spui tu,*[2] */* **însă** */ când vreau eu*[3]. */* (o circumstanțială de loc cu o circumstanțială de timp) ; *Zice*[1] */ că lucrează,*[2] */* **numai că** */ atunci când vrea el.*[3] */* (o completivă directă cu o circumstanțială de timp) etc. ;

— o parte de propoziție sau o componentă a acesteia cu o propoziție secundară (subordonată) de același fel sau diferită : *Dă-mi o scândură de brad,*[1] */* **dar** */ de care mi-ai mai dat.*[2] */* (un atribut cu o atributivă) ; *Discută cu el,*[1] */* **însă** */ ce trebuie.*[2] */* (un complement indirect cu o completivă directă) ; *Vii mai târziu*[1], */* **în schimb** */ cu ce mi-ai promis.*[2] */* (un circumstanțial de timp cu o circumstanțială sociativă) etc.

Conjuncția *însă* și locuțiunea adverbială adversativă *în schimb* pot apărea nu numai între cele două propoziții coordonate adversativ, la începutul celei de-a doua, ci și după predicatul sau la sfârșitul propoziției a doua : *A venit în sat,*[1] */* **însă (în schimb)** */ n-a stat prea mult.*[2] */* — *A venit în sat,*[1] */ nu a stat* **însă (în schimb)** *prea mult.*[2] */* — *A venit în sat,*[1] */ nu a stat prea mult* **însă (în schimb).**[2] */*

Uneori, în limba vorbită, ideea de divergență este *întărită* prin adăugarea conjuncției *însă* sau a locuțiunii adverbiale adversative *în schimb*, imediat după conjuncția coordonatoare adversativă *dar* (construcție nerecomandabilă) : *Nu a fost acolo,*[1] */* **dar însă (dar în schimb)** */ știe totul.*[2] */*

Alteori, conjuncțiile coordonatoare adversative sunt *anticipate* de construcții sintactice care seamănă (fără a se confunda) cu niște corelative plasate în propoziția anterioară :

— de predicate nominale (obișnuite sau exprimate prin expresii verbale impersonale) : **E drept** *acest lucru,*[1] */* **dar** */ mai este ceva.*[2] */* — **E drept**[1] */ că nu-i așa de priceput,*[2] */* **însă** *este foarte harnic.*[3] */* ;

— de complemente circumstanțiale de relație, exprimate prin adjective precedate de prepoziție sau prin verbe

la supin : **De bun**, *e bun*,[1] / **însă** / *nu muncește suficient.*[2] / ; **De cântat**, *a cântat*,[1] / **dar** / *n-a obținut nici un premiu.*[2] / ;

— de subiecte cu topica inversată (construcție cu valoare afectivă) : *Spune* **el** *vrute și nevrute*,[1] / **dar** / *nu-l crede nimeni.*[2] /

Raportul de coordonare adversativă poate fi urmat de un altfel de raport de coordonare : *A făcut și el un tablou*,[1] / **dar** / *nu l-a vândut*,[2] / **ci** / *i l-a dat fiului său.*[3] / (de un raport opozitiv) etc.

La fel ca în coordonările opozitivă și conclusivă (vezi mai departe), *în coordonarea adversativă există o mai mare interdependență a propozițiilor în frază* în raport cu coordonările copulativă, disjunctivă și alternativă. Aceasta este *explicabilă prin poziția lor rigidă în frază* (schimbarea locului între ele duce la schimbarea sensului frazei). Să se compare : *L-am rugat frumos*,[1] / **însă** / *nu mi-a dat.*[2] / cu *Nu mi-a dat*,[1] / **însă** / *l-am rugat frumos.*[2] /, ceea ce este cu totul altceva. În acest caz, se poate vorbi deci de *o topică fixă* a acestor propoziții. *Această interdependență apropie coordonarea adversativă de subordonarea concesivă* (fără a se confunda cu ea), duce la o corespondență de sens cu aceasta. Între exemplul de mai sus *L-am rugat frumos*,[1] / **însă** / *nu mi-a dat.*[2] / și exemplul **Deși** *l-am rugat frumos*,[1] / *nu mi-a dat.*[2] / există evident o identitate de înțeles.

Uneori, raportul de coordonare adversativă se mai poate evidenția și nemarcat, prin juxtapunerea propozițiilor, cu ajutorul intonației, pauzei și punctuației. Și în acest caz echivalența semantică cu subordonarea concesivă este destul de clară : *L-am sfătuit*,[1] / *nu m-a ascultat.*[2] / — *L-am sfătuit*,[1] / **dar** / *nu m-a ascultat.*[2] / — **Deși** *l-am sfătuit*,[1] / *nu m-a ascultat.*[2] / În limbajul poetic, o asemenea modalitate, bazată pe izolare, capătă valoare stilistică deosebită : *Clipa trăiește*,[1] / *veacurile mor !*[2] / — Tudor Arghezi ; *Tu ești aici.*[1] / *El parcă, nici n-a fost.*[2] / — idem ; *El ți-a dat glas.*[1] / *Eu îți voi da cuvânt.*[2] / — idem.

5.1.2.3. *Coordonarea opozitivă* exprimă *ideea de contrast* între acțiunile sau stările exprimate de verbele-predicate din cele două propoziții, *de opoziție* între una și cealaltă, prin acceptarea uneia dintre ele ; ea unește deci propoziții prezentate de vorbitor ca *opuse categoric* una alteia din punctul de vedere al înțelesului. În acest scop, folosește conjuncțiile coordonatoare opozitive *ci* (cea mai

frecventă) — când predicatul primei propoziții este negat ; *și* („ci") și *iar* („ci") — când predicatul propoziției a doua este negat.

Sunt coordonate opozitiv următoarele unități sintactice :

— două propoziții principale : *Nu merge,*[1] / **ci** / *stă pe loc.*[2] / ; *Să muncească,*[1] / **și** / *nu să lenevească tot timpul.*[2] / ; *Să-l asculte,*[1] / **iar** / *nu să facă după capul lui.*[2] / ;

— două propoziții secundare (subordonate) de același fel : *Problema nu este*[1] / *să vrei,*[2] / **ci** / *să poți.*[3] / (două predicative) ; *Cine muncește,*[1] / **și** / *nu cine stă*[2] / *merită laude.*[3] / (două subiective) ; *Îl ajută*[1] / *pe cine face eforturi,*[2] / **iar** / *nu pe cine fuge de ele.*[3] / (două completive directe) etc. ;

— o parte de propoziție sau o componentă a acesteia cu o propoziție secundară (subordonată) de același fel : *Asta să n-o spună el,*[1] / **ci** / *cel ce a fost de față.*[2] / (un subiect cu o subiectivă) ; *Este făcută de el,*[1] / **și** / *nu de cel ce se laudă.*[2] / (un complement de agent cu o completivă de agent) ; *S-a dus acolo,*[1] / **iar** / *nu unde a vrut acesta.*[2] / (un complement circumstanțial de loc cu o circumstanțială de loc) etc.

În limba vorbită, ideea de opoziție este întărită prin adăugarea adverbului de mod *dimpotrivă* imediat după conjuncția coordonatoare opozitivă *ci* : *Nu și-a scris,*[1] / **ci** /, **dimpotrivă**, *s-a jucat tot timpul.*[2] /.

Raportul de coordonare opozitivă poate fi urmat de un alt raport de coordonare : *Nu șade,*[1] / **ci** / *scrie*[2] / **și** / *citește.*[3] / (de un raport copulativ) etc.

La fel ca în coordonările adversativă (vezi mai înainte) și conclusivă (vezi mai departe), *în coordonarea opozitivă există o mai mare interdependență a propozițiilor în frază* în raport cu coordonările copulativă, disjunctivă și alternativă. Aceasta este *explicabilă prin poziția lor rigidă în frază* (schimbarea locului între ele duce la schimbarea sensului frazei). Să se compare : *Nu l-a ascultat,*[1] / **ci** / *a făcut după capul său.*[2] / cu *Nu a făcut după capul său,*[1] / **ci** / *l-a ascultat.*[2] / , ceea ce este cu totul altceva. Și aici este vorba de *o topică fixă* a propozițiilor. *Această interdependență apropie coordonarea opozitivă de subordonarea opozițională* (fără a se confunda cu ea), duce la o corespondență de sens cu aceasta. Între exemplul *Nu s-a dus acolo,*[1] / **ci** / *a rămas aici*[2], / și exemplul **În loc să** *se ducă acolo,*[1] / *a rămas aici.*[2] / există evident o identitate de înțeles.

Uneori, raportul de coordonare opozitivă se poate evidenția și nemarcat, prin juxtapunerea propozițiilor, cu ajutorul intonației, pauzei și punctuației. Și în acest caz, echivalența semantică cu subordonarea opozițională este destul de clară : *Nu ascultă,*[1] */ face după capul lui.*[2] */ — Nu ascultă,*[1] */* **ci** */ face după capul lui.*[2] */ —* **În loc să** *asculte,*[1] */ face după capul lui.*[2] */.*

5.1.2.4. *Coordonarea disjunctivă* exprimă *ideea de excludere* a uneia sau a mai multor posibilități, la alegere, puse în balanță cu ajutorul acțiunilor sau al stărilor exprimate de verbele-predicate din propoziții, în favoarea uneia singure ; ea unește deci propoziții prezentate de vorbitor ca *excluzându-se una pe cealaltă* din punctul de vedere al înțelesului. În acest scop, folosește conjuncțiile coordonatoare disjunctive *ori, sau* (singure sau repetate, în corelație, în fața fiecărei propoziții, sub aspectul unor formule corelative) și *fie* (folosită exclusiv repetat, în corelație).

Sunt coordonate disjunctiv următoarele unități sintactice :

— două propoziții principale (interogative) ; *Mănânci*[1] */* **ori** */ te joci ?*[2] */ —* **Ori** *mănânci,*[1] */* **ori** *te joci ?*[2] */ ; Cobori*[1] */* **sau** */ urci ? —* **Sau** *cobori,*[1] */* **sau** *urci ?*[2] */ ;*

— două propoziții secundare (subordonate) de același fel : *Îi e somn*[1] */ fiindcă e târziu*[2] */* **sau** */ fiindcă e obosit.*[3] */* (două circumstanțiale de cauză) ; *Vom conveni*[1] */* **fie** *să-l așteptăm,* [2] */* **fie** *să-i telefonăm.*[3] */* (două completive directe) ; **Mă** *gândesc*[1] */ că vine târziu*[2] */* **ori** */ că nu mai vine.*[3] */* (două completive indirecte) etc. ;

— o parte de propoziție sau o componentă a acesteia cu o propoziție secundară (subordonată) : *E ușor de zis*[1] */* **sau** */ să te lauzi.*[2] */* (un subiect cu o subiectivă) ; *Consideră-l neom*[1] */* **ori** */ cum vrei tu.*[2] */* (un element predicativ suplimentar cu o predicativă suplimentară) etc.

Uneori, raportul de coordonare disjunctivă poate fi urmat de un alt raport de coordonare : *Tu știi*[1] */* **sau** */ nu știi*[2] */* **și** */ atunci procedăm altfel.*[3] */* (de un raport copulativ) etc.

Alteori, acest raport se poate exprima combinat — prin juxtapunere și joncțiune, un rol deosebit avându-l aici intonația, pauza și punctuația. Astfel, în loc de **Sau** *culegi,*[1] */* **sau** *muncești ca și colegii tăi,*[2] */* **sau** *te joci ?*[3] */* se poate spune *Culegi*[1]*, / muncești ca și colegii tăi*[2] */* **sau** */ te joci ?*[3]*/ .*

Când conjuncțiile coordonatoare disjunctive *ori* și *sau* sunt folosite singure, între două propoziții, sau repetate în corelație, în fața fiecăreia, ideea de excludere dintre acestea este *ireductibilă* (vezi, în acest sens, exemplele de mai sus). Când însă sunt repetate în corelație, în fața a două propoziții coordonate — dintre care prima pozitivă, iar a doua negativă — urmate de o a treia tot pozitivă, ele *se apropie ca sens, până la confuzie*, de elementele introductive ale subordonatelor concesive: **Ori** *spune,*[1] / **ori** *nu spune,*[2] / *mi-e totuna.*[3] / (= **Chiar dacă** *spune,*[1] / **chiar dacă** *nu spune,*[2] / *mi-e totuna,*[3] /); **Sau vine,**[1] / **sau** *nu vine,*[2] / *puțin îmi pasă.*[3] / (= **Chiar dacă** *vine,*[1] / **chiar dacă** *nu vine,*[2] / *puțin îmi pasă.*[3]/) etc. Un asemenea sens apare *și când propozițiile sunt juxtapuse*, datorită intonației, pauzei și punctuației. Astfel, în loc de **Sau** *lucrezi,*[1] / **sau** *nu lucrezi,*[2] / *timpul trece.*[3] / se poate spune *Lucrezi,*[1] / *nu lucrezi,*[2] / *timpul trece.*[3] / (= **Chiar dacă** *lucrezi,*[1] / **chiar dacă** *nu lucrezi,*[2] / *timpul trecè.*[3] /).

Când conjuncția coordonatoare disjunctivă *fie* se repetă în corelație, în chip asemănător cu celelalte două, dar urmată imediat de conjuncția subordonatoare *că*, își pierde sensul de excludere în favoarea celui adverbial de precizare și formează cu aceasta din urmă o locuțiune conjuncțională subordonatoare concesivă, marcând relația de subordonare: **Fie că** *pleci,*[1] / **fie că** *nu pleci,*[2] / *mi-e indiferent.*[3] / (= **Chiar dacă** *plecì,*[1] / **chiar dacă** *nu pleci,*[2] / *mi-e indiferent.*[3] /).

Repetate în corelație, în fața mai multor propoziții coordonate, conjuncțiile *ori* și *sau* se apropie de *ideea de alternare a acțiunilor sau a stărilor* exprimate de verbele-predicate din propoziții, fără însă a se confunda cu acestea. Cu cât numărul propozițiilor coordonate disjunctiv e mai mare, cu atât sensul de excludere se diminuează în favoarea ideii de alternare. Să se compare **Ori** *citești,*[1] / **ori** *pictezi,*[2] / **ori** *te odihnești,*[3] / **ori** *te plimbi?*[4] / cu **Ba** *citești,*[1] / **ba** *pictezi,*[2] / **ba** *te odihnești,*[3] / **ba** *te plimbi?*[4] /

La fel ca în coordonările copulative (vezi mai înainte) și alternativă (vezi mai departe), *în coordonarea disjunctivă există o mai slabă interdependență a propozițiilor în frază* în raport cu coordonările adversativă, opozitivă sau conclusivă. Aceasta este *explicabilă prin poziția lor mobilă în frază* (schimbarea locului între ele nu duce la schimbarea sensului frazei). Să se compare: *Înveți*[1] / **sau** / *te*

joci?[2] / cu *Te joci*[1] / **sau** / *înveți?*[2] / ; **Sau** *înveți,*[1] / **sau** *te joci?*[2] / cu **Sau** *te joci,*[1] / **sau** *înveți?*[2] / — ceea ce înseamnă același lucru. În acest caz, se poate vorbi deci de *o topică liberă* a propozițiilor.

5.1.2.5. *Coordonarea alternativă* exprimă *ideea de alternare* a acțiunilor sau a stărilor exprimate de verbele-predicate din propoziții; ea unește deci propoziții prezentate de vorbitor ca *alternând una cu alta* din punctul de vedere al înțelesului. În acest scop, folosește adverbele *aci, acum, ba* și *când,* repetate în corelație, în fața fiecărei propoziții, sub aspectul unor formule corelative: *aci ... aci, acum ... acum, ba ... ba, când ... când.*

Sunt coordonate alternativ următoarele unități sintactice:

— două propoziții principale: **Aci** *apare,*[1]/**aci** *dispare.*[2]/ ; **Acum** *râde,*[1] / **acum** *plânge.*[2] / ; **Ba** *curge,*[1] / **ba** *se oprește.*[2]/ ; **Când** *plouă,*[1] / **când** *ninge.*[2] / ;

— două propoziții secundare (subordonate) de același fel: *Nu știa*[1] / *că* **aci** *spune una,*[2] / **aci** *spune alta.*[3] / (două completive directe); *Se mira*[1] / *că* **acum** *se luminează,*[2] / **acum** *se întunecă.*[3] / (două completive indirecte); *Dădea impresia*[1] / **când** *că-nțelege,*[2] / **când** *că nu pricepe nimic.*[3] / (două atributive); *Adevărul este*[1] / *că* **ba** *lucrează singur,*[2] / **ba** *lucrează cu colegii.*[3] / (două predicative) etc.;

— o parte de propoziție sau o componentă a acesteia cu o propoziție secundară (subordonată) de același fel: *S-a arătat* **aci** *înțelegătorilor,*[1] / **aci** *cum nu ne așteptam.*[2] / (un nume predicativ cu o predicativă); *Apare* **acum** *la fereastră,*[1] / **acum** *unde îngrijește florile.*[2] / (un complement circumstanțial de loc cu o circumstanțială de loc); *Discutăm* **ba** *despre ei,*[1] / **ba** *despre cine i-a trimis aici.*[2] / (un complement indirect cu o completivă indirectă); *Venea* **când** *cu el,*[1] / **când** *cu cei ce se ofereau.*[2] / (un complement circumstanțial sociativ cu o circumstanțială sociativă) etc.

Uneori, raportul de coordonare alternativă poate fi urmat de un alt raport de coordonare: **Aci** *se ivește soarele,*[1] / **aci** *norii acoperă cerul,*[2] / **însă** / *nu plouă.*[3] / (de un raport adversativ) etc.

Alteori acest raport se poate exprima *combinat — prin juxtapunere și prin joncțiune,* un rol deosebit avându-l aici intonația, pauza și punctuația. Astfel, în loc de **Ba** *aleargă,*[1] / **ba** *se joacă,*[2] / **ba** *se urcă în salcâmi după cuiburi,*[3] / **ba**

se duce cu copiii la scăldat.[4] / se poate spune *Aleargă,*[1] / *se joacă,*[3] / **ba** *se urcă în salcâmi după cuiburi,*[3] / **ba** *se duce cu copiii la scăldat.*[4] /

La fel ca în coordonările disjunctivă și copulativă (vezi mai înainte), *în coordonarea alternativă există o mai slabă interdependență a propozițiilor în frază* în raport cu coordonările adversativă, opozitivă sau conclusivă. Aceasta este *explicabilă prin poziția lor mobilă în frază* (schimbarea locului între ele nu duce la schimbarea sensului frazei). Să se compare : **Când** *vorbește*[1], / **când** *tace.*[2] / cu **Când** *tace,*[1] / **când** *vorbește.*[2] / — ceea ce înseamnă același lucru. Și în acest caz, este vorba de *o topică liberă* a propozițiilor.

5.1.2.6. *Coordonarea conclusivă* exprimă *ideea de urmare, de concluzie* ce decurge din acțiunea sau din starea exprimată de verbul-predicat din prima propoziție; ea unește deci două propoziții dintre care a doua este prezentată de vorbitor ca *o concluzie* a celei dintâi, din punctul de vedere al înțelesului. În acest scop, folosește conjuncțiile coordonatoare conclusive *deci* (cea mai frecventă) și *așadar*, precum și locuțiunile conjuncționale coordonatoare conclusive *prin urmare, în concluzie, în consecință, ca atare, drept care, drept urmare, (care) va să zică* (în limba vorbită).

Sunt coordonate conclusiv următoarele unități sintactice :

— două propoziții principale (frecvent) : *M-am înțeles cu ei,*[1] / **deci** / *mâine plecăm.*[2] / ; *Nu mai vine,*[1] / **așadar** / *nu-l mai așteptăm.*[2] / ; *Acum s-a întâmplat altceva,*[1] / **prin urmare** / *lucrurile se complică.*[2] / ; *Am salvat totul,*[1] / **în concluzie** / *sunt liniștit.*[2] / ; *I-a depășit cu un kilometru,*[1] / **în consecință** / *nu-l mai ajung.*[2] / ; *Au plantat și partea asta,*[1] / **ca atare** / *mai au puțin.*[2] / ; *Nu i-a găsit acasă,*[1] / **drept care** / *s-a întors la post.*[2] / ; *Oamenii au tăiat pădurea,*[1] / **drept urmare** / *au apărut terenurile degradate.*[2] / ; *Ne minte pe toți,*[1] / **(care) va să zică** / *nu e un om serios.*[2] / ;

— două propoziții secundare (subordonate) de același fel (mai rar) : *E greu*[1] / *să le faci pe toate,*[2] / **deci** / *să te împarți într-o mie*[3]. / (două subiective) ; *A plecat*[1] / *când se lumina de ziuă,*[2] / **prin urmare** / *când oamenii încă dormeau.*[3] / (două circumstanțiale de timp) etc. ;

— o parte de propoziție cu o propoziție secundară (subordonată) de același fel (mai rar) : *A venit la amiază,*[1] / **deci** / *când nimeni nu se aștepta.*[2] / (un complement circumstanțial de timp cu o circumstanțială de timp) ; *L-a calificat*

drept impulsiv,[1] / **în consecinţă** / *cum nu este în realitate.*[2] / (un element predicativ suplimentar cu o predicativă suplimentară) etc.

Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale coordonatoare conclusive pot sta fie înaintea, fie în interiorul, fie la sfârşitul propoziţiei ce reprezintă concluzia: *Am pregătit totul,*[1] / **deci** / *pot veni în orice zi* [2] / (*... pot veni* **deci** *în orice zi* sau *... pot veni în orice zi* **deci.**).

Uneori, este folosită ca o conjuncţie coordonatoare conclusivă şi *dar* („deci"), în mijlocul sau la sfârşitul propoziţiei a doua ce reprezintă concluzia: *Nu ştiţi mai nimic,*[1] / *puneţi* **dar** *mâna pe carte.*[2] / ; *Aşa nu mai merge,*[1] / *ne vom odihni* **dar.**[2] / Alteori, apare cu o asemenea valoare chiar conjuncţia *şi* („deci"); datorită sensului ei slab, se asociază cu *deci* sau cu *prin urmare*, care au rolul unor suporţi semantici în exprimarea raportului amintit. Astfel, de la *Am adunat tot materialul*[1] / **şi** / *putem începe.*[2] / se ajunge la *Am adunat tot materialul*[1] / **şi deci (şi prin urmare)** *putem începe.*[2] /

Nu trebuie să interpretăm ca locuţiune conjuncţională coordonatoare conclusivă structura *de aceea*. Sensul ei conclusiv este mult mai slab decât sensul cauzal, motiv pentru care e mai bine s-o considerăm locuţiune adverbială de cauză cu funcţie de complement, în seria *de aceea, de asta, de aia*, corelativ al subordonatelor circumstanţiale de cauză juxtapuse sau joncţionale: *M-am pregătit,*[1] / **de aceea** *mă prezint la examen.*[2] / = **Fiindcă** *m-am pregătit,*[1] / **de aceea** *mă prezint la examen.*[2] /

Şi raportul de coordonare conclusivă poate fi urmat uneori de un alt raport de coordonare: *Evit orice discuţie,*[1] / **ca atare** / *las lucrurile aşa*[2] / **şi** / *aştept un moment prielnic.*[3] / (copulativă); *Le-au adus pe toate,*[1] / **deci** / *începem lucrul*[2] / *sau mai amânăm o zi?*[3] / (disjunctivă) etc.

Alteori, acest raport se poate exprima *combinat — prin juxtapunere şi prin joncţiune*, un rol deosebit având-l intonaţia, pauza şi punctuaţia: *L-am anunţat,*[1] / *mi-am făcut datoria,*[2] / **prin urmare** / *nu-i înţeleg supărarea.*[3] / (= *L-am anunţat,*[1] / **deci** / *mi-am făcut datoria,*[2] / **prin urmare** / *nu-i înţeleg supărarea.*[3] /). Există situaţii când acest raport, exprimat prin juxtapunere, se apropie foarte mult de acela al subordonării condiţionale sau chiar temporale, confundându-se cu ele, ca în exemplul *Ţi-ai făcut datoria,*[1] / *eşti mulţumit.*[2] / (= *Ţi-ai făcut datoria,*[1] / **deci** /

ești mulțumit.[2] / = **Dacă** *ți-ai făcut datoria,* [1] / *ești mulțumit.*[2] / = **Când** *ți-ai făcut datoria,*[1] / *ești mulțumit.*[2] /

La fel ca în coordonările adversativă și opozitivă (vezi mai înainte), *în coordonarea conclusivă există o mai mare interdependență a propozițiilor în frază* în raport cu coordonările copulativă, disjunctivă și alternativă. Aceasta este *explicabilă prin poziția lor rigidă în frază* (schimbarea locului între ele duce la schimbarea sensului frazei). Să se compare fraza *M-am pregătit,*[1] / **deci** / *mă prezint la examen.*[2] / cu fraza *Mă prezint la examen,*[1] / **deci** / *m-am pregătit.*[2] /, în care concluzia e cu totul alta decât la prima. Și aici deci se poate vorbi de *o topică fixă* a propozițiilor. *Această interdependență apropie coordonarea conclusivă de subordonarea rezultativă (consecutivă),* care exprimă tot urmarea, consecința, rezultatul (fără a se confunda cu ea), duce la *o corespondență de sens cu aceasta* : *M-am pregătit,*[1] / **deci** / *mă prezint la examen.*[2] / = *M-am pregătit,*[1] / **încât** *mă prezint la examen.*[2] / Granița dintre coordonare conclusivă și subordonarea rezultativă (consecutivă) este evidentă mai ales când între cele două propoziții apare locuțiunea conjuncțională coordonatoare *așa că* (foarte apropiată ca sens de locuțiunea conjuncțională subordonatoare *așa încât,* cu care se confundă frecvent). Dacă comparăm fraza *M-am pregătit,*[1] / **așa că** / *mă prezint la examen.*[2] / cu fraza *M-am pregătit,*[1] / **așa încât** *mă prezint la examen.*[2] /, vom observa că apropierea de conținut merge până la echivalență.

Coordonarea în frază poate fi și *mixtă* (juxtapunere combinată cu joncțiune) : *Măsoară cu atenție,*[1] / *calculează*[2] / **și** / *taie bucăți egale.*[3] / (între propoziții principale) ; *Zice*[1] / *că nu știe,*[2] / *că n-a văzut nimic.*[3] / **dar** / *că are totuși ceva de spus.*[4] / (între propoziții subordonate) ; *Au venit el,*[1] / *cine-l reclamase*[2] / **și** / *cei ce depuneau ca martori.*[3] / (între o parte de propoziție și o subordonată corespunzătoare).

5.2. **Raportul (relația) de subordonare.** *Este un raport (o relație) sintactic(ă) de inegalitate* între două propoziții dintre care una o determină pe cealaltă, se subordonează ei, depinde de ea din punct de vedere sintactic-relațional. Cu alte cuvinte, în acest raport o propoziție e *subordonată* (cea care determină), iar cealaltă e *regentă* (cea care este determinată).

Scanned with OKEN Scanner

Raportul (relația) de subordonare se realizează, ca și cel (cea) de coordonare, tot prin două *mijloace* fundamentale : prin *juxtapunere* și prin *joncțiune* (de aici și cele două feluri de subordonare).

5.2.1. *Subordonarea prin juxtapunere (prin parataxă, asindetică)* este un mijloc rar folosit în frază ; ea este marcată cu ajutorul intonației, al pauzei, al punctuației (al virgulei, al punctului și virgulei, al celor două puncte, al liniei de pauză) și al corelativelor, în următoarele situații :

— în cazul subordonatelor **subiective** : *Pare-mi-se,*[1] / **mai fusese cândva acolo.**[2] / ; *E adevărat,*[1] / **lucrurile nu stau așa.**[2] / ; *Evident,*[1] / **nu are dreptate.**[2] / ; *De bună seamă,*[1] / **am așteptat sosirea lor.**[2] / etc. ;

— în cazul subordonatelor **completive directe** : *Știu* [1] / **vine chiar mâine.**[2] / ; *Să văd și cu,*[1] / **are destule exemplare ?**[2] / ; *Crede-mă,*[1] / **nu-ți vreau răul.**[2] / etc. ;

— în cazul subordonatelor **completive indirecte** : *Sunt sigur,*[1] / **nu se ține de cuvânt.**[2] / ; *S-a gândit*[1] / : / **nu are timp.**[2] / ;

— în cazul subordonatelor circumstanțiale **de timp** : **Vorbesc eu,**[1] / *atunci tu să taci.*[2] / ; **Zic eu „unu”,**[1] / *tu răspunzi „doi”.*[2] / ; **Își scutură norii faldurile,**[1] / *toate ogoarele se bucură.*[2] / etc. ;

— în cazul subordonatelor circumstanțiale **de cauză** : **N-a acordat atenția cuvenită,**[1] / *de aceea a greșit.*[2] / ; *Nu te teme,*[1] / **mai e timp.**[2] / ; *Să vii până la noi,*[1] / **ai uitat aici ceasul.**[2] / etc. ;

— în cazul subordonatelor circumstanțiale **de condiție** : **Ai carte,**[1] / *ai parte.*[2] / ; **Bine faci,**[1] / *bine găsești.*[2] / ; **Citești,**[1] / *știi multe.*[2] / etc. ;

— în cazul subordonatelor circumstanțiale **concesive** : **A apărut soarele,**[1] / *totuși este frig.*[2] / ; **Spună orice,**[1] / *eu nu-l cred.*[2] / etc. ;

— în cazul subordonatelor circumstanțiale **de consecință** : *S-a urcat atât de sus,*[1] / **abia îl mai văd.**[2] / ; *Cântă așa de tare*[1] / — / **tremură perdelele.**[2] / etc.

5.2.2. *Subordonarea prin joncțiune (prin hipotaxă)* este mijlocul cel mai răspândit și cel mai important din frază. Se realizează cu ajutorul conjuncțiilor și al locuțiunilor conjuncționale subordonatoare, al pronumelor și al adjectivelor relative și nehotărâte cu funcție de relație, al adverbelor relative și nehotărâte cu funcție de relație, în

Scanned with OKEN Scanner

următoarele situații :

— între o propoziție subordonată necircumstanțială și regenta ei : *E bine*[1] / **să** *muncești.*[2] / (între subiectiva 2 și regenta 1) ; *Asta înseamnă*[1] / **că** *nu e bună.*[2] / (între predicativa 2 și regenta 1) ; *A luat stofa*[1] / **care-i** *plăcea.*[2] / (între atributiva 2 și regenta 1) ; *Să vedem*[1] / **ce** *calități are.*[2] / (între completiva directă 2 și regenta 1) ; *Nu s-a gândit*[1] / **unde** *să le așeze.*[2] / (între completiva indirectă 2 și regenta 1) ; *Lucrarea asta este făcută*[1] / **de cei ce** *se pricep.*[2] / (între completiva de agent 2 și regenta 1) : *Îl privesc*[1] / **cum** *aleargă.*[2] / (între predicativa suplimentară 2 și regenta 1) ;

— între o propoziție subordonată circumstanțială și regenta ei : *Nu-l pot ridica,*[1] / **deși** *este mic.*[2] / (între concesiva 2 și regenta 1) ; *N-a vorbit,*[1] / **pentru că** *n-a vrut.*[2] / (între cauzala 2 și regenta 1) ; *Se plimbă*[1] / **cu cine** *dorește.*[2] / între sociativa 2 și regenta 1) ; *Obține-le*[1] / **prin oricine** *ți le oferă.*[2] / (între instrumentala 2 și regenta 1) ; *Treci pe la noi*[1] / **oricând** *poftești.*[2] / (între temporala 2 și regenta1) etc.

5.2.3. Raportul (relația) de subordonare prin joncțiune se mai poate clasifica și în funcție de alte criterii, pe lângă cel (cea) al (a) mijloacelor lui(ei) de realizare, prezentat(ă) mai sus. Astfel :

a) *în funcție de numărul regentelor* : subordonare *unică* (cu o singură regentă) și subordonare *dublă* sau *multiplă* (cu două sau mai multe regente coordonate una cu alta sau subordonate una alteia) : *E plăcut*[1] / **să** *pescuiești,*[2] / (subiectiva 2 are regenta 1) ; *Așează-le*[1] / **cum** *dorești.*[2] / (modala 2 are regenta 1) etc. — *Du-te acasă*[1] / *și* / *te odihnește,*[2] / **pentru că ești obosit.**[3] / (cauzala 3 are regentele 1 și 2, principale coordonate) ; **Dacă vrei miezul**[1], / *trebuie*[2] / *să spargi coaja.*[3] / (condiționala 1 are regentele 2 — principală, și 3 — subiectivă) etc.

b) *în funcție de tipul subordonatei* : subordonare *necircumstanțială* (cu subordonate necircumstanțiale) și subordonare *circumstanțială* (cu subordonate circumstanțiale) : *Îi convine*[2] / **să vorbească.**[2] / (cu o subiectivă) ; *Îi aud*[1] / **cum vociferează.**[2] / (cu o predicativă suplimentară) etc. — *Vorbea*[1] / **ca și cum nu se întâmplase nimic.**[2] / (cu o modală comparativă ireală) ; *Nu mai stau*[1], / **fiindcă e prea târziu.**[2] / (cu o cauzală)etc.

c) *în funcție de calitatea propoziției regente* : subordonare *de gradul I* (când subordonata depinde de o regentă

principală) și subordonare *de gradul al II-lea* (când subordonata depinde de o regentă subordonată) : *Mă întreabă*[2]/ **dacă vin și eu.**[2] / (cu o completivă directă) ; **Deși e întuneric,**[1] / *ne putem orienta.*[2] / (cu o circumstanțială concesivă) etc. — *Lucrurile nu stau bine,*[1] / *din moment ce el s-a hotărât* [2] / **să nu participe.**[3] / (cu o completivă indirectă) ; *Mi-a comunicat* [1] / *că vine* [2] / **când termină inspecția.**[3] / (cu o circumstanțială de timp) etc.

d) *în funcție de felul în care se face legătura subordonatei cu regenta ei* : subordonare *directă* (concretă, obișnuită, în planul real al frazei, dinspre subordonată către regentă) și subordonare *indirectă* (abstractă, presupusă în planul logic al frazei, dedusă din frază, cu o propoziție regentă presupusă) : *Se spune* [1] / **că a mai fost pe aici.**[2] / (subordonare directă între subiectiva 2 și regenta 1) ; *Le-a făcut*[1] / **cum s-a priceput.**[2] / (subordonare directă între circumstanțiala de mod 2 și regenta 1) etc. — *Tu când ai de gând* [1] / *să-mi achiți datoria aceea,*[2]/ **pentru că nu dai nici un semn.**[3]/ (subordonare indirectă între circumstanțiala cauzală 3 și regenta presupusă *Te întreb)* ; — *Am vorbit cu omul,*[1] / **dacă-l cunoști,**[2] / *și* / *mi-a promis.*[3] / (subordonare indirectă între propoziția incidentă 2 și regenta presupusă *nu știu)* etc.

5.3. **Raportul (relația) apozitiv(ă) sau apozițional(ă)** între propoziția apozitivă, care explicitează conținutul unei alte propoziții, și propoziția explicitată. Se realizează prin juxtapunere și se evidențiază prin topică, pauză, intonație și punctuație : *Eu îți spun un lucru*[1] / : / **nu asculta de el.**[2] / ; *A observat ceva*[1] / : / **că oamenii uită repede binele.**[2] / ; *Ar mai avea o problemă* [1] / : / **să-și vadă băiatul cu examenul luat.**[2] / ; *Vrea* [1] / *să știe asta* [2] / : / **ce se întâmplă la voi.**[3] / etc.

6. Construcții (procedee) sintactico-stilistice în structura propozițiilor din frază și în structura frazelor *

Ca și în structura propoziției, întâlnim și în structura frazei construcții (procedee) de factură sintactico-stilis-

* Pentru înțelegerea mai temeinică a acestor construcții vezi și pct. 7 din capitolul A „Noțiuni generale", secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției".

tică, cu aspectul unor comunicări incomplete din punct de vedere formal, dar suficiente ca înțeles. Acestea sunt : *elipsa* (cu especiele ei : *subînțelegerea* și *suspensia*), *izolarea*, *repetiția* (cu aspectul ei : *tautologia*) și *anacolutul*. Ele apar mai ales în limba română vorbită.

6.1. **Elipsa** în frază presupune omiterea, de către vorbitor sau autor, a unor structuri gramaticale sau elemente neexprimate mai înainte, pe care acesta le are permanent în minte și pe care le intuiește și interlocutorul sau cititorul, datorită contextului în care se face comunicarea (datorită intonației, pauzei, mimicii și gesturilor), iar în scris și datorită topicii și punctuației corespunzătoare. Elipsele în frază sunt *elipse gramaticale*, determinate de nevoia de conciziune și de expresivitate a vorbitorului sau a autorului în formularea frazelor. Astfel, sunt elipse în fraze :

— *elipsa unor predicate verbale* din propozițiile principale regente sau coordonate (în relatări) : *Încotro te uiți,*[1] / **numai lanuri de grâu.**[2] / **(vezi)** ; **Pe teren o hărmălaie** (era),[1] / *de nu mai înțelegeai nimic.*[2] / ; *Îl strigă*[1] / *și* / **el nicăieri.**[2] / **(nu este)** ;

— *elipsa verbului copulativ* (simultană cu a subiectului) din structura unui predicat nominal al unei subordonate circumstanțiale concesive, din care au fost exprimate conjuncția subordonatoare specifică *deși* și numele predicativ : **Deși scund,**[1] / *ajungea la mere.*[2] / ; *(Deși* **era scund,** . . .) ; **Deși paznic,**[1] / *n-a simțit hoții*[2]. / *(Deși* **era paznic,** . . .) ;

— *elipsa predicatului verbal* (simultană cu a subiectului corespunzător(într-o frază cu caracter aforistic : *Iarna, car*[1] / *și* / *vara, sanie.*[2] / (> *Iarna* **omul face** *car*[1] / *și* / *vara* **omul face** *sanie.*[2] /) ;

— *elipsa verbului auxiliar morfologic* (simultană cu aceea a subiectului) din structura predicatului verbal exprimat prin locuțiuni verbale (tot într-o frază cu caracter aforistic) : *La pomană, năvală*[1] / *și* / *la război, înapoi.*[2] / *(La pomană* **omul dă năvală**[1] / *și* / *la război* **omul dă înapoi.**[2] /) ;

— *elipsa predicatului verbal* într-o frază descriptivă : *Nici un zbor în atmosferă,*[1] / *pe zăpadă nici un pas.*[2] / — Vasile Alecsandri (. . . **nu există** . . .[1] / . . . **nu există**...[2] /) ;

— *elipsa unei conjuncții sau a unei locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (concesive sau cauzale), marcată prin intonație specifică, pauză cu punct, iar uneori prin corelativ : *I-aș fi putut refuza.*[1] / *M-am dus* **totuși** *până acolo.*[2] / ; (= **Deși** *i-aș fi putut refuza*[1], *m-am dus totuși până acolo.*[2] /) *Nu te supăra.*[1] / *Nu ai dreptate.*[2] / (= *Nu te supăra,*[1] / **pentru că** *nu ai dreptate.*[2] /). *Structura unor propoziții actuale*, în care există complemente circumstanțiale (de loc sau de timp) sau elemente predicative suplimentare, este rezultatul elipsei unor propoziții subordonate (cu predicate verbale exprimate prin verbe cu sens de existență, ca *a se afla, a se găsi, a exista, a fi* — sau cu predicate nominale), din care n-au mai rămas decât complementele și elementele predicative suplimentare amintite : *L-am visat* **undeva.** (de la : *L-am visat*[1] / **că era undeva.**[2] /) ; *Îl credeam* **acasă.** (de la : *Îl credeam*[1] / **că se află acasă.**[2] /) ; *Mă văd* **cu ani în urmă.** (de la : *Mă văd*[1] / **când mă găseam cu ani în urmă.**[2] /) ; *Mi te-am închipuit* **acolo atunci.** (de la : *Mi-am închipuit*[1] / **că te aflai acolo atunci.**[2] /) ; *Îl credeam* **deștept.** (de la : *Îl credeam*[1] / **că este deștept.**[2] /) ; *L-am visat* **bolnav.** (de la : *L-am visat*[1] / **că e bolnav.**[2] /) ; *Te socoteam* **prieten.** (de la : *Te socoteam*[1] / **că-mi ești prieten.**[2] /) etc. De asemenea, *structura unor expresii actuale*, gramaticalizate, în care există foste adverbe relative (de loc, de timp sau de mod), este tot rezultatul elipsei unor propoziții subordonate (completive directe), la care interlocutorii au renunțat cu timpul, pentru a evita repetarea în răspunsuri a structurilor folosite de vorbitori și pentru a concentra exprimarea : *n-am încotro* (de la : *N-am*[1] / **încotro s-o iau.**[2] /), *n-am unde* (de la : *N-am*[1] / **unde să merg.**[2] /), *n-am când* (de la : *N-am*[1] / **când să le fac.**[2] /), *n-am cum* (de la : *N-am*[1] / **cum să le fac.**[2] /). În același mod se explică și *structura altor expresii cristalizate*, care prin folosire s-au izolat complet de propozițiile cu care au fost inițial în contact : *Ei și?* (de la : — *O să vină iar cu amenințări.* — **Ei și** *ce-o să fie*[1] / *dacă va veni iar cu amenințări?*[2] /) ; *N-ai decât!* (de la : — *Am să te reclam!* — **N-ai decât**[1] / *să mă reclami.*[2] /) ; *Ce vorbești!* (de la : — *Ți-arăt eu ție!* — **Ce vorbești**[1] / *că-mi arăți tu mie?*[2] /). Chiar și *locuțiunile adjectivale* din dialectul moldovean — *ca acela* și *ca aceea* — se explică tot prin elipsa unor propoziții subordonate (atributive) : *Și unde nu dă un ger* **ca acela,**[1] /

Scanned with OKEN Scanner

de crăpau pietrele.[2] / (de la : ... *un ger* **ca acela** [1] / *pe care-l știm toți.*[2] /) ; *Și face o trebușoară* **ca aceea,**[1] / *că s-a dus vestea.*[2] / (de la ... *o trebușoară* **ca aceea** [1] / *pe care-o cunoaștem toți.*[2] /).

6.1.1. *Subînțelegerea* în frază este o elipsă care presupune omiterea unor unități gramaticale sau de relație, deoarece au mai fost exprimate anterior sau după aceasta (subînțelegere prin reluare și prin anticipare) sau pentru că pot fi deduse din context. Sunt subînțelese în frază :

a) *unele predicate verbale* (simultan cu subiectul) :

— în subordonate completive directe sau subiective, coordonate, fiecare dintre ele având un mijloc specific de introducere (e o subînțelegere prin anticipare sau prin reluare) : *Nu (se) știe* [1] / **când,**[2] / **unde,**[3] / *și* / *cum se va organiza întâlnirea.*[4] / (...[1] / *când* **se va organiza întâlnirea,**[2] / *unde* **se va organiza întâlnirea.**[3] /) ; *Nu (se) știe* [1] / *cine a făcut asta,*[2] / **când**[3] / *și* / **de ce.**[4] / (...[2] / *când* **a făcut asta**[3] / *și* / *de ce* **a făcut asta.**[4] /) ;

— în subordonate concesive (e o subînțelegere prin reluare) : *A observat acest lucru,*[1] / **deși cam târziu.**[2] / (...,[1] / *deși* **a observat** *cam târziu.*[2] /) ;

— într-o propoziție nominală dezvoltată, coordonată prin juxtapunere, înaintea unei enumerări, în locul marcat de cele două puncte (e o subînțelegere prin reluare) : *Pentru el a luat o minge* [1] / ; / **pentru tine : creioane, caiete și un stilou.**[2] / (...,[1] / ; / *pentru tine* **a luat** *creioane, caiete și un stilou.*[2] /) ;

— într-o propoziție nominală dezvoltată, coordonată copulativ cu prima (e o subînțelegere prin reluare) : *Pe crengi făceau tumbe* [1] / **și** / *pe garduri salturi.*[2] / (... / *și* / *pe garduri* **făceau** *salturi.*) ;

— într-o propoziție nominală dezvoltată, coordonată adversativ cu prima (e o subînțelegere prin reluare) : *Pe gheață alunecau ușor,*[1] / **însă** / *pe zăpadă mai greu.*[2] / (...[1] / *însă* / *pe zăpadă* **alunecau** mai greu.[2]/) ;

— într-o propoziție nominală dezvoltată, coordonată tot prin reluare) : *Unii ziceau așa,*[1] / *alții altfel*[2]. / (...,[1] / *alții* **ziceau** *altfel.*[2] /) ;

— într-o propoziție negativă coordonată (prin juxtapunere cu valoare adversativă sau disjunctivă) cu o pro-

poziție pozitivă (e o subînțelegere prin reluare, iar predicatul verbal eliptic e reprezentat prin negația *nu)* : *Eu vorbesc,*[1] / *tu* **nu.**[2] / (. . .,[1] / *tu* **nu vorbești.**[2]/) ; *Parcă plouă,*[1]/ *dar* / **nu.**[2] / (. . .,[1] / *dar* / **nu plouă.**[2] /) ; *Vine* [1] / *sau* / **nu**? [2] / (. . .[1] / *sau* / **nu vine.**[2] /) ;

— într-o propoziție pozitivă sau negativă coordonată (prin juxtapunere cu valoare adversativă sau prin joncțiune adversativă) cu o propoziție negativă sau pozitivă (e o subînțelegere prin reluare, iar predicatul verbal eliptic e reprezentat prin adverbele *da* sau *nu)* : *El nu citește,*[1] / *eu* **da.**[2] / (. . .,[1] / *eu* **citesc.**[2] /) ; *Eu mănânc,*[1] / *tu însă* **nu.**[2] / (. . .,[1] / *tu însă* **nu mănânci.**[2] /) ;

— într-o propoziție negativă coordonată alternativ cu prima (are predicatul verbal eliptic reprezentat prin negația *nu)* : **Aci** *spune ceva serios,*[1] / **aci** *nu.*[2] / (. . .,[1] / *aci* **nu spune**. . .[2]/) ; **Când** *se comportă ca oamenii,*[1] / **când** *nu.*[2] / (. . .,[1] / *când* **nu se comportă** *ca oamenii.*[2]/) ;

b) *auxiliarul morfologic din predicatul verbal,* în propoziții coordonate cu alte propoziții, care au predicate diferite, dar exprimate toate prin forme de perfect compus (e o subînțelegere prin reluare) : *Am ambalat,*[1] / **legat**[2] / *și* / **sigilat** *aceste lucruri.* / (. . .,[1] / **am legat** [2] / *și* / **am sigilat** *aceste lucruri.*[2]/) ;

c) *verbul copulativ sau numele predicativ din predicatul nominal,* în propoziții coordonate (prin juxtapunere cu valoare adversativă sau prin joncțiune adversativă) cu predicate nominale care au nume predicative diferite sau verbe copulative la forme diferite — afirmative sau negative (e o subînțelegere prin reluare) : *Părerea ta este asta,*[1] / *a mea* **alta.**[2] / (. . .,[1] / *a mea* **este alta.**[2] /) ; *Ei nu sunt atenți,*[1] / *dar* / *aceștia* **sunt.**[2] / (. . .,[1] / *dar* / *aceștia* **sunt atenți.**[2]/) ;

d) *unele complemente,* în propozițiile deliberative coordonate (e o subînțelegere din context) : *Pune pușca la ochi*[1] / *și* / . . .*să apese,*[2] / *să nu apese*?[3] / (. . . **pe trăgaci.**) ; în propoziții principale sau subordonate, cu predicate diferite (e o subînțelegere prin reluare, simultană cu aceea a verbului auxiliar) : **L-am** *ajutat*[2] / *și* / *îndrumat tot timpul.*[2] / (. . .[1] / *și* / **l-am** *îndrumat* . . .[1] / ; *Îndată ce* **le-am** *primit*[1] / *și* / *citit,*[2] / *le-am expediat.*[3] / (. . .[1] / *și* / **le-am** *citit*[2] . . .) ;

e) *elementele introductive identice (conjuncționale, pronominale sau adverbiale) ale subordonatelor coordonate* (e o subînțelegere prin reluare :) *I-a spus* [1] / **că** *are* [2] / *și* /*-i va da unul.*[3] / (. . .[2] / *și* / **că**-*i va da unul.*[3] /) ; *Nu vine*[1] / **pentru că** *nu are timp*[2] / *și* / *n-a redactat nimic.*[3] / (. . .[2] / *și* / **pentru că** *n-a redactat nimic.*[3] /) ; *Are un copil* [1] / **care** *cântă* [2] / *și* / *se joacă toată ziua.*[3] / (. . .[2] / *și* / **care** *se joacă toată ziua.*[3] /) ; **Când** *a ajuns aici*[1] / *și* / *a văzut asta,*[2] / *s-a înapoiat acasă.*[3] / (. . .[1] / *și* / **când** *a văzut asta,*[2] / . . .) ;

f) *componentele conjuncțiilor subordonatoare compuse sau ale locuțiunilor conjuncționale subordonatoare*, în propoziții subordonate coordonate (e o subînțelegere prin reluare) : *M-am dus la el*[1] / **ca să**-*i spun* [2] / *și* / **să**-*i cer sfatul.*[3] / (. . .[2] / *și* / **ca să**-*i cer sfatul.*[3]/) ; **În caz că**-*l întâlnești* [1] / *și* / **că** *vorbești cu el,*[2] / *mă anunți și pe mine.*[3] / (. . .[1] / *și* / **în caz că** *vorbești cu el,*[2] / . . .).

6.1.2. *Suspensia* în frază este o elipsă cu caracter afectiv, care presupune întreruperea intenționată a șirului comunicării de către vorbitor sau autor, datorită emoției personale sau intenției sale de a-l lăsa pe interlocutor sau pe cititor să deducă singur, cu aproximație sau precis (când se bazează pe subînțelegere), restul comunicării. Este însoțită frecvent de o intonație specifică, de gesturi și de mimică, corespunzătoare conținutului presupus al acesteia. Ea evidențiază ritmul lent de gândire și de vorbire al cuiva. Este marcată în scris prin punctele de suspensie, care notează o pauză mare. Constatăm în frază următoarele suspensii :

— *suspensia predicatului verbal sau a predicatului nominal* într-o propoziție principală, regentă față de o subordonată condițională paratactică (în fraze cu caracter aforistic, bazată pe subînțelegere) : *Muncești,*[1] / *ai* [2] / ; / *nu muncești,*[3] / . . .[4] / (. . .,[3] / **nu ai.**[4]/) ; *Ești om drept,*[1] / *ești stimat* [2] / ; / *nu ești om drept,* [3]/ . . .[4]/ (. . .,[3]/ **nu ești stimat.**[4]/) ; *Te străduiești,*[1] / *o scoți la capăt,*[2] / *nu te străduiești,*[3]/ . . .[4]/ (. . .,[3]/ **n-o scoți la capăt.**[4]/) ; *Ești pregătit,*[1] / *ești bun,*[2] / ; / *nu ești pregătit,*[3] / . . .[4]/ (. . .[3]/ **nu ești bun.**[4]/) ;

— *suspensia predicatului verbal sau a predicatului nominal* într-o propoziție principală coordonată conclusivă

(concluzia unui raționament) : *Numai omul gândește. Animalele nu gândesc, prin urmare* ... (... **animalele nu sunt oameni.**) ; *Omul este muritor. Noi suntem oameni, deci* ... (... **noi suntem muritori.**) ;

— *suspensia predicatului verbal sau a predicatului nominal* într-o subordonată circumstanțială condițională : *Ascultă-mă,*[1] / *că*[2] / **de nu ...,** [3]/ *o s-o pățești.*[2] / (... **de nu mă asculți, ...**) ; *Fii corect,*[1] / *că*[2] / **de nu ...,** [3]/ *o să ai neplăceri.*[2] / (... **de nu ești corect ...**) ;

— *suspensia predicatului verbal* într-o propoziție subordonată cauzală : *El lucrează mereu,*[1] / **că altfel ...**[2] / (... **nu s-ar descurca.**[2]/) ; *E cuminte,*[1] / **fiindcă altminteri ...**[2] / (... **ar fi pedepsit.**[2]/) ;

— *suspensia complementului* (în propoziția principală, regentă a unei condiționale juxtapuse, dintr-o frază cu caracter de reflecție) : *Ai copii,*[1] / **ai ...**[2] / (**necazuri, griji, greutăți, probleme, bucurii** etc.) ;

— *suspensia clementului predicativ suplimentar* (simultană cu aceea a predicatului) în propoziții coordonate prin juxtapunere : *Acum vine râzând,*[1] / *mâine ...*[2] / (... **vine plângând.**[2] /) ;

— *suspensia unei propoziții principale coordonate* adversative, copulative sau juxtapuse (cu valoare copulativă) și a conjuncției coordonatoare, într-o frază cu caracter aforistic : *Lupul părul-și schimbă*[1] / ...[2] / (...[1] / **dar** / **năravul ba.**[2]/) ; *Vorbești de lup*[1] / ...[2] / (...[1] / **și** / **lupul la ușă.**[2]/) ; *Prinde orbul*[1] / ...[2] / (...[1] / **și** / **scoate-i ochii.**[2]/) ;

— *suspensia unei propoziții principale, regentă* a unei subordonate subiective (în fraze cu caracter aforistic) : *Cine se scoală de dimineață*[1] / ...[2] / (...**departe ajunge.**[2]) ; *Cine aleargă după doi iepuri*[1] / ...[2] / (...*nu* **prinde niei unul.**[2]/) ;

— *suspensia unei propoziții principale, regentă* a unei subordonate predicative, cu predicatul nominal subînțeles (în fraze cu caracter aforistic) : *Cum e turcul*[1] / ...[2] / (... **este și pistolul.**[2]/)

— *suspensia unei propoziții principale, regentă* a unei subordonate atributive (într-o frază cu caracter aforistic) : *Găina*[1] / *care cântă seara*[2] / ...[1] / (... **dimineața n-are ou.**[1] /) ; *Câinele*[1] / *care latră*[2] / ...[1] / (...**nu mușcă.**[1]/) ;

— *suspensia unei propoziții principale, regentă* a unei subordonate circumstanțiale de mod (în fraze cu caracter aforistic) : *Cum îți vei așterne,*[1] / ...[2] / (... **așa vei dormi.**[2]/) ; *Cum măsori,*[1] / ...[2] / (... **așa ți se va măsura.**[2]/) ;

— *suspensia unei propoziții principale, regentă* a unei subordonate circumstanțiale condiționale sau a unui grup de propoziții subordonate : — *Băicte, munca e legea vieții. Dacă muncești,*[1] / ...[2] / (... **te descurci, poți**[2] / **să te descurci**[3] /, **poți**[2] / **să ai**[3] / **ce vrei**[4] / etc.). O asemenea suspensie este frecventă în frazele cu caracter aforistic, cunoscute și de interlocutori sau de cititori : *Bine faci*[1] / ...[2] / (...,[1] / **bine găsești.**[2] /) ;

— *suspensia unei propoziții subordonate circumstanțiale cauzale* (într-o frază cu caracter aforistic) : *Lac să fie,*[1] / ...[2] / (... *că* **broaște sunt.**[2] / ; *Tu să fii sănătos,*[1] / ...[2] / (... **că bolelele curg.**[2]/ ;) *Distrează-te, tinere,*[1] / ...[2] / (... **că viața e scurtă.**[2]/) ;

— *suspensia unui grup de propoziții subordonate : Ai procedat bine*[1] / *că nu le-ai spus,*[2] **pentru că ...,**[3] / (... **dacă le-ai fi spus,**[4] / **ar fi fost rău.**[3] /) ; *I-am primit*[1] / *cum se cuvine,*[2] / **cu toate că ...**[3] / (... **voi habar n-aveți**[3] / **ce fel de oameni sunt.**[4] /).

Când vorbitorul sau autorul lasă pe interlocutor sau pe cititor să subînțeleagă ce-ar fi vrut să spună în încheiere, *suspensia are caracter definitiv* (vezi exemplele de până aici). Când însă vorbitorul sau autorul își continuă comunicarea, *suspensia are caracter momentan* (provizoriu) : *Și cum era o lună ca ziua și mirosea liliacul ... am petrecut o seară ... să-l întrebi pe el ...* — I. Al. Brătescu-Voinești.

Caracterul definitiv al suspensiei se evidențiază și atunci când interlocutorul este întrerupt de vorbitor : — *Dar noi suntem numai nouăsprezece și asta-i o oaste întreagă, observă unul ; cum se ...* — *Taci, mucosule!* îl curmă bătrânul. — C. Negruzzi ; — *Uite ce e, cucoană,* — *zice conductorul* — *trebuie să plătiți un bilet ...* — *Să mai plătim? n-am plătitără o dată?* — I. L. Caragiale.

Suspensiile reflectă în unele cazuri o vorbire incoerentă ce trădează incultura personajului literar : ... *adică vreau să zic, da, ca să fie moderați ... adică nu exagerațiuni!*

... într-o chestiune politică ... și care, de la care atârnă viitorul, prezentul și trecutul țării ... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte ... încât vine aici ocazia să întrebăm pentru ce? ... — I. L. Caragiale.

Alteori, când suspensiile înlocuiesc un răspuns ce s-ar exprima în mod obișnuit prin mimică, punctele de suspensie ce le reprezintă sunt însoțite de semnul întrebării sau al exclamării: — *La cine credeți că m-am gândit eu acuma, când ai întrebat dumneata întâi: Frate, ce s-o fi făcut Costică? — ? ... — La Costică, domnule ... — Dar ce e mai frumos e că n-am sfanț, monșer! ... — !!... — ... Adică vorba vine că n-am sfanț.* — I. L. Caragiale.

6.2. **Izolarea** în frază este un procedeu sintactic, prin care vorbitorul sau scriitorul evidențiază legătura mai slabă dintre propozițiile apozitive și propozițiile în care se află termenul explicat, dintre propozițiile subordonate și regentele lor, cu ajutorul intonației mai înalte a propozițiilor care conțin termenul explicat (în cazul apozitivelor) și a propozițiilor regente (în cazul subordonatelor), al pauzei și al semnelor de punctuație (virgula, două puncte sau punctul), în funcție de conținutul comunicării și de importanța pe care acesta o acordă propozițiilor subordonate din cadrul ei. Pot fi izolate majoritatea propozițiilor subordonate, precum și propozițiile apozitive. Astfel: *atributivele explicative (În pădurile acestea cresc multe feluri de arbori*[1] */*, */* **al căror lemn e valorificat de fabrica din apropiere.**[2] */*), circumstanțialele *de loc* (**Unde a fost fixat semnul**[1] */*, */ acolo se vor opri.*[2] */*), circumstanțialele *de timp* (**Când ne veți el ema**[1] */*, */ atunci vom veni.*[2] */*), circumstanțialele *de mod* (**Cum cad nucile toamna**[1] */*, */ așa cădeau pietrele.*[2] */*), circumstanțialele *de cauză (Nu admitea nici o întârziere*[1] */* , */* **fiindcă asta ar fi compromis totul.**[2] */*), circumstanțialele *de scop* (**Ca să nu se supere pe el**[1] */*, */ copilul a pus lucrurile la loc.*[2] */*), circumstanțialele *de condiție* (**Dacă vii mai devreme**[2] */* , */ pune tu oala la fiert.*[2] */*), circumstanțialele *de concesie (Nu ne vom plictisi*[1] */* , */* **deși vom aștepta două ore.**[2] */*), circumstanțialele *de consecință (Copitele cailor loveau atât de tare pietrele*[1] */* , */* **încât acestea scăpărau în noapte.**[2] */*), circumstanțialele de relație (**În ceea ce ne privește pe noi**[1] */* , */ toate acestea sunt bune.*[2] */*), circumstanțialele *de opoziție (Tânărul a pornit singur pe*

munte [1] / , / **în loc să asculte de sfaturile lui.** [2] /), circumstanțialele *de cumul* (**După ce că a plouat toată ziua** [1] / / *acum mai și ninge.* [2] /), *apozitivele* (*De mult îl muncise un gând* [1] / : / **să realizeze lucrarea.** [2] /

Tot propoziții izolate sunt și propozițiile subordonate intercalate între componentele regentelor (vezi, în acest sens, mai înainte, pct. 3.4.1.) (în această categorie intră atributivele explicative, circumstanțialele de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție, de concesie, de instrument, de relație, de opoziție, de cumul și predicativele suplimentare).

Și propozițiile sau frazele incidente apar ca niște propoziții izolate de restul comunicării prin virgule, linii de pauză sau paranteze (vezi, în acest sens, pct. 3.4.2 și 4.5.1. mai înainte).

Pentru a evidenția sensul unei propoziții coordonate sau subordonate sau chiar al unei apozitive, vorbitorii și scriitorii (uneori chiar creatorii operelor folclorice) izolează aceste propoziții *prin pauză* și *punct* de coordonata anterioară, de regenta din frază sau de propoziția explicitată, dându-le aparența unor propoziții independente din punct de vedere formal. Procedeul este cunoscut sub numele de *izolarea coordonatelor*, de *izolarea subordonatelor* și de *izolarea apozitivelor* și el creează adesea greutăți în analiza sintactică a frazei (vezi, în acest sens, mai înainte, și pct. 4.5.1. și 4.5.2. din subcapitolul 4. „Tipurile de fraze și punctuația lor"). Fragmentată astfel, *în scopuri stilistice*, unitatea frazei trebuie refăcută când se face analiza sintactică a acesteia. Iată două exemple cu propoziții coordonate și cu propoziții subordonate izolate astfel de către vorbitori: *Pașii erau egali, nu trădau nimic din emoția care îl stăpânea.* **Dar pe fața lui puteai citi o mâhnire profundă.** (izolarea propoziției principale coordonate adversative), *Sunt sigur că nu mă înșel.* **Că aici există posibilități nebănuite.** (izolarea completivei indirecte). Acest tip de izolare este întâlnit *și la nivel contextual*, când o frază începe cu o conjuncție coordonatoare *(și, iar, dar, însă, deci)* sau când un grup de propoziții, cu aparență de frază, începe cu o conjuncție subordonatoare *(căci, că)*, marcând astfel *o coordonare sau o subordonare contextuală* cu o altă frază anterioară sau cu un alt grup anterior de propoziții cu

aspect de frază (chiar dacă nu întotdeauna este atât de clar cu care propoziție din fraza anterioară sau din grupul anterior se face coordonarea sau subordonarea primei propoziții din fraza sau din grupul de propoziții exprimat). De exemplu : *Răsufletul oamenilor ce dormeau începu să se audă mai desluşit ; câte un suspin adânc scăpa uneori, ca un geamăt al vântului.* **Şi** *deodată, pe deasupra, un şuier îi făcu să ridice capetele.* — Emil Gârleanu ; *Pe urmă-i culege ştevie de dincoace şi fă acolo o ciorbă, că altceva nu mai e...* **Că** *astă iarnă au băgat în ei un porc de mai bine de-o sută de kilograme...* — Marin Preda etc.

6.3. **Repetiția** în frază este o construcție simetrică, alcătuită din doi sau mai mulți termeni, reprezentați printr-o unitate sintactică (mai ales predicat) sau printr-o componentă a acesteia, folosită de două sau de mai multe ori la rând cu o intonație asemănătoare la fiecare termen (cu ridicări și coborâri de ton, care revin cu regularitate). Sunt repetate în cadrul frazei :

a) *subiectele* (exprimate prin substantive sau pronume, așezate înaintea predicatelor și evidențiate prin intonație diferită și accent, în cadrul unei subordonări condiționale prin juxtapunere, în limbajul aforistic) : **Capul** *face,*[1] / **capul** *trage.*[2] / ; **Eu** *spun,*[1] / **eu** *aud.*[2] / Uneori, subiectele sunt repetate în propoziții coordonate prin juxtapunere și joncțiune, eliptice de predicat (în narațiuni) : **Vaiete** *pe părinți,*[1] / **vaiete** *pe toți,*[2] / *dar* / *ce de* **vaiete** *pe biata-i soție...*[3] / — G. Dem. Teodorescu.

b) *predicatele verbale,* exprimate prin același verb, dar la moduri diferite (condițional-optativ inversat și conjunctiv), și însoțite de complemente directe (în imprecații, injurii și blesteme) : **Lua**-*te*-**ar** *naiba*[1] / **să** *te* **ia** *!*[2] / ; **Arde**-*te*-**ar** *focul*[1] / **să** *te* **ardă** *!*[2] / ; **Mânca**-*l*-**ar** *lupii*[1] / **să**-*l* **mănânce** *!*[2] / ; **Bătu**-*i*-**ar** *pustia*[1] / **să**-*i* **bată** *!*[2] / etc. Uneori, valoarea efectivă depreciativă a unor asemenea repetiții este oarecum atenuată : **Mânca**-*l*-**ar** *purecii*[1] / **să**-*l* **mănânce** *!*[2] / ; **Lua**-*te*-**ar** *hingherii*[1] / **să** *te* **ia** *!*[2] / etc. Alteori, conținutul depreciativ al repetițiilor de acest tip e înlocuit cu un conținut apreciativ : **Bătu**-*te*-**ar** *norocul*[1] / **să** *te* **bată** *!*[2] / ; **Mânca**-*l*-**ar** *mama*[1] / **să**-*l* **mănânce** *!*[2] / etc.

c) *predicatele verbale,* exprimate prin același verb, la același mod și timp, în propoziții principale coordonate,

pentru sublinierea ideilor de *durată*, de *insistență* sau de *intensitate* a acțiunii sau a stării (cu deosebire în narațiuni) : *Și* / **se duc,**[1] / **se duc** *pe rând.*[2] / — Mihai Eminescu ; **Merse,**[1] / **merse**[2] / *și* / *iar* **merse** *trei zile și trei nopți de-a rândul . . .* [3]/ — G. Dem. Teodorescu ; *Baba o prinde*[1] / *ș* / *-o* **bate**[2]- / *ș* / *-o* **bate,**[3] / *pân-o omoară în bătaie.*[4] / — Ion Creangă etc.

Uneori, asemenea repetiții apar fie într-un monolog, fie într-un dialog imaginar, evidențiindu-se cu acest prilej *caracterul lor simetric*. Sunt edificatoare, din acest punct de vedere, următoarele exemple :

— *din basme populare*, alcătuite din propoziții principale regente, cu predicate verbale exprimate prin imperative, urmate de subordonate completive directe, circumstanțiale de timp sau circumstanțiale de consecință : . . . **Spúne** *tu, pietricică,*[1] / *dacă răbdarea mea n-a întrecut p-a ta.*[2] / . . . **Spúne** *tu, cuțitaș,*[1] / *dacă-nțepăturile tale sunt mai ascuțite și mai dureroase ca junghiurile*[2] / *ce-am simțit eu de-atâtea ori.*[3] / . . . **Spune** *tu, știreang,*[1] / *dacă n-au fost mai lungi decât tine suferințele mele !*[2] / **Spúne** *și tu, păpușă,*[1] / *dacă soarta mea, ființă vie, a fost mai bună ca a ta.*[2]/ — G. Dem. Teodorescu ; . . . *se luă după dânșii,*[1] / **gonéște-***i,*[2] / **gonéște-***i,* [3] /, *până ce . . . fata aruncă peria înaintea zmeoaicei.*[4] /. — Petre Ispirescu ; *Deteră pinteni cailor*[1] / *și* / **fúgi,**[2] / *și* / **fúgi,**[3] / *și* / **fúgi,** [4] / *de lăsau nori de praf în urmă.* [5] / — G. Dem. Teodorescu etc. În unele situații, odată cu propoziția care include predicatul verbal exprimat prin imperativ, se repetă și propoziția însoțitoare, eliptică de predicat (subliniindu-se stările tensionale ale personajelor) : *Cât p-aci să puie zânele mâna pe ei. Și* / **fúgi !**[1] / *zânele după dânșii*[2] / ; / *și* / **fúgi !,**[3] / *zânele după dânșii.*[4] / — Petre Ispirescu.

— *dintr-o poveste cultă*, alcătuită din propoziții principale sau din fraze coordonate : **Poate mai întâlnese un prieten,** *își zise iepurașul. Și gândul îi răspunse :* **Poate mai întâlnești un prieten . . .** *Și, iar țupai-țupai, iepurele sare vesel :* **Poate dau și peste o prietenă.** *Și gândul :* **Poate dai și peste o prietenă.** *Și, mergând așa, iepurașul cu gândul își vorbesc :* **Ce lumină, și totuși luna încă nu a răsărit . . . Și totuși luna încă nu a răsărit. Dar o să răsară. O să răsară.** — Emil Gârleanu.

d) *predicatele verbale* exprimate prin același verb, la același mod și timp, în propoziții diferite (prima — principală regentă, iar a doua — subordonată introdusă prin pronumele relativ *ce*) pentru sublinierea ideii de *durată* și de *insistență* (frecvent în basme) : *Mai* **trecu**[1] / *ce mai* **trecu**[2] / *și* / *iată, măre*[3] / *că într-o zi împăratul se pomenește cu un porc . . .*[4] / — Petre Ispirescu ; *Cum ajunse,*[1] / **făcu**[2] / *ce* **făcu**[3] / *și* / *se furișă în grădină.*[4] / — idem. Uneori, ambele propoziții în care apare repetiția sunt subordonate de același fel : *După ce* **trecu**[1] / *cât* **trecu**[2] / *de la cununia lor*[1] / *boierul se duse odată în treaba lui pe moșie.*[3] / — Petre Ispirescu (aici temporale).

e) *predicatele verbale*, exprimate prin același verb, la același mod și timp, în cadrul unor subordonate circumstanțiale condiționale, coordonate copulativ, pentru sublinierea ideii de *imposibilitate* a continuării unor stări de lucruri (în producțiunile folclorice) : *Dacă* **văzui**[2] / *și* / **văzui**,[2] / *Șoim de codru mă făcui.*[3] / — Vasile Alecsandri ; *Dacă* **văzu**[1] / *și* / **văzu**[2] / *calul primejdia,*[1] / *întinse pasul la drum . . .* [3] / — Petre Ispirescu.

f) *predicatele verbale*, reprezentate prin participiul aceluiași verb din structura perfectului compus (cu auxiliar morfologic eliptic iar al doilea cu prefixul negativ *ne-*), în propoziții subordonate concesive juxtapuse, coordonate între ele prin juxtapunere (în cadrul dialogului) :
— *. . . Unde s-a mai pomenit să se măsoare unul cu patru !*
— **Pomenit**[1], / **nepomenit**[2] / *. . . face fiecare*[3] / *cum poate*[4] / — G. Dem. Teodorescu *(Chiar dacă* **s-a pomenit**,[1] / *chiar dacă* **nu s-a pomenit**,[2] / *. . .*/).

g) *numele predicative* din predicatele nominale, cu verbul copulativ eliptic, exprimate prin același adjectiv (la al doilea termen cu prefixul negativ *ne-*), în propoziții subordonate concesive, coordonate între ele prin juxtapunere (în cadrul dialogului) : *. . .ăl cu nouăzeci și nouă de femei îi mulțămi . . . cârtind numai că de ce să fie roabe.*
— **Roabe**,[1] / **neroabe**,[2] / **așa e porunca împăratului !** [3]/ — G. Dem. Teodorescu *(Chiar dacă* **sunt roabe**,[1] / *chiar dacă* **nu sunt roabe**,[2] / *. . .*/).

h) *numele predicative* din predicatele nominale cu verbul copulativ eliptic, exprimate prin același adverb de mod, în propoziții principale, regente ale unor subordonate circumstanțiale condiționale (tot în cadrul dialogului) :

D-o **fi bine**,[1] / **bine** *de ei și de voi*.[2] / *D*-o **fi rău** *de ei*, [3]/ **rău** *și de voi*[4] / — G. Dem. Teodorescu (. . .[1] / **bine va fi** . . .[3] / **rău va fi** . . .[4]/).

i) *predicatele interjecționale*, exprimate prin aceeași interjecție predicativă, care reprezintă propoziții principale sau subordonate, regente coordonate ale unor subordonate completive directe, și care sugerează în povestire ideea de *expunere detaliată a faptelor*: *Ce să poftesc*,[1] / *îi răspunse* **el**,[2] / **iacă**,[3] / **iacă**,[4] / **iacă**[5] / *ce mi s-a întâmplat*.[6] / — Petre Ispirescu; *Toți îi ziseră*[1] *să nu se mire de ei, și de Țugunea, feciorul mătușii*,[2] / *că* **uite**,[3]/ *și* / **uite**,[4] / *și* / **uite**[5]/ *ce ispravă făcuse*.[6] / — G. Dem. Teodorescu. Alteori, propozițiile cu interjecții predicative repetate sunt urmate de complemente circumstanțiale de loc: *Capra* **țâști!** *în dreapta*,[1] / **țâști!** *în stânga*,[2] / *se depărta mereu*.[3] / — Petre Ispirescu; *Încercă pe rând toate cheile*,[1] / *dar* / *să se potrivească nici una*.[2] / **Hâț** *în, sus*,[1] / **hâț** *în jos*[2] / :/ *ușa sta neclintită*.[3]/ — G. Dem. Teodorescu.

j) *propozițiile nominale*, intonate predicativ, cu predicate verbale eliptice, coordonate prin juxtapunere și reprezentate prin complemente (pentru exprimarea ideii de *insistență*): *Dete prin foc și apă*[1] / *și* / **după dânșii**,[2] / **tot după dânșii**[3] / *și* / *din goană nu-i slăbea!*[4] / — Petre Ispirescu.

k) *propozițiile interogative și propozițiile imperative* care *întrețin*, în cadrul dialogului, *atenția și interesul* cititorului pentru acțiune (în povestiri): — *Și* / **ce zicea**, *moș călugăraș*,[1] / **ce zicea**?[2] / — G. Dem. Teodorescu: — *Hiii, dar frumos mai povestești, moș călugăraș! Ci* **ia mai spune**,[1]/ **ia mai spune!**[2] / — idem.

l) *complemente directe*, exprimate prin același substantiv de origine adverbială, așezat înaintea verbelor-predicate determinate și evidențiat prin accent (în regentele și subordonatele circumstanțiale condiționale juxtapuse din limbajul aforistic): **Bine** *faci*[1],/ **bine** *găsești*.[2] / ; **Rău** *faci*,[1]/ **rău** *găsești*.[2] / Sunt repetate în limba română și complementele directe exprimate prin pronume relative (care introduc niște subordonate completive directe cu regentă eliptică), de asemenea evidențiate prin accent: *Și* / **ce** *făcură*,[1] / **ce** *dreseră*[2] / (nu știu),[3] / *că deasupra casei rădicară trei foișoare de sticlă*.[4] / — G. Dem. Teodorescu.

m) *complementele circumstanțiale de mod*, exprimate prin aceeași locuțiune adverbială de mod, în propoziții princi-

pale juxtapuse (în narațiuni), pentru exprimarea ideii de *imposibilitate* a conținutului unor acțiuni : **În deșert** *strigară*,[1] / **în deșert** *se necăjiră*,[2] / **în deșert** *plânseră*,[3] / *că nimeni alt nu-i auzi decât biata lor fiică*.[4] / — G. Dem. Teodorescu ; **În zadar** *striga-mpăratul ca și leul în turbare* . . . **În zadar** *flamura verde o ridică înspre oaste* . . . — Mihai Eminescu.

n) *elementele predicative suplimentare*, exprimate prin aceeași parte de vorbire, în propoziții coordonate, unele dintre ele cu predicate subînțelese : *Totuși, slugile din curtea împărătească îl numiră* **cheleș**[1] / : **cheleș** *în sus*.[2] / **cheleș** *în jos*,[3] / *până ce îi rămase numele cheleș*.[4] /. — Petre Ispirescu.

Pe lângă conținutul de imprecație (b), pe lângă ideile de durată, de insistență și de intensitate a acțiunilor și a stărilor (c, d, j), de imposibilitate a continuării unor stări de lucruri (e) sau unor acțiuni (m), de concesie (f, g), de expunere detaliată a faptelor (i), de întreținere a interesului și atenției cititorului pentru acțiune (k), repetițiile în frază mai pot exprima : *dorința* (*De-ar* **veni**,[1] / *de-ar* **veni** *odată !*[2] /), *plăcerea* (*Este* **bun**,[1] / *este* **foarte bun**.[2] /). *admirația* (**Auzi** *dumneata*,[2] / **auzi** *ce curaj !*[2] /), *regretul* (*Ce-am* **făcut**,[1] / *ce-am* **făcut** *!*[2] /) sau *reproșul* (*Ce-ai* **făcut**,[1] / *ce-ai* **făcut** *!*[2] /).

6.3.1. *Tautologia* în frază este o repetiție de tip special, care constă din repetarea unei propoziții prin aceleași cuvinte și cu același înțeles, dar cu o altă funcție sintactică decât prima. Tautologia în frază are două structuri distincte :

a) Uneori, este alcătuită dintr-o propoziție regentă și o propoziție subordonată : *subiectivă* (*Cine cântă*[1] / *cântă*.[2] / ; *Cine-i om*[1] / *e om*.[2] / ; *Ce-i frumos*[1] / *e frumos*.[2] / etc.), *predicativă* (*Pân-aici toate-au fost*[1] / *cum au fost*.[2] / — Ion Creangă ; . . . *căci venea cu fuga iarmarocul de Fălticeni*[1] / *care acela este*[2] / *ce este*.[3] / — idem etc.), *completivă directă* (*Știe el*[1] / *ce știe*.[2] / ; *A făcut*[1] / *ce-a făcut*.[2] / ; *A luat*[1] / *ce-a luat*.[2] / etc.), *completivă indirectă* (*S-a lovit*[1] / *de ce s-a lovit*.[2] / ; *S-a certat*[1] / *cu cine s-a certat*.[2] / *etc.*), *completivă de agent* (*Nu se poate*,[1] / *a fost ajutat el*[2] / *de cine-a fost ajutat*.[3] / etc.), circumstanțială *de loc* (*A fost*[1] / *unde-a fost*.[2] / ; *A colindat*[1] / *pe unde-a colindat*.[2] / etc.),

circumstanțială *de timp* (*Când citesc,*[1] / *citesc.*[2] / ; *A stat*[1] / *cât a stat*[2] / *și* / *pe urmă a plecat.*[3] / etc.), circumstanțială *de mod* (*Până aici a mers*[1] / *cum a mers.*[2] / ; *Până acum s-a descurcat*[1] / *cum s-a descurcat.*[2] / etc.), circumstanțială *de scop* (*Vorbește și el*[1] / *ca să vorbească.*[2] / ; *Sunt și ei aici*[1] / *ca să fie.*[2] / etc.), circumstanțială *de concesie* (*Câinele*[1] / *că-i câine*[2] / *și tot știe de stăpân.*[1] / etc.).

b) Alteori, este alcătuită din două propoziții principale coordonate între ele, fiecare incluzând câte o tautologie cu doi termeni (un subiect și un nume predicativ) : *Munca e muncă*[1] / *și* / *distracția e distracție.*[2] / ; *Prietenia e prietenie*[1] / *și* / *datoria e datorie.*[2] / Cele două tautologii sunt izolate uneori prin punct, în stilul belestristic : *Pădurea rămâne pădure.*[1] / *Lumea rămâne lume.*[2] / — Zaharia Stancu.

Al doilea termen al tautologiei din frază subliniază, de obicei, acțiunea sau calitatea exprimată de primul termen (*Cine muncește*[1] / *muncește.*[2] / ; *Cine-i om*[1] / *e om.*[2] /) ; uneori, el exprimă *exclusivitatea* (*Munca este*[1] / *ce este.*[2] /), *aparența* (*Vorbește*[1] / *ca să vorbească.*[2] /), *veridicitatea* primului termen (*Când promit,*[1] / *promit.*[2] /) sau *dorința* (*De-ar spune odată*[1] / *să spună*[2] / *ce are de spus.*[3]).

6.4. **Anacolutul** este o construcție sintactică de tip special, care ia naștere prin *întreruperea comunicării unui vorbitor și modificarea unei forme în interiorul aceleiași unități sintactice*. Ea se datorează tendinței vorbitorilor de a se exprima cât mai repede : ei încep fraza cu o anumită construcție, și, grăbindu-se, adaugă în aceeași frază un alt fel de construcție, fără legătură sintactică cu prima. Se ajunge astfel la o suprapunere, la o interferare a sensurilor acestora, la *întreruperea raportului sintactic* dintre subordonat(ă) și regent(ă). Anacolutul este *specific limbii populare și limbii familiare*, îndepărtându-se de normele sintaxei limbii literare. Apariția lui, uneori, în limba română literară se explică fie prin acceptarea sa de către aceasta (vezi mai departe tipul *a*), fie prin intenția scriitorilor de a reproduce vorbirea populară sau vorbirea familiară.

Situațiile sintactice cele mai obișnuite pentru apariția anacolutului sunt următoarele :

a) *când termenul de început al frazei este un element de subordonare* care cumulează două funcții sintactice, exprimând formal numai una : **Cine** *joacă*[1] / *și* / *nu strigă*[2] /

Face-i-s-ar gura pungă.[3] / — Folclor; **Cine** *nu știe juca*[1] / *Tuce-l cucu,*[2] / *nu mândra.*[3] / — idem; **Cui** *nu-i place dragostea*[1] / *Să n-aibă parte de ea.*[2] / — idem. În aceste trei fraze subordonatele sunt introduse prin pronume relative și ele preced regentele. Pronumele relativ *cine*, termen cu care începe prima frază, este subiect al subordonatelor subiective nr. 1 și 2, funcție pe care o exprimă formal (printr-o expresie de N.), dar și element introductiv al acestor subordonate, funcție pe care însă n-o mai exprimă formal (ar fi trebuit să aibă o expresie de D.: **Cui** *joacă . . .*). Pronumele relativ *cine*, termen cu care începe a doua frază, este subiect al subordonatei nr. 1, funcție pe care o exprimă formal (printr-o expresie de N.), dar și element introductiv al subordonatei completive directe, funcție pe care n-o mai exprimă formal (ar fi trebuit să aibă o expresie de Ac., cu prepoziția *pe* înainte: **Pe cine** *nu știe juca . . .*). Pronumele relativ *cui*, termen cu care începe a treia frază, este complementul indirect (reluat prin pronumele personal *-i*) al subordonatei nr. 1, funcție pe care o exprimă formal (printr-o expresie de D.), dar și element introductiv al subordonatei subiective, funcție pe care n-o mai exprimă formal (ar fi trebuit să aibă o expresie de N. și verbul schimbat: **Cine** *nu îndrăgește dragostea . . .*).

b) *când între termenul de început al frazei* (care nu este un element de subordonare, ci un substantiv în N. cu care începe propoziția principală) *și continuarea acestei propoziții se intercalează o propoziție* subordonată: **Bunicul,**[1] / *fiindcă mersese atâta pe jos,*[2] / **i** *se înmuiaseră picioarele.*[1] / ; **Fata,**[1] / *cum văzu furca,*[2] / **îi** *trecu un fier ars prin inimă*[1] / — Petre Ispirescu. Datorită subordonatelor intercalate, cu nr. 2 (cauzală și temporală), ideile cu care ar fi trebuit să continue substantivele „Bunicul" și, respectiv, „Fata" (subiecte cu formă de N. ale propozițiilor principale și ale propozițiilor subordonate) sunt părăsite de vorbitor și propozițiile principale sunt continuate, după subordonate, cu alte construcții *(-i* și, respectiv, *îi*) ce corespund, formal, cazului D., iar sintactic complementului indirect (în loc de: **Bunicului,**[1] / . . .[2] / , *i se înmuiaseră picioarele.*[1] / și **Fetei,**[1] / . . .[2] / **îi** *trecu un fier ars prin inimă.*[1] /). Un asemenea tip de anacolut constituie *o greșeală* și trebuie evitat.

c) *când între termenul de început al unei subordonate atributive* (pronumele relativ *care* în cazul N.) *și predicatul*

Scanned with OKEN Scanner

acesteia se intercalează un complement (exprimat prin verb la modul gerunziu) *și un al doilea subiect* (exprimat prin substantiv în N.) : *Pe covor se aflau mai multe cuburi colorate diferit,*[1] / **care**, *combinându-le ingenios*, **un copil** *a construit un adevărat castel.*[2] / Datorită intercalării gerunziului cu funcție de complement circumstanțial, subiectul subordonatei atributive nr. 2, exprimat prin pronumele relativ *care* în N., este părăsit de vorbitor, fiind asimilat unui subiect al gerunziului, și ideea de subiect se reia, după gerunziu și determinările lui, prin substantivul în N. *un copil*, de fapt adevăratul subiect al atributivei. În felul acesta, pronumele relativ *care* îndeplinește în realitate funcția de complement circumstanțial instrumental, funcție neexprimată formal (ar fi trebuit să aibă o expresie de Ac. cu prepoziția *cu* înainte : . . . **cu care**, *combinându-le ingenios*, **un copil** *a construit* . . .). Și acest tip de anacolut reprezintă *o greșeală* și trebuie evitat.

d) *când între cazul complementului propoziției regente, al elementelor introductive ale subordonatelor completive* (ce corespund acestui complement) *și al pronumelui personal, cu formă neaccentuată, ce reia aceste completive, nu există o concordanță* : **Pentru cine** *cunoaște meseria*[1] / *și* / **pentru cine** *depune interes și pasiune*[2] / **îi (le)** *vine destul de ușor.*[3] / Între pronumele relativ *cine* (în Ac. cu prepoziția *pentru*), cerut de verbele *cunoaște* și *depune*, care introduce subordonatele completive indirecte 1 și 2, și pronumele personal *îi (le)* cu funcție de complement indirect în D., cerut de verbul *vine*, există o discordanță de caz care duce pe vorbitor la întreruperea frazei și la crearea acestui tip de anacolut. Este *o greșeală* care trebuie, de asemenea, evitată.

În general, *toate tipurile de anacolut discutate* (fie ele și acceptate de limba română literară) *creează o anumită lipsă de claritate a frazelor care le includ*, conduc uneori la echivoc, la confuzie, făcând frazele de neînțeles, așa cum se întâmplă uneori în limbajul criticii literare, în limbajul administrativ sau juridic. Lipsa de legătură logică și sintactică între propozițiile regente și subordonatele lor din cadrul frazelor este o consecință directă a folosirii greșite a elementelor joncționale sau a eliminării lor nejustificate din comunicare, o consecință a abuzului de anacoluturi în exprimare.

Scanned with OKEN Scanner

7. Accentul dinamic, intonația, pauza și ritmul în frază

Întocmai ca în propoziție (vezi pct. 8 din capitolul A. „Noțiuni generale", secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției"), și în frază cele patru elemente de ordin fonetic, amintite în titlu, au un rol deosebit în exprimarea raporturilor sintactice și a unor stări sufletești precum și în schimbarea sensurilor unor propoziții. Ele sunt într-o strânsă legătură unele cu altele, iar uneori își asociază chiar topica.

7.1. **Accentul dinamic (de intensitate).** Este reliefarea cu ajutorul intensității vocii a unei propoziții din frază, în raport cu celelalte propoziții din jur, căreia vorbitorul îi acordă o importanță mai mare. În acest caz, accentul cade, de obicei, pe predicatul propoziției respective (uneori și pe negația ce-l însoțește sau pe complementul din propoziția accentuată, altcori pe elementele joncționale dintre propoziții sau pe formulele corelative).

În coordonarea copulativă nu se distinge prin accent nici una din cele două propoziții, deoarece vorbitorul le pune pe același plan ca importanță: *Vin de pretutindeni*[1] / *și* / *se duc mai departe.*[2] /

În coordonarea adversativă este accentuată numai propoziția a doua, întrucât vorbitorul ei îi acordă importanță: *L-am căutat peste tot,*[1] / *dar* / **nú l-am găsit.**[2] /

În coordonarea opozitivă, la fel ca în cea adversativă, numai propoziția a doua este accentuată: *Nu coboară,*[1] / *ci* / **úreă.**[2] /

În coordonarea disjunctivă ambele propoziții sunt accentuate, alternativele prezentate de ele fiind la fel de importante pentru vorbitor: **Pléci**[1] / *sau* / **rămâi ?**[2] / Când conjuncțiile coordonatoare disjunctive se repetă în corelare, în fața propozițiilor disjunctive, coordonate, accentul cade pe aceste conjuncții: **Sáu** *pleci,*[1] / **sáu** *rămâi ?*[2] /; **Óri** *vii aici,*[1] / **óri** *te duci acolo ?*[2] /

În coordonarea alternativă, ca și în coordonarea disjunctivă, sunt accentuate ambele propoziții, ambele aspecte alternate fiind importante pentru vorbitor. Accentul cade aici pe adverbele din formulele corelative: **Ací** *vine*[1] / **ací** *pleacă.*[2] /; **Acúm** *spune una,*[1] / **acúm** *spune alta.*[2] /; **Bá** *lucrează,*[1] / **bá** *se plimbă.*[2] /; **Când** *e-acasă,*[1] / **când** *nu-i acasă.*[2] /

În coordonarea conclusivă este accentuată, ca și în coordonarea adversativă, numai propoziția a doua (prin conjuncția *deci*), pentru că lucrul cel mai important pentru vorbitor este concluzia (reprezentată aici prin această propoziție) : *Afară e foarte frig,*[1] / **déci îmbracă-te bine.**[2] /

În propozițiile negative, coordonate prin juxtapunere, reprezentate numai prin verbe-predicate, accentul cade pe negația fiecărui verb-predicat : *Ei* **nú** *cunosc,*[1] / **nú** *știu,*[2] / **nú** *s-amestecă.*[3] / Negația apare accentuată și când ea reprezintă predicatul verbal subînțeles : *Cine știe*[1] / *trece,*[2] / *cine* **nú**[3] / *rămâne.*[4] /

În frazele formate prin subordonare pot fi accentuate atât propozițiile principale, cât și propozițiile secundare, atât propozițiile regente, cât și propozițiile subordonate (depinde de intenția vorbitorului). Astfel, într-o frază alcătuită dintr-o propoziție principală regentă și o subordonată subiectivă, oricare dintre aceste propoziții poate apărea accentuată : *Cine se scoală de dimineață*[1] / **depárte ajunge.**[2] / sau **Cine se scoală de dimineáță**[1] / *departe ajunge.*[2] /

În răspunsurile la interogativele directe, care încep cu un adverb predicativ ce reprezintă propoziția principală regentă, accentul cade pe această propoziție : — *Știai acest lucru?* — **Sígur**[1] / *că știam.*[2] / ; — *L-ai anunțat?* — **Bine-înțéles**[1] / *că l-am anunțat.*[2] / etc.

În frazele cu subordonate completive directe și completive indirecte, cu valoare de interogative indirecte, accentul cade pe elementele introductive ale acestora : *M-a întrebat*[1] / **de cé** *n-am venit ieri.*[2] / ; *S-a interesat*[1] / **únde** *va avea loc festivitatea.*[2] / etc.

În frazele cu subordonate circumstanțiale de mod de măsură progresivă sunt accentuate formulele corelative (alcătuite din locuțiuni conjuncționale subordonatoare și adverbe de mod cu prepoziții) cu care acestea se construiesc ; cu alte cuvinte, ambele propoziții (și regenta, și subordonata) sunt accentuate : **Cu cât** *se apropiau mai mult,*[1] / **cu atât** *se distingeau mai bine.*[2] / ; **Pe cât** *îi era de drag copilul,*[1] / **pe atât** *îi era de nesuferit tatăl acestuia.*[2] / etc.

În frazele cu subordonate circumstanțiale concesive sunt accentuate atât elementele joncționale, cât și elementele corelative ale acestora : **Deși** *nu-i văd,*[1] / **totuși** *îi simt pe-aproape.*[2] / ; **Măcár că** *au 18 ani,*[1] / **totuși** *se poartă ca niște copii.*[2] / etc.

În frazele cu subordonate circumstanțiale de consecință, accentul cade pe elementele introductive și corelative ale acestora : *Vorbea* **așă** *de încet,*[1] / **încât** *nu auzeam nimic.*[2] / ; *Era* **atât** *de puternic,*[1] / **că** *rupea o funie.*[2] / etc.

În frazele cu propoziții dubitative deliberative, coordonate juxtapuse, este accentuată conjuncția *să* din structura modului conjunctiv, care se repetă la începutul fiecărei propoziții : **Să** *spun,*[1] / **să** *nu spun,*[2] / *cum o fi mai bine ?*[3] /

7.2. **Intonația.** Este un anumit fel de a pronunța propozițiile în frază, bazat — ca și în cazul cuvintelor din propoziție — pe variația înălțimii vocii în timpul vorbirii.

Cu ajutorul intonației se identifică raportul de subordonare condițională prin juxtapunere într-o frază de tipul **Bine faci** ↗,[1] / *bine găsești* ↘.[2] / (în care prima propoziție subordonată circumstanțială condițională, este intonată ascendent, iar a doua, principală regentă, descendent).

Propozițiile și frazele intercalate și propozițiile și frazele incidente se pronunță cu o intonație mai coborâtă decât propozițiile între elementele cărora sunt așezate (sau, în cazul incidentelor, decât propozițiile după care sunt așezate) : *I-am primit,*[1] / ↘ **deși era târziu,**[2] / *chiar în ziua aceea.*[1] / ; — *Du-te,*[1] / ↘ **zise el,**[2] / ↗ *să așezi lemnele.*[3] / ; — *Vreau și eu.*[1] / ↘ **spuse copilul.**[2] / ; *Posibil*[2] / *să aibă*[2] / ↘ — **cred**[3] / **că nu greșesc**[4] / — / *cele mai bune intenții.*[2] / etc.

Propozițiile din fraza neafectivă, care reprezintă enumerări sau repetiții, sunt construcții simetrice și ele se caracterizează printr-o intonație cu ridicări și coborâri regulate de ton (din acest punct de vedere propozițiile seamănă între ele) : ↗ *Spunea una,*[1] / ↗ *spunea alta,*[2] / ↗ *mai adăuga de la el,*[3] / ↗ *mai completa cu de la alții,*[4] / *până când venea ora de culcare.*[5] / ; *Și* / ↗ *vedea, mări,*[1] / ↗ *vedea*[2] / *Cum* ↗ *venea Mogoș,*[3] / ↗ *venea.*[4] / — Vasile Alecsandri ; *Flăcăul sări înăuntru*[1] / *și* / ↗ *adu o pungă,*[2] / ↗ *adu două,*[3] / ↗ *adu trei,*[4] / ↗ *adu mereu,*[5] / *până umplură dăsagii.*[6] / — G Dem. Teodorescu. Tautologiile din frază sunt construcții asimetrice, deoarece într-unele intonația urcă în prima propoziție și coboară într-a doua, iar în altele, invers, coboară în prima propoziție și urcă într-a doua : *Pân-acum a mers* ↗.[1] / *cum a mers.* ↘[2] / ; *Cine-i om* ↘[1] / *e om* ↗.[2] / etc.

Şi în frază există, întocmai ca în propoziţie, *trei tipuri de intonaţie* : o intonaţie *enunţiativă*, o intonaţie *interogativă* şi o intonaţie *exclamativă*

Intonaţia de tip enunţiativ e caracteristică frazei enunţiative neafective, formată prin coordonare şi prin subordonare. În fraza enunţiativă neafectivă, formată prin coordonare, se constată ridicarea vocii după prima propoziţie, iar coborârea vocii după a doua propoziţie, la sfârşitul frazei (ca la propoziţiile independente) : *Mă duc în parc* ↗[1] */ şi / mă joc.* ↘[2] */ ; A venit* ↗,[1] */ dar / n-a adus termometrul* ↘.[2] */ ; Nu plânge* ↗,[1] */ ci / râde* ↘.[2] */ ; Sau citeşti* ↗[1] */ sau te joci* ↘?[2] */ ; Aci doarme* ↗[1], */ aci lucrează* ↘.[2] */ ; S-a hotărât* ↗,[1] */ deci / pleacă mâine* ↘.[2] / Dacă această frază este segmentată, intonaţia coboară după fiecare propoziţie (care devine, în acest caz, independentă) : *Mă duc în parc* ↘.[1] */ Mă joc* ↘.[2] */ ; A venit* ↘.[1] */ Dar / n-a adus termometrul* ↘.[2] */ ; Nu plânge* ↘.[1] */ Ci / râde* ↘.[2] */ ; Sau citeşti* ↘?[1] */ Sau te joci* ↘?[2] */ ; Aci doarme* ↘.[1] */ Aci lucrează* ↘.[2] */ ; S-a hotărât* ↘.[1] */ Deci pleacă mâine* ↘.[2] / În fraza enunţiativă neafectivă, formată prin subordonare, cu subordonată după regentă, se constată trei posibilităţi de intonare : pronunţarea întregii fraze uniform, pe un ton egal, neutru *(A ştiut întotdeauna* →[1] */ să se descurce.* →[2] */)* ; pronunţarea primei propoziţii cu ridicarea vocii la sfârşit şi pronunţarea celei de-a doua cu coborârea vocii la sfârşit *(A ştiut întotdeauna* ↗[1] */ să se descurce* ↘[2]*. /)* ; pronunţarea primei şi a celei de-a doua propoziţii cu coborârea vocii la sfârşit şi accentuarea primei propoziţii *(A ştiut întótdeauna* ↘[1] */ să se descurce* ↘.[2]*/)*.

Dacă subordonata precedă regenta, constatăm o situaţie asemănătoare : fie o pronunţare uniformă a întregii fraze, pe un ton egal, neutru *(Să se descurce* →[1] */ a ştiut întotdeauna.* →[2] */)*, fie o pronunţare a primei propoziţii cu ridicarea vocii la sfârşit şi o pronunţare a celei de-a doua cu coborârea vocii la sfârşit *(Să se descurce* ↗[1] */ a ştiut întotdeauna* ↘.[2] */)*, fie o pronunţare a primei şi a celei de-a doua propoziţii cu coborârea vocii la sfârşit şi cu accentuarea primei propoziţii *(Să se descúrce* ↘[1] */ a ştiut întotdeauna* ↘.[1] */)*.

Între accentul dinamic (de intensitate) şi intonaţia enunţiativă din frază există, ca şi în propoziţie, o legătură

strânsă, ilustrată prin intonația mai ridicată decât de obicei a cuvântului final accentuat din prima sau ultima propoziție din frază : *Te duci* **cu éi**[2] / *să-ți faci lecțiile* ?[2] / sau *Te duci cu ei*[1] / *să-ți faci* **lécțiile** ?[2] / De asemenea, tot ca în propoziție, și în frază există o strânsă legătură între intonația enunțiativă și pauză, în sensul că înaintea oricărei pauze mici (marcate în scris prin virgulă) constatăm o ușoară ascensiune a intonației : *Într-o clipă mă repezii pe scări* ↗,[1] / *dăschisei iatacul* ↗,[2] / *o luai de mână* ↗[3] / *și* / *-i zisei* : ↗[4] / — B. Șt. Delavrancea ; *Mi-am închipuit cu* ↗,[1] / *când te-am văzut* ↗,[2] / *de ce ai venit, Moromete* ↗,[3] / *spuse el devenind din nou vesel.*[4] / — Marin Preda.

Intonația de tip interogativ e caracteristică frazei interogative neafective, alcătuită dintr-o propoziție principală, interogativă totală, și o subordonată; ea presupune ridicarea tonului la sfârșitul frazei, indiferent de locul ocupat de propoziția principală interogativă : *Când ajungi acolo*[1] / *îmi dai și mie un telefon* ↗ ?[2] / sau *Îmi dai și mie un telefon*[1] / *când ajungi acolo* ↗ ?[2] /

În fraza alcătuită din propoziții coordonate, interogative totale, juxtapuse sau legate prin conjuncția coordonatoare copulativă *și*, există *o intonație enumerativă*, în sensul că fiecare propoziție se pronunță ca o unitate separată, cu ridicarea tonului la sfârșitul fiecăreia : *Lucrezi* ↗,[1] / *te plimbi* ↗,[2] / *dormi* ↗ ?[3] / ; *Lucrezi* ↗[1] / *și* / *asculți muzică* ↗ ?[2] / În fraza alcătuită din două propoziții coordonate, interogative totale disjunctive, prima propoziție are o intonație înaltă, iar a doua intonație scăzută : *Să mergem* ↗[1] / *sau* / *să rămânem* ↘ ?[2] / Cu cât fraza interogativă totală are mai multe propoziții, cu atât intensitatea intonației scade spre sfârșitul frazei; în acest caz, prima propoziție interogativă totală e puternic accentuată : **Să stăm** ↗,[1] / *să așteptăm* ↗,[2] / *să ne facem probleme* ↗,[3] / *să intrăm în alarmă* ↗,[4] / *să dăm telefoane* ↗ ?[5] /

În fraza interogativă parțială, intensitatea intonației e mai mare pe cuvintele interogative de la începutul fiecărei propoziții (marcă suficientă a caracterului lor interogativ) și mai scăzută la sfârșitul propozițiilor (chiar și atunci când interogativele sunt urmate de propoziții subordonate) : *Ce* ↗ *-i facem, Paraschive* ↘,[1] / *ce* ↗ *dăm la caii ăia* ↘ ? / — Marin Preda. Când frazele interogative parțiale sunt mai lungi, cu mai multe propoziții, intensitatea

intonației crește ușor spre sfârșitul frazei :— *Ce ↗ făcuși, Ioane↘,[1] / cui ↗ mă lăsași↘,[2] / de ce ↗ murișI, Ioane ↗ ?,[3] / se auzea bocetul.[4] /* — idem.

Intonația de tip exclamativ este proprie frazelor enunțiative sau interogative cu conținut afectiv de diferite nuanțe. La frazele enunțiative ea se caracterizează printr-o linie ascendentă, cu reliefarea prin accent a unor cuvinte *(Știm ↗ noi ↗[1] / cine ↗ încurcă ↗ lucrurile ↘ !²/)* sau prin modulații diferite ale intonației *(Mă tem ↗, omule↘,[1] / că nu ajungi ↗ tu ↘ acolo ↘ !²/)*. Frazele enunțiative, care încep cu vocative accentuate, înaintea unor regente exclamative, au o intonație exclamativă mai ridicată : — *Băiete, ↗ ce bine-ar fi ↘[1] / să nu te duci la ei ↘ !²/* Frazele enunțiative, care încep cu regente exclamative și se termină cu vocative neaccentuate, au o intonație exclamativă mai atenuată : *↗ Ce bine ar fi ↘[1] / să nu te duci la ei ↘, băiete ↗ !²/* Frazele enunțiative, care încep cu regente imperative își pierd intonația exclamativă : — *↗ Lasă-mă, părinte,[1] / că am ajuns cu toții o adunătură de nebuni.[2] /* — Marin Preda. La frazele interogative, intonația exclamativă urmează o linie ascendentă continuă și se suprapune peste cea interogativă. Ea reliefează diferitele stări sufletești ale vorbitorului : — *Îți convine[1] / să stai aici până la ora opt ? !²/* (surprinderea) ; — *Îmi spui tu mie, om bătrân,[1] / să-mi fie rușine ? !²/* (nemulțumirea) etc.

7.3. **Pauza.** Este o întrerupere a comunicării de către vorbitor, de durată variabilă, care depinde de legătura mai strânsă sau mai slabă ce există între unitățile sintactice. Ea poate fi nemarcată sau marcată în scris prin semnele de punctuație (punctul, semnul întrebării, semnul exclamării, punctul și virgula, două puncte, punctele de suspensie, virgula, linia de pauză și parantezele). Vorbirea întreruptă poate fi reluată imediat sau mai târziu. Pauza influențează intonația precedentă și următoare și adeseori acționează și împreună cu aceasta și cu accentul.

Pauza în frază are următoarele *roluri* :

— de a separa propozițiile coordonate între ele, subordonatele de regente, vorbirea indirectă de vorbirea directă și invers, realizând un ritm (o cadență metrică) ce împarte fraza în *grupuri ritmico-semantice* (unități de intonație variabile) : *Când se așezară la masă,[1] / o tăcere de gheață*

îi întâmpină,[2] / *dar* / *Polina sparse această gheață dintr-odată, zăpăcindu-l mai ales pe bărbatul ei*[3] / :/ — *De ce tăceți așa,*[1] / *a murit cineva?!*[2] / *se miră ea mai veselă ca niciodată.*[3] / — Marin Preda; *Prizonierii se așezară jos în zăpadă*[1] / ; / *unii își suflau în mâini*[2] / *să și le încălzească.*[3] / — Emil Gârleanu etc.;

— de a separa propozițiile și grupurile propoziționale intercalate și propozițiile și grupurile propoziționale incidente de restul frazei de bază: *Țugurlan nu pricepuse niciodată*[1] / *pentru ce unele din întâmplările*[2] / **în care era amestecat el**[3] / *se răspândeau numaidecât printre oameni.*[2] / — Marin Preda; *Asta îți mai trebuia,*[1] / **repetă tata,**[2] / *să rămâi și schilod.*[3] / — Zaharia Stancu etc.;

— de a delimita propozițiile enumerative și propozițiile repetate din frază: *Împăratul,*[1] / *de umbla în fruntea oștilor,*[2] / *de sta la sfat mare,*[3] / *de se culca,*[4] / *de se scula,*[5] / *de mânca,*[6] / *de-și mângâia coconii,*[7] / *un gând nu-l mai slăbea.*[1] / — B. Șt. Delavrancea; *Merse Făt-Frumos,*[1] / *merse*[2] / *și* / *iar merse,*[3] / *cale lungă și mai lungă.*[1] / — Petre Ispirescu etc.;

— de a diferența unele propoziții (atributivele izolate de atributivele neizolate, apozitivele de propozițiile pe care acestea le explică): *Ți-o-ntorc pe dos și față*[1] / *și* / *nu mă pot supune*[2] / *Să cred*[3] / *că floarea asta,*[4] / **ce-o țiu,**[5] / *nu-i o minune.*[4] / — Tudor Arghezi; *Din noaptea aceea nu am mai trăit decât cu un gând*[1] / :/ **la toamnă o să mă duc la școală . . .**[2] / — Zaharia Stancu etc.;

— de a diferența propoziția interogativă directă de propoziția interogativă indirectă (împreună cu accentul și intonația): — *Mărturisește*[1] / :/ ↗ *cine te-a învățat* ↘ ?[2] / față de: — *Mărturisește* ↘[1] / *cine* ↘ *te-a* ↘ *învățat.*[2] / etc.;

— de a diferența (împreună cu intonația), din punct de vedere formal și semantic, *două unități sintactice* (o propoziție de un grup de două propoziții): — *Cum* ↗ *nu știi* ↘ ? în raport cu: *Cum* ↗ ? *Nu știi* ↗ ? (prima propoziție este eliptică de predicat) etc.;

— de a diferența (împreună cu intonația), din punct de vedere semantic, două ipostaze ale aceleiași fraze (a doua cu locul pauzei schimbat): — *Ce* ↗, *mă* ↗ *consideri* ↗ *că sunt* ↗ *un incapabil* ↗ ? în raport cu — *Ce* ↗ *mă* ↘ *consideri* ↘, *că sunt* ↗ *un incapabil* ↗ ?

— de a suplini un predicat verbal în regentele unor subordonate (simultan cu delimitarea unor fraze enume-

rative care includ repetiții) : *Împrejurul nostru — pădurea*[1] */ prin care șuieră vântul.*[2] */ Împrejurul nostru — pădurea*[1] */ în care păsările se cheamă pe limba lor.*[2] */ Împrejurul nostru — pădurea cu arbori înalți și strâmbi, cu tufișuri*[1]*,/ prin care se strecoară gușteri, șopârle, șoareci de câmp, gădini . . .*[2] */* — Zaharia Stancu etc. ;

— de a suplini unele elemente introductive ale subordonatelor (conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare, pronume și adverbe relative) : *De plâns ai să tot plângi în lume! Asta*[1] */ dacă ai inimă slabă*[2] */ și /* **(dacă)**-*ți lipsește curajul.*[3] */* — Zaharia Stancu ; *Nu-l cumpărăm cu bani.*[1] */* **(pentru că)** *Niciodată n-avem bani.*[2] */* — idem ; *Apoi, un zgomot de trup omenesc*[1] */ care cade*[2] */ și /* **(care)** *se amestecă în furia valurilor.*[3] */* — B. Șt. Delavrancea ; — *Da,*[1] */ dar / nu te uiți la el*[2] */* **cum trece**[3] */ și /* **(cum)** *nu dă bună ziua?*[4] */* — Marin Preda.

În vorbirea afectivă numărul pauzelor ca și mărimea lor cresc (vorbitorii se gândesc, își caută cuvintele, se dezic de unele afirmații anterioare) : *Cațavencu (către grupul lui) : Ei, cum să-l trimiți în Cameră, nene, pe stimabilul? Nu zic, are ideile, opiniile lui — și eu respect ideile numai să fie sincere, și el e sincer, n-ai ce zice — respect la orice opiniune! . . . Dar să-ți vie stimabilul cu idei învechite, cu opiniuni ruginite, și să te sperie mereu cu Europa, cu zguduiri, cu teorii subversive . . . asta nu mai merge . . . Astfel de opiniuni nu le respect, să-mi dea voie să-i spui.* — I. L. Caragiale.

7.4. **Ritmul.** Este o succesiune regulată de silabe accentuate și de silabe neaccentuate, caracteristice — în cazul frazei — structurilor dezvoltate simetrice (propozițiilor enumerative, asemănătoare ca structură ; proverbelor, zicătorilor sau versurilor — în care se asociază cu rima) : *Tudor Vladimirescu a chemat la arme, în jurul lui, voinicii din sate, să doboare puterea boierilor și să izbească în păgânii care* **stăpâneáu** *și* **mulgeáu**, *și* **despuiáu**, *și* **beleáu** *țara și norodul, dimpreună cu boierii și ciocoii.* — Zaharia Stancu ; *Când ieșea ca la* **plimbáre**,[1] */ era lucru de* **miráre**[2] */ : / nici vântul* **nu adiá**,[3] */ nici soare* **nu dogoreá** . . .[4] */ păsări nu mai* **ciripeáu**,[5] */ ape-n cale* **se opreáu**[6] */ și / cu drag la ea* **priveáu**.[6] */* — G. Dem. Teodorescu etc.

8. Raporturile dintre frază și judecată, dintre frază și raționament

Nu numai între propoziții și judecată există o strânsă legătură, asemănări și deosebiri (vezi secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției", capitolul A. „Noțiuni generale", pct.9), ci și între frază și judecată, între frază și raționament. Astfel:

— Ca și propoziția, fraza este o unitate sintactică de tip superior, este o formă a limbii — fenomen social ce presupune o activitate coordonată de comunicare. Ea este strâns legată de judecată și raționament, unități logice fundamentale, forme ale gândirii — fenomen social ce presupune o activitate coordonată de cunoaștere.

— În mod obișnuit, fraza poate exprima — la fel ca unele propoziții — două sau mai multe judecăți, în funcție de felul propozițiilor ce o alcătuiesc (fraze cu propoziții enunțiative neafective — propriu-zise, optative, dubitative și potențiale; fraze cu propoziții enunțiative afective de aceleași tipuri): *Pânzele de pe iarbă sunt albe*[1] */ și / strălucesc în bătaia razelor.*[2] */ — Ce albe sunt pânzele de pe iarbă*[1] */ și / ce strălucesc în bătaia razelor !*[2] */ ; Aș pleca în excursie,*[1] */ dacă aș avea timp.*[2] */ — Ce-aș mai pleca în excursie,*[1] */ dacă aș avea timp !*[2] */ ; Să fii tu în locul lui,*[1] */ ai face multe.*[2] */ . — Câte-ai mai face*[1] */ să fii tu în locul lui !*[2] */ ; Se va fi dus pe undeva*[1] */ să-l caute*[2] */. — Se va fi dus pe undeva*[1] */ să-l caute !*[2] */ ; A plecat bombănind*[1] */ că nimeni nu-l ajută.*[2] */* (1. A plecat 2. Bombănea... 3. Nimeni nu-l ajută); *Pentru a ajunge mai repede, am luat o mașină*[1] */ pe care am oprit-o făcând semne șoferului.*[2] */* (1. Ca să ajungem mai repede. 2. Am luat o mașină. 3. Am oprit-o. 4. Am făcut semne șoferului.); *Cu arcul întins de mâna lui voinică, arcașul se pregătește de trimis o săgeată.*[1] */ ca să anunțe sosirea.*[2] */* (1. Mâna voinică a arcașului întinde arcul. 2. Arcașul se pregătește. 3. Arcașul trimite o săgeată. 4. Săgeata anunță sosirea.). Totuși, o frază poate exprima mai multe judecăți decât o propoziție (să ne gândim că sunt fraze foarte mari, care includ multe propoziții, fiecare reprezentând câte o judecată). Uneori, judecățile exprimate de frază sunt reunite într-un *raționament*, într-o formă logică fundamentală, cu o structură mai complexă decât a judecății (are trei judecăți: primele două

Scanned with OKEN Scanner

reprezentate prin două propoziții — *premisele*, iar ultima reprezentată printr-o singură propoziție — *concluzia*) : *Toate mamiferele acvatice sunt cetacee*[1]. / ; / *toți delfinii sunt mamifere acvatice*[2] / ; / *deci / toți delfinii sunt cetacee*[3] / (silogism).

— O frază enunțiativă (neafectivă sau afectivă) poate exprima, ca și propoziția, o singură judecată (atunci când ea are o regentă în care se află un verb-predicat de modalitate sau o expresie verbală impersonală care exprimă ideea de modalitate) : *Nu putem*[1] / *să acceptăm așa ceva.*[2] / (!) = *Nu acceptăm așa ceva.*(!) ; *Nu este posibil*[1] / *să acceptăm așa ceva.*[2] / (!) = *Nu acceptăm așa ceva.*(!) — **judecăți negative** ; *Trebuie*[1] / *să discutăm acest lucru.*[2] / (!) = *Vom discuta acest lucru.*(!) ; *Este necesar*[1] / *să discutăm acest lucru.*[2] / (!) = *Vom discuta acest lucru.*(!) — **judecăți apodictice (de necesitate)** ; *Dacă ninge,*[1] / *nu mai plecăm.*[2] / (!) = *Pe ninsoare (în caz de ninsoare) nu mai plecăm.*(!) — **judecată ipotetică** ; *Poate*[1] / *că mâine plouă.*[2] / (!), *Posibil*[1] / *să plouă mâine.*[2] / (!). *E posibil*[1] / *să plouă mâine.*[2] / (!) = *Ploaia e posibilă mâine.*(!) — **judecăți problematice (de posibilitate).**

— O frază poate fi alcătuită numai din propoziții cu judecăți neexprimate, presupuse, de la care pornesc ordinul, îndemnul, sfatul, rugămintea, adică ideile cu caracter volițional (fraza cu propoziții enunțiative imperative neafective coordonate) sau întrebările (fraza cu propoziții interogative neafective coordonate) : *Pleacă imediat*[1] / *și* / *caută-l !*[2] / (1. Îți ordon 2. să pleci imediat 3. să-l cauți) ; *Mergeți și voi acolo*[1] / *și* / *discutați cu el.*[2] / (1. Vă îndemn 2. să mergeți și voi acolo 3. să discutați cu el) ; *Ajută-i acum*[1] / *și* / *nu te mai gândi.*[2] / (1. Te sfătuiesc 2. să-i ajuți acum 3. să nu te mai gândești) ; *Dă-mi și mie apă*[1] / *și* / *adu-mi și niște biscuiți.*[2] / (1. Te rog 2. să-mi dai și mie apă 3. să-mi aduci și niște biscuiți) ; *Vii repede*[1] / *și* / *lucrezi ?*[2] / (1. Te întreb 2. dacă vii repede 3. dacă lucrezi) ; *Cine spune asta*[1] / *și* / *nu se ține de cuvânt ?*[2] / (1. Te întreb. 2 cine spune asta 3. cine nu se ține de cuvânt) ; *Ai mânca un măr*[1] / *și* / *te-ai odihni puțin ?*[2] / (1. Te întreb 2. dacă ai mânca un măr 3. dacă te-ai odihni puțin) ; *Ce-ai zice într-o asemenea situație*[1] / *și* / *cum ai proceda ?*[2] / (1. Te întreb 2. ce-ai zice într-o asemenea situație 3. cum ai proceda) ; *Să fie grangur pasărea asta*[1] / *și* / *să aibă cuibul în salcâm ?*[2] / (1. Te întreb 2. dacă e

grangur pasărea asta 3. dacă are cuibul în salcâm). Dacă aceste fraze sunt intonate suplimentar și exclamativ, ideile cu caracter volițional amintite capătă și coloratură afectivă : *Plecă imediat*[1] */ și / caută-l ! !*[2] */ ; Mergeți și voi acolo*[2] */ și / discutați cu el !*[2] */ ; Ajută-i acum*[1] */ și / nu te mai gândi !*[2] */ ; Dă-mi și mie apă*[1] */ și / adu-mi și niște biscuiți !*[2] */ ; Vii repede*[1] */ și / lucrezi !?*[2] */ ; Cine spune asta*[1] */ și / nu se ține de cuvânt ? !*[2] */ ; Ai mânca un măr*[1] */ și / te-ai odihni puțin ? !*[2] */ ; Ce-ai zice într-o asemenea situație*[1] */ și / cum ai proceda ? !*[2] */ ; Să fie grangur pasărea asta*[1] */ și / să aibă cuibul în salcâm ? !*[2] */.*

— O frază poate fi alcătuită dintr-o propoziție cu judecată exprimată și dintr-o propoziție cu judecată neexprimată, presupusă, de la care pornește ideea cu caracter volițional sau întrebarea : — *Să nu te mai prind pe-aici !*[1] */ spuse cetățeanul.*[2] */ ; — De ce n-a venit la mine ?*[1] */ întreabă omul.*[2] */*

— O frază poate exprima o singură ideea cu caracter volițional sau afectiv, neconturată ca o judecată (când este alcătuită dintr-o propoziție interogativă totală regentă, cu verb-predicat un auxiliar de modalitate, și dintr-o propoziție subordonată) : *Vrei*[1] */ să mergi cu noi ?*[2] */ — Vrei*[1] */ să mergi cu noi ? !*[2] */ = Mergi cu noi ?(!) ; Poți*[1] */ să urci muntele ?*[2] */ — Poți*[1] */ să urci muntele ? !*[2] */ = Poți urca muntele ?(!) ; Trebuie*[1] */ să te duci cu ei ?*[2] */ — Trebuie*[1] */ să te duci cu ei ? !*[2] */ = Te vei duce cu ei ?(!).*

Din cele arătate până aici, se poate trage concluzia că *fraza exprimă, în general, un conținut logic mai bogat și mai complex decât al propoziției.*

B. DESCRIEREA PROPOZIȚIILOR SUBORDONATE ȘI APOZITIVE DIN FRAZĂ

Istoric, caracteristici, clasificare

Istoric. Studiul propoziției, început încă din antichitatea greacă și romană, cunoaște prin precizările făcute de *Gramatica generală și rațională de la Port-Royal* (1676)

un moment important, care se impune atenției tuturor școlilor lingvistice de mai târziu, de pe continentul nostru. Rămasă de atunci ca o noțiune sintactică distinctă, propoziția a preocupat în mod deosebit pe cercetătorii de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, când au fost delimitate mai precis, atât părțile de propoziție, cât și propozițiile principale și secundare. Odată cu secolul al XX-lea, paralel cu studiul sintaxei propoziției, se dezvoltă și studiul sintaxei frazei, al propozițiilor din frază (inclusiv al celor subordonate și apozitive). Prin cantitatea, diversitatea și importanța informației pe care o aduce în ansamblul comunicării curente, fraza intră astfel definitiv în preocupările lingviștilor, impunându-se, spre mijlocul secolului nostru, în toate gramaticile europene și ocupând un loc de frunte în domeniul cercetării limbii. Tipurile de relații din propoziție și din frază, tipurile de propoziții din frază au constituit, în această perioadă, obiectul unor studii ample în mai toate limbile de circulație.

În lingvistica românească, modernă și contemporană, s-au impus ca lucrări de referință, în domeniul sintaxei limbii române, următoarele gramatici și studii: I. Manliu i *Gramatica istorică și comparativă a limbii române pentru cursul superior*, București, 1894; Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, CR, București, 1937; G. Dragomirescu, *Sintaxa și stilistica propozițiunilor independente*, Brașov, 1939; Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Iași, 1943; Nicolae Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*. Lucrare postumă, ILR, București, 1945; H. Tiktin, *Gramatica română. Etimologia și sintaxa*, Ediția a III-a revăzută de I.-A. Candrea, București, 1945; Calistrat Șotropa, *Gramatica limbii române*, Ediția a VIII-a, București, f.a.; *Gramatica limbii române*, Vol. al II-lea, București, EA, 1954 (sub redacția prof. univ. Dimitrie Macrea) și 1963 (sub redacția acad. Alexandru Graur); Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1954; *Limba română. Fonetică—Vocabular—Gramatică*, București, EA, 1956; Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, 1960; Vasile Șerban, *Curs practic de sintaxă a limbii române*, București, 1964; Gheorghe Bulgăr, *Limba română. Sintaxă și stilistică*, București, 1968; Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române, Curs practic*, Ediția a II-a.

Scanned with OKEN Scanner

Revizuită și completată, București, 1970; Ștefania Popescu, *Gramatică practică a limbii române cu o culegere de exerciții*, București, EDP, 1971; *Sinteze de limba română. Radioteleșcoală*, București, 1972 (sub redacția conf. univ. dr. Theodor Hristea și Grigore Brâncuș); Ecaterina Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, București, 1972; Iorgu Iordan și Vladmir Robu, *Limba română contemporană*, București, 1978; Suzana Carmen Dumitrescu, *Coordonarea prin joncțiune în limba română*, București, 1979; Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, 1980; *Sinteze de limba română. Radioteleșcoală*, Ediția a II-a și a III-a, București, 1981 și 1984 (coordonator: Theodor Hristea); C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, 1982; Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, 1986; Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, I. București, 1986; Bogza-Irimie, Rodica, *Gramatică practică în texte literare românești*, București, EȘE, 1989; Diaconescu, Ion, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcție și analiză*, București, EȘE, 1989; Hodiș, Viorel, *Apoziția și propoziția apozitivă*, EȘ, București, 1990 etc. La toate acestea, se adaugă gramaticile românești și studiile despre sintaxa limbii române, scrise de români sau de străini și apărute în afara hotarelor țării noastre (vezi bibliografia selectivă atașată lucrării de față).

Caracteristici. Dintre toate categoriile de propoziții incluse în frază și descrise de noi mai înainte, ne vom opri, în mod special, asupra subordonatelor de toate felurile și a apozitivelor, încercând să stabilim câteva dintre caracteristicile acestora (mai ales ale subordonatelor). Astfel:

— Și unele, și altele se referă la anumite cuvinte din propozițiile cu care intră în relație specifică (de subordonare — în cazul subordonatelor, de explicitare sau de apozare — în cazul apozitivelor). Elementele regente ale subordonatelor sunt aceleași pe care le au și părțile de propoziție corespunzătoare (excepție făcând subiectul și predicatul care nu au, în planul propoziției, elemente regente, ele intrând unul cu altul într-un raport de inerență), iar elementele de referință ale propozițiilor apozitive sunt aceleași ca și la apoziții. Aceste propoziții îndeplinesc în frază funcțiile sintactice pe care le au părțile de propoziție

corespunzătoare, luate în raport cu aceste elemente regente sau de referință din cadrul propoziției.

— Și unele, și altele se pot contrage (se pot reduce, se pot contracta, se pot condensa) în părțile de propoziție corespunzătoare (corespondență oglindită și în felul în care sunt denumite). Astfel, subordonata subiectivă se poate reduce la subiect, predicativa la numele predicativ (la partea nominală a predicatului nominal), atributiva la atribut, completiva la complement iar predicativa suplimentară la elementul predicativ suplimentar; propoziția apozitivă se poate reduce la apoziție. Nu întotdeauna însă conținutul unei propoziții subordonate sau al unei propoziții apozitive se poate reda prin conținutul părții de propoziție corespunzătoare.

— În timp ce subordonata subiectivă și subordonata predicativă corespund (prima total, a doua parțial) unor părți de propoziție principale, subordonata atributivă, subordonata completivă (de toate felurile) și subordonata predicativă suplimentară corespund unor părți de propoziție secundare.

— Propozițiile subordonate sunt propoziții secundare, care nu pot constitui singure, independent de regentele lor principale, comunicări cu înțeles deplin, suficient, și care însoțesc și determină sintactic, parțial sau total, propozițiile regente, la al căror conținut se raportează prin mijlocirea termenilor de referință. Așa cum părțile de propoziție secundare nu pot forma singure, fără prezența părților de propoziție principale (mai ales a predicatului), o propoziție, tot astfel și propozițiile subordonate nu pot forma împreună o frază, fără prezența unei propoziții principale (cerință minimă).

— Există propoziții subordonate mai bine reprezentate formal decât părțile de propoziție a căror valoare o au, după cum există și propoziții subordonate mai slab reprezentate formal decât aceste părți de propoziție.

— Mijloacele folosite pentru introducerea subordonatelor în frază, pentru legarea acestora de regentele lor sunt cu totul deosebite de cele folosite în propoziție pentru introducerea părților de propoziție (subiectul și predicatul nici nu dispun de asemenea mijloace, numai părțile de propoziție secundare). Se constată însă, în structura unora

dintre aceste mijloace, prezența acelorași elemente prepoziționale sau de altă natură, pe care le întâlnim și la părțile de propoziție corespunzătoare. Subordonatele necircumstanțiale au mijloace introductive nespecifice (aceleași la toate), valorile lor fiind dictate de natura relației lor cu elementele regente, de natura acestor elemente regente, în timp ce subordonatele circumstanțiale, în majoritatea lor, au mijloace introductive specifice, în virtutea cărora conținutul acestora este mai bine precizat (natura elementelor lor regente nu mai are nici aceeași importanță pe care o avea la subordonatele necircumstanțiale) — situație asemănătoare cu aceea a părților de propoziție secundare.

— Unele subordonate (mai ales circumstanțiale) pot avea elemente corelative, în timp ce părțile de propoziție corespunzătoare lor nu dispun, în majoritate, de asemenea elemente (singura excepție făcând-o complementul circumstanțial de concesie).

— Două sau mai multe subordonate pot avea aceeași regentă, după cum o singură subordonată poate avea două sau chiar mai multe regente (ajungându-se ca, în funcție de natura elementelor determinate din aceste propoziții regente, această subordonată să aibă chiar valori diferite). Este o situație asemănătoare cu aceea a părților secundare de propoziție, care pot avea fie un element regent, fie două sau mai multe elemente regente.

Clasificare. În gramatica limbii române sunt studiate, pe lângă toate tipurile de subordonate, delimitate până în prezent și recunoscute de toți cercetătorii, și propozițiile apozitive. Ținând seama de *funcția fundamentală* a fiecăreia, subordonatele se pot grupa în cinci mari categorii : *subiectivele, predicativele, atributivele, completivele* și *predicativele suplimentare*. De asemenea, luându-se în considerare *absența sau prezența ideii de „circumstanță”*, s-a ajuns la împărțirea acestora în două mari grupuri : *grupul necircumstanțialelor*, în care lipsește ideea de „circumstanță” (și în care au fost incluse : subiectivele, predicativele, atributivele — în majoritatea lor, completivele necircumstanțiale — directe, indirecte și de agent, și predicativele suplimentare) și *grupul circumstanțialelor*, care exprimă ideea de „circumstanță” (și în care au fost incluse comple-

Scanned with OKEN Scanner

tivele circumstanțiale : de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție, de concesie, de consecință, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul și de excepție).

1. Subordonata subiectivă : SB. (subiectiva)

1.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata care îndeplinește funcția sintactică de *subiect* al unei propoziții regente din cadrul frazei : **Cine aleargă după doi iepuri**[1] / *nu prinde nici unul.*[2] / — Folclor ; *Sunt apreciați de noi*[1] / **cei ce se străduiesc.**[2] / ; *Este frumos*[1] / **ce-mi place mie.**[2] / ; *E bine*[1] / **că mâine mergem la teatru.**[2] / etc.

Altfel spus, subordonata subiectivă arată *cine* face sau suferă acțiunea exprimată de verbul-predicat din propoziția regentă, *cui* i se atribuie o însușire sau o caracteristică exprimată de numele predicativ al predicatului nominal din propoziția regentă, *despre cine* sau *despre ce* se spune ceva cu ajutorul predicatului din propoziția regentă.

Subordonata subiectivă îndeplinește în frază o funcție identică cu aceea a unei părți principale de propoziție (subiectul), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementele determinate din propoziția regentă (verb la mod personal, locuțiune verbală cu verbul la mod personal, structură nominală cu verbul copulativ la mod personal, interjecție predicativă, adverb predicativ, locuțiune adverbială predicativă, verb la infinitiv sau gerunziu) și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate — vezi mai departe.

Corespondența dintre subordonata subiectivă și subiect este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de autor al acțiunii) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a aceluiași procedeu de anticipare și reluare, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și subiectul în planul propoziției.

Scanned with OKEN Scanner

Spre deosebire de subiect, subordonata subiectivă dispune însă de elemente determinate în propoziția regentă și de mijloace de introducere în frază, ca orice subordonată.

1.2. **Întrebări.** Subordonata subiectivă se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) subiectul în propoziție, adresate unor elemente determinate (părți de vorbire cu funcție sintactică de predicat sau verbe la infinitiv și gerunziu) : *cine* și *ce*?. Prima corespunde subiectului-ființă, autor al acțiunii verbului-predicat din propoziția regentă, iar a doua subiectului-lucru, nonautor al acțiunii acestui verb-predicat, despre care se spune ceva cu ajutorul acestuia : **Cine se scoală de dimineață**[1] / *departe ajunge.*[2] / — Folclor *(cine* ajunge departe? : *Harnicul)* ; *Se cuvine*[1] / **să le acordăm o șansă.**[2] / *(ce se* cuvine? : *o șansă)* ; *E ușor*[1] / **să zici asta.**[2] / *(ce* e ușor? : *a zice, de zis)* etc. Absența subiectului în regentă și prezența elementelor determinate caracteristice sunt, alături de întrebări și conținut, indici ai valorii subiective a subordonatei.

1.3. **Elemente determinate.** Subordonata subiectivă are ca elemente determinate în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire (unele cu funcție de predicat, altele cu funcții de părți secundare de propoziție) :

— *un verb personal (intranzitiv sau tranzitiv) cu funcția de predicat verbal* (de obicei în proverbe) : **Cine sapă groapa altuia**[1] / **cade** *singur într-însa.*[2] / ; **Ce (se) naște din pisică**[1] / *șoareci* **mănâncă.**[2] / ; **Cel ce mi-a spus asta**[1] / **nu locuiește** *aici.*[2] / etc. Când verbul *a avea* are sensul de „a exista", el este folosit unipersonal și cere o subordonată subiectivă (nu completivă directă, cum s-ar părea), introdusă prin pronumele relativ *cine* : *Are* („există")[1] / **cine să facă asta.**[2] / (comparați acest exemplu cu exemplul *Are*[1] / **ce să facă.**[2] /, unde subordonata este completivă directă).

— *o locuțiune verbală personală (tranzitivă sau intranzitivă)* cu funcție de predicat verbal : **A băgat de seamă** *acest lucru*[1] / **cine l-a adus aici**[2]**.** / ; **Habar nu are** *de meserie*[1] / **cine spune asta.**[2] / etc.

— *un verb personal la diateza pasivă sau un verb reflexiv pasiv*, cu funcție de predicat verbal : **Este prețuit** *de oameni*[1] / **cel ce dovedește tărie de caracter.**[2] / ; **Se văd** *clar de aici*[1] / **cei ce lucrează pe schele.**[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

— *un verb impersonal (intranzitiv, activ sau reflexiv), un verb sau o locuțiune verbală personal(ă) folosit(ă) impersonal*, cu funcție de predicat verbal : *caută, merită, trebuie, urmează, se cuvine, se întâmplă,* (îmi) *arde,* (îmi) *convine,* (îmi) *place,* (îmi) *vine,* (mă) *doare — se aude, se bănuiește, se cade, se discută, se pare, se poate, se spune, se știe, se vede, se zice, se zvonește* etc. — (îmi) *stă bine,* (îmi) *stă rău,* (îmi) *șade bine,* (îmi) *șade rău* etc. — **Trebuie**[1] / *să dovedim acest lucru.*[2] / ; **Se întâmplă**[1] / *să mai încurcăm lucrurile.*[2] / ; **Se bănuiește**[1] / *unde s-au ascuns.*[2] / ; *Îi* **place**[1] / *să schieze.*[2] / ; **S-a dat de știre**[1] / *că îi vom însoți în călătorie.*[2] / ; *Îi* **stă bine**[1] / *să piardă timpul?*[2] / etc.

— *o expresie verbală impersonală*, cu funcție de predicat nominal : *e adevărat, e bine, e cert, e frumos, e imposibil, e interesant, e necesar, e neîndoielnic, e neplăcut, e plăcut, e posibil, e probabil, e rău, e scris, e sigur, e sortit, e totuna, e urât, e ușor* etc. — *e cu supărare, e fără importanță, e de mirare, e fără însemnătate, e cu putință, e peste putință, e cu neputință, e tot aceea, e tot la fel, e de dorit, e de invidiat, e de neconceput, e de neînțeles, e de neimaginat, e de văzut* etc. — **E rău**[1] / *să nu citești literatură.*[2] / ; **E fără importanță**[1] / *dacă intervin.*[2] / ; **Era de așteptat**[1] / *ca el să nu recunoască.*[2] / etc. Aici trebuie arătat că, în cazul subiectivelor introduse prin pronumele relativ *ce*, cerute de expresii verbale impersonale ca *e adevărat, e cert, e frumos, e necesar, e posibil* etc. — *e fără importanță, e cu putință, e de neconceput* etc. se pot produce *confuzii* în ceea ce privește valoarea acestor structuri (inclusiv a componentelor) : subiectiva este cerută de o expresie verbală impersonală, alcătuită din verb copulativ impersonal + un adverb de mod (o locuțiune adverbială de mod) provenit(ă) prin conversiune de la un adjectiv (o locuțiune adjectivală) sau de o structură de predicat nominal obișnuit, alcătuită din verb copulativ personal + un nume predicativ exprimat prin adjectiv (locuțiune adjectivală). În exemple ca *E* ***adevărat***[1] / **ce-mi spui.**[2] / și *E fără importanță*[1] / **ce-mi spui.**[2] / subiectivele, reducându-se la substantivul neutru-subiect, *faptul* (element abstract), este cea mai bună dovadă că structurile *e adevărat* și *e fără importanță* sunt expresii verbale impersonale, nu structuri nominale obișnuite.

Scanned with OKEN Scanner

— *un verb copulativ la un mod personal + un nume predicativ* (exprimat prin adjectiv, substantiv, pronume), structură cu funcție de predicat nominal : *Cei ce nu și-au spus cuvântul*[1] / **devin nerăbdători.**[2] / ; *Ce-a realizat el*[1] / **înseamnă ceva.**[2] / ; *Ceea ce aud acum*[1] / **constituie o surpriză.**[2] / etc.

— *un verb (personal sau impersonal) sau o locuțiune verbală (personală sau impersonală) la un mod nepredicativ* (infinitiv sau gerunziu) : *Hotărârea de* **a merge** *acolo*[1] / **cine trebuie**[2] / *a fost luată de toți*[1] / ; *E ușor* **a se spune**[1] / **că nu poate face lucrarea.**[2] / ; **Venind** *la noi*[1] / **cine ne telefonase**[2] / *n-am mai plecat de acasă.*[1] / ; **Părându-i-se**[1] / **că plouă,**[2] / *a luat umbrela.*[1] / ; *A cerut ferm de* **a da dovadă de responsabilitate**[1] / **cine a semnat angajamentul.**[2] / ; **Băgând de seamă** *absența*[1] / **cel ce era de serviciu,**[2] / *s-a organizat un control minuțios.*[1] / ; **Avându-se în vedere**[1] / **că până atunci mai sunt două luni,**[2] / *s-a luat măsura de a verifica proiectul.*[1] / ; *S-a sugerat de* **a se avea în vedere**[1] / **că erau prea tineri pentru asemenea sarcini.**[2] / etc.

— *o construcție infinitivală sau gerunzială* nominală : *A telefonat* **pentru a fi prezenți** *mâine*[1] / **cei ce au examene restante.**[2] / ; **Fiind atent**[1] / **cel ce le montase**[2], / *n-a mai fost nevoie de altă verificare.*[1] / etc.

— *un adverb sau o locuțiune adverbială predicativă,* cu funcție de predicat adverbial : *poate, pesemne, desigur, firește, bineînțeles, negreșit; adevărat, bine, destul, evident, incontestabil, posibil, probabil, sigur — cu certitudine, cu siguranță, de bună seamă, fără discuție, fără doar și poate, fără îndoială* — **Poate**[1] / *că se-mpacă.*[2] / ; **Desigur**[1] / *că vor lua măsuri.*[2] / ; **Evident**[1] / *că problema nu rămâne așa.*[2] / ; **Posibil**[1] / *să plouă pe seară.*[2] / ; **Cu certitudine**[1] / *că au ajuns acolo.*[2] / ; **De bună seamă**[1] / *că-i ocrotește.*[2] / etc.

1.4. **Elementele introductive.** Subordonata subiectivă poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (simple sau compuse, nespecifice) : *că, să* (foarte frecvente), *ca* (. . .) *să* (mai ales cu intercalarea anumitor părți de propoziție ale subordonatei între elementele componente), *dacă, de* (această din urmă rar și cu sensurile de „că", „să", „dacă") : *Se spune*[1] / **că** *vinurile astea sunt bune.*[2] / ; *Se cade*[1] / **să-i**

primim.[2] / ; *Mi-ar conveni*[1] / **ca** *permanent* **să** *stau aici.*[2] / ; *E fără însemnătate*[1] / **dacă** *repetă lovitura.*[2] / ; *S-a întâmplat*[1] / **de-au** *rămas locurile goale.*[2] / etc. În limba română populară și uneori chiar în limba română literară (ca un reflex al limbii române vechi sau al limbii române populare) se folosește locuțiunea conjuncțională subordonatoare *cum că*: *Se discuta printre oameni*[1] / **cum că** *ar fi avut la el iarba fiarelor.*[2] /

Părțile de propoziție intercalate între componentele conjuncției subordonatoare compuse *ca ... să*, care introduce o subordonată subiectivă, sunt: *subiectul* — singur sau însoțit de atribute *(E posibil*[1] / *ca* **grinda din dreapta** *să cedeze.*[2] /) și *complementul (Nu-i exclus*[1] / *ca* **aici, cu un mic efort,** *să obții recolte bune.*[2] /). Uneori, se intercalează între virgule chiar și *o propoziție circumstanțială*, subordonată subiectivei: *Urmează*[1] / *ca,*[2] / **unde găsim loc bun,**[3] / *să ne așezăm cortul.*[2] /

b) *prin pronume sau adjective pronominale relative* (simple sau compuse)*: *care, ce, cine, câți, câte; cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce* — **Care** *nu-și onorează datoriile*[1] / *anevoie mai poate avea credit.*[2] / ; **Ce** *mi-a spus*[1] / *e adevărat.*[2] / ; **Cine** *poate*[1] / *oase roade.*[2] / — Folclor; **Câți** *au promis*[1] / *nu s-au ținut de cuvânt.*[2] / ; **Cel ce** *se scoală devreme*[1] / *are spor la lucru.*[2] / ; *E adevărat*[1] / **ceea ce** *spune ea.*[2] / ; *Nu se știe*[1] / **care** *pară cade.*[2] / ; *E de mirare*[1] / **ce** *copii au.*[2] / ; *Se bănuiește*[1] / **câți** *candidați se vor prezenta.*[2] / etc.

Pronumele relative care introduc subordonatele subiective *pot sta în diferite cazuri*, având funcții sintactice corespunzătoare acestora: *Se știe*[1] / **cine** *a lipsit.*[2] (în N.-subiect); *Se știe*[1] / **pe cine** *l-a înșelat.*[2] / (în Ac.-c. direct); *Se știe*[1] / **cu cine** *a plecat.*[2] / (în Ac.-c.c. sociativ); *Se știe*[1] / **pentru cine** *este acest dar.*[2] / (în Ac.-nume predicativ); *Se știe*[1] / **cui** *îi vor da această sarcină.*[2] / (în D.-c. indirect); *Se știe*[1] / **al cui** *copil este băiatul.*[2] / (în G.-atribut pronominal); *Se știe*[1] / **a cui** *este această carte.*[2] / (în G.-nume predicativ) etc.

---

* Considerăm că formele pronominale *cel ce, cei ce, ceea ce* și *cele ce* sunt pronume relative compuse gramaticalizate, ale căror componente nu trebuie despărțite în analiza gramaticală (vezi, în acest sens, și lucrarea noastră *Morfologia limbii române*, București, EȘ, 1974, p. 141, și 146 și ed. a II-a, 1996, p. 128 și 164).

Nu trebuie să confundăm subordonata subiectivă introdusă prin pronumele relativ *care* („cine") și intonată descendent, cu subordonata atributivă introdusă prin același pronume relativ și intonată ascendent. Să se compare în acest sens: *Este un adevărat viteaz* ↗[1] / **care** ↘ *luptă* ↘ *pieptiș* ↘ *cu viața* ↘.[2] / (în care subordonata este subiectivă) cu *Este un viteaz* ↘ *adevărat* ↗[1] / **care** ↗ *luptă* ↗ *pieptiș* ↗ *cu viața.* ↘ [2] / (în care subordonata este atributivă). De asemenea, confuzia dintre cele două subordonate trebuie evitată mai ales când în propoziția regentă apare un pronume demonstrativ-subiect (ca un fel de anticipare și reluare a subiectivei). În acest caz, *este vorba de subordonate atributive*, nu de subordonate subiective (vezi, în acest sens, și exemplele de la „Atributiva", pct. 3.5. „Elemente corelative"). Să se compare: *Învinge*[1] / **care** *luptă.*[2] /, **Care** *luptă*[1] / *învinge.*[2] / (unde subordonata este subiectivă) cu *Învinge acela*[1] / **care** *luptă.*[2] /, *Acela învinge,*[1] / **care** *luptă.*[2] / (unde subordonata este atributivă).

c) *prin pronume sau adjective pronominale nehotărâte* cu funcție de relație: *oricare, oricine, orice, (ori)câți, (ori)câte — E bine primit*[1] / **oricare** *se duce pe la ei.*[2] / ; *Face sacrificii*[1] / **oricine** *are copii.*[2] / ; *Îi place*[1] / **orice-i** *aduc.*[2] /; *Iau cu ei copiii*[2] / **(ori)câți** *vin aici.*[2] /; **(Ori)câți** *călători trec pe-aici*[1] / *se opresc și la izvorul acesta.*[2] / ; *Îmi convine*[1] / **orice** *culoare alegi.*[2] / etc. (menționăm că, în cazul acestor propoziții introduse prin aceste pronume și adjective pronominale, intonația este aceea care are un rol deosebit în evidențierea valorii subiective, aceasta în opoziție cu valoarea concesivă existentă în stare latentă).

d) *prin adverbe sau locuțiuni adverbiale relative: unde, când, cum, cât, încotro de câte ori — E fără importanță*[1] / **unde** *se stabilesc.*[2] / ; *E fără însemnătate*[1] / **când** *le aduce.*[2] /; *E de mirare*[1] / **cum** *au rezolvat.*[2] / ; *E o performanță*[1] / **cât** *au stat acolo.*[2] / ; *Nu-mi face plăcere*[1] / **încotro** *se îndreaptă.*[2] / ; *Îi este indiferent*[1] / **de câte ori** *repetă lovitura.*[2] /.

Adverbele relative au, după felul lor, în subordonatele subiective pe care le introduc, funcția de complemente circumstanțiale (de loc, de timp sau de mod) — vezi mai sus. Dintre ele, adverbul relativ *cum* poate avea și funcția de nume predicativ al verbului copulativ din subiectivă: *Nu se știe*[1] / **cum** *este vara aceasta.*[2] /

Nu trebuie să confundăm subordonatele circumstanțiale (de loc, de timp și de mod), introduse prin adverbele

relative, *unde, când* și *cum* și cerute de anumite expresii verbale impersonale (care nu-și mai satisfac valența impersonală), cu subordonatele subiective, introduse prin aceleași mijloace și cerute de expresii verbale impersonale. Comparați, în acest sens, exemplele de mai sus (unde subordonatele sunt subiective) cu următoarele exemple (unde subordonatele, privite din perspectiva structurii de adâncime, sunt subordonate circumstanțiale) : *E bine*[1] / **unde** *lucrează.*[2] / ; *E bine*[1] / **când** *lucrează.*[2] / ; *E bine*[1] / **cum** *lucrează.*[2] / etc.

Când subordonatele subiective depind de verbe cu sens de informare, ele sunt introduse de obicei prin pronume, adjective sau adverbe cu valoare dublă (interogativ-relativă) și prin conjuncția subordonatoare *dacă*. Ele au, în același timp, valoare de *interogative indirecte* : *Se știe*[2] / **cine** *a spus asta*[2]. / ; *Nu se știe*[1] / **ce** *număr poartă.*[2] / ; *Se cunoaște*[1] / **unde** *s-a ascuns.*[2] / ; *Interesează*[1] / **dacă** *vor veni.*[2] / etc.

1.5. **Modurile.** Subordonata subiectivă se poate construi cu următoarele moduri personale : *indicativ, conjunctiv, condițional-optativ* și *prezumtiv* (cu excepția imperativului) ;

— cu indicativul : **Cine vorbește prea multe**[1] / *își mușcă buzele.*[2] / ; *Se pare*[1] / **că au și ajuns.**[2] / ; *E de mirare*[1] / **că vor mai merge 10 kilometri.**[2] / etc.

— cu conjunctivul : *Merită*[1] / **să încercăm acum.**[2] / ; *Trebuia*[1] / **să fi mers cu noi.**[2] / etc.

— cu condițional-optativul : *Se aude*[1] / **că ar veni cu sora lui.**[2] / ; *Cu siguranță*[1] / **că ar fi trimis la toți.**[2] / etc.

— cu prezumtivul : *Se zice*[1] / **că ar fi înnoptat pe-acolo.**[2] / ; *Pesemne*[1] / **că vor fi cântând și acum.**[2] / etc.

1.6. **Topica.** Subordonata subiectivă stă de obicei *după propoziția regentă* (mai ales subordonatele subiective introduse prin conjuncții subordonatoare, adjective relative sau adverbe relative) : *Se pare*[1] / **că n-are altceva mai bun de făcut.**[2] / ; *Se știe*[1] / **ce neplăceri a avut din cauza lui.**[2] / ; *E de mirare*[1] / **cum se descurcă în acest hățiș.**[2] / etc. Ea poate sta însă *și înaintea propoziției regente* (mai ales cele introduse prin pronume relative, în fraze cu caracter

Scanned with OKEN Scanner

aforistic) : **Cine minte o dată**[1] / *minte de mai multe ori.*[2] / ; **Cei ce rabdă jugul**[1] / *și* / **-a trăi mai vor**[2] / *Merită*[3] / *să-l poarte spre rușinea lor.*[4] / — D. Bolintineanu.

Subordonata subiectivă cerută de verbe impersonale, de expresii verbale impersonale, de adverbe și locuțiuni adverbiale predicative poate avea, uneori, subiectul, numele predicativ, complementul direct, complementul indirect, complementul de agent și complementul circumstanțial așezate înaintea elementelor regente (când accentul cade pe ele), *înglobând în felul acesta propoziția principală regentă între componentele subordonatei* : **Ei**[2] / *trebuie*[1] / *să dea dovadă de răbdare.*[2] / ; **Al lui**[2] / *trebuie*[1] / *să fie pardesiul.*[2] / ; **Pe el**[2] / *trebuie*[1] / *să-l întrebăm.*[2] / ; **Despre ele**[2] / ; *trebuie*[1] / *să spunem ceva.*[2] / ; **De ei**[2] / *trebuie*[1] / *să fie aduse.*[3] / **Astăzi**[2] / *trebuie*[1] / *să plătim întreținerea.*[2] / etc.

1.7. **Punctuația.** Subordonata subiectivă, ca și subiectul în propoziție, indiferent de topică, *nu se desparte prin virgulă de regenta ei* (vezi toate exemplele de până aici) : **Cine s-a fript o dată**[1] / *suflă și în borș.*[2] / — Folclor ; *Trebuie*[1] / **să amintim acest lucru.**[2] / etc.

1.8. **Anticiparea și reluarea.** Subordonata subiectivă, introdusă printr-un pronume relativ (de obicei, *cine*), întocmai ca subiectul (vezi pct. 1.4.1. b la subcapitolul „Subiectul", capitolul B. „Studiul părților de propoziție", secțiunea a II-a „Sintaxa propoziției") poate fi anticipată sau reluată prin formele accentuate de persoana a III-a, singular și plural, ale pronumelui personal, intonate specific (procedeu cu valoare afectivă, fenomen propriu limbii române vorbite) : *Nu prinde* **el** *nici únul*[1] / **cine aleargă după doi iepuri.**[2] / ; **Cine aleargă după doi iepuri**[1] / *nu prinde* **el** *nici únul.*[2] / — Folclor etc.

1.9. **Contragerea.** Subordonata subiectivă se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *subiectul* : **Cine se scoală de dimineață**[1] / *departe ajunge*[2] / > **Harnicul** *departe ajunge.* ; *Îi vine greu*[1] / **să refuze**[2] / > *Îi vine greu* **refuzul.** ; *Se ia în considerație*[1] / **că n-a mai avut abateri**[2] / > *Se ia în considerație* **comportarea bună.** ; *E fără importanță*[1] / **dacă întârzie**[2] / > *E fără importanță* **întârzierea.** etc.

2. Subordonata predicativă: PR. (predicativa)

2.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata cu statut de *nume predicativ* pe lângă un verb copulativ din propoziția sa regentă: *Adevărul este*[1]/ **că nu se aștepta la asta**[2]./ (pe lângă verbul copulativ *este*); *La aceste cuvinte s-a făcut*[1]/ **cum e șofranul**[2]./ (pe lângă verbul copulativ *s-a făcut*); *Ion al nostru a ajuns*[1]/ **ce nici nu gândești**[2]./ (pe lângă verbul copulativ *a ajuns*) etc.

Altfel spus, subordonata predicativă arată însușirea sau caracteristica atribuită subiectului din propoziția regentă, prin intermediul verbului copulativ din aceeași propoziție.

Subordonata predicativă are deci în frază un rol identic cu acela pe care-l are componenta nominală a predicatului nominal (parte principală) din propoziție (numele-predicativ), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată, ca și la numele predicativ, de natura relației sale speciale cu termenul-subiect (substantiv, numeral, pronume, verb la infinitiv, gerunziu și supin) din propoziția regentă, prin intermediul verbului copulativ, și de conținutul semantic al întregii subordonate.

Corespondența dintre subordonata predicativă și numele predicativ este aproape totală (parțială este numai cu predicatul nominal, în ansamblu) și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de nume predicativ) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în trimiterea la subiectul din regentă prin intermediul aceluiași verb copulativ, în folosirea aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor determinate și a elementelor corelative (singurul caz semnalat de noi nu reprezintă o caracteristică). De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și numele predicativ în cadrul predicatului nominal din propoziție.

Spre deosebire de numele predicativ, subordonata predicativă dispune însă de alte mijloace de introducere în frază, ca orice subordonată.

2.2. **Întrebări.** Subordonata predicativă nu se află (nu răspunde) cu (la) întrebări, întocmai ca numele predicativ.

ea reprezentând numai o parte a predicatului nominal. Subordonata predicativă se recunoaște după conținut și locul ocupat de ea imediat după verbul copulativ din regentă : *Problema este*[1]/ **că nu are timp**[2].*/ Ea va deveni*[1]/ **ce-și propune acum.**[2]/ etc.

2.3. **Elemente determinate.** Subordonata predicativă nu are elemente determinate în propoziția regentă, ca celelalte subordonate. Ea trimite prin conținutul ei, la subiectul propoziției regente, prin mijlocirea *verbelor copulative* din această propoziție, folosite la un mod personal : **a fi** *(Țelul lui* **este**[1]/ *să realizeze această lucrare.*[2]/) ; **a însemna** *(Aceasta* **înseamnă**[1]/ *că aprobă.*[2]/) ; *a constitui (Rămânerea ei acolo* **constituie**[1]/ *ceea ce constituia venirea lui aici.*[2]/), **a reprezenta** *(Pentru el repetițiile* **reprezintă**[1]/ *ceea ce reprezintă conferințele pentru ea.*[2]/), **a întruchipa** *(Pentru noi primăvara* **întruchipează**[1]/ *ceea ce întruchipează vara pentru ei.*[2]/), **a rămâne** *(Țărmul* **a rămas**[1]/ *cum l-am găsit.*[2]/), **a părea** *(El* **pare**[1]/ *să înțeleagă aluzia.*[2]/), **a deveni** *(Copilul* **devine**[1]/ *ce dorește tatăl.*[2]/), **a ajunge** *(El* **ajunge**[1]/ *ce gândește.*[2]/), **a ieși** *(Ioana* **iese**[1]/ *ce-i dictează voința.*[2]/), **a se face** *(Cerul* **se face**[1]/ *cum este cicoarea.*[2]/), *a se* **preface (în)** *(Făt-Frumos* **se preface**[1]/ *în ceea ce-și propusese.*[2]/) etc.

Tot ca mijlocitor al unei subordonate predicative în relația cu subiectul regentei este folosită și interjecția-copulă **iată** (cu variantele populare *iacă, iaca* și *iacătă*) : *Dicționarul de regionalisme* — **iată**[1]/ *ceea ce ne lipsește !*[2]/ (= *Dicționarul de regionalisme* **este**[1]/ *ceea ce ne lipsește*[2]/ sau *Dicționarul de regionalisme* — **iată lipsa** *noastră !* = *Dicționarul de regionalisme* **este lipsa** *noastră*.).

Uneori, verbul copulativ din propoziția regentă a subordonatei predicative se află la un mod nepersonal (nepredicativ). În acest caz, subordonata predicativă urmează imediat după verbul copulativ sau după un nume predicativ al acestuia, cu care este coordonată : *Și-a pregătit totul, gândul lui* **fiind**[1]/ *să plece până la Craiova.*[2]/ ; *Planul de* **a rămâne**[1]/ *cum l-au montat*[2]/ *a eșuat.*[1]/ ; *Omul,* **fiind surd**,[1]/ *dar*/ *cum nu mai întâlnise vreodată altul ca pricepere,*[2]/ *îl privea nedumerit.*[1]/

Există situații în care *subiectul propoziției regente a predicativei este reprezentat printr-o subordonată subiectivă.* În această situație, propoziția regentă comună, a subordonatei subiective și a subordonatei predicative, este redusă numai la verbul copulativ, fapt care îi evidențiază și mai mult insuficiența lexicală și sintactică : **Ce** *este mai interesant*[1]/ **este**[2]/ **să** *uiți banii acasă.*[3]/ (= **Faptul** *mai interesant* **este uitarea** *banilor acasă.*) ; **Ceea ce** *este neplăcut în această călătorie*[1]/ **este**[2]/ **că** *tot timpul suntem înțepați de țânțari.*[3]/ (= **Neplăcerea** *în această călătorie* **este înțepăturile** *țânțarilor.*) ; **Dacă** *vine acolo*[1]/ **înseamnă**[2]/ **să** *nu fiți liniștiți.*[3]/ (= **Venirea** *lui acolo* **înseamnă neliniștea** *dumneavoastră.*) ; **Când** *ieși la pensie*[1]/ **este**[2]/ **ca și cum** *ai începe a doua viață.*[3]/ (= **Ieșirea la pensie este un început** *de viață nouă.*) etc. Schema de reprezentare grafică a relațiilor sintactice stabilite într-o asemenea frază este următoarea :

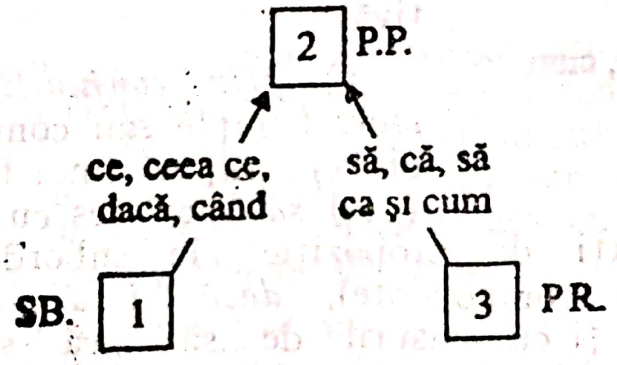

Și interjecția copulă *iată* se află exact în aceeași situație cu aceea a verbului copulativ **a fi**, expusă mai sus : propoziția regentă a subiectivei și a predicativei este redusă numai la această interjecție, ceea ce scoate și mai bine în evidență — ca și în cazul verbului copulativ *a fi* — caracterul insuficient, lexical și sintactic, al acesteia : **Să** *realizăm această lucrare*[1]/ — **iată**[2]/ **ceea ce** *ne propunem.*[3]/ (= **Realizarea** *acestei lucrări* — **iată propunerea** *noastră !* = **Realizarea** *acestei lucrări* **este propunerea** *noastră*). Schema de reprezentare grafică este și aici ca cea de mai sus, cu excepția elementelor introductive ale celor două subordonate, care sunt *să* și *ceea ce.*

Alteori, propoziția regentă a subordonatei predicative este reprezentată printr-un verb copulativ, la un mod

personal, reprezentant al unor funcții diferite (de subiect, de nume predicativ, de complement direct, de complement indirect sau de element predicativ suplimentar), luate în raport cu elementele de referință din propoziția anterioară acesteia. Astfel : *Trebuie*[1]/ **să fii**[2]/ *cum este el.*[3] / ; *Dorința lui este*[1] / **să devii**[2] / *ce-a fost el.*[3] / ; *Poți*[1] / **să ajungi**[2] / *ce-a ajuns el.*[3] / ; *S-a gândit*[1] / **să se facă**[2] / *ce-a fost tatăl lui.*[3] / ; *Îl consideră*[1] / **că este**[2] / *cum e și el.*[3] /. Evident, schema de reprezentare a relațiilor din aceste fraze este diferită de aceea prezentată mai sus :

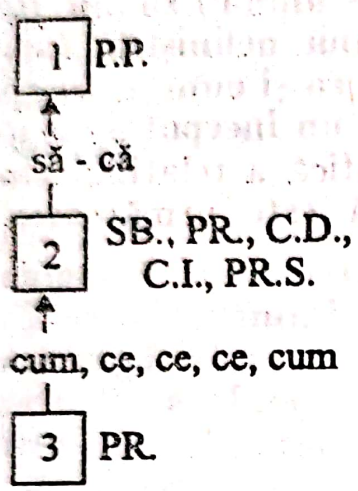

2.4. **Elemente introductive.** Subordonata predicativă poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace (aproape aceleași ca și la subordonata subiectivă) :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (simple sau compuse, nespecifice) : *că, să* (mai frecvente), *ca* (. . .) *să* (mai ales cu intercalarea anumitor părți de propoziție ale subordonatei între elementele ei componente), *dacă* și *de* (aceasta din urmă mai rar și cu sensurile de „să", „că" și „încât") — *Părerea mea este*[1]/ **că** *ai procedat corect.*[2]/ ; *Problema este*[1]/ **să**-*i ajungem.*[2]/ ; *Grija lui este*[1]/ **ca** *în fiecare zi* **să** *ne aducă aminte.*[2]/ ; *Întrebarea este*[1]/ **dacă** *vor accepta prețul.*[2]/ ; *Câinele a ajuns*[1]/ **de**-*i numeri coastele.*[2]/

Subordonata predicativă introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *că, să, că . . . să* și *de* corespunde unui nume predicativ exprimat prin verb la infinitiv, printr-un abstract verbal sau printr-un adjectiv : *Problema este* **a**-*i* **ajunge. (ajungerea** *lor)* ; *Grija lui este de* **a** *ne* **aduce aminte** *în fiecare zi.* **(amintirea** *zilnică*) ; *Câinele a ajuns* **a**-*i* **număra** *coastele.* **(slab)**. Cea introdusă prin conjuncțiile *că* și *dacă* corespund unui nume predicativ exprimat printr-un pronume : *Părerea mea este* **aceasta.** ; *Întrebarea este* **aceasta.**

Părțile de propoziție intercalate între componentele conjuncției subordonatoare compuse *ca . . . să*, care introduce o subordonată predicativă, sunt următoarele : *subiectul* — singur sau însoțit de atribute *(Problema este*[1]/ **ca** *scândura*

de brad **să** *reziste la greutate.*[2]*/*) și *complementul* (*Planul lor era*[1]*/* **ca** *acolo, zilnic,* **să** *repete exercițiile.*[2]*/*). Uneori, ca și în cazul subiectivei (vezi mai sus), între componentele acestei conjuncții, care introduce o subordonată predicativă, se poate intercala chiar și o propoziție circumstanțială, subordonată predicativei : *Hotărârea sa este*[1]*/* **ca**[2]*/, de câte ori are ocazia*[3], */* **să** *explice fenomenul.*[2]*/*.

Când subordonata predicativă depinde de o propoziție regentă, al cărei subiect este exprimat printr-un substantiv ce solicită o informație (*întrebarea, problema, chestiunea*), și este introdusă prin conjuncția subordonatoare *dacă*, ca are valoarea unei propoziții *interogative indirecte* : *Întrebarea este*[1]*/* **dacă** *vor termina până mâine.*[2]*/* ; *Problema este*[1]*/* **dacă** *mai avem vreme.*[2]*/* etc.

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* : *ca și cum, ca și când, de parcă, după cum* — *Aceasta este*[1]*/* **ca și cum (ca și când, de parcă)** *ai zbura.*[2]*/* ; *Destinul este*[1]*/* **după cum** *și-l face omul.*[2]*/*

Subordonata predicativă introdusă printr-una dintre aceste locuțiuni conjuncționale subordonatoare corespunde unui nume predicativ exprimat printr-un substantiv în Ac. cu prepoziția *ca*, cu prepoziția *după* sau cu locuțiunea prepozițională *în funcție de* : *Aceasta este* **ca zborul.** ; *Destinul este* **după om. (în funcție de om).**

c) *prin pronume relative sau prin pronume nehotărâte* cu funcție de relație : *cine, ce, care, cel ce, ceea ce* ; *oricine, oricare, orice* (însoțite sau nu de prepoziții) — *Asta este*[1]*/* **pentru cine** *vine mâine.*[2]*/* ; *A ajuns*[1]*/* **ce** *nici nu gândești.*[2]*/* ; *Colegul meu este*[1]*/* **cel ce** *stă lângă Ioana.*[2]*/* ; *Bunica reprezintă pentru el*[1]*/* **ceea ce** *constituie mama pentru tine.*[2]*/* ; *Pământul este*[1]*/* **al oricărui** *îl muncește.*[2]*/* ; *Făt-Frumos se preface*[1]*/* **în orice** *poftește.*[2]*/* etc.

Pronumele relative și cele nehotărâte cu funcție de relație, care introduc subordonatele predicative, pot sta în diferite cazuri, având funcții sintactice corespunzătoare acestora : subiect în cazurile N., Ac., sau G. (vezi mai sus : *cel ce, pentru cine, pentru care, pentru oricare, al oricui*), nume predicativ în N. (vezi mai sus : *ceea ce*) complement direct în Ac. (vezi mai sus : *ce, orice*).

Subordonata predicativă, introdusă prin pronumele relative sau nehotărâte cu funcție de relație, corespunde unui nume predicativ exprimat printr-un substantiv sau

uneori printr-un pronume : *Asta este* **pentru Ion.** (pentru el) ; *A ajuns* **inginer.** ; *Colegul meu este* **Ștefan.** (acela) ; *Bunica reprezintă pentru el o* **mamă.** ; *Pământul este* **al muncitorului agricol.** (al lui) ; — *Făt-Frumos se preface* **în orice.** (în muscă, în pasăre, în buzdugan etc.) etc.

d) *prin adverbe relative sau prin adverbe nehotărâte* cu funcție de relație : *cum, precum, cât, oricum, oricât — Omul s-a făcut*[1]/ **cum** *e lămâia.*[2]/ ; *Cică să fiu*[1]/ **cum** *vrea el.*[2]/ ; *El a ajuns*[1]/ **precum** *îl știi.*[2]/ ; *Țara nu e*[1]/ *numai* **cât** *o vezi.*[2]/ ; *Dumneata ești*[1]/ **oricum** *dorești.*[2]/ ; *Și-apoi el este*[1]/ **oricât** *de sever vrea.*[2]/. etc.

Adverbele relative sau adverbele nehotărâte cu funcție de relație au, după felul lor, în subordonatele predicative pe care le introduc, funcții sintactice de complemente circumstanțiale de mod — vezi mai sus. Dintre ele, adverbele relative *cum* și *precum* pot avea și funcția de nume predicativ al verbului copulativ din predicativă (vezi : *precum* de la „*precum* e laptele" și *cum* de la „*cum* e lămâia"), iar adverbul *precum* și pe aceea de element predicativ suplimentar (vezi : „*precum* îl știi").

Subordonata predicativă introdusă prin adverbele relative sau prin adverbele nehotărâte cu funcție de relație corespunde unui nume predicativ exprimat printr-un adjectiv, printr-un substantiv cu prepoziție în Ac. sau printr-un adverb de mod : *Omul s-a făcut* **ca lămâia.** (galben) ; *Cică să fiu* **dur** ; *El a ajuns* **rău.** ; *Țara nu e numai* **atâta.** ; *Dumneata ești* **oricum.** (bun, **generos, recunoscător** etc.) ; *Și-apoi el este* **foarte sever.** (prea sever, **mai puțin sever** etc.) etc.

Când subordonatele predicative depind de propoziții regente care încep cu subiecte exprimate prin substantive ce solicită o informație *(întrebarea, problema, chestiunea)*, ele sunt introduse prin pronume, adjective și adverbe cu valoare dublă (interogativ-relativă) și cu valoarea unor propoziții interogative indirecte : *Întrebarea este*[1]/ **cine** *rămâne aici.*[2]/ (. . . . **care** *mașină pleacă acolo,* **ce** *facem acum,* **unde** *înnoptăm.*[2]/ etc.) ; *Problema este*[1]/ **pe cine** *invităm.*[2]/ (. . . **ce** *instrumente folosim,* **cu ce** *descui,* **când** *au ajuns acolo.*[2]/ etc.) etc.

2.5. **Elemente corelative.** Subordonata predicativă dispune de un singur element corelativ în propoziția regentă : adverbul de mod de întărire *și*, fără funcție sintactică, pre-

zent numai în fraze brahilogice cu caracter aforistic, în care verbul copulativ al regentei este eliptic, iar predicativa, introdusă prin adverbul relativ *cum*, apare, în mod excepțional, înaintea regentei. Este un caz cu totul particular, în care inversarea construcției ne demonstrează valoarea subordonatei : **Cum** *e turcul*[1]*/ (este)* **și** *pistolul.*[2]*/* (**Și** *pistolul (este)*[1]*/ cum e turcul.*[2]*/*) ; **Cum** *ți-e portul*[1]*/ (este)* **și** *cinstea.*[2]*/* (**Și** *cinstea (este)*[1]*/* **cum** *ți-e portul.*[2]*/*). De fapt, aici avem de-a face cu o limită între subordonata circumstanțială de mod și subordonata predicativă, pentru că, dacă adăugăm regentei adverbul de mod plin *așa*, cu funcție corelativă și de nume predicativ, subordonata devine modală : **Cum** *e turcul,*[1]*/* **așa** *e și pistolul.*[2]*/* sau **Așa** *e și pistolul,*[1]*/* **cum** *e turcul.*[2]*/*.

2.6. **Clasificare.** Subordonata predicativă se clasifică întocmai ca numele predicativ și ca atributele, după conținutul pe care-l exprimă în raport cu subiectul regentei, în două categorii : *predicative de calificare și predicative de identificare*. În general, precizarea fiecărui conținut de la cele două categorii de subordonate predicative este mai greu de făcut decât distincția între cele două categorii de conținut ale numelor predicative sau ale atributelor.

Predicativele de calificare atribuie subiectului din regentă o notă sau o însușire, o calitate, o calificare propriu-zisă. Ele stau, de obicei, după următoarele verbe copulative : *a rămâne, a părea, a deveni, a ajunge, a ieși, a se face* și *a se preface* (în) ; mai rar după verbul copulativ *a fi* (vezi și exemplele de până aici) : *Acoperișul a rămas*[1]*/* **cum a fost.**[2]*/* ; *Balta părea*[1]*/* **că tresare la adierea vântului.**[2]*/* ; *Totul aici devine*[1]*/* **ce nu bănuiești.**[2]*/* ; *Ei ajung*[1]*/* **ce-și pun în gând.**[2]*/* ; *Copilul se face*[1]*/* **ce este și tatăl.**[2]*/* ; *Și el se preface*[1]*/* **în ceea ce nu fusese până atunci.**[2]*/* ; *El este*[1]*/* **ce vrei**[2]*/ și /* **ce nu vrei.**[3]*/* etc.

Predicativele de identificare atribuie subiectului din regentă o noțiune singulară, a cărei sferă se suprapune sferei acestui subiect. Ele stau, de obicei, după următoarele verbe copulative : *a fi, a însemna, a constitui, a reprezenta, a întruchipa* (vezi și exemplele de până aici). Astfel : *Problema este*[1]*/* **să ajungem la timp.**[2]*/* ; *Adevărul este*[1]*/* **că nu-și pregătesc serios temele**[2]*./* ; *Întrebarea este*[1]*/* **cu cine vorbim.**[2]*/* ; *Aceasta înseamnă*[1]*/* **că n-ai obraz.**[3]*/* ; *Plecările ei*

constituie pentru el[1]/ **ceea ce constituie absențele lui pentru ea.**[2]/ etc.

2.7. **Modurile.** Subordonata predicativă se poate construi, ca și subiectiva, cu următoarele moduri personale: indicativ, conjunctiv, condițional-optativ și prezumtiv (cu excepția imperativului):

— *cu indicativul*: de obicei subordonatele predicative cerute de verbele copulative *a fi, a însemna, a reprezenta, a întruchipa, a rămâne, a părea, a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a se preface (în)* și introduse prin conjuncțiile subordonatoare *că, dacă* și *de*, prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *după cum*, prin pronume, adjective și adverbe relative, prin pronume, adjective și adverbe nehotărâte cu funcție de relație (vezi, în acest sens, exemplele de până aici — cu aceste verbe și cu mijloacele de introducere amintite);

— *cu conjunctivul*: subordonatele predicative cerute de verbele copulative *a fi, a însemna, a părea* și *a ajunge* și introduse prin conjuncțiile subordonatoare *să* și *ca să (ca ... să)* — vezi, în acest sens, exemplele de până aici cu aceste verbe și cu mijloacele de introducere amintite;

— *cu condiționalul-optativ*: subordonatele predicative cerute de verbele copulative *a fi, a însemna, a părea, a deveni, a ajunge, a ieși, a se face* și introduse prin conjuncția subordonatoare *că*, prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *ca și cum, ca și când, de parcă*, prin pronumele relativ *ce* și prin adverbul relativ *cum* — *Problema este*[1]/ **că în acest caz n-ar fi sprijinit.**[2]/; *Aceasta înseamnă*[1]/ **că ar accepta propunerea.**[2]/; *În felul acesta ar deveni (ar ajunge, ar ieși, s-ar face)*[1]/ **ce-ar dori.**[2]/; *Pădurea părea*[1]/ **ca și cum (ca și când) ar fi fost de aramă.**[2]/; *A ajuns*[1]/ **de parcă ar mânca numai ciuperci.**[2]/;

— *cu prezumtivul*: subordonatele predicative cerute de toate verbele copulative și introduse prin conjuncția subordonatoare *că*, prin pronumele relative *ce* și *ceea ce* și prin adverbul relativ *cum* — *El este*[1]/ **ce-o fi fiind,**[2]/ *dar/ asta nu-i suficient.*[3]/; *Chestiunea este*[1]/ **că n-o fi avut timp.**[2]/ (... **că n-o fi având timp.**); *S-o fi prefăcut*[1]/ **în ceea ce o fi fost cândva.**[2]/ etc. Ideea de probabilitate, caracteristică

modului prezumtiv, este mai puternic atunci când aceeași formă de prezumtiv apare și în regentă, și în subordonata predicativă (ca o repetiție tautologică) : *O fi fost el*[1]/ **ce-o fi fost**[2]/ . . . ; *O fi-nsemnând asta*[1]/ **ce-o fi-nsemnând**[2]/ . . . etc.

2.8. **Topica.** Subordonata predicativă stă după propoziția regentă (vezi toate exemplele de până aici), dar și înaintea acesteia, ca o excepție : atunci când are ca element corelativ adverbul de mod de întărire *și* (vezi, în acest sens, exemplele de la pct. 2.5. „Elemente corelative"). Adăugăm acestui caz și alte exemple, lipsite însă de elementul corelativ *și*, dar cu același adverb relativ introductiv al predicației (cum) sau chiar cu alte adverbe relative (când, unde), precum și cu pronume relative (ce, cine) : Profesorul este[1]/ **cum** îl știi.[2]/ (>**Cum** îl știi[1]/ este profesorul.[2]/) ; Problema este[1]/ **când** urcăm pe munte.[2]/ (>**Când** urcăm pe munte/ este problema.[2]/ ; Problema este[1]/ **ce** mâncăm.[2]/ (> **Ce** mâncăm[1]/ este problema.[2]/) etc.

2.9. **Punctuația.** Subordonata predicativă *nu se desparte prin virgulă de regenta ei*, indiferent de topică, întocmai ca numele predicativ de verbul copulativ (vezi, în acest sens, toate exemplele date până aici).

2.10. **Contragerea.** Subordonata predicativă se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *numele predicativ* : *El este*[1]/ **cum îl știi.**[2]/ > *El este* **neschimbat.** ; *Ei vor ajunge*[1]/ **ce și-au propus.**[2]/ > *Ei vor ajunge* **tehnicieni.** ; *Adevărul este*[1]/ **că munciți mult.**[2]/ > *Adevărul este* **acesta.** ; *Aceasta înseamnă*[1]/ **că mă minți.**[2]/ > *Aceasta înseamnă* **minciună.** ; *Ei păreau*[1]/ **că nu înțeleg spusele mele.**[2]/ > *Ei păreau* **nedumeriți.** etc.

3. Subordonata atributivă: AT. (atributiva)

3.1. **Definiție și caracteristici.** *Este subordonata care* îndeplinește funcția sintactică *de atribut* pe lângă un substantiv, un pronume sau un numeral din propoziția sa regentă : *Iubim întotdeauna locul*[1]/ **în care am copilărit.**[2]/

Scanned with OKEN Scanner

(pe lângă substantivul *locul)* ; *Eu o iau pe asta*[1]/ **care a rămas aici.**[2]/ (pe lângă pronumele demonstrativ *asta)* ; *Să pariem pe-al doilea*[1]/ **care pare mai în formă.**[2]/ (pe lângă numeralul ordinal *al doilea*) etc.

Altfel spus, subordonata atributivă arată însușirea atribuită unei ființe sau unui lucru denumit(ă) de un substantiv sau reprezentat(ă) de un pronume sau de un numeral din propoziția regentă.

Subordonata atributivă îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (atributul), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată, ca și la atribut, de natura morfologică a elementelor determinate din propoziția regentă, amintite în definiție, și de conținutul semantic al întregii subordonate.

Corespondența dintre subordonata atributivă și atribut este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de atribuire) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a acelorași clasificări, a aceleiași topici și punctuații. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ în planul frazei, ca și atributul în planul propoziției.

Spre deosebire de atribut, subordonata atributivă are însă alte mjloace de introducere în frază, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai unele prepoziții — folosite în propoziție pentru legarea atributelor de elementele lor regente, iar în frază înaintea unor elemente introductive (ca pronumele și adverbele relative) pentru sugerarea unor nuanțe de sens, a unor funcții sintactice ale acestora. De asemenea, spre deosebire de atribut, în propoziție, subordonata atributivă dispune, în frază, de elemente corelative în cadrul propoziției regente.

3.2. **Întrebări.** Subordonata atributivă se află (răspunde) cu (la) aproape aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție atributul, adresate substantivelor, pronumelor și numeralelor determinate din propozițiile regente : *care ?, ce fel de ?, al cui ?, a cui ?, ai cui ?, ale cui ?, câți ?, câte ?* — *Patria e țărâna*[1]/ **pe care o cale . . .**[2]/ — Zaharia Stancu (*care* țărână ?) ; *Prin satele mai noi, . . . se săpaseră*

puțuri[1]*/* **din care apa era scoasă cu caii sau asinii.**[2]*/* — Geo Bogza (*ce fel de* puțuri?); *Și/ mai bine*[1]*/ să rămâi pe loc, Ioane.*[2]*/ . . . . decât . . . să te usuci de dorul*[3]*/* **cui știu eu.**[4]*/* — Ion Creangă (*al cui* dor?); *Am sădit pomi*[1]*/* **câți au fost necesari.**[2]*/* (*câți* pomi?) etc. Prezența elementelor determinate caracteristice este, alături de conținut și întrebări, un indiciu al valorii atributive a subordonatei.

3.3. **Elemente determinate.** Subordonata atributivă are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire:

— *un substantiv* (comun, articulat sau nearticulat — în mod obișnuit; propriu — mai rar) în diferite cazuri: *Mi-amintesc* **ziua**[1] */ când ne-am cunoscut.*[2] */* ; *Era* **o masă** *scundă*[1] */ pe care se aflau niște mere.*[2] */* ; *Și-au luat cu ei* **călăuză**[1] */ care să le arate drumul.*[2] */* ; *A venit cu frate-său* **Valeriu,**[1] */ care nu știa nimic de planul lui.*[2] / etc.

— *un pronume* (personal, posesiv, demonstrativ, nehotărât sau negativ), în diferite cazuri: **Voi,**[1] */ care cunoașteți legile,*[2] */ faceți-le cunoscute tuturor.*[1] */* ; *Îi voi anunța și* **pe-ai noștri**[1] */ care se pregătesc de mult.*[2] */* ; *Am cunoscut un om dintre* **aceia**[1] */ pe care nu-i poți uita.*[2] */* ; *S-a întâmplat atunci* **ceva**[1] */ ce ne-a impresionat pe toți.*[2] */* ; *N-a fost acolo* **nimeni**[2] */ care să-i vină în ajutor.*[2] / etc.

— *un numeral* (cardinal, ordinal sau colectiv), în diferite cazuri: **Trei,**[1]*/ care nu cunoșteau drumul,*[2]*/ s-au rătăcit.*[1] */ L-am întrebat* **pe primul,**[1] */ care tocmai atunci sosise.*[2] */* ; **Amândurora,**[1] */ pe care de altfel îi cunoșteam,*[2] */ le lipseau cămășile.*[1] / etc.

3.4. **Elemente introductive.** Subordonata atributivă poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace:

a) *prin pronume relative* (în mod frecvent): *care* (cel mai folosit), *cine* (în forma de G.), *ce, cât, câtă, câți, câte; cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce* (rar și pretențios): *Găina*[1] */* **care** *cântă seara*[2] */ dimineața n-are ou.*[1] / — Folclor; *Se oprea la poarta*[1] */* **cui** *vrea el.*[2] */* ; *Gândul*[1] */* **ce** *m-apasă*[2] */ e însă altul.*[1]*/* ; *Aduce marfă*[2] */* **câtă** *poftește.*[2] */* ; *A luat cu el haine*[1] */* **câte** *i-au trebuit.*[2] */* ; *Rândna*[1] */* **celui ce** *caută*

adevărul[2] / *este nemăsurată.*[1] / ; *Am cumpărat tot*[1] / **ceea ce** *am vrut.*[2] / etc.

Nu trebuie să confundăm subordonata atributivă introdusă prin pronumele relativ *ce* și precedată de un substantiv în Ac. cu prepoziție (cu funcție de complement circumstanțial de cauză în propoziția regentă), cu subordonata circumstanțială de mod reală de conformitate, introdusă prin adverbul relativ *ce* („cum") și precedată de un adjectiv în Ac. cu prepoziție (cu funcție de complement circumstanțial de cauză în propoziția regentă). Să se compare exemplul *De somn*[1] / **ce-mi** *era,*[2] / *mi se închideau pleoapele.*[1] / — unde există subordonată atributivă — cu exemplul — *De limpede*[1] / **ce** *este,*[2] / *se văd pietricelele.*[1] / — unde există subordonată circumstanțială de mod reală de conformitate.

Pronumele relative care introduc subordonatele atributive pot sta în diferite cazuri (cu sau fără prepoziții), având funcții sintactice corespunzătoare acestora: *Am o soră*[1] / **care** *lucrează pe ogoare.*[2] / (în N. — subiect); *Omul*[1] / **pe care** *vi-l trimit*[2] / *este foarte priceput.*[2] / (în Ac. — c. direct); *Asta era o capcană*[1] / **de care** *m-am ferit.*[2] / (în Ac. — c. indirect); *Arată-mi și mie butoiul*[1] / **în care** *ții vinul.*[2] / (în Ac. — c.c. de loc); *Iată ceasul*[1] / **căruia** *îi lipsește minutarul.*[2] / (în D. — c. indirect); ... *și Luca Moșneagu, ...*[1] / **a cărui** *tânără nevastă avusese grijă*[2] / *să-l trezească la timp*[3] / ... *se și aude strigând afară.*[1] / — Ion Creangă (în G. — atribut pronominal) etc.

Pronumele relativ *care*, element introductiv al subordonatelor atributive, are la forma de singular genul și numărul substantivelor pe care le determină aceste subordonate (de fapt evidențiate la cazurile D. și G. ale pronumelui — vezi mai sus; articolul posesiv-genitival, care însoțește acest pronume în G., are însă, la aceeași formă de singular, genul și numărul substantivelor pe care le precedă în subordonata atributivă): *Mitruț,*[1] / **a cărui** *soră lucrează cu ei,*[2] / *știe de la el acest lucru.*[1] / ; *Olga,*[1] / **al cărei** *soț este medic,*[2] / *i-a făcut rost de acest medicament.*[1] / Un asemenea acord la G., în gen și număr, trebuie întotdeauna păstrat, evitându-se acordul greșit al pronumelui relativ din acest caz cu substantivul de după el, din subordonată, și al articolului posesiv însoțitor cu substantivul din regentă, determinat de subordonată.

Când pronumele relativ *care* în G., element introductiv al subordonatelor atributive, determină, în cadrul acestor subordonate, niște substantive cu prepoziții, el poate sta fie *înaintea acestor substantive*, însoțit de articolul posesiv-genitival (vezi, în acest sens, cele două exemple de la alineatul de mai sus), fie *după aceste substantive* determinate, neînsoțit de articolul posesiv-genitival : *Iată Caraimanul*[1] / *pe vârful* **căruia** *am urcat adesori.*[2] / Dacă acest pronume determină în același timp două substantive cu prepoziție, coordonate între ele copulativ, este indicat ca el să fie așezat după aceste substantive și nu înaintea lor : *Era un copac înalt,*[1] / *din tulpina și de pe crengile* **căruia** *picurau niște boabe ca mărgăritarul.*[2] /

Între pronumele relativ *care* (element variabil) și pronumele relativ *ce* (element invariabil) — ambele mijloace de introducere a subordonatelor atributive — există *o veche și permanentă concurență*. Primul este recomandat a fi folosit cu referire mai ales la ființe, iar al doilea, mai ales la lucruri. Pentru a evita repetiția lui *care* sau cacofoniile produse de acesta, vorbitorii și autorii apelează deseori la *ce*, care este caracteristic limbii scrise (mai ales poeziei și stilului pretențios). Îl întâlnim deseori în limba vorbită, ca element introductiv al unor subordonate atributive, *în construcții gramaticalizate* : *pe zi* **ce** *trece, săptămâna* **ce** *vine, luna* **ce** *vine* etc. Uneori, folosirea lui *ce* în locul lui *care*, în cadrul subordonatelor atributive, poate duce la *confuzii între cazurile N. și Ac.*, ca în exemplul : *Omul*[1] / **ce**-*l îngrijește*[2] / *îl cunoaște din copilărie.*[1] /, care poate fi echivalent cu *Omul*[1] / **care** *îl îngrijește*[2] / . . .[1] / sau cu *Omul*[1] / **pe care** *îl îngrijește*[2] / . . .[1] /.

Nu trebuie să greșim în delimitarea subordonatelor atributive introduse prin pronumele relative *ce* și *ceea ce*, așezate după pronumele nehotărât *tot*. Acesta nu trebuie luat niciodată împreună cu pronumele relative amintite, deoarece nu formează cu acestea locuțiuni sau structuri compuse de introducere, ci rămâne element regent al subordonatelor atributive în propozițiile determinate de acestea : *Aici există* **tot**[1] / **ce** *vrei tu.*[2] / ; *A luat în considerație* **tot**[1] / **ceea ce** *era mai important în expunere.*[2] /

Nu trebuie să confundăm subordonata atributivă, introdusă prin pronumele relativ *care*, despărțită prin virgulă și intonată ascendent-descendent, cu subordonata

subiectivă, introdusă prin același pronume relativ cu sensul de „cine", nedespărțită prin virgulă și intonată descendent. Să se compare : *Este un adevărat ↗ luptător↘*,[1] / **care** ↗ *nu cedează ↗ în fața↘ greutăților.↘* [2] / (*ce fel de* luptător? — aici subordonata izolată prin virgulă este atributivă) cu *Este un adevărat luptător ↗*[1] / **care**↘ (*„cine"*) *nu cedează*↘ *în fața*↘ *greutăților*↘.[2] / (*cine* este un adevărat luptător? — aici subordonata neizolată prin virgulă este subiectivă).

Popular și regional, subordonatele atributive mai pot fi introduse și prin cuvântul *de*, cu valoare de pronume relativ invariabil, cu sensul de „care", atunci când, de obicei, determină un pronume demonstrativ variantă populară (*ăl, a*), sau un substantiv : *Că mai am un cal cocor*[1] / **De**-*mi ia pasărea din zbor.*[2] / — Gr. G. Tocilescu : *Al*[1] / **de**-*a țipat*[2] / *era fiu-tău.*[1] / ; *A*[1] / **de**-*a vorbit așa*[2] / *nu știe.*[1] / ; *Casa*[1] / **de** *se vede pe deal*[2] / *e a lui Mărin*[1] / etc.

b) *prin pronume nehotărât cu funcție de relație* (rar) : *oricine, oricare* (în formele de G.) : *Copiii*[1] / **oricui** *i-ai trimite*[2] / *n-ar ajunge la ei.*[1] / ; *Părerea*[1] / **oricărui** *ar dori o reevaluare*[2] / *ar fi luată în seamă.*[1] / etc.

c) *prin adverbe relative* (singure sau precedate de prepoziții) : *unde* și *încotro* (de obicei după substantive care arată locul), *când* (de obicei după substantive care arată timpul), *cum* (de obicei după substantive care exprimă modul), *cât* (de obicei după substantive care exprimă cantitatea sau durata) : *Scorbura*[1] / **unde** *ascunsese comoara*[2] / *nu era de găsit.*[1] / ; *Satul*[1] / **încotro** *s-au dus*[2] / *nu-l cunosc.*[1] / ; *Era perioada*[1] / **când** *nu găseai mai nimic.*[2] / ; *Felul*[1] / **cum** *se comportă*[2] / *lasă mult de dorit.*[1] / ; *Făină*[1] / **cât** *să fac o pâine*[2] / *am.*[1] / ; *În răstimpul*[1] / **cât** *durează eclipsa*[2] / *privim luna prin binoclu.*[1] / ; *Locul*[1] / **de unde** *vin*[2] / *nu este cunoscut.*[1] / ; *Tot timpul*[1] / **de când** *a plecat*[2] / *nu am avut liniște.*[1] / etc.

Fiind în mod obișnuit construită cu ajutorul pronumelor și al adverbelor relative, subordonata atributivă a fost inclusă de cercetători, alături de alte tipuri de subordonate necircumstanțiale și circumstanțiale, construite la fel, în grupa mare a așa-ziselor *propoziții relative*, denumire nu tocmai corespunzătoare de vreme ce aceleași subordonate se construiesc și cu alte mijloace de introducere în frază

(conjuncții subordonatoare), iar în analiza sintactică a frazei asemenea mijloace sunt întotdeauna amintite.

Trebuie evitată folosirea adverbului relativ *unde* în locul pronumelui relativ *care*, precedat de prepoziția *în*, după substantive care nu exprimă locul, ca în exemplul: *Se recunoaște în expunerea*[1] / **unde** *i-ai prezentat biografia.*[2] / (în loc de *în care*, cum este corect).

Nu trebuie să confundăm subordonata atributivă introdusă prin pronumele relativ *cât (câtă)* cu subordonata atributivă introdusă prin adverbul relativ *cât*. Prima urmează după un substantiv care exprimă ideea de materie (pământ, făină, unt, cărbune, aur, miere, apă etc.) sau de cantitate (mulțime, public, omenire, gloată, adunătură, masă, grămadă etc.), iar a doua, după substantive care exprimă ideea de timp (vreme, timp, moment, clipă etc.) sau de mod (busculadă, grămădeală, foială, forfotă, agitație, frământare, tulburare, neastâmpăr, tumult, neliniște etc.). Să se compare: *Cărbune*[1] / **cât** *ne trebuie astăzi*[2] / *avem.*[2] / ; *O asemenea gloată*[1] / **câtă** *se adunase acolo*[2] / *l-a impresionat.*[1] / — aici termenii *cât—câtă* sunt pronume relative; *A lucrat toată vremea*[1] / **cât** *ne-am odihnit.*[2] / ; *Acolo era o frământare*[1] / **cât** *n-am mai văzut niciodată.*[2] / — aici termenul *cât* este adverb relativ (cu sens temporal la primul exemplu și cu sens modal la celălalt).

Când subordonatele atributive depind de substantive cu sens de informare (ca: *problema, chestiunea, întrebarea; gândul, chemarea, ideea* etc.), ele sunt introduse, de obicei, prin pronume, adjective sau adverbe cu valoare dublă (interogativ-relativă) și au, în același timp, valoarea unor *propoziții interogative indirecte*: *Întrebarea*[1] / **cine** *a făcut asta*[2] / *nu-și mai avea rostul.*[1] / ; *Problema*[1] / **care** *mașină va rezista până la sfârșit*[2] / *era la ordinea zilei.*[1] / : *Chestiunea*[1] / **ce** *le dăm astăzi*[2] / *este foarte serioasă.*[1] / etc.

d) *prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (nespecifice): *că, să, ca (...) să, dacă, până — până să, până ce, așa cum — Faptul*[1] / **că** *nu l-a salutat*[2] / *a constituit un motiv de supărare.*[1] / ; *A venit timpul*[1] / **să** *analizăm serios lucrurile.*[2] / ; *La urma urmei are tot dreptul*[1] / **ca să-i tragă la răspundere.**[2] / ; *Tot timpul*[1] / **până** *am ajuns acolo*[2] / *mi-a vorbit despre tine.*[1] / ; *Perioada*[1] / **până**

Scanned with OKEN Scanner

să *ajungă medic* [2] / *a fost destul de grea.*[1] / ; *Timpul* [1] / **până ce** *s-a cuplat cu nava* [3] / *a fost cronometrat.*[1] / ; *Oameni*[1] / **așa cum** *sunt ei* [2] / *nu am mai întâlnit.* [1] / etc.

Conjuncția subordonatoare *dacă* introduce frecvent, după substantive cu sens de informare *(problema, întrebarea, chestiunea, gândul, ideea* etc.), subordonate atributive cu valoare de propoziții *interogative indirecte*: *Problema* [1] / **dacă** *să-i cer* [2] / *sau* / **dacă** *să nu-i cer ajutorul* [3] / *mă tortura.*[1] / ; *Întrebarea* [1] / **dacă** *să iau* [2] / *sau* / **dacă** *să nu iau televizorul* [3] / *mi-am pus-o chiar atunci.*[1] / etc.

Părțile de propoziție intercalate între componentele conjuncției subordonatoare compuse *ca ... să*, care introduce o subordonată atributivă, sunt : *subiectul* — singur sau însoțit de atribute *(Își luase libertatea* [1] / **ca** *prietenul său să fie tratat astfel.* [2] /) și *complementul (I-a venit ideea* [1] / **ca** *acum să nu-l mai asculte.*[2] /). Uneori, ca și în cazul subiectivei sau al predicativei, se poate intercala chiar o propoziție circumstanțială, subordonată atributivei : *N-avea deloc dreptul* [1] / **ca**,[2] / *până ce vor veni ei,* [3] / **să**-*l rețină acolo.* [2] /.

3.5. **Elemente corelative.** Subordonata atributivă, introdusă prin pronumele relativ *care*, are ca elemente corelative obișnuite pronumele demonstrative (cu precădere cele de depărtare : *acela* și *aceea)*, care apar accentuate în propoziția regentă, indiferent de locul lor în aceasta (la început sau la sfârșit). Adeseori, aceste pronume demonstrative sunt luate drept elemente corelative ale unor pretinse subiective sau completive (directe), ceea ce duce la *confundarea atributivei cu subiectiva* și *cu completiva directă* (o asemenea confuzie trebuie evitată). În exemple ca : *Este un adevărat luptător* ↗ *acéla* ↗ [1] / **care** ↘ *nu cedează* ↗ *în fața* ↘ *greutăților.* ↘ [2] / sau *Acéla* ↗ *este* ↘ *un adevărat* ↘ *luptător* ↘,[1] / **care** ↗ *nu cedează* ↗ *în fața* ↘ *greutăților* ↘.[2] / ; *L-am ales pe acésta,*[1] / **pe care** *l-ai ales și tu.*[2] / sau *Pe acésta l-am ales,*[1] / **pe care** *l-ai ales și tu.*[2] / etc. subordonatele sunt atributive, iar elementele corelative au funcții sintactice în propozițiile regente : de subiect (acela) și de complement direct (pe acesta). De fapt, elementele corelative ale subordonatelor atributive au, în același timp, și rolul de elemente regente ale acestora, rol evidențiat în mod deosebit prin simetria lor, prin accent și prin ideea

de reciprocitate creată de ele în raport cu elementele ce introduc aceste subordonate.

3.6. **Clasificare.** Ca și atributul, subordonata atributivă se clasifică, după natura legăturii ei cu elementul determinat din propoziția regentă, în două mari grupe: atributive *neizolate* și atributive *izolate*.

3.6.1. Atributivele neizolate au o strânsă legătură cu elementele lor determinate din propozițiile regente, nu se separă prin intonație sau prin virgulă de acestea (se pronunță la aceeași înălțime), prezintă o anumită importanță pentru vorbitor (dacă nu sunt chiar esențiale) și au un sens deosebit de al atributivelor izolate. Ele mai sunt numite și *atributive determinative*, denumire nepotrivită, din moment ce și cele izolate „determină" regenta. Atributivele neizolate *identifică*, definesc, individualizează prin note distincte sau *clasifică*, clasează obiectele desemnate de termenii determinați din propozițiile regente, le arată unele dintre caracteristici, motiv pentru care au și fost clasificate, la rândul lor, în *atributive neizolate de identificare și atributive neizolate de calificare (de clasare)*. Prin urmare, criteriul după care se face această (sub)clasificare a atributivelor (neizolate) este acela al prezenței sau absenței articolului nehotărât enclitic la substantivul determinat din propoziția regentă.

Atributivele neizolate de identificare au un înțeles asemănător cu acela al atributelor de identificare corespunzătoare, din planul propoziției. Ele apar:

— după substantive comune determinate, articulate hotărât enclitic (singure sau precedate de prepoziții): **Sugestia**[1] / *că le-ar trebui o lecție*[2] / *e binevenită.*[1] / ; *Și s-a oprit* **sub nucul**[1] / *cui avea grădina.*[2] / etc.

— după substantivele proprii care se opun altora asemănătoare: **Dan**[1] / *care stă în banca întâi*[2] / *a suflat.*[1] / („nu Dan care stă în banca a cincea") — aici intonația și accentul au un rol deosebit în marcarea acestei valori.

— după pronumele demonstrative determinate (neprecedate sau precedate de prepoziții): *El nu mai este* **acela**[1] / *pe care-l știai tu.*[2] / ; *Nu mai are* **din aceea**[1] / *de care am nevoie.*[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

Atributivele neizolate de calificare (de clasare) au un înțeles asemănător cu acela al atributelor de calificare (de clasare) corespunzătoare, din planul propoziției. Ele apar :

— după substantive comune determinate, nearticulate (singure sau precedate de prepoziții) : *În salcâm sunt* **vrăbii** [1] */ care ciripesc.* [2] / ; A găsit **loc** [1] */ să-și pună lucrurile.* [2] / ; **Timp** [1] */ când să-și scrie amintirile* [2] */ nu are.* [1] / ; **Din meri** [1] */ ce-ntind mâini albe* [2] */ Cad pulberi de petale.* [1] / etc.

— după substantive comune determinate, precedate de articol nehotărât (singure sau precedate de prepoziții) : *Are* **un fiu** [1] */ ce joacă tenis.* [2] / ; **După un meci** [1] */ pe care l-am pierdut,* [2] */ pot aprecia mai bine desfășurarea competiției.* [1] / etc.

3.6.2. Atributivele izolate au o slabă legătură cu elementele lor determinate din propozițiile regente, se separă prin intonație specifică (se pronunță diferit, cu o intonație ridicată pe elementele determinate) și prin virgulă de acestea, nu prezintă o importanță deosebită pentru vorbitori și au un sens deosebit de acela al atributivelor neizolate. Ele mai sunt denumite și *atributive explicative*, deoarece „explică" obiectele desemnate de termenii determinați din propozițiile regente, evidențiază caracteristici suplimentare ale acestora, fie nesugerând relații circumstanțiale și netrimițând la verbele-predicate din regente, fie sugerând aceste relații circumstanțiale, prin trimitere la verbele-predicate din regente.

De aici și clasificarea acestor atributive în : *atributive izolate necircumstanțiale (descriptive)* și *atributive izolate circumstanțiale.*

Prin urmare, criteriul după care se face această (sub)-clasificare a atributivelor (izolate) este acela al absenței sau al prezenței relațiilor (nuanțelor) circumstanțiale, în funcție de lipsa de referire sau de referirea acestora atât la substantivele, cât și la verbele-predicate determinate din propozițiile regente.

Atributivele izolate necircumstanțiale nu trimit la verbele-predicate ale regentelor, nu sugerează relații circumstanțiale cu acestea, evidențiind caracteristici suplimentare ale obiectelor desemnate de termenii determinați din propozițiile regente, descriind doar aceste obiecte, motiv pentru care au mai fost denumite și *descriptive*. Ele determină

atât substantive comune, cât și substantive proprii sau pronume personale (mai ales) : **Boierii**, [1] / *câți n-au fost prinși de rumâni, la curți ori la conace*,[2] / *și-au luat tălpile la spinare*.[1] / — Zaharia Stancu ; *Spre uimirea lor*, **Țugurlan**[1], / *care se apropia încet pe lângă garduri*,[2] / *... se opri*[1] / *și / se uită înăuntru*.[3] / — Marin Preda ; *De ce să fiți voi sclavii milioanelor nefaste*, / **Voi**,[1] / *ce din munca voastră abia puteți trăi*?[2] / — Mihai Eminescu etc.

Atributivele izolate circumstanțiale, pe lângă faptul că arată caracteristici suplimentare ale obiectelor desemnate de termenii determinați din propozițiile regente, trimit și la verbele-predicate ale regentelor (uneori chiar la adjectivele din aceste regente), sugerând diverse relații circumstanțiale cu acestea. Există *cinci nuanțe circumstanțiale* * exprimate de atributivele izolate circumstanțiale, datorită relațiilor pe care acestea le stabilesc cu verbele-predicate sau cu adjectivele din propozițiile regente (uneori, unele dintre aceste nuanțe sunt mai slabe, ceea ce face mai dificilă depistarea lor) : *cauzală, finală, condițională, concesivă și rezultativă (consecutivă)*. Astfel :

— *cu nuanță cauzală* (mai greu de depistat) : *Era foarte supărat pe colegul acesta al lui*,[1] / **care nu-l anunțase la timp**.[2] / (... = *pentru că* nu-l anunțase la timp.) etc.

— *cu nuanță finală* : *Bebe a chemat un coleg de la el din uzină*,[1] / **care să-l ajute la reparatul mașinii**.[2] / (... *ca să-l* ajute la reparatul mașinii.) etc.

— *cu nuanță condițională* (mai greu de depistat) : *Ar fi bun acest parc pentru copii*,[1] / **care ar oferi asemenea distracții**.[2] / (...*dacă* ar oferi asemenea distracții.) etc.

— *cu nuanță concesivă* : *Îl certi tocmai pe omul acesta bun*[1], / **care întotdeauna și-a făcut datoria** ? *!*[2] / (...*deși* totdeauna și-a făcut datoria ? !) etc.

---

* Trebuie spus că *nuanțele circumstanțiale* pe care le pot avea unele subordonate atributive *nu constituie și nu trebuie să constituie un criteriu de clasificare* a acestor subordonate, deoarece ele nu vizează esența acestora. Nuanțele circumstanțiale sunt note particulare, caracteristici sau coloraturi ușoare adăugate esențialului, sensului de bază (datorită contextelor, elementelor introductive sau relațiilor pe care subordonatele le stabilesc cu anumite cuvinte învecinate din propozițiile regente). De aceea, *nu e indicat să folosim formulări ca* „atributivă cauzală", „atributivă finală", „atributivă condițională", „atributivă concesivă" (cum apar în diferite lucrări de gramatică), care duc la grave confuzii.

— *cu nuanță rezultativă* (consecutivă) : *Erau acolo oameni prea puțin pregătiți,*[1] / **care să intervină pentru punerea lucrurilor la punct.**[2] (*...încât* să intervină pentru punerea lucrurilor la punct.) etc.

Toate aceste feluri de subordonate atributive cu nuanțe circumstanțiale *pot apărea și neizolate*, nu numai izolate. De exemplu : cu nuanță cauzală (*E supărat pe un coleg*[1] / **care nu l-a anunțat.**[2]/), cu nuanță finală (*A venit un om*[1] / **care să ne ajute.**[2] /), cu nuanță *condițională* (*Ar fi bun acela*[1] / **care ar face asta.**[2] /), cu nuanță concesivă (*Îl ceartă tocmai pe el*[1] / **care își face datoria.**[2] /) și cu nuanță rezultativă sau consecutivă. (*Între stofele astea nu-i una*[1] / **să-mi placă.**[2] /).

Întrucât regulile de punctuație nu sunt întotdeauna respectate de autori, aceștia realizând de multe ori o punctuație aproape arbitrară, limita dintre subordonatele atributive neizolate și cele izolate este uneori labilă, îngreunând precizarea caracterului acestora (de propoziții izolate sau de propoziții neizolate).

3.7. **Modurile.** Subordonata atributivă se poate construi, ca și subiectiva sau predicativa, cu următoarele moduri personale : *indicativ, conjunctiv, condițional-optativ* și *prezumtiv* (cu excepția imperativului) :

— cu indicativul : *A fost odată ... un meșter de oglinzi*[1] / ... **care prinsese taina luminii.**[2] / — Emil Gârleanu (vezi și alte exemple date mai sus) etc.

— cu conjunctivul (mai ales la subordonatele atributive circumstanțiale cu nuanță finală și rezultativă) : *A venit un electrician*[1] / **care să ne repare instalația.**[2] / ; ... *și am să-ți torn o revuluție,*[1] / *da, o revuluție ...*[2] / **să mă pomenești.**[3] / — I. L. Caragiale (vezi și alte exemple date mai sus) etc.

— cu condițională-optativ (mai ales la subordonatele atributive circumstanțiale cu nuanță condițională) : *Ar fi mari meșteri aceia*[1] / **care ar accepta o asemenea luerare.**[2] / (vezi și alte exemple date mai sus la atributivele circumstanțiale cu nuanță condițională) etc.

— cu prezumtivul : *Sunt urme ale civilizațiilor*[1] / **care se vor fi dezvoltat pe aceste meleaguri.**[2] / etc.

3.8. **Topica.** Subordonata atributivă stă *după propoziția regentă* (vezi și celelalte exemple de până aici): *El este cetățeanul* [1] / **pe care l-am cunoscut ieri.** [2] / ; *A strâns tot* [1] / **ce a putut.** [2] / etc.

3.9. **Punctuația.** Subordonata atributivă are o punctuație nespecifică: nu se despart prin virgulă de propozițiile regente toate subordonatele atributive neizolate (vezi mai sus exemplele), dar se despart prin virgulă toate subordonatele atributive izolate (vezi mai sus exemplele).

3.10. **Contragerea.** Subordonarea atributivă se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *atributul*: *Câinele* [1] / **care latră** [2] / *nu mușcă.* [1] / > *Câinele* **lătrător** *nu mușcă.*; *Părerea* [1] / **că nu vom ajunge la timp** [2] / *s-a dovedit falsă.* [1] / > *Părerea* **lui** *s-a dovedit falsă.*; *Locul* [1] / **unde s-a depozitat marfa** [2] / *este cunoscut.* [1] / > *Locul* **de depozitare** *a mărfii este cunoscut.*; *Era o casă mică, dărăpănată,* [1] / **căreia îi lipseau geamurile.** [2] / > *Era o casă mică, dărăpănată,* **fără geamuri.**; *I-am adus pe martorii* [1] / **care dăduseră declarații false.** [2] / > *I-am adus pe martorii* **mincinoși.** etc.

4. Subordonata completivă (completiva)

a) **Definiție și caracteristici.** Este subordonata care îndeplinește funcția de *complement* pe lângă un verb, o locuțiune verbală, un adjectiv, un adverb, o locuțiune adverbială sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă: *Văd și eu acum* [1] / **că ai avut destule necazuri.** [2] / (pe lângă verbul *văd*); *Are de furcă* [1] / **până ce termină lucrul.** [2] / (pe lângă locuțiunea verbală *are de furcă*); *Bogdan este un băiat dornic* [1] / **să studieze matematica.** [2] / (pe lângă adjectivul *dornic*); *Mâine* [1] / **când vei fi mare,** [2] / *să-ți amintești de mine.* [1] / (pe lângă adverbul *mâine*); *Mergea de-a bușilea* [1] / **ca și cum ar fi fost un copil.** [2] / (pe lângă locuțiunea adverbială *de-a bușilea*); *Hai cu mine* [1] / **să cosim fânul de pe vale.** [2] / (pe lângă interjecția predicativă *hai*) etc.

Altfel spus, subordonata completivă arată *obiectul* asupra căruia se exercită — direct sau indirect — acțiunea unui verb (a unei locuțiuni verbale) din propoziția regentă; *obiectul* rezultat dintr-o asemenea acțiune sau căruia i se atribuie o acțiune, o însușire sau o caracteristică (exprimate prin verbe, locuțiuni verbale, adjective sau adverbe din propoziția regentă); *agentul*, autorul real al unei acțiuni exprimate de verbul (locuțiunea verbală) din propoziția regentă; *circumstanța*, împrejurarea în care se desfășoară acțiunea unui verb (a unei locuțiuni verbale), în care se manifestă conținutul unei interjecții predicative, însușirea unui adjectiv sau caracteristica unui adverb din propoziția regentă.

Subordonata completivă îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți de propoziție secundare (complementul), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de multe ori, ca și la complement, de natura elementelor determinate din propoziția regentă, amintite în definiție, a relației cu acestea, iar alteori de natura elementelor introductive sau de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata completivă și complement este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideile de obiect, de agent și de circumstanță) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, aceleiași topici și punctuații la fiecare specie în parte, în absența sau prezența acelorași elemente corelative. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este diferențiat reprezentată din punct de vedere cantitativ, în planul frazei, în funcție de specii, ca și complementul în planul propoziției.

Subordonata completivă are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul în propoziție, tot în funcție de specii. Singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, sunt numai unele prepoziții — folosite în propoziție, pentru legarea complementelor de elementele lor regente, iar în frază, înaintea unor elemente introductive ca pronumele și adverbele relative sau nehotărâte cu funcție de relație, pentru sugerarea unor nuanțe de sens sau pentru identificarea unor specii ale subordonatelor completive. De asemenea, spre deosebire de comple-

ment, în propoziție, subordonata completivă dispune în mult mai mare măsură de elemente corelative în propoziția sa regentă.

b) **Clasificare.** Subordonata completivă este o categorie foarte bogată în semnificații și de aici diversificarea ei în grupuri și specii determinate, cu statut specific. În gramatica limbii române există două grupuri distincte de subordonate completive: primul e format din subordonate completive *necircumstanțiale* (în care intră: completiva directă, completiva indirectă și completiva de agent), iar al doilea din subordonate completive *circumstanțiale* (în care intră: circumstanțialele de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție, de concesie, de consecință, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul și de excepție).

4.1. Subordonatele completive necircumstanțiale (completivele necircumstanțiale)

a) **Definiție și caracteristici.** Sunt subordonate care îndeplinesc funcțiile sintactice de *complemente necircumstanțiale* pe lângă verbe, locuțiuni verbale, adjective sau interjecții predicative din propozițiile regente: *Am auzit de la el*[1] / **că s-au supărat.**[2] / (pe lângă verbul *am auzit*); *Iată*[1] / **ce mi-a spus.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *iată*); *Dă-i ajutor*[1] / **celui ce ți-l solicită.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *dă ajutor*); *E un om vrednic*[1] / **să poarte această răspundere.**[2] / (pe lângă adjectivul *vrednic*); *Au fost aduși*[1] / **de cine i-a anunțat.**[2] / (pe lângă verbul la diateza pasivă *au fost aduși*) etc.

Altfel spus, subordonatele completive necircumstanțiale arată *obiectele* asupra cărora se exercită — direct sau indirect — acțiunile unor verbe (tranzitive sau intranzitive) sau ale unor locuțiuni verbale (tranzitive sau intranzitive), conținutul (tranzitiv sau intranzitiv) al unor interjecții predicative din propozițiile regente, *obiectele* cărora li se atribuie acțiuni, însușiri sau caracteristici sau *agenții* acțiunilor exprimate de verbele și locuțiunile verbale la diateza pasivă din propozițiile regente.

Subordonatele completive necircumstanțiale îndeplinesc deci în frază funcții identice cu acelea ale unor părți secundare de propoziție (complementele necircumstanțiale:

direct, indirect și de agent), la care se pot reduce prin contragere. Valoarea lor este dictată, ca și la complementele necircumstanțiale, de natura elementelor determinate din propozițiile regente, amintite în definiție, a relațiilor cu acestea, și de conținutul semantic al întregii subordonate.

Corespondența dintre subordonatele completive necircumstanțiale și complementele necircumstanțiale este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideile de obiect direct, de obiect indirect și de agent) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente regente, a aceleiași topici și punctuații la fiecare specie în parte. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că aceste subordonate sunt reprezentate cantitativ, în planul frazei, în chip diferențiat, în funcție de specii, ca și complementele necircumstanțiale corespunzătoare din planul propoziției.

Subordonatele completive necircumstanțiale au însă alte mijloace de introducere în frază decât complementele necircumstanțiale în propoziție, tot în funcție de specii. Singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, sunt numai unele prepoziții — folosite în propoziții pentru legarea complementelor necircumstanțiale de elementele lor determinate, iar în frază, înaintea unor elemente introductive (ca pronumele și adverbele relative sau nehotărâte cu funcție de relație), pentru precizarea speciilor acestor subordonate.

b) **Clasificare.** Subordonatele completive necircumstanțiale sunt, în funcție de conținutul lor și de calitatea elementelor regente, de trei feluri: *completive directe, completive indirecte* și *completive de agent.*

4.1.1. Subordonata completivă directă: C.D. (completiva directă)

4.1.1.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata care îndeplinește funcția sintactică de *complement direct* pe lângă un verb tranzitiv, o locuțiune verbală tranzitivă sau o interjecție predicativă cu sens asemănător cu al unui verb tranzitiv din propoziția sa regentă: *Am auzit*[1] /

că a primit și el încunoștințare.[2] / (pe lângă verbul tranzitiv *am auzit)*; *Și-a construit*[1] / **ce-a visat de tânăr.**[2] / (pe lângă verbul tranzitiv *și-a construit)*; *Are de gând*[1] / **să vină la noi.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală tranzitivă *are de gând)*; *Iată*[1] / **ce vreau eu.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *iată)* etc.

Altfel spus, subordonata completivă directă arată fie *obiectul* asupra căruia se exercită direct acțiunea unui verb tranzitiv, a unei locuțiuni verbale tranzitive sau conținutul tranzitiv al unei interjecții predicative din propoziția regentă, fie *rezultatul* unei asemenea acțiuni.

Subordonata completivă directă îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul direct), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată, ca și la complementul direct, de natura elementelor determinate din propoziția regentă, amintite în definiție (sensul tranzitiv fiind calitate intrinsecă a acestora), de relația cu acestea, de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata completivă directă și complementul direct este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de obiect direct) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceluiași procedeu de anticipare și reluare, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subodonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul direct în planul propoziției.

Subordonata completivă directă are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul direct în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai prepoziția *pe* — folosită în propoziție pentru legarea complementelor directe ale ființei de elementele lor regente, iar în frază, înaintea unor elemente introductive (ca pronumele și adverbele relative), pentru sugerarea unor nuanțe de sens sau a unor funcții sintactice ale acestora.

4.1.1.2. **Întrebări.** Subordonata completivă directă se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul direct, adre-

Scanned with OKEN Scanner

sate verbelor, locuțiunilor verbale și interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă : *pe cine?* și *ce?* — *Văd*[1] / **pe cine nu mă așteptam.**[2] / (*pe cine* văd?) ; *Înțeleg*[1] / **ce citesc.**[2] / (*ce* înțeleg?) etc. Prezența elementelor determinate caracteristice este, alături de conținut și întrebări, un indiciu al valorii completive directe a subordonatei.

4.1.1.3. **Elemente determinate.** Subordonata completivă directă are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb activ tranzitiv* (la diateza activă) : *I-am cerut*[1] / **să prelungească termenul.**[2] / ; *Nimeni nu știa*[1] / **ce se întâmplase.**[2] / etc.

— *un verb activ dublu tranzitiv* (inclusiv la diateza pasivă) : **I-***a anunțat*[1] / **că nu mai vine.**[2] / ; **Îl** *rugasem*[1] / **să mă ia și pe mine.**[2] / ; *Răducu este ascultat de profesor*[1] / **ce-a învățat până acum.**[2] / etc. Când verbul dublu tranzitiv e activ, el are simultan un complement direct al ființei, reprezentat în regentă printr-un pronume personal, și un complement direct al lucrului, al situației, al faptului, al acțiunii, reprezentat în planul frazei printr-o completivă directă (vezi mai sus primele două exemple). Când însă verbul dublu tranzitiv e la diateza pasivă, pierde complementul direct al ființei, păstrând în schimb pe cel al lucrului, sub înfățișarea subordonatei completive directe (vezi mai sus ultimul exemplu). Uneori, ambele complemente directe ale verbului dublu-tranzitiv pot fi reprezentate prin două subordonate completive directe : una care se referă la ființă (anticipată prin formele neaccentuate ale pronumelui personal), alta care se referă la un fapt, la un lucru, la o acțiune, la o situație : **I-***am rugat*[1] / **pe cei ce erau de față**[2] / *să mă urmărească cu atenție.*[3] / ; **Îl** *voi învăța*[1] / **pe cine vrea**[2] / *ce știu și eu.*[3] / etc.

— *un verb reflexiv tranzitiv* (obiectiv, posesiv, reciproc și participativ) : *Și-a zis*[1] / **că mai e timp.**[2] / ; *Își ia*[1] / **ce-a uitat pe masă.**[2] / ; *Se întrebau*[1] / **ce să spună.**[2] / ; *Își cumpărase*[1] / **ce-i plăcuse.**[2] / etc. Unele verbe reflexive cu pronumele în Ac. cer, la formele de plural, niște subordonate introduse prin conjuncția subordonatoare *să*, care sunt *la granița dintre completivele directe, completivele indirecte și completivele circumstanțiale de relație*, motiv pentru care dăm mai degrabă o soluție subiectivă (completive

indirecte) : *a se hotărî, a se vorbi, a se înțelege* și *a se sfătui* (reflexive reciproce) — *S-au hotărât*[1] / **să-i ceară ajutorul.**[2] / ; *Se vorbiră pe șoptite*[1] / **Să se facă schivnice.**[2] / — George Topârceanu ; *S-au înțeles*[1] / **să mai repete experiența.**[2] / ; *S-au sfătuit*[1] / **să procedeze așa.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (cu sens tranzitiv) : *Am băgat de seamă*[1] / **că drumul era străjuit de meri.**[2] / ; **Pe cine mințea,**[1] / *îl dădea de gol.*[2] / ; *Omul găsi cu cale*[1] / **să nu mai înnopteze în sat.**[2] / etc.

— *o interjecție predicativă* (cu sens asemănător cu al unui verb tranzitiv) : *Poftim*[1] / **ce-ai uitat la mine.**[2] / ; *Iată*[1] / **cum stă situația.**[2] / ; *Uite*[1] / **ce zice ea.**[2] / etc.

4.1.1.4. **Elemente introductive.** Subordonata completivă directă poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (nespecifice) : *că, să* (cele mai folosite), *ca (...) să, dacă* (mai rar), *de* („dacă", „să") — rară în limba literară, frecventă în limba română veche și în cea populară — *Văd*[1] / **că** *apele s-au mai retras.*[2] / ; *Îmi cere*[1] / **să-***l mai amân două zile.*[2] / ; *I-a spus*[1] / **ca să** *aibă grijă de copil.*[2] / ; *Au hotărât cu toții*[1] / **ca** *fiecare cartonaș* **să** *fie fixat pe câte un suport.*[2] / ; *Află*[1] / **dacă** *se vor întoarce până mâine.*[2] / ; *Nu știe*[1] / **de-***i vis*[2] / *ori* / *aieve-i.*[3] / — George Coșbuc ; *Și-ncepea*[1] / **De** *se ruga.*[2] / — G. Dem. Teodorescu etc.

Conjuncția subordonatoare *dacă* introduce, după verbele de informare *a întreba* și *a cerceta*, subordonate completive directe cu valoare de propoziții *interogative indirecte* : *I-a întrebat*[1] / **dacă** *au luat cu ei termosul.*[2] / ; *Savanții cercetează*[1] / **dacă** *atmosfera pământului se încălzește.*[2] /

Părțile de propoziție intercalate între componentele conjuncției subordonatoare compuse *ca să*, care introduce subordonata completivă directă, sunt : *subiectul* singur sau însoțit de atribute (*Aș vrea*[1] / **ca** *toate lucrurile lui* **să** *fie așezate aici.*[2] /) și complementul (*Ar dori*[1] / **ca** *mâine, acolo,* **să** *nu aibă discuții.*[2] / . Uneori, ca și în cazul subiectivei, predicativei și atributivei, se poate intercala chiar o propoziție, subordonată completivei directe : *Aș cere*[1] / **ca** *binele*[2] / *pe care ți l-a făcut*[3] / **să** *i-l întorci.*[2] /

Conjuncția subordonatoare compusă *ca să*, fără intercalări, a fost folosită în operele unor scriitori din veacul trecut, iar azi în vorbirea și scrisul unor persoane. În locul

Scanned with OKEN Scanner

ei, vorbitorii au folosit greșit locuțiunea conjuncțională subordonatoare finală *pentru ca să*, procedeu ridiculizat în epocă de către scriitorul I. L. Caragiale („pot pentru ca să zic"), iar azi de către diverși vorbitori în situații determinate („nu pot pentru ca să zic").

În vorbirea indirectă, în fața conjuncției subordonatoare *să*, care introduce completiva directă, apare, după model popular, conjuncția subordonatoare *că* (construcție nerecomandabilă) : *I-a spus*[1] / **că să** *se ducă singur.*[2] / ; *Hotărâscră*[1] / **că**, *în această situație,* **să** *rămână pe loc.*[2] / Tot nerecomandabilă este și construirea completivei directe cu conjuncția subordonatoare *căci* (cauzală), în locul conjuncției subordonatoare *că* (procedeu regional ardelenesc, ce apare în scrisori) : *Aflați despre noi*[1] / **căci** *suntem sănătoși.*[2] /

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare : cum că* (veche și populară), *precum că* (popular : *pe cum că*) : *Au aflat de la iscoadele trimise*[1] / **cum că** *dușmanul tăbărâse la Dunăre.*[2] / ; *Zicea supărat*[1] / **precum că** *n-au mai dat nici astăzi pe la dânsul.*[2] / etc.

c) *prin pronume și adjective relative* (folosite singure sau cu prepoziții) : *care, cine, ce, câți, câte — cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce — Presupun*[1] / **pe care** *îl va alege.*[2] / ; *A ghicit*[1] / **cine** *s-a ascuns acolo.*[2] / ; *Să cumperi*[1] / **ce** *ți-am spus*[2] / ; *Nu știm*[1] / **câți** *se află în grădină.*[2] / ; *Spune și el*[1] / **câte** *știe.*[2] / etc. — *Iată*[1] / **care** *floare-mi place.*[2] / ; *Vedeți și voi*[1] / **ce** *mărfuri au.*[2] / ; *Uite*[1] / **câte** *necazuri îmi faci*[2] / ; *Apreciez*[1] / **pe cel ce** *dovedește cumpătare.*[2] / ; *Prețuiesc la el*[1] / **ceea ce** *îi lipsește celuilalt.*[2] / ; *Văd și eu*[1] / **cele ce** *se întâmplă.*[2] / etc.

Trebuie evitată confuzia dintre subordonata *completivă directă* și subordonata *atributivă* atunci când amândouă sunt introduse prin aceleași pronume relative (vezi, în acest sens, și exemplele de la „Subordonata atributivă", pct. 3.5. „Elemente corelative"). Când subordonata nu are elemente corelative, este completivă directă, iar când are, este atributivă. Să se compare : *L-am ales*[1] / *pe care l-ai ales și tu.*[2] / (unde este completivă directă) cu **Pe acesta** *l-am ales,*[1] / *pe care l-ai ales și tu.*[2] / și cu *L-am ales* **pe acesta,**[1] / *pe care l-ai ales și tu.*[2] / (unde este atributivă) etc.

d) *prin pronume nehotărâte cu funcție de relație* (folosite singure sau cu prepoziții) : *oricare, oricine, orice, oricâți, oricâte — Întâmpină cu înțelegere*[1] / **pe oricare** *îl solicită.*[2] / ; *De aici văd*[1] / **pe oricine** *trece pe drum.*[2] / ; *Povestește*[1] / **orice** *vrea.*[2] / ; *Sprijină*[1] / **pe oricâți** *îi cer ajutorul.*[2] / ; **Pe oricare** *om îl întâlnește*[1] / *îl întreabă.*[2] / ; *Iei de aici*[1] / **orice** *album vrei.*[2] / ; *Mănânci*[1] / **oricâte** *mere vrei.*[2] / etc.

Nu trebuie să confundăm subordonatele completive directe, introduse prin pronume și adjective nehotărâte cu funcție de relație, cu subordonatele circumstanțiale concesive, introduse prin aceleași mijloace. Adeseori, limita dintre ele este minimă și numai topica, prezența sau absența prepozițiilor, punctuația și intonația ușurează interpretarea corectă. În exemple ca *Plătește el*[1] / **orice-o fi.**[2] /, *Plătește el*[1] / **orice cheltuieli faci.**[2] / și *Îl ghicesc*[2] / **pe oricine-ar fi.**[2] / subordonatele sunt completive directe. Dacă între subordonate și regente facem însă pauză, marcată cu virgulă, sau dacă inversăm locurile propozițiilor în frază, tot cu pauză marcată, subordonatele devin concesive : *Plătește el,*[1] / **orice-o fi.**[2] / sau **Orice-o fi,**[1] / *plătește el.*[2] / ; *Plătește el*[1], / **orice cheltuieli faci (ai face).**[2] / sau **Orice cheltuieli faci (ai face),**[1] / *plătește el.*[2] / ; *Îl ghicesc,*[1] / **oricine-ar fi.**[2] / sau **Oricine-ar fi,**[1] / *îl ghicesc.*[2] / Valoarea concesivelor este și mai pregnantă, dacă adăugăm regentelor adverbul corelativ *totuși.*

e) *prin adverbe relative* (folosite singure sau cu prepoziții) : *unde, când, cum, cât, încotro — Știu*[1] / **de unde** *au venit.*[2] / ; *A ținut minte*[1] / **când** *ați plecat.*[2] / ; *A băgat de seamă*[2] / **cum** *funcționează.*[2] / ; *Am văzut*[2] / **cât** *rezistă firul.*[2] / ; *Află*[2] / **încotro** *au luat-o*[2] / . etc.

Când subordonata completivă directă depinde de verbe tranzitive, cu sens de informare, ca *a întreba, a cerceta, a studia, a analiza, a afla, a ști, a cunoaște* etc., ea este introdusă de obicei prin pronume, adjective sau adverbe cu valoare dublă (interogativ-relativă) și au, în același timp, valoarea unor propoziții *interogative indirecte* (frecvent) : *A întrebat*[1] / **care** *a citit romanul.*[2] / (... **cine** *a oprit apa,* **ce** *mai fac copiii,* **câți** *s-au prezentat ieri,* **câte** *au rămas acasă* — **care** *motor s-a oprit,* **ce** *consum are,* **câți** *pui are cloșca,* **câte** *pâini trebuie* — **unde** *s-au ascuns,* **când** *se coc cireșele,* **cum** *au ajuns aici,* **încotro** *este satul* etc.) etc. Uneori, interogativa indirectă cu funcție de comple-

tivă directă, introdusă prin pronumele interogativ-relativ *ce*, primește regional (în Transilvania), înaintea acestuia, conjuncția subordonatoare *că*, folosită în vorbirea indirectă : *A întrebat*[1] / **că ce-***i cu asta.*[2] /

4.1.1.5. **Modurile.** Subordonata completivă directă se poate construi, ca și subiectiva, predicativa și atributiva, cu următoarele moduri personale : *indicativ, conjunctiv, condițional-optativ* și *prezumtiv* (cu excepția imperativului). Astfel :

— cu indicativul : *N-are*[1] / **ce vreau eu.**[2] / ; *Zice*[1] / **că a fost în piață.**[2] / ; *Știu*[1] / **unde vor pleca.**[2] / (vezi și celelalte exemple date mai sus) ;

— cu conjunctivul : *Vreau*[1] / **să zbor.**[2] / ; *Zicea*[1] / **să te fi dus tu cu ei.**[2] / etc. ;

— cu condițional-optativul : *Întreabă*[1] / **dacă ar putea merge cu noi.**[2] / ; *Bănuiesc*[1] / **cum s-ar fi comportat.**[2] / etc. ;

— cu prezumtivul : *Nu spun*[1] / **că n-ar fi existând așa ceva.**[2] / ; *Cred*[1] / **că o fi mers mult pe jos.**[2] / etc.

4.1.1.6. **Topica.** Subordonata completivă directă stă, în mod obișnuit (într-o topică neafectivă), *după propoziția regentă* (vezi toate exemplele de până aici). Ea poate sta însă *și înaintea propoziției regente* (într-o topică afectivă) : **Că** *nu mai putea spune nimic,*[1] / *am văzut imediat.*[2] / ; **Ce** *vrei tu,*[1] / *au cerut și ei.*[2] / ; *Cum au lucrat,*[1] / *mi-a spus Gigi.*[2] / etc.

4.1.1.7. *Punctuația.* Subordonata completivă directă, așezată după regentă, *nu se desparte* prin virgulă de aceasta (vezi toate exemplele de mai sus, cu excepția celor de la pct. 4.1.1.6). Cea așezată înaintea regentei *se desparte* prin virgulă de aceasta (vezi exemplele de la pct. 4.1.1.6).

4.1.1.8. **Anticiparea și reluarea.** Subordonata completivă directă, introdusă printr-un pronume relativ sau nehotărât cu funcție de relație în Ac. și cu referire la persoane, întocmai ca și complementul direct (vezi pct. 4.4.1.1. „Complementul direct"), poate fi anticipată sau reluată prin formele neaccentuate de Ac., persoana a III-a singular, ale pronumelui personal (procedeu cu valoare afectivă la origine, de proveniență populară și familiară, gramaticalizat cu timpul) : **L-***am primit*[1] / **pe cine** *mi-a telefonat ieri.*[2] / (sau : . . .**pe cel ce** *mi-a telefonat ieri.*) — **Pe cine** *mi-a telefonat ieri* **(Pe cel ce** *mi-a telefonat ieri***),**[1] / **l-***am*

primit.[2] / ; **L-aș** *identifica*[1] / **pe oricare** *l-aș întâlni.*[2] / — **Pe oricare** *l-aș întâlni,*[1] / **l-aș** *identifica.*[2] / etc. Uneori, în limba vorbită, este reluată, prin pronumele personal **o**, de persoana a III-a singular, feminin, cu valoare neutrală, și subordonata completivă directă introdusă prin conjuncția subordonatoare *că* : **Că** *nu știe nimic,*[1] / *mi-au mai spus-o* **și** *alții.*[2] /

4.1.1.9. **Contragerea.** Subordonata completivă directă se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul direct* : *L-am întâlnit*[1] / **pe cine-mi este drag.**[2] / > *L-am întâlnit* **pe Vlad.** ; *Ți-am adus*[1] / **ce mi-ai cerut.**[2] / > *Ți-am adus* **caietele.** ; *A băgat de seamă*[1] / **că are o defecțiune.**[2] / > *A băgat de seamă* **defecțiunea.** ; *Poftim*[1] / **ce mi-ai împrumutat.**[2] / > *Poftim* **atlasul.** ; *A ținut minte*[1] / **când ați plecat.**[2] / > *A ținut minte* **ora** *plecării.* etc.

4.1.2. Subordonata completivă indirectă: CI. (completiva indirectă)

4.1.2.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata care îndeplinește funcția sintactică de *complement indirect* pe lângă un verb, o locuțiune verbală, un adjectiv, un adverb sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă ; *Trimit și eu*[1] / **cui mi-a trimis.**[2] / (pe lângă verbul *trimit*) ; *A avut grijă*[1] / **să-l scoale mai devreme.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a avut grijă*) ; *E un om îngăduitor*[1] / **față de cine greșește din neștiință.**[2] / (pe lângă adjectivul *îngăduitor*) ; *Stă foarte departe*[1] / **de cine l-ar putea ajuta.**[2] / (pe lângă adverbul *foarte departe*) ; *Vai*[1] / **de cine nu muncește.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *vai*) etc.

Altfel spus, subordonata completivă indirectă, arată *obiectul* asupra căruia se răsfrânge indirect acțiunea unui verb, a unei locuțiuni verbale sau conținutul unei interjecții predicative din propoziția regentă, sau căruia *i se atribuie o acțiune* (prin intermediul verbelor și locuțiunilor verbale sau prin conținutul unor interjecții predicative), *o însușire* (prin intermediul unor adjective) sau *o caracteristică* (prin intermediul unor adverbe.)

Subordonata completivă indirectă îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul indirect), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată, ca și la complementul indirect, de natura elementelor determinate din propoziția regentă, amintite în definiție, de natura relației cu acestea și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata completivă indirectă și complementul indirect este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de obiect indirect) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceluiași procedeu de anticipare și reluare, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative. De asemenea, ca se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul indirect în planul propoziției.

Subordonata completivă indirectă are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul indirect în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai unele prepoziții — folosite în propoziție pentru legarea complementelor indirecte de elementele lor regente, iar în frază, înaintea unor elemente introductive (ca pronumele și adverbele relative), pentru sugerarea unor nuanțe de sens sau a unor funcții sintactice ale acestora.

4.1.2.2. **Întrebări.** Subordonata completivă indirectă se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul indirect, adresate verbelor, locuțiunilor verbale, adjectivelor, adverbelor și interjecțiilor predicative determinate, din propoziția regentă : *Răspund*[1] / **cui mă întreabă.**[2] / (*cui* răspund?) ; *Luptăm*[1] / **contra cui ne atacă patria.**[2] / (*contra cui* luptăm?) ; *Se înțelege*[1] / **cu cine știu eu.**[2] / (*cu cine* se înțelege?) ; *S-a lovit*[1] / **de cine-i stătea în cale.**[2] / (*de cine* s-a lovit?) ; *S-a izbit*[1] / **de ce i-a apărut în față.**[2] / (*de ce* s-a izbit?) ; *Discutăm*[1] / **despre ce s-a întâmplat ieri.**[2] / (*despre ce* discutam?) ; *Omul se cunoaște*[1] / **după ceea ce face.**[2] / (*după ce* se cunoaște?) ; *Manifestă înțelegere*[1] / **față de cine este respectuos.**[2] / (*față de cine* manifestă ;?) *Sunt comandate*[1] / **pentru cine are nevoie de ele.**[2] / (*pentru cine* sunt coman-

date?) etc. Prezența anumitor prepoziții cu G. sau cu Ac. înaintea pronumelor interogative din întrebări și înaintea elementelor pronominale introductive ale subordonatei constituie, alături de conținut, un indiciu al valorii completive indirecte a acesteia.

4.1.2.3. **Elemente determinate.** Subordonata completivă indirectă are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb activ* (tranzitiv sau intranzitiv) : *I-a dat*[1] / **cui i-a cerut.**[2] / ; *A rămas acolo* [1] / **pentru cine venise.**[2] / etc.

— *un verb reflexiv* (obiectiv — cu pronumele în Ac., dinamic sau reciproc) : *M-am îmbrăcat*[1] / **cu ce mi-a căzut la îndemână.**[2] / ; *Mă gândesc*[1] / **la ce mi-ai spus.**[2] / ; *S-a certat*[1] / **cu cine nu trebuia.**[2] / etc.

— *un verb* (la diateza pasivă) : *Sunt încredințat*[1] / **că nu vine.**[2] / ; *Au fost ajutați*[1] / **să culeagă fructele.**[2] / etc.

— *un verb copulativ* + *un nume predicativ* (= predicat nominal) : **Cui îi place,**[1] / *cafeaua îi pare un deliciu.*[3] / ; *Ești liber*[1] / **să acționezi.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă) : *A adus elogii*[1] / **cui le merita.**[2] / ; *N-are habar*[1] / **de ce facem noi.**[2] / etc.

— *o expresie verbală* (fără valoare impersonală) : *Mi-e teamă*[1] / **că nu ajung.**[2] / ; *Mi-e dor*[1] / **să-l mai văd.**[2] / etc. Uneori, chiar expresia verbală impersonală poate avea, pe lângă o subordonată subiectivă și una indirectă : *E bine*[1], / **de cine poate,**[2] / *să nu fumeze.*[3] / ; *E ușor,*[1] / **pentru cine nu știe,**[2] / *să vorbească.*[3] / etc.

— *un adjectiv* (calificativ) : *Doritor*[1] / **să facă excursii,**[2] / *s-a înscris imediat.*[1] / ; *Este o comisie favorabilă*[1] / **celor ce s-au pregătit.**[2] / etc. Uneori, subordonata completivă indirectă poate determina chiar o locuțiune adjectivală : *Nu era un om* **în stare**[1] / **să se supere.**[2] /

— *un adverb* (de loc) : *S-a așezat foarte aproape*[1] / **de cel ce adusese vestea.**[2] / ; *S-a dus destul de departe*[1] / **de cine primise mingea.**[2] / Când acestor adverbe li se dă valoare de adverbe predicative (cu ajutorul intonației predicative), completiva indirectă e mai bine evidențiată : *Dacă ești om serios,*[1] / *aproápe*[2] / **de cine-ți vorbește**[3] / ; *dacă însă ești om rău,* [4] / *departe*[5] / **de cel ce ți se adresează !**[6] /

— *o interjecție* (predicativă) : *Na*[1] / **pentru cine te-a trimis.**[2] / ; *Vai*[1] / **celor ce ne fac rău !**[2] / ; *Și pe neașteptate* **pleose !** *una*[1] / **cui spusese asta.**[2] / etc.

4.1.2.4. **Elemente introductive.** Subordonata completivă indirectă poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (nespecifice) : *că, să* (cele mai folosite), *ca (...) să, dacă, de* („să", „dacă") — mai rar : *Nu s-a speriat*[1] / **că**-*l va supăra.*[2] / ; *Se arată bucuros*[1] / **să**-*l primească.*[2] / ; *Se teme*[1] / **ca** *lucrurile* **să** *nu ia o altă întorsătură.*[2] / ; *Omul s-a gândit destul de serios*[1] / **dacă** *e mai bine așa.*[2] / ; *I-a împins nevoia*[1] / **de**-*au terminat totul în două zile.*[2] / etc.

Conjuncția subordonatoare *dacă* introduce, după verbele de informare *a se interesa* și *a se informa*, subordonate completive indirecte cu valoare de propoziții *interogative indirecte* : *S-a interesat*[1] / **dacă** *au luat cu ei aparatul de radio.*[2] / *Se informează*[1] / **dacă** *acolo sunt posibilități de cazare.*[2] /

Părțile de propoziție intercalate între componentele conjuncției subordonatoare compuse *ca ... să*, care introduce subordonata completivă indirectă, sunt : *subiectul* — singur sau însoțit de atribute (*Mereu se gândește*[1] / **ca** *aceste experiențe* **să** *fie pentru totdeauna abandonate.*[2] / și *complementul (Nu mă așteptam*[1] / **ca** *aici, peste zi,* **să** *întâlnesc atâția cunoscuți.*[2] /). Uneori, ca și în cazul subiectivei, predicativei, atributivei și completivei directe, se poate intercala chiar o propoziție, subordonată completivei indirecte : *M-aș mira*[1] / **ca**,[2] / *după ce pune mâna pe bani,*[3] / **să**-*ți mai dea ceva.*[2] /

Subordonatele introduse prin conjuncția subordonatoare *că*, după verbe care exprimă stări sufletești, emoții ca *a se mira, a se minuna* sau teama, ca *a se teme, a se înfricoșa, a se înspăimânta, a se îngrozi, a se speria, a se zăpăci, a se tulbura, a se neliniști, a se întimida, a se buimăci* etc., sunt *la granița dintre completivele indirecte și completivele circumstanțiale de cauză* (frecvent sunt considerate cauzale) : *Se mira*[1] / **că** *nu știe asta.*[2] / ; *Se minunează*[1] / **că** *poți face asemenea exerciții.*[2] / ; *S-a temut*[1] / **că**-*l vor vedea prietenii.*[2] / ; *Se înfricoșase*[1] / **că** *era prea aproape de fiare.*[2] / ; *Se neliniști*[1] / **că** *nu văzu pe nimeni prin apropiere.*[2] / etc.

Când aceleași subordonate, după unele dintre aceleași verbe amintite mai sus, sunt introduse prin conjuncția

Scanned with OKEN Scanner

subordonatoare *să*, ele sunt clar *completive indirecte*: *Mă tem*[1] / **să** *merg acolo.*[2] / ; *Se sperie*[1] / **să** *nu piardă examenul.*[2] / Totuși, în aceste exemple ele se apropie de subordonatele completive circumstanțiale de condiție (*... dacă merg acolo, ... dacă pierde examenul*). Nuanța condițională este și mai pregnantă, concurând chiar cu succes valoarea de completivă indirectă, atunci când verbul (locuțiunea verbală) din regentă este la condițional-optativ: *S-ar mira*[1] / **să**-*l vadă șef.*[2] / ; *S-ar minuna*[1] / **să**-*i găsească acolo.*[2] / ; *S-ar teme*[1] / **să**-*i spună adevărul.*[2] / (*...dacă l-ar vedea șef, ... dacă i-ar găsi acolo, ...dacă i-ar spune adevărul.*).

După verbe sau locuțiuni verbale care exprimă o mulțumire — ca *a se bucura, a-i părea bine*, sau un regret — ca *a se căi, a-i părea rău*, subordonatele introduse prin conjuncția *că* sunt niște *completive indirecte cu nuanță cauzală*: *Mă bucur*[1] / **că** *ai venit.*[2] / ; *Îi pare bine*[1] / **că** *are rezultate.*[2] / ; *S-a căit*[1] / **că** *nu i-a spus.*[2] / ; *Îi pare rău*[1] / **că** *nu are timp de discuții.*[2] / Uneori, când verbul regent e la imperfect, subordonatele au *mai multe nuanțe* (cauzală, temporală, condițională): *Ea se bucură*[1] / **că**-*i lăudăm rezultatele.*[2] / (*... pentru că-i lăudăm rezultatele, când îi lăudăm rezultatele, ... dacă îi lăudăm rezultatele*). Dacă subordonatele sunt introduse prin conjuncția subordonatoare *să*, ele capătă *nuanță condițională*: *Mă bucur*[1] / **să**-*l văd inginer.*[2] / ; *Îmi pare bine*[1] / **să** *vină și ea.*[2] / ; *Se căiește*[1] / **să** *nu-i arate.*[2] / ; *Îi pare rău*[1] / **să** *nu-l vadă.*[2] / (*... dacă-l văd inginer, ... dacă vine și ea, ... dacă nu-l vede*). Nuanța condițională se amplifică, concurând cu succes valoarea de completivă indirectă, atunci când verbul (locuțiunea verbală) din regentă este la condițional-optativ, iar verbul din subordonată la conjunctiv, cu valoare modală de condițional-optativ: *S-ar bucura*[1] / **să**-*l vadă.*[2] / (*... dacă l-ar vedea.*); *Î-ar părea bine*[1] / **să** *vină.*[2] / (*... dacă ar veni.*); *S-ar căi*[1] / **să** *nu-i arate.*[2] / (*...dacă nu i-ar arăta.*); *I-ar părea rău*[1] / **să** *nu-l vadă.*[2] / (*... dacă nu l-ar vedea.*).

Verbele reflexive dinamice, intranzitive, *a se gândi, a se chibzui* („a se gândi"), *a se socoti* („a se gândi"), *a se strădui, a se chinui și a se îndoi* cer în propoziție *complemente indirecte, nu directe* (— la ceva, cu ceva, de ceva). Acel nefiresc *ceva*, invocat la verbul *a se gândi* drept complement direct, în diferite lucrări, de către unii cercetători,

este un produs al limbii vorbite, neliterar și nerecomandabil. Ca atare, toate subordonatele acestor verbe, introduse fie prin conjuncția subordonatoare *să*, fie prin conjuncția subordonatoare *că*, au valoare de *completive indirecte*, nu de completive directe: *Mă gândesc*[1] / **să** *mai amân.*[2] / (la ce?, nu: ce?); *Mă gândesc*[1] / **că** *mai e timp.*[2] / (la ce?, nu: ce?); *Se chibzui*[1] / **să**-*l solicite.*[2] / (idem); *Se socotea*[1] / **cum** *să-l ia.*[2] / (idem); *Se străduiește*[1] / **să**-*l aducă.*[2] / (cu ce?, nu: ce?); *Se chinuiește*[1] / **să**-*l crească.*[2] (cu ce?, nu: ce?); *Se îndoiește*[1] / **că** *va veni.*[2] / (de ce?, nu: ce?). După verbele reflexive dinamice, intranzitive, *a se pregăti* și *a se găti* („a se pregăti"), subordonatele completive indirecte, introduse prin conjuncția subordonatoare *să*, au *o puternică nuanță finală*, încât se află la granița dintre cele două valori: *Se pregătește*[1] / **să** *susțină examenul.*[2] / ; *Se gătește*[1] / **să**-*l întâmpine la gară.*[2] /.

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (nespecifice): *cum că* (veche și populară), *ca nu cumva să (să nu cumva să, nu care cumva să)* — *Nu mă îndoiesc deloc*[1] / **cum că** *au luat-o pe alt drum.*[2] / ; *Îi era teamă*[1] / **ca nu cumva să**-*l doboare vântul.*[2] / etc.

Trebuie arătat că subordonata introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *pentru că* este, chiar după verbele sau locuțiunile verbale care exprimă o mulțumire, ca *a se bucura, a se înveseli, a se distra, a se amuza, a exulta, a jubila — a-i părea bine*, sau un regret, ca *a regreta, a se căi — a avea remușcări, a avea păreri de rău, a-i părea rău* etc., *o completivă circumstanțială de cauză*, nu o completivă indirectă, cum se susține în diferite lucrări. Locuțiunea conjuncțională subordonatoare *pentru că* s-a specializat pentru valoarea cauzală și ea poate să fie substituită foarte ușor prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare sinonime — *fiindcă, deoarece, întrucât — din cauză că, din pricină că*, raportul sintactic rămânând același: cauzal. De exemplu: *Se bucură,*[1] / **pentru că** *vine primăvara.*[2] / (... deoarece, din cauză că vine primăvara.); *Regretă,*[1] / **pentru că** *n-a fost și el la voi.*[2] / ; *Se căiește*[1] / **pentru că** *a întârziat.*[2] / ; *Are păreri de rău*[1] / **pentru că** *nu l-a cunoscut.*[2] / ; *Îi pare rău*[1] / **pentru că** *nu a aflat la timp.*[2] / Cu atât mai mult după verbul *a mulțumi* e vorba

de o cauzală, și nu de o completivă indirectă : *Îi mulțumește*[1] / **pentru că** *a fost atent cu el.*[2] /.

c) *prin pronume și adjective relative* (de obicei în D. sau în Ac., folosite singure sau cu prepoziții) : *care, cine, ce, câți, câte, cel ce, ceea ce, cei ce, cele ce — Nu s-a gândit*[1] / **de care** *să cumpere.*[2] / ; *I-a trimis*[1] / **cui** *s-a nimerit.*[2] / ; *Spune-mi ceva*[1] / **despre cine** *mă interesează.*[2] / ; *Mă bucur*[1] / **de ce-mi** *spui.*[2] / ; *M-am speriat*[1] / **de câți** *bani cheltuiești,*[2] / ; *Se miră*[1] / **de câte** *prostii e în stare*[2] / ; *Nu cleveti*[1] / **despre cel ce-ți** face bine.[2] / ; *A luat*[1] / **din ceea ce** *mai rămăsese.*[2] / ; *Ne străduim*[1] / **pentru cei ce** *ne urmează.*[2] / ; *Convins*[1] / **de cele ce** *văzuse,*[2] / *a acceptat schimbul.*[1] / etc.

Nu trebuie să confundăm subordonatele completive indirecte, cerute de verbe de adresare și introduse prin *către cine* („cui") și *spre cine* („cui"), cu subordonatele circumstanțiale de loc, cerute de verbele de mișcare și introduse prin aceleași mijloace, dar lipsite de sensul amintit. Să se compare exemplele : *M-am adresat*[1] / **către cine** *venise.*[2] / (= cui venise, lui Petrică) și *M-am adresat*[1] / **spre cine-***mi vorbise.*[2] / (= cui îmi vorbise, lui Vasile) cu *Se îndreaptă*[1] / **către cine** *îl strigă.*[2] / (= către Petrică, spre Petrică) și *A pornit furios*[1] **spre cine-***i vorbise în felul acesta.*[2] / (= spre Vasile, către Vasile).

De asemenea, **nu trebuie să confundăm** subordonatele completive indirecte, cerute de verbul *a avea* sau de adjective, introduse prin pronumele relativ cu prepoziții *de la cine* și *la cine*, cu subordonatele circumstanțiale de loc, cerute de verbe de mișcare și introduse prin aceleași mijloace. Să se compare exemplele : *Le am pe toate*[1] / **de la cine** *mi le-a dat.*[2] / (= de la Florea, de la prietenul meu) și *Ele sunt vizibile*[1] / **la cine** *suferă de această boală.*[2] / (= la oamenii suferinzi de această boală) cu exemplele *Veneau*[1] / **de la cine** *îi chemase.*[2] / (= de la Ion, de la direcție) și *Se duc*[1] / **la cine** *îi primește.*[2] / (= la oamenii primitori).

d) *prin pronume și adjective nehotărâte cu funcție de relație* (de obicei în D. sau în Ac., folosite singure sau cu prepoziții) : *oricare, oricine, orice, oricâți, oricâte — Am răspuns*[1] / **la oricare** *întrebare mi s-a pus*[1] / ; *Trimite-le*[1] / **oricui** *are nevoie de ele.*[2] / ; *S-a înțeles*[1] / **cu oricine** *a lucrat.*[2] / ; *E sensibil*[1] / **la orice-***i spui*[2] / ; *Își amintește*[1] / **de oricâți**

au lucrat aici.[2] / ; *Nu s-a sinchisit*[1] / **de oricâte** *observații a primit.*[2] / etc.

e) *prin adverbe relative* (folosite singure sau cu prepoziții) : *unde, când, cum, încotro, cât* — *Nu-mi dau seama*[1] / **unde** *mă aflu.*[2] / ; *Nu-mi aduc aminte*[1] / **când** *s-a întâmplat.*[2] / ; *Se miră*[1] / **cum** *a reparat singur instalația.*[2] / ; *Nu are idee*[1] / **încotro** *s-a dus.*[2] / ; *Se folosește*[1] / **de cât** *e nevoie.*[2] / etc.

Când subordonata completivă indirectă depinde de verbe de informare, ca *a se interesa, a se informa* sau de verbe și locuțiuni verbale de îndoială, ca *a se îndoi, a se gândi, a se mira, a ezita, a șovăi, a sta în cumpănă, a sta la îndoială*, ea este introdusă prin pronume, adjective sau adverbe cu valoare dublă (interogativ-relativă) și are, în același timp, valoarea unei propoziții *interogative indirecte* (frecvent) : *Se informează*[1] / **care** *apartament i-a fost repartizat.*[2] / ; *Stă în cumpănă*[1] / **cum** *să procedeze.*[2] / ; *Se gândește*[1] / **cu ce** *să înceapă.*[2] / etc. Uneori, interogativa indirectă, introdusă prin pronumele relativ *ce*, primește regional (în Transilvania), înaintea acestuia, conjuncția subordonatoare *că*, folosită în vorbirea indirectă : *S-o interesat*[1] / **că ce-***i dă pentru asta.*[2] /

4.1.2.5. **Modurile.** Subordonata completivă indirectă se poate construi, ca și subiectiva, predicativa, atributiva și completiva directă, cu următoarele moduri personale : *indicativ, conjunctiv, condițional-optativ* și *prezumtiv* (cu excepția imperativului) :

— cu indicativul : *Se gândește*[1] / **la ce neplăceri se expune.**[2] / ; *Mă mir*[1] / **cum a putut vorbi astfel.**[2] / ; *A fost încredințat*[1] / **că va accepta.**[2] / etc.

— cu conjunctivul : *Nu se aștepta*[1] / **să-l întâlnească.**[2] / ; *Îi era teamă*[1] / **ca nu cumva să-l fi pedepsit.**[2] / etc.

— cu condițional-optativul : *Este convinsă*[1] / **că și-ar putea aranja mai bine situația.**[2] / ; *Mă îngrozesc*[1] / **de ce i s-ar fi putut întâmpla.**[2] / etc.

— cu prezumtivul : *Mă gândesc*[1] / **că o fi făcând ceva.**[2] / ; *Mă tem*[1] / **că va fi lucrând și acum.**[2] / etc.

4.1.2.6. **Topica.** Subordonata completivă indirectă stă, în mod obișnuit (într-o topică neafectivă), *după propoziția regentă* (vezi toate exemplele de până aici). Ea poate sta însă *și înaintea propoziției regente* (într-o topică afectivă) :

Să-ţi tot spun asta,[1] / *m-am săturat!*[2] / ; **Că n-o s-o mai vadă,**[1] / *nu s-a gândit.*[2] / ; **Cui i-au trebuit,**[1] / *i-am dat întotdeauna.*[2] / ; **Cum se va fi descurcat fără ea,**[1] / *mă mir şi-n ziua de azi.*[2] / etc.

4.1.2.7. **Punctuaţia.** Subordonata completivă indirectă, aşezată după regentă, *nu se desparte prin virgulă* de aceasta (vezi toate exemplele de mai sus, cu excepţia celor de la pct. 4.1.2.6.). Cea aşezată înaintea regentei *se desparte prin virgulă* de aceasta (vezi exemplele de la pct. 4.1.2.6.).

4.1.2.8. **Anticiparea şi reluarea.** Subordonata completivă indirectă, întocmai ca şi complementul indirect (vezi pct. 4.4.1.1.2. „Complementul indirect"), poate fi anticipată sau reluată (mai frecvent) prin formele neaccentuate de D., persoana a III-a singular, ale pronumelui personal (procedeu cu valoare afectivă la origine, de proveniență populară şi familiară, gramaticalizat cu timpul) : *Nu-i dă*[1] / **cui nu-i trebuie.**[2] / — **Cui nu-i trebuie,**[1] / *nu-i dă.*[2] / ; **Îi** *face observaţie*[1] / **celui ce întârzie.**[2] / — **Celui ce întârzie,**[1] / **îi** *face observaţie.*[2] / ; **I** *le-a împrumutat*[1] / **oricui a avut nevoie de ele.**[2] / — **Oricui a avut nevoie de ele,**[1] / **i** *le-a împrumutat.*[2] / etc.

4.1.2.9. **Contragerea.** Subordonata completivă indirectă se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziţiei — *complementul indirect* : *Îi răspund*[1] / **cui întreabă.**[2] / > *Îi răspund* **lui Ion.** ; *Se interesează*[1] / **dacă soseşte mâine.**[2] / > *Se interesează* **de sosirea** *lui mâine.* ; *E convins*[1] / **că toţi ar proceda la fel.**[2] / > *E convins* **de procedeul** identic al tuturor ; *Se gândeşte*[1] / **cum ar reacţiona.**[2] / > *Se gândeşte* **la reacţia** *lui.* ; *Îi e teamă*[1] / **că refuză.**[2] / > *Îi e teamă* **de refuzul** *lui.* etc.

4.1.3. Subordonata completivă de agent : C.AG. (completiva de agent)

4.1.3.1. **Definiţie şi caracteristici.** Este subordonata care îndeplineşte funcţia sintactică de *complement de agent* pe lângă un verb sau o locuţiune verbală la diateza pasivă, un verb reflexiv cu sens pasiv sau verb la participiu cu sens pasiv din propoziţia sa regentă : *Uneltele au fost luate*[1] /

de cine a lucrat în grădină.[2] / (pe lângă verbul la diateza pasivă *au fost luate*) / ; *Cuvintele lui au fost luate în derâdere*[1] / **de cei ce se aflau de față.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală la diateza pasivă *au fost luate în derâdere*) ; *Blocurile se proiectează*[1] / **de cei ce cunosc tehnica construcției.**[2] / (pe lângă verbul reflexiv cu sens pasiv *se proiectează*) ; *Mărfurile expediate*[1] / **de cel ce le oferise spre vânzare,**[2] / *au ajuns la destinație.*[1] / (pe lângă verbul la participiu, cu sens pasiv, *expediate*) etc.

Altfel spus, subordonata completivă de agent arată *agentul, autorul real* al unei acțiuni exprimate de verbul sau de locuțiunea verbală la diateza pasivă din propoziția regentă.

Subordonata completivă de agent îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul de agent), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată, ca și la complementul de agent, de natura elementelor determinate din propoziția regentă, amintite în definiție, de natura relației cu acestea și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata completivă de agent și complementul de agent este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de agent, de autor real) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative. De asemenea, și în faptul că această subordonată este tot atât de limitat reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul de agent în planul propoziției.

Subordonata completivă de agent are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul de agent în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai prepozițiile *de* și *de către* — folosite în propoziție pentru legarea complementelor de agent de elementele lor regente, iar în frază, înaintea elementelor introductive ale acesteia (unele pronume relative și pronume nehotărâte cu funcție de relație), pentru sugerarea acestui tip de relație.

4.1.3.2. **Întrebări.** Subordonata completivă de agent se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care

se află (răspunde) în propoziție complementul de agent, adresate verbelor sau locuțiunilor verbale la diateza pasivă, verbelor reflexive cu sens pasiv și verbelor la participiu cu sens pasiv determinate, din propoziția regentă : *de cine?, de către cine?* (foarte rar : *de ce?*) : *Sunt citite*[1] / **de oricine dorește.**[2] / (*de cine* sunt citite?) ; *Clădirea se consolidează*[1] / **de către cei ce se pricep.**[2] / (*de către cine* se consolidează?) ; *Acoperișul a fost luat*[2] / **de ce părea a fi vânt.**[2] / etc. Prezența celor două prepoziții cu Ac., înaintea pronumelor interogative din întrebări și înaintea elementelor pronominale introductive ale subordonatei, constituie, alături de conținutul ei, un indiciu al valorii completive de agent a acesteia.

4.1.3.3. **Elemente determinate.** Subordonata completivă de agent are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele structuri verbale :

— *un verb* (la diateza pasivă) : *Elevii sunt îndrumați* [1] / **de cei ce îi învață.**[2] / ; *Răspunsul e dat*[1] / **de cine știe.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (la diateza pasivă) : *Ordinele sunt aduse la îndeplinire*[1] / **de cei ce le primesc.**[2] / etc.

— *un verb reflexiv* (cu sens pasiv) : *Ogoarele se fac*[1] / **de cei ce conduc tractoarele.**[2] / etc.

— *un verb la participiu* (cu sens pasiv) : *Vestea adusă*[1] / **de cine a fost acolo**[2] / *s-a dovedit a fi adevărată*[1]. / etc.

4.1.3.4. **Elemente introductive.** Subordonata completivă de agent poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin pronume relative* (precedate de prepozițiile *de* sau *de către*) : *cine, cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce* — *Este ajutat*[1] / **de cine** *îi este apropiat.*[2] / ; *Tablourile expuse*[1] / **de către cei ce** *le adusese*[2] / *au uimit pe vizitatori.*[1] / ; *Avionul a fost urmărit îndeaproape*[1] / **de ceea ce** *părea o farfurie zburătoare.*[2] / etc.

b) *prin pronume nehotărâte cu funcție de relație* (precedate de prepozițiile *de* și *de către*) : *oricine, oricare* — *Sălile sunt vizitate*[1] / **de către oricine** *iubește arta.*[2] / ; *Abonamentele făcute*[1] / **de oricare** *lucrează în școală*[2] / *sunt aduse de poștaș.*[1] / etc.

4.1.3.5. **Modurile.** Subordonata completivă de agent se poate construi, spre deosebire de subiectivă, predica-

tivă, atributivă, completivă directă și completivă indirectă, numai cu trei moduri personale (excepție făcând conjunctivul și imperativul) :

— cu indicativul (vezi toate exemplele date până aici) ;

— cu condițional-optativul — rar : *Lucrarea s-ar realiza sigur*[1] / **de către cei ce** *ar aduce aici mașinile.*[2] / ;

— cu prezumtivul — rar : *Astea or fi folosite*[1] / **de cine** *o fi având nevoie de ele.*[2] /

4.1.3.6. **Topica.** Subordonata completivă de agent stă, în mod obișnuit (într-o topică neafectivă), *după propoziția regentă* (vezi toate exemplele de până aici). Ea poate sta însă, în mod excepțional, și *înaintea propoziției regente* (într-o topică afectivă) : **De cine-or fi având nevoie de ele**[1] / *or fi folosite astea.*[2] / ; **De cei ce îngrijesc străzile**[1] / *sunt măturate frunzele.*[2] / (un rol deosebit îl au aici intonația și accentul).

4.1.3.7. **Punctuația.** Subordonata completivă de agent *nu se desparte prin virgulă de regenta ei*, indiferent de locul pe care-l ocupă față de aceasta (vezi toate exemplele de până aici).

4.1.3.8. **Contragerea.** Subordonata completivă de agent se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul de agent* : *Uneltele au fost luate*[1] / **de cine a lucrat în grădină.**[2] / > *Uneltele au fost luate* **de grădinar.** ; *Blocurile se proiectează*[1] / **de către cei ce cunosc tehnica construcțiilor.**[2] / > *Blocurile se proiectează* **de către constructori.** ; *Mărfurile expediate*[1] / **de cel ce le oferise spre vânzare**[2] / *au ajuns la destinație.*[3] / > *Mărfurile expediate* **de producător** *au ajuns la destinație.* etc.

4.2. Subordonatele completive circumstanțiale (completivele circumstanțiale)

a) **Definiție și caracteristici.** Sunt subordonatele care îndeplinesc funcțiile sintactice de *complemente circumstanțiale* pe lângă verbe, locuțiuni verbale, adjective, adverbe, locuțiuni adverbiale sau interjecții predicative din propozițiile lor regente : *S-a dus*[1] / **unde l-a chemat.**[2] / (pe lângă verbul *s-a dus*) ; *Și-a adus aminte*[1] / **când ajunse-**

seră **în vârf.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *și-a adus aminte*) ; *Obosit*[1] / **cum era,**[2] / *s-a culcat imediat.*[1] / (pe lângă adjectivul *obosit*) ; *Aici*[1] / **unde pădurea freamătă,**[2] / *s-aude și susurul izvoarelor.*[1] / (pe lângă adverbul de loc *aici*) ; *Lucrează pe-ndelete*[1] / **cum este mai bine.**[2] / (pe lângă locuțiunea adverbială *pe-ndelete*) ; *Haideți cu noi*[1] /, **să nu v-apuce ploaia.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *haideți*) etc.

Altfel spus, subordonatele completive circumstanțiale arată *circumstanțele, împrejurările* în care se desfășoară acțiunile verbelor, locuțiunilor verbale sau în care se manifestă conținutul unor interjecții predicative, însușirile unor adjective sau caracteristicile unor adverbe sau locuțiuni adverbiale din propozițiile regente.

Subordonatele completive circumstanțiale îndeplinesc deci în fraze funcții identice cu acelea ale unor părți secundare de propoziție (complementele circumstanțiale), la care se pot reduce prin contragere. Valoarea lor este dictată, ca și în cazul celor mai multe complemente circumstanțiale, de natura elementelor determinate, amintite în definiție, de natura relației cu acestea, de natura elementelor introductive și de conținutul semantic al propozițiilor subordonate.

Corespondența dintre subordonatele completive circumstanțiale și complementele circumstanțiale este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de circumstanță) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații la fiecare specie în parte (uneori, chiar a acelorași elemente *corelative*). De asemenea, ea se reflectă și în faptul că aceste subordonate sunt diferențiat reprezentate cantitativ, în planul frazei, în funcție de specii, ca și complementele circumstanțiale corespunzătoare în planul propoziției.

Subordonatele completive circumstanțiale au însă alte mijloace de introducere în frază decât complementele circumstanțiale în propoziție, tot în funcție de specii. Singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, sunt numai unele prepoziții — folosite în propoziție pentru legarea complementelor circumstanțiale de elementele lor determinate, iar în frază, înaintea unor elemente introductive (ca pronumele și adverbele relative sau nehotărâte cu funcție de relație), pentru sugerarea unor nuanțe de sens

Scanned with OKEN Scanner

sau pentru precizarea unor specii de subordonate completive circumstanțiale. În plus, spre deosebire de complementele circumstanțiale dispun, în mult mai mare măsură, de elemente corelative în propozițiile lor regente din frază.

b) **Clasificare.** Subordonatele completive circumstanțiale sunt o categorie foarte bogată în semnificații și de aici și diversificarea lor în specii determinate, cu statut specific. După conținutul semantic pe care-l exprimă, subordonatele completive circumstanțiale sunt de paispre-zece feluri : *de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de condiție, de concesie, de consecință, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul* și *de excepție.*

4.2.1. Circumstanțiala de loc (locala) : C.L.

4.2.1.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția sintactică de *complement circumstanțial de loc* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă), o expresie verbală impersonală, un adjectiv (rar), un adverb de loc, o locuțiune adverbială de loc sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă : *A luat-o*[1] / **de unde a pus-o.**[2] / (pe lângă verbul *a luat*) ; *A luat-o la fugă*[1] / **încotro a văzut scăparea.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a luat-o la fugă*) ; *Este bine*[1] / **unde spune el.**[2] / (pe lângă expresia verbală impersonală *este bine*) ; *Asta este o scârbă potrivită*[1] / **unde zicea el.**[2] / (pe lângă adjectivul *potrivită*) ; *Acolo*[1] / **unde vin păsările**[2] / *e liniște.*[1] / (pe lângă adverbul de loc *acolo*) ; *Și porumbelul zbrr !*[1] / **unde se aflau boabele.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *zbrr*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de loc arată *locul* în care se desfășoară acțiunea unui verb (a unei locuțiuni verbale), în care se manifestă însușirea unui adjectiv, caracteristica unui adverb sau conținutul unei interjecții predicative.

Subordonata circumstanțială de loc îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de loc), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura elementelor determinate din propoziția

regentă și a elementelor introductive, a relației sale cu elementul determinat, de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de loc și complementul circumstanțial de loc este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de loc), în nuanțele de sens și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul circumstanțial de loc în planul propoziției.

Subordonata circumstanțială de loc are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de loc în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai unele prepoziții — folosite în propoziție pentru sugerarea unor nuanțe de sens și pentru legarea complementelor circumstanțiale de loc de elementele lor regente, iar în frază, înaintea unor elemente introductive (ca pronumele și adverbele relative sau nehotărâte cu funcție de relație), pentru sugerarea unor nuanțe de loc. De asemenea, spre deosebire de complementul circumstanțial de loc, în propoziție, subordonata circumstanțială de loc dispune de elemente corelative în propoziția ei regentă din frază.

4.2.1.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de loc se află (răspunde) cu(la) aceleași întrebări cu(la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de loc, adresate verbelor, locuțiunilor verbeale, expresiilor verbale impersonale, adjectivelor, adverbelor de loc sau interjecțiilor predicative determinate, din propoziția regentă: *Mergem*[1] / **unde ne-am lăsat bagajul.**[2] / (*unde* mergem? — pentru *ideea de loc*, în general); *Am adus toate lucrurile*[1] / **de unde le lăsasem.**[2] / și *Au coborât*[1] / **de pe unde nu călcase picior de om.**[2] / (*de unde* am adus? și *de pe unde* au coborât? — pentru a găsi *punctul de plecare* al mișcării sau al acțiunii în spațiu); *Se duce cu el*[1] / **până unde se încrucișează drumurile.**[2] / (*până unde* se duce? — pentru a găsi *punctul de sosire* al mișcării sau al acțiunii în spațiu); *Au trecut*[1] / **pe unde creșteau brazi.**[2] / (*pe unde* au trecut? — pentru a găsi *spațiul străbătut*, zona de trecere); *El se îndreaptă*[1] / **încotro vede lumina.**[2] / (*înco-*

tro se îndreaptă? — pentru găsirea *direcției* mișcării sau a acțiunii) ; *Praful vine*[1] / **dincotro bate vântul.**[2] / (*dincotro* vine? — pentru găsirea *direcției* mișcării sau a acțiunii în spațiu). Prezența anumitor prepoziții cu Ac. înaintea adverbelor interogative din întrebări și înaintea elementelor adverbiale introductive ale subordonatei constituie, alături de conținut, un indiciu al valorii completive circumstanțiale de loc a acesteia.

4.2.1.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de loc are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză) : *Cântă*[1] / **unde vrea.**[2] / ; *Se duce*[1] / **până unde are biletul.**[2] / ; *Lemnele au fost așezate*[1] / **unde mi-ai spus.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (intranzitivă) : *Și-a aruncat ochii*[1] / **pe unde lucrase ieri.**[2] / ; *A luat-o la goană*[1] / **încotro** se **vedeau luminile.**[2] / etc.

— *o expresie verbală* (impersonală) : *E bine*[1] / **unde stăm noi acum.**[2] / ; *E frumos*[1] / **oriunde mergi în țară.**[2] / etc.

— *un adjectiv* (*rar*) : *Șanțul, plin,*[1] / **unde se termina,**[2] *cu baloturi, a fost curățit imediat.*[1] /

— *un adverb* (de loc) : *Aici*[1] / **unde râul face un cot,**[2] / *există un loc bun de pescuit.*[1] / ; *Pretutindeni*[1] / **unde vin oile la adăpat,**[2] / *ciobanii au făcut jghiaburi.*[1] / etc.

— *o locuțiune adverbială* (de loc) ; *Din loc în loc*[1] / **pe unde se vedea câte un arbore,**[2] / *oamenii săpaseră fântâni.*[1] / ; *Ici și colo*[1] / **unde creștea câte un smoc de iarbă,**[2] / *se adunaseră furnicile.*[1] / etc.

— *o interjecție* (predicativă) : *Hai*[1] / **pe unde nu sunt țepi.**[2] / ; *Iepurele țuști !*[1] / **de unde sta ascuns.**[2] / etc.

4.2.1.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de loc poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin adverbe relative de loc* (neînsoțite sau însoțite de prepoziții) : *unde, de unde, de pe unde, pe unde, până unde, încotro, dincotro* — *S-au oprit*[1] / **unde** *au văzut semnul.*[2] / ; *Vin*[1] / **de unde** *s-a organizat petrecerea.*[2] / ; *Se întorc*[1] / **de pe unde** *au fost.*[2] / ; *Au colindat*[1] / **pe unde** *nici*

cu gândul nu gândești.[2] / ; *Au arat locurile*[1] / **până unde** *se vede pădurea.*[2] / ; *Merge și el*[1] / **încotro** *se duce apa.*[2] / ; *Căldura vine*[1] / **dincotro** *arde focul.*[2] / etc.

b) *prin adverbe nehotărâte de loc cu funcție de relație* (neînsoțite sau însoțite de prepoziții) : *oriunde* (cu variantele : *orideunde, orișiunde*), *de oriunde, de pe oriunde, pe oriunde, oriîncotro* — *Își fac cuiburi*[1] / **oriunde** *găsesc crengi potrivite.*[2] / ; *Aduce câte ceva*[1] / **de oriunde** *găsește.*[2] / ; *Le adună*[1] / **de pe oriunde** *se află împrăștiate*[2] : / *Spune poveștI*[1] / **pe oriunde** *ajunge.*[2] / ; *Vezi același lucru*[1] / **oriîncotro** *privești.*[2] / etc.

Trebuie să facem distincție între subordonatele circumstanțiale de loc, introduse prin adverbele nehotărâte de loc cu funcție de relație *oriunde* și *oriîncotro* (care includ latent un sens concesiv, evidențiat când subordonatele preced regentele), și subordonatele circumstanțiale concesive, introduse prin aceleași adverbe. Să se compare : *Găsești același lucru*[1] / **oriunde (oriîncotro)** *te duci.*[2] / sau **Oriunde (oriîncotro)** *te duci,*[1] / *găsești același lucru.*[2] / — unde există o subordonată *circumstanțială de loc cu nuanță concesivă*, cu *Tot același lucru găsești,*[1] / **oriunde (oriîncotro)** *te-ai duce.*[2] / sau **Oriunde (oriîncotro)** *te-ai duce,*[1] / *tot același lucru găsești.*[2] / — unde există o subordonată *circumstanțială concesivă cu nuanță de loc*. Prezența modului condițional-optativ în subordonată și a corelativului *tot* în regenta acesteia (mai ales) dă prioritate sensului concesiv, lăsându-l pe cel de loc în planul secund. Sensul concesiv este preponderent la adverbele de mod nehotărâte cu funcție de relație *orideunde* și *oridincotro*, indiferent de topica subordonatei, indiferent dacă are sau nu corelativul *tot* sau verbul-predicat la modul condițional-optativ : *(Tot) aici se așează,*[1] / **orideunde (oridincotro)** *vine (ar veni).*[2] / — **Orideunde (oridincotro)** *vine (ar veni),*[1] / *(tot) aici se așează.*[2] /

În mod cu totul excepțional, subordonata circumstanțială de loc poate fi introdusă și prin adverbul relativ *cât*, care sugerează întinderea, dimensiunea spațiului cuprins de privirea unui om. În acest caz, ea are o *nuanță modală de măsură* (o măsură a spațiului) : *Oamenii lucrau*[1] / **cât** *vedeai cu ochii peste câmp.*[2] / (= pe tot câmpul, pe toată întinderea). Tot nuanță modală de măsură are subordonata circumstanțială de loc și când este introdusă prin

adverbul cu prepoziție *până unde* și sugerează limita în planul abstract al posibilității : *Întinde-te*[1] / **până unde** *se poate.*[2] /

c) *prin pronume relative* (precedate de prepoziții) : *către cine, de la cine, la cine, spre cine, către ce, în ce, spre ce, către ceea ce, spre ceea ce* — *Vin toți*[1] / **către cine** *îi strigă.*[2] / ; *Se întorcea*[1] / **de la cine**-*l chemase.*[2] / ; *Se instalează*[1] / **la cine** *dorește.*[2] / ; *Se-ndreaptă*[1] / **spre cine** *vorbește la tribună.*[2] / ; *Au pornit atunci*[1] / **către ce (către ceea ce)** *li se părea a fi un bordei,*[2] / ; *Le păstra pe toate*[1] / **în ce** *ținuse apa.*[2] / ; *Ne ducem*[1] / **spre ce (spre ceea ce)** *presupunem a fi un motel.*[2] / etc.

Nu trebuie să confundăm subordonatele circumstanțiale de loc, introduse prin *către cine* și *spre cine*, cu subordonatele completive indirecte, introduse prin aceleași mijloace, dar cu sensul de „cui". Să se compare exemplele *Se îndreaptă*[1] / **către cine** *îl strigă.*[2] / (= către Petrică, spre Petrică) și *A pornit furios*[1] / **spre cine**-*i vorbise astfel.*[2] / (= spre Vasile, către Vasile) — în care sunt subordonate circumstanțiale de loc, cu exemplele *M-am adresat*[1] / **către cine** *venise.*[2] / (= cui venise, lui Petrică) și *M-am adresat*[1] / **spre cine**-*mi vorbise.*[2] / (= cui îmi vorbise, lui Vasile) — în care sunt subordonate completive indirecte.

De asemenea, **nu trebuie să confundăm** subordonatele circumstanțiale de loc, cerute, de verbe de mișcare și introduse prin *de la cine* și *la cine*, cu subordonatele completive indirecte, cerute de verbul *a avea* și introduse prin aceleași mijloace. Să se compare exemplele date mai sus : *Veneau*[1] / **de la cine** *îi chemase.*[2] / (= de la Ion, de la Direcție) și *Se duc*[1] / **la cine** *îi primește.*[2] / (= la oamenii primitori) — în care sunt subordonate circumstanțiale de loc, cu exemplele *Le am pe toate*[1] / **de la cine** *mi le-a dat.*[2] / (= de la Florea, de la un prieten) și *Ele sunt vizibile*[1] / **la cine** *suferă de această boală.*[2] / (= la oamenii bolnavi) — în care sunt subordonate completive indirecte.

d) *prin locuțiune conjuncțională subordonatoare* (rezultată din întâlnirea adverbului de loc corelativ *acolo* cu adverbul de loc relativ *unde*) : *acolo unde* — *Se duceau cu toții, plini de nerăbdare,*[1] / **acolo unde** *îi așteptau bunicii.*[2] /

Scanned with OKEN Scanner

4.2.1.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de loc are ca elemente corelative în propoziția regentă adverbele de loc *aici* și *acolo*, folosite singure sau precedate de prepoziții : **Aici** *s-au așezat*,[1] / **unde crește acum buruienile.**[2] / sau invers **Unde crește acum buruienile**,[1] / **aici** *s-au așezat.*[2] / ; **Acolo** *îl întâlnești*,[1] / **unde nu te aștepți.** [2] / ; **De aici** *pornesc*,[1] / **de unde iarba este înaltă.**[2] / ; **Până aici** *au arat*,[1] / **până unde era hotarul vechi.**[2] / ; **Pe aici** *au trecut*,[1] / **pe unde poteca ocolește muntele.**[2] / ; **De-acolo** *sosesc*,[1] / **de unde vin și norii.**[2] / ; **Dintr-acolo** *își făceau apariția*,[1] / **de unde pădurea era mai deasă.**[2] / ; **Până acolo** *s-au dus*,[1] / **până unde se vede fântâna.**[2] / ; **Pe acolo** *coborâseră*,[1] / **pe unde șerpuiește cărarea.**[2] / etc.

Elementele corelative pot sta fie la începutul (vezi mai sus) fie la sfârșitul propoziției regente : *S-au așezat* **aici**,[2] / **unde crește acum buruienile.**[2] / etc.

4.2.1.6. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de loc se poate construi mai ales cu timpurile modului *indicativ* ; uneori apare construită și cu modurile *condițional-optativ* sau *prezumtiv* (cu excepția conjunctivului și a imperativului) : *Lucrez*[1] / **unde e nevoie.**[2] / ; *A poposit*[1] / **unde a găsit loc.**[2] / ; *Va traversa și el*[1] / **pe unde va putea.**[2] / ; *Căutându-l*[1] / **pe unde și-ar uita lucrurile**,[2] / *l-aș găsi fără îndoială.*[1] / ; *S-o fi oprit*[1] / **pe unde o fi găsit (o fi găsind) apă.**[2] / etc.

4.2.1.7. **Topica.** Subordonata circumstanțială de loc stă de obicei *după propoziția regentă* (vezi marea majoritate a exemplelor date până aici). Poate sta însă *și înaintea propoziției regente*, accentul în frază căzând pe conținutul ei (vezi și exemplele date până aici) : **Unde nu-i cap,**[1] / *vai de picioare.*[2] / — Folclor ; **Încotro te duci tu,** [1] / *n-ai să găsești fericirea.*[2] / ; **Oriunde dădea de iarbă bună,**[1] / *se oprea cu oile.*[2] / etc.

4.2.1.8. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de loc, așezată după propoziția regentă, *nu se desparte prin virgulă* de aceasta (excepție face când regenta începe cu elementul corelativ) — vezi, în acest sens, și exemplele de până aici : *Ne ducem*[1] / **unde avem treburi.**[2] / dar : **Acolo** *ne ducem*,[1] / **unde avem treburi.**[2] / Subordonata circumstanțială de loc, așezată înaintea propoziției regente, *se desparte* întotdeauna prin virgulă de aceasta (vezi,

în acest sens, și exemplele de până aici) : **Unde avem treburi,**[1] / *ne ducem întotdeauna.*[2] / **Încotro îl mânau picioarele,**[1] / *într-acolo se ducea.*[2] / ; **Oriunde te vei duce,**[1] / *vei găsi același lucru.*[2] / etc.

4.2.1.9. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de loc se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de loc* : *Mergem*[1] / **unde avem treabă.**[2] / > *Mergem* **la câmp.** ; *Vin*[1] / **de unde au lucrat.**[2] / > *Vin* **de la câmp.** ; *Trec*[1] / **pe unde e loc.**[2] / > *Trec* **printre uluci.** ; *Se duc*[1] / **pe unde găsesc boabe.**[2] / > *Se duc* **pe mirişte.** ; *S-au îndreptat*[1] / **încotro au văzut satul.**[2] / > *S-au îndreptat* **spre (către) sat.** ; *Se oprește*[1] / **oriunde există apă de băut.**[2] / > *Se oprește* **la fântâni (la cișmele, la izvoare).** etc.

4.2.2. Circumstanțiala de timp (temporala) : C.T.

4.2.2.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția sintactică de *complement circumstanțial de timp* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă), o expresie verbală impersonală, un adjectiv (rar), un adverb de timp, o locuțiune adverbială de timp sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă : *L-am văzut*[1] / **când avea doar patru ani.**[2] / (pe lângă verbul *am văzut*) ; *Băgase de seamă*[1] / **înainte să pornească motorul.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *băgase de seamă*) ; *E rău*[1] / **când n-ai copii.**[2] / (pe lângă expresia verbală impersonală *e rău*) ; *E o pâine bună*[1] / **când n-ai alta**[2]**.** / (pe lângă adjectivul *bună*) ; *Acum*[1] / **când totul e pus la punct,**[2] / *putem începe.*[1] / (pe lângă adverbul de timp *acum*) ; *Apărea la prânz*[2] / **când îi venea foame.**[2] / (pe lângă locuțiunea adverbială de timp *la prânz*) ; **Cum pleacă de-acasă,**[1] / *hop !* *și frate-său după el.*[2] / (pe lângă interjecția predicativă *hop !*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de timp arată *timpul* în care se petrece acțiunea unui verb (a unei locuțiuni verbale) sau în care se manifestă conținutul unei expresii verbale impersonale, al unei interjecții predicative

însușirea unui adjectiv sau caracteristica unui adverb de timp (a unei locuțiuni adverbiale de timp).

Subordonata circumstanțială de timp îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de timp), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura elementelor determinate din propoziția regentă și a elementelor introductive a relației sale cu elementul determinat, de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de timp și complementul circumstanțial de timp este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de timp), în nuanțele de sens și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul circumstanțial de timp în planul propoziției.

Subordonata circumstanțială de timp are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de timp în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai unele prepoziții — folosite în propoziție pentru sugerarea unor nuanțe de timp și pentru legarea complementelor circumstanțiale de timp de elementele lor regente, iar în frază, înaintea unor elemente introductive (ca pronumele și adverbele relative), pentru sugerarea unor nuanțe de sens. În plus, spre deosebire de complementul circumstanțial de timp, în propoziție, subordonata circumstanțială de timp dispune de elemente corelative în propoziția sa regentă din frază.

4.2.2.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de timp se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de timp adresate verbelor, locuțiunilor verbale, expresiilor verbale impersonale, adjectivelor, adverbelor și locuțiunilor adverbiale de timp, interjecțiilor predicative determinate, din propoziția regentă: *Ne sculăm*[1] / **când răsare soarele.**[2] / ; *Am cumpărat-o*[1] / **pe când aveam bani.**[2] / ; *Am telefonat*[1] / **până să vină ea.**[2] / ; *Jucăm table*[1] / **după**

ce mâncăm.[2] / ; *Ascultă muzică*[1] / **în timp ce lucrează.**[2] / etc. (*când* ne sculăm, am cumpărat-o, am telefonat, jucăm, ascultă? — pentru *ideea de timp*, în general, anterioritatea, posterioritatea sau simultaneitatea acțiunilor); *Ninge*[1] / **de când ai plecat.**[2] / ; *Am observat asta*[1] / **de pe când eram mic.**[2] / etc. (*de când* ninge, am observat? — pentru a găsi *punctul de plecare* al acțiunii în timp): *Au lucrat*[1] / **până au terminat șanțul.**[2] / ; *S-au rostogolit*[1] / **până ce au ajuns în vale.**[2] / ; *Îmi arunc ochii pe ele*[1] / **până când vii tu.**[2] / etc. (*până când* am lucrat, s-au rostogolit, îmi arunc ochii? — pentru a găsi *punctul de sosire* al acțiunii în timp, limita acesteia în timp); *Le-a pus bine*[1] / **pentru când va avea nevoie de ele.**[2] / (pentru când le-a pus bine? — pentru a găsi *data* unei acțiuni în viitor); *A stat acolo*[1] / **cât timp a durat conferința.**[2] / ; **Câtă vreme au discutat,**[1] / *nu s-a auzit nimic.*[2] / ; *Bate fierul*[1] / **cât e cald.**[2] / — Folclor etc. (*cât timp* a stat, nu s-a auzit, să bați? — pentru a găsi *durata* unei acțiuni, intervalul de timp în care aceasta se petrece). Prezența anumitor prepoziții cu Ac. sau cu G. înaintea adverbelor și a pronumelor interogative din întrebări și înaintea elementelor adverbiale și pronominale introductive ale subordonatei constituie, alături de conținut, un indiciu al valorii completive circumstanțiale de timp a acesteia.

4.2.2.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de timp are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire:

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză): *L-am văzut*[1] / **în vreme ce traversa strada.**[2] / ; *Se odihnește*[1] / **după ce lucrează.**[2] / ; *Mostrele au fost examinate*[1] / **înainte să fie expuse.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă): *A băgat de seamă*[1] / **după ce a ajuns acasă.**[2] / ; *I-a atras atenția*[1] / **când a greșit.**[2] / etc.

— *o expresie verbală* (impersonală): *E bine*[1] / **când plouă.**[2] / etc.

— *un adjectiv* (rar): *E un om primitor*[1] / **când îl vizitezi.**[2] / etc.

— *un adverb* (de timp): *Acum*[1] / **când lucrurile s-au lămurit,**[2] / *nu mai există motive de supărare.*[1] / ; *Seara*[1] / **după ce luna își face apariția,**[2] / *privighetorile își încep concertul.*[1] / etc.

— *o locuțiune adverbială* (de timp) : *Venea spre seară*[1] / **când suna clopoțelul.**[2] / ; *Pe înserate*[1] / **când toți plecau,**[2] / *el rămânea în laborator.*[1] / etc.

— *o interjecție* (predicativă) : *Hai, măicuță-n pas mai tare,*[1] / **Până luna nu răsare.**[2] / — Gr. G. Tocilescu ; *Și* / *un copil zdup! dintr-un copac*[1] / **când nu ne așteptam.**[2] / etc.

4.2.2.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de timp poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin adverbe relative de timp* (neînsoțite sau însoțite de prepoziții) : *când, cât, — de când, de pe când, până când, pentru când — Vino*[1] / **când** *răsare soarele.*[2] / ; *Muncește*[1] / **cât** *e ziua de mare.*[2] / ; *S-a descurcat singur*[1] / **de când** *ai plecat.*[2] / ; *Stai și tu*[1] / **până când** *îți vine somn.*[2] / etc.

Nu trebuie să confundăm subordonata circumstanțială *de timp*, introdusă prin adverbul relativ *când*, cu subordonata circumstanțială *de cauză*, introdusă prin același cuvânt, dar cu valoare de conjuncție subordonatoare. Să se compare, în acest sens, exemplul : *Nu poate culege*[1] / **când** *plouă.*[2] / sau **Când** *plouă,*[1] / *nu poate culege.*[2] / — în care există subordonată circumstanțială de timp, cu exemplul : *Nu poate culege o cantitate așa de mare de roșii,*[1] / **când** („din moment ce", „de vreme ce", o dată ce") *de sus plouă cu găleata.*[2] / sau **Când** („din moment ce", „de vreme ce", „o dată ce") *de sus plouă cu găleata,*[1] / *nu poate culege o cantitate așa de mare de roșii.*[2] / — în care există subordonată circumstanțială de cauză, nu de timp.

De asemenea **nu trebuie să confundăm** subordonatele circumstanțiale *de timp*, introduse prin adverbul relativ *când*, cu subordonatele circumstanțiale *concesive*, introduse prin același cuvânt, dar cu valoare de conjuncție subordonatoare. Să se compare, în acest sens, exemplele : *Mă certi*[1] / **când** *te ajut*[2] ? / sau *Mă certi*[1] / *chiar* **când** *te ajut* ?[2] / — în care există subordonate circumstanțiale de timp, cu exemplele : *Mă certi*[1] / **când** („deși") *te-aș putea ajuta* ?[2] / sau *Mă certi*[1] / *chiar* **când** („deși") *te-aș putea ajuta* ?[2] / — în care există subordonate circumstanțiale concesive, nu de timp. Aici intonația și mimica au un rol deosebit.

b) *prin adverbe nehotărâte de timp* cu funcție de relație : *oricând* (cu variantele : *oridecând, orișicând*), *oricât* (cu vari-

anta : *orișicât*) — *Să vină*[1] / **oricând** *poftesc.*[2] / ; *Se duce la ei*[1] / **orișicând** *are nevoie.*[2] / ; *Stai la noi*[1] / **oricât (orișicât)** *vrei.*[2] / etc.

Când subordonata introdusă prin adverbele nehotărâte de timp cu funcție de relație *oricând (orișicând)* și *oricât (orișicât)* este construită cu modul condițional-optativ, iar regenta ei este mai ales negativă, ea are *valoare de concesivă*, nu de temporală. Sensul concesiv al acestei subordonate, sugerat de adverbele introductive, care-l conțin în stare latentă și care e favorizat de prezența modului condițional-optativ este și mai bine evidențiat atunci când în regentă apare elementul corelativ *tot*, specific acestei subordonate : **Oricând** *ar veni,*[1] / *eu (tot) nu-l aștept.*[2] / sau *Eu (tot) nu-l aștept*[1] / **oricând** *ar veni.*[2] / ; **Oricât (orișicât)** *ar aștepta,*[1] / *el (tot) nu vine.*[2] / sau *El (tot) nu vine,*[1] / **oricât (orișicât)** *ar aștepta.*[2] /

c) *prin locuțiune adverbială* (relativă) : *de câte ori — Mă bucur*[1] / **de câte ori** *te văd*[2]. / etc.

d) *prin conjuncții subordonatoare* (nespecifice) : *cum* („imediat ce", „în timp ce"), în limba populară ; *până* („până ce"), *cât* („cât timp", „imediat ce") — în limba populară ; *dacă* („după ce") — în limba populară și în limbajul familiar ; *unde* („imediat ce") — în poezia populară ; *că* (invers) („când") — *Se retrăgea în cămăruța lui,*[1] / **cum** *se înserа.*[2] / ; **Cum** *merg așa pe drum,*[1] / *se întâlnesc cu un om.*[2] / ; *Citesc revista*[1] / **până** *vii tu.*[2] / ; **Cât** *n-om fi morți, voi cinci și eu,*[1] / *Copii, tot înainte!*[2] / — Vasile Alecsandri ; *Frunza-n codru* **cât** *învie,*[1] / *Doina cânt de voinicie.*[2] / — idem ; **Dacă** *mă făcui mai mare,*[1] / *Mă hodinesc de-a călare.*[2] — Gr. G. Tocilescu (e o aparentă condițională) ; **Unde** *calu c-auzea,*[1] / *Odată că răspundea.*[2] / idem ; *Doar intră în casă,*[1] / **că** *se și trezi cu frate-său după el.*[2] / etc.

e) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (specifice și nespecifice) : *până să, (mai) înainte (ca) să, până ce ; de cum* („imediat ce"), *(de) îndată ce, cât ce* (popular), *imediat ce, după ce, odată ce* („imediat ce") — învechită ; *pe când, în timp ce, în vreme ce ; câtă vreme, cât timp ; ori de câte ori — Am mai lucrat ceva*[1] / **până să** *vină ei.*[2] / ; *Aflasem acest lucru*[1] / **mai înainte ca** *ea* **să-***mi scrie.*[2] / ; *Să acționați*[1] / **până ce** *sosește el.*[2] / ; **De cum** *se făcea ziuă,*[1] / *pleca la lucru.*[2] / ; *Spune-i și lui*[1] / **îndată ce-***l întâlnești.*[2] / ; *Îl strigă*[1] / **cât ce-***l vede.*[2] / ; *Să-mi spui și mie*[1] / **odată ce**

afli ceva.[2] / ; **Pe când** *oastea se așează,*[1] / *iată soarele apune . . .*[2] / — Mihai Eminescu ; *Privește de la geam*[1] / **în timp ce** *plouă.*[2] / ; *Colindam toate locurile copilăriei*[1] / **cât timp** *mă aflam în sat.*[2] / ; *L-am solicitat*[1] / **ori de câte ori** *a fost nevoie.*[2] / etc.

Părțile de propoziție intercalate între componentele locuțiunii conjuncționale subordonatoare *(mai) înainte ca să*, care introduce subordonata circumstanțială de timp de anterioritate sunt : *subiectul* — singur sau însoțit de atribute *(Au aflat*[1] / **mai înainte ca** *oamenii ceilalți* **să** *știe ceva.*[2] /) și *complementul (Veniseră*[1] / **mai înainte ca** *acolo* **să** *se ia o hotărâre.*[2] /).

Subordonata circumstanțială de timp, introdusă prin locuțiunea conjuncțională *până ce* poate avea *o nuanță rezultativă (consecutivă)* iar cea introdusă prin locuțiunea conjuncțională *odată ce, o nuanță condițională* sau *cauzală* : *Au bătut toba*[1] / **până ce** *au spart-o.*[2] / (... **încât** *au spart-o.*) ; *Oprești greu apele*[1] / **odată ce** *au rupt digul.*[2] / (. . . **dacă** *au rupt digul . . .* **fiindcă** *au rupt digul.*)

4.2.2.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de timp are ca elemente corelative, în propoziția regentă, adverbele de timp *acum* și *atunci* (folosite singure sau precedate de prepoziții), *imediat, cum* („imediat") — popular, *cât* („atâta", „imediat") — popular, *atât, și* și locuțiunea adverbială de timp *de atâtea ori* : **Acum** *îmi aduci albumul,*[1] / **când am nevoie de el.**[2] / ; **Atunci** *ai avut timp,*[1] / **când erai în concediu.**[2] / ; **De acum** *să începi pregătirea,*[1] / **de când ai mai mult timp liber.**[2] / ; **Până atunci** *au stat de vorbă,*[1] / **până când n-au mai avut vin.**[2] / ; **Imediat** *a plecat,*[1] / **când nici nu spusese motivul venirii.**[2] / ; **Cum l-am văzut,**[1] / **cum** *l-am oprit.*[2] / ; **Cât stă cu noi,**[1] / **cât** *e liniștit.*[2] / ; **Cât a lucrat aici,**[1] / **atâta** *s-a simțit bine.*[2] / ; **Cum l-a auzit,**[1] / *l-a* **și** *pocnit.*[2] / ; **De câte ori îl văd,**[1] **de atâtea ori** *mi-amintesc de tine.*[2] / etc.

4.2.2.6. **Clasificare.** Subordonata circumstanțială de timp se clasifică, după natura raportului temporal pe care-l exprimă, în funcție de verbul-predicat din propoziția regentă, în trei mari grupe : temporale *de anterioritate*, temporale *de posterioritate* și temporale *de simultaneitate*.

4.2.2.6.1. *Temporalele de anterioritate* arată că acțiunea verbelor-predicate din propozițiile regente se petrece *îna-*

intea celor exprimate de verbele-predicate din subordonatele temporale. Ele sunt introduse prin conjuncția subordonatoare *până*, prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *până să, până ce, (mai) înainte (ca) să* și prin adverbul relativ de timp *când*, precedat de prepozițiile *până* sau *pentru* : *până când, pentru când*. Cele introduse prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *(mai) înainte (ca) să* exprimă ideea de anterioritate fără precizarea limitei ; toate celelalte însă exprimă ideea de anterioritate cu precizarea limitei : *S-a dus acolo*[1] / **mai înainte ca să-***l pot opri.*[2] / ; *Pătrund de peste tot*[1] / **înainte ca să** *putem face ceva.*[2] / ; *A săpat via*[1] / **până** *a terminat-o.*[2] / ; *Mi-a adus unelte*[1] / **până să** *veniți voi.*[2] / ; *Scotea găleată după găleată*[1] / **până ce** *nu mai era apă în fântână.*[2] / ; *Citim și noi*[1] / **până când** *ne vine somnul.*[2] / ; *Au amânat-o* [1] / **pentru când** *vor avea mai mult timp liber.*[2] / etc.

4.2.2.6.2. *Temporalele de posterioritate* arată că acțiunile verbelor-predicate din propozițiile regente se petrec *după* cele exprimate de verbele-predicate din subordonatele temporale. Ele sunt introduse prin conjuncțiile subordonatoare de factură populară *cum* („imediat ce"), *cât* („îndată ce"), *dacă* („îndată ce"), *unde* („îndată ce") ; prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *de cum* („îndată ce"), *cât ce* („îndată ce") — populară, *imediat ce, îndată ce, după ce, odată ce* („îndată ce") — învechită și *pe dată ce* („imediat ce") — învechită ; prin adverbul relativ de timp *când* (folosit singur sau precedat de prepozițiile *de* sau *de pe* : *de când, de pe când*) : **Cum** *l-a auzit,*[1] / *l-a și apostrofat.*[2] / ; **Cât** *îl vede,*[1] / *îl și înhață.*[2] / ; **Dacă** *văzui* [1] / *și / văzui,*[2] / *Îmi luai coasa din cui*[3]. / — Vasile Alecsandri ; **Unde** *Manea c-auzea*[1], / *Ploschița-n mână lua.*[2] / — Gr. G. Tocilescu ; **De cum** *s-a înseninat,*[1] / *au ieșit la câmp.*[2] / ; **Cât ce** *spunea asta*[1], / *își răsucea mustățile.*[2] / ; *M-am dus la el*[1] / **imediat ce** *am aflat de sosire.*[2] / ; *Revenim asupra discuției*[1] / **îndată ce** *mă întorc.*[2] / ; *A făcut o baie*[1] / **după ce** *a venit apa caldă.*[2] / ; *Să-mi telefonezi*[1] / **odată ce** *ajungi acolo.*[2] / ; *Se înfurie*[1] / **pe dată ce-***l contrazici.*[2] / ; **Când** *oile au intrat în grâu,*[1] / *paznicul le-a și văzut.*[2] / ; *Privea întinderea apei*[1] / **de când** *se așezase pe mal.*[2] / ; *Avea obiceiul acesta*[1] / **de pe când** *era copil.*[2] / etc.

În funcție de nuanțele raportului temporal de posterioritate, exprimat de aceste subordonate, se disting *trei*

specii ale acestora : unele exprimă *o posterioritate determinată*, apropiată, imediată (**Imediat ce**-*mi telefonezi*,[1] / *cu și plec.*[2] / ; **Cum** *îl vezi*,[1] / *vorbește-i.*[2] /) ; altele, *o posterioritate nedeterminată*, mai depărtată și neprecizată în timp (**După ce** *au adus saramura*,[1] / *au început stropitul.*[2] / ; **Când** *au auzit ei una ca asta*,[1] / *s-au supărat foc.*[2] /) ; altele, *o posterioritate momentană*, strâns legată de punctul de începere a acțiunii în timp (*Începeau joaca*,[1] / **îndată ce** *observau absența tatălui.*[2]/).

4.2.2.6.3. *Temporalele de simultaneitate* arată că acțiunile verbelor-predicate din propozițiile regente se petrec *simultan* cu cele exprimate de verbele-predicate din subordonatele temporale. În funcție de nuanțele raportului temporal de simultaneitate, exprimat de aceste subordonate, se disting *patru specii* ale acestora :

— *de simultaneitate momentană* (acțiunile verbelor-predicate din propozițiile temporale au loc în același moment cu acțiunile verbelor-predicate din propozițiile regente) : **Când el ajunge acolo**,[1] / *ajungem și noi în sat.*[2] / ; **Când lucrurile șchioapătă**,[1] / *atunci e nevoie de analiză.*[2] / etc.

— *de simultaneitate durativă* (acțiunile verbelor-predicate din propozițiile temporale arată durata, intervalul de timp — nelimitat sau limitat, măsurat, în care se petrec acțiunile verbelor-predicate din propozițiile regente) : **În timp ce vorbea**,[1] / *aude un zgomot.*[2] / ; **Pe când cu zgomot cad** / **Izvoarele-ntr-una**,[1] / *Alunece luna* / *Prin vârfuri lungi de brad.*[2] / — Mihai Eminescu ; **Când spunea asta**,[1] / *gesticula larg.*[2] / ; *Și* / **cum scrie, furat de problemele urmărite**,[1]/ *cineva sună la ușă.*[2] / ; *Lucrează*[1] / **cât e vremea bună.**[2] / ; *Nu au cerut de la nimeni*[1] / **cât timp au avut cele necesare.**[2]/ ; *Intră în ghiol*[1] / **până e soare.**[2] / etc.

— *de simultaneitate iterativă* (acțiunile verbelor-predicate din propozițiile temporale se repetă simultan cu acțiunile verbelor-predicate din propozițiile regente) : *Se duce la pescuit*[1] / **de câte ori e vreme bună.**[2] / ; *Vorbesc cu vărul meu*[1] / **ori de câte ori revin în sat.**[2] / ; *Să apelezi la el*[1] / **oricând vei avea nevoie de sprijin.**[2] / etc.

— *de simultaneitate progresivă* (acțiunile verbelor-predicate din propozițiile temporale arată că acțiunile verbelor-predicate din propozițiile regente se îndeplinesc *treptat, progresiv*, în mai multe momente, întocmai ca cele din subordonate) : *Le consumăm*[1] / **pe măsură ce se**

eoc.[2] / etc. Trebuie spus că aceste subordonate temporale *au o nuanță modală.*

4.2.2.6.4. Pe lângă cele trei grupe mari de subordonate temporale, discutate mai sus, mai există în limba română și o a patra grupă : *temporalele inverse.* Formal, ele apar ca niște subordonate cu valoare temporală, iar logic, ca niște propoziții principale. Dimpotrivă, propozițiile lor regente apar formal ca niște principale, iar logic, ca niște subordonate temporale. În asemenea fraze există, cu alte cuvinte, o *situație inversă* : planul formal corespunde planului logic, iar planul logic, planului formal. Subordonatele circumstanțiale de timp inverse sunt introduse prin adverbul relativ *când* (un ,,*când* invers''), însoțit uneori de adverbul de timp-mod *deodată* sau de locuțiunea adverbială de timp-mod *numai iaca* (,,deodată''), sau prin conjuncția subordonatoare *că* (un ,,*că* invers''). Au drept corelative în propoziția aparent principală regentă adverbele de mod *(de) abia, bine, doar, încă, nici* sau *tocmai.* Ele sunt cerute de formele negative (uneori afirmative) ale unor verbe ca : *a nu apuca, a nu începe, a nu termina, a nu sfârși, a nu trece* (cu referire la timp) etc. : **De-abia** *începuse meciul,*[1] / **când** *pe tabela de marcaj a apărut primul gol.*[2] / (în planul logic : **Când** *de-abia începuse meciul,*[1] / *pe tabela de marcaj a apărut primul gol.*[2] /) ; *Nu-și terminase* **bine** *treburile,*[1] / **că** *numai iaca s-a pomenit cu ursul.*[2] / (în planul logic : **Când** *nu-și terminase bine treburile,*[1] / *numai iaca s-a pomenit cu ursul.*[2]/) etc.

4.2.2.7. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de timp se poate construi *mai ales cu modul indicativ* (vezi toate exemplele date până aici). Când este introdusă prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *până să* și *(mai) înainte (ca) să,* ea se construiește *cu conjunctivul* (vezi exemplele de la pct. 4.2.2.6.1. ,,Temporalele de anterioritate''). Uneori, apare construită și cu modurile *condițional-optativ* sau *prezumtiv* (cu excepția imperativului) : *I-ar spune*[1] / **cum l-ar întâlni.**[2] / ; *L-aș fi ajutat*[1] / **oricând m-ar fi solicitat.**[2] / ; *O fi zis așa*[1] / **de câte ori o fi venit acasă.**[2] / ; *L-o fi întâlnit*[1] / **îndată ce s-o fi înapoiat.**[2]/ etc.

4.2.2.8. **Topica** Subordonata circumstanțială de timp *stă,* de obicei, *după propoziția regentă* (vezi marea majo-

ritate a exemplelor date până aici). Poate sta însă *și înaintea propoziției regente*, accentul în frază căzând pe conținutul ei (vezi și exemplele date până aici) : **Mai înainte ca să ajungă acasă,**[1] / *a dat pe la mine.*[2] / ; **Cum am văzut ridicarea barierei,**[1] / *am și pornit motorul.*[2] / ; **Îndată ce neînțelegerea a dispărut,**[1] / *au revenit la vechile obiceiuri.*[2] / etc.

4.2.2.9. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de timp, așezată după propoziția regentă, *nu se desparte prin virgulă* de aceasta (vezi, în acest sens, și exemplele de până aici). Excepție face când regenta începe cu elementul corelativ : *Îi pregătește cele necesare*[1] / **când primește salariul.**[2] /, dar : **Atunci** *îi pregătește cele necesare,*[1] / **când primește salariul.**[2] / Subordonata circumstanțială de timp, așezată înaintea propoziției regente, *se desparte prin virgulă* de aceasta (vezi, în acest sens, exemplele de la pct. 4.2.2.8). „Topica").

4.2.2.10. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de timp se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de timp* : *Mâncăm*[1] / **când vine ora prânzului.**[2] / > *Mâncăm* **la prânz (la amiază, la 12).** ; *E prieten cu ei*[1] / **de când era mic.**[2] / > *E prieten cu ei* **de mic.** ; *A studiat*[1] / **până s-a făcut întuneric.**[2] / > *A studiat* **până seara.** ; *Joacă-te cu ei*[1] / **cât timp noi stăm aici.**[2] / > *Joacă-te cu ei* **în vremea asta.** ; *A plecat*[1] / **mai înainte ca să ajung eu la el.**[2] / > *A plecat* **mai înainte de a ajunge** *eu la el* sau . . . **mai înainte de sosirea** *mea.* ; *Seamănă*[1] / **după ce ai pregătit terenul.**[2] / > *Seamănă* **după pregătirea** *terenului.* ; *Treieră grâul*[1] / **pe măsură ce-l seceră.**[2] / > *Treieră grâul* **odată cu seceratul** *lui.* etc.

4.2.3. Circumstanțiala de mod (modala): C.M.

4.2.3.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția sintactică de *complement circumstanțial de mod* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă), o expresie verbală impersonală, un adjectiv,

un adverb, de mod, o locuțiune adverbială de mod sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă : *Mânca*[1] / **cum mănâncă lupul.**[2] / (pe lângă verbul *mânca*) ; *Le ia în primire*[1] / **așa cum sună dispoziția.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *ia în primire*) ; *E bine*[1] / **cum zice el.**[2] / (pe lângă expresia verbală impersonală *e bine*) ; *De proaste*[1] / **ce sunt**[2] / *n-au cumpărători.*[1] / (pe lângă adjectivul *proaste*) ; *Alergă așa de repede*[1] / **de parcă n-atinge pământul.**[2] / (pe lângă adverbul de mod *repede*) ; *Lucrează pe-ndelete*[1] / **așa cum îi place.**[2] / (pe lângă locuțiunea adverbială de mod *pe-ndelete*) ; *Și deodată buf! în iarbă*[1] / **cum cade dovleacul.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *buf!*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de mod arată *modul* sau *felul* în care se desfășoară acțiunea unui verb (a unei locuțiuni verbale) sau în care se manifestă conținutul unei expresii verbale impersonale, al unei interjecții predicative, al unui adjectiv sau al unui adverb (al unei locuțiuni adverbiale) de mod din propoziția regentă.

Subordonata circumstanțială de mod îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de mod), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura elementelor determinate din propoziția regentă și a elementelor introductive ale acesteia, a relației sale cu elementele determinate, de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de mod și complementul circumstanțial de mod este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de mod) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași clasificări, a aceleiași topici și punctuații. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul circumstanțial de mod în planul propoziției.

Subordonata circumstanțială de mod are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de mod în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai unele prepoziții — folosite în propoziție pentru legarea comple-

mentelor circumstanțiale de mod de elementele lor regente și pentru sugerarea unor nuanțe de sens, iar în frază, în structura unor elemente introductive compuse (ca locuțiunile conjuncționale subordonatoare), tot pentru sugerarea unor nuanțe de sens. În plus, spre deosebire de complementul circumstanțial de mod, în propoziție, subordonata circumstanțială de mod dispune de elemente corelative în propoziția regentă din frază.

4.2.3.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de mod se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu(la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de mod, adresate verbelor, locuțiunilor verbale, expresiilor verbale impersonale, adjectivelor, adverbelor și locuțiunilor adverbiale de mod sau interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă :

— *cum?* *în ce mod?*, *în ce fel?*, *în ce chip?* — folosite pentru a afla subordonatele circumstanțiale de mod care exprimă *modul real sau ireal* de desfășurare a acțiunii verbelor și locuțiunilor verbale sau de manifestare a conținutului interjecțiilor predicative, adjectivelor, adverbelor și locuțiunilor adverbiale, în următoarele variante : *calitatea* acestora (*Face și el*[1] / **cum poate.**[2] / — ... **cum e bine.** ; *A intrat*[1] / **fără să anunțe.**[2] / — ... **fără să sune.** etc.), *conformitatea* acestora cu cadrul în care se desfășoară sau se manifestă (*Se poartă*[1] / **cum vorbește.**[2] / ; *I-a dat răspuns*[1] / **după cum a întrebat.**[2] / ; *De rea*[1] / **ce este**[2] / *o urăsc toți.*[1] /) și *comparația* acestora — reală, de egalitate **(Cum îmi vorbești,**[1] / *așa îți răspund.*[2] /) sau de inegalitate (*E mai frumos azi*[1] / **decât a fost alaltăieri.**[2] /) și ireală (*Fugea*[1] / **ca și cum avea aripi la picioare.**[2] /).

— *cât?*, *cât de?*, *cu cât?*, *de câte ori?* — folosite pentru a afla subordonatele circumstanțiale de mod care exprimă modul real de desfășurare a acțiunii verbelor și locuțiunilor verbale sau de manifestare a conținutului interjecțiilor predicative, adjectivelor și adverbelor, în varianta *cantității* acestora : *Îți dau pe ea*[1] / **cât ceri.**[2] / ; *A dat foaia*[1] / **de câte ori a fost nevoie.**[2] / ; *E un lemn tare*[1] / **atât cât să țină greutatea.**[2] / ; *Învață cu atât mai ușor*[1] / **cu cât e mai atent la lecții.**[2] / etc.

— *în ce măsură?*, *în ce proporție?* — folosite pentru a afla subordonatele circumstanțiale de mod care exprimă modul real de desfășurare a acțiunii verbelor și locuțiu-

nilor verbale sau de manifestare a conținutului interjecțiilor predicative, în varianta *măsurii progresive*, a proporției în desfășurare sau manifestare a acestora : *Memorează*[1] / **pe măsură ce repetă.**[2] / ; *Intră la idei*[1] / **cu cât se gândește mai mult.**[2] / etc. Prezența anumitor substantive în întrebări (mod, fel, chip, măsură) și a unor adverbe de mod în structura unor locuțiuni conjuncționale introductive este, alături de conținut, un indiciu al valorii completive circumstanțiale de mod a subordonatei.

4.2.3.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de mod are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză) : *Face*[1] / **precum zice.**[2] / ; *Se plânge*[1] / **cum s-a mai plâns.**[2] / ; *A fost lovit*[1] / **fără să aibă vreo fractură.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă) : *Le-a făcut în șase*[1] / **cum ai tăia pepenele.**[2] / ; *A luat parte și el*[1] / **fără să fie prea entuziasmat.**[2] / etc.

— *o expresie verbală* (impersonală) : *E bine*[1] / **cum procedează el.**[2] / etc.

— *un adjectiv* (calificativ) : *De lacomi*[1] / **ce sunt**[2] / *s-au îngrășat atâta.*[1] / ; *Scund*[1] / **cum era,**[2] / *nu ajungea.*[1] / etc.

— *un adverb* (de mod) : *De repede*[1] / **ce merge**[2] / *nu-l mai pot ajunge.*[1] / ; *Puțin*[1] / **cât mănâncă el**[2] / *găsește și la noi.*[1] / etc.

— *o locuțiune adverbială* (de mod) : *A băut-o pe nerăsuflate*[1] / **ca și cum ar fi fost apă.**[2] / etc.

— *o interjecție* (predicativă) : *Și pe neașteptate poc! una*[1] / **fără să aibă vreun motiv.**[2] / ; *S-a auzit încet ham-ham!*[1] / **cum făcea Azorică al vostru.**[2] / etc.

4.2.3.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de mod poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin adverbe relative* (de mod) : *cum, precum, cât, ce* („cum") — *Oi trăi*[1] / **cum** *oi putea.*[2] / ; *Se cațără încopac*[1] / **cum** *se cațără o pisică.*[2] / ; *Fac*[1] / **precum** *zici tu.*[2] / ; *Lucrează*[1] / **cât** *lucrează trei.*[2] / ; *A muncit*[1] / **cât** *a putut.*[2] / ; *De răi*[1] / **ce** *sunt*[2] / *n-au pereche.*[1] / ; *De-ncet*[1] / **ce** *lucrează*[2] / *rămâne în urmă.*[1] / etc.

b) *prin adverbe nehotărâte* de mod cu funcție de relație : *oricum* (cu varianta : *orișicum*) și *oricât* (cu varianta : *orișicât*) : *Procedează*[1] / **oricum (orișicum)** *vrei.*[2] / ; *Mănâncă*[1] / **oricât (orișicât)** *poftești.*[2] / sau **Oricum (orișicum)** *vrei,*[1] / *așa procedează.*[2] / ; **Oricât (orișicât)** *poftești,*[1] / *atâta mănâncă.*[2] / etc.

Trebuie să facem deosebirea între subordonatele circumstanțiale *de mod*, introduse prin aceste adverbe care includ în stare latentă un sens concesiv, evidențiat mai ales când subordonatele se află înaintea regentei (vezi exemplele de mai sus), și subordonatele circumstanțiale *concesive*, introduse prin aceleași adverbe. Prezența modului condițional-optativ în subordonată și a adverbului corelativ *tot* în regenta acesteia dă prioritate sensului concesiv : *Tot acolo ajungi,*[1] / **oricum (orișicum)** *ai proceda.*[2] / — **Oricum (orișicum)** *ai proceda,*[1] / *tot acolo ajungi.*[2] / ; *Tot nu te saturi,*[1] / **oricât (orișicât)** *ai mânca.*[2] / — **Oricât (orișicât)** *ai mânca,*[1] / *tot nu te saturi.*[2] /

c) *prin conjuncții subordonatoare* : *decât, parcă* — *Nu-i da mai mult*[1] / **decât** *îi trebuie.*[2] / ; *Se uită la noi*[1] / **parcă** *am fi străini.*[2] / etc.

d) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (specifice) : *după cum, așa cum, așa precum, astfel cum, fără să, fără ca să, după cât, atât cât, cu cât, din cât, pe cât,* (reg.) *cât ce* (subordonata are aici valoare de superlativ absolut) ; *de cum* („decât"), *decât să, după cum, așa cum, întocmai cum, față de cum, față de cât ; ca și cum, ca și când,* (pop.) *ca cum,* (pop.) *ca când, de parcă, cu chip că, sub motiv că, sub pretext că ;* (pop.) *de ce, pe măsură ce* — *A acționat*[1] / **după cum** *hotărâse.*[2] / ; *Mă voi ține de cuvânt*[1] / **așa cum** *ți-am promis.*[2] / ; *Vorbește*[1] / **fără să** *se gândească.*[2] / ; *Mă ajută*[1] / **după cât** *poate.*[2] / ; *Rețineți și voi*[1] / **atât cât** *e nevoie.*[2] / ; *Devine mai bună*[1] / **cu cât** *o folosești.*[2] / ; *Consumă și tu mai puțin*[1] / **din cât** *ai acum.*[2] / ; *Să rabde și el*[1] / **pe cât** *poate.*[2] / ; *Aleargă*[1] / **cât ce** *poate.*[2] / — *El era acum mai atent*[1] / **de cum** *îl știam noi.*[2] / ; *Citește mai bine*[1] / **decât să** *stai degeaba.*[2] / ; *Făcuseră și ei casele*[1] / **întocmai cum** *văzuseră la noi.*[2] / ; *Se poartă destul de frumos*[1] / **față de cum** *știam noi.*[2] / ; *Este destul de puțin*[1] / **față de cât** *primește de la el.*[2] / ; *Se comportă*[1] / **ca și cum** *am fi niște copii.*[2] / *Țipă*[1] / **de parcă** *l-a mușcat șarpele.*[2] / ; *Vine la mine*[1] / **cu chip că** *ar avea ceva de discutat.*[2] / (. . . **sub motiv că** *ar avea*

ceva de discutat sau ... **sub pretext că** *ar avea ceva de discutat.*) ; **De ce** *joacă,*[1] / *de ce-ar mai juca.*[2] / ; *Observi detaliile*[1] / **pe măsură ce** *analizezi mai profund lucrurile.*[2] / etc.

Părțile de propoziție *intercalate* între componentele locuțiunii conjuncționale subordonatoare *fără ca să*, care introduce subordonata circumstanțială de mod, sunt : *subiectul* — singur sau însoțit de atribute (*Am plecat*[1] / **fără ca** *prietenul meu* **să** *observe.*[2] /) și *complementul* (*M-am dus cu ei*[1] / **fără ca** *acolo* **să** *găsim ceva.*[2] /) etc.

4.2.3.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de mod are, ca elemente corelative, în propoziția regentă, adverbele de mod *așa, astfel, asemenea, aidoma, întocmai* (folosite singure), *atât*(*a*) (folosită și cu prepoziții : *cu atât, pe atât*) și locuțiunile adverbiale de mod *la fel, în chip asemănător, în aceeași măsură, în același mod, în același chip, de ce* și *de aceea* : **Așa** *voi face,*[1] / **cum spui tu.**[2] / ; **Altfel** *au continuat*[1] / **de cum începuseră.**[2] / ; **Asemenea** *să faceți*[1] / **precum s-a dat dispoziție.**[2] / ; **Atât** *au făcut*[1] / **cât au putut.**[2] / ; **Cu cât înaintau,**[1] / **cu atât** *drumul devenea mai anevoios.*[2] / ; **Pe cât era ea de neatentă,**[1] **pe atât** *era el de amabil.*[2] / ; **Cum au jucat aici,**[1] / **la fel (în chip asemănător)** *au jucat și acolo.*[2] / ; **Pe măsură ce te depărtezi de munți,**[1] / **în aceeași măsură** *se schimbă și aerul.*[2] / ; **De ce mănâncă,**[1] / **de ce-ar** *mai mânca.*[2] / (... **de aceea** *ar mai mânca.*) etc.

4.2.3.6. **Clasificare.** Subordonata circumstanțială de mod se clasifică, după natura raportului modal pe care-l exprimă în relație cu verbul, cu locuțiunea verbală, cu expresia verbală impersonală, cu adjectivul, cu adverbul sau cu locuțiunea adverbială și cu interjecția predicativă din propoziția regentă în două mari grupuri : *grupul subordonatelor circumstanțiale de mod reale* (de calitate, de conformitate, de cantitate, de comparație și de progresie) și *grupul subordonatelor circumstanțiale de mod ireale* (ipotetice, fictive, imaginare sau prezumtive).

4.2.3.6.1. *Modalele reale* arată felul real, propriu, în care se desfășoară acțiunile verbelor și ale locuțiunilor verbale sau în care se manifestă conținutul expresiilor verbale impersonale, al interjecțiilor predicative, al adjectivelor, al adverbelor și al locuțiunilor adverbiale de

mod determinate de acestea în propozițiile regente. Astfel, unele arată calitatea acțiunilor sau a conținutului părților de vorbire amintite; altele exprimă conformitatea acestor acțiuni și acestui conținut cu cadrul în care ele se desfășoară sau se manifestă; altele evidențiază cantitatea, gradul, mărimea acțiunilor desfășurate sau a conținutului manifestat; altele prezintă modalitatea acțiunilor și manifestarea conținutului sub forma unor comparații; altele exprimă o creștere sau o descreștere progresivă a acțiunilor exprimate prin verbe și locuțiuni verbale, a însușirilor exprimate de adjective sau a caracteristicilor exprimate de adverbele și locuțiunile adverbiale de mod, a conținutului manifestat de interjecțiile predicative. Privite din aceste puncte de vedere, s-au stabilit în cadrul modalelor reale cinci tipuri distincte de subordonate: subordonatele *modale reale de calitate (calitative)*, subordonatele *modale reale de conformitate (corespondențiale)*, subordonatele *modale reale de cantitate (cantitative)*, subordonatele *modale reale de comparație (comparative)* și subordonatele *modale reale de progresie (progresive)*.

4.2.3.6.1.1. *Modalele reale de calitate (calitative)* arată caracteristica acțiunilor exprimate de verbele și locuțiunile verbale determinate; specificul însușirilor exprimate de adjectivele determinate, al caracteristicilor exprimate de adverbele și locuțiunile adverbiale de mod determinate; specificul conținutului expresiilor verbale impersonale și al interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă. Ele răspund la întrebările *cum?*, *în ce fel?*, *în ce chip?*, *în ce mod?*; au ca elemente regente verbe, locuțiuni verbale, expresii verbale impersonale, adjective, adverbe și locuțiuni adverbiale de mod și interjecții predicative, iar ca elemente corelative adverbele de mod *așa* și *astfel*. Unele dintre ele au *aspect pozitiv* și sunt introduse prin adverbul de mod relativ *cum* și prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *așa cum* și *astfel cum*; altele au *aspect negativ* și sunt introduse prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *fără să* și *fără ca să*: **Cum** *îți vei așterne,*[1] / *așa vei dormi.*[2] / — Folclor; *A vorbit astfel,*[1] / **cum** *nu s-a mai văzut.*[2] /; *Și-a bătut capul*[1] / **cum** *rareori i se-ntâmplă.*[2] /; *Este bine*[1] / **cum** *zic ei.*[2] /; *E un om bun*[1] / **cum** *nu există altul.*[2] /; *Merge încet*[1] / **cum** *îi este obiceiul.*[2] /; *A venit pe negândite,*[1] /

cum *proceda întotdeauna.*[2] / ; *Şi el svârrr! câte-o piatră,*[1] / **cum** *învăţase de la frate-său.*[2] / ; *Şi-a curăţat hainele*[1] / **aşa cum (astfel cum)** *a putut.*[2] / ; *Priveşte într-acolo*[1] / **fără (ca) să** *observe ceva deosebit.*[2] / etc.

Nu trebuie să confundăm complementul circumstanţial de mod de calitate (care corespunde unei subordonate circumstanţiale modale reale de calitate), exprimat prin nişte locuţiuni adverbiale de mod (cu aspect de propoziţii subordonate modale, care încep prin adverbele de mod relativ *cât* şi *cum*) cu subordonatele circumstanţiale de mod reale de calitate. În exemple ca : *S-a dus acolo* **cât ai bate din palme. (cât ai clipi, cât ai zice peşte, cât ai zice mei** etc.) şi *A lucrat*[1] / **cum scrie la carte.**[2] / este vorba de complemente circumstanţiale de mod de calitate (nu de subordonate circumstanţiale de mod reale de calitate), exprimate prin locuţiuni adverbiale de mod, al căror conţinut semantic este echivalent cu acela al unor adverbe de mod la superlativul absolut : *foarte repede*, în primul exemplu, şi *foarte bine*, în al doilea exemplu.

4.2.3.6.1.2. *Modalele reale de conformitate (corespondenţiale)* exprimă cadrul în conformitate cu care se desfăşoară acţiunile verbelor şi locuţiunilor verbale determinate sau în care se manifestă conţinutul adjectivelor, adverbelor sau al locuţiunilor adverbiale de mod şi al interjecţiilor predicative determinate din regente, corespondenţa dintre acest cadru şi elementele amintite mai sus. Ele răspund la întrebările *cum?, în ce fel?, în ce chip?, în ce mod?, cât de?* ; au ca elemente regente verbe, locuţiuni verbale, adjective, adverbe sau locuţiuni adverbiale de mod şi interjecţii predicative, iar ca elemente corelative adverbele de mod *aşa* şi *astfel*. Sunt introduse prin adverbele relative *cum, precum* şi *ce* („cum", „cât"), locuţiunile conjuncţionale subordonatoare *aşa cum, aşa precum* şi *după cum* şi pronumele relative *ce* şi *ceea ce*, precedate de locuţiunile prepoziţionale *conform cu, potrivit cu* şi *în conformitate cu* : *El lucrează*[1] / **cum** *i s-a dat dispoziţie.*[2] / (. . . **cum** *îi este obiceiul.*, . . . **cum** *este programul stabilit.*, . . . **cum** *îi dictează conştiinţa.*) ; *Ei au dat zor*[1] / **precum** *li s-a spus.*[2] / ; *De strălucitoare*[1] / **ce** *este*[2] / *nu-mi pot arunca ochii la ea.*[1] / ; *De greu*[1] / **ce merge**[2] / *respiră tot mai des*[1]. / ; *Du-te mai repede*[1] / **cum** *ţi s-a spus.*[2] / ; *A executat-o pe îndelete,*[1] / **aşa cum** *era devizul.*[2] / ; *Face şi el*[1] / **aşa precum** *i se cere.*[2] / ; *Joacă*[1] / **după cum** *i se cântă.*[2] / ; *Fă-le*[1] / **con-**

form cu ce (conform cu ceea ce) *scrie în barem.*[2] / ; *Le-a alcătuit*[1] / **potrivit cu ce (potrivit cu ceea ce)** *au găsit în documentație.*[2] / ; *Procedează*[1] / **în conformitate cu ce (în conformitate cu ceea ce)** *i s-a comunicat.*[2] / ; *Și el dang!, bang! balang! clopotul,*[1] / **după cum** *se înțelesese cu prietenul lui.*[2] / tec.

Nu trebuie să confundăm subordonatele *atributive* introduse prin pronumele relativ *ce* și precedate de substantive în Ac, cu prepoziție, cu funcție de complemente circumstanțiale de cauză, cu subordonatele circumstanțiale *modale reale de conformitate*, introduse prin adverbul relativ *ce* („cum") și precedate de adjective în Ac. cu prepoziție, tot cu funcție de complemente circumstanțiale de cauză. Să se compare, în acest sens, exemplul *De ciudă*[1] / **ce-i este-**[2] / *nu mai mănâncă.*[1] / — unde există o subordonată atributivă — cu exemplul *De bun*[1] / **ce („cum") este,**[2] / *i s-au urcat în cap.*[1] / — unde există o subordonată circumstanțială de mod reală de conformitate.

4.2.3.6.1.3. *Modalele reale de cantitate (cantitative)* arată dimensiunile cantitative, gradul, mărimea în care se desfășoară acțiunile verbelor și ale locuțiunilor verbale sau în care se manifestă conținutul adjectivelor, al adverbelor și locuțiunilor adverbiale sau al interjecțiilor predicative determinate din propozițiile regente. Ele răspund la întrebările *cât?*, *cât de?*, *cu cât?* și *de câte ori?*; au ca elemente determinate verbe, locuțiuni verbale, adjective, adverbe și locuțiuni adverbiale și interjecții predicative, iar ca elemente corelative adverbul de mod *atât* (folosit singur sau precedat de prepoziție: *cu atât*). Sunt introduse prin adverbul de mod relativ *cât*, de locuțiunile conjuncționale subordonatoare *după cât, atât cât, cu cât, din cât, pe cât* (sugerează proporția statică), (reg.) *cât ce* (sugerează ideea de superlativ absolut) și locuțiunea adverbială relativă *de câte ori*: *Muncește*[1] / **cât** *poate.*[2] / ; *Atât învață*[1] / **după cât** *îl ajută mintea.*[2] / ; *Vorbea încet*[1] / **atât cât** *să poată fi auzit.*[2] / ; *A sosit pe neașteptate*[1] / **după cât** *se pare.*[2] / ; *Cu atât mai bine ar fi*[1] / **cu cât** *și ei sunt de aceeași părere.*[2] / ; *Consumă mai puțin*[1] / **din cât** *câștigă.*[2] / ; *Își bate capul*[1] / **pe cât** *îi permite timpul.*[2] / *Îi dă una*[1] / **cât ce** *poate*[2] / *și* / *apoi fuge.*[3] / ; *Repetă*[1] / **de câte ori** *e nevoie.*[2] / ; *Ridică parul*[1] / *și* / *jart! una*[2] / **cât** *putu de tare.*[3] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.3.6.1.4. *Modalele reale de comparație (comparative)* prezintă acțiunea exprimată de verbe sau de locuțiunile verbale, însușirea exprimată de adjective, caracteristica exprimată de adverbe și de locuțiunile adverbiale de mod și conținutul exprimat de expresiile verbale și de interjecțiile predicative determinate din propozițiile regente prin intermediul unor comparații reale. Ele *reprezintă al doilea termen al unei comparații* și pot exprima fie *ideea de egalitate* (corespunzătoare comparativului de egalitate), fie *ideea de inegalitate* (corespunzătoare comparativului de superioritate sau de inferioritate). De aici și clasificarea lor în două categorii : *modale reale comparative de egalitate* și *modale reale comparative de inegalitate*. La ambele categorii comparația se poate referi fie la unele părți de vorbire din regente (la adjective sau adverbe), fie la verbele-predicate, la locuțiunile verbale-predicate, la expresiile verbale-predicate sau la interjecțiile-predicate din regente, fie la propozițiile regente în întregime.

a) *Modalele reale comparative de egalitate* pot exprima fie *o comparație calitativă*, fie *o comparație cantitativă*. Ele răspund la întrebările *cum?, în ce fel?, în ce chip, în ce mod?* sau la întrebările *cât?* și *cât de?* și determină verbe, locuțiuni verbale, expresii verbale impersonale, interjecții predicative, adjective, adverbe și locuțiuni adverbiale de mod din propoziția regentă. Dispun de următoarele elemente introductive : adverbele relative de mod *cum, precum* și *cât*, locuțiunile conjuncționale subordonatoare *după cum, așa cum, astfel cum, întocmai cum — cu cât* și *pe cât*, pronumele relative *cine, cel ce, cei ce, cele ce* (precedate de diferite prepoziții sau de adverbele comparative *ca* și *cât*). De asemenea, au ca elemente corelative adverbele de mod *(tot) așa, (tot) astfel, asemenea, aidoma, întocmai, (tot) atâta* și locuțiunile adverbiale de mod *la fel, în chip asemănător — cu atât(a), pe atât(a)* : **Cum te porți tu,**[1] / **(tot)așa** *mă port și eu.*[2] / ; *Și-am picat, mamă-ntr-un loc*[1] / **cum pică lemnul de foc.**[2] / — Gr. G. Tocilescu ; **(Tot) astfel** *să-i vorbești,*[1] / **cum i-ai vorbit și lui.**[2] / ; **Asemenea** *zburau,*[1] / **precum zboară avioanele.**[2] / ; **Aidoma** *se vedeau*[1] / **așa cum se văd stelele.**[2] / ; **Întocmai** *să le duci la îndeplinire,*[1] / **astfel cum le-ai îndeplinit și pe celelalte.**[2] / ; **La fel** *dăduse-n copt*[1] / **după cum dăduse orzul.**[2] / ; *E bine aici*[1] / **așa cum era acolo.**[2] / ; *Și pisoiul sfârrr !, sfârr !*[1] /

cum face fusul în mâinile țărăncii.[2] / ; *Dă-le lustru*[1] / **întocmai cum le-ai dat și celorlalte.**[2] / ; *A făcut și el*[1] / **ca cine ne povestea nouă.**[2] / ; *Le finisează*[1] / **ca pentru cine le merită.**[2] / ; **Atât(a)** *a muncit,*[1] / **cât a muncit și tată-său.**[2] / ; *Au strâns*[1] / **cât cei ce au lucrat ieri.**[2] / ; **Cu cât se apropia de unul,**[1] / **cu atât** *se depărta de celălalt.*[2] / ; **Pe cât de atent e aici,**[1] / **pe atât** *de neatent e acolo.*[2] / etc.

b) *Modalele reale comparative de inegalitate* pot exprima, la fel ca cele de egalitate, fie *o comparație calitativă*, fie *o comparație cantitativă*. Ele răspund la întrebările *cum?*, *în ce fel?*, *în ce chip?*, *în ce mod?* și *cu cât?*. Determină un adjectiv sau un adverb (o locuțiune adverbială) de mod (la gradul comparativ de superioritate sau de inferioritate), adverbul *altfel*, un numeral multiplicativ sau un numeral adverbial din propoziția regentă. Dispun de următoarele elemente introductive: conjuncția subordonatoare *decât*, locuțiunile conjuncționale subordonatoare *de cum*, *față de cum*, *față de cât* și pronumele relativ *cine*, *cel ce*, *cei ce*, *cele ce*, precedate de prepoziția *decât* (formele de plural sunt precedate și de prepoziția *dintre*): *Ea e mai frumoasă azi*[1] / **decât a fost ieri.**[2] / ; *Costumul e mai puțin închis*[1] / **decât este pardesiul.**[2] / ; *Biroul valorează mai mult*[1] / **decât valorează masa.**[2] / ; *Mai bine pregătește-te*[1] / **decât să stai.**[2] / ; *El a procedat altfel*[1] / **de cum a procedat ea.**[2] / ; *Patinează mai cu atenție ea*[1] / **față de cum patinează el.**[2] / ; *Soba a costat mai puțin*[1] / **față de cât a costat parchetul.**[2] / *A muncit îndoit*[1] / **față de cât a muncit ea.**[2] / ; *Am repetat de trei ori*[1] / **față de cât ai repetat tu.**[2] / ; *Acesta e mai puțin pregătit*[1] / **decât cine s-a prezentat ieri.**[2] / ; *Au selecționat candidați mai pregătiți*[1] / **decât cei ce s-au prezentat anul trecut.**[2] / etc.

Modalele reale comparative de inegalitate, construite cu conjunctivul și introduse prin conjuncția subordonatoare *decât*, care urmează după o propoziție regentă negativă, cu un adjectiv la gradul comparativ de superioritate, situat după substantive (folosite singure sau precedate de adjectivele nehotărâte *alt-altă* sau negative *nici un-nici o*), după pronumele nehotărât *altceva* sau după pronumele negativ *nimic*, includ — pe lângă ideea de comparație — *și ideea de restricție*, fapt care favorizează *apariția nuanței de excepție și confundarea lor cu subordonatele circumstanțiale de excepție* (care, de fapt, nu conțin ideea de comparație). Să se compare exemplele: *Nu poate fi plăcere mai*

mare[1] / **decât să citeşti o carte bună.**[2] / ; *Nu văd alt lucru mai potrivit*[1] / **decât să-l întrebi pe el.**[2] / ;*Nu văd nici un mijloc mai eficient*[1] / **decât să foloseşti antibioticele.**[2] / ; *N-a făcut altceva mai bun*[1] / **decât să-l necăjească şi mai rău.**[2] / ; *Nu există nimic mai rezistent*[1] / **decât să-i ataşezi o bară.**[2] / etc. — unde există numai modale reale comparative de inegalitate, cu exemplele : *N-are altă plăcere*[1] / **decât să citească o carte bună.**[2] / ; *Nu văd nici un alt mijloc*[1] / **decât să foloseşti antibioticele.**[2] / ; *N-a făcut altceva*[1] / **decât să-l necăjească şi mai rău.**[2] / ; *Nu există nimic altceva*[1] / **decât să-i ataşezi o bară.**[2] / — unde se află numai subordonate circumstanţiale de excepţie (care nu includ o comparaţie).

Modalele reale comparative de inegalitate, construite cu conjunctivul şi introduse prin aceeaşi conjuncţie subordonatoare *decât*, care urmează după o propoziţie regentă pozitivă, cu un adverb la gradul comparativ de superioritate, *exprimă uneori excluderea unor acţiuni, apropiindu-se foarte mult de nişte subordonate circumstanţiale opoziţionale* (care însă sunt introduse prin locuţiunea conjuncţională subordonatoare *în loc să*, apropiată ca sens de *decât să*). **Ele nu trebuie să se confunde.** Să se compare, în acest sens, exemplul *Mai bine să tacă (ar tăcea)* [1] **decât să vorbească neîntrebat.**[2] / — unde există o modală reală comparativă de inegalitate, cu nuanţă opoziţională, cu exemplul **În loc să vorbească neîntrebat,**[1] / *mai bine ar tăcea.*[2] / — unde există o subordonată circumstanţială opoziţională (care nu include o comparaţie, dar o sugerează).

4.2.3.6.1.5. *Modalele reale de progresie (progresive)* exprimă proporţia, măsura progresivă în care se desfăşoară — cresc sau descresc — acţiunile verbelor-predicate (ale locuţiunilor verbale-predicate) sau în care se prezintă calităţile exprimate de adjective sau caracteristicile exprimate de adverbe şi locuţiunile adverbiale de mod determinate din propoziţiile regente. Între ele şi regentele lor există *relaţii de intercondiţionare*, în sensul că *acţiunile, calităţile* şi *caracteristicile* amintite, din propoziţiile regente, *cresc sau descresc în aceeaşi proporţie (măsură)* cu cele din subordonatele modale. De obicei, în propoziţiile regente ale acestor subordonate (uneori şi în subordonate) se află adjective sau adverbe (locuţiuni adverbiale) la gradul comparativ de superioritate sau verbe care exprimă acţiuni

progresive. Ele răspund la întrebările *în ce măsură?*, *în ce proporție?*, au ca elemente determinate verbe, locuțiuni verbale, adjective, adverbe și locuțiuni adverbiale de mod, iar ca elemente introductive locuțiunile conjuncționale subordonatoare *cu cât*, (pop.) *de ce* („cu cât"), (pop.) *pe cât* („cu cât"), *pe măsură ce*. Dispun și de elemente corelative: adverbul de mod *atât*, precedat de prepoziții — *cu atât(a)*, *pe atât(a)* și locuțiunile adverbiale (pop.) *de ce* („cu atât"), *de aceea* („cu atât") și *în aceeași măsură*: **Cu cât te gândești mai mult,**[1] **/ cu atât** *ești mai nehotărât.*[2] **/** ; **De ce înotau mai departe,**[1] **/ de ce** *apa se făcea mai rece.*[2] **/** ; **Cu cât își bate capul mai mult,**[1] **/ cu atât** *lucrurile se tulbură.*[2] **/** ; **Pe cât lemnul e mai uscat,**[1] **/ pe atât** *mobila e mai bună.*[2] **/** ; **Pe măsură ce înaintăm,**[1] **/ în aceeași măsură** *vijelia se întărește.*[2] **/** ; **Cu cât alergi mai repede,**[1] **/ cu atât** *obosești mai tare.*[2] **/** ; **Cu cât vorbești mai pe ocolite,**[1] **/ cu atât** *ești priceput mai greu.*[2] / etc.

4.2.3.6.2. **Modalele ireale (ipotetice, prezumtive, fictive, imaginare)** prezintă prin intermediul comparației — calitative sau cantitative — acțiunile verbelor-predicate (locuțiunilor verbale-predicate) însușirile exprimate de adjective sau caracteristicile exprimate de adverbele din propozițiile regente, ca acțiuni, însușiri și caracteristici presupuse, imaginare, fictive, ireale, ipotetice. Ele răspund la întrebările *cum?*, *în ce fel?*, *în ce chip?*, *în ce mod?* sau la întrebările *cât?*, *cât de?*; au ca elemente determinate în regente verbe, locuțiuni verbale, adjective și adverbe de mod, iar ca elemente corelative adverbele de mod *așa*, *astfel*, *altfel*, *asemenea*, *aidoma*, *întocmai* și *atât*. Sunt introduse prin conjuncția subordonatoare, de origine adverbială, *parcă*, și prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *de parcă*, *ca și cum*, *ca și când*: **Așa** *se adunară de repede,*[1] **/ pareă fură vorbiți.**[2] **/** ; **Astfel** *se înțelegea unul cu altul,*[1] **/ de pareă ar fi fost frați.**[2] **/** ; **Altfel** *au pus totul la cale,*[1] **/ ca și cum noi nici n-am exista.**[2] **/** ; **Așa** *erau de veseli,*[1] **/ de pareă toată lumea era a lor.**[2] **/** ; *Cânta* **așa** *de tare,*[1] **/ ca și când noi am fi fost surzi.**[2] **/** ; **Asemenea** *își vorbesc,*[1] **/ pareă nu s-ar cunoaște.**[2] / etc.

Modalele ireale, introduse prin conjuncția *parcă* și locuțiunea conjuncțională subordonatoare *de parcă*, au o *nuanță rezultativă (consecutivă)*, în general, nuanță care

însă se accentuează atunci când acestea sunt însoțite în regente de elemente corelative care preced adjective sau adverbe de mod. În aceste situații, ele **nu trebuie să fie confundate** cu subordonatele circumstanțiale rezultative (consecutive). În acest sens, să se compare exemplele: *Avea niște ochi așa de frumoși,*[1] / **parcă ar fi fost stelele pe cer.**[2] / și *Și atât de greu venea cu ele,*[1] / **de parcă ar fi fost pietre de moară.**[2] / — unde există modale ireale, cu exemplele: *Avea niște ochi așa de frumoși,*[1] / **încât îl robiseră cu totul.**[2] / și *Și atât de greu venea cu ele,*[1] / **încât pur și simplu gâfâia.**[2] / — unde există subordonate circumstanțiale rezultative (consecutive).

În limba română mai veche și azi, în limbajul popular, subordonatele modale ireale se introduceau (se introduc) prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *ca cum, ca când, cu chip că* (aceasta din urmă fiind azi înlocuită prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *sub motiv că, sub pretext că*): *E așa de cald,*[1] / **ca cum ar fi venit vara.**[2] / ; *Așa se poartă cu el,*[1] / **ca când nu i-ar fi frate.**[2] / ; ... *ies din casă*[1] / **cu chip că mă duc la scăldat.**[2] / — Ion Creangă; *S-a prezentat aici*[1] / **sub motiv că ar avea ceva de vorbit.**[2] / **(sub pretext că ar avea ceva de vorbit.).** Evident că trebuie să evităm folosirea locuțiunilor conjuncționale subordonatoare *ca cum, ca când, cu chip că*, în construirea modalelor ireale, pentru înlăturarea cacofoniei pe care acestea o creează.

4.2.3.7. **Modurile.** Subordonatele circumstanțiale de mod se pot construi cu următoarele moduri personale (cu excepția imperativului); cu *indicativul* (toate tipurile de modale — vezi exemplele date până aici), cu *conjunctivul* (numai modalele reale calitative, cantitative și comparative de inegalitate — vezi exemplele de la aceste tipuri), cu *condițional-optativ* (toate tipurile de modale) și cu *prezumtivul* (toate tipurile de modale). Pentru cele construite cu ultimele două moduri, iată câteva exemple, în funcție de fiecare tip de modală în parte: modale reale calitative (*Atunci ar răspunde și el*[1] / **cum ar trebui.**[2] / — *Or fi reparând și ei*[1] / **cum s-or fi pricepând.**[2] /), modale reale de conformitate (*Aici ar lucra*[1] / **după cum ar dori.**[2] / — *Or fi acționând*[1] / **după cum or fi primit dispoziție.**[2] /), modale reale cantitative (*În acest caz s-ar strădui*[1] / **cât ar putea.**[2] / — *O fi muncit și el*[1] / **cât o fi putut.**[2] /), modale reale com-

parative de egalitate (*S-ar duce pe jos*[1] / **așa cum s-ar duce și cu bicicleta.**[2] / — *O fi spus de mine*[1] / **după cum o fi spus și de tine.**[2] /), modale reale comparative de inegalitate (*În felul acesta, devizul ar fi mai ieftin*[1] / **decât ar fi lucrarea propriu-zisă.**[2] / — *S-o fi interesat mai mult el*[1] / **decât s-o fi interesat ea.**[2] /), modale reale progresive (*Cu cât ar citi mai mult*[1] / **cu atât și-ar dezvolta vocabularul.**[2] / — **Pe măsură ce l-or fi îngrijit,**[1] / *în aceeași măsură l-or fi și sâcâit.*[2] /) și modale ireale (*Atunci ar fi atât de cald,*[1] / **ca și când s-ar fi apropiat pământul de soare.**[2] / — *Or fi bombănind și-acuma,*[1] / **de parcă noi am fi făcând asta.**[2] /).

4.2.3.8. **Topica.** Subordonata circumstanțială de mod *stă atât după propoziția regentă, cât și înaintea propoziției regente* (vezi, în acest sens, toate exemplele date până aici). Pentru unele specii ale acestei subordonate există însă *restricții*. Astfel, subordonatele modale reale de conformitate, introduse prin adverbul relativ *ce* („cum") și subordonatele modale reale comparative de inegalitate, introduse prin conjuncția subordonatoare *decât* (când în regentele acestora există pronumele nehotărât *altceva* sau pronumele negativ *nimic*) sau prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *de cum* (când în regentele acestora există adverbul de mod *altfel* sau adjective și adverbe la comparativul de superioritate) *stau numai după elementul determinat din propoziția regentă*: *De bune*[1] / **ce sunt**[2] / *se consumă repede.*[1] / ; *De ușor*[1] / **ce merge**[2] / *nici nu se aude.*[1] / — *A procedat altfel*[1] / **de cum îl învățase.**[2] / ; *Acum era mai pregătit*[1] / **decât fusese atunci.**[2] / ; *L-a lucrat mai bine*[1] / **de cum l-a lucrat pe-al meu.**[2] / ; *Nu are de făcut altceva mai bun*[1] / **decât să studieze aceste cazuri.**[2] / ; *Nu i se pare nimic mai interesant*[1] / **decât să cerceteze acest aspect.**[2] / etc. Modalele reale progresive, introduse prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *de ce* („cu cât"), cu corelativul *de ce* („cu atât") în propoziția regentă, *stau numai înaintea regentelor*: **De ce („cu cât") se depărtau**[1] / **de ce** („cu atât") *se vedeau mai mici.*[2] / Subordonatele modale ireale *stau numai după propozițiile regente* (vezi exemplele de la alineatul respectiv).

4.2.3.9. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de mod, așezată *după propoziția regentă nu se desparte prin virgulă de aceasta*, cu excepția celei care are în

propoziția regentă un element corelativ (vezi, în acest sens, exemplele de la modalele reale). *Se despart întotdeauna prin virgulă* de regentele lor subordonatele modale reale progresive și subordonatele ireale (vezi exemplele de la speciile respective). Subordonata circumstanțială de mod, așezată *înaintea propoziției regente, se desparte de aceasta prin virgulă*, mai ales când în regentă există elemente corelative (vezi exemplele de la modalele reale și ireale). *Nu se despart niciodată prin virgulă de regentele lor* modalele reale de conformitate, introduse prin adverbul relativ *ce* („cum") și modalele reale comparative de inegalitate, introduse prin conjuncția subordonatoare *decât* și prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *de cum* (vezi exemplele de la speciile respective).

4.2.3.10. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de mod se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de mod*: *A intrat*[1] / **fără să se împiedice de ceva.**[2] / > *A intrat* **neîmpiedicându-se** *de ceva.*; *Le folosește*[1] / **așa cum poftește.**[2] / > *Le folosește* **după dorință. (după plac, după poftă)**; *A cules*[1] / **cât a putut.**[2] / > *A cules* **mult. (puțin)**; *Să le faci*[1] / **cum le-ai făcut pe celelalte.**[2] / > *Să le faci* **ca pe celelalte.**; *El scrie mai frumos*[1] / **față de cum scrie ea.**[2] / > *El scrie mai frumos* **decât ea. (ca ea)**; *Drumul devine mai greu*[1] / **pe măsură ce urcăm.**[2] / > *Drumul devine mai greu* **din ce în ce. (treptat-treptat, puțin câte puțin, pas cu pas)**; *Țipă așa de tare,*[1] / **de parcă ar fi nebun.**[2] > *Țipă* **ca un nebun. (ca un smintit)** etc.

4.2.4. Circumstanțiala de cauză (cauzala): C.Z.

4.2.4.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de cauză* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă), o expresie verbală impersonală, un adjectiv (rar) sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă: *Nu l-a întâlnit,*[1] / **deoarece nu s-a dus la ei.**[2] (pe lângă verbul *nu a întâlnit*); *A dat cu mătura peste tot,*[1] / **întrucât** era **murdar.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a dat cu mătura*); *E bine așa,*[1] / **căci altfel avem neplăceri.**[2] / (pe lângă expre-

Scanned with OKEN Scanner

sia verbală impersonală *e bine*) ; *Iată un om înțelegător*[1] / **pentru că e nevoit.**[2] / (pe lângă adjectivul *înțelegător*) ; *Hai cu noi,*[1] / **de vreme ce așa s-a hotărât.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *hai*) etc. Atunci când subordonata circumstanțială de cauză determină un adjectiv (rar), ideea de cauză este atenuată : *E un om fericit*[1] / **de ceea ce (pentru ceea ce) a realizat până în prezent.**[2] / ; *Băiatul era bolnav*[1] / **de ceea ce se cheamă poliomelită.**[2] / etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de cauză arată *cauza* desfășurării unei acțiuni exprimate de un verb (o locuțiune verbală) sau a manifestării conținutului unei expresii verbale impersonale, unui adjectiv sau unei interjecții predicative din propoziția regentă.

Subordonata circumstanțială de cauză îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de cauză), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura elementelor introductive și a relației sale cu elementul determinat, de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de cauză și complementul circumstanțial de cauză este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținutul (ideea de cauză) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul circumstanțial de cauză în planul propoziției.

Subordonata circumstanțială de cauză are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de cauză în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai unele prepoziții — folosite în propoziție pentru legarea complementelor circumstanțiale de cauză de elementele lor regente, iar în frază, în structura unor elemente introductive (conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare) ale subordonatelor circumstanțiale de cauză. În plus, dispune și de elemente corelative în propoziția regentă.

4.2.4.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de cauză se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care

se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de cauză, adresate verbelor, locuțiunilor verbale, expresiilor verbale impersonale, adjectivelor sau interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă: *din ce cauză?* sau *din ce pricină? — Nu răspunde,*[1] / **fiindcă nu știe.**[2] / *(din ce cauză* nu răspunde?); *I-a pus la punct,*[1] / **deoarece erau obraznici.**[2] / *(din ce pricină?* i-a pus la punct?) etc. Prezența unor substantive în întrebări și în structura unor elemente introductive (cauză, pricină) este, alături de conținut și de unele conjuncții și locuțiuni conjuncționale introductive specifice, un indiciu al valorii completive circumstanțiale de cauză a subordonatei.

Trebuie să evităm folosirea întrebării *de ce?* la subordonatele circumstanțiale de cauză, deoarece ne poate duce la **confundarea** acestui tip de subordonată cu subordonata completivă indirectă sau cu subordonata completivă de agent (care folosesc această întrebare).

4.2.4.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de cauză are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire:

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză): *Nu-l aud,*[1] / **din pricină că vorbește prea încet.**[2] /; **De vreme ce l-ai supărat,**[1] / *du-te până la el.*[2] /; *Nu sunt scoase din adâncuri,*[1] / **fiindcă operația este costisitoare.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă la orice diateză): *A dat-o de-a dura,*[1] / **pentru că nu i-a plăcut.**[2] /; *S-a luat la harță cu ei,*[1] / **deoarece l-au jignit.**[2] /; *Va fi pus la punct,*[1] / **întrucât a întrecut măsura.**[2] / etc.

— *o expresie verbală* (impersonală): *E ușor așa,*[1] / **fiindcă îți convine.**[2] /; *Nu-i bine așa,*[1] / **din cauză că vei avea necazuri.**[2] / etc.

— *un adjectiv* (rar): *Am văzut un om supărat*[1] / **că n-avea timp.**[2] / etc.

— *o interjecție* (predicativă): *Hai acasă,*[1] / **căci am terminat lucrul.**[2] /; *Ho,*[1] / **că nu dau tătarii!**[2] / etc.

Uneori, subordonata circumstanțială de cauză depinde atât de elementul determinat din propoziția regentă, exprimată în frază printr-o propoziție interogativă, imperativă sau optativă, cât și de elementul determinat dintr-o propoziție principală regentă eliptică, reprezentată de obicei printr-un verb de declarație, însoțit sau nu de un comple-

ment și dedusă din context. Astfel: *Când au venit (te întreb)*,[1] / **că nu i-am mai văzut până acum**?[2] / ; — *Plecați de-aici mai repede (vă spun)*,[1] / **că altfel mă supăr** [2] / ; *De-am obține aprobarea (dorim)*,[1] / **că mi s a urât așteptând.**[2] / Apelul la această propoziție eliptică (în aceste exemple principală) se face și în cazul subordonatelor circumstanțiale cauzale care apar după expresiile verbale impersonale (vezi exemplele de la expresia verbală impersonală) — în acest caz subiectivă: *E ușor . . .* **să zici** *așa . . .*, *Nu-i bine . . .* **să faci** *așa . . .*).

4.2.4.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de cauză poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace:

a) *prin conjuncții subordonatoare* (specifice și nespecifice): *că* (popular), *căci* (livresc), *când* („din moment ce"), *cum* („deoarece"), *deoarece, fiindcă* (specifice stilului beletristic), *întrucât* (specifică stilului științific și stilului administrativ), *dacă* („pentru că"), *unde* („pentru că")) — folosite în limba populară — *Nu-ți dau*,[1] / **că** *n-am.*[2] / ; *O cumpăr chiar acum*,[1] / **căci** *îmi trebuie.*[2] / ; **Când** („din moment ce") *ușile ți s-au închis*,[1] / *nu mai aștepta minuni.*[2] / ; **Cum** („deoarece") *oamenii sunt fricoși*,[1] / *l-au lăsat de capul lui.*[2] / ; *Mi-am luat flanelul*,[1] / **deoarece** *e răcoare.*[2] / ; *Plecă imediat*,[1] / **fiindcă** *nu putu suporta asemenea scenă.*[2] / ; *S-a întors din drum*,[1] / **întrucât** *uitase acasă ceasul.*[2] / ; *Rămâi, maică, sănătoasă*,[1] / **Dacă** *n-ai fost bucuroasă*,[2] / *Să fii cu fecior la masă.*[3] / — Gr. G. Tocilescu (e o condițională aparentă); **Dacă** *i-am spus asta*,[1] / *s-a supărat pe mine.*[2] / (e o condițională aparentă); **Unde** („pentru că") *n-am pălărie*,[1] / *de-asta te uiți așa?*[2] / etc.

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (specifice și nespecifice): *din cauză că, din pricină că* (folosite mai ales în stilurile științific și administrativ), *pentru că, de vreme ce, din moment ce, o dată ce* (folosite cu sensul de „fiindcă", mai ales în stilul beletristic), *câtă vreme* (cu sensul de „fiindcă" și cu nuanță condițională) — *Nu-și poate aminti cu precizie*,[1] / **din cauză că** *e prea mult de atunci.*[2] / ; *Nu pot fi de acord cu tine*,[1] / **pentru că** *nu cunoști situația.*[2] / ; **De vreme ce** *n-ai mai fost niciodată acolo*,[1] / *du-te acuma la ei.*[2] / ; *N-o mai trimit*,[1] / **din moment ce** *toate celelalte au venit înapoi.*[2] / ; **O dată ce** *ai ajuns aici*,[1] /

nu te mai gândi la altceva.[2] / ; **Câtă vreme** *nu-i deranjezi,*[1] / *nu se va întâmpla nimic rău.*[2] / etc.

Nu trebuie să considerăm locuțiuni conjuncționale subordonatoare, care ar introduce niște subordonate circumstanțiale de cauză, grupurile libere de cuvinte *pentru motivul că, pe motivul că* și *sub pretextul că.* Ele nu sunt sudate (datorită prezenței articolului hotărât *-l*) și **trebuie despărțite** în analiză, după cum urmează : substantivele și prepozițiile reprezintă niște complemente circumstanțiale de cauză în propozițiile regente, iar conjuncția subordonatoare *că* introduce, de fapt, *niște subordonate atributive cu nuanță cauzală,* care determină substantivele amintite. Astfel : *Nu i l-am dat* **pentru motivul**[1] / **că** *mi-l stricase pe celălalt.*[2] / ; **Pe motivul**[1] / **că** *mai are de citit,*[2] / *nu s-a întâlnit cu noi.*[1] / ; *N-a cumpărat nici o carte* **sub pretextul**[1] / **că** *n-are bani.*[2] / În limba română vorbită însă, substantivele cu funcție de complemente circumstanțiale de cauză, amintite mai sus, apar nearticulate, favorizând astfel *sudura aproximativă* a celor trei elemente ale îmbinărilor care *devin niște locuțiuni conjuncționale subordonatoare,* pornite pe drumul gramaticalizării, și care introduc în acest caz *niște subordonate circumstanțiale de cauză.* Să se compare exemplele date mai sus, la atributive, cu exemplele următoare : *Nu i l-am dat,*[1] / **pe motiv că** („din cauză că") *mi-l stricase pe celălalt.*[2] / ; *N-a cumpărat nici o carte,*[1] / **sub pretext că** („deoarece") *n-are bani.*[2] / (menționăm că structura *pentru motiv că* nu se folosește).

În limba română există multe îmbinări libere de cuvinte, asemănătoare cu cele discutate mai sus. Ele sunt folosite însă cu substantivele din structură nearticulate : *de teamă că, de ciudă că, de necaz că, de supărare că, de bucurie că — de teamă să, de frică să* etc., care de asemenea, *nu trebuie considerate încă locuțiuni conjuncționale subordonatoare,* ce ar introduce niște subordonate cauzale, chiar dacă lipsa articolului hotărât ar favoriza sudura celor trei elemente, chiar dacă drumul pe care au pornit este asemănător cu acela al structurilor pe care le-am discutat mai înainte. Vom observa că, deși există și aici un proces incipient, asemănător, de gramaticalizare, totuși substantivele din aceste îmbinări își mențin în mai mare măsură conținutul semantic, motiv pentru care le-am considera, împreună cu prepozițiile lor, niște complemente circumstanțiale de cauză, în cadrul unor propoziții regente, iar conjuncțiile

Scanned with OKEN Scanner

subordonatoare *că* și *să* niște elemente introductive ale unor *subordonate atributive cu nuanță cauzală*, ca în exemplele : *Nu spune nimic* **de teamă**[1] / **că**-*l bate.*[2] / ; *Nu mai vorbește cu el* **de ciudă**[1] / **că** *i-a luat-o înainte.*[2] / *Nu vine pe la noi* **de necaz**[1] / **că** *nu i-am dat bicicleta.*[2] / ; *Nu iese din casă* **de supărare**[1] / **că** *a pierdut umbrela.*[2] / ; *S-a gătit frumos* **de bucurie**[1] / **că**-*i vin copiii.*[2] / ; *Nu ia banii la el* **de teamă**[1] / **să** *nu-i piardă.*[2] / ; *Nu trece pe-acolo* **de frică**[1] / **să** *nu-l muște câinele.*[2] /

Nu trebuie să considerăm locuțiuni conjuncționale subordonatoare care ar introduce niște subordonate circumstanțiale cauzale, nici îmbinările libere *considerând că, luând în considerare că* sau *având în vedere că*, deoarece gerunziul verbului și al locuțiunilor verbale din aceste îmbinări reprezintă, de fapt, niște complemente circumstanțiale de cauză ale unor propoziții regente, după care urmează niște subordonate *completive directe*, introduse prin conjuncția subordonatoare că (vezi exemplele **Considerând**[1] / **că** *mai e timp,*[2] / *a intrat într-un magazin.*[1] / ; **Luând în considerare**[1] / **că** *există această posibilitate,*[2] / *delegatul n-a mai insistat.*[1] / ; **Având în vedere**[1] / **că** *timpul e frumos,*[2] / *azi urcăm pe munte.*[1] /)

Subordonatele circumstanțiale de cauză, introduse prin conjuncția subordonatoare *când* („deoarece") și prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *din moment ce, o dată ce* și *câtă vreme*, au, în frazele în care sunt incluse, *o nuanță temporală* (vezi exemplele de mai sus cu aceste elemente introductive), motiv pentru care *nu trebuie confundate cu temporalele.* Aceeași nuanță temporală apare și când subordonata cauzală, introducă prin conjuncția subordonatoare *că* este intercalată între un adverb de timp, cu funcție de complement circumstanțial de timp, și verbul-predicat din propoziția regentă : *Acum,*[1] / **că** *mi-ai spus asta,*[2] / *să trecem la subiect.*[1] /

Subordonatele circumstanțiale de cauză, introduse prin conjuncția subordonatoare *dacă* („pentru că") și cu propoziții regente niște enunțiative propriu-zise sau exclamative sau niște interogative retorice, au *o nuanță condițională* (vezi exemplul de mai sus cu conjuncția subordonatoare *dacă*) : **Dacă** („pentru că") *îi fac observație,*[1] / *nu mai vorbește cu mine.*[2] / ; **Dacă** *ești atent*[1], / *ce bine răspunzi!*[2] / ; **Dacă** *n-are bani,*[1] / *cum o să se descurce?*[2] /

c) *prin pronumele relativ* **cine** în cazurile D. (precedat de prepoziția *datorită*) și G. (precedat de locuțiunile prepoziționale *din cauza* și *din pricina*) — rar : *Nu vede*[1] / **datorită cui** *stă în fața lui.*[2] / ; *N-a putut lua trenul*[1] / **din cauza cui** *știu eu.*[2] / etc.

În limba română există și *subordonate cauzele juxtapuse*, fără elemente introductive, un rol important în construirea lor avându-l intonația, pauza și punctuația (uneori și corelativul) : *Pregătește-te în fiecare zi,*[1] / **timpul trece.**[2] / (... **deoarece** *timpul trece.*) ; *N-ai motive de teamă*[1] / ; / **mai sunt șase luni.**[1] / (.. **pentru că** *mai sunt șase luni.*) ; *Nu te supăra*[1] / : / **nu cunoști situația.**[2] (... **fiindcă** *nu cunoști situația.*)

4.2.4.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de cauză are ca elemente corelative, în propoziția regentă, locuțiunile adverbiale de cauză : *de aceea,* (pop.) *de asta,* (pop.) *de aia* sau adverbele de timp *apoi* (cu valoare interjecțională) și *atunci* (cu sensul temporal atenuat) : **De aceea** *nu s-a prezentat,*[1] / **fiindcă îi era rușine.**[2] / ; **De asta** *n-a rămas,*[1] / **deoarece era târziu.**[2] / ; **De aia** *s-a supărat,*[1] / **pentru că l-ai ironizat.**[2] / ; **Dacă vorbești așa,**[1] / **apoi** *schimbăm foaia.*[2] / ; **Dacă ești bolnav,**[1] / **atunci** *stai în casă.*[2] / etc.

Uneori, sunt folosite ca elemente corelative ale subordonatei circumstanțiale de cauză și locuțiunile adverbiale-corelative ale subordonatei circumstanțiale de scop, care încorporează însă aici *un sens cauzal,* anulându-l pe cel final : *pentru aceea, pentru asta, pentru aia* (fenomenul invers — acela al folosirii locuțiunilor adverbiale corelative ale subordonatelor cauzale, cu un sens final, îl vom întâlni la subordonatele circumstanțiale de scop — vezi mai departe) : **Pentru aceea** („din cauza aceea") *a rămas acasă,*[1] / **fiindcă se simțea bolnavă.**[2] / ; **Pentru asta** („din cauza asta") *nu-l agreează,*[1] / **deoarece este un infatuat.**[2] / ; **Pentru aia** („din cauza aia") *nu le mai dă,*[1] / **pentru că sunt nerecunoscători.**[2] etc.

4.2.4.6. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de cauză se poate construi mai ales *cu modul indicativ* (vezi, în acest sens, toate exemplele de până aici). Uneori, se poate construi și cu modurile *condițional-optativ* sau *prezumtiv* (cu excepția conjunctivului și a imperativului). *Aș*

Scanned with OKEN Scanner

sta cu tine,[2] / **deoarece, în felul acesta, nu ți-ar mai fi frică.**[2] / ; *Nu și le-a cumpărat,*[1] / **pentru că n-o fi având parale.**[2] /

4.2.4.7. **Topica.** Subordonata circumstanțială de cauză stă de obicei (într-o topică neafectivă) *după propoziția regentă* (vezi marea majoritate a exemplelor date până aici). Într-o topică afectivă, ea poate sta însă *și înaintea propoziției regente,* accentul în frază căzând pe ea : **Fiindcă aici totul merge bine,**[1] / *să mergem mai departe.*[2] / ; **Pentru că nu te-ai organizat bine,**[1] / *rezultatul e nesatisfăcător.*[2] / ; **De vreme ce ai spus asta în fața tuturor,**[1] / *nu mai poți da înapoi.*[2] / etc. Stă *întotdeauna înaintea regentei,* atunci când este introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *când* („din moment ce") și *cum* („deoarece") și *de cele mai multe ori înaintea regentei,* atunci când este introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *dacă* („pentru că") și *unde* („pentru că") — vezi, în acest sens, și exemplele de la pct. 4.2.4.4. a. „Elemente introductive" : **Când ai pierdut trenul,**[1] / *nu are rost văicăreala.*[2] / ; **Cum fânul a crescut,**[1] / *să trecem la cosit.*[2] / ; **Dacă i-am zis și eu una,**[1] / *mă pomenește și acum.*[2] / sau *Mă pomenește și acum,*[1] / **dacă i-am zis și eu una.**[2] / ; **Unde nu sunt de acord cu el,**[1] / *de-asta mă discută.*[2] / sau *Mă discută,*[1] / **unde nu sunt de acord cu el.**[2] / etc. Stă *obligatoriu după regentă,* când determină interjecții predicative : *Haidem !* [1] / **că eu aștept cu caii înhămați.**[2] / — Ion Creangă.

4.2.4.8. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de cauză *se desparte prin virgulă de propoziția regentă,* indiferent de topica ei (mai ales când se află înaintea regentei și când are un element corelativ în propoziția regentă) — vezi, în acest sens, exemplele de până aici. Totuși, atunci când subordonata circumstanțială de cauză are o propoziție regentă simplă, ea *nu se desparte prin virgulă* de aceasta : *Mănânc*[1] / **fiindcă-mi place.**[2] / ; *Tace*[1] / **pentru că e vinovat.**[2] / etc.

4.2.4.9. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de cauză se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de cauză* : *Nu poate trece,*[1] / **fiindcă în față sunt oameni.**[2] / > *Nu poate trece* **de oamenii** *din față.* (. . . **din cauza oamenilor** *din față,* **datorită oamenilor** *din față.*) ;

Este supărat pe tine,[1] / **pentru că i-ai vorbit urât.**[2] / > *Este supărat pe tine* **pentru vorbele** *tale urâte.* (. . . **din pricina vorbelor** *tale urâte,* **datorită vorbelor** *tale urâte.*) ; *Nu-l condamn*[1] / **că a procedat așa.**[2] / > *Nu-l condamn* **de asta.** (. . . **pentru asta, din cauza asta, datorită acestui lucru**) ; *Se simțea leșinat,*[1] / **întrucât nu mâncase nimic.**[2] / > *Se simțea leșinat* **de flămând.** (. . . **de foame, din pricina foamei, datorită foamei.**) ; **Pentru că se împiedica mereu de ele,**[1] / *le-a aruncat.*[2] / > **Împiedicându-se** *mereu de ele, le-a aruncat.* ; *A obosit în cele din urmă,*[1] / **deoarece drumul acesta era lung.**[2] / > *A obosit în cele din urmă* **cu drumul** *acesta lung* etc.

4.2.5. Circumstanțiala de scop (finala) : C.S.

4.2.5.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de scop* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă) sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă : *A cântat o horă*[1] / **ca să-i înveselească.**[2] / (pe lângă verbul *a cântat*) ; *Și-a dat tot timpul silința*[1] / **pentru ca să termine lucrarea.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *și-a dat silința*) ; *Poftim cartea cerută*[1] / **ca s-o citești.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *poftim*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de scop arată *scopul* în vederea căruia se îndeplinește acțiunea unui verb (unei locuțiuni verbale) sau se manifestă conținutul unei interjecții predicative din propoziția regentă.

Subordonata circumstanțială de scop îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de scop), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura unor elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de scop și complementul circumstanțial de scop este aproape

totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de scop) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de modest reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul circumstanțial de scop în planul propoziției.

Subordonata circumstanțială de scop are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de scop în propoziție, singurul lor element comun, din acest punct de vedere, fiind numai prepoziția *pentru* — folosită în propoziție pentru legarea complementelor circumstanțiale de scop de elementele lor regente, iar în frază, în structura locuțiunii conjuncționale subordonatoare *pentru ca să*, care introduce subordonata circumstanțială de scop. În plus, dispune și de elemente corelative în propoziția regentă.

4.2.5.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de scop se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de scop, adresate verbelor, locuțiunilor verbale sau interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă : *cu ce scop?* sau *în ce scop? — Vin și eu*[1] / **să te ajut.**[2] / (*în ce scop* vin?) ; *Le-am luat cu mine*[1] / **pentru ca să le folosesc acolo.**[2] / (*cu ce scop* le-am luat?) etc. Prezența substantivului *scop* în structura întrebărilor și a unor locuțiuni conjuncționale introductive specifice este, alături de conținut, un indiciu al valorii completive circumstanțiale de scop a subordonatei.

Trebuie să evităm folosirea întrebărilor *de ce?* sau *pentru ce?* la subordonatele circumstanțiale de scop, deoarece ne pot duce la *confundarea* acestui tip de subordonată cu subordonata completivă indirectă (care folosește ambele întrebări) sau cu subordonata completivă de agent (care folosește numai prima întrebare).

4.2.5.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de scop are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză) : *Te ascult cu atenție*[1] / **ca să-mi dau seama de situație.**[2] / ;

Scanned with OKEN Scanner

Se deplasează până acolo[1] / **să vadă pepiniera.**[2] / ; *Toate au fost refăcute*[1] / **pentru ca să fie utilizate în caz de nevoie.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză) : *Le pune pe toate la adăpost*[1] / **pentru ca să le întrebuințeze mai târziu.**[2] / ; *Omul s-a făcut luntre și punte*[1] / **să-l găsească.**[2] / ; **Ca să se îndrepte lucrurile,**[1] / *sunt date la iveală toate lipsurile.*[2] / etc.

— *o interjecție* (predicativă) : *Haide cu noi*[1] / **ca să aducem lemnele.**[2] / ; *Hai, bade, pe deal, pe deal,*[1] / **Să găsim iarbă de cal.**[2] / — Gr. G. Tocilescu etc.

4.2.5.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de scop poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (nespecifice) : *să, ca să, de* („să", „ ca să") — popular și familiar — *Au alergat până la ei*[1] / **să** *le vadă noul apartament.*[2] / ; *Le-a așezat pe masă*[1] / **ca să** *fie văzute de toți.*[2] / ; *Ia cotu și foarfeca,*[1] / **De-***mi croiește-o ipingea.*[2] / — Gr. G. Tocilescu etc.

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (specifice și nespecifice) : *pentru ca să, (să) nu cumva să, ca nu cumva să, pentru ca nu cumva să, să nu care cumva să, ca nu care cumva să* (cu ultim element în structură conjuncțiile *ca să* sau *să*) — *Așezați-vă mai bine*[1] / **pentru ca să** *auziți ceva nemaipomenit.*[2] / ; *L-am fixat în cuie*[1] / **ca nu cumva să-***l miște cineva de la locul lui.*[2] / etc.

Nu trebuie să considerăm încă locuțiuni conjuncționale subordonatoare, care ar introduce niște subordonate circumstanțiale de scop, grupurile libere de cuvinte *cu gândul să* și *cu intenția să*. Ele nu sunt sudate, deși au pornit pe drumul gramaticalizării : substantivele cu prepoziția *cu* reprezintă, de fapt, niște complemente (sau elemente predicative suplimentare), după care urmează niște *subordonate atributive cu nuanță de scop*, introduse prin conjuncția subordonatoare *să* — *A plecat* **cu gândul**[1] / **să** *revină după o perioadă de timp.*[2] / ; *Pregătește o lucrare* **cu intenția**[1] / *s-o publice.*[2] / etc.

Părțile de propoziție intercalate între componentele conjuncției subordonatoare compuse *ca ... să*, care introduce subordonata circumstanțială de scop, sunt : *subiectul*

Scanned with OKEN Scanner

— singur sau însoțit de atribute (*Vine cu mai mulți tehnicieni*[1] / **ca** *aceste aparate* **să** *poată funcționa normal.*[2] /) și complementul (*S-a oprit la fântână*[1] / **ca** *de aici* **să** *înceapă măsuratul.*[2] /). Uneori, ca și în cazul subiectivei, predicativei, atributivei, completivei directe, completivei indirecte, se poate intercala chiar *o propoziție*, subordonată circumstanțialei de scop: *S-a urcat pe deal,*[1] / **ca,**[2] / *după ce și ceilalți vor ajunge pe dealul opus,*[3] / **să** *înceapă strigatul.*[2] / Fenomenul amintit aici se extinde și asupra locuțiunilor conjuncționale subordonatoare de la această subordonată, care au în structura lor conjuncția compusă *ca să*: *Îi ocrotesc*[1] / **pentru ca** *nimeni* **să** *nu-i vatăme cu ceva.*[2] /; *Au plecat la patru*[1] / **pentru ca** *pe drum* **să** *nu fie aglomerație.*[2] /; *I-au tăiat pe toți,*[1] / **ca nu cumva,**[2] / *unde creșteau ei,*[3] / **să** *apară un focar de contaminare*[2] / etc.

Nu trebuie să confundăm subordonatele circumstanțiale *opoziționale*, cu aspect de finale (construite cu conjuncția subordonatoare *ca să* sau cu locuțiunea conjuncțională subordonatoare *pentru ca să*), cu subordonatele circumstanțiale *de scop*. Raportul circumstanțial final e anulat aici de cel opozițional care se apropie de cel adversativ și poate fi redat prin acesta: *Dispare aici*[1] / **ca să** *apară dincolo.*[2] / (. . . **dar** / *apare dincolo.*); *Fugim acum de aceste aspecte urâte ale vieții*[1] / **pentru ca** *mai târziu* **să** *dăm iarăși peste ele.*[2] / (. . . **dar** / *mai târziu dăm iarăși peste ele.*).

4.2.5.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de scop are ca elemente corelative, în propoziția regentă, adverbele de mod cu nuanță de scop *anume, înadins, întradins, expré, intenționat* și locuțiunile adverbiale de scop *pentru aceea*, (pop.) *pentru asta*, (pop.) *pentru aia*: **Anume** *s-a îmbarcat pe vas,*[1] / **ca să poată fi alături de ea.**[2] /; **Înadins** *s-au abătut din drum,*[1] / **pentru ca să vadă grădina.**[2] /; **Pentru aceea** *le-a lăsat la noi,*[1] / **să le dăm la finisat.**[2] / etc.

Uneori sunt folosite ca elemente corelative ale subordonatelor circumstanțiale de scop și *locuțiunile adverbiale corelative ale subordonatelor circumstanțiale de cauză*, care însă încorporează aici *un sens final*, anulându-l pe cel cauzal: *de aceea, de asta, de aia* (fenomenul invers — acela al folosirii locuțiunilor adverbiale corelative ale subordonatelor circumstanțiale de scop, cu un sens cauzal, l-am

întâlnit mai înainte, la subordonatele circumstanțiale de cauză — vezi) : **De aceea** („cu scopul acesta") *vin și eu acolo,*[1] / **ca să-l văd.**[2] / ; **De asta** („cu scopul acesta") *plecă de-acasă,*[1] / **ca să-și facă un rost în viață.**[2] / ; **De-aia** („cu scopul acesta") *se duce la vie,*[1] / **ca să culeagă struguri**[2] /.

4.2.5.6. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de scop se construiește *de obicei cu modul conjunctiv* (vezi, în acest sens, marea majoritate a exemplelor date până aici), cu excepția celor care sunt introduse prin conjuncția subordonatoare *de* („să", „ca să") și care sunt construite *cu modul indicativ sau cu modul imperativ* (atât în subordonată, cât și în regentă). Sensurile acestor subordonate circumstanțiale de scop se apropie de sensurile unor coordonate copulative : *Mergeau întotdeauna toamna la vie*[1] / **de aduceau struguri de masă.**[2] / (. . . **și** *aduceau struguri de masă.)* ; *Duceți-vă amândoi*[1] / **de-mi aduceți bicicleta din garaj.**[2] / (. . . *și-mi aduceți bicicleta din garaj)*

4.2.5.7. **Topica.** Subordonata circumstanțială de scop stă, *de obicei* (într-o topică neafectivă), *după propoziția regentă* (vezi marea majoritate a exemplelor date până aici). Poate sta însă (într-o topică afectivă) *și înaintea propoziției regente,* accentul în frază căzând pe ea : **Să-și ia servieta,**[1] / *pentru aceasta s-a dus acasă.*[2] / ; **Ca să mă plimb cu voi,**[1] / *pentru asta am ieșit din casă.*[2] / ; **Pentru ca să am liniște acum,**[1] / *de-aceea am muncit atât de mult.*[2] / etc.

4.2.5.8. **Punctuația.** Subordonata circumstanțială de scop, așezată *după propoziția regentă, nu se desparte în mod obișnuit de aceasta prin virgulă* (mai ales când regenta ei este simplă). Când are însă în propoziția regentă elemente corelative, ea *se desparte prin virgulă* de aceasta (vezi, în acest sens, exemplele date până aici). Așezată *înaintea propoziției regente,* această subordonată *se desparte prin virgulă* de ea, mai ales când are în propoziția regentă elemente corelative (vezi, în acest sens, exemplele de la pct. 4.2.5.7. „Topica").

4.2.5.9. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de scop se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de scop* : *Vine la noi*[1] / **să vadă stupii.**[2] / > *Vine la noi* **pentru a vedea** *stupii.* ; *Se duce la coafor*[1] / **ca să-și**

Scanned with OKEN Scanner

aranjeze părul.[2] / > *Se duce la coafor* **pentru a-și aranja** *părul.*; *Face asemenea lucruri* [1] / **pentru ca să impresioneze asistența.**[2] / > *Face asemenea lucruri* **spre a impresiona** *asistența.*; *Nu le mai spune nimic* [1] / **ca nu cumva să-l discute.**[2] / > *Nu le mai spune nimic* **pentru a nu-l discuta.** etc.

4.2.6. Circumstanțiala de condiție: (condițională) CDT.

4.2.6.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de condiție* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă) sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă: **De treci codri de aramă,**[1] / *de departe vezi albind . . .*[2] / — Mihai Eminescu (pe lângă verbul *treci*); **Dacă sosește,**[1] / *ne va da de știre.*[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *va da de știre*); **În caz că vrei mure,**[1] / *hai cu noi în crâng.*[2] / (pe lângă interjecția predicativă *hai*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de condiție arată *condiția* sau *ipoteza* de a cărei îndeplinire sau acceptare depinde realizarea acțiunii verbului (locuțiunii verbale) sau manifestarea conținutului interjecției predicative din propoziția regentă.

Subordonata circumstanțială de condiție indeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de condiție), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura unor elemente de introducere și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de condiție și complementul circumstanțial de condiție este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de condiție) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de slab reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul circumstanțial de condiție în planul propoziției.

Scanned with OKEN Scanner

Subordonata circumstanțială de condiție are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de condiție în propoziție, singurul lor element comun, din acest punct de vedere, fiind numai grupul *în caz* (prepoziție + substantiv) — folosit în propoziție cu substantivul articulat hotărât *(în cazul)*, ca locuțiune prepozițională cu G., sau cu substantivul nearticulat, urmat de prepoziția *de (în caz de)*, ca locuțiune prepozițională cu Ac., pentru legarea complementului circumstanțial de condiție de elementele lor regente, iar în frază, în structura locuțiunii conjuncționale subordonatoare *în caz că*, ce introduce subordonata circumstanțială de condiție. În plus, dispune și de elemente corelative în propoziția regentă.

4.2.6.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de condiție se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de condiție, adresate verbelor sau locuțiunilor verbale determinate din propoziția regentă: *cu ce condiție?* sau *în ce condiții?* — **Dacă plouă,**[1] / *ia-ți umbrela.*[2] / *(cu ce condiție, în ce condiții* să iei umbrela?) etc. Prezența substantivului *condiție* în structura întrebărilor este, alături de conținut și de locuțiunea conjuncțională subordonatoare introductivă specifică *în caz că*, un indiciu sigur al valorii completive circumstanțiale de condiție a subordonatei.

4.2.6.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de condiție are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire:

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză): *Te ascult,*[1] / **dacă-mi spui.**[2] / ; *Se întoarce acasă,*[1] / **în caz că nu se poate angaja aici.**[2] / ; **Să aibă uneltele,**[1] / *ar fi lucrată și grădina.*[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză): *Îl face țăndări,*[1] / **dacă-l mai izbește așa.**[2] / ; **În caz că nu le ajung,**[1] / *se iau la harță.*[2] / ; *Afirmațiile tale sunt puse la îndoială,*[1] / **dacă n-au acoperire.**[2] / etc.

— *o interjecție* (predicativă): **Dacă dorești ridichi,**[1] / *haide în piață.*[2] / ; *Ho,*[1] / **dacă vrei o discuție sinceră!**[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.6.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de condiție poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (nespecifice) : *dacă* (cea mai folosită), *de* („dacă") — folosită în limba populară și în stilul belestrictic, *să* („dacă") — rar folosită, în limba vorbită și în stilul belestristic, *când* („dacă") — **Dacă** *te pregătești serios,*[1] */ iei examenul.*[2] */* ; **De** *te-aș prinde undeva,*[1] */ Numai ochii ți-aș lua.*[2] */* — Gr. G. Tocilescu ; **Să** *am timp,*[1] */ m-aș duce în excursie.*[2] */* ; **Când** *aș afla asta,*[1] */ m-aș bucura nespus.*[2] */* etc.

Caracterul ipotetic al condiției exprimate de subordonata circumstanțială de condiție (introdusă de obicei prin *dacă)* poate fi subliniat cu ajutorul adverbului de mod *cumva* care precede sau urmează verbului-predicat din subordonată : **Dacă** *cumva îl găsești,*[1] */ să-l inviți și pe el.*[2] */* sau **Dacă** *îl găsești cumva,*[1] */ să-l inviți și pe el.*[2] */*

De asemenea, *caracterul exclusiv* al condiției în care este îndeplinită acțiunea verbului-predicat din regentă poate fi subliniat cu ajutorul adverbelor de mod de restricție *numai, doar* sau *decât,* care preced subordonata sau elementul introductiv al acesteia : *Le rezolvi pe toate*[1] */* **numai dacă te pricepi.**[2] */* ; *Ne ajung până luni*[1] */* **doar dacă mai aduci și tu.**[2] */* ; *Nu terminăm culesul*[1] */* **decât dacă vin și ei.**[2] */*

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (numai două) : *în caz că* (mai ales în limba română vorbită și în stilul publicistic), (pop.) *de unde* (folosită în subordonate condiționale negative cu verbele-predicate subînțelese) : **În caz că** *vom găsi cameră,*[1] */ ne vom instala imediat.*[2] */* ; *Să te găsesc acolo,*[1] */* **de unde** *nu,*[2] */ ai să dai socoteală.*[3] */*

Folosiri asemănătoare cu aceea a locuțiunii conjuncționale subordonatoare *de unde* (nu) au și conjuncțiile subordonatoare *dacă* și *de* ; *Să faci așa*[1] */* ; */* **dacă** *nu,*[2] */ vei suporta consecințele.*[3] */* ; — *Am venit*[1] */ să mi te-nchini,*[2] */* **De** *nu,*[3] */ schimb a ta coroană într-o ramură de spini.*[4] */* — Mihai Eminescu.

Nu trebuie să considerăm locuțiuni conjuncționale subordonatoare, care ar introduce niște subordonate circumstanțiale de condiție, grupurile libere de cuvinte *în*

Scanned with OKEN Scanner

cazul că, în cazul când, în cazul în care, cu condiția că, cu condiția (ca) să, în eventualitatea că, în ipoteza că. Ele nu sunt sudate : substantivele precedate de prepoziții reprezintă, de fapt, niște complemente de diferite valori, după care urmează *niște subordonate atributive cu nuanță condițională*, introduse prin conjuncțiile subordonatoare *că* și *(ca) să*, prin adverbul relativ *când* și prin pronumele relativ cu prepoziție *în care* — *Ea vine* **în cazul**[1] / **că** *vine și el.*[2] / ; *Culegem nucile* **în cazul**[1] / **când** *ele s-au copt.*[2] / ; **În cazul**[1] / **în care** *condițiile se schimbă,*[2] / *nu mai rămâne acolo.*[1] / ; *Le-a primit* **cu condiția**[1] / **că** *i le va restitui peste o lună.*[2] / ; *I le repară* **cu condiția**[1] / **(ca) să** *i le împrumute și lui.*[2] / ; **În eventualitatea**[1] / **că** *ninge,*[2] / *ne luăm paltoanele.*[1] / ; **În ipoteza**[1] / **că** *ieșim la șosea,*[2] / *luăm imediat o mașină.*[1] / etc. Menționăm totuși, că structurile *în cazul, în eventualitatea, în ipoteza* și *cu condiția* evoluează în direcția unor locuțiuni prepoziționale cu G.

Raportul sintactic de subordonare condițională poate fi exprimat în limba română și *prin juxtapunerea propozițiilor subordonate condiționale*, fenomen frecvent în formulările cu caracter aforistic. Un rol deosebit în această situație îl au intonația și pauza (marcată prin virgulă) : **Ai copii,**[1] / *ai necazuri.*[2] / (= **Dacă ai copii,**[1] / *ai necazuri.*[2] / — Zaharia Stancu ; **Bine faci,**[1] / *bine găsești.*[2] / (= **Dacă faci bine,**[1] / *bine găsești.*[1] /) — Folclor ; **Muncești,**[1] / *ai*[2] / ; / **nu muncești,**[3] / *nu ai.*[4] / (= **Dacă muncești,**[1] / *ai*[2] / ; / **dacă nu muncești,**[3] / *nu ai.*[4] /) etc. Subordonatele de acest tip sunt numite *condiționale juxtapuse.*

Subordonata circumstanțială *condițională* introdusă prin conjuncția subordonatoare *când* („dacă") și construită cu modul condițional-optativ, are întotdeauna *o nuanță temporală*, datorită originii adverbiale a conjuncției (vezi exemplele). **Ea nu trebuie să fie confundată** cu subordonata circumstanțială *de timp* introdusă prin adverbul relativ *când* și construită cu indicativul, care — la rândul ei — are o nuanță condițională. Să se compare, în acest sens, exemplul **Când** („dacă") *ar proceda așa,*[1] / *ar face o mare greșeală.*[2] / — unde subordonata este *condițională* cu nuanță temporală — cu exemplul **Când** *va mai proceda așa,*[1] / *va face o mare greșeală.*[2] / — unde subordonata este *temporală* cu nuanță condițională.

Scanned with OKEN Scanner

Nu trebuie să confundăm subordonata circumstanțială *de condiție*, introdusă prin conjuncția subordonatoare *dacă* („în caz că") cu subordonata circumstanțială *de cauză*, cu nuanță condițională și introdusă prin conjuncția subordonatoare *dacă* („din moment ce"). Să se compare, în acest sens, exemplul *Îmi aduc tot bagajul,*[1] / **dacă** („în caz că") *mi se dă o cameră.*[2] / — unde subordonata este *condițională* — cu exemplul *Nu te teme,*[1] / **dacă** („din moment ce") *ești cu mine.*[2] / — unde subordonata este circumstanțială *de cauză* cu nuanță condițională.

De asemenea, **nu trebuie să confundăm** subordonata circumstanțială *de condiție*, introdusă prin conjuncția subordonatoare *să* („dacă") cu subordonata completivă *indirectă*, introdusă prin conjuncția subordonatoare *să* („să"). Să se compare, în acest sens, exemplul **Să** („dacă") *nu știu,*[1] / *mi-ar părea rău.*[2] / *(Mi-ar părea rău,*[1] / **să** *nu știu.*[2]/) — unde subordonata este circumstanțială *condițională* — cu exemplul *Mă gândesc* [1] / **să** *vină mai repede.*[2] / — unde subordonata este completivă *indirectă*.

4.2.6.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de condiție are ca elemente corelative, în propoziția regentă, adverbul de timp *apoi* (cu valoare interjecțională) și *atunci* (cu sensul temporal slăbit): **Să am eu toate astea,**[1] / **apoi** *nu m-aș mai plânge de nimic.*[2] / ; **Dacă vreți miezul,**[1] / **atunci** *spargeți coaja.*[2] / etc.

Uneori, este folosit ca element corelativ și adverbul de mod *mai* repetat — *mai-mai* —, urmat imediat de conjuncția *că*: **De-aș putea face asta,**[1] / **mai-mai** *că aș uita de necazuri.*[2] /

Corelativele, alături de intonație și pauză (marcată prin virgulă), constituie un mijloc de evidențiere a caracterului condițional al unor *propoziții juxtapuse*, anterioare regentelor (situație asemănătoare cu aceea discutată mai sus la pct. 4.2.6.4. „Elemente introductive"): **Vreți rezultate bune,**[1] / **atunci** *străduiți-vă.*[2] / (= **Dacă vreți rezultate bune,**[1] / **atunci** *străduiți-vă.*[2] /)

4.2.6.6. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de condiție se construiește cu următoarele moduri personale: *cu indicativul* — cele introduse prin *dacă* și *de* (în majoritatea cazurilor); *cu conjunctivul* (cu valoare de condițional-optativ) — cele introduse prin *să*: *cu condițional-*

optativul — cele introduse prin *când* și unele introduse prin *de*; *cu prezumtivul* (cu excepția imperativului) — vezi, în acest sens, și exemplele de până aici — **Dacă a fost într-adevăr acolo,**[1] / *a auzit.*[2] / ; **De stai pe loc,**[1] / *îți fuge norocul.*[2] / ; **Să pot zbura,**[1] / *m-aș înălța deasupra norilor.*[2] / ; **Când ai vedea pepinierele,**[1] / *te-ai minuna de frumusețea lor.*[2] / ; . . . *și or fi trăind și acum,*[1] / **de n-or fi murit.**[2] / — D. Stăncescu etc.

Urmărind toate exemplele date la subordonata circumstanțială de condiție, vom observa că, *de obicei, se folosește același mod în ambele propoziții* — regentă și subordonată. Singura *excepție* o reprezintă subordonatele circumstanțiale de condiție construite cu conjunctivul, care au în regente verbe la condițional-optativ și ale căror verbe-predicat la conjunctiv au valoare modală tot de condițional-optativ (vezi aceste exemple). Toate acestea demonstrează *strânsa legătură* ce există între subordonata circumstanțială de condiție și regenta ei.

4.2.6.7. **Topica.** Subordonata circumstanțială de condiție stă *atât înaintea, cât și în urma propoziției regente* (vezi, în acest sens, toate exemplele de până aici). Stau *numai înaintea regentei* subordonatele circumstanțiale de condiție introduse prin conjuncția subordonatoare *când* („dacă") și cele juxtapuse (vezi exemplele de mai sus).

4.2.6.8. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de condiție *se desparte prin virgulă* de propoziția ei regentă, indiferent de topică (vezi toate exemplele de până aici). Există însă și situații când nu se desparte prin virgulă de regentă (vezi exemplele).

4.2.6.9. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de condiție se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de condiție*: **Dacă aș fi fost eu,**[1] / *aș fi procedat altfel.*[2] / > **În locul lui,** *aș fi procedat altfel.*; **În caz că plouă,**[1] / *adăpostiți-vă undeva.*[2] / > **În caz de ploaie,** *adăpostiți-vă undeva.*; **Să nu fie el,**[1] / *n-ar putea trăi.*[2] / > > **Fără el,** *n-ar putea trăi.* etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.7. Circumstanțiala de concesie (concesiva) : CSV.

4.2.7.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de complement circumstanțial de concesie pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă) sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă : **Deși mă obligi,**[1] / *totuși nu-ți spun.*[2] / (pe lângă verbul *nu spun*) ; *L-a dus cu vorba,*[1] / **chiar dacă se laudă acum.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a dus cu vorba*) ; *Na-ți nimicurile,*[1] / **deși unele dintre ele mă interesau.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *na*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de concesie arată *împrejurarea reală sau ipotetică* ce ar fi de așteptat să împiedice realizarea acțiunii unui verb (unei locuțiuni verbale)-predicat sau manifestarea conținutului unei interjecții predicative din propoziția regentă.

Subordonata circumstanțială de concesie îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de concesie), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura unor elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de concesie și complementul circumstanțial de concesie este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de concesie) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate și corelative, a aceleiași topici și punctuații.

Subordonata circumstanțială de concesie este însă mult mai bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, decât complementul circumstanțial de concesie în planul propoziției. De asemenea, ea are alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de concesie în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind numai grupul *cu toate* (prepoziție + pronume nehotărât), folosit în propoziție ca locuțiune prepozițională cu Ac., ce leagă complementul circum-

Scanned with OKEN Scanner

stanțial de concesie de elementul său regent, iar în frază, combinat cu conjuncția subordonatoare *că*, într-o locuțiune conjuncțională subordonatoare — *cu toate că* — ce introduce subordonata circumstanțială de concesie; prepoziția cu Ac. *fără* — folosită în propoziție pentru legarea complementului circumstanțial de concesie de elementul său regent, iar în frază, combinată cu conjuncția subordonatoare *să*, într-o locuțiune conjuncțională subordonatoare — *fără să* — ce introduce subordonata circumstanțială concesivă; adverbul de mod de precizie *chiar* — folosit în propoziție ca element întăritor al gerunziului-complement circumstanțial de concesie, iar în frază, combinat cu conjuncțiile subordonatoare *dacă, de, să*, în structurile locuțiunilor conjuncționale subordonatoare *chiar dacă, chiar de, chiar să* ce introduc subordonatele circumstanțiale de concesie.

4.2.7.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de concesie se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de concesie, adresate verbelor, locuțiunilor verbale sau interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă: *în ciuda cărui fapt?, în pofida cărui fapt?*: *Le-a oprit pe toate,*[1] / **deși nu avea nevoie de atâtea.**[2] / *(în ciuda cărui fapt le-a oprit?)*; *Își ia inima-n dinți,*[1] / **cu toate că-i este cam teamă.**[2] / *(în pofida cărui fapt își ia inima-n dinți?)* etc. Prezența în structura întrebărilor a substantivelor *ciuda* și *pofida* este, alături de conținut, de conjuncția introductivă specifică *deși* și de locuțiunile conjuncționale introductive specifice, un indiciu al valorii completive circumstanțiale concesive a subordonatei.

4.2.7.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de concesie are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire:

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză): **De-ar spune orice,**[1] / *tot nu-l cred.*[2] / ; *Se bucură,*[1] / **cu toate că n-ar trebui.**[2] / ; **Măcar că am întâmpinat greutăți**[1], / *pachetul a fost expediat.*[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză): **Deși nu voia deloc,**[1] / *în cele din urmă a dat-o publicității.*[2] / ; **Măcar că trecuseră de atunci ani buni,**[1] / *și-a adus totuși aminte de mine.*[2] / ; **Chit că nimeni nu se oferea,**[1] / *până la urmă au fost luate în primire.*[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

— *o interjecție* (predicativă) : *Hai și tu,*[1] / **deși suntem cam mulți.**[2] / ; *Și deodată bâldâbâc ! toți în apă,*[1] / **cu toate că arbitrul nu dăduse semnalul.**[2] / etc.

4.2.7.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de concesie poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (specifice și nespecifice) : *deși*, (pop.) *că* („deși", „chiar dacă"), (pop.) *de* („deși", „chiar dacă"), (pop. și lit.) *dacă* („deși", „cu toate că"), *să* („deși", „chiar dacă"), *când* („deși"), (reg.) *măcar* („deși") : **Deși** *nimeni nu-l împiedică,*[1] / *ceva îl reține.*[2] / ; *Câinele*[1] / **că-***i câine,*[2] / *și tot ar înțelege.*[1] / ; **De** *te-ndeamnă,*[1] / **de** *te cheamă,*[2] / *Tu rămâi la toate rece.*[3] / — Mihai Eminescu ; *Mama,*[1] / **dacă-***i mamă,*[2] / *și tot își ceartă copilul.*[1] / ; **Să-***mi dai stelele,*[1] / *totuși nu te cred.*[2] / ; *Îl ajută ca pe-un frate*[1] / **când** *el habar n-are.*[2] / ; *Vestitul Crai,*[1] / **măcar** *e crai,*[2] / *Nu-i vrednic preț de trei surcele.*[1] / — George Coșbuc etc.

Uneori, în subordonata circumstanțială concesivă, introdusă prin conjuncția subordonatoare *să* („deși", „chiar dacă") poate apărea, ca element întăritor al ideii de concesie, un pronume nehotărât, un adjectiv pronominal nehotărât sau un adverb nehotărât : **Să** *vină oricâți,*[1] / *tot nu fac nimic.*[2] / ; **Să-***i ofere oricâte daruri,*[1] / *nu le primește.*[2] / ; **Să-***l duci oriunde,*[1] / *nu se simte ca aici.*[2] / etc.

Subordonata circumstanțială de concesie, introdusă prin conjuncția subordonatoare *deși*, este uneori *eliptică de predicatul verbal sau de verbul copulativ din structura predicatului nominal.* În acest caz, conjuncția subordonatoare însoțește substantivul, adjectivul sau adverbul, dând *impresia falsă* că ar fi vorba de niște părți de propoziție, nu de propoziții. Prezența unei asemenea conjuncții este cel mai sigur indiciu că aceste construcții nu sunt părți de propoziție (complemente circumstanțiale de concesie sau atribute circumstanțiale cu nuanță concesivă), cum ar părea, ci propoziții *subordonate concesive eliptice* : **Deși** (este) *inginer,*[1] / *are încă multe de învățat.*[2] / ; **Deși** (este) *tânăr,*[1] / *dovedește o pricepere deosebită.*[2] / ; **Deși** (a făcut-o) *fără intenție rea,*[1] / *intervenția lui i-a supărat.*[2] / etc.

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (specifice și nespecifice) : *cu toate că, măcar că, măcar de, măcar*

Scanned with OKEN Scanner

să, (pop.) *chit că, fără (ca) să, chiar fără (ca) să, chiar dacă, chiar de, chiar să (să ... chiar), și dacă, și de, și ... să (să ... și), nici dacă, nici de, nici să, și fără (ca) să, de unde* („deși", „cu toate că"), (reg.) *batâr că*, (reg.) *batâr să*: **Cu toate că** *nu e adâncă,*[1] */ e totuși periculoasă.*[2] */* ; *Am pornit-o agale,*[1] */* **măcar că** *mai erau câteva minute până la tren.*[2] */* ; *Nu-mi uit îndatoririle,*[1] */* **măcar de** *s-ar întâmpla orice.*[2] */* ; *Nu-l iartă,*[1] */* **măcar să** *se roage de ele în genunchi.*[2] */* ; *Nu este supărat,*[1] */* **chit că** *a așteptat atâta.*[2] */* ; **Fără** *(ca)* **să** *fi fost vreodată pe-acolo,*[1] */ s-a orientat bine.*[2] */* ; *I-a ghicit gândurile,*[1] */* **chiar fără ca să-i** *fi spus cineva.*[2] */* ; *Lucrează totuși,*[1] */* **chiar dacă** *nu mai e tânăr.*[2] */* ; *Nu-i este teamă,*[1] */* **chiar de-***ar fi o mie.*[2] */* ; *Nu ți-o dă,*[1] */* **chiar să-***l rogi.*[2] */* ; **Să-***i fi dat* **chiar** *o sută,*[1] */ tot n-ar fi fost mulțumit.*[1] */* ; *Nu te poți apropia,*[1] */* **și dacă** *este legat.*[2] */* ; *Tot nu rezistă,*[1] */* **și de** *l-ai repara.*[2] */* ; **Și să** *le frigă,*[1] */ tot nu mai sunt bune.*[2] */* ; **Să și** *vrea el,*[1] */ nu mai vreau eu.*[2] */* ; *Nu fac asta*[1] */* **nici dacă-***mi dai un milion.*[2] */* ; *Nu stă așa*[1] */* **nici de** *l-ai pi.a cu ceară.*[2] */* ; *Nu se mai duce acolo*[1] */* **nici să-***l tai.*[2] */* ; *Timpul tot trece*[1] */* **și fără (ca) să** *nu vrem noi.*[2] */* ; **De unde** *te așteptai la mulțumiri,*[1] */ tot vorbe goale auzi.*[2] */* ; **Batâr că** *e bătrân,*[1] */ tot mai face câte ceva.*[2] */* ; *Tot o să-l facă,*[1] */* **batâr să** *fie nevoie de cinci zile.*[2] */* etc.

Nu trebuie să considerăm locuțiuni conjuncționale subordonatoare grupurile libere de cuvinte *în ciuda faptului că* și *în pofida faptului că*. Ele nu sunt sudate: substantivul *faptului*, precedat de locuțiunile prepoziționale *în ciuda* și *în pofida*, reprezintă de fapt niște complemente circumstanțiale concesive, după care urmează *niște subordonate atributive*, introduse prin conjuncția subordonatoare *că*: *Am mers mai departe,* **în ciuda faptului**[1] */* **că** *ploua cu găleata.*[2] */* ; **În pofida faptului**[1] */* **că** *nu mai avea bani,*[3] */ s-a descurcat totuși.*[1] */* etc.

c) *prin pronume și adjective pronominale nehotărâte* cu funcție de relație: *oricine, oricare, orice, oricât, oricâtă, oricâți, oricâte* — **Oricine-***ar veni,*[1] */ tot nu rezolvă nimic.*[2] */* ; **Oricare-***ar fi rezultatul,*[1] */ tot nu se califică.*[2] */* ; **Orice-***aș spune eu,*[1] */ tot ca el face.*[2] */* ; *Nu se leagă,*[1] */* **oricât** *griș ai pune.*[2] */* ; *Tot o ajunge,*[1] */* **oricâtă** *viteză ar dezvolta.*[2] */* ; **Oricâți** *ar încerca,*[1] */ nu-l pot repara.*[2] */* ; *Nu-l pot opri,*[1] */* **oricâte** *încercări ar face.*[2] */* etc.

Scanned with OKEN Scanner

d) *prin adverbe nehotărâte* cu funcție de relație : *oriunde (orișiunde), orideunde, oriîncotro, oridincotro, oricând (orișicând), oridecând, oricum (orișicum), oricât (orișicât)* ; *unde* („oriunde"), *încotro* („oriîncotro"), *când* („oricând"), *cum* („oricum"), *cât* („oricât") : **Oriunde (orișiunde)** *ar lucra,*[1] */ tot își face datoria.*[2] */* ; **Orideunde** *le-ai aduce,*[1] */ tot nu sunt ca astea.*[2] */* ; *Tot îl găsesc,*[1] */* **oriîncotro** *ar lua-o.*[2] */* ; **Oridincotro** *ar veni,*[1] */ tot îl zăresc.*[2] */* ; **Oricând (orișicând)** *ar pleca,*[1] */ tot nu-l mai prinde.*[2] */* ; **Oridecând** *ar sta acolo,*[1] */ tot n-ar cunoaște secretul.*[2] */* ; **Oricum (orișicum)** *ai proceda,*[1] */ tot acolo ajungi.*[2] */* ; **Oricât (orișicât)** *ai căuta,*[1] */ nu-l găsești.*[2] */* ; **Unde** *s-ar duce,*[1] */ tot așa se poartă.*[2] */* ; **Încotro** *s-ar îndrepta,*[1] */ tot nu scapă.*[2] ; **Când** *ar ajunge,*[1] */ tot ar fi bine.*[2] */* ; **Cum** *ar fi,*[1] */ tot copilul tău este.*[2] */* ; **Cât** *de bine ar lucra,* [1] */ tot mai are și lipsuri.*[2] */* etc.

Raportul de subordonare concesivă poate fi exprimat uneori în limba română și prin *juxtapunerea propozițiilor subordonate concesive.* Valoarea acestui raport este sugerată prin intonație, pauză și punctuație, prin modul imperativ, prin modul condițional-optativ sau prin conjunctivul fără *să* (cu valoare modală de condițional-optativ)al verbului-predicat din subordonată, fiind întărită cu ajutorul adverbelor corelative *tot* și *totuși* din regentă : **Bate-mă,**[1] */* **eu tot** *nu spun.*[2] */* ; **L-aș fi putut opri,**[1] */* **totuși** *i-am dat drumul.*[2] */* ; **Aibă el orice,**[1] */* **tot** *nu e mulțumit.*[2] */* ; **Fie sfoara oricât de mare,**[1] */* **tot** *se scurtează.*[2] */* etc.

4.2.7.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de concesie are ca elemente corelative în propoziția regentă, adverbele de mod (cu sens concesiv) *tot* și *totuși* și locuțiunile adverbiale de mod (cu sens concesiv) *cu toate acestea, cu toate astea* : **Deși vorbește încet,**[1] */* **tot** *îl aud.*[2] */* ; **Cu toate că timpul e răcoros,**[1] */* **totuși** *plimbarea în aer liber e o plăcere.*[2] */* ; **Deși venise special pentru copil,**[1] **cu toate acestea** *nu l-a primit.*[2] */* etc.

Uneori, se folosesc și corelative rezultate din îmbinarea conjuncției coordonatoare *și* cu adverbele *tot* și *totuși* sau cu adverbul de mod *încă* (atunci când subordonatele concesive sunt introduse prin conjuncțiile subordonatoare *dacă, de* sau *să*) : *Lemnul,*[1] */* **că-i lemn,**[2] */* **și tot (și totuși)** *putrezește.*[1] */* ; **Dac-ar fi zece mii,** [1] */* **și încă (și tot, și totuși)** *ar fi prea puțin.*[2] */* etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.7.6. **Clasificare.** Subordonatele circumstanțiale de concesie se clasifică după natura raportului de concesie pe care-l exprimă în relație cu verbele-predicate, cu locuțiunile verbale-predicate sau cu interjecțiile-predicate din propozițiile regente, în *două grupe* distincte : circumstanțiale *concesive reale* și circumstanțiale *concesive ipotetice* (cu nuanță condițională). Fiecare dintre aceste două grupe se caracterizează prin trăsături semantice și gramaticale proprii. Astfel :

a) *Circumstanțele concesive reale* arată că *piedicile* ce se opun îndeplinirii acțiunilor exprimate de verbele și locuțiunile verbale sau conținutului interjecțiilor predicative din regente *sunt piedici reale*, acțiunile din regentele acestor subordonate îndeplinindu-se oricum. Asemenea subordonate constituie *reversul subordonatelor circumstanțiale cauzale* și au ca elemente introductive conjuncțiile subordonatoare *deși, că, măcar, când* și *cât*, locuțiunile conjuncționale subordonatoare *cu toate că, măcar că, chit că*, (reg.) *batâr că* (vezi, în acest sens, toate exemplele date la pct. 4.2.7.4. „Elemente introductive").

b) *Circumstanțialele concesive ipotetice* (cu nuanță condițională) arată că *piedicile* ce se opun îndeplinirii acțiunilor exprimate de verbele, locuțiunile verbale sau de conținutul interjecțiilor predicative din regente *au un caracter ipotetic* (prezumtiv, presupus, imaginar, fictiv, nesigur, îndoielnic), acțiunile din regentele acestor subordonate îndeplinindu-se totuși. Asemenea subordonate constituie *reversul subordonatelor circumstanțiale condiționale* și au ca elemente introductive conjuncțiile subordonatoare *dacă, de, să* și locuțiunile conjuncționale subordonatoare *chiar dacă, chiar de, chiar să (să . . .chiar), măcar dacă, măcar de, măcar să, și dacă, și de, și să (să . . . și), nici dacă, nici de, nici să, și fără (ca) să, chiar fără (ca) să*, (reg.) *batâr să* (vezi, în acest sens, toate exemplele de la pct. 4.2.7.4. „Elemente introductive").

Subordonatele circumstanțiale de concesie, introduse prin pronume, adjective pronominale și adverbe nehotărâte cu funcție de relație pot fi : *reale* (rar), când verbele (locuțiunile verbale)-predicate sunt la modul indicativ, sau *ipotetice* (cu nuanță condițională) — de cele mai multe ori, când verbele (locuțiunile verbale)-predicate sunt la modul condițional-optativ și când în subordonate apar

pronume, adjective pronominale și adverbe nehotărâte cu funcție de relație (vezi, în acest sens, exemplele de la pct. 4.2.7.4. „Elemente introductive").

4.2.7.7. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de concesie se construiește *cu toate modurile personale (predicative)* :

— *cu indicativul*, când e introdusă prin conjuncțiile *că, dacă, de, deși, când, măcar* (vezi în acest sens, toate exemplele de la pct. 4.2.7.4. „Elemente introductive"); prin locuțiunile conjuncționale *cu toate că, măcar că,* (pop.) *chit că, chiar dacă, și dacă, nici dacă, de unde,* (reg.) *batâr că* (vezi, în acest sens, același punct menționat mai înainte);

— *cu conjunctivul*, când este introdusă prin conjuncția *să* și prin locuțiunile conjuncționale *măcar să, fără (ca) să, chiar fără (ca) să, chiar să (să... chiar), și să (să... și), nici să, și fără (ca) să,* (reg.) *batâr să*; de asemenea, cu conjunctivul fără conjuncția *să*, când este juxtapusă (vezi, în acest sens, toate exemplele de la punctul menționat mai înainte);

— *cu condiționalul-optativ*, de obicei când este introdusă prin locuțiunile cinjuncționale *măcar de, chiar de, și de, nici de* și prin pronumele, adjectivele pronominale și adverbele nehotărâte cu funcție de relație (vezi, în acest sens, același punct menționat mai înainte). Se mai poate construi cu acest mod și când este introdusă prin conjuncția *deși* sau prin locuțiunile conjuncționale *cu toate că, măcar că, chit că, chiar dacă, și dacă, nici dacă,* (reg.) *batâr că*: **Deși i-ar fi mai ușor,**[1] / *totuși i-ar simți lipsa.*[2] / ; *Nu pot merge la plimbare acum,*[1] / **cu toate că m-ar deconecta.**[2] / ; **Măcar că ar fi mai convenabil,**[1] / *n-ar putea cumpăra din lipsă de bani.*[2] / ; *Ar fi un program bun,*[1] / **chit că s-ar scula mai de dimineață.**[2] / ; *Nu-l poate primi,*[1] / **chiar dacă ar dori acest lucru.**[2] / ; **Și dacă ar striga,**[1] / *tot nu ar fi auzit de aici.*[2] / ; **Nici dacă i-ai da o sută,**[1] / *ție nu ți-ar vinde.*[2] / ; *Tot ar mai face câte ceva,*[1] / **batâr că ar avea o vârstă înaintată.**[2] / etc.

— *cu imperativul* (în mai mică măsură), când este juxtapusă (vezi în acest sens, exemplele de la punctul menționat mai înainte);

— *cu prezumtivul* (rar): **Deși o fi având bani,**[1] / *nu prea-l văd cumpărând.*[2] / ; **Chiar dacă lucrurile or fi fost clare,**[1] / *tot nu văd rezolvarea.*[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.7.8. **Topica.** Subordonata circumstanțială de concesie stă *atât înaintea, cât și în urma propoziției regente* (vezi, în acest sens, exemplele date până aici).

Stă *numai înaintea regentei*, subordonata circumstanțială de concesie introdusă prin adverbul nehotărât cu funcție de relație *cum* („oricum") sau prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *de unde* („deși", „cu toate că") — vezi, în acest sens, exemplele de la pct. 4.2.7.4. „Elemente introductive".

Stă *numai după regentă* subordonata circumstanțială de concesie introdusă prin conjuncția subordonatoare *când* („deși", „cu toate că") — vezi în acest sens, exemplul dat la pct. 4.2.7.4. „Elemente introductive".

4.2.7.9. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de concesie *se desparte prin virgulă de propoziția sa regentă*, indiferent de topica ei (vezi toate exemplele de până aici).

4.2.7.10. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de concesie se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de concesie*: **Deși era o ceață deasă,**[1] / *mergeau înainte.*[2] / > **În ciuda unei ceți dese,** *mergeau înainte.*; **Dacă i-ai fi dat timbrele,**[1] / *și tot ar mai fi cerut ceva.*[2] / > **Dându-i timbrele,** *și tot ar mai fi cerut ceva.*; **Cu toate că l-a supărat,**[1] / *Ion a uitat întâmplarea.*[2] > **Cu toată supărarea,** *Ion a uitat întâmplarea*; **Chiar dacă ai fi fugit,**[1] / *tot nu l-ai fi prins.*[2] / > **Chiar fugind,** *tot nu l-ai fi prins.* etc.

4.2.8. Circumstanțiala de consecință sau de rezultat (rezultativa sau consecutiva*): CNT.

4.2.8.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de consecință* pe lângă un verb (tranzitiv

---

* Menționăm, ca și la complementul circumstanțial de consecință, că denumirea de „consecutivă" e nepotrivită, sensul termenului trimițând la o altă idee decât aceea de „consecință". Ca atare, mult mai potrivit ar fi termenul de „rezultativă", „rezultatul" fiind sinonim cu „consecința".

Scanned with OKEN Scanner

sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă), un adjectiv, o locuțiune adjectivală, un adverb, o locuțiune adverbială sau o interjecție predicativă din propoziția regentă: *Mânca*[1] / **de-i trosneau fălcile.**[2] / (pe lângă verbul *mânca*); *Le-a făcut pe toate grămadă,*[1] / **încât păreau de nerecunoscut.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a făcut grămadă*); *E un loc atât de frumos,*[1] / **încât revii după câtva timp.**[2] / (pe lângă adjectivul *frumos*); *Ei sunt oameni de cuvânt*[1] / **că te impresionează.**[2] / (pe lângă locuțiunea adjectivală *de cuvânt*); *L-a ridicat atât de ușor,*[1] / **încât ne-am mirat cu toții.**[2] / (pe lângă adverbul de mod *ușor*); *Procedează în așa fel,*[1] / **încât nu-i poți reproșa nimic.**[2] / (pe lângă locuțiunea adverbială de mod *în așa fel*); *De pe creangă buf! în apă,*[1] / **încât îl socoteam pierdut.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *buf!*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de consecință arată *consecința, rezultatul* acțiunii unui verb (unei locuțiuni verbale)-predicat, al manifestării calității unui adjectiv (locuțiuni adjectivale), caracteristicii unui adverb (locuțiuni adverbiale) sau conținutului unei interjecții predicative din propoziția regentă.

Subordonata circumstanțială de consecință îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de consecință) la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura unor elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de consecință și complementul circumstanțial de consecință este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de consecință, de rezultat) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații.

Subordonata circumstanțială de consecință este însă mai bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, decât complementul circumstanțial de consecință în planul propoziției. De asemenea, ea are alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de consecință în propoziție; în plus, dispune de elemente corelative.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.8.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de consecință se află (răspunde) cu (la) aceeași întrebare cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de consecință, adresată verbelor, locuțiunilor verbale, adjectivelor, locuțiunilor adjectivale, adverbelor, locuțiunilor adverbiale sau interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă: *care este consecința* (urmarea, rezultatul) *faptului că? — Strigă așa de tare,*[1] / **de-mi sparg urechile.**[2] / (*care este consecința faptului că* strigă tare?); *Și-a pus astfel gura la cale,*[1] / **încât îi ține pe toată ziua.**[2] / (idem) etc. Prezența substantivului *consecință* în structura întrebării este, alături de conținut, de conjuncția introductivă specifică *încât* și de locuțiunile conjuncționale introductive specifice, un indiciu al valorii completive circumstanțiale de consecință a subordonatei.

4.2.8.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de consecință are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire:

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză): *A lovit-o*[1] / **de i-au mers petecele.**[2] / ; *Se duce așa de repede,*[1] / **că nu i se vede urma.**[2] / ; *Au fost strivite de teasc,*[1] / **încât nu mai seamănă a boabe.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză): *I-a băgat prea mult în seamă,*[1] / **încât acum și-au luat nasul la purtare.**[2] / ; *Mi-am făcut datoria,*[1] / **așa încât nu mai am nici o obligație.**[2] / ; *Toate lemnele au fost făcute bucăți,*[1] / **încât nu mai găsesc unul întreg.**[2] / etc.

— *un adjectiv* (sau o locuțiune adjectivală): *Este o vietate atât de ageră,*[1] / **că te simte de la distanță.**[2] / ; *Este un om atât de cu cap,*[1] / **încât nu-i poți reproșa nimic.**[2] / etc.

— *un adverb* (sau o locuțiune adverbială) de mod; *Calcă așa de greu,*[1] / **încât nu mai ajunge nici mâine.**[2] / ; *S-a-nnodat într-o asemenea măsură,*[1] / **că nu-l mai poți descurca.**[2] / etc.

— *o interjecție* (predicativă): *Și vâști! pe lângă el,*[1] / **că nu l-a mai putut ochi.**[2] / ; *Și el tranc! capacul peste ladă,*[1] / **de l-a acoperit de tot.**[2] / etc.

4.2.8.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de consecință poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace:

Scanned with OKEN Scanner

a) *prin conjuncții subordonatoare* (specifice și nespecifice) : *încât, că* („încât"), *de* („încât"), (reg.) *cât* („încât"), (reg.) *decât* („încât"), *ca să* („încât"), *încât să*, (pop.) *de să* („încât să"), (pop.) *să* („încât"), (reg. mold.) *decât să* („încât să"), (reg. mold.) *cât să* („încât să") — *Atâta s-a străduit,*[1] / **încât** *a obosit peste măsură.*[2] / ; *Sunt atâția nori,*[1] / **că** *nu mai vezi cerul.*[2] / ; *Minte*[1] / **de**-*ngheață apele.*[2] / ; *Este așa de frumos,*[1] / **cât** *îți e mai mare dragul.*[2] / ; *Își dă atâta importanță,*[1] / **decât** *îți vine greață.*[2] / ; *Marfa e prea bună*[1] / **ca să** *fie lăsată la întâmplare.*[2] / ; *A procedat în așa fel,*[1] / **încât să** *nu deranjeze pe nimeni.*[2] / ; *Și-așa îi bocea,*[1] / **de să**-*i plângi de milă.*[2] / ; *Erau atât de înalți,*[1] / **să**-*i crezi cu vârful în nori.*[2] / ; *Și-așa-i bătea,*[1] / **decât să** *plesnească inima-n ei.*[2] / ; *Îl strângea atâta cu ușa,*[1] / **cât să** *leșine omul de durere.*[2] / etc.

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (specifice și nespecifice) : *așa că* („încât"), *astfel că* („încât"), *așa încât, astfel încât, pentru ca să* („încât") — *Până acolo sunt destui kilometri,*[1] / **așa că** *e necesară mașina.*[2] / ; *A adus atâtea baterii,*[1] / **astfel că** *nu mai e nevoie de altele.*[2] / ; *Îi face destule necazuri,*[1] / **așa încât** *se dispensează de serviciile lui.*[2] / ; *L-au așezat pe o prăjină,*[1] / **astfel încât** *n-au mai ajuns caprele la el.*[2] / ; *Este prea sigur de reușită,*[1] / **pentru ca să** *nu se laude.*[2] / etc.

În limba română există și *subordonate circumstanțiale rezultative juxtapuse* (fără elemente introductive și cu topica inversată) : **Nu avea concurent în clasă,**[1] / *atât învăța de bine.*[2] / etc.

4.2.8.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de consecință are ca elemente corelative, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *adverbe* (de mod) : *așa, astfel, atât(a), prea, destul* — **Așa** *mi-am aranjat cărțile,*[1] / **că acum le pot găsi ușor.**[2] / ; **Astfel** *și-au pus lucrurile la punct,*[1] / **încât peste tot domnește ordinea.**[2] / ; **Atât(a)** *a căutat prin casă,*[1] / **încât a obosit.**[2] / ; **Prea** *se lăuda în ultimul timp,*[1] / **încât să nu-i dea unul peste nas.**[2] / ; **Destul** *a muncit*[1] / **ca să n-aibă acum?**[2] / etc.

— *locuțiuni adverbiale* (de mod) : *în așa fel, în așa chip, într-un asemenea mod, într-un asemenea chip, într-o asemenea măsură*, (pop.) *până pe-acolo* („atâta"), *până într-atâta* — *Le-a explicat* **în așa fel,**[1] / **încât au înțeles.**[2] / ;

Scanned with OKEN Scanner

În așa chip *și-a imaginat totul*,[1] / **că a constituit o surpriză pentru toți.**[2] / ; *Vezi lucrurile* **într-un asemenea mod**,[1] / **că pur și simplu mă sperii.**[2] / ; *S-a antrenat* **într-o asemenea măsură**,[1] / **că poate participa la concurs.**[2] / ; *Nu este el așa de nepriceput* **până pe-acolo**,[1] / **să nu-și dea seama de urmări.**[2] / ; *L-a necăjit* **până într-atâta**,[1] / **încât a văzut negru dinaintea ochilor.**[2] / etc.

— *pronume și adjective pronominale* (nehotărâte) : *atât, atâta, atâția, atâtea, destul, destulă, destui, destule* — **Atât** *zel a depus*,[1] / **că ne-a impresionat.**[2] / ; **Atâta** *lume venise*,[1] / **încât nu mai avea loc.**[2] / ; **Atâția** *s-au prezentat la exerciții*,[1] / **încât nu mai încăpeau în sală.**[2] / ; **Destul** *necaz am avut cu tine*,[1] / **ca să-ți mai trec cu vederea și pe-asta.**[2] / ; **Destui** *își încearcă norocul*,[1] / **ca să nu ți-l încerci și tu.**[2] / etc.

Elementele corelative ale subordonatei circumstanțiale de consecință pot apărea *fie la începutul propoziției regente, fie la sfârșitul acestei propoziții*, imediat înaintea elementelor introductive , cu excepția adverbului *prea* și a adjectivelor pronominale nehotărâte (vezi, în acest sens, și exemplele date până aici) : **Atâta** *a căutat prin casă*,[1] / **încât a obosit.**[2] / sau *A căutat prin casă* **atâta**,[1] / **încât a obosit.**[2] / ; **În așa fel** *le-a explicat*,[1] / **încât au înțeles.**[2] / sau *Le-a explicat* **în așa fel**,[1] / **încât au înțeles.**[2] / etc.

Corelativele adverbiale *așa* și *astfel* pot sta la distanță de conjuncțiile subordonatoare *că* și *încât* (la începutul propoziției regente) sau imediat înaintea acestor conjuncții : **Așa (astfel)** *m-a supărat*,[1] / **că (încât) n-am mai vorbit cu el.**[2] / sau *M-a supărat* **așa (astfel)**,[1] / **că (încât) n-am mai vorbit cu el.**[2] / Pornind de la poziția a doua, aceste adverbe corelative au început „să se sudeze" cu conjuncțiile subordonatoare, pe măsură ce pauza dintre ele — marcată prin virgulă — a fost anulată, printr-o gramaticalizare în timp, mutându-se între predicat și aceste grupuri sudate. S-a ajuns astfel la locuțiunile conjuncționale subordonatoare *așa că, așa încât, astfel că, astfel încât*, care introduc subordonate circumstanțiale de consecință : *M-a supărat mai tot timpul*,[1] / **așa că (astfel că) n-am mai vorbit cu el.**[2] / ; *M-a supărat mai tot timpul*,[1] / **așa încât (astfel încât) n-am mai vorbit cu el.**[2] /

Subordonata circumstanțială de consecință, *cu aspect negativ*, introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *încât să*

Scanned with OKEN Scanner

și *ca să* sau prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *pentru ca să* și cu corelativul adverbial *prea* în propoziția regentă, *este echivalentă ca sens cu subordonata circumstanțială de consecință, cu aspect pozitiv*, introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *încât* și *că* și cu corelativul adverbial *atât(a)* : **Prea** *a muncit*[1] / **încât să (ca să, pentru ca să) nu se aleagă cu nimic.**[2] / = *A muncit* **atât(a),**[2] / **încât(că) s-a ales cu ceva.**[2] / Subordonata circumstanțială de consecință de tipul *prea-încât să (ca să, pentru ca să)*, cu aspect pozitiv, este însă echivalentă ca sens cu subordonata circumstanțială de consecință de tipul **atât(a) — încât(că)**, cu aspect negativ : **Prea** *a tras chiulul*[1] / **încât să(ca să, pentru ca să) merite o premiere.**[2] / = **Atât(a)** *a tras chiulul*[1], **/încât (că) n-a meritat o premiere.**[2] / Indiferent de aspect (pozitiv sau negativ), subordonata circumstanțială de consecință de tipul *prea-încât să (ca să, pentru ca să)* exprimă *o consecință realizabilă*, în timp ce subordonata circumstanțială de consecință de tipul **atât(a)-încât (că)**, cu care este echivalentă, exprimă *o consecință reală.*

Uneori, chiar subordonata circumstanțială *de timp*, introdusă prin conjuncția subordonatoare *până* („până ce") poate deveni subordonată circumstanțială *de consecință*. Datorită faptului că ea exprimă, pe lângă *limita extensiunii în timp* a acțiunii, care e predominantă, *și măsura* în care se dezvoltă această acțiune, văzută ca o ușoară consecință, se poate converti, prin prezența în regentă a adverbului corelativ **atât** și prin încorporarea conjuncției *până* cu un sens consecutiv („încât"), în subordonată circumstanțială de consecință (rezultativă). Să se compare, în acest sens, exemplul *L-a întins*[1] / **până** („până ce") *l-a rupt.*[2] / — unde subordonata este temporală, cu exemplul *Atâta l-a întins,*[1] / **până** („încât") **l-a rupt.**[2] / — unde subordonata a devenit de consecință (rezultativă).

4.2.8.6. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de consecință introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *încât, că, de, cât, decât* și prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *așa că, astfel că, așa încât, astfel încât* se construiește *cu modurile indicativ* (mai ales), *condițional-optativ* și *prezumtiv* — mai rar (vezi, în acest sens, și exemplele de până aici) : *Cânta atât de bine,*[1] / **încât l-aș fi premiat.**[2] / ; *A plecat destul de devreme,*[1] / **încât o fi ajuns până acum.**[2]/etc.

Subordonata circumstanțială de consecință, introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *să, ca să, încât să, de să, decât să, cât să* și prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *pentru ca să* se construiește *cu modul conjunctiv* (vezi, în acest sens, exemplele de până aici).

4.2.8.7. **Topica.** Subordonata circumstanțială de consecință stă *numai după propoziția regentă* (vezi, în acest sens, toate exemplele date până aici). Excepție face doar subordonata juxtapusă (vezi mai înainte).

4.2.8.8. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de consecință *se desparte prin virgulă* de propoziția ei regentă (vezi, în acest sens, exemplele de până aici). Când această subordonată este introdusă prin conjuncția subordonatoare *de* și urmează după propoziții regente simple, reprezentate prin predicate, ea nu se desparte prin virgulă de acestea : *Muncește*[1] / **de nu mai poate.**[2] / ; *Bea*[1] / **de stinge.**[2] / ; *Mănâncă*[1] / **de crapă.**[2] / etc. Același lucru se întâmplă și cu subordonata circumstanțială de consecință care are ca element corelativ în regentă adverbul de mod *prea* (vezi și exemplele date mai înainte) : **Prea** *țipă*[1] / **ca să nu se scoale toată lumea.**[2] / ; **Prea** *minte*[1] / **pentru ca să nu i se înfunde.**[2] / etc.

4.2.8.9. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de consecință se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de consecință* : *Cântă*[1] / **de te minunezi.**[2] / > *Cântă* **de minune.** ; *Este așa de leneșă,*[1] / **încât s-a dus vestea.**[2] / > *Este leneșă* **de pomină.** ; *Este atât de frumoasă,*[1] / **că nu ți-o poți imagina.**[2] / > *Este frumoasă* **de neimaginat.** ; *Mănâncă*[1] / **de te sperii.**[2] / > *Mănâncă* **de speriat.** etc.

4.2.9. Circumstanțiala de instrument (instrumentala) : INSTR.

4.2.9.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de instrument* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzi-

Scanned with OKEN Scanner

tivă), un adjectiv (rar), sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă : *Am obținut costumele* [1] / **prin cine (prin cel ce) mi-a spus de existența lor.** [2] / (pe lângă verbul *am obținut*) ; *A făcut rost de cle*[1] / **prin mijlocirea cui nu se aștepta.** [2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a făcut rost*) ; *Întotdeauna l-am văzut săritor*[1] / **cu ce avea în casă.** [2] / (pe lângă adjectivul *săritor*) ; *Și deodată poc ! una băiatului* [1] / **cu ce (cu ceea ce) ținea în mână.** [2] / (pe lângă interjecția predicativă *poc !*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de instrument arată *mijlocul* (ființă sau lucru), *instrumentul* prin care se realizează acțiunea exprimată de un verb sau de o locuțiune verbală sau prin care se manifestă conținutul unui adjectiv sau al unei interjecții predicative în regentă.

Subordonata circumstanțială de instrument îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de instrument), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura unor elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de instrument și complementul circumstanțial de instrument este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de instrument) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative.

Subordonata circumstanțială de instrument este însă mai slab reprezentată cantitativ, în planul frazei, decât complementul circumstanțial de instrument în planul propoziției. De asemenea, ea are alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de instrument în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind prepozițiile *cu, din, după, fără, în, la, prin, datorită, grație, mulțumită* și locuțiunile prepoziționale *cu ajutorul, prin intermediul* și *prin mijlocirea* — folosite în propoziție pentru legarea complementelor circumstanțiale de instrument de elementele lor regente, iar în frază, ca elemente ce preced mijloacele de introducere ale subordonatelor circumstanțiale de instrument

Scanned with OKEN Scanner

(pronume și adjective pronominale relative pronume și adjective pronominale nehotărâte cu funcție de relație). Dintre toate aceste prepoziții, prepoziția *fără* ajută la crearea aspectului negativ al subordonatei circumstanțiale de instrument (vezi mai departe exemplul de la pct. 4.2.9.2. „Întrebări").

4.2.9.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de instrument se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de instrument, adresate verbelor, locuțiunilor verbale sau interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă: *L-a tăiat*[1] / **cu ce (cu ceea ce) a avut la îndemână.**[2] / (*cu ce* l-a tăiat?); *Trăiește*[1] / **din ce câștigă.**[2] / (*din ce* trăiește?); *L-a recunoscut*[1] / **după ce avea la șold.**[2] / (*după ce* l-a recunoscut?); *Nu facem nimic*[1] / **fără ce a promis el.**[2] / (*fără ce* nu facem nimic?); *Le-a înfășurat*[1] / **în ce avea la el.**[2] / (*în ce* le-a înfășurat?); *Cântă și el*[1] / **la ce se pricepe.**[2] / (*la ce* cântă?); *Le procură*[2] / **prin cine (prin cel ce) i-a mai procurat.**[2] / (*prin cine* le procură?); *Sunt obținute toate*[2] / **prin ce (prin ceea ce) se experimentează acum.**[2] / (*prin ce* sunt obținute?); *Le știe atât de bine*[1] / **datorită cui (celui ce) l-a învățat.**[2] / (*datorită cui* le știe?); *Sunt toate întregi*[1] / **grație cui (celui ce) le-a trimis.**[2] / (*grație cui* sunt întregi?); *S-a prezentat la timp*[1] / **mulțumită cui (celui ce) l-a anunțat.**[2] / (*mulțumită cui* s-a prezentat la timp?); *Se poate deplasa*[1] / **cu ajutorul cui (celui ce) îl însoțește.**[2] / (*cu ajutorul cui* se poate deplasa?); *A procurat-o*[1] / **prin intermediul cui (celui ce) anunțase licitația.**[2] / (*prin intermediul cui* a procurat-o?); *S-a împăcat cu ei*[1] / **prin mijlocirea cui (celui ce) provocase supărarea.**[2] / (*prin mijlocirea cui* s-a împăcat?) etc. Conținutul, alături de întrebări, constituie un indiciu al valorii completive circumstanțiale de instrument a subordonatei.

4.2.9.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de instrument are, ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire:

— *un verb* (tranzitiv sau intrazitiv, la orice diateză): *Scrie pe foi de caiet*[1] / **cu ce are.**[2] / ; *Se descurcă acum*[1] / **cu ce-a economisit.**[2] / ; *A fost împodobită*[1] / **cu ce niei nu gândești.**[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză) : *Le-a făcut chisăliță*[1] / **cu ce avea în mână.**[2] / ; *I-a făcut semn*[1] / **cu ce avea pe cap.**[2] / ; *Sunt ținuți la distanță*[1] / **cu ce au localnicii.**[2] / etc.

— *un adjectiv* de origine participială (rar) : *L-am bănuit înarmat*[1] / **cu ce ascunsese sub haină.**[2] / etc.

— *o interjecție* (predicativă) : *Și pleosc! una peste mâini*[1] / **cu ce (cu ceea ce) părea a fi un băț.**[2] / etc.

4.2.9.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de instrument poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin pronume și adjective pronominale relative* (precedate de prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale amintite mai sus) : *cine, ce, care, cât, câtă, câți, câte, cel ce, ceea ce* — *Îl procură*[1] / **prin cine (prin cel ce)** *l-a mai ajutat.*[2] / ; **Cu ce (cu ceea ce)** *ai strâns*[1] / *poți trăi un an.*[2] / ; *Închide și tu*[1] / **cu ce** *cheie se potrivește.*[2] / ; *Lovește mingea*[1] / **cu care** *paletă vrei.*[2] / ; *Te poți descurca*[1] / **cu câtă** *învățătură ai.*[2] / ; *Avem pâine*[1] / **grație cui (celui ce)** *muncește pământul.*[2] / ; *O să le repar*[1] / **cu ajutorul cui (celui ce)** *mi le-a dat.*[2] / etc.

b) *prin pronume și adjective pronominale nehotărâte cu funcție de relație* (precedate de prepozițiile sau de locuțiunile prepoziționale amintite mai sus) : *oricine, orice, oricare.* — *Trimite-le*[1] / **prin oricine (prin oricare)** *sosește aici.*[2] / ; *Taie iarba*[1] / **cu orice (cu oricare)** *coasă dorești.*[1] / ; *Primim vești*[1] / **datorită oricui** *trece pe aici.*[2] / ; *Le expediază*[1] / **prin intermediul cricui** *se duce acolo.*[2] / etc.

c) *prin conjuncții subordonatoare* (rar, în vorbirea populară și cu valoare mai puțin clară) : *dacă, de* — *Boierule*[1] / *strigă Șoimaru cu ochii scăpărând,*[2] / *ai greșit*[1] / **dac-ai** *venit în vizunia lupului !*[3] / — Mihail Sadoveanu (= *prin venirea* ta în vizunia lupului) ; *I-ai supărat*[1] / **de-ai vorbit în felul acesta.**[2] / (= *prin vorbirea* ta în acest fel) etc. Asemenea exemple se apropie ca sens și de subordonatele circumstanțiale cauzale și temporale (*Ai greșit*[1] / **că (deoarece)** *ai venit în vizuina lupului.*[2] / și *Ai greșit*[1] / **când** *ai venit în vizuina lupului.*[2] / ; *I-ai supărat.*[1] / **deoarece** *ai vorbit în felul acesta.*[2] / și *I-ai supărat*[1] / **când** *ai vorbit în felul acesta.*[2] /).

Scanned with OKEN Scanner

Nu trebuie să confundăm subordonata circumstanțială *de instrument*, introdusă prin *cu ce, din ce, în ce* sau *la ce*, cu subordonata completivă *indirectă*, introdusă prin aceleași mijloace. Să se compare, în acest sens, exemplele: *Le cară*[1] / **cu ce** *poate.*[2] /, *Își duce viața*[1] / **din ce** *agonisește.*[2] /, *L-a înfășurat*[1] / **în ce** *i-ai dat.*[2] / și *Cânta singur*[1] / **la ce** *instrument dorea.*[2] / — unde subordonatele sunt circumstanțiale de instrument, cu exemplele *Se luptau*[1] / **cu ce** *întâmpinau în cale.*[2] /, *S-a trezit*[1] / **din ce** *visa.*[2] /, *S-a înțepat*[1] / **în ce** *se afla pe covor.*[2] / și *I-au obligat*[1] / **la ce** *nu dorea.*[2] / — unde subordonatele sunt completive indirecte.

Nu trebuie să confundăm subordonata circumstanțială *de instrument*, introdusă prin *în ce*, cu subordonata circumstanțială *de loc*, introdusă prin același mijloc. Să se compare, în acest sens, exemplul *Le-a împachetat*[1] / **în ce** *ai spus.*[2] / — unde subordonata este circumstanțială de instrument, cu exemplul *Le-a pus pe toate*[1] / **în ce** *păstrase vinul.*[2] / — unde subordonata este circumstanțială de loc.

Nu trebuie să confundăm subordonata circumstanțială *de instrument*, introdusă prin *după ce* (prepoziție + pronume relativ), cu subordonata circumstanțială *de timp*, introdusă prin aceeași structură, dar cu valoare de locuțiune conjuncțională subordonatoare. Să se compare, în acest sens, exemplul *Îi identifică*[1] / **după ce** *poartă pe cap.*[2] / — unde subordonata este circumstanțială de instrument, cu exemplul *Îl întâlnește*[1] / **după ce** *vine de-acolo.*[2] / — unde subordonata este circumstanțială de timp, de posterioritate.

Nu trebuie să confundăm subordonata circumstanțială *de instrument*, introdusă prin *datorită cui* (prepoziție + pronume relativ), cu subordonata circumstanțială *de cauză*, introdusă prin același mijloc. Să se compare, în acest sens, exemplul *S-a instruit*[1] / **datorită cui** *i-a fost profesor.*[2] / — unde subordonata este circumstanțială de instrument, cu exemplul *Nu poate pleca*[1] / **datorită cui** *conduce brigada*[2] / — unde subordonata este circumstanțială de cauză.

4.2.9.5. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de instrument se poate construi mai ales *cu modul indicativ* (vezi, în acest sens, toate exemplele de până aici). Uneori însă, se poate construi și *cu modurile condițional optativ* sau *prezumtiv* (cu excepția modurilor conjunctiv și imperativ):

Scanned with OKEN Scanner

L-ar trimite[1] / **prin cine s-ar oferi.**[2] / ; *S-o fi descurcând*[1] / **cu ce o fi având la el.**[2] / etc.

4.2.9.6. **Topica.** Subordonata circumstanțială de instrument stă, de obicei (într-o topică neafectivă), *după propoziția regentă* (vezi, în acest sens, marea majoritate a exemplelor date până aici). Într-o topică afectivă poate sta însă *și înaintea propoziției regente*, accentul în frază căzând pe ea : **Prin cine (prin cel ce) aduce aparatul**[1] / *vom obține și casetele.*[2] / ; **Cu ce avem**[2] / *ne îmbrăcăm.*[2]) ; **Mulțumită cui ne are**[1] / *am ajuns ceva în viață.*[2] / ; **Cu ajutorul cui v-a promis**[1] / *îmbunătățiți acest plan.*[2] / etc.

4.2.9.7. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de instrument *nu se desparte prin virgulă* de propoziția ei regentă, indiferent de topică (vezi, în acest sens, exemplele date până aici).

4.2.9.8. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de instrument se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de instrument* : *O să-i anunț*[1] / **prin cine (prin cel ce) pleacă mâine.**[2] / > *O să-i anunț* **prin Dan.** ; *Scriu*[1] / **cu ce găsesc.**[2] / > *Scriu* **cu creionul.** ; *Am rezolvat totul*[1] / **grație cui m-a primit.**[2] / > *Am rezolvat totul* **grație lui Silviu.** ; *A recuperat obiectele de la el*[1] / **prin mijlocirea cui îi era prieten.**[2] / > *A recuperat obiectele de la el* **prin mijlocirea lui Traian.** etc.

4.2.10. Circumstanțiala de asociere (sociativa) : SOC.

4.2.10.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de asociere* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă) sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă : *Am mâncat*[1] / **cu cine a venit pe la noi.**[2] / (pe lângă verbul *am mâncat*) ; *Se ducea*[1] / **cu ce pusese în traistă.**[2] / (pe lângă verbul *se ducea*) ; *A luat-o din loc*[1] / **cu ce furase.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a luat-o din loc*) ; *Și ei vâști ! printre noi*[1] / **cu ce luaseră.**[2] / (pe lângă interjecția predicativă *vâști !*) etc.

Scanned with OKEN Scanner

Altfel spus, subordonata circumstanțială de asociere arată *cine* sau *ce* însoțește subiectul sau obiectul direct al propoziției regente în efectuarea unei *acțiuni în aceeași direcție*: *Vin la voi*[1] / **cu cine v-am anunțat.**[2] / (însoțește subiectul); *Îți aduc pachetul*[1] / **cu ce mi-ai mai cerut.**[2] / (însoțește obiectul direct).

Subordonata circumstanțială de asociere îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de asociere), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura unor elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de asociere și complementul circumstanțial de asociere este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de asociere) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative.

Subordonata circumstanțială de asociere este însă mai slab reprezentată cantitativ, în planul frazei, decât complementul circumstanțial de asociere în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind prepozițiile *cu* (pentru aspectul pozitiv al subordonatei) și *fără* (pentru aspectul negativ al subordonatei) și locuțiunile prepoziționale *împreună cu* și *laolaltă cu* — folosite în propoziție pentru legarea complementelor circumstanțiale de asociere cu elementele lor regente, iar în frază, ca elemente ce preced mijloacele de introducere în frază ale subordonatelor circumstanțiale de asociere (pronumele și adjectivele pronominale relative, pronumele și adjectivele pronominale nehotărâte cu funcție de relație).

4.2.10.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de asociere se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de asociere, adresate verbelor, locuțiunilor verbale sau interjecțiilor predicative determinate din propoziția regentă: *Ia masa*[1] / **cu cine-i place.**[2] / *(cu cine* ia masa?); *S-a prezentat*[1] / **cu ce e pe el.**[2] / *(cu ce* s-a prezentat?); *S-a dus*[1] / **fără cine trebuia.**[2] / *(fără cine* s-a dus?); *Vine*[1] / **fără ce mi-a promis.**[2] / *(fără ce* vine?); *Alergi*[1] / **cu câți vrei.**[2] / *(cu câți* alergi?); *Mergi*[1] / **cu câte**

Scanned with OKEN Scanner

poți.[2] / (*cu câte* mergi?) ; *Pleacă*[1] / **împreună cu cine a venit.**[2] / (*împreună cu cine pleacă?*) ; *Adu-le*[1] / **împreună cu ce-ți-au adus și ceilalți.**[2] / (*împreună cu ce* adu-le?) ; *Du-le*[1] / **laolaltă cu ce ții în mână.**[2] / (*laolaltă cu ce* du-le?) etc. Conținutul, alături de întrebări, constituie un indiciu al valorii completive circumstanțiale de asociere a subordonatei.

4.2.10.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de asociere are, ca elemente determinate, în propoziția sa regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză) : *Cântă*[1] / **cu cine vrea.**[2] / ; *Se duce*[1] / **cu oricine se oferă.**[2] / ; *Au fost așezate*[1] / **cu cine a venit ieri.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză) : *L-a scos din răbdări*[1] / **cu cei ce-l susțineau.**[2] / ; *S-a dat de-a dura*[1] / **împreună cu cei ce-l însoțeau.**[2] / ; *A fost dat afară*[1] / **împreună cu cine-l adusese.**[2] / etc.

— *o interjecție* (predicativă) : *Hai și tu*[1] / **cu cine vrei.**[2] / ; *Na-ți sacoșa*[1] / **cu ce-au uitat la noi.**[2] / etc.

4.2.10.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de asociere poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin pronume sau adjective pronominale relative* (precedate de prepozițiile sau de locuțiunile prepoziționale amintite) : *cine, ce, care, cât, câtă, câți, câte, cel ce, ceea ce, cei ce, cele ce* — *Se plimbă*[1] / **cu cine (cu care)-i place.**[2] / ; *Vine și el*[1] / **cu ce (cu ceea ce) are acum.**[2] / ; *S-a întors*[1] / **cu câți (cu câte) erau.**[2] / ; *Oamenii se adună*[1] / **cu cei ce** *se potrivesc.*[2] / ; *Vino*[1] / **cu câte** *cópii găsești.*[2] / ; *Se duce*[1] / **cu câți** *copii întâlnește.*[2] / etc.

b) *prin pronume sau adjective pronominale nehotărâte cu funcție de relație* (precedate de prepozițiile sau de locuțiunile prepoziționale amintite) : *oricine, oricare, orice, oricâți, oricâte* — *Să nu te duci acolo*[1] / **cu oricine** *are chef.*[2] / ; *Vine*[1] / **cu orice** *cumpără.*[2] / ; *Se oprește la ei*[1] / **cu oricâți** *călătorește.*[2] / ; *Să vii*[1] / **cu orice (cu oricare)** *coleg vrei tu.*[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.10.5. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de asociere se poate construi *mai ales cu modul indicativ* (vezi, în acest sens, toate exemplele de până aici). Uneori însă, se poate construi *și cu modurile condițional-optativ* sau *prezumtiv* (cu excepția modurilor conjunctiv și imperativ): *Ar merge*[1] / **cu oricine (cu oricare) s-ar oferi.**[2] / ; *S-o fi ducând acolo*[1] / **cu cine o mai fi fost.**[2] / etc.

4.2.10.6. **Topica.** Subordonata circumstanțială de asociere stă, de obicei (într-o topică neafectivă), *după propoziția regentă* (vezi, în acest sens, toate exemplele date până aici). Într-o topică afectivă poate sta însă *și înaintea propoziției regente*, accentul în frază căzând pe ea: **Cu cine vrea**[1] / *se duce acolo.*[2] / ; **Cu ce are**[1] / *vine la voi.*[2] / ; **Împreună cu cei ce știau acest lucru**[1] / *a venit aici.*[2] / ; **Cu oricine se oferă**[1] / *bate acest drum.*[2] / etc.

4.2.10.7. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de asociere *nu se desparte prin virgulă* de propoziția regentă, indiferent de topica ei (vezi, în acest sens, exemplele de până aici).

4.2.10.8. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de asociere se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de asociere*: *A plecat*[1] / **cu cine a venit.**[2] / > *A plecat* **cu Ion.**; *A venit*[1] / **cu ce avea.**[2] / > *A venit* **cu un cuțăr.**; *Se duce acolo*[1] / **fără cine trebuie.**[2] / > *Se duce acolo* **fără Paul.**; *Depozitează-le*[1] / **împreună cu ce ai mai adus.**[2] > *Depozitează-le* **împreună cu varul.** etc.

4.2.11. Circumstanțiala de relație (relațională): REL.

4.2.11.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de relație* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă) sau un adjectiv din propoziția regentă: *Să încercăm zidul*[1] / **dacă rezistă.**[2] / (pe lângă verbul *să încercăm*); *I-a adus mulțumiri*[1] / **în legătură cu ce făcuse pentru el.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a adus mulțumiri*); *Poate fi folositor*[1] / **în ce ne interesează.**[2] / (pe lângă adjectivul *folositor*) etc.

Scanned with OKEN Scanner

Altfel spus, subordonata circumstanțială de relație arată *un obiect sau o acțiune la care se limitează sau despre care dă relații* fie afirmația sau negația verbului-predicat sau a locuțiunii verbale-predicat din propoziția regentă, fie calitatea exprimată de un adjectiv din aceeași propoziție (regentă).

Subordonata circumstanțială de relație îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de relație), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura unor elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de relație și complementul circumstanțial de relație este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de relație, de limitare) și de denumirile lor asemănătoare ci și în folosirea acelorași întrebări, a acelorași elemente, determinate, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul circumstanțial de relație în planul propoziției.

Subordonata circumstanțială de relație are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de relație în propoziție, singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, fiind prepozițiile *despre, după, în, la* și *pentru* și locuțiunile prepoziționale *cât despre , cât pentru, cât privește, cu privire la, din partea, în legătură cu, în privința, referitor la* și *relativ la* — folosite în propoziții pentru legarea complementelor circumstanțiale de relație de elementele lor regente, iar în frază, ca elemente ce preced mijloacele de introducere în frază ale subordonatelor circumstanțiale de relație (pronumele relative și pronumele nehotărâte cu funcție de relație).

4.2.11.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de relație se află (răspunde) cu (la) aceleași întrebări cu (la) care se află (răspunde) în propoziție complementul circumstanțial de relație, adresate verbelor, locuțiunilor verbale sau adjectivelor determinate din propoziția regentă: *Se interesează*[1] / **cu privire la cine pleacă acolo.**[2] / (*cu*

privire la cine se interesează?) ; *Ce ar mai adăuga*[1] / **cu privire la ce i-ai arătat?**[2] / (*cu privire la ce* ar mai adăuga?) ; *E un om simplu*[1] / **după cum vorbește.**[2] / (*în ce privință* simplu?) ; *Am să-ți relatez totul*[1] / **în legătură cu cine vine.**[2] / (*în legătură cu cine* am să relatez?) ; *Nu știu nimic*[1] / **în legătură cu ce scrie el.**[2] / (*în legătură cu ce* nu știu?) ; *E un pământ bun*[1] / **la ce ne trebuie.**[2] / (*la ce* bun?) ; **Pentru cine îndrăgește înotul,**[1] / *vremea este deosebită.*[2] / (*pentru cine* este deosebită?) ; *Să ne mai gândim*[1] / **relativ la cine a fost propus.**[2] / (*relativ la cine* să ne mai gândim?) ; *Nu da importanță*[1] / **relativ la ce zic ei.**[2] / (*relativ la ce* nu da importanță?) ; *Să ne consultăm*[1] / **referitor la cine va primi această însărcinare.**[2] / (*referitor la cine* să ne consultăm?) ; *Ce ai de zis*[1] / **referitor la ce ne-a dezvăluit această fotografie?**[2] / (*referitor la ce* ai de zis?) etc. Trebuie spus, că dintre toate întrebările posibile, menționate mai sus, pentru această specie de complement circumstanțial, se detașează ca generală și specifică întrebarea *în ce privință?*, care le poate înlocui la nevoie, pentru a verifica dacă avem de-a face cu o valoare de relație sau nu. Conținutul și această întrebare constituie un indiciu al valorii completive circumstanțiale de relație a subordonatei.

4.2.11.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de relație are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv la orice diateză) : *Vorbește-mi*[1] / **în legătură cu ce ai lucrat.**[2] / ; **Referitor la ce ai spus**[1] / *am să mă mai gândesc.*[2] / ; **Cât despre ce-ai văzut atunci,**[1] / *toate au fost lămurite.*[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză) : **În legătură cu ce ziceai,**[1] / *nu mai sta pe gânduri.*[2] / ; **În ceea ce-l privește,**[1] / *și-a dat toată silința.*[2] / ; **Cât despre cele ce mi-ai adus,**[1] / *vor fi puse la adăpost pentru sărbători.*[2] / etc.

— *un adjectiv* (rar) : *E ceva deosebit*[1] / **în ceea ce ne privește.**[2] / ; *Toate sunt bune*[1] / **la ce avem noi nevoie.**[2] / etc.

4.2.11.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de relație poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

Scanned with OKEN Scanner

a) *prin pronume relative*: *care, cine, ce, cel ce, ceea ce, cei ce, cele ce* (precedate de prepozițiile *în, la, pentru* sau de locuțiunile prepoziționale *cât despre, cât pentru, cât privește, cu privire la, din partea, în legătură cu, în privința, referitor la, relativ la*): *Nu-i nimic deosebit*[1] / **în ceea ce** *te interesează.*[2] / ; *Asta e bună*[1] / **la ce** *spunea el.*[2] / ; **Pentru cine** *nu are copii*[1], / *e ușor de zis.*[2] / ; **Cât despre cei ce** *procedează așa,*[1] / *sunt multe de spus.*[2] / ; **Cât pentru ce-a** *vorbit el,*[1] / *nu-ți face griji.*[2] / ; **Cât privește ce-a** *făcut,*[1] / *m-am interesat ieri.*[2] / ; *Să-ți spun totul*[1] / **cu privire la cine** *mi-ai cerut relații.*[2] / ; *Mă așteptam la asta*[1] / **din partea cui** *își manifestase nemulțumirea.*[2] / ; *Ne batem capul*[1] / **în legătură cu ceea ce** *s-a anunțat.*[2] / ; *Nu te pronunța favorabil*[1] / **în privința cui** *nu merită.*[2] / ; **Referitor la ce** *discută ei,*[1] / *ne spunem părerea acum.*[2] / ; **Relativ la ce** *s-a întâmplat ieri,*[1] / *nu mai discuta.*[2] / etc.

Trebuie arătat că subordonatele introduse prin grupul *la ce* (prepoziție + pronume relativ) sunt, de fapt, *la granița* dintre subordonatele completive *indirecte* și cele circumstanțiale *de relație*. De asemenea, că subordonatele completive indirecte, introduse prin grupurile *despre cine, despre ce* și *despre ceea ce* (prepoziție + pronume relativ) sunt la granița cu subordonatele circumstanțiale de relație. Să se compare exemplele *Discuta*[1] / **despre cine** *ne-a vizitat.*[2] / și *Vorbea*[1] / **despre ce (ceea ce)** *auzise.*[2] / — unde subordonatele sunt considerate completive indirecte, cu exemplele *Discuta*[1] / **în legătură cu cine** *ne-a vizitat.*[2] / și *Vorbea*[1] / **în legătură cu ce (cu ceea ce)** *auzise.*[2] / — unde subordonatele, deși au același conținut semantic ca acela al celor de dinainte, sunt interpretate ca circumstanțiale de relație numai în virtutea mijloacelor introductive (care sunt specifice acestora).

b) *prin pronumele nehotărâte cu funcție de relație*: *oricare, oricine, orice* (precedate de unele dintre prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale amintite mai sus) și *câte* (precedată de prepozițiile *din, după* sau *pe*): **Pentru orieare (pentru oricine)** *călătorește,*[1] / *aparatul acesta este indispensabil.*[2] / ; *La asta mă aștept*[1] / **din partea oricui** *nu înțelege măsura luată.*[2] / ; *Am discutat cu el*[1] / **în legătură cu orice** *se întâmplă.*[2] / ; *Se zbuciuma*[1] / **în privința oricui** *pleca noaptea la drum.*[2] / ; **Referitor la orice se zvonește**[1] /

Scanned with OKEN Scanner

are câte ceva de spus.[2] / ; **Relativ la origine** *întârzia*[1], / *se iscau discuții aprinse.*[2] / ; *Este un om vesel*[1] / **din câte** *aud.*[2] / ; *Lucrurile nu stau așa,*[1] / **după câte** *spun unii.*[2] / ; *Este foarte limpede*[2] / **pe câte** *văd.*[2] / etc.

c) *prin conjuncții subordonatoare* (rar) : *dacă, de.* — *Să probăm materialul*[1] / **dacă (de)** *este rezistent.*[2] /

d) *prin locuțiune conjuncțională subordonatoare : după cum* (rar) — *Este un om rău*[1] / **după cum** *se comportă.*[2] / (cu nuanță modală de conformitate).

4.2.11.5. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de relație se construiește, *de obicei, cu modul indicativ* (vezi în acest sens, toate exemplele date până aici). Uneori, ea se poate construi *și cu modurile conjunctiv, condițional-optativ* și *prezumtiv* (cu excepția modului imperativ) : *S-au înțeles*[1] / **în legătură cu ce să declare.**[2] / ; **Cât despre ce-ar spune el,**[1] / *nu m-am gândit.*[2] / ; **Cât privește ce o fi spus,**[1] / *nu ne facem iluzii.*[2] / etc.

4.2.11.6. **Topica.** Subordonata circumstanțială de relație stă, *de obicei* (într-o topică neafectivă), *după propoziția regentă.* Într-o topică afectivă poate sta însă *înaintea propoziției regente,* accentul în frază căzând pe ea (vezi, în aceste sensuri, exemplele date până aici).

4.2.11.7. **Punctuația.** Subordonata circumstanțială de relație, așezată *după propoziția regentă, nu se desparte prin virgulă* de aceasta ; cea așezată *înaintea propoziției regente, se desparte prin virgulă* de regenta ei (vezi, în aceste sensuri, exemplele de până aici).

4.2.11.8. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de relație se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de relație : Să încercăm bicicleta*[1] / **dacă merge.**[2] / > *Să încercăm bicicleta* **în privința mersului. (în legătură cu mersul)** ; **Pentru cine muncește,**[1] / *problema e rezolvată.*[2] / > **Pentru un muncitor,** *problema e rezolvată.* **(cât privește un muncitor)** ; **Cât pentru cei ce pleacă azi,**[1] / *vom pregăti cele necesare.*[2] / > **Cât privește plecarea** *unora, vom pregăti cele necesare.* **(în ce privește plecarea)** ; **Cât despre ce ne-au povestit ei,**[1] / *nu mai e nimic de adăugat.*[2] / > **Cât despre cele povestite** *de ei, nu mai e nimic de adăugat.* **(în legătură cu cele povestite)** etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.12. Circumstanțiala de opoziție (opozițională): OP.

4.2.12.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de opoziție* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă) sau o interjecție predicativă din propoziția sa regentă; **Dacă aici se distrează,**[1] / *acolo scrie romane.*[2] / (pe lângă verbul *scrie*): **În timp ce primăvara se bucură,**[1] / *toamna, dimpotrivă, se întristează.*[2] / (pe lângă verbul *se întristează*); **În loc să tacă din gură,**[1] / *el îl scoate din răbdări.*[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *scoate din răbdări*); **În loc să stea și el acolo cu ceilalți copii,**[1] / *zbughi! afară după cățel.*[2] / (pe lângă interjecția predicativă *zbughi!*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de opoziție *se opune*, prin întregul ei conținut sau printr-o parte a acestuia, conținutului propoziției regente.

Subordonata circumstanțială de opoziție îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de opoziție), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura unor elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de opoziție și complementul circumstanțial de opoziție este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de opoziție) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în absența întrebărilor, în folosirea acelorași elemente determinate, a aceleiași topici și punctuații.

Subordonata circumstanțială de opoziție este însă mai bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, decât complementul circumstanțial de opoziție în planul propoziției. De asemenea, ea dispune în plus de elemente corelative și are alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de opoziție în propoziție. Singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, sunt locuțiunea prepozițională *în loc de* — folosită în propoziție pentru legarea complementelor circumstanțiale de opoziție

Scanned with OKEN Scanner

de elementele lor regente, iar în frază înaintea pronumelor relative ce introduc subordonatele circumstanțiale de opoziție, precum și grupul *în loc* (prepoziție + substantiv), rezultat din locuțiunea prepozițională *în loc de* și folosit în frază ca element de structură în locuțiunea conjuncțională subordonatoare specifică *în loc să*, ce introduce subordonatele circumstanțiale de opoziție.

Raportul sintactic dintre subordonata circumstanțială de opoziție și propoziția ei regentă *este echivalent, din punctul de vedere al conținutului, cu raportul sintactic de coordonare adversativă și cu raportul sintactic de coordonare opozitivă* dintre două propoziții. Astfel, exemplele cu subordonate circumstanțiale de opoziție date mai sus se pot transforma în exemple cu coordonate adversative și opozitive, după cum urmează : *Aici se distrează,*[1] / **dar** / *acolo scrie romane.*[2] / ; *Primăvara se bucură,*[1] / **însă** / *toamna se întristează.*[2] / ; *Nu tace din gură,*[1] / **ci** / *-l scoate din răbdări.*[2] / ; *Nu stă și el acolo cu ceilalți copii,*[1] / **ci** / *zbughi! afară după căţel.*[2] /. Această echivalență de conținut se explică prin faptul că atât în raportul de coordonare adversativă și opozitivă, cât și în raportul de subordonare opozițională există *ideea de divergență, de opoziție fără excludere și de dependență între propoziții.* Dacă însă în raportul de coordonare adversativă și opozitivă dependența între cele două propoziții este *reciprocă*, independența uneia dintre ele fiind limitată de existența celeilalte (ceea ce presupune același plan și elemente joncționale de coordonare), în raportul de subordonare opozițională dependența între cele două propoziții este *unilaterală* (de la subordonata, care se află în planul secundar, la regenta, care se află în planul principal), ea fiind evidențiată de elementele joncționale subordonatoare, care leagă subordonata de regentă.

4.2.12.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de opoziție *nu se află cu întrebări*, deoarece opoziția de conținut dintre cele două propoziții este dedusă din context de cel care analizează : **În locul cui ne așteptam,**[1] / *ne-am trezit cu altul.*[2] / ; **În loc de ce spusese ea,**[1] / *mi-a comunicat altceva.*[2] / etc. (dacă pentru aceste două subordonate s-ar putea formula întrebările *în locul cui?* și *în loc de ce?*, întrebări care nu se folosesc niciodată, pentru opoziționa-

Scanned with OKEN Scanner

lele ce corespund unor false locale, temporale, modale, finale sau condiționale nici nu se pot pune asemenea întrebări — vezi mai departe).

4.2.12.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de opoziție are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză) : **Dacă unele stau cu gândul aiurea,**[1] / *altele, dimpotrivă, ascultă atente expunerea.*[2] / ; **În loc să meargă toți,**[1] / *s-a dus numai unul.*[2] / ; **De unde până alaltăieri fusese așezată numai una,**[1] / *astăzi sunt așezate șase.*[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză) : **În loc s-o păstreze,**[1] / *a făcut-o praf.*[2] / ; **Dacă eu îi vorbesc frumos,**[1] / *ea în schimb se ia la harță cu mine.*[2] / ; **De unde la început nu știa nimic,**[1] / *acum este ținut la curent cu toate.*[2] / etc.

— *o interjecție* (predicativă) : **În loc să m-aștepte și pe mine,**[1] / *bâldâbâc ! singur în apă.*[2] / etc.

4.2.12.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de opoziție poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (nespecifice) : *dacă, ca să, unde* („dacă"), *când* („în timp ce", „pe câtă vreme") — însoțită uneori de adverbul de mod *dimpotrivă* : **Dacă** *furnicile și albinele adună,*[1] / *în schimb oamenii mai mult risipesc.*[2] / ; *Plec de gălăgia de-aici,*[1] / **ca să** *dau acolo de altă gălăgie.*[2] / ; **Unde** („dacă") *până mai ieri găseai căpșuni,*[1] / *acum le cauți degeaba.*[2] / ; *Toți se apără de țânțari*[1] / **când** („pe câtă vreme"), *dimpotrivă, lui Ion nici nu-i pasă.*[2] / etc.

b) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (specifice și nespecifice) : *în loc să* (reprezentativă, specifică pentru raportul de opoziție), *decât să* („în loc să") — rar, *în timp ce, în vreme ce* („pe câtă vreme"), *pe câtă vreme, pe când* („pe câtă vreme"), *de unde* („dacă"), *pentru ca să, fără (ca) să* : **În loc să** *lenevești,*[1] / *citește ceva.*[2] / ; **Decât să** *vorbești,*[1] / *mai bine-ai tăcea.*[2] / ; **În timp ce (în vreme ce)** *plimbarea asta mă înviorează,*[1] / *rămânerea în cameră mă moleșește.*[2] / ; *Aici e minunat de frumos,*[1] / **pe câtă vreme (pe când)** *acolo totul este cenușiu.*[2] / ; **De unde** *la*

început unele mai aveau un înțeles,[1] / *apoi acum asta a pus capac la toate.*[2] / ; *Fugim de urâtul din literatură*[1] / **pentru ca să** *dăm de urâtul din viață.*[2] / ; *Puteam începe atunci lucrarea,*[1] / **fără (ca) să** *o termin acum.*[2] / etc.

c) *prin pronume relative*: *cine, ce, câți, câte, cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce* (precedate de locuțiunea prepozițională cu Ac, *în loc de* sau de locuțiunea prepozițională cu G. *în locul* — mai rar): **În loc de cine (în loc de cel ce)**-*mi spusese el,*[1] / *m-am trezit cu altcineva.*[2] / ; **În loc de ce (de ceea ce)** *ai hotărât,*[1] / *gândește-te la altceva.*[2] / ; **În loc de câți** *aveam altădată la examene,*[1] / *anul acesta s-au prezentat puțini.*[2] / ; *Au trimis pe altcineva*[1] / **în locul cui** *doream noi.*[2] / etc.

În marea lor majoritate, *mijloacele de introducere* a subordonatelor circumstanțiale opoziționale, menționate mai sus, *sunt nespecifice*, în sensul că le întâlnim ca formă și la alte subordonate. Așa se face că, în funcție de aceste mijloace, *subordonatele circumstanțiale opoziționale au diferite aspecte* care pot constitui **prilejuri de confuzii** în interpretarea lor. Astfel:

— *cu aspect de subordonate circumstanțiale condiționale (false condiționale)*: cele introduse prin conjuncția subordonatoare *dacă*, caracteristică limbii literare moderne, care are ca elemente corelative în propoziția regentă adverbul de mod *dimpotrivă*, locuțiunea adverbială de mod *în schimb*, conjuncția coordonatoare adversativă (învechită) *însă* și interjecția *apoi* (de origine adverbială) — vezi, în acest sens, toate exemplele date de noi cu conjuncția *dacă*;

— *cu aspect de subordonate circumstanțiale temporale (false temporale)*: cele introduse prin conjuncția subordonatoare *când* („în timp ce", „pe câtă vreme"), însoțită uneori de adverbul de mod *dimpotrivă*, și prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *în timp ce, în vreme ce, pe când, pe câtă vreme* (vezi, în acest sens, toate exemplele date de noi cu aceste elemente introductive);

— *cu aspect de subordonate circumstanțiale locale (false locale)* și uneori cu sens concesiv: cele introduse prin conjuncția subordonatoare *unde* („dacă") și prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *de unde* („dacă"), ambele de factură populară, însoțită uneori de interjecția *apoi* — corelativ (vezi, în acest sens, toate exemplele date de noi cu aceste elemente introductive);

Scanned with OKEN Scanner

— *cu aspect de subordonate circumstanțiale finale (false finale)* : cele introduse prin conjuncția subordonatoare *ca să* și prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *pentru ca să*, ambele de factură livrescă (vezi, în acest sens, toate exemplele date de noi cu aceste elemente introductive) ;

— *cu aspect de subordonate circumstanțiale modale (false modale)* : cele introduse prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *fără să* și *fără ca să*, rar, în limba română scrisă (vezi, în acest sens, exemplele date de noi cu aceste elemente introductive).

Raportul de opoziție exprimat de subordonatele circumstanțiale opoziționale cu aceste aspecte și de regentele lor este transpus într-un raport de coordonare adversativă de tipul ... *dar, însă, iar* („însă") — vezi, în acest sens, transpunerea exemplelor la pct. 4.2.12.1.

Singurul mijloc de introducere *cu caracter specific* a acestei subordonate este locuțiunea conjuncțională subordonatoare *în loc să*, folosită atât în limba literară, cât și în limba populară. Raportul de opoziție exprimat de subordonată și de regenta ei în acest caz este transpus într-un raport de coordonare opozitivă de tipul *nu ... ci*, propoziția opozițională corespunzând coordonatei opozitive negative care ocupă primul loc (vezi, în acest sens, transpunerea exemplelor date la pct. 4.2.12.1.).

Există *două aspecte fundamentale* ale raportului sintactic dintre subordonata circumstanțială opozițională și propoziția ei regentă :

a) *când subordonata și regenta exprimă două fapte, două acțiuni opuse, situate pe aceeași treaptă de realitate sau de irealitate*, treaptă realizată simultan sau succesiv (în subordonatele cu aspect condițional, temporal și local, cu acțiune simultană sau anterioară celei din regentă, și în subordonata cu aspect final, cu acțiune simultană sau posterioară celei din regentă) : **Dacă aici e o căldură insuportabilă,**[1] / *acolo e un frig teribil.*[2] / ; **În timp ce muzica simfonică mă liniștește,**[1] / *muzica ușoară mă irită.*[2] / ; **Unde până ieri se simțea obosit,**[1] / *acum se simte înviorat.*[2] / ; *Dispare aici supărat*[1] / **pentru ca să apară dincolo vesel.**[2] / ;

Scanned with OKEN Scanner

b) *când subordonata și regenta exprimă două fapte, două acțiuni opuse, situate pe trepte diferite de realitate sau de irealitate*;

— o acțiune ireală negativă în subordonată și alta reală pozitivă în regentă (în subordonatele cu aspect modal — rare în limbă): *Acum se putea întâmpla orice,*[1] / **fără ca cineva să-și amintească de incidentul de-atunci.**[2] /;

— o acțiune realizabilă negativă în subordonată și alta reală pozitivă în regentă (în subordonatele construite cu locuțiunea conjuncțională subordonatoare *în loc să* — aspectul cel mai important al raportului sintactic de opoziție și cel mai răspândit în limba română): **În loc să respecți oamenii,**[1] / *te porți ca un netot.*[2] /

Uneori, subordonata circumstanțială de opoziție, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *în loc să* pune în comparație *două fapte contrare*: un fapt care n-ar trebui realizat sau pe care vorbitorul (autorul) nu-l dorește realizat, exprimat de subordonată, și un fapt opus, care reprezintă alternativa de preferat, exprimat ca un îndemn sau ca o dorință de propoziția regentă. Ideea de comparație este scoasă în acest caz în evidență cu ajutorul adverbelor corelative *mai bine, mai curând* și *mai degrabă*, aflate la comparativul de superioritate, din propoziția regentă (construită, la rândul ei, cu imperativul, cu conjunctivul cu valoare de imperativ și cu condiționalul-optativ prezent) și în virtutea cărora subordonata capătă *nuanță comparativă*: **În loc să stai degeaba,**[1] / **mai bine** *lucrează.*[2] / (... mai bine să lucrezi, mai bine ai lucra); **În loc să te duci acolo,**[1] / **mai curând** *rămâi acasă.*[2] / (... mai curând să rămâi acasă, mai curând ai rămâne acasă); **În loc să-l certi,**[1] / **mai degrabă** *vorbește-i frumos.*[2] / (... mai degrabă să-i vorbești frumos, mai degrabă i-ai vorbi frumos) etc.

4.2.12.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanțială de opoziție are ca elemente corelative, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire:

— *adverbe și locuțiuni adverbiale* (de timp): *acum, astăzi, mai curând* (cu sens modal) — *de data aceasta, în momentul acesta* — **Dacă atunci lucrurile erau tulburi,**[1] / **acum (astăzi, de data aceasta, în momentul acesta)** *ele*

sunt foarte clare.[2] / ; **În loc să stea ca un popândău,**[1] / **mai curând** *ar face ceva.*[2] / etc.

— *adverbe și locuțiuni adverbiale* (de mod) : *dimpotrivă, mai bine, mai degrabă — în schimb, cel puțin* — **Dacă apele trec,**[1] / **dimpotrivă** *pietrele rămân.*[2] / ; **În loc să te plângi atâta,**[1] / **mai bine (mai degrabă)** *ți-ai revizui comportarea.*[2] / ; **Dacă malurile sunt înalte,**[1] / **în schimb** *apa e mică.*[2] / ; **Dacă nu citește,**[1] / **cel puțin** *să asculte.*[2] / etc.

— *interjecție* (nepredicativă) : *apoi* (de origine adverbială) — **Dacă drumul acesta e ușor,**[1] / **apoi** *celălalt e foarte greu.*[2] / ; **Dacă apele curg,**[1] / **apoi** *vadurile rămân.*[2] / etc.

— *conjuncții coordonatoare* (adversative) : *însă* (învechită) : **Dacă ai făcut atâtea,**[1] / *n-ai făcut* **însă** *un lucru.*[2] / etc.

4.2.12.6. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de opoziție se construiește, *de obicei, cu modul indicativ* (vezi, în acest sens, marea majoritate a exemplelor date până aici). Când este introdusă prin conjuncția subordonatoare *ca să* și prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *în loc să, decât să* și *pentru ca să,* ea se construiește *cu conjunctivul* (vezi exemplele date cu aceste elemente introductive). Uneori, se poate construi și *cu modurile condițional-optativ* sau *prezumtiv* (cu excepția modului imperativ) : **Dacă el ar adormi,**[1] / *eu în schimb, aș veghea toată noaptea.*[2] / ; **Unde până mai ieri ar fi găsit cineva loc de popas,**[1] / *acum nici vorbă n-ar mai putea fi de asta.*[2] / ; **În locul cui o fi dorind acest lucru,**[1] / *s-o fi ducând altcineva.*[2] / etc.

4.2.12.7. **Topica.** Subordonata circumstanțială de opoziție stă, *de obicei, înaintea propoziției regente* ; o întâlnim însă și *după regentă,* mai ales când este introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *ca să* sau *când* („în timp ce") sau prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *pentru ca să* (vezi, în ambele sensuri, toate exemplele date până aici).

4.2.12.8. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de opoziție *se desparte prin virgulă* de propoziția ei regentă, indiferent de topică, excepție făcând doar cea introdusă prin conjuncția subordonatoare *ca să* și prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *pentru ca să* (vezi, în ambele sensuri, exemplele date până aici).

Scanned with OKEN Scanner

4.2.12.9. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de opoziție, introdusă prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *în loc să, decât să* și prin pronumele relativ *cine*, precedat la G. de locuțiunea prepozițională *în locul*, iar la Ac. de locuțiunea prepozițională *în loc de*, se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de opoziție*: **În loc să-l alinți,**[1] / *mai bine l-ai admonesta.*[2] / > **În loc de alintare,** *mai bine l-ai admonesta.*; **Decât să faci greșeli,**[1] / *mai bine întreabă.*[2] / > **Decât greșeli,** *mai bine întreabă.*; **În loc de cine aveam nevoie,**[1] / *m-am pomenit cu altul.*[2] / > **În loc de Costică (în locul lui Costică),** *m-am pomenit cu altul.*; **În locul cui era preferat de noi,**[1] / *s-a prezentat altcineva.*[2] / > **În locul lui Fănel (în loc de Fănel),** *s-a prezentat altcineva.* etc.

4.2.13. Circumstanțiala de cumul (cumulativa): CUM.

4.2.13.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de cumul* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă) sau o expresie verbală (rar) din propoziția sa regentă: **Pe lângă că nu e atent,**[1] / *mai și vorbește prostii.*[2] / (pe lângă verbul *vorbește*); **După ce că a venit târziu,**[1] / *s-a mai și certat cu colegii.*[2] / (pe lângă verbul *s-a certat*); **În afară că le-a vorbit urât,**[1] / *i-a mai și luat în râs.*[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a luat în râs*); **Lasă că nu se pricepea,**[1] / *dar mai avea și tupeu.*[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *avea tupeu*); *Îi era tare sete,*[1] / **plus că îi mai era și cald.**[2] / (pe lângă expresia verbală *îi era tare sete*) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de cumul exprimă *un raport de adăugare, de alăturare, de acumulare* față de propoziția ei regentă: la faptul exprimat de subordonata introdusă prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *pe lângă că, după ce că, în afară că, lasă că* se adaugă cel exprimat de propoziția regentă și, invers, la faptul exprimat de propoziția regentă se adaugă faptul exprimat de subordonata introdusă prin locuțiunea con-

Scanned with OKEN Scanner

junctională subordonatoare *plus că* (vezi, în acest sens, exemplele de mai sus).

Subordonata circumstanțială de cumul îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de cumul), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura celor mai multe elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de cumul și complementul circumstanțial de cumul este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de adaos) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în absența întrebărilor, în folosirea acelorași elemente determinate, a acelorași elemente corelative, a aceleiași topici și punctuații.

Subordonata circumstanțială de cumul este însă mai bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, decât complementul circumstanțial de cumul în planul propoziției. De asemenea, ea are alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de cumul în propoziție. Singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, sunt : prepoziția *pe lângă* — folosită în propoziție pentru legarea complementului circumstanțial de cumul de elementul lui regent, iar în frază fie înaintea pronumelor relative ce introduc subordonata circumstanțială de cumul, fie ca element de structură în locuțiunea conjuncțională subordonatoare specifică *pe lângă că*, ce introduce subordonata circumstanțială de cumul ; grupul de cuvinte *în afară* (prepoziție + adverb) — folosit în propoziție ca element de structură în locuțiunea prepozițională *în afară de* ce leagă complementul circumstanțial de cumul de elementului regent, iar în frază, tot ca element de structură, în locuțiunea conjuncțională subordonatoare specifică *în afară că*, ce introduce subordonata circumstanțială de cumul ; locuțiunea prepozițională *în afara de* — folosită în propoziție pentru legarea complementului circumstanțial de cumul de elementul lui regent, iar în frază, înaintea pronumelor relative ce introduc subordonatele circumstanțiale de cumul.

Scanned with OKEN Scanner

Raportul sintatic dintre subordonata circumstanțială de cumul și propoziția ei regentă *este echivalent, din punctul de vedere al conținutului, cu raportul sintactic de coordonare copulativă* dintre două propoziții principale. Astfel, exemplele cu subordonate circumstanțiale de cumul date mai sus se pot transforma în exemple cu coordonate copulative : *Nu e atent*[1] / **și** *vorbește prostii.*[2] / ; *A venit târziu*[1] / **și** / *s-a certat cu colegii.*[2] / ; *Le-a vorbit urât*[1] / **și** / *i-a luat în râs.*[2] / ; *Nu se pricepea*[1] / **și** / *mai avea și tupeu.*[2] / ; *Îi e tare sete*[1] / **și** / *-i mai e și cald.*[2] / Această echivalență de conținut se explică prin faptul că atât în raportul de subordonare cumulativă, cât și în raportul de coordonare copulativă *există ideea de alăturare, de acumulare între propoziții.* Dacă însă în raportul de subordonare cumulativă *există și ideea de dependență,* subordonata aflându-se într-un plan secundar față de regenta ei și dispunând de elemente joncționale subordonatoare, în raportul de coordonare copulativă *nu există această idee,* ambele propoziții principale fiind pe același plan și dispunând de elemente joncționale coordonatoare. Apropierea dintre cele două tipuri de raporturi sintactice amintite este și mai evidentă când a doua coordonată copulativă conține adverbele corelative *mai* și *și* sau când raportul de coordonare copulativă este construit cu formula corelativă *nu numai că . . . ci și (dar și)* : *Nu e atent*[1] / **și** / **mai și** *vorbește prostii.*[2] / ; *A venit târziu*[1] / **și** / *s-a* **mai și** *certat cu colegii.*[2] / ; *Le-a vorbit urât*[1] / **și** / *i-a* **mai și** *luat în râs.*[2] / ; *Nu se pricepea*[1] / **și** / **mai** *avea* **și** *tupeu.*[2] / ; *Îi e tare sete*[1] / **și** / *îi* **mai** *e* **și** *cald.*[2] / ; **Nu numai că** *nu e atent,*[1] / **dar** / **mai și** *vorbește prostii.*[2] / ; **Nu numai că** *a venit târziu,*[1] / **dar** / *s-a* **mai** *și certat cu colegii.*[2] / ; **Nu numai că** *le-a vorbit urât,*[1] / **dar** / *i-a* **mai** *și luat în râs.*[2] / ; **Nu numai că** *nu se pricepea,*[1] / **dar** / **mai** *avea* **și** *tupeu.*[2] / ; **Nu numai că** *îi e tare sete,*[1] / **dar** / *îi* **mai** *e* **și** *cald.*[2] /

4.2.13.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de cumul *nu se află cu întrebări* (ca și cea de opoziție), deoarece ideea de adăugare exprimată de ea este dedusă din context de cel care analizează : **Pe lângă cine s-a anunțat,**[1] / *mai vorbește și Nae.*[2] / ; **În afară de ce mi-ai spus tu,**[1] / *am mai auzit și altele.*[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.13.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de cumul are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză) : **Pe lângă ce am auzit aici,**[1] / *am mai aflat și altele.*[2] / ; **Pe lângă că nu știe nimic,**[1] / *se mai și prostește.*[2] / ; **În afară că au fost aduse toate,**[1] / *au mai și fost așezate în rafturi.*[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză) : **În afară că le-a cercetat,**[1] / *le-a și dat publicității.*[2] / ; **Las că nu are voce,**[1] / *dar se mai și dă în spectacol.*[2] / **Pe lângă că a fost criticat,**[1] / *a mai și fost sancționat.*[2] / etc.

4.2.13.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de cumul poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare* (specifice și nespecifice) : *după ce* („după ce că"), *după ce că, în afară că, pe lângă că,* (fam.) *plus că,* (înv. și reg.) *las(ă) că* — **După ce** *e slută,*[1] / *se mai și-mpopoțonează.*[2] / ; **După ce că** *n-ai bani,*[1] / *mai vrei și mașină.*[2] / ; **În afară că** *ne jucam,*[1] / *mai mergeam și la scăldat.*[2] / ; **Pe lângă că** *vin mulți,*[1] / *mai și vorbesc.*[2] / ; *Timpul e destul de frumos,*[1] / **plus că** *mi-e dor de-o plimbare.*[2] / ; **Las' că** *erau puțini,*[1] / *dar le lipseau și instrumentele.*[2] / etc.

Regional, subordonata circumstanțială de cumul negativă este introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *necum să,* învechită : *Nici n-a vorbit cu el,*[1] / **necum să-***i mai fi și dat cărțile.*[2] /

Nu trebuie să confundăm subordonata circumstanțială *de cumul,* introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *după ce* („după ce că"), cu subordonata circumstanțială *de timp,* introdusă prin aceeași locuțiune, dar cu sensul de „imediat ce", „îndată ce". Să se compare, în acest sens, fraza **După ce** („după ce că") *e vinovat,*[1] / *mai și face gălăgie.*[2] / — unde subordonata e circumstanțială de cumul, cu fraza **După ce** („imediat ce", „îndată ce") *mi-am pregătit totul,*[1] / *m-am culcat.*[2] / — unde subordonata e circumstanțială de timp.

b) *prin pronume relative*: *cine, ce, câţi, câte, cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce* (precedate de prepoziţia *pe lângă* sau de locuţiunea prepoziţională *în afară de*): **Pe lângă cine (pe lângă cel ce)** *s-a înscris,*[1] / *se mai prezintă unul.*[2] / ; **Pe lângă ce (pe lângă ceea ce)** *ştiţi voi,*[1] / *mai ştiu şi eu câte ceva.*[2] / ; **Pe lângă câţi (pe lângă cei ce)** *vor veni azi,*[1] / *se mai adaugă şi cei de mâine.*[2] / ; **În afară de cine (în afară de cel ce)** *ţi-a spus,*[1] / *mai sunt oameni de aceeaşi părere.*[2] / ; **În afară de ce (în afară de ceea ce)** *cunoşti tu,*[1] / *mai cunoaşte şi el destule.*[2] / ; **În afară de câte (în afară de cele ce)** *sunt deja explicate,*[1] / *mai sunt destule de lămurit.*[2] / etc. Uneori, e folosită în faţa pronumelui relativ *câte* prepoziţia *după*: **După câte** *a făcut,*[1] / *mai vrea şi iertare.*[2] /

4.2.13.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanţială de cumul are ca elemente corelative, în propoziţia regentă, următoarele părţi de vorbire:

a) *într-o regentă pozitivă* a subordonatei circumstanţiale de cumul: adverbele de mod *mai* şi *şi*, interjecţia *apoi* (de origine adverbială) şi conjuncţiile coordonatoare adversative *dar* şi *însă* (folosite combinate între ele sau cu adverbele de mod *chiar şi încă*). — **După ce bea,**[1] / **mai şi** *fumează.*[2] / ; **După ce că este ajutat,**[1] / **mai** *este* **şi** *rău.*[2] / ; **Pe lângă că era lacom,**[1] / **apoi mai şi** *fura.*[2] / ; **În afară că vorbeau toţi deodată,**[1] / **mai şi** *băteau din picioare.*[2] / ; **Las că are destul timp,**[1] / **dar chiar** *îl* **şi** *pasionează.*[2] / (. . . **dar încă** *îl* **şi** *pasionează*, . . . **dar** *îl* **şi** *pasionează*, . . .**dar apoi** *îl* **şi** *pasionează*).

Locuţiunea conjuncţională subordonatoare *plus că* nu are în propoziţia regentă elemente corelative. Ideea de cumul este întărită în acest caz prin aceleaşi adverbe *mai* şi *şi*, amintite mai sus, care apar însă în subordonata circumstanţială de cumul, nu în regentă: *Bate vântul într-una,*[1] / **plus că mai şi** *plouă.*[2] /

b) *într-o regentă negativă* a subordonatei circumstanţiale de cumul: adverbul de mod negativ *nici* (corespondent al adverbului *şi* din regenta pozitivă), folosit singur sau întărit prin adverbul de mod *mai*, prin interjecţia *apoi* sau prin conjuncţia coordonatoare adversativă *dar* — **După ce că nu munceşte,**[1] / **nici** *de tutun nu se lasă.*[2] / (. . . **apoi nici** *de tutun nu se lasă.*) ; **Pe lângă că nu are timp,**[1] / **nici** *vorbă nu* **mai** *poate fi de asta.*[2] / (. . . **apoi nici** *vorbă nu*

mai *poate fi de asta.*) ; **În afară că nu a înțeles nimic,**[1] / **dar nici** *măcar un pic de efort n-a făcut.*[2] / (. . .**apoi nici** *măcar un pic de efort n-a făcut.*) ; **Las'că nu era el curajos,**[1] / **dar apoi nici** *de muncă nu era bun.*[2] /

4.2.13.6. **Modurile.** Subordonata circumstanțială de cumul se construiește, de obicei, *cu modul indicativ* (vezi, în acest sens, toate exemplele date până aici.) Uneori, apare construită *și cu modurile condițional-optativ* sau *prezumtiv* (cu excepția imperativului) : **După ce eă ar fi nejustă această măsură,**[1] / *apoi ar avea și consecințe imprevizibile.*[2] / ; **În afară că o fi având și el prieteni,**[1] / *apoi chiar vecinii i-or fi venit în ajutor.*[2] / etc. Numai subordonata circumstanțială de cumul negativă, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *necum să* (de factură regională și învechită), se construiește *cu modul conjunctiv* : *Nici nu și-a amintit de ei,*[1] / **necum să mai vorbească cu soru-sa.**[2] /

4.2.13.7. **Topica.** Subordonata circumstanțială de cumul stă, de obicei, *înaintea propoziției regente* (vezi, în acest sens exemplele date până aici). Când este introdusă prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *plus că și necum să* se află întotdeauna *după propoziția regentă* (vezi, în acest sens, toate exemplele cu aceste locuțiuni conjuncționale subordonatoare).

4.2.13.8. **Punctuația.** De obicei, subordonata circumstanțială de cumul *se desparte prin* **virgulă** de propoziția ei regentă, indiferent de topică (vezi, în acest sens, exemplele de până aici).

4.2.13.9. **Contragerea.** Subordonata circumstanțială de cumul se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintatic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de cumul* : **Pe lângă cine s-a oferit,**[1] / *mai vine și Gheorghiță.*[2] / > **Pe lângă Minu,** *mai vine și Gheorghiță.* ; **Pe lângă ce-ai adus tu,**[1] / *mai vin și eu cu vin.*[2] / > **Pe lângă mâncarea** *adusă de tine, mai vin și eu cu vin.* ; **În afară de cine cântă acum,**[1] / *se mai prezintă unul.*[2] / > **În afară de Daniel,** *se mai prezintă unul.* etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.14. Circumstanțiala de excepție: EXC.

4.2.14.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata circumstanțială care îndeplinește funcția de *complement circumstanțial de excepție* pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), cu formă afirmativă sau negativă, sau pe lângă o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă), cu formă afirmativă sau negativă, din propoziția sa regentă : *Orice cred,*[1] / **afară de ce-mi spun acum.**[2] / (pe lângă verbul *cred,* cu formă afirmativă) ; *Altă alternativă nu există,*[1] / **decât să mergi acolo.**[2] / (pe lângă verbul *nu există,* cu formă negativă) ; *Pe toate le-a pus la păstrare,*[1] / **cu excepția celor ce erau deja deteriorate.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *a pus la păstrare,* cu formă pozitivă) ; *Nu și-a dat seama de alt lucru,*[1] / **decât că îl preocupa comportarea ei.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală *nu și-a dat seama,* cu aspect negativ) etc.

Altfel spus, subordonata circumstanțială de execpție, exprimă *un raport de excepție* față de propoziția ei regentă care este fie pozitivă, fie negativă : faptul pozitiv exprimat de subordonată constituie *o excepție* față de faptul pozitiv sau negativ exprimat de propoziția regentă (de aici și *ideea de opoziție* dintre cele două propoziții).

Subordonata circumstanțială de excepție îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (complementul circumstanțial de excepție), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementul determinat, de natura celor mai multe elemente introductive și de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate, luat în raport cu partea de propoziție din propoziția regentă, la care aceasta se referă.

Corespondența dintre subordonata circumstanțială de excepție și complementul circumstanțial de excepție este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de excepție) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în absența întrebărilor, în folosirea acelorași elemente determinate, a acelorași părți de propoziție la care face referire, a aceluiași element corelativ, a aceleiași topici și punctuații.

Scanned with OKEN Scanner

De asemenea, ca se reflectă și în faptul că această subordonată este tot atât de slab reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și complementul circumstanțial de excepție în planul propoziției.

Subordonata circumstanțială de excepție are însă alte mijloace de introducere în frază decât complementul circumstanțial de excepție în propoziție. Singurele lor elemente comune, din acest punct de vedere, sunt : grupul de cuvinte *în afară* (prepoziție + adverb) — folosit în propoziție ca element de structură în locuțiunea prepozițională cu Ac. *(în) afară de*, care leagă complementul circumstanțial de excepție de elementul lui regent, iar în frază ca element de structură în locuțiunea conjuncțională subordonatoare *în afară că*, ce introduce subordonata circumstanțială de excepție ; locuțiunile prepoziționale cu G. *cu excepția* și *în afara* — folosite în propoziție pentru legarea complementelor circumstanțiale de excepție de elementele lor regente, iar în frază, înaintea pronumelor relative ce introduc subordonatele circumstanțiale de excepție.

Subordonata circumstanțială de excepție *se referă întotdeauna la o anumită parte de propoziție* (sau la o componentă a acesteia) *din regentă* (subiect, predicat, nume predicativ, atribut, complement sau element predicativ suplimentar) :

a) *cu referire la subiect* (exprimat printr-un pronume nehotărât sau negativ : *altcineva, altceva, vreunul, vreuna, mulți, multe, toți, toate, fiecare, oricine, orice — nici unul, nici una, nimeni, nimic*) : **Altcineva** *nu putea face asta,*[1] / **decât cine avea pică pe el.**[2] / ; **Altceva** *nu se putea oferi,*[1] / **decât ce era pe masă.**[2] / ; **Toți (toate)** *s-au acomodat situației,*[1] / **în afară de cei ce (cele ce) au venit de curând.**[2] / ; **Oricine** *remarcă acest lucru,*[1] / **afară de cine e orb.**[2] / ; **Orice** *se poate întâmpla,*[1] / *afară de ce-mi spui tu.*[2] / ; **Nici unul (nici una)** *nu se poate orienta,*[1] / **decât cine cunoaște drumul.**[2] / ; **Nimic** *altceva nu se reține,*[1] / **decât ceea ce este necesar.**[2] / etc. (să se remarce aici corespondența parțială de valoare morfologică și corespondența totală de funcție sintactică între pronumele nehotărâte și negative din regente, folosite mai sus, și pronumele relative ce introduc

subordonatele circumstanțiale de excepție; de asemenea, să se remarce corespondența totală a timpurilor verbale folosite în fiecare subordonată și regenta ei).

b) *cu referire la predicatul verbal* (exprimat printr-un verb sau printr-o locuțiune verbală) însoțit de complementul direct al lucrului (exprimat prin pronumele nehotărât *altceva* sau prin pronumele negativ *nimic*): *Nu face altceva,*[1] / **decât citește.**[2] / ; *Nu face nimic,*[1] / **decât se plimbă.**[2] / ; *N-are de gând altceva,*[1] / **decât să scrie,**[2] / ; *N-are în vedere nimic,*[1] / **decât să călătorească.**[2] /

c) *cu referire la numele predicativ* (exprimat prin pronumele nehotărât *altceva* și prin adverbele de mod *altfel* și *altcumva*): **Altceva** *nu este*[1] / **decât ce este și colegul lui.**[2] / ; **Altfel** *nu este*[1] / **decât cum este și acesta.**[2] / ; **Altcumva** *nu este*[1] / **decât cum este și acela.**[2] / etc. (să se remarce și aici corespondența parțială de valoare morfologică și corespondența totală de funcție sintactică între pronumele nehotărât *altceva* din propozițiile regente și pronumele relativ *ce* care introduce subordonatele; între adverbele de mod *altfel* și *altcumva* din propozițiile regente și adverbul relativ *cum* ce introduce subordonatele).

d) *cu referire la atributul adjectival* (exprimat prin adjective pronominale nehotărâte sau negative: *vreun, vreo, ait, altă, alți, alte, mulți, multe, toți, toate, fiecare, oricare — nici un, nici o*): *Nu s-a gândit la* **vreun** *proiect propriu,*[1] / **decât la cel ce fusese discutat în plen.**[2] / ; **Alt** *drum mai bun nu cunosc,*[1] / **decât pe cel ce am venit rândul trecut.**[2] / ; **Mulți** *oameni își uită datoriile,*[1] / **cu excepția celor ce i-au creditat.**[2] / ; **Nici o** *fericire nu-i prea mare,*[1] / **cu excepția celei ce n-o meritățm.**[2] / etc.

e) *cu referire la complementul direct, indirect, de agent sau circumstanțial* — de loc, de timp, de mod (primele trei exprimate prin unele pronume nehotărâte sau negative amintite, iar ultimul prin unele adverbe de loc, de timp sau de mod cu sens nehotărât, precedate uneori de adverbe negative): *N-a ascultat* **pe altcineva,**[1] / **decât pe cine-l știi.**[2] / ; *N-a spus* **nimănui**[1] / **decât cui îi păstra scrisoarea.**[2] / ; *N-a fost văzut* **de altcineva**[1] / **în afară de cel ce fusese trimis acolo.**[2] / ; *Nu se duce (nicăieri)* **altundeva**[1] / **decât unde se simte bine.**[2] / ; *Să nu vină (niciodată)* **altcândva**[1] / **decât când se coc strugurii.**[2] / ;

Scanned with OKEN Scanner

Să nu facă (nicicum) **altcumva**[1] / **decât cum a fost instruit.**[2] / etc. (să se remarce și aici corespondența parțială de valoare morfologică, corespondența totală de caz și uneori de funcții sintactice între pronumele nehotărâte și negative din regente și pronumele relative ce introduc subordonatele ; de asemenea, corespondența parțială de valoare morfologică și corespondența totală de funcție sintactică între adverbele nehotărâte de loc, de timp sau de mod din regente și adverbele relative de loc, de timp sau de mod ce introduc subordonatele).

f) *cu referire la elementul predicativ suplimentar* (exprimat prin adverbele de mod *altfel* și *altcumva* cu conținut de adjective invariabile) : *Nu-l socotesc altfel,*[1] / **decât cum l-ai socotit și până acum.**[2] / ; **Altcumva** *nu vine*[1] / **decât cum l-am lăsat.**[2] / ; **Altfel** *n-o vede*[1] / **decât că râde mereu.**[2] / etc. (să se remarce și aici corespondența parțială de valoare morfologică și corespondența totală de conținut și de funcție sintactică între adverbele de mod *altfel* și *altcumva* din propozițiile regente și adverbul de mod relativ *cum* ce introduce subordonatele).

4.2.14.2. **Întrebări.** Subordonata circumstanțială de excepție *nu se află cu întrebări* (ca și cea de opoziție sau cea de cumul), deoarece ideea de excepție exprimată de ea este dedusă din context de cel care analizează : *A mâncat tot,*[1] / **afară de ce-i adusesem eu.**[2] / ; *N-a venit aproape nimeni,*[1] / **cu excepția celor ce făcuseră mobilizarea.**[2] / (deși pentru aceste două subordonate s-ar putea formula întrebările *în afară de ce?* și *cu excepția cui?*, ele nu se folosesc niciodată).

4.2.14.3. **Elemente determinate.** Subordonata circumstanțială de excepție are ca elemente determinate, în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire :

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv , la orice diateză) : *N-ai făcut altceva,*[1] / **decât i-ai învrăjbit.**[2] / ; *S-au gândit toți la o asemenea situație,*[1] / **în afara celui ce venise atunci.**[2] / ; *Au fost vizitate multe localități,*[1] / **cu excepția celor ce erau prea departe.**[2] / etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză) : *Pe toți i-a avut în vedere,*[1] / **cu excepția cui l-a vorbit de rău.**[2] / ; *Nu și-a mai adus aminte nimic,*[1] / **decât că plecaseră pe la ora 8.**[2] / ; *Altceva n-a mai fost*

Scanned with OKEN Scanner

pus în evidență,[1] / **decât că timpul de predare este scurt.**[2] / etc.

4.2.14.4. **Elemente introductive.** Subordonata circumstanțială de excepție poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (nespecifice) : *că, să, dacă* (precedate de adverbul de mod restrictiv *decât*) — *N-a putut spune nimic* [1] / *decât* **că** *regretă cele întâmplate.*[2] / ; *Nu există altă ieșire*[1] / *decât* **să** *renunțe la ea.*[2] / ; *Altceva nu putem face*[1] / *decât* **dacă** *ne oprim.*[2] / etc. Uneori, adverbul de mod de restricție *decât* rămâne singur în fața subordonatei, suplinind conjuncția subordonatcare : *Nu face altceva*[1] / **decât** *sapă grădina.*[2] / — *Altceva nu face*[1] / **decât** *vinde fructe.*[2] / etc.

Nu trebuie să confundăm subordcnata circumstanțială *de excepție,* care începe cu adverbul de mod restrictiv *decât,* cu subordonata circumstanțială *de mod* comparativă de inegalitate, care exprimă și ideea de restricție și care începe cu același cuvânt, dar, cu valoare de conjuncție. Să se compare, în acest sens, fraza *Nu fac altceva*[1] / **decât ajut.**[2] / (în care subordonata este circumstanțială de excepție) cu fraza *Nu fac altceva mai bun*[1] / **decât** *să ajut.*[2] / (în care subordcnata este circumstanțială de mod comparativă de inegalitate care exprimă și ideea de restricție, deci care are nuanță de excepție).

b) *prin locuțiune conjuncțională subordonatoare* (nespecifică) : *în afară că — N-a mai spus nimic altceva*[1] / **în afară că** *nu are timp.*[2] / ; **În afară că** *vorbește tot timpul,*[1] / *nu mai face nimic altceva.*[2] / etc.

c) *prin pronume relative — cine, ce, cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce* (precedate de adverbul de mod restrictiv *decât* sau de locuțiunile prepoziționale *cu excepția, în afara* sau *în afara de*) — *Altcineva nu poate intra*[1] / *decât* **cine** *ține cheile.*[2] / (*decât* **cel ce** *ține cheile,* **cu excepția celui ce** *ține cheile,* **în afara celui ce** *ține cheile*) ; *Altceva nu-i puteam oferi*[1] / *decât* **ce** *aveam.*[2] / (*decât* **ceea ce aveam**) ; *Oricine se poate prezenta,*[1] / **în afară de cei ce** *au depășit vârsta.*[2] / (**cu excepția celor ce** *au depășit vârsta,* **în afara celor ce** *au depășit vârsta*) ; *Orice se poate admite*[1] / **în afară de ce** *spui tu.*[2] / (**în afară de ceea ce** *spui tu*) etc.

Scanned with OKEN Scanner

d) *prin adverbe relative — unde, când, cum* (precedate de adverbul de mod restrictiv *decât*) : *Nu găseşti (nicăieri) altundeva asemenea fructe*[1] / *decât* **unde** *ai mai găsit.*[2] / ; *Nu se duce acolo (niciodată) altcândva*[1] / *decât* **când** *are câteva zile libere.*[2] / ; *Să nu procedezi (nicicum) altcumva*[1] / *decât* **cum** *te-am învăţat eu.*[2] / etc.

4.2.14.5. **Elemente corelative.** Subordonata circumstanţială de excepţie are ca element corelativ, în propoziţia regentă, adverbul de mod *mai*, care exprimă ideea de insistenţă asupra valorii negative a verbului-predicat pe lângă care stă : *Altcineva nu se* **mai** *poate duce*[1] / **decât** *cine n-a fost* **până acum.**[2] / ; *Altceva nu-ţi* **mai** *rămâne de făcut*[1] / **decât să pleci.**[2] / ; *Nimeni altcineva nu* **mai** *discută acest lucru*[1] / **cu excepţia celor ce l-au auzit acum.**[2] / ; *Într-adevăr, nimic altceva nu se* **mai** *poate întâmpla*[1] / **în afară de ceea ce spui tu.**[2] / etc.

4.2.14.6. **Modurile.** Subordonata circumstanţială de excepţie se construieşte, de obicei, *cu modul indicativ* (vezi, în acest sens, exemplele date până aici). Ea se poate construi însă şi *cu modurile conjunctiv* (atunci e introdusă prin conjuncţia subordonatoare *să* şi e precedată de adverbul de mod restrictiv *decât* — vezi, în acest sens, exemplele date mai sus —), *condiţional-optativ* sau *prezumtiv* (cu excepţia modului imperativ) : **În afară că l-ar fi necăjit pe bunic,**[1] / *n-ar mai fi supărat pe nimeni altcineva.*[2] / ; *Acum n-o mai fi făcând altceva*[1] / **decât că o fi căutând zadarnic geanta.**[2] / etc.

4.2.14.7. **Topica.** Subordonata circumstanţială de excepţie stă, *de obicei, după propoziţia regentă* (vezi, în acest sens, marea majoritate a exemplelor date până aici). Cea introdusă prin locuţiunea conjuncţională subordonatoare *în afară că* stă însă *atât înaintea regentei* (în mod obişnuit), *cât şi în urma acesteia* (vezi, în acest sens, exemplele date mai sus).

4.2.14.8. **Punctuaţia.** De obicei, subordonata circumstanţială de excepţie, care stă *după propoziţia regentă, nu se desparte prin virgulă* de aceasta. Cea care stă însă *înaintea regentei se desparte prin virgulă* de aceasta (vezi, în acest sens, exemplele date până aici).

4.2.14.9. **Contragerea.** Subordonata circumstanţială de excepţie se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul*

Scanned with OKEN Scanner

ei sintactic din planul propoziției — *complementul circumstanțial de excepție*: *Altă soluție nu avem*[1] / **decât să le trimitem un răspuns.**[2] / > *Altă soluție nu avem* **decât** *răspunsul.*; *Oricine observă acest lucru*[1] / **cu excepția celui ce a greșit.**[2] / > *Oricine observă acest lucru* **cu excepția lui Gogu.**; *N-a mai venit nimeni altcineva*[1] / **decât cei ce fuseseră anunțați.**[2] / > *N-a mai venit nimeni altcineva* **decât cei anunțați.**; *N-a mai văzut pe nimeni altcineva*[1] / **decât pe cine își pregătea lucrarea.**[2] / > *N-a mai văzut pe nimeni altcineva* **decât pe Cristian.**; *Altcuiva nu i-a mai dat*[1] / **decât cui avea nevoie.**[2] / > *Altcuiva nu i-a mai dat* **decât lui Ion.**; *Nu a mai plecat altundeva*[1] / **decât unde anunțase.**[2] / > *Nu a mai plecat altundeva* **decât la țară.** etc.

5. Subordonata predicativă suplimentară : PR.S. (predicativa suplimentară)

5.1. **Definiție și caracteristici.** Este subordonata care îndeplinește funcția de element predicativ suplimentar atât pe lângă un verb (tranzitiv sau intranzitiv), o locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă) sau interjecție predicativă din propoziția regentă, cât și pe lângă un substantiv, pronume sau numeral cu funcție de subiect, complement direct sau complement indirect în aceeași propoziție regentă: *Ion a ascultat concertul*[1] / **cum se afla.**[2] / (pe lângă verbul tranzitiv-predicat *a ascultat* și substantivul propriu-subiect *Ion*); *Eu am plecat*[1] / **cum eram.**[2] / (pe lângă verbul intranzitiv-predicat *am plecat* și pronumele personal-subiect *Eu*); *O văd*[1] / **că nu e în apele ei.**[2] / (pe lângă verbul tranzitiv-predicat *văd* și pronumele personal-complement direct *O*); *Pe amândoi îi văd*[1] / **cum aleargă.**[2] / (pe lângă verbul tranzitiv-predicat *văd* și numeralul colectiv-complement *Pe amândoi*); *S-a pomenit cu el*[1] / **că-l invită acasă.**[2] / (pe lângă verbul intranzitiv-predicat *s-a pomenit* și pronumele personal-complement indirect *cu el*); *Le-a luat în primire*[2] / **așa cum se găseau.**[2] / (pe lângă locuțiunea verbală tranzitivă-predicat *a luat în primire* și pronumele personal-complement direct *Le*); *Și-a adus aminte de ei*[2] / **că locuiau undeva pe apro-**

Scanned with OKEN Scanner

ape.[2] / (pe lângă locuțiunea verbală intranzitivă-predicat *și-a adus aminte* și pronumele personal-complement indirect *de ei*) ; *Și copilul buf ! în noroi*[1] / **cum era îmbrăcat.**[2] / pe lângă interjecția-predicat *buf !* și substantivul comun-(subiect *copilul*) ; *Iată-i*[1] / **cum înotă.**[2] / (pe lângă interjecția-predicat *Iată* și pronumele personal-complement direct *-i*) etc.

Altfel spus, subordonata predicativă suplimentară exprimă *un fapt* sau *o acțiune* referitor (referitoare) la subiectul, la complementul direct sau la complementul indirect din propoziția regentă și *simultan(ă)* cu faptul sau cu acțiunea exprimat(ă) de verbul, de locuțiunea verbală sau sugerat(ă) de conținutul interjecției predicative din propoziția regentă.

Subordonata predicativă suplimentară îndeplinește deci în frază o funcție sintactică identică cu aceea a unei părți secundare de propoziție (elementul predicativ suplimentar), la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementele determinate la care se referă simultan, de conținutul semantic al întregii propoziții subordonate, luat în raport cu aceste elemente amintite în definiție.

Corespondența dintre subordonata predicativă suplimentară și elementul predicativ suplimentar este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de dublă determinare simultană) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași elemente de determinare, de referință simultană dublă, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative.

Subordonata predicativă suplimentară este însă mai slab reprezentată cantitativ, în planul frazei, decât elementul predicativ suplimentar în planul propoziției. De asemenea, ea are alte mijloace de introducere în frază decât elementul predicativ suplimentar în propoziție și nu dispune de clasificări ca acesta.

5.2. **Întrebări.** Datorită dublei determinări simultane și diferite, subordonata predicativă suplimentară concentrează în ea, în planul frazei, valoarea unei subordonate atributive și a unei subordonate completive, așa cum, în planul propoziției, elementul predicativ suplimentar concentrează în el valoarea unui atribut și a unui complement, în același timp. Din această cauză, *ea nu benefi-*

Scanned with OKEN Scanner

ciază de o anumită întrebare, valoarea ei fiind dedusă din context, întocmai ca valoarea elementului predicativ suplimentar.

5.3. **Elemente determinate.** Subordonata predicativă suplimentară are ca elemente determinate în propoziția regentă, următoarele părți de vorbire diferite, grupate simultan două câte două (determinare dublă):

— *un verb* (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză) cu funcție de predicat *și un substantiv, pronume sau numeral* cu funcție de subiect, de complement direct sau de complement indirect: *Îl văd*[1] / **cum planează.**[2] / (determină verbul tranzitiv-predicat *văd* și pronumele personal-complement direct *Îl*); *Omul vine*[1] / **cum se găsește.**[2] / (determină verbul intranzitiv-predicat *vine* și substantivul-subiect *Omul*); *Cei doi au plecat*[1] / **cum se aflau.**[2] / (determină verbul intranzitiv-predicat *au plecat* și numeralul cardinal-subiect *cei doi*); *Pe al doilea l-am găsit*[1] / **cum l-am lăsat.**[2] / (determină verbul tranzitiv-predicat *am găsit* și numeralul ordinal-complement direct *Pe al doilea*); *Se uită la mine*[1] / **cum lucrez.**[2] / (determină verbul intranzitiv-predicat *Se uită* și pronumele personal-complement indirect *la mine*); *Copilul a fost așezat pe pat*[1] / **așa cum se afla.**[2] / (determină verbul la diateza pasivă-predicat *a fost așezat* și substantivul-subiect *Copilul*) etc.

— *o locuțiune verbală* (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză) cu funcție de predicat *și un substantiv, un pronume sau un numeral* cu funcție de subiect, de complement direct sau de complement indirect: *Le-a așternut pe hârtie*[2] / **așa cum erau.**[2] / (determină locuțiunea verbală tranzitivă-predicat *a așternut pe hârtie* și pronumele personal-complement direct *Le*); *Copiii au luat-o la fugă*[1] / **așa cum se găseau.**[2] / (determină locuțiunea verbală intranzitivă-predicat *au luat-o la fugă* și substantivul-subiect *Copiii*); *El s-a dat de-a dura*[1] / **cum era.**[2] / (determină locuțiunea verbală intranzitivă-predicat, *s-a dat de-a dura* și pronumele personal-subiect *El*); *Pe tustrei îi dăm ca exemplu*[1] / **cum procedează.**[2] / (determină locuțiunea verbală tranzitivă *dăm ca exemplu* și numeralul colectiv-complement direct *Pe tustrei*); *Toate au fost luate în primire*[1] / **așa cum se aflau.**[2] / (determină locuțiunea verbală tranzitivă-predicat *au fost luate în primire* și pronumele nehotărât-subiect *Toate*) etc.

Scanned with OKEN Scanner

— *un verb sau o locuțiune verbală la un mod nepredicativ* (infinitiv sau gerunziu) *și un substantiv, pronume sau numeral* cu funcție de subiect, de complement direct sau de complement indirect : *A-l lăsa*[1] / **să vorbească**[2] / *o pierdere de vreme.*[1] / (determină verbul tranzitiv la infinitiv *a lăsa* și pronumele personal-complement direct *-l*) ; *Văzând pe Ion*[1] / **că vine,**[2] / *a pornit spre el.*[1] / (determină verbul tranzitiv la gerunziu *Văzând* și substantivul propriu-complement direct *pe Ion*) ; *Venind amândoi*[1] / **cum se găseau,**[2] / *nimeni n-a mai zis nimic.*[1] (determină verbul intranzitiv la gerunziu *Venind* și numeralul colectiv-subiect *amândoi*) ; *A le lua în primire*[1] / **cum sunt acum**[2] / *înseamnă o greșeală.*[1] / (determină locuțiunea verbală tranzitivă la infinitiv *A lua în primire* și pronumele personal-complement direct *le*) etc.

— *o interjecție predicativă și un substantiv, un pronume sau un numeral* cu funcție de subiect sau de complement direct : *Iată-l*[1] / **cum era la început.**[2] / (determină interjecția-predicat *iată* și pronumele personal-complement direct *-l*) ; *Poftim pe-a doua*[1] / **cum a rămas.**[2] / (determină interjecția-predicat *Poftim* și numeralul ordinal-complement direct *pe-a doua*) etc.

5.4. **Elemente introductive.** Subordonata predicativă suplimentară poate fi introdusă în frază (poate fi legată de regenta ei) prin următoarele categorii de mijloace :

a) *prin conjuncții subordonatoare* (nespecifice) : *că, să — Îl simt*[1] / **că-i abătut.**[2] / ; *Și-a lăsat inima*[1] / **să zburde în voie.**[2] / etc.

b) *prin locuțiune conjuncțională subordonatoare* (nespecifică) : *așa cum — A plecat*[1] / **așa cum se găsea.**[2] / ; *M-am întors*[1] / **așa cum mă aflam.**[2] / etc.

c) *prin pronume sau adjective pronominale relative* (simple) : *cine, ce — Îl cunosc*[1] / **cine este.**[2] / ; *O știu*[1] / **ce poate.**[2] / ; *Nu-i cunoașteți*[1] / **de ce sunt în stare.**[2] / ; *Uitați-vă la el*[1] / **ce ispravă a făcut.**[2] / etc.

d) *prin pronume sau adjective pronominale nehotărâte* cu funcție de relație : *câți, câte — Să le văd*[1] / **câte sunt**[2] / ; *Îl știu*[1] / **câți bani face.**[2] / etc.

e) *prin adverbe relative* (de mod) : *cum, precum, cât, ce* („cât) — *Hai*[1] / **cum te afli.**[2] / ; *Le păstrez*[1] / **precum erau.**[2] / ; *Îi văd*[1] / **cât sunt de răi.**[2] / ; *Mă uit la el*[1] / **ce**

Scanned with OKEN Scanner

încrezut este.[2] / ; *Uite-l și pe ăsta, pe șchiopârlea,*[1] / **cum a ajuns . . .**[2] / — Zaharia Stancu etc.

5.5. **Modurile.** Subordonata predicativă suplimentară se construiește, de obicei, *cu modul indicativ* (vezi, în acest sens, exemplele date până aici), iar uneori *cu modul conjunctiv* (când este introdusă prin conjuncția subordonatoare *să* — vezi exemplul de mai sus). Se poate construi însă *și cu modurile condițional-optativ* sau *prezumtiv* (cu excepția modului imperativ) : *O știu*[1] / **cât ar dori un asemenea rol.**[2] / ; *Mi-l imaginez*[1] / **așa cum o fi lucrând acum.**[2] / etc.

5.6. **Topica.** Subordonata predicativă suplimentară stă *aproape numai după propoziția regentă* (vezi, în acest sens, toate exemplele de până aici). Sunt rare cazurile în care ea se află *înaintea regentei* : *Și* / **așa cum se găsea**[1] / *a intrat în primăric.*[2] / (aici e vorba de o topică afectivă).

5.7. **Punctuația.** Subordonata predicativă suplimentară *nu se desparte prin virgulă* de propoziția ei regentă (vezi, în acest sens, toate exemplele date până aici).

5.8. **Contragerea.** Subordonata predicativă suplimentară se poate reduce, prin contragere, la *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *elementul predicativ suplimentar* : *Am plecat*[1] / **cum mă găseam.**[2] / > *Am plecat* **supărat. (obosit, dezbrăcat, fără bani, mânios** etc.) ; *Îi văd*[1] / **cum aleargă.**[2] / > *Îi văd* **alergând.** ; *Îl aud*[1] / **cum mormăie.**[2] / > *Îl aud* **mormăind.** ; *O păstrez*[1] / **așa cum a fost.**[2] / > *O păstrez* **neschimbată. (intactă, întreagă** etc.) ; *Se trezește cu mamă-sa*[1] / **că vine într-un suflet acasă.**[2] / > *Se trezește cu mamă-sa* **venind** *într-un suflet acasă.* ; *Și-a lăsat oile*[1] / **să pască singure.**[2] / > *Și-a lăsat oile* **păscând** *singure.* ; *Îl știu*[1] / **ce poate face.**[2] / > *Îl știu* **capabil** *de orice.* ; *Îl găsesc*[1] / **precum era.**[2] / > *Îl găsesc* **tot tânăr. (neschimbat)** etc.

6. Propoziția apozitivă (apozițională) : Ap. (apozitiva sau apozițională)

6.1. **Definiție și caracteristici.** Este propoziția care îndeplinește funcția sintatică de *apoziție* pe lângă un termen, un grup de cuvinte, o parte de propoziție sau

Scanned with OKEN Scanner

chiar o propoziție întreagă, la care se referă, în cadrul frazei: *Acum vine* **al treilea**[1] / : / **cel ce ne-a vizitat alaltăieri.**[2] / (pe lângă numeralul ordinal-subiect *al treilea*); *Situația este* **asta**[1] / : / **(anume) că nu putem merge cu ei.**[2] / (pe lângă pronumele demonstrativ-nume predicativ de identificare *asta*); *Era un om* **harnic,**[1] / **ceea ce îi bucura pe toți.**[2] / (pe lângă adjectivul-atribut *harnic*); *A urmărit* **un țel**[1] / : / **(anume) să dea o lucrare bună.**[2] / (pe lângă substantivul complement direct *un țel*); *Mereu ne gândeam* **la ei**[1] / : / **(adică) la cei ce plecaseră departe.**[2] / (pe lângă pronumele personal-complement indirect *la ei*); *Mesajele n-au fost recepționate* **de aceștia,**[1] / **(adică) de cei ce semnalaseră bazei prezența O.Z.N.-urilor.**[2] / (pe lângă pronumele demonstrativ-complement de agent *de aceștia*); *A sosit tocmai* **dimineața,**[1] / **(anume) când răsărea soarele.**[2] / (pe lângă adverbul de timp-complement circumstanțial de timp *dimineața*); *N-a venit* **de asta**[1] / : / **că n-a avut timp.**[2] / (pe lângă locuțiunea adverbială de cauză-complement circumstanțial de cauză *de asta*); *De la o vreme o văd* **retrasă**[1] / : / **cum nu este felul ei.**[2] / (pe lângă adjectivul-element predicativ suplimentar *retrasă*); *Se potrivește unul cu celălalt*[1] / : / **amândoi sunt înalți.**[2] / (pe lângă o propoziție întreagă) etc.

Altfel spus, propoziția apozitivă este *propoziția izolată care reia, lămurește, explicitează și precizează* conținutul termenului, al grupului de termeni (care are o anumită funcție sintactică) sau conținutul unei propoziții întregi, la care se referă și cu care logic și semantic se află pe același plan. Cu alte cuvinte, ea exprimă *o identitate de înțeles cu termenul de referință explicat*, reprezentând, în ultimă instanță, *a doua expresie a aceluiași conținut*, posedat de termenul de referință. Ea are o funcție asemănătoare cu aceea a apoziției, echivalentul ei sintactic din planul propoziției. Izolarea propoziției apozitive de elementele ei de referință (părți de vorbire care pot avea toate celelalte funcții sintactice cunoscute în propoziție) îi este caracteristică și se poate face cu ajutorul intonației, al pauzei marcate prin virgulă sau prin două puncte (frecvent), prin linie de pauză, prin paranteze și chiar prin punct (în izolări) — vezi, în acest sens, toate exemplele date mai sus și pe cele care vor urma.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția apozitivă îndeplinește deci în frază o funcție identică cu aceea a unei părți de propoziție cu statut special — *apoziția*, diferit de al părților principale sau secundare de propoziție, la care se poate reduce prin contragere. Valoarea ei este dată, ca și la apoziție, de natura relației ce se stabilește între ea și elementul (propoziția) la care se referă, de conținutul ei semantic.

Corespondența dintre propoziția apozitivă și apoziție este aproape totală și ea se reflectă nu numai în conținut (ideea de reluare, de explicitare, de precizare) și în denumirile lor asemănătoare, ci și în folosirea acelorași elemente de referire, a acelorași adverbe explicative *adică* și *anume*, a aceleiași izolări prin pauză marcată și prin intonație, a aceleiași topici și punctuații, în absența elementelor corelative. De asemenea, ea se reflectă și în faptul că această propoziție este tot atât de bine reprezentată cantitativ, în planul frazei, ca și apoziția în planul propoziției.

Spre deosebire de apoziție, care nu folosește mijloace de introducere în propoziție, propoziția apozitivă apare de multe ori cu mijloace „de introducere" asemănătoare cu acelea ale subordonatelor, dar funcția acestora este neutralizată, nu se evidențiază, rămânând estompată.

6.2. **Întrebări.** Propoziția apozitivă *nu se află cu ajutorul întrebărilor*, valoarea ei fiind dedusă din referirea pe care o face, din conținutul ei logico-semantic, din topica, pauza și punctuația acesteia (urmărește, în acest caz, exemplele de mai sus), nu pe baza unei relații sintactice stricte.

6.3. **Elemente de referire (de referință).** Întrucât relația apozitivă nu este o relație de subordonare și nici de coordonare (în ciuda existenței parțiale a unor elemente „introductive" de subordonare neutralizate sau a juxtapunerii), ci *o relație cu totul specifică*, nu putem vorbi aici de „elemente regente" sau de „elemente determinate", în sensul în care discutăm despre acestea la propozițiile subordonate. Elementele de referință ale propoziției apozitive, al căror conținut este reluat, lămurit, explicitat și precizat de către aceasta, sunt de diferite valori morfologice (ca și la apoziția din planul propoziției):

— *substantive comune sau proprii* (cu funcții sintactice de subiecte, cu statut de nume predicative, sau cu funcții

Scanned with OKEN Scanner

sintactice de atribute, complemente directe, complemente indirecte, complemente de agent, complemente circumstanțiale, elemente predicative suplimentare) : *Îl intrigă* **un fapt**[1] / : / **(anume) că luna se îndepărtează de Terra.**[2] / ; *Mâine vine* **Cristian,**[1] / **(adică) cel ce ne-a scris în vară.**[2] / ; *Obiectivul savanților e* **un vis**[1] / : / **(anume) să capteze energia electro-magnetică a astrelor.**[2] / ; *A venit cu mașina* **lui Florel,**[1] / **a cui ne-a așteptat atunci.**[2] / ; *N-a uitat* **un lucru**[1] / : / **că timpul nu se mai întoarce.**[2] / ; *S-a izbit* **de un obiect**[1] / : / **de ce lăsase jos mai adineauri.**[2] / ; *Mâncarea a fost iarăși invadată* **de furnici**[1] / : / **de cele ce o mâncaseră și ieri.**[2] / ; *Să-l duci neapărat* **pe masă**[1] / : / **unde se afla și înainte.**[2] / ; *Se prezentase aici* **ca specialist**[1] / : / **cum de fapt și era.**[2] / etc.

— *adjective* (de obicei calificative, cu statut de nume predicative sau cu funcții sintactice de atribute adjectivale și de elemente predicative suplimentare) : *Masa este* **bună** — [1] / **ceea ce corespunde dorinței noastre.**[2] / ; *Mi-a adus niște garoafe* **roșii**[1] / : / **seamănă cu niște mici torțe aprinse.**[2] / ; *Îl considera* **leneș,**[1] / **ceea ce chiar era.**[2] / etc.

— *numerale* (cu statut de nume predicative sau cu funcții sintactice de subiecte, de complemente directe, de complemente circumstanțiale și de elemente predicative suplimentare) : *S-a prezentat* și **al doilea**[1] / : / **cel ce sărise gardul.**[2] / ; *Ei sunt* **doi**[1] / : / **câți ne trebuie.**[2] / ; *Erau frumoase hainele* **amândurora,**[1] / **ale celor ce câștigaseră premiul.**[2] / ; *I-au văzut* **pe tustrei**[1] / : / **erau într-adevăr frumoși.**[2] / ; *Le păstrez* **pentru cei doi**[1] / : / **pentru cei ce-au dovedit măiestrie.**[2] / ; *Sunt verificate* **de cei trei**[1] / : / **de cei ce cunosc instalația.**[2] / ; *Muncește* **îndoit**[1] / : / **cât muncești tu și cu frate-tău.**[2] / ; **S-au** *așezat* **câte doi**[1] / : / **cum se așează soldații.**[2] / ; *A scris* **de două ori**[1] / : / **cum i se întâmplă cam des.**[2] / etc.

— *pronume* (cu funcții sintactice de subiecte, cu statut de nume predicative sau cu funcții sintactice de atribute, complemente directe, complemente indirecte, complemente de agent, complemente circumstanțiale și de elemente predicative suplimentare) : *Veniseră și* **ei**[1] / : / **cei ce nu-l prea vedeau cu ochi buni.**[2] / ; *Adevărul este* **acesta**[1] / :

Scanned with OKEN Scanner

că nu s-a mai prezentat.[2] / ; *Era bună și părerea* unora[1] / : / a celor ce înțeleseseră mai bine procedeul.[2] / ; *Nu-i pot uita* pe-ai mei[1] / : / pe cei ce m-au crescut sacrificându-se.[2] / *Să le duci* dânșilor[1] / : / celor ce nu cunosc încă rezultatul.[2] / ; *Cartea nu fusese citită* de nici unul[1] / : / nici chiar de cei ce o aveau.[2] / ; *A făcut și ăsta* ca unul *din poveste*[1] / : / cum se-ntâmplă deseori.[2] / ; *De-o vreme te văd* altul[1] / : / ești mereu preocupat.[2] / etc.

— *verbe la moduri nepredicative* (gerunziu sau supin) cu funcții sintactice de complemente circumstanțiale : *Te descurci* numai citind[1] / : / prin ceea ce acumulezi din cărți.[2] / ; *Astea sunt bune* de mâncat[1] / : / să le înghiți pe nerăsuflate.[2] / etc.

— *adverbe și locuțiuni adverbiale* (cu funcții sintactice de complemente circumstanțiale și de atribute adverbiale sau cu statut de nume predicative) : *Au venit toți* aici[1] / : / unde are loc schimbul de experiență.[2] / ; *Oaspeții vin* mâine[1] / : / când totul va fi gata.[2] / ; *Dispunea numai* de atât[1] / : / de cât avea nevoie pentru o zi.[2] / ; *Arborii au crescut* din loc în loc[1] / : / pe unde terenul a fost mai puțin pietros.[2] / ; *S-a petrecut* pe neașteptate[1] / : / ca și cum n-ar fi știut nimeni.[2] / ; *Venea pe la noi* din când în când[1] / ; / ori de câte ori își amintea.[2] / ; *Nu ajunsese* de asta[1] / : / că trenul se suspendase.[2] / ; *S-a dus acolo* pentru asta[1] / ; / să stabilească data nunții.[2] / ; *Îmi place casa* de-aici[1] / : / unde înflorește liliacul.[2] / ; *Înțelegerea a fost* astfel[1] / : / să mai aștepte zece minute.[2] / etc.

— *propoziții* (întregi) : *A venit la miezul nopții*[1] / : / pe la ora 24 cineva bătea în geam.[2] / ; *Berzele și rândunelele au sosit*,[1] / ceea ce ne convinge de sosirea primăverii.[2] / etc.

Din exemplele date mai sus, se vede că toate aceste elemente de referință pot îndeplini diferite funcții sintactice sau pot avea un anumit statut în cadrul propozițiilor regente, în care sunt incluse, funcții și statut ce corespund unor propoziții apozitive ce le urmează. Așa se explică faptul că, pornind de la fraza cu propoziție apozitivă *Îi venise* o idee[1] / : / să nu se mai ducă la șrand.[2] / ; în loc de subiectul *o idee* se poate folosi propoziția care-l explicitează : *Îi venise . . .*[1] / să nu se mai ducă la șrand.[2] / ;

pornind de la fraza *Gândul lui era unul*[1] / ; / **să nu dea un pas înapoi.**[2] /, în loc de numele predicativ *unul* se poate folosi propoziția care-l explicitează: *Gândul lui era . . .*[1] / **să nu dea un pas înapoi.**[2]/ ; pornind de la fraza *Avea o memorie* **excepțională**[1] / : / **reținea toate numerele de telefon ale cunoscuților.**[2] / în loc de atributul adjectival *excepțională* se poate folosi propoziția care-l explicitează: *Avea o memorie*[1] . . . / **datorită căreia reținea toate numerele de telefon ale cunoscuților.**[2]/ ; pornind de la fraza *Eu știu* **un lucru**[1]/ :/ **că Valeriu are dreptate.**[2] /, în loc de complementul direct *un lucru* se poate folosi propoziția care-l explicitează: *Eu știu . . .*[1] / **că Valeriu are dreptate.**[2] / ; pornind de la fraza *Tot timpul a vorbit* **despre asta**[1] / : / **despre ce i-ați spus voi.**[2] /, în loc de complementul indirect *despre asta* se poate folosi propoziția care-l explicitează: *Tot timpul a vorbit . . .*[1] / **despre ce i-ați spus voi.**[2] / ; pornind de la fraza *Au fost cumpărate de el*[1] / : / **de cine vorbește acum.**[2] /, în loc de complementul de agent *de el* se poate folosi propoziția care-l explicitează: *Au fost cumpărate . . .*[1] / **de cine vorbește acum.**[2] / ; pornind de la fraza *Să se ducă* **acolo**[1]/ : / **unde l-am trimis eu.**[2] /, în loc de complementul circumstanțial de loc *acolo* se poate folosi propoziția care-l explicitează: *Să se ducă . . .*[1] / **unde l-am trimis eu.**[2] / ; pornind de la fraza *L-am văzut mereu* **supărat**[1] / : / **ca și cum i s-ar fi înecat corăbiile.**[2] /, în loc de elementul predicativ suplimentar *supărat* se poate folosi propoziția care-l explicitează: *L-am văzut mereu . . .*[1] / **ca și cum i s-ar fi înecat corăbiile.**[2] / Aceasta demonstrează că *toate părțile de propoziție (inclusiv componenta a doua a predicatului nominal: numele predicativ) din gramatica limbii române pot fi înlocuite, în condiții determinate, cu propoziții apozitive care au același conținut logico-semantic și, invers, că propozițiile apozitive din gramatica limbii române se pot înlocui, în condiții determinate, cu toate părțile de propoziție fundamentale (inclusiv cu componenta a doua a predicatului nominal; numele predicativ) existente în această gramatică, în virtutea aceluiași conținut logico-semantic*; de asemenea, că *toate subordonatele fundamentale, existente în gramatica limbii române, pot căpăta, în condiții determinate, statutul unor propoziții apozitive și, invers, propozițiile apozitive din*

Scanned with OKEN Scanner

gramatica limbii române pot dobândi, tot în condiții determinate, statutul unor propoziții subordonate.

6.4. **Elemente „introductive".** Propoziția apozitivă poate apărea, față de elementele sale de referință, pe care le explicizează, în *două ipostaze distincte* : *juxtapusă* (mai rar) și *„legată"* (frecvent).

Propozițiile apozitive juxtapuse au aspectul unor propoziții principale, construite în mod obișnuit cu indicativul : *A apărut de undeva un stol de rândunele*[1] / : / **zbura în eventai spre apus.**[2] / ; *În situația asta, aș avea și eu o obiecție*[1] / : / **suma este prea mare.**[2] / ; *Au adus hainele*[1] / : / **sunt destul de bine lucrate.**[2] / etc.

Propozițiile apozitive „legate" au aspectul unor subordonate introduse prin conjuncții subordonatoare (*că, să* — cele mai frecvente, *ca . . . să* — mai rar), prin locuțiuni conjuncționale subordonatoare (*așa cum* — mai rar), prin pronume relative (*ce, care, cine, ceea ce* — frecvent, *cel ce* — mai rar) sau prin adverbe relative (*unde, cum, când* și *cât*) — în acest sens, vezi și exemplele date până aici, și pe cele ce vor urma. Ele *sunt izolate* și acoperă, după cum am putut deduce din cele arătate mai înainte la elementele de referință, toate tipurile fundamentale de subordonate cunoscute în gramatica limbii române (subiective, predicative, atributive, completive directe, completive indirecte, completive de agent, completive circumstanțiale și predicative suplimentare). Izolarea, prezența unor elemente de referință, caracterul lor de reluare a conținutului acestor elemente de referință și de explicitare a lui în același plan logico-semantic — întărită de multe ori și de prezența adverbelor de mod explicative *adică* și *anume*, ce le pot preceda — le atenuează valoarea, diferențiindu-le de postura netă a subordonatelor curente, obișnuite (de fapt, le atenuează dependența strictă, reducând-o la o referire, la o trimitere mai mult de ordin logico-semantic, decât sintactic-relațional) și neutralizând funcția de elemente introductive ale conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale subordonatoare, ale pronumelor și adverbelor relative. Să se urmărească, în acest sens, și exemplele următoare : *Vine sigur* **Ion**[1] / : / **cel ce are șanse mai mari.**[2] / ; *Brânza este* **bună,**[1] / **adică așa cum ne-am așteptat.**[2] / ; *Mi-a destăinuit* **un fapt**[1] / : / **că examenul se amână.**[2] / ; *Nu-i*

Scanned with OKEN Scanner

pasă **de asta,**[1] **/ adică de ce vorbeau.**[2] **/** ; *Sunt toate făcute* **de el,**[1] **/ adică de cine știe.**[2] **/** ; Rămâne totuși **aici**[1] **/** : **/ unde se simte ca acasă.**[2] **/** ; *Ne întâlnim* **mâine,**[1] **/ anume când se dă pauza de prânz.**[2] **/** ; *Întotdeauna a procedat* **așa**[1] **/** : **/ adică după cum a vrut.**[2] **/** ; *O știe* **harnică,**[1] **/ ceea ce constituie un motiv de bucurie.**[2] **/**

Ținând seama de toate detaliile de până acum referitoare la acest tip de propoziție, dată fiind echivalența de conținut logico-semantic dintre subordonate și apozitive, în chip asemănător cu aceea dintre părțile de propoziție și apoziție (vezi la apoziție), și aici se poate vorbi, credem, despre niște propoziții apozitive *de tip subiectiv* (cele care seamănă sau sunt echivalente logico-semantic cu subiectivele), *de tip predicativ* (cele care seamănă sau sunt echivalente logico-semantic cu predicativele), *de tip atributiv* (cele care seamănă sau sunt echivalente logico-semantic cu atributivele), *de tip completiv* (cele care seamănă sau sunt echivalente logico-semantic cu completivele directe. indirecte, de agent și cricumstanțiale) și *de tip predicativ suplimentar* (cele care seamănă sau sunt echivalente logico-semantic cu predicativele suplimentare). Această asemănare ar putea constitui (ca și la apoziție) *un criteriu de clasificare a propozițiilor apozitive în limba română.*

Și la propoziția apozitivă, ca și la propozițiile subiective, predicative, atributive, completive directe, completive indirecte și circumstanțiale de scop, *părțile de propoziție intercalate* între componentele conjuncției subordonatoare compuse atenuate *ca . . . să*, cu care poate începe apozitiva, sunt: *subiectul*, singur sau însoțit de atribute, și *complementul*: *Are în atenție un lucru*[1] */* : **/ ca** *totdeauna zarzavaturile cumpărate* **să** *fie bine spălate.*[2] **/** Uneori, se intercalează chiar *o propoziție circumstanțială*, subordonată apozitivei: *Avea un plan*[1] **/** : **/ ca** *acolo,*[2] **/ după ce se vor instala,**[3] **/ să** *pornească pe jos până la ei.*[2] **/**

6.5. **Clasificare.** Propoziția apozitivă se poate deci clasifica după *două criterii*: după echivalența de conținut logico-semantic și asemănarea lor cu subordonatele (în virtutea căruia distingem tipurile amintite: *tipul subiectiv, tipul predicativ, tipul atributiv, tipul completiv* și *tipul predicativ suplimentar* de apozitivă) și după gradul de individualizare a obiectului denumit de substantivul sau indicat de conținutul pronumelui sau al numeralului,

Scanned with OKEN Scanner

pe care acesta îl reia și-l precizează : apozitive *de identificare* și apozitive *de calificare*. Primele identifică, definesc, individualizează prin note distincte acest obiect, arătând care este : *A venit prietenul meu*[1] / : / **cel ce mi-a trimis telegrama.**[2] / ; *Problema este aceasta*[1] / : / **(anume) că nu avem bani.**[2] / ; *A urmărit un scop*[1] / : / **(anume) să ajungă la ei.**[2] / ; *Au fost făcute de unii*[1] / : / **de cei ce cunoșteau terenul.**[2] / etc. Celelalte califică sau clasează acest obiect, arată una dintre caracteristicile sale — comună și altor obiecte sau distinctă de acestea — ce fel de obiect este sau în ce clasă este încadrat : *Este un băiat muncitor,*[1] / **ceea ce stârnește prețuirea unanimă.**[2] / ; *Te văd mereu îngândurat*[1] / : / **cum nu este felul tău.**[2] / ; *Ei se potrivesc unul cu altul*[1] / : / **amândoi sunt harnici.**[2] / ; *A rămas acolo ca specialist*[1] / : / **cum de fapt nu era.**[2] / etc.

6.6. **Modurile.** Propoziția apozitivă se poate construi, ca și subiectivele, predicativele, atributivele, completivele directe, completivele indirecte, completivele circumstanțiale de timp, de mod, de condiție, de consecință, de relație, de opoziție, de cumul și de excepție, cu modurile : *indicativ*, *conjunctiv* (cele mai frecvente), *condițional-optativ* și *prezumtiv* (cu excepția modului imperativ) — vezi toate exemplele de până aici pentru primele două moduri personale. Cu ultimele două, construcțiile sunt rare : *În acest caz, am avea* **o bucurie**[1] / : / **n-am mai urca atâta !**[2] / ; *Mai este* **ceva**[1] / : / **să fi pus cheia în portofel ?**[2] /

6.7. **Topica.** Propoziția apozitivă stă *numai după propoziția de referință* sau care include elementele de referință (vezi toate exemplele de până aici). În mod excepțional, o găsim *și înaintea ei*, izolată de aceasta ; *M-a primit ieri*[1] / *și* / , **ceea ce nu e în obișnuința lui,**[2] / *mi-a vorbit urât.*[3] /

6.8. **Punctuația.** Propoziția apozitivă se desparte obligatoriu de propoziția la care se referă sau care include elementele de referință prin virgulă, două puncte (frecvent), linie de pauză (rar), paranteze și, în izolări, chiar prin punct. Ea este deci *o propoziție izolată*.

6.9. **Contragerea.** Propoziția apozitivă se poate transforma, prin contragere, în *echivalentul* ei sintactic din planul propoziției — *apoziția* : *Am un singur gând*[1] / : / **să merg până la ei.**[2] / > *Am un singur gând* : **drumul până**

Scanned with OKEN Scanner

la ei. ; *Îl considera leneș,*[1] / **ceea ce chiar era.**[2] / > *Îl considera leneș* : **ea în realitate.** ; *I-am văzut pe cei doi*[1] / : / **erau într-adevăr frumoși.**[2] / > *I-am văzut pe cei doi* : **frumoși.** ; *Și-a pus în gând ceva important*[1] / : / **să nu mai fumeze.**[2] / > *Și-a pus în gând ceva important* : **renunțarea la fumat.** ; *Doar asta știa*[1] / : / **ce spusese Ioana.**[2] / > *Doar asta știa* : **vorbele Ioanei.** ; *Te descurci numai citind*[1] / : / **prin ceea ce acumulezi din cărți.**[2] / > *Te descurci numai citind* : **prin cunoștințe acumulate din cărți** etc.

7. Valori stilistice ale propozițiilor în frază și ale frazelor

Ca și părțile de propoziție din cadrul propoziției, unitățile sintactice superioare — propozițiile și frazele — pot avea, singure sau în combinație unele cu altele, diferite valori stilistice, considerate de cercetători procedee artistice expresive, caracteristice operelor literare și evidențiate prin intonație, accent, pauză, topică și punctuație adecvată. Astfel :

— Unele propoziții-răspuns, care reiau interogativele directe parțiale și care *se repetă,* sub formă negativă, într-o coordonare prin juxtapunere, reflectă atitudinea ezitantă a interlocutorului în darea unui răspuns precis (în dialogul din limba vorbită) : — *Și ce-a făcut blestematul?* — **Ce-a făcut,**[1] / **ce n-a făcut,**[2] / *vorba este*[3] / *că m-a supărat.*[4] / ; — *Ei, cum a fost?* — **Cum a fost,**[1] / **cum n-a fost,**[2] / *nu mă mai duc.*[3] / Uneori, asemenea propoziții apar *eliptice de predicat,* fiind reprezentate numai prin pronumele și adverbele interogativ-relative cu aspecte alternate de pozitiv și negativ (ceea ce subliniază și mai pregnant valoarea afectivă a unor asemenea *construcții bralilogice*) : — *Ce-a făcut?* — **Ce,**[1] / **nece,**[2] / *e rău!*[3] / ; — *Și cum s-a întâmplat, omule?* — **Cum,**[1] / **necum,**[2] / *e vai de noi!*[3] / Construcții asemănătoare apar și *în narațiuni, în relatări* fie cu același verb-predicat repetat (reprezentând niște subordonate subiective sau completive directe), fie cu verbe-predicate diferite (reprezentând niște subordonate completive directe) : *Nu se știe*[1] / **ce-a făcut,**[2] / **ce n-a făcut,**[3] / *că ne-am trezit cu el acasă.*[4] / ; *Îl povățui*[1] / **cum să facă,**[2] / **cum să dreagă,**[3] / *să-și facă și el o casă.*[4] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

— Unele unități sintactice superioare, identice sau asemănătoare (cum sunt propozițiile coordonate disjunctiv sau adversativ și propozițiile în raport de subordonare prin juxtapunere) sunt utilizate *în poezia populară* la realizarea procedeului compozițional denumit **paralelism sintactic.** Acesta poate avea trei aspecte: *sinonimic (Nu știu, soarele răsare, /* **Ori** *mi-i bădița călare.), antonimic* — împletit cu repetiția *(Eu le spui că este goală, /* **Dar** *ciocoii fug să moară. / Eu le spui că este seacă, /* **Dar** *ciocoii fug, de crapă.)* și *enumerativ* — împletit tot cu repetiția *(Suflă vântul de pe munți, / Vine-mi dor de la părinți / ; / Suflă vântul de pe brazi, / Vine-mi dorul de la frați / ; / Suflă vântul de pe flori, / Vine-mi dor de la surori.).*

— *valoare de* **anadiploză** (când predicatul și complementul circumstanțial de timp, ce reprezintă o propoziție principală coordonată prin joncțiune, din finalul unui grup de propoziții, se repetă într-un raport de coordonare, tot prin joncțiune, încheind fraza): *Vine! vine! vine! / și /* **-n sfârșit s-arată** */ Și /* **-n sfârșit s-arată** *vornicul Moțoc.* — B. P. Hașdeu etc.

— *valoare de* **anaforă** (când propoziția imperativă, ilustrată prin predicat, se repetă într-un raport de coordonare prin juxtapunere, reprezentând primul termen al unei antiteze implicite): **Veselească-se Duca, / veselească-se** */ și triumfe, / dar / nici Moldova nu va suferi totdeauna. /* — Alexandru Hașdeu etc.

— *valoare de* **antimetateză** (când un grup de două propoziții reprezentat printr-o subordonată subiectivă și o principală regentă, se repetă invers, cu modificarea înțelesului și a statutului sintactic al propozițiilor — subordonată completivă directă și principală regentă): *Petru Rareș* (se ridică pe coaste din dreapta): *Eu? ... Nimic ... Ce vreau*[1] *nu se poate*[2] */ și / ce se poate*[3] */ nu vreau ...*[4] */* — B. Șt. Delavrancea etc.

— *valoare de* **chiasm** (frecvent în proverbe, când două funcții sintactice — de predicat și de complement — dintr-o subordonată subiectivă, se repetă invers în propoziția regentă, prin alte cuvinte decât cele din subordonată): *Cine se scoală de dimineață*[1] */ departe ajunge.*[2] */* (predicat verbal — c.c. de timp; c.c. de loc — predicat verbal); *Cine fură azi un ou*[1] */ mâine fură și un bou.*[2] */* (predicat verbal — c.c.

de timp — c. direct ; c.c. de timp — predicat verbal — c. direct) etc.

— *valoare de* **comutație** (când două propoziții — una principală regentă și alta subordonată circumstanțială finală — se repetă în opoziție, prin schimbarea ordinii lor în frază) : *Mâncăm*[1] */ ca să trăim,*[2] */ nu trăim*[3] */ ca să mâncăm.*[4] / etc.

— *valoare de* **concatenație** (combinată cu poliptota, când într-o frază, în cadrul propozițiilor subordonate completive directe și atributive, un cuvânt se repetă cu formă și funcție sintactică schimbate, realizând o înlănțuire a acestora, într-un fel de gradație descendentă în timp) : *Întâmplarea* **ce** *știu și voi s-o povestesc / Mi-a spus-o un / bătrân* **pe care** *îl cinstesc / Și* **care** *îmi zicea / Că și el o știa / De la strămoșii lui, /* **Care** *strămoși ai lui zicea și ei c-o știu / De la un alt strămoș* **ce** *nu mai este viu / Și p-***ai cărui** *strămoși, zău, nu poci să vi-i spui.* — Gr. Alexandrescu etc.

— *valoare de* **epanadiploză** (când o propoziție principală, de la începutul comunicării, reprezentând primul vers, se repetă la sfârșitul comunicării, reprezentând ultimul vers și regenta unei subordonate temporale, sau când un grup de două propoziții principale, coordonate copulativ, se repetă tot sub formă de grup, într-o coordonare prin juxtapunere, dar cu locurile propozițiilor schimbate, realizându-se în acest fel o anumită cadență a frazei) : **Sunt solitarul pustiilor piețe** */ Ca triste becuri cu pală lumină —*[1] */ Când sună arama în noaptea deplină*[2] */* **Sunt solitarul pustiilor piețe.**[3] / — George Bacovia : *Eu îi văd*[1] */ și / -i aud,*[2] */ îi aud*[3] */ și / -i văd.*[4] / — B. Șt. Delavrancea etc.

— *valoare de* **epizeuxis** (când o propoziție subordonată atributivă, reprezentată prin subiect și predicat, se repetă imediat neîntrerupt) : *Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare*[1] / **Care vine,**[2] / **vine,**[3] / **vine,**[4] / *calcă totul în picioare.*[5] / — Mihai Eminescu etc.

— *valoare de* **tautologie** (când cuvintele-subiect se repetă cu un alt statut — de nume predicative —, într-un șir de propoziții coordonate, sau când predicatele și verbele copulative din propozițiile regente se repetă în propozițiile subordonate subiective, completive directe, circumstanțiale de timp sau predicative) : *Calul e cal*[1] */ și / măgarul e măgar.*[2] / — Folclor ; *Bine* **zice**[1] */ cine* **zice**[2] */ că un necaz nu*

vine niciodată singur[3]*/* — Zaharia Stancu ; *Lasă-mă, jupâneşică, cu cărţile cele a d-voastră în pace*[1] */ ; / că eu* **ştiu**[2] */ ce* **ştiu.**[3] */* — Ion Creangă ; *Eu îs* **bun**[1] */ cât* **îs bun**[2]*, / dar / şi când m-a scoate cineva din răbdări . . .*[3] */* — idem ; *Lumea nu-i*[1]*/ cumu-i,*[2] */ ci / cum o vedem.*[3] */* — Mihai Eminescu. Uneori, se repetă tautologic — pozitiv şi negativ — o propoziţie întreagă, cu valoare de falsă condiţională juxtapusă (de fapt, subiectivă) : *Ţi-e scris,*[1] */ţi-e scris*[2] */ ; / nu ţi-e scris,*[3]*/ nu ţi-e scris*[4] */ şi / sănătate bună.*[5] */* — Ioan Slavici etc.

— *valoare de* **gradaţie** (când propoziţiile coordonate prin juxtapunere sau prin joncţiune, împletite cu repetiţii de subiecte, de predicate şi de complemente, realizează o enumerare ascendentă sau intensivă — de la cuvinte mai slabe la cuvinte mai tari, de la elementele naturii la om — sau o enumerare descendentă — de la dimensiunea firească a unui obiect la una din ce în ce mai redusă, de la o valoare mai mare a acestuia la o valoare mai mică). Sunt excepţionale în literatura română (cultă şi populară), următoarele două gradaţii — prima ascendentă, iar a doua descendentă : *În taina tăcerii porneşte-se vânt / Să mângâie trestia-n vale,/ Pe-ascuns o sărută, dar dragostea lui / O văd licuricii din cale. / Şi-o spun licuricii la frunze de soc, / Şi socul pădurii o spune, / Şi frunzele toate grăbite tresar / Şi-ncepe pădurea să sune. / — / Se duce iar vântul, priveagul drumeţ, / Sfios fâlfâind din aripă, / Din doru-i aprins şi-n veci călător / O doină domol se-nfiripă. / Şi doina o cântă alunii din crâng, / Şi-o tremură-n murmur izvorul, / Şi doina trezeşte şi turma din deal, / Şi turma trezeşte păstorul.* — O. Goga ; *Corbul vesel cronconea, / Inelu-n plisc îl punea, / Aripile-şi întindea/ Şi pe cer el se zărea, / Întâi ca un porumbaş, / Apoi ca un lăstunaş, / Apoi ca un bondăraş / Şi-n zare dac-ajungea,/ El din zare se ştergea.* — Vasile Alecsandri.

— *valoare de* **emfază** (când unele propoziţii sunt subliniate printr-o intonaţie solemnă, sprijinită de context, sau prin înlocuirea persoanei I cu persoana a III-a, acordându-li-se de către vorbitori sau autori o importanţă deosebită în comparaţie cu celelalte). Este cunoscută cu această valoare (de emfază eroică) replica lui Mircea dată lui Baiazid în „Scrisoarea III" de Mihai Eminescu, care cuprinde subordonate cauzale, coordonate prin juxtapunere cu valoare adversativă : *De-un moşneag↘, da↗, împă-*

rate↘, căci↘ moșneagul↗ ce↗ privești↗ / Nu↗ e↘ om↘ de rând↘, el↗ este↗ Domnul↗ Țării↗ Românești.↗

— *valoare de* **enumerație** (când fraza este descompusă în propoziții, ca părți componente distincte, enunțate succesiv sau în expunerea tuturor circumstanțelor unei acțiuni) : *Unu-i moldovean,*[1] */ Unu-i ungurean*[2] */ Și / altu-i vrâncean.*[3] */* — Miorița ; *Viforul șuiera,*[1] */ gemea*[2] */ și / urla în răstimpuri . . .*[3] */* — C. Hogaș ; *Sunt bătrân. Văzui cam multe . . . Strigau alții și mai tare / : /* **Să trăiască Lăpușneanul,** */ și / -l vicleniră urât / ; /* **Despot-vodă să trăiască,** */ și / -apoi mi l-au omorât / ; /* **Să trăiască Ștefan Tomșa,** */ și / -l goniră ca pe-un câne / ; /* **Ioan vodă să trăiască,** */ și / -l dete-n ghiare păgâne . . . /* — B. P. Hașdeu etc.

— *valoare de* **epifonem** (când o propoziție sau o frază reprezintă o reflecție cu caracter de sentință exclamativă și de concluzie, o sinteză generalizatoare a celor spuse mai înainte într-o suită de propoziții coordonate, așezată la sfârșitul unui enunț, al unei strofe, al unei poezii : *Și te-ai dus, dulce minune, / Și-a murit iubirea noastră — / Floare-albastră ! Floare-albastră ! . . . /* **Totuși este trist în lume !** — Mihai Eminescu ; *O ! glasul amintirii rămâie pururi mut, / Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut, / Să uit, cum dup-o clipă din brațele-mi te-ai smult . . . /* **Voi fi bătrân și singur, / vei fi murit de mult ! /** — idem.

— *valoare de* **epimonă** (când într-o frază — uneori cu izolări — este folosită insistent, între propozițiile coordonate, conjuncția coordonatoare copulativă *și*, pentru a se da impresia unei suplimentări neîntrerupte) : *. . . la toate am ținut piept,* **și** *nu ne-am dat,* **ș**-*aici am stat . . . Ș-am rămas stăpâni pe moșioara noastră.* — A. Vlahuță etc.

— *valoare de* **exclamație retorică** (când un enunț — în proză sau în versuri — reprezentat printr-o propoziție independentă exclamativă, printr-o propoziție subordonată atributivă exclamativă, dependentă direct de o regentă, printr-o frază exclamativă — exprimă un sentiment puternic de dispreț, de mânie, de surpriză, de regret etc. : *Ne-ați venit, apoi, drept minte o sticluță de pomadă / Cu monoclu-n ochi, drept armă, bețișor de promenadă . . . / Iar în schimb cu-averea toată vr-un papuc de curtezană . . . /* **O, te-admir progenitură de origine română !** — Mihai Eminescu ; *N-avem oști, dară* **iubirea de moșie e un zid / Care nu se-nfioreză de-a ta faimă, Baiazid !** — idem ; *Unde-ar fi ajuns el astăzi, /*

dac-ar fi fost lăsat în pace! — A. Vlahuță etc. Alteori, exclamația retorică se împletește cu repetiția, la început de frază, a propozițiilor exclamative (ca într-o anaforă) care sunt urmate de subordonate circumstanțiale de timp: **Cum n-aș iubi-o acum! Cum n-aș iubi-o acum** / *când, atât de mult schimbată, se dovedește în esența ei aceeași...* **Cum n-aș iubi-o acum** / *când, dându-și un nou chip, rămâne la fel de ciudată...* — Geo Bogza.

— *valoare de* **imprecație** (când se proferează un blestem împotriva cuiva, enunțat la modurile imperativ, conjunctiv sau condițional-optativ cu valoare de imperativ (deseori, propoziția construită cu condiționalul-optativ fiind reluată la modul conjunctiv), prin care se dorește pedepsirea acestuia — individ sau colectivitate — pentru o anumită vină) cu următoarele aspecte: de **imprecație-dojană** (*Îți arăt eu coc, valț, și bluză,* **ardă-te-ar para focului să te ardă!** — Mihail Sadoveanu; *Nu-ți vine neam să taci,* **lovi-te-ar buba,** *mormăi omul gâfâind.* — Marin Preda); de **imprecație-legământ,** ca un avertisment (*Cine n-a ține legea asta* **să aibă hodina vântului și liniștea șuvoiului, să poposească în spini, să nu afle izvor, să deie târcoale satelor ca lupul.** — Mihail Sadoveanu); de **imprecație dramatică,** făcută cu ură și revoltă (*Puneți-mi botniță și* **să te mănânce focul iadului. Focul iadului să te mănânce, maică, în vecii vecilor.** — Zaharia Stancu — aici e împletită cu anadiploza). În unele formulări, *blestemul e atenuat,* exprimând, dimpotrivă, numai *un reproș* ce reflectă de fapt dragoste și omenie *(antiblestem)*: *Bată-te norocul să te bată!*; *Cântă din ghiare...* **Mânca-l-ar taica!** — Zaharia Stancu etc.

— *valoare de* **maximă, sentință** *sau* **aforism cult(ă)** (când unele propoziții sau fraze cuprind o reflecție profundă și generalizatoare asupra unui obiect, unei idei, unui aspect de viață, asupra vieții în general sau asupra lumii, pe baza trăirilor și experienței personale a autorilor; când aceste unități sintactice au aspectul unui *mesaj brahilogic* care exprimă un adevăr de viață cât mai frumos și mai sugestiv, cu mijloace de expresie figurate — fie în proză, fie în poezie) cu următoarele aspecte sau specii: de **maximă poetică,** realizată mai ales cu mijloace figurate *(Poezia e singurul copil al Adevărului cu Minciuna.* — Nicolae Iorga; *De obicei, florile și poeziile sunt vestmintele de gală ale minciunii.* — Ion Minulescu; *Apa unor mări e mai străvezie*

în lumina lunii decât în lumina soarelui. — Lucian Blaga; *Cucul nu scrie, dar își cântă silaba corect.* — Tudor Arghezi; *Când măgaru-i critic, privighetoarea cântă prost.* — Mihai Codreanu; *Sănătatea-i totdeauna cel mai prețios tezaur. / Câtă fericire simte un bolnav în pat de aur?* — Vasile Militaru etc.), de **maximă morală**, care aprobă sau dezaprobă anumite însușiri sau acțiuni omenești ori sugerează o anumită conduită a omului în fața vieții (*Răzbunarea cea mai crudă este când dușmanul tău / E silit a recunoaște că ești bun și dânsu-i rău.* — B. P. Hașdeu; *Niciodată nu e târziu spre a îndrepta o eroare, spre a se constata un adevăr.* — Mihail Kogălniceanu; *Omul, orișicât de fericit ar fi, se simte nenorocit când semenii lui îl prețuiesc mai prejos de ceea ce este.* — Ioan Slavici; *Unii trăiesc ca să uite, alții uită ca să poată trăi.* — Nicolae Iorga; *Lupta nu reclamă cu necesitate distrugerea fizică a aproapelui.* — Nicolae Titulescu: *Dreptatea este deasupra noastră și e una pentru toată lumea și toate timpurile.* — Camil Petrescu; *Nu sunt decât două căi pe lume: omenia și neomenia.* — George Călinescu etc.), de **maximă filozofică**, care formulează un răspuns la problemele existenței, ale propriei ființe sau ale propriului destin (*Martirul, eroul și înțeleptul sunt numai trei forme ale uneia și aceleiași substanțe: adevărul.* — Mihai Eminescu; *Iubirea părintească e nesecată și de aceea nesecată e și răbdarea părintească.* — Ioan Slavici — aici împletită cu chiasmul; *Toate hotărârile importante trebuie să le iei singur.* — Titu Maiorescu; *Rădăcina convingerilor e experiența.* — Nicolae Iorga; *Isprăvile mari cer timp.* — Nicolae Titulescu; *Nu cere prea multe de la viață, dacă nu vrei să cunoști cât de puține poate ca să-ți deie.* — Mihai Codreanu; *Fără certitudine nu există adevăr și nu există frumusețe pe lume...* — Camil Petrescu etc.).

— *valoare de* **optație** (când se enunță exclamativ o dorință, uneori violentă, ca soluție sau ca răsplată a unei situații, sub forma unor propoziții sau fraze optative), cu următoarele specii: de **optație patetică**, când dorința reprezintă unica soluție a unei situații (*Dare-ar domnul Dumnezeu / Să fie pe gândul meu / : / Să vă ștergeți pre pământ / Cum se șterg norii de vânt, / Să n-aveți loc de-ngropat, / Nici copii de sărutat!* — Vasile Alecsandri), de **optație-urare**, când dorința e determinată de nevoia unei mulțumiri și vizează o răsplată morală (*Dumnezeu să mi te-ajute,*

precum tu m-ajuți pe mine; / Zilele tale să curgă tot zile lungi și senine; / Iar nevoia să doboare pe-oricine-ți va fi dușman! — B. P. Hașdeu; *Preaslăvitul Simon Stareț, kralul nostru, îți urează, / Pentru tine, mare doamne! cum și pentru neamul tău, / Zile line și mănoase întru bunul Dumnezeu.* — Al. Davila), de **optație sentimentală**, când dorința trebuie împlinită în interesul unei persoane dragi, față de care cel care o exprimă are o atitudine curtenitoare sau manifestă o pasiune generoasă (*Ci tu rămâi în floare ca luna lui April, / Cu ochii mari și umezi, cu zâmbet de copil, / Din cât ești de copilă să-ntinerești mereu, / Și nu mai știi de mine, că nu m-ai știi nici eu.* — Mihai Eminescu; *Doresc să-ți înfiorească în obrajii bujorii / Ca primăvara-n pajiști, când revin cocorii, / Și-albastrul pur al zilelor senine / Să fie semnul viu că eu gândesc la tine.*)

— *valoare de* **perifrază** (când grupul de cuvinte cu aspect de propoziție coordonată sau de propoziție subordonată atributivă exprimă un conținut asemănător cu al unui singur cuvânt): *Liturgic astrul mă-ntâlnește-n văi, /* **dezbracă patria de întuneric.** — Lucian Blaga (*perifrază poetică*, generată de nevoia de înfrumusețare); *Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în ușa compartimentului /* **unde nu intră decât o singură persoană.** / — I. L. Caragiale (*perifrază eufemistică*, generată de buna-cuviință, de decență, pentru evitarea vulgarității în exprimare); — *Ce, ai înnebunit? răcni la mine. Parcă i-aș fi aplicat un fier de tinichigiu fierbinte* **într-un punct / pe care ședea.** / Tudor Arghezi (*perifrază eufemistică și satirică*, generată tot de decență, pentru evitarea unui cuvânt obscen) etc.

— *valoare de* **pleonasm** (când propozițiile includ cuvinte cu înțeles asemănător, pentru exprimarea mai energică sau mai convingătoare a unei idei, a unei imagini) cu următoarele specii: de **pleonasm poetic** (**Eu ți-s frate, tu mi-ești frate,** / *În noi doi un suflet bate!* — Vasile Alecsandri; **Cobori în jos,** *luceafăr blând, / Alunecând pe-o rază.* — Mihai Eminescu; *O șterg de-acasă frumușel /* **Grivei cu mine, / eu cu el.** — Șt. O. Iosif), de **pleonasm vicios,** caracteristic semidocților (*Este chiar el însuși în persoană.* — I. L. Caragiale), de **pleonasm gramaticalizat** (*L-am văzut eu cu ochii mei.; L-am auzit eu cu urechile mele!*) și de **pleonasm-greșeală** (*Avansați înainte!; Întoarceți-vă înapoi!*) **etc.**

— *valoare de* **polisindet** (când în frază este folosită repetat, ca mijloc de realizare a coordonării copulative între propoziții-enumerare sau ca mijloc de realizare a insistenței cantitative, conjuncția *și*, având drept consecință crearea impresiei de încetinire a enumerării și subliniere a importanței fiecărui membru al frazei) : *C-oi veni cam tulburat* / **Și** / *-oi cădea într-un păcat,* / **Și** / *voi sparge cuibușorul* / **Și** / *voi rupe pliscușorul.* — Vasile Alecsandri ; *Sunt mușterii buni, băieți cu dare de mână,* / **și** / *cântă,* / **și** / *râd,* / **și** / *fac fel de fel de nebunii.* — I. L. Caragiale etc.

— *valoare de* **proverb**, *de* **maximă**, **sentință** *sau* **aforism popular** (când exprimă concis o reflecție generalizatoare asupra vieții, circulând oral) : sub forma unei propoziții independente (*Sătulul nu crede flămândului.* ; *Ziua bună se cunoaște de dimineață.* ; *Banii nu se culeg de la trunchi ca surcelele.* — Ion Creangă), sub forma unei fraze cu propoziții principale, coordonate prin juxtapunere sau prin joncțiune (*Capra sare masa,*[1] / *iada sare casa.*[2] / ; *Țara arde-n foc*[1] / *și* / *baba se piaptănă.*[2] /), sub forma unei fraze cu propoziții subordonate subiective (*Cine aleargă după doi iepuri*[1] / *nu prinde nici unul.*[2] / ; *Cine sapă groapa altuia*[1] / *cade singur într-însa.*[2] /), atributive (*Câinele*[1] / *care latră*[2] / *nu mușcă.*[1] / ; *Găina*[1] / *care cântă seara*[2] / *dimineața n-are ou.*[1] /), *completive directe* (*Ce-a căutat*[1] / *a găsit.*[2] / ; *Ce-a câștigat într-o vară*[1] / *a băut într-o seară.*[2] /), circumstanțiale de loc (*Unde auzi vorbă multă,*[1] / *acolo-i spor puțin.*[2] / ; *Unde nu-i cap*[1] / *vai de picioare.*[2] /), circumstanțiale de timp (*Când câinii vegheză,*[1] / *lupii nu cutează.*[2] / ; *Când doi se ceartă,*[1] / *al treilea câștigă.*[2] /), circumstanțiale de mod (*Cum îți vei așterne,*[1] / *așa vei dormi.*[2] / ; *Cum s-a câștigat,*[1] / *așa s-a mâncat.*[2] /,), circumstanțiale de scop (*Bate șaua,*[1] / *să priceapă iapa.*[2] / ; *Adună la tinerețe,*[1] / *ca să ai la bătrânețe.*[2] /) etc.

— *valoare de* **superlativ stilistic** (când construcția obișnuită, gramaticală, de superlativ absolut este substituită prin construcții frazeologice hiperbolice cu aspect de propoziții — de obicei subordonate) — : cu propoziții principale coordonate între ele, ale căror predicate sunt exprimate prin verbe antonime (*Când auziră de unele ca acestea,*[1] /

Scanned with OKEN Scanner

unchiașul și baba **muriră**[2] / *și* / **înviară** *de bucurie.*[3] / — Petre Ispirescu), cu subordonate circumstanțiale rezultative (consecutive), singure sau coordonate între ele *(Cerbu ...începu*[1] / *să cânte un cântec de dor,*[2] / **de plângeau lemnele și pietrele.**[3] / — Petre Ispirescu ; *Făt-Frumos era atât de mândru și strălucitor,*[1] / **încât la soare te puteai uita,**[2] / *dar* / **la el ba.**[3] / — idem), cu subordonate circumstanțiale rezultative (consecutive) urmate de subordonate completive directe sau indirecte *(Ei erau atât de săraci,*[1] / **încât n-aveau**[2] / **după ce bea apă.**[3] / — Petre Ispirescu ; *Chiuiau cu toții...,*[1] / **de-ai fi crezut**[2] / **că se ridică cu casă cu tot în văzduh.**[3] / — Ioan Slavici), cu subordonate circumstanțiale rezultative (consecutive) paratactice, urmate de subordonate atributive — cea mai expresivă structură a ambiguității gramaticale (*Voi pleca o cale lungă,*[1] / **Nu-i pasăre**[2] / **să m-ajungă.**[3] / — Folclor), cu subordonate circumstanțiale modale reale de conformitate, precedate de complemente circumstanțiale de cauză, exprimate prin adjective cu prepoziție (**De leneș**[1] / **ce era,**[2] / *nici îmbucătura din gură nu și-o mesteca.*[1] / — Ion Creangă) sau cu subordonate circumstanțiale modale reale comparative *(Alături cu casa socru-tău este o căsuță tupilată*[1] / *în care șede un tălpoi de babă, meșteșugoasă la trebile sale,*[2] / **cum îi sfredelul dracului.**[3] / — Ion Creangă), cu subordonate atributive, precedate de complemente circumstanțiale de cauză și de atribute adjectivale de cantitate *(Căci boierul acela,* **de mult bănet**[1] / **ce avea,**[2] / *nu-i mai știa numărul.*[1] / — Ion Creangă), cu subordonate atributive comparative paratactice *(Și găsim un mijloc*[1] / *(cum)* **nu se poate mai nimerit**[2] / — I. L. Caragiale) sau cu subordonate atributive introduse prin pronume relative *(... apoi las' pe mine*[1] / *că te-oi face eu un drăguț de femeie*[2] / (de) **care nu se mai află.**[3] / — Ion Creangă), cu propoziții exclamative care încep prin construcția idiomatică *și unde nu,* urmată de predicate la perfectul compus sau la prezentul istoric, și care sugerează urmarea unei subordonate circumstanțiale rezultative (consecutive) hiperbolice neexprimate (*Și unde n-a început atunci a mi se face negru înaintea ochilor și a tremura de mânios!* — Ion Creangă — „încât ...") etc.

— *valoare de* **alegorie** (când o construcție dezvoltată, alcătuită din fraze cu propoziții principale și subordonate, are o valoare metaforică, exprimând plastic o idee abstractă) : ideea filozofică a succesiunii perpetue viață-moarte,

Scanned with OKEN Scanner

una generând pe cealaltă *(Din sânul vecinicului* **ieri** */ Trăieşte* **azi** *ce moare, / Un scare de* **s-ar stinge**-*n cer /* **S-aprinde** *iarăşi soare.* — Mihai Eminescu — aici şi cu valoare de maximă filozofică, în care se remarcă prezenţa verbelor-predicate şi a adverbelor de timp antonime), ideea morţii *(Să le spui curat / Că m-am însurat / C-o mândră crăiasă / A lumii mireasă.* — Mioriţa), ideea iubirii în dilemă *(Într-o grădină, / Lâng-o tulpină / Zării o floare ca o lumină. / S-o tai, / se strică; / S-o las, / mi-e frică / Că vine altul / şi / mi-o ridică. /* — Ienăchiţă Văcărescu) etc.

— *valoare de* **echivoc** (când o propoziţie sau o frază are caracter ambiguu) : *Caţavencu* (actul al II-lea, finalul scenei a IX-a) : *...vreau ceea ce merit* **în oraşul ăsta de gogomani, unde sunt cel dintâi** *... între fruntaşii politici.* — I. L. Caragiale (*echivoc sintactic, umoristic şi satiric,* generat de aşezarea subordonatei atributive introduse prin adverbul relativ de loc *unde* nu după substantivul regent *oraşul,* ci imediat după determinantul lui depreciativ *gogomani,* situaţie care generează două sensuri opuse : de „cel dintâi dintre gogomani" — primul şi cel mai puternic, şi de „cel dintâi dintre fruntaşii politici", al doilea şi anulat de primul, datorită suspensiei) ; *Pristanda* (actul I) : **Nouă copii,** *coane Fănică, să trăiţi !* **nu mai puţin ... Statul n-are idee de ce face omul acasă** ... — idem (*echivoc contextual, umoristic şi satiric,* generat de aşezarea subordonatei circumstanţiale cauzale juxtapuse, urmată de completiva indirectă, după complementul direct *copii,* precedat de numeralul cardinal *nouă* ; ideea de „mulţi copii" este întărită de propoziţia eliptică negativă *nu mai puţin,* iar verbul-predicat *face,* din completiva indirectă, capătă astfel două sensuri opuse ; cel dorit de personaj, de „a trăi", „a se descurca", şi cel sugerat de scriitor de „a face copii", care e mai puternic) etc.

— *valoare de* **anacolut** (când continuitatea sintactică a construcţiei reprezentată printr-o frază este întreruptă, datorită neconcordanţei dintre unităţile psihologice şi cele gramaticale ale enunţului) : o subordonată completivă indirectă, introdusă prin pronumele relativ *cine* în N. în loc de a fi în D. (**Cine** *joacă*[1] */ şi / nu strigă,*[2] */ Face*-**i**-*s-ar gura pungă*[3]*/* — Folclor — în loc de **Cui** *joacă* ...), o subordonată circumstanţială de timp, introdusă prin adverbul relativ *când* sau prin conjuncţia subordonatoare *cum* şi

precedată de propriul subiect, dislocat ca subiect psihologic al frazei și, aparent, subiect al principalei regente (**Noi**, *când am primit înștiințarea,*[1] / **a trebuit**[2] / *să răspundem*[3] / — în loc de *Când* **noi** *am primit înștiințarea . . .*; *. . .***ei** *cum au dat de căldurică,*[1] / *pe loc* **li** *s-au muiet ciolanele . . .*[2] / — Ion Creangă — în loc de *Cum au dat* **ei** *de căldurică . . .*), o subordonată subiectivă, introdusă prin pronume relativ-complement indirect în D., reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ în N. (**Cui** *îi dai pâine și sare*[1] / **Ăla** *te mâncă mai tare.*[2] / — Folclor — în loc de **Acela**[1] / *căruia îi dai pâine și sare,*[2] / . . .[1] /) etc.

— *valoare de* **antiteză** (când în același enunț, în aceeași frază, se asociază idei cu sens contrar, menite să se lumineze reciproc) : două propoziții principale coordonate prin juxtapunere (*Gândul celui dintâi nu poate zbura decât foarte repede*[1] / ; / *dalta celui de-al doilea nu poate ciopli decât foarte încet.*[2] / — A. Vlahuță), două propoziții principale necoordonate, la distanță, prima având o subordonată completivă directă ce-o urmează (*Tu te lauzi*[1] / *că Apusul înainte ți s-a pus?*[2] / . . . *Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul . . .* — Mihai Eminescu), două regente și două subordonate predicative suplimentare în care se află verbe-predicate antitetice (*Pe cine nu-l lași*[1] / *să moară*[2] / *nu te lasă*[3] / *să trăiești.*[4] / — Folclor — aici, dublată de anacolut), o parte de propoziție — complementul circumstanțial condițional — și o subordonată completivă directă (*Căci voi* **murind în sânge**, *ei pot* **să fie mari.** — Mihai Eminescu — de remarcat și rolul pronumelor-subiecte personale *voi* și *ei* în crearea antitezei), două propoziții subordonate circumstanțiale de cauză ale unor regente juxtapuse (*Copilul plânge*[1] / **pentru că n-a cunoscut încă viața**[2] / ; / *bătrânul plânge*[3] / **pentru că a cunoscut-o prea mult.**[4] / — I. A. Bassarabescu — de remarcat și rolul substantivelor-subiecte *copilul* și *bătrânul* în crearea antitezei), două propoziții principale, dintre care a doua e izolată de prima (*Pe pământurile dintre Dunăre și Mare, așa își treierau țăranii grâul,*[1] / *Iar* / *acum, în opt zile, totul e gata.*[2] / — Geo Bogza) etc.

— *valoare de* **apokinu** *împletit cu* **zeugmă** (când o subordonată are două regente, în virtutea cărora are nu o singură funcție, ci două funcții diferite) : . . . *unii își dăduseră seama,*[1] / *iar* / *alții aflaseră din zvon*[2] / **că i s-au împlinit**

cei doi ani de călătorie.[3] / — Ioan Slavici (completivă indirectă în raport cu regenta 1 și completivă directă în raport cu regenta 2) ; *Nu-i ședea bine*[1] / *și* / *nu-l ierta firea*[2] / **să se umilească cerând de la Bocioacă un lucru**[3] / *pe care acesta era dator*[4] / *să nu-l facă.*[5] / — idem (subiectivă în raport cu regenta 1 și completivă indirectă în raport cu regenta 2) etc.

— *valoare de* **aposiopeză** (când o frază este întreruptă neintenționat — din impulsul grabei — sau intenționat — din convingerea vorbitorului sau a autorului că interlocutorul sau cititorul înțelege singur ce-ar putea urma — fără a mai fi continuată) : *Dacă-ți dau una acum . . .* (se presupune că interlocutorul sau cititorul înțelege ce-ar urma pentru ca amenințarea să fie completă : *. . . ai să zici*[2] / *că n-ai noroc !*[3] ', *. . . ai s-auzi câinii-n Giurgiu !*[2] / etc.) etc.

— *valoare de* **asindet** (când fraza are raport de coordonare și de subordonare prin juxtapunere, prin suprimarea conjuncțiilor coordonatoare și subordonatoare, a pronumelor relative, pentru a da enunțului energie și rapiditate — de aici denumirile de *coordonare asindetică* și de *subordonare asindetică*) : *Agripina se repezi la Păunaș,*[1] / *îl ridică din albie,*[2] / *îl puse în poală*[3] / *și* / *, prin ușa din fund, țâșni în grădină.* [4] / — Gala Galaction (asindet cu suprimarea conjuncției coordonatoare copulative *și* între propozițiile principale juxtapuse 1, 2 și 3) ; *Grăbim pasul,*[1] / *ajungem,*[2] / *ajung după noi băieții,*[3] / *ajung femeile*[4]. / — Zaharia Stancu (asindet cu suprimarea conjuncției coordonatoare copulative *și* între propozițiile principale juxtapuse 1, 2, 3 și 4, împletit cu anafora — repetarea predicatului la începutul propozițiilor 3 și 4) ; *Apele au crescut într-o săptămână,*[1] / *s-au scurs într-o lună.*[2] / — idem (asindet cu suprimarea conjuncției coordonatoare adversative *dar* între propoziții principale juxtapuse) ; *Umblăm desculți*[1], / *dârdâim de frig*[2] / — *primăvară timpurie.*[3] / — idem (asindet cu suprimarea conjuncției coordonatoare copulative *și* între propozițiile principale juxtapuse 1 și 2 și cu suprimarea conjuncției subordonatoare *căci* între subordonata cauzală juxtapusă 3 și regenta ei, propoziția 2) ; *Avuseseră și ei un copil,*[1] / *acum ar fi fost mare,*[2] / *ar fi avut cinci ani.*[3] / — Marin Preda (asindet cu suprimarea pronumelui relativ *care* între subordonatele atributive juxtapuse 2 și 3 și regenta lor, propoziția 1 ; asindet cu suprimarea conjuncției coordona-

Scanned with OKEN Scanner

toare copulative *și* între cele două subordonate atributive juxtapuse una față de alta, 2 și 3) etc.

— *valoare de* **brahilogie** (când enunțul — propoziția sau fraza — este scurtat prin subînțelegere) : — *Păi vine?! zise Moromete... Aduce el șase mii de lei? — Eu zic că aduce, răspunse Nilă convins.* **El se lăuda de trei ori pe-atât.** — Marin Preda (enunț brahilogic în care a fost suprimat grupul *că aduce*, acum subînțeles : *El se lăuda*[1] / **că aduce** *de trei ori pe-atât.*[2]) ; *Îi zicem deget mare*[1] / *dar* **nu**[2] / *că e mare.*[3] / — Tudor Arghezi (propoziția 3 e aparent o completivă directă după grupul verbal subînțeles *nu-i zicem* ; în realitate este însă o circumstanțială cauzală introdusă nu prin conjuncția subordonatoare *că*, ci prin presupusa locuțiune conjuncțională subordonatoare *pentru că* : ... *dar nu-i zicem*[2] / **pentru că** *e mare.*[3] /). Uneori, brahilogia generează asindetul : *Dacă se pregătește,*[1] / *va ști la examen*[2] / ; / **dacă nu,**[3] / *nu va ști,*[4] / (cu suprimarea predicatului verbal *nu se pregătește*, care este subînțeles) ; *Zice*[1] / *că-ți va da,*[2] / **nu te refuză.**[3] / (cu suprimarea conjuncției subordonatoare *că* la completiva directă 3) etc.

— *valoare de* **charientism** (când o frază cu valoare de replică politicoasă, dată de un personaj modest unui alt personaj, orgolios, ca răspuns temperat la amenințările și expresiile violente ale celui din urmă, cu scopul de a-l trezi la realitate și de a crea o atmosferă de bună dispoziție, conține o ironie fină, delicată și usturătoare) : — *Orice gând ai, împărate,*[1] / *și* / *oricum vei fi sosit,*[2] / *Cât suntem încă pe pace,*[3] / *eu îți zic*[4] / : *Bine-ai venit!*[5] / — Mihai Eminescu (alcătuită din subordonatele concesive 1 și 2, subordonata temporală 3, principala regentă 4 și propoziția independentă 5) etc.

— *valoare de* **cleuasm** (când o frază sau mai multe conțin o autoironie simulată, prin care autorul își reproșează cu ostentație anumite lipsuri, dând de înțeles cititorului că, de fapt, nu el este vinovatul ci altcineva) : *Așa,*[1] / *în loc să critici greșalele streine,*[2] / *În loc să râzi de alții,*[3] / *mai bine râzi de tine ;*[1] / *Învață danțul, vistul și multe de-alde alea,*[4] / *Iar* / *de vrei*[5] / *să faci versuri,*[6] / *ia pildă de la Pralea.*[7] / — Gr. Alexandrescu (alcătuit din : principala imperativă regentă 1, subordonatele circumstanțiale opoziționale 2 și 3, juxtapuse și intercalate, principala imperativă 4,

Scanned with OKEN Scanner

subordonata condițională 5, subordonata completivă directă 6 și principala imperativă regentă 7) etc.

— *valoare de* **comparație** când enunțul exprimă un raport de asemănare între două obiecte sau acțiuni, dintre care unul (una) evocă pe celălalt (pe cealaltă), cu speciile : *comparație-imagine*, prin subordonate circumstanțiale modale (*Zvârleam în aer plumbii*[1] / **Cum zvârli grăunți de păpușoi**[2] / *Ca să hrănești porumbii.*[3] / — Vasile Alecsandri), *comparație-paradigmă* prin subordonate circumstanțiale modale (**Cum mănâncă rugina pe fier,**[1] / *așa mănâncă și pe om slava omenească.*[2] / — Învățăturile lui Neagoe Basarab), *comparație homerică sau narativă* tot prin subordonate circumstanțiale modale (**Cum nu se dă scos ursul din bârlog,**[1] / **țăranul de la munte, strămutat la câmp**[2] / *și* / **pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale,**[3] / *așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului* 1855 . . .[4] / — Ion Creangă) etc.

— *valoare de* **diasirm** (când enunțul conține o ironie caustică și umilitoare, caracterizată prin abilitatea expresiei) : *Opera este așa de profundă,*[1] / *încât autorul însuși nu-i poate pătrunde toate tainele.*[2] / (aici reprezentată printr-o frază cu o subordonată circumstanțială de consecință, ce imaginează o laudă superlativă a unui defect înfățișat ca o calitate ; e o contradicție între lauda aparentă și persiflarea sugerată) etc.

— *valoare de* **eufemism** (când perifraza îndulcește o expresie neplăcută sau o idee pe care, din pudoare și din respect față de noi și față de ceilalți, n-o folosim) : printr-o propoziție principală *(Cu nici unul din ei, N.S. nu se găsea în relații deosebit de norocoase.* — Lucian Blaga), printr-o frază cu o subordonată circumstanțială de timp *(Iar* / *după ce am dat de gustul merelor pădureți,*[1] / *am slăbit.*[2] / — Mihail Sadoveanu), printr-o frază cu o subordonată circumstanțială de cauză juxtapusă și izolată (*Știu*[1] / *că-i steclesc ochii prin mălălăi și-n Folticenii vechi.*[2] / *(pentru că) A gustat și el mere.*[3] / — idem) etc.

— *valoare de* **hipalagă** (când se adaugă, prin dislocare, la sfârșitul unui enunț-frază, o propoziție ce constituie o surpriză gramaticală evidențiată prin intonație) : o propoziție principală coordonată *(Te înțeleg*[1] / *și* / *-i bine*[2] / *ce faci,*[3] / *și* / **e cuminte.**[4] / — Tudor Arghezi — în loc de : . . . *și* / *-i bine*[2] / *și* / **e cuminte**[3] / *ce faci.*[4] /), o subordo-

Scanned with OKEN Scanner

nată atributivă, urmată de o subordonată predicativă suplimentară (*Tăcerea vocile și le-a pierdut*[1] / **Care-o făceau pe vremuri**[2] / **să răsune.**[3] / idem — în loc de: *Tăcerea vocile*[1] / **care-o făceau pe vremuri**[2] / **să răsune**[3] / *și le-a pierdut.*[1] /) etc.

— *valoare de* **inversiune** (când ordinea propozițiilor în frază este răsturnată, în sensul dislocării ultimelor propoziții și trecerii lor în fruntea frazelor): inversiunea unei subordonate circumstanțiale de mod comparative ireale (**De parcă omul la București ar avea zece, cincisprezece figuri, tot pe alt format de clișeu,**[1] / *corpul noului boier se reflectează în sumedenii de oglinzi.*[2] / — Tudor Arghezi) etc.

— *valoare de* **ironie** (când se enunță cu ajutorul unei propoziții sau fraze o apreciere pozitivă simulată, pe un ton specific, pentru a se sugera persiflarea, batjocorirea unei persoane): printr-o propoziție exclamativă (*Ne-ați venit apoi, drept minte, o sticluță de pomadă, / Cu monoclu-n ochi, drept armă bețișor de promenadă, / Iar / în schimb cu-averea toată vr-un papuc de curtezană ...* / **O, te-admir progenitură de origine romană!** — Mihai Eminescu — aici are și valoare de exclamație retorică) etc.

— *valoare de* **litotă** (când expresia unei idei, reprezentată printr-o propoziție, este atenuată, pentru a lăsa să se înțeleagă mai mult decât se spune prin această expresie): printr-o propoziție exclamativă (*Uite, zău*[1], / *acum iau seama*[2] / *Că-mi stă bine cu năframa*[3] / *Și* / **ce fată frumușică!** / **Are mama!**[4] / — George Coșbuc) etc.

— *valoare de* **maligmată** (când expresia unei idei din cadrul unui enunț este atenuată cu ajutorul unor propoziții incidente): *A-ți face prieteni este*[1], / **ca să zic așa,**[3] / *cea mai de preț și mai frumoasă avere.*[1] / ; *A ascunde adevărul este,*[1] / **dacă pot spune astfel,**[2] / *o mare crimă.*[1] / etc.

— *valoare de* **oximoron** (când în aceeași frază, cu o subordonată circumstanțială de consecință, se asociază ingenios două verbe-predicate care exprimă noțiuni contradictorii și sugerează ideea de superlativ): *Bea*[1] / *de zvântă.*[2] / ; *Se zgârcește*[1] / *de i se întinde pielea pe spinare.*[2] / ; *Înghite așa de hulpav,*[1] / *de i se oprește mâncarea-n gât.*[2] / etc.

Scanned with OKEN Scanner

— *valoare de* **paradox** (când se enunță ca adevărată o idee aparent contrară adevărului sau opiniei comune) : într-o frază cu propoziții principale (*... iubesc trădarea,*[1] / *dar* / *urăsc pe trădători.*[2] / — I. L. Caragiale ; *Și* / *sunt ca un copil*[1] / *și* / *-i sunt ca un tată,* [2] / *Și* / *sunt ca un rob și ca un stăpân, de rob*[3] / *ce-i sunt.*[4] / — Tudor Arghezi) ; într-o frază cu propoziții principale și subordonate (*Sărac ca acum, ca anul trecut*[1] / *și* / *ca de când sunt pe lume,*[2] / *n-am fost niciodată.*[1] / — Ion Creangă ; *La-nceput,*[1] / **pe când ființă nu era, nici neființă,**[2] / *Pe când totul era lipsă de viață și voință,*[3] / **Când nu s-ascundea nimica,**[4] / **deși tot era ascuns . . .**[5] / **Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns.**[6] / *Fu prăpastie? genune?*[1] / *Fu noian întins de apă?*[7] / — Mihai Eminescu ; *Azi așa*[1], / *mâine așa,*[2] / **până mă deprinsei cu moartea**[3] / *și* / **-ncepui**[4] / **să trăiesc.**[5] / — B. Șt. Delavrancea) etc.

— *valoare de* **subiect psihologic** *al frazei* (când propoziția din frază, intonată coborât și neaccentuat, reprezintă elementul cunoscut atât pentru vorbitor sau autor, cât și pentru interlocutor sau cititor, grație contextului în care se face comunicarea) : o subordonată circumstanțială de cauză, introdusă prin locuțiunile conjuncționale *de vreme ce, din moment ce, o dată ce* sau prin conjuncția subordonatoare *dacă* „deoarece" (*Nu mă mai duc pe la ei,*[1] / **din moment ce s-au purtat astfel.**[2] / ; **Dacă drumul e atât de prost,**[1] / *nu mai mergem.*[2] /), o subordonată circumstanțială de opoziție, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *în loc să* sau prin conjuncția subordonatoare *dacă* (*Se ține de prostii,*[1] / **în loc să se ocupe de ceva serios.**[2] / ; **Dacă aceia se străduiesc pentru a realiza ceva,**[1] / *aceștia în schimb nu fac nimic.*[2] /), o subordonată circumstanțială cumulativă, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare *după ce că* (**După ce că a întârziat,**[1] / *tot el mai face gălăgie.*[2] /) și o subordonată circumstanțială de excepție, introdusă prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *în afară că* și **decât să** (**În afară că a fost la cumpărături,**[1] / *n-a mai făcut nimic azi.*[2] / ; *Altă soluție nu avem,*[1] / **decât să-l chemăm aici.**[2] /).

— *valoare de* **suspensie** (fraza este întreruptă intenționat de către vorbitor sau autor, pentru a stimula curiozitatea ascultătorului sau a cititorului pentru ceea ce urmează, după care apare un element-surpriză sub forma unei propoziții principale sau subordonate) : *Și să gonesc*

într-o clipă toți moldovenii afară! / Însă toți! Toți pân' la unul! Nici un picior / Numai pe Răzvan, el singur, l-aș lăsa . . . / **Ca să-l omor!** / — B. P. Hașdeu — completare după suspensie cu o circumstanțială finală; *. . . și / dacă guvernul pierde câțiva partizani,*[1] */ pierde și el funcția*[2] */ și / . . .* **are familie grea.** /[3] — I. L. Caragiale — completare după suspensie cu o principală coordonată etc.

— *valoare de* **zeugmă sintactică** (când un verb este determinat, în același timp, de un complement și de o subordonată completivă, coordonată cu acesta, sau când un verb copulativ e urmat de un nume predicativ și de o subordonată predicativă coordonată cu acesta): *Vra să zică cu laptele mânzatului și* **cu făina** *din sac*[1] */ și /* **cu ce ți-am mai pus eu acolo,**[2] */ o duci tu aceste trei zile.*[1] / — Mihail Sadoveanu (complementul circumstanțial instrumental *cu făina* și circumstanțiala de instrument 2 determină simultan locuțiunea verbală *o duci*); *Au făcut atâtea de fierbinți legăminte*[1] */ că vor da ajutor* **la vreme**[2] */ și /* **cum se cuvine**[3] */ soldaților*[2] */ lângă care au luptat cot la cot.*[4] / — Cezar Petrescu (complementul circumstanțial de timp *la vreme* și circumstanțiala de mod 3 determină simultan locuțiunea verbală *vor da ajutor*); *Ca-n oglindirea unui drum de apă, / Pari când* **a fi,**[1] */ când* **că nu mai ești.**[2] / — Tudor Arghezi (nume predicativ *a fi* și subordonata predicativă 2 determină simultan verbul copulativ *pari*) etc.

— *valoare de* **apostrofă** (când oratorul, autorul sau vorbitorul se oprește din expunere și se adresează publicului, cititorului sau ascultătorului, printr-o *întrebare, o exclamație sau o afirmație sentențioasă*, datorită unui impuls interior, unui sentiment puternic; aceasta îmbracă forma unei fraze, cu propoziții principale și subordonate, și are de multe ori un caracter satiric): *La Paris în lupanare de cinisme și de lene, / Cu femeile-i pierdute și-n orgiile-i obscene, / Acolo v-ați pus averea, tinerețele la stos . . . /* **Ce a scos din voi Apusul,**[1] */* **când nimic nu e de scos?**[2] / — Mihai Eminescu etc.

— *valoare de* **cominație** (când, în cadrul unui dialog, real sau imaginar, oratorul, autorul sau vorbitorul adresează publicului sau unui personaj — individual sau colectiv — *un avertisment* sub forma unei fraze, în legătură cu o nenorocire iminentă): *Teodat, tu râzi!*[1] */ Dar /* **moartea cea**

Scanned with OKEN Scanner

lipsită de sieriu / Îți va răscula poporul[2] **/ să de sfâșie de viu.**[3] **/** — George Coșbuc (alcătuită dintr-o principală regentă și o circumstanțială de scop — **cominație pură**) ; *Când nu vom mai putea răbda,*[1] */ Când foamea ne va răscula,*[2] **/ Hristoși să fiți,**[3] **/ nu veți scăpa / Nici în mormânt!**[4] **/** — idem (alcătuită dintr-o principală regentă și o circumstanțială concesivă antepusă — **cominație ipotetică**) ; *Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă / Au venit și-n țara noastră de-un cerul pământ și apă. / Și / nu voi*[1] */ ca să mă laud,*[2] */ nici că voi*[3] */ să te-nspăimânt*[4] **/** : **/ Cum veniră,**[5] **/ se făcură toți o apă și-un pământ.**[6] **/** — Mihai Eminescu (alcătuită dintr-o principală regentă și o circumstanțială de timp antepusă — **cominație aluzivă**) etc.

— *valoare de* **comunicație** (când, în cadrul unui dialog, real sau imaginar, oratorul, autorul sau vorbitorul se adresează publicului, cititorului sau interlocutorului, prin propoziții interogative fără răspuns — *retorice* —, simulând că-l consultă cu privire la aprecierea unor fapte, la justețea unor afirmații sau argumente etc.) : *În situația asta, pe care o cunoașteți,* **ce trebuia să facă omul?** ... **Să se ia la bătaie cu el?** ... **Nu e destul de limpede că asta nu era o soluție?** ... *Și timpul trecea* ... etc.

— *valoare de* **interogație retorică** (când oratorul, autorul sau vorbitorul se adresează publicului, cititorilor, unui obiect personificat sau ascultătorilor, printr-o *întrebare la care nu așteaptă răspuns*, dar prin care vrea să transmită indirect o opinie ce trebuie subliniată ; e folosită mai ales în poezie, unde apare și răspunsul, ca explicitare, fiind frecvent însoțită de apostrofă sau de invocație) : **Voi sunteți urmașii Romei?** *Niște răi și niște fameni! / I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni!* — Mihai Eminescu ; *Nu ești frumoasă, nu ești înavuțită? ... N-ai ficiori mulți, care te iubesc? N-ai carte de vitejie a trecutului și viitorul înaintea ta? ...* — Alecu Russo etc.

— *valoare de* **invocație retorică** (când autorul adresează unei muze, unei divinități sau unei personalități istorice, *o rugăminte*, sub forma unei fraze, pentru a-i cere inspirație sau ajutor : *O eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseți, / Ați ajuns acum la modă de vă scot din letopiseți / Și, cu voi drapându-și nula, vă citează toți nerozii, / Mestecând veacul de aur în noroiul greu al prozii:* —

Mihai Eminescu ; *Cum nu vii tu, Țepeș-Doamne, ca punând mâna pe ei, / Să-i împarți în două cete : în smintiți și în mișei / Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni, / Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni !* — idem ; *Ștefane Măria-Ta, / Tu la Putna nu mai sta, / Las' Arhimandritului / Toată grija schitului, / Lasă grija sfinților / În sama părinților, / Clopotele să le tragă / Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă . . . / Doar s-o-ndura Dumnezeu, / ca să-ți mântui neamul tău !* — idem etc.

8. Părți de propoziție și componente ale acestora care, formal, fac parte dintr-o propoziție subordonată, iar, relațional, depind de părți de vorbire din altă propoziție

Din această categorie fac parte : subiectul, numele predicativ și complementul (direct, indirect, de agent și circumstanțial de loc, de timp, de mod, de asociere și de instrument). Ele sunt exprimate prin pronume sau adverbe relative, care introduc diferite subordonate regente necircumstanțiale (subiective, atributive, completive directe, completive indirecte, completive de agent și predicative suplimentare) sau circumstanțiale (de loc, de timp, de mod, sociative și instrumentale), construite cu verbe sau cu expresii verbale impersonale, care cer după ele niște subordonate subiective. Formal, structural, aceste părți de propoziție, exprimate prin pronume și adverbe relative, sunt integrate în subordonatele amintite, fac parte din ele ca elemente de introducere, dar relațional se referă sau țin de părțile de vorbire (verbele) integrate în propozițiile subordonate subiective ce le urmează și le determină, ca în următoarele exemple : *Se știe*[1] / **cine** *trebuie*[2] / *să vorbească.*[3] / (*cine* = subiect inclus în subiectiva 2, dar cu referire la verbul personal să *vorbească* din subiectiva 3) ; *Știu*[1] / **cine** *se cuvine*[2] / *să facă asta*[3] / (*cine* = subiect inclus în completiva directă 2, dar cu referire la verbul personal *să facă* din subiectiva 3) ; *Nu ghicesc*[1] / **al cui** *trebuie*[2] / *să fie acest palton*[3]. / (*al cui* = nume predicativ inclus în completiva directă 2, dar cu referire la subiectul *palton* prin intermediul verbului copu-

lativ *să fie* din subiectiva 3, cu care formează un predicat nominal) ; *Mă gândesc*[1] / **pe cine** *e bine*[2] / *să-l trimitem la ei.*[3] / (*pe cine* = complement direct inclus în completiva indirectă 2, dar care determină verbul tranzitiv *să trimitem* din subiectiva 3) ; *Iată*[1] / **cui** *trebuie*[2] / *să-i dai cartea.*[3] / (*cui* = complement indirect inclus în completiva directă 2, dar care determină verbul tranzitiv *să dai* din subiectiva 3) ; *Am aflat comisia*[1] / **de care** *trebuie*[2] / *să fim verificaţi.*[3] / (*de care* = complement de agent inclus în atributiva 2, dar care determină verbul la diateza pasivă *să fim verificaţi* din subiectiva 3) ; *S-a prezentat*[1] / **unde** *trebuia*[2] / *să se prezinte.*[3] / — *S-a dus*[1] / **încotro** *trebuia*[2] / *să se ducă.*[3] / (*unde* şi *încotro* = complemente circumstanţiale de loc incluse în circumstanţialele de loc cu nr. 2, dar care determină verbele *să se prezinte* şi, respectiv, *să se ducă* din subiectivele cu nr. 3) ; *A venit*[1] / **când** *trebuia*[2] / *să vină.*[3] / — *A stat acolo*[1] / **cât** *trebuia*[2] / *să stea.*[3] / (*când* şi *cât* = complemente circumstanţiale de timp incluse în circumstanţialele de timp cu nr. 2, dar care determină verbele *să vină* şi, respectiv, *să stea* din subiectivele cu nr. 3) ; *A procedat*[1] / **cum** *trebuia*[2] / *să procedeze.*[3] / — *A muncit*[1] / **cât** *trebuia*[2] / *să muncească.*[3] / (*cum* şi *cât* = complemente circumstanţiale de mod incluse în circumstanţialele de mod cu nr. 2, dar care determină verbele *să procedeze* şi, respectiv, *să muncească* din subiectivele cu nr. 3) ; *Şi-a amintit*[1] / **cu cine** *trebuia*[2] / *să se ducă acolo.*[3] / (*cu cine* = complement circumstanţial sociativ inclus în completiva directă 2, dar care determină verbul *să se ducă* din subiectiva 3) ; *Poftim cuţitul*[1] / **cu care** *trebuie*[2] / *să tai pepenele.*[3] / (*cu care* = complement circumstanţial instrumental inclus în completiva directă 2, dar care determină verbul *să tai* din subiectiva 3) ; *Sunt confecţionate*[1] / **de cine** *trebuie*[2] / *să le folosească.*[3] / (*de cine* = subiect în Ac. inclus în completiva de agent 2, dar care se referă la verbul personal *să folosească* din subiectiva 3) ; *Mi-l imaginez*[1] / **cum** *trebuie*[2] / *să fie.*[3] / (*cum* = nume predicativ inclus în predicativa suplimentară 2, dar cu referire la subiectul subînţeles *el* prin intermediul verbului copulativ *să fie* din subiectiva 3, cu care formează un predicat nominal) ; *M-am plimbat*[1] / **cu cine** *trebuia*[2] / *să mă plimb.*[3] / (*cu cine* = complement circumstanţial sociativ inclus în circumstanţiala sociativă

Scanned with OKEN Scanner

2, dar care determină verbul *să mă plimb* din subiectiva 3) ; *Am legat geamantanul*[1] / **cu ce** *trebuia*[2] / *să-l leg*.[3] / (*cu ce* = complement circumstanțial instrumental inclus în circumstanțiala instrumentală 2, dar care determină verbul *să leg* din subiectiva 3).

9. Concordanța (corespondența, consecuția) timpurilor în propozițiile din frază

Prin formularea „concordanța timpurilor" se înțelege îndeobște „potrivirea" timpurilor la verbele-predicate ale propozițiilor din frază, aflate în raport de coordonare sau de subordonare, pentru realizarea unei comunicări logice. Această „potrivire" este echivalentul unui raport ce se stabilește din punct de vedere temporal între verbele-predicate din propozițiile frazei.

Prezentarea detaliată a acestui fenomen la toate tipurile de propoziții din frazele limbii române necesită un spațiu imens, pe care nu-l avem la dispoziție. În plus, mulțimea și varietatea situațiilor în care se poate discuta despre concordanța timpurilor obosește pe cititor și pune la grea încercare răbdarea acestuia. De aceea, ne vom rezuma la *câteva observații de ordin general*, absolut necesare într-o lucrare de sintaxă. Astfel, în legătură cu această problemă, putem spune următoarele :

a) **În cadrul coordonării propozițiilor**, *raporturile temporale sunt mai libere decât în cadrul subordonării*, în sensul că timpurile se pot combina aici mai ușor între ele (cu restricții mai mult logice decât gramaticale). *Termenul care determină aici sensul raportului temporal, convențional stabilit prin topică, este propoziția ce se află la începutul frazei.*

Privite din punct de vedere logic, acțiunile verbelor-predicate din propozițiile aflate în raport de coordonare se pot găsi între ele în *două raporturi temporale fundamentale* : unul *de simultaneitate* (când aceste acțiuni sunt situate simultan în timp) și altul de *nesimultaneitate, de succesiune* (când aceste acțiuni sunt situate diferit în timp). Raportul de succesiune, la rândul lui, prezintă, în general, *două aspecte* : unul *de anterioritate* (când acțiunea verbului-predicat din coordonata ce ocupă primul loc este *an-*

terioară acțiunii verbului-predicat din coordonata ce ocupă locul al doilea) și altul *de posterioritate* (când acțiunea verbului-predicat din coordonata ce ocupă primul loc este *posterioară* acțiunii verbului-predicat din coordonata ce ocupă locul al doilea).

Când acțiunile verbelor-predicate din cele două propoziții coordonate sunt *simultane*, verbele-predicate stau *la același timp* (prezent-prezent, trecut-trecut, viitor-viitor) sau *la timpuri folosite ca exprimând acțiuni simultane* (imperfectul în raport cu perfectul compus sau cu perfectul conjunctivului, mai mult ca perfectul în raport cu imperfectul și cu perfectul compus, prezentul conjunctivului în raport cu prezentul imperativului și cu viitorul, viitorul în raport cu prezentul imperativului, perfectul condițional-optativului în raport cu imperfectul): *Florin* **citește** *un roman*[1] / *și* / **ascultă** *muzică.*[2] / ; **Nu dormea** *la ora aceea,*[1] / *ci* / **își aranja** *cărțile pe birou.*[2] / ; **Veni** *de dimineață,*[1] / *însă* / **nu găsi** *pe nimeni.*[2] / : **Am discutat** *toate aspectele,*[1] / *dar* / **nu m-am înțeles** *cu el.*[2] / ; **Va pleca** *mâine*[1] / *sau* / **va rămâne** *până joi?*[2] / ; *Când* **se plimbă** *pe alee,*[1] / *când* **stă** *pe o bancă.*[2] / ; **Erau** *toți acasă,*[1] / *deci* / **puteau** *primi musafiri.*[2] / — **Mergea** *încet de tot,*[1] / *dar* / **n-a observat nimic.**[2] / *Și* **a mers** *așa cale lungă*[1] / *și* / **nu se vedea** *nimic în zare.*[2] / ; *El* **vorbea** *întruna,*[1] / *însă* / **să fi spus** *și ea ceva,*[2] / ; **Să fi știut** *asta*[1] / *sau* / **bănuia** *numai?*[2] / ; **Porni** *în goană*[1] / *și* / **trecea** *ca o nălucă printre ei.*[2] / ; **Cunoștea** *drumul*[1] / *ori* / **primise** *din timp lămuriri?*[2] / ; **Călătorise** *bine,*[1] / *dar* / **a avut** *încurcături cu bagajele.*[2] / ; *Sau* **a aflat** *mai de mult,*[1] / *sau numai* **presupusese?**[2] / ; **Să nu uiți** *de asta*[1] / *și* / **pleacă** *mai repede.*[2] / ; **Adu-mi** *sculele*[1] / *și* / **să** *le* **pui** *pe masă.*[2] / ; **Să reții** *cărțile,*[1] / *însă* / *le* **vei** *citi mai repede.*[2] / ; **Vei merge** *cu noi*[1] / *ori* / **să rămâi** *mai bine acasă?*[2] / ; *El* **o să întârzie** *puțin,*[1] / *dar* / *tu* **nu pleca** *de-acolo.*[2] / ; **Anunță-***l tu*[1] / *sau* / *mai bine îl* **vom anunța** *noi?*[2] / ; *Ea* **ar fi mers** *cu noi,*[1] / *dar* / **nu avea** *banii necesari.*[2] / ; **Se gândea** *la asta*[1] / *ori* / **ar fi spus** *așa de florile mărului?*[2] /

Când acțiunile verbelor-predicate din cele două propoziții sunt *succesive*, verbele-predicate stau *la timpuri diferite*, într-un *raport de anterioritate* sau într-un *raport de posterioritate*: **Du-te** *la oștire,*[1] / *pentru țară* **mori**[2] / *Și* / *-ți* **va fi** *mormântul* **coronat** *cu flori.*[3] / — D. Bolinti-

Scanned with OKEN Scanner

neanu ; **A călătorit** *în tinereţe,*[1] / *dar* / *ar* **călători** *şi acum.*[2] / ; **Nu vorbi** *acum,*[1] / *ci* / *mai bine* **vei vorbi** *mâine.*[2] / ; **Discuţi** *acum tu cu el*[1] / *sau* / **să vorbesc** *eu mâine?*[2] / ; *Când* **vorbeşte,**[1] / *când* **ar tăcea.**[2] / ; *Asta* **s-a stricat,**[1] / *deci* / **să procurăm** *alta.*[2] / (. . . **vom procura** *alta.*) ; *Astăzi* **spune** *una,*[1] / *şi* / *atunci* **spunea** *alta.*[2] / ; **Se duce** *acolo,*[1] / **dar** / **să ia** *cu el cărţile.*[2] / ; **Nu minte** *acum,*[1] / *ci* / **a mințit** *atunci.*[2] / ; *Îl* **vei anunţa** *tu*[1] / *sau* / *îl* **anunţ** *eu acum?*[2] / ; **Alergă** *toţi,*[1] / *deci* / **s-a dat** *semnalul.*[2] / etc.

b) **În cadrul subordonării propoziţiilor (regentă şi subordonată),** *raporturile temporale sunt mai rigide decât în cadrul coordonării,* în sensul că timpurile se pot combina aici mai greu între ele (cu restricţii mai mult gramaticale decât logice, deoarece raportul temporal variază în funcţie de felul propoziţiei subordonate, al grupului de prepoziţii din care face parte sau de relaţia sintactică pe care propoziţia respectivă o are cu o a treia propoziţie). *Termenul care determină aici sensul raportului temporal, în majoritatea cazurilor, este propoziţia regentă (termenul determinat),* indiferent de locul ei în frază.

Privite din punct de vedere logic, acţiunile verbelor-predicate din propoziţiile aflate în raport de subordonare se pot găsi între ele *tot în două raporturi temporale fundamentale,* ca şi cele din propoziţiile aflate în raport de coordonare : unul *de simultaneitate* (când aceste acţiuni sunt situate simultan în timp) şi altul *de nesimultaneitate, de succesiune* (când aceste acţiuni sunt situate diferit în timp). Raportul de succesiune, la rândul lui, prezintă, ca şi în cazul coordonării, tot două aspecte : unul *de anterioritate* (când acţiunea verbului-predicat din regentă este *anterioară* acţiunii verbului-predicat din subordonată) şi altul *de posterioritate* (când acţiunea verbului-predicat din regentă este *posterioară* acţiunii verbului-predicat din subordonată).

Când acţiunile verbelor-predicate din propoziţiile regente şi propoziţiile subordonate sunt *simultane,* verbele-predicate din aceste propoziţii stau fie la acelaşi timp (prezent-prezent, trecut-trecut, viitor-viitor), fie la timpuri diferite, ale căror acţiuni sunt asimilate ca acţiuni simultane : *El* **spune**[1] / *că* **vine.**[2] / — *M-a* **întrebat**[1] / *dacă* **aş merge** *cu ei.*[2] / ; *Cine* **ştie** *carte*[1] / **are** *patru ochi.*[2] / — Folclor — **S-a spus** *acolo*[1] / *că* **ar veni** *şi el.*[2] / ; *Problema*

este[1] / *ce* facem *acum.*[2] / — *Omul* a părut[1] / *că l*-ar înțelege.[2] / ; *El* nu era convins[1] / *că lucrările* decurgeau *normal.*[2] / — S-a gândit[1] / *că* ar îneurca *lucrurile.*[2] / ; *Grâul* va fi secerat[1] / *de cei ce* vor conduce *combinele.*[2] / — *Noi* vom fi primiți[1] / *de cei ce* organizează *întâlnirea.*[2] / ; *Îl* văd[1] / *cum* lucrează.[2] / — *I*-a simțit[1] / *că* ar dori *niște miere.*[2] / ; *El* discuta *cu toți*[1] / pe care-*i* întâlnea.[2] / — Primește-*i* *pe oamenii*[1] / *care* vor sosi *mâine.*[2] / ; S-a așezat[1] / *unde* a găsit *loc.*[2] / — Se așezaseră[1] / *unde* trăgea *peștele.*[2] / ; *O* lucrează[1] / *cum* știe *el.*[2] / — Să *le* așezi[1] / *cum* te vei pricepe.[2] ; A deschis *ușa*[1] / *cu ce* a avut *la el.*[2] / — Să serii *și tu*[1] / *cu ce* o să găsești *acolo.*[2] / ; Va pleca[1] / *cu cine* se va oferi.[2] / — *Du-te*[1] / *cu cine-ți* va primi *bagajul.*[2] / ; *Cât privește ce* discutăm,[1] / reținem *numai esențialul.*[2] / — Se chinuiește[1] / *în legătură cu ce*-ar zice *el.*[2] / ; *Dacă combinele* treieră,[1] / *în schimb morile* macină.[2] / — *Unde la ei* ar găsi *cele necesare*,[1] / *aici* nu găsește *nimic.*[2] / ; *După ce că* nu învață *nimic*,[1] / *mai și* lipsește.[2] / — *Pe lângă că* vei veni *pe jos*,[1] / ai *mai* purta *și rucsacul.*[2] / ; *Altceva* nu știu[1] / *decât că* vine *aici.*[2] / — Duceți-vă *și voi*,[1] / *în afară de cine* va păzi *cortul.*[2] / ; *În timp ce lăutarii* cântă,[1] / *oamenii* se veselesc.[2] / — Să lucrezi[1] / *cât* voi sta *eu acolo.*[2] / ; Alerga[1] / *ca și cum îl* alunga *cineva.*[2] / — Se va rostogoli[1] / *de parcă l*-ar mâna *vântul.*[2] / ; *Îl* corectez,[1] / *fiindcă* greșește.[2] / — A cântat *tot timpul*,[1] / *pentru că* iubește *muzica.*[2] / etc.

Când acțiunile verbelor-predicate din propozițiile regente și din propozițiile subordonate sunt *succesive*, verbele-predicate din aceste propoziții stau *la timpuri diferite*, într-un *raport de anterioritate* sau într-un *raport de posterioritate*: Cred[1] / *că* nu vei pleca.[2] / — Cred[1] / *că* n-a auzit.[2] / ; Se știe[1] / *că* va ploua.[2] / — Nu va fi uitat[1] / *ceea ce* a făcut.[2] / ; *Adevărul* este[1] / *că* vor veni.[2] / — *Problema* este[1] / *că ne*-au mințit.[2] / ; Mă gândesc[1] / *că* vor pregăti *ceva.*[2] / ; — Se interesează[1] / *de ceea ce* s-a întâmplat.[2] / ; *Astea* au fost făcute[1] / *de cei ce* vor construi *digul.*[2] / — *Făina* este cernută[1] / *de cine*-a adus *sita.*[2] / ; *Îl și* văd[1] / *cum* va apărea *peste zece ani.*[2] / — *Le* păstrez[1] / *cum le*-am primit.[2] / ; Aducem *materialele*[1] / *pe care le* vom întrebuința *la construirea casei.*[2] / — Vom discuta *cu persoana*[1] / *care* a uitat

Scanned with OKEN Scanner

ceasul.[2] / ; **Ne ducem**[1] / *unde* **vom organiza** *serbarea.*[2] / — **Se duce**[1] / *unde* **spuneai** *tu.*[2] / ; **Cântă** *aici*[1] / *cum* **va cânta** *și acolo.*[2] / — **Procedează**[1] / *cum ți* **s-a spus.**[2] / ; *Îl taie*[1] / *cu ce* **va tăia** *și lemnele.*[2] / — *Le* **știe**[1] / *datorită cui l-*a **învățat.**[2] / ; **Te duci**[1] / *cu cine* **te vei duce** *și peste o săptămână.*[2] / — **Vine**[1] / *cu ce-*a **adunat.**[2] / ; *Cât despre ce* **vom face** *mâine*[1] / **discutăm** *acum.*[2] / — **Se interesează**[1] / *în legătură cu ce* **a făcut.**[2] / ; *Dacă ei* **vor obține** *ceva,*[1] / *noi în schimb* **nu obținem** *nimic.*[2] / — *Dacă până ieri vremea* **a fost frumoasă,**[1] / *astăzi* **este urâtă.**[2] / ; *După ce că* **va folosi** *uneltele noastre,*[1] / **se** *mai și* **supără.**[2] / — *Pe lângă că ne-*a **mințit,**[1] / *mai și* **vorbește** *urât.*[2] / ; *În afară că* **se va prezenta,**[1] / **nu** *mai* **știu** *altceva.*[2] / — *În afară că* **a cântat,**[1] / **nu** *mai* **face** *nimic altceva.*[2] / ; **Așteptăm**[1] / *până* **va veni** *el.*[2] / — **Telefonează-ne**[1] / *imediat ce-l* **întâlnești.**[2] / ; **Râde**[1] / *ca și cum* **ar fi văzut** *un bufon.*[2] / ; *I le* **trimit** *acum,*[1] / *deoarece le* **va folosi** *peste trei zile.*[2] / — **Se descurcă**[1] / *fiindcă* **a repetat.**[2] / ; **Vine**[1] / **să** *ne* **ajute.**[2] / ; *Dacă* **plouă,**[1] / / *puii* **se adăpostesc.**[2] / ; *Deși* **a auzit,**[1] / **nu a răspuns.**[2] / ; **Cântă** *așa de frumos,*[1] / *încât vă* **va impresiona** *pe toți.*[2] / etc.

Analiza construcțiilor ce ilustrează concordanța timpurilor a dus la concluzia că *numărul raporturilor temporale și al situațiilor caracteristice subordonării propozițiilor din frază este diferit de la o subordonată la alta*: la unele sunt mai multe raporturi temporale și situații caracteristice (la completivele directe, la atributive și la circumstanțialele temporale, cauzale, finale, modale ireale, de consecință și condiționale), iar la altele sunt mai puține raporturi temporale, fără situații caracteristice (la subiective, predicative, predicative suplimentare, completive indirecte și circumstanțiale de loc, de mod reale, de concesie, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție de cumul și de excepție). În funcție de aceste raporturi temporale și situații caracteristice, s-au constituit în limba română *trei grupuri de propoziții subordonate*: *completivele directe* (la care se asociază subiectivele, predicativele, completivele indirecte, completivele de agent și predicativele suplimentare), *atributivele* (la care se ascociază circumstanțialele de loc, de mod reale, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul și de excepție)

Scanned with OKEN Scanner

și circumstanțialele condiționale (la care se asociază circumstanțialele concesive). *Singurele subordonate diferențiate de aceste trei grupuri sunt*, din punctul de vedere al raporturilor temporale și al situațiilor caracteristice, *circumstanțialele temporale, modale ireale, cauzale, finale și rezultative (consecutive)*.

De asemenea, aceeași analiză amintită mai sus relevă faptul că *într-o serie de cazuri nu există situații în care un anumit timp al verbului-predicat din regentă să ceară cu necesitate prezența unui singur timp al verbului-predicat din subordonată, aceasta evidențiind* — alături de caracterul nespecific al mijloacelor de introducere în frază — *legăturile mai slabe ale unor subordonate cu regentele lor* (este cazul completivelor directe, subiectivelor, predicativelor, completivelor indirecte, completivelor de agent, predicativelor suplimentare și al majorității circumstanțialelor finale) ; că *într-o serie de alte cazuri*, deși nu există situații în care un anumit timp al verbului-predicat din regentă să ceară cu necesitate prezența unui singur timp al verbului-predicat din subordonată, *folosirea frecventă a unor mijloace nespecifice de introducere în frază* (cum sunt pronumele și adverbele relative) *sau a unor mijloace specifice* (cum sunt unele conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare) *evidențiază legăturile mai strânse ale unor subordonate cu regentele lor* (este cazul atributivelor și al circumstanțialelor de loc, de timp, de mod reale, de cauză, de condiție, de concesie, de instrument, de asociere, de relație, de opoziție, de cumul și de excepție) ; că *în câteva cazuri, există situații în care prezența unui timp al verbului-predicat din regentă impune cu necesitate prezența unui singur timp al verbului-predicat în subordonată, ceea ce evidențiază* — alături de caracterul specific al mijloacelor de introducere în frază — *o foarte strânsă legătură între subordonate și regentele lor* (este cazul circumstanțialelor modale ireale, rezultative sau consecutive și al finalelor introduse prin conjuncția subordonatoare *de* „să").

c) **În cadrul relației apozitive**, *raporturile temporale dintre verbele-predicat din propoziția de referință și din propoziția apozitivă sunt* — ca și în relația de subordonare — *mai rigide* decât în cadrul coordonării. *Termenul care*

determină aici sensul raportului temporal este propoziția de referință.

Și aici, ca și la raportul de subordonare, *există cele trei aspecte ale raportului temporal.* Astfel, când acțiunile verbelor-predicate din propozițiile de referință și apozitive sunt *simultane,* verbele-predicate din aceste propoziții stau fie *la același timp* (prezent-prezent, trecut-trecut, viitor-viitor), fie *la timpuri diferite,* ale căror acțiuni sunt asimilate la acțiuni simultane: *Acum* **vede** *clar un lucru*[1] */ ; / că timpul* **trece** *necruțător.*[2] */ —* **Să cercetezi** *următorul fapt*[1] */ : / ce* **va spune** *despre asta.*[2] */* etc. Când însă acțiunile verbelor-predicate din propozițiile de referință sunt *succesive,* verbele-predicate din aceste propoziții stau *la timpuri diferite,* într-un *raport de anterioritate* sau într-un *raport de posterioritate*: *Îl* **muncește** *un gând*[1] */ : / că* **va ajunge** *prea târziu.*[2] */ Acum* **constată** *el ceva*[1] */ : / că acesta* **a greșit** *proiectul.*[2] */* etc.

Și aici, ca la relația de subordonare caracteristică anumitor subordonate (completive directe, subiective, predicative, completive indirecte, completive de agent, predicative suplimentare și circumstanțiale finale), *nu există nici o situație în care un anumit timp al verbului-predicat din propoziția de referință să ceară cu necesitate prezența unui singur timp al verbului-predicat din propoziția apozitivă.* Datorită acestui lucru și caracterului nespecific și neutralizat al mijloacelor de legătură dintre acest tip de propoziție și propoziția de referință, *legătura temporală a apozitivei cu propoziția de referință este mai slabă.*

d) **Factorii care influențează concordanța timpurilor în limba română** sunt următorii: valorile (temporale sau modale ale) timpurilor verbelor-predicate din cele două propoziții; caracterul (nespecific sau specific) al mijloacelor de legătură a propozițiilor coordonate, a propozițiilor apozitive cu propozițiile de referință ale acestora sau a mijloacelor de introducere a propozițiilor subordonate în frază; natura logică a raportului dintre regentă și subordonată; prezența unor adverbe sau locuțiuni adverbiale de timp sau a unor structuri nominale cu funcții sintactice asemănătoare cu ale acestora pe lângă verbele-predicate din subordonate sau din propozițiile apozitive; sensul lexical al unor verbe-predicate din subordonate și din regente; sensul frazelor ce includ aceste propoziții etc. *Consecința* acțiu-

nii tuturor acestor factori este legătura (mai slabă sau mai strânsă) dintre propozițiile coordonate, dintre subordonate și regentele lor, dintre propozițiile apozitive și propozițiile de referință.

În general, concordanța timpurilor în limba română este destul de liberă, în sensul că un timp al verbului-predicat din regenta unei subordonate sau din propoziția de referință a unei apozitive *nu cere cu necesitate prezența unui singur timp al verbului-predicat din subordonată sau din apozitivă* (din acest punct de vedere *se deosebește total de concordanța timpurilor din limba franceză*). Excepțiile sunt puține și ele privesc, cum am văzut, numai trei tipuri de subordonate (modalele ireale, finalele construite cu conjuncția subordonatoare *de „să"* și rezultativele sau consecutivele). În exprimarea raporturilor temporale de anterioritate și de posterioritate, se constată *o specializare a prezentului pentru propozițiile regente* (în cadrul subordonării) *și pentru propozițiile de referință* (în cadrul relației apozitive); de asemenea, *o specializare a prezentului și viitorului pentru propozițiile subordonate*, în exprimarea acelorași raporturi temporale amintite, și *o specializare a trecutului pentru propozițiile subordonate*, în exprimarea raportului temporal de posterioritate.

Concordanța timpurilor, concepută în sensul identității temporale a verbelor-predicate din propozițiile coordonate ale unei fraze, *poate constitui în analiza sintactică* — alături de elementele introductive sau de conținutul semantic al verbelor-predicate, *un mijloc eficace de recunoaștere a calității propozițiilor subordonate* (mai ales a celor de un anumit tip).

10. Procedee sintactice de redare (reproducere) a comunicării

În limba română există *două procedee*, două modalități, *două „stiluri" fundamentale* de redare (reproducere) a comunicării unui vorbitor sau a unui autor: prin *vorbire directă* și prin *vorbire indirectă* (prin „stilul direct" și prin „stilul indirect").

Scanned with OKEN Scanner

Ceea ce apropie cele două tipuri de vorbire între ele sunt *cuvintele de declarație* care cer, după care urmează comunicarea reprodusă și care pot fi exprimate sau subînțelese. Ceea ce diferențiază însă aceste două tipuri de vorbire sunt, mai ales, *raportul sintactic* dintre textul reprodus și cuvântul de declarație precum și *tipul de intonație* folosit în textul reprodus.

Când textul reprodus este *independent*, din punct de vedere sintactic, față de cuvântul de declarație, *vorbirea este directă*; când însă el este *subordonat* față de cuvântul de declarație, prin intermediul unor elemente joncționale subordonatoare, *vorbirea este indirectă*. Să se compare, în acest sens: *El mi-a zis*: — **Să pleci imediat!** (vorbire directă) cu *El mi-a zis* **să plec imediat** (vorbire indirectă).

În vorbirea directă pot exista *toate tipurile de intonație*: enunțiativă, interogativă, exclamativă și mixtă (enunțiativ-exclamativă și interogativ-exclamativă), pe când în vorbirea indirectă numai *un singur tip de intonație*: intonația enunțiativă.

1. **Vorbirea directă** este deci reproducerea unei comunicări cerute de un cuvânt de declarație, fără a fi subordonată gramatical acestuia.

Cuvintele de declarație apar singure sau însoțite de determinări (de obicei adverbele *așa* și *astfel* sau substantivul *următoarele*). Ele sunt, în mod obișnuit verbe și locuțiuni verbale cu sensurile de „a spune", „a întreba" și „a răspunde", ca: *a adăuga, a arăta, a declara, a întreba, a răspunde, a reproșa, a spune, a striga, a vorbi, a zice* etc. — *a se amesteca în vorbă, a arunca o vorbă, a atrage atenția, a-și băga nasul, a-și cere voie, a da cu gura, a da glas, a da înștiințare, a da ordin, a da poruncă, a da răspuns, a da strigăt, a da de știre, a face apel, a face gură, a lua atitudine, a sări cu gura, a tăia vorba* etc. De exemplu: *El a spus următoarele:* — **Vino tu până la mine, că eu nu pot.**: *Ion a întrebat*: — **Ce faci acolo?**; *Acesta a răspuns astfel*: — **Nu e nimeni acasă!** etc.; *Și Gelu s-a amestecat în vorbă*: — **Eu nu cred asta.**; *Ei au dat răspuns pe loc*: — **Mâine suntem acolo!**; *A sărit și el cu gura*: — **De ce nu te duci cu ei?** etc. La aceste verbe și locuțiuni verbale se adaugă acelea care sunt asimilate la cuvintele de declarație, datorită ideii de „a comunica" pe care

Scanned with OKEN Scanner

o transmit prin conținutul lor semantic : *a se mira, a râde, a țipa, a-și da aere, a da peste nas, a da socoteală, a face haz, a lua în balon, a lua în râs, a lua la rost, a lua la trei, a râde în nas* etc. De exemplu : *S-a mirat călătorul* : — **Eu asta n-o știam!** ; *Radu a țipat la soru-sa* : — **Ileana, vino mai repede!** etc. ; *El i-a dat peste nas* : — **Să-ți fie rușine, Mihai!** ; *L-a luat la rost* : — **Păi cine crezi tu că ești?** ; *Fata i-a râs în nas* : — **Ești cam neserios, Viorele!** etc. *În vorbirea populară* în locul verbelor și al locuțiunilor verbale amintite, apar uneori *expresii cu caracter nominal* ca : *vorba ceea, vorbaăluia, povestea cântecului, taina cântecului* etc. — *Ar fi totuși bine să încerce.* **Vorba ceea : O-ncercare moarte n-are!** (sau *Nu* **aduce anul ce-aduce ceasul!**) ; *Era un băiat voinic, tare bun și curajos.* **Povestea cântecului : Cine-i tânăr și voinic / Iese noaptea la colnic / Fără par, fără nimic** . . . etc. Rar, vorbirea directă este cerută și de *unele substantive* cu conținut asemănător sferei verbelor de declarație amintite, luate la singular sau la plural : *cuvântul, spusa, zisa — cuvintele, spusele, zisele — Spusa lui* « **Să te duci neapărat acolo!** » *nu-i ieșea din minte.* ; *Își amintea cuvintele lui* : — **Băieți, nu pierdeți timpul!** etc.

Cuvintele de declarație (cu complinirile lor) pot apărea fie înaintea comunicării reproduse, fie în interiorul acestei comunicări (în mijlocul propoziției, între un vocativ și restul propoziției sau între două propoziții), **ca propoziții incidente**, fie la sfârșitul comunicării : **Martorul a declarat așa** : — *Eu l-am văzut cu ochii mei!* ; — *Noi de-aici,* **zise el hotărât,** *nu știm nimic.* ; — *Ioane,* **răspunse tatăl,** *nu te duce acolo.* ; — *Rămâi aici cu ei,* **mai adaugă omul supărat,** *că au nevoie de tine.* ; — *Cine dintre voi merge cu mine?* **întrebă dirigintele.**

Uneori, verbul de declarație *zice* este folosit repetat la persoana I sau la persoana a III-a singular, în cadrul unei comunicări date. Această repetare exagerată are caracter neliterar, constituie **un tic verbal.** Este ilustrat magistral în vorbirea personajelor lui I. L. Caragiale : *Ei! dacă am văzut ș-am văzut,* **zic** : *Lasă, Ziță* — **zic** — *îți găsești tu norocul, n-a intrat zilele-n sac!* Alteori, acest verb este folosit după un alt verb de declarație, marcând vorbirea directă : *Mi-a spus,* **zice** : — *Nu plecați fără mine!* În limba română populară și în limba română veche era

folosit la gerunziu în această ipostază: *Îl întreb* **zicând**: *— Ce facem cu ei?*

În unele situații, vorbirea directă e cerută de verbe sau de locuțiuni verbale care exprimă vag sensul de „a spune" (vezi: *a se mira, a râde, a țipa, a-și da aere, a face haz, a lua în râs* etc.), în altele e cerută de verbe sau de locuțiuni verbale care nu exprimă acest sens, ci alte sensuri: **Se-ntoarse** *către el: —Așa ne-a fost vorba?*; **Sări** *din pat ca un spiriduș: —De ce nu m-ai anunțat?*; **Ridică** *încruntat o sprânceană: —Cum te-ai putut gândi la așa ceva?* etc. —**Își aruncă ochii** *pe o carte: —De unde ai luat-o?*; *Omul* **își ieși din pepeni** *la vorba asta: —Nu crezi că ai spus prea multe?* etc.

Există și situații în care vorbirea directă nu e cerută de nici un cuvânt de declarație (în mod deosebit în redarea dialogurilor). Un asemenea stil are *o valoare afectivă* mai mare, este mai concentrat și sugerează dinamismul: *Mai făcu un pas și se sparse gheața. — Aoleu! ce mă fac? —Agață-te de salcie! —Am intrat până la brâu! —Ține-te bine de crengi! —Aruncă-mi frânghia! —S-o leg de trunchi!*

În limba literaturii artistice, după model popular, apare **o vorbire directă legată**, adică introdusă prin conjuncția subordonatoare *că* sau prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *cum că* și *precum că*: *Îmi zise* **că, Pamfile, nu mai povesti asta!**; *Mi-a spus* **cum că, băieți, ați pornit-o rău!**; *M-aș supăra dacă l-aș auzi* **precum că mai faceți și voi, nu tot eu.**

2. **Vorbirea indirectă** este deci reproducerea unei comunicării cerute de un cuvânt de declarație și subordonata acestuia. Cea mai frecventă subordonată după un cuvânt de declarație este completiva directă: îi urmează subordonatele subiectivă, predicativa și atributivă: *Ei spun*[1] **/că e mai bine așa.**[2] **/** ; *Se zice*[1] **/ că vor veni cu toții.**[2] **/** ; *Întrebarea este*[1] **/ cum ajungem acolo.**[2] **/** ; *Vorba*[1] **/ că vine**[2] **/** *o aruncase Ion.*[1] / etc. Întrucât vorbirea indirectă depinde de un singur cuvânt de declarație, în comparație cu aceste subordonate care dispun de mai multe elemente regente, *sfera vorbirii indirecte este, în acest caz, mai strâmtă.* Dacă însă avem în vedere faptul că, pe lângă aceste subordonate, mai pot fi cuprinse în sfera vorbirii indirecte și

Scanned with OKEN Scanner

alte subordonate decât cele amintite (care depind de acestea și care pot fi subordonate și în vorbirea directă), atunci *sfera vorbirii indirecte este mai largă*. De exemplu : *Spune*[1] / **că vine singur,**[2] / *fiindcă soția e bolnavă.*[3] / (în comparație cu : — *Vin singur,*[1] / *fiindcă soția e bolnavă.*[2] /).

În limba literaturii artistice, pentru redarea gândurilor cuiva (mai ales în monologuri interioare) și pentru evitarea lipsei de afectivitate a vorbirii indirecte și a abuzului de dialoguri, se folosește **o vorbire indirectă liberă**, adică nedependentă de un verb de declarație și fără elemente introductive (conjuncții), cu păstrarea frecventă a intonației caracteristice (interogativă sau exclamativă) Prin acest procedeu, personajul, a cărui vorbire este reprodusă de povestitor, se prezintă singur și în acest fel se caracterizează viu și convingător : *Pe drum, nici țipenie de om ! Căldura verii amorțise totul.* **Dar dacă apare cineva tocmai acum? Poate că ar fi fost mai bine s-o ia pe potecă. Pe-acolo, cel puțin, era umbră și dacă s-ar fi ivit careva, s-ar fi ascuns numaidecât în tufișuri. Ce-ar fi să lase drumul? Vai, ce-i mai bate inima!** . . .

3. Trecerea de la vorbirea directă la vorbirea indirectă este denumită **transpunere.** Ea presupune o serie întreagă de *modificări* în structura comunicării, modificări ce decurg din două fapte distincte : din faptul că propozițiile intră într-un raport de subordonare față de cuvintele de declarație și din faptul că întreaga comunicare este transmisă de povestitor, nu de vorbitor sau de autor.

Modificările impuse de trecerea propozițiilor la un raport de subordonare vizează atât propozițiile principale (enunțiative și interogative), cât și propozițiile subordonate din vorbirea directă.

a) **Propozițiile principale** din vorbirea directă sunt transpuse în vorbirea indirectă în mod diferit, în funcție de conținutul lor. Astfel :

Propozițiile enunțiative neafective (neexclamative) devin, în mod obișnuit, subordonate completive directe, introduse prin conjuncția subordonatoare *că* (popular și învechit) și prin locuțiunile conjuncționale subordonatoare *cum că* și *precum că* (tot popular și învechit), păstrându-și caracterul enunțiativ (cu excepția enunțiativelor imperative, care pierd conținutul imperativ în favoarea celui

Scanned with OKEN Scanner

enunțiativ propriu-zis și care se construiesc cu conjunctivul, fiind introduse prin conjuncția subordonatoare *să)* : *A zis* : —**Nu mai vin!** > *A zis*[1] / **că** *nu mai vine.*[2] / (*A zis*[1] / **cum că** *nu mai vine.*[2] /) ; *Mi-a mărturisit* : — **Aș pleca la mare.** > *Mi-a mărturisit*[1] / **că** *ar pleca la mare.*[2] / ; *El spuse* : —**N-aș crede așa ceva.** > *El spuse*[1] / **că** *n-ar crede așa ceva.*[2] / ; *Au strigat toți* : —**Plecați de-aici!** > *Au strigat toți*[1] / **să** *plece de-acolo.*[2] / etc.

Propozițiile enunțiative afective (exclamative) devin, de asemenea, în mod obișnuit, completive directe introduse prin conjuncția subordonatoare *că*, pierzându-și caracterul exclamativ și, o dată cu el, și elementele care ajută la crearea lui (interjecțiile, adverbele exclamative, topica neobișnuită și intonația caracteristică), în favoarea caracterului enunțiativ propriu-zis : *A zis* : —**Of, ce greu este!** > *A zis*[1] / **că** *este tare greu.*[2] / ; *A adăugat* : —**Cât de frumoasă este natura!** > *A adăugat*[1] / **că** *natura este foarte frumoasă.*[2] / etc. Propozițiile enunțiative optative afective (pe lângă care se subînțeleg condiționale sau care au valoare de condiționale, cu regente neexprimate), transpuse în vorbire indirectă, păstrează modul optativ, iar subordonatele pot fi atât completive directe, introduse prin conjuncția subordonatoare *că*, cât și circumstanțiale condiționale, introduse prin conjuncția subordonatoare *dacă* : **Cum am mai pleca în excursie!** > *Au zis* : —**Am pleca în excursie!** > *Au zis*[1] / **că** *ar pleca în excursie.*[2] / ; **De-ar veni mai repede vacanța!** > *Mi-a zis*[1] / **că** *ar fi bucuros*[2] / **dacă** *ar veni mai repede vacanța.*[3] / . Ambele categorii de enunțiative optative exclamative amintite mai pot fi transpuse în vorbire indirectă și cu subordonate completive directe ale verbului *a dori* (subordonat, la rândul său, verbului de declarație), dar construite cu conjunctivul : *Au zis*[1] / **că** *ar dori*[2] / **să** *plece în excursie.*[3] / ; *Mi-a zis*[1] / **că** *ar dori*[2] / **să** *vină mai repede vacanța.*[3] / Propozițiile enunțiative imperative exclamative, transpuse în vorbirea directă, devin enunțiative propriu-zise, ca și imperativele negative : *Mi-a zis* : —**Vino imediat aici!** > *Mi-a zis*[1] / **să** *mă duc imediat acolo.*[2] / ; *I-a spus* : —**Nu pleca de-acolo!** > *I-a spus*[1] / **să** *nu plece de-acolo.*[2] /

Scanned with OKEN Scanner

Propozițiile interogative din vorbirea directă sunt transpuse în vorbirea indirectă în *interogative indirecte*, cerute numai de cuvinte de declarație și cu valoare de subordonate completive directe, subiective, predicative sau atributive. Interogativele totale devin în vorbirea indirectă completive directe introduse prin conjuncția subordonatoare *dacă*: *—Mergi cu noi? l-a întrebat Ion.* > *Ion l-a întrebat*[1] / **dacă** *merge cu ei.*[2] / Interogativele parțiale, introduse în vorbirea directă prin pronume, adjective sau adverbe interogative, devin în vorbirea indirectă subordonate completive directe, subiective, predicative și atributive (introduse însă prin pronume, adjective și adverbe cu valoare mixtă, interogativ-relativă): *L-a întrebat*: **—Ce faci mâine?** > *L-a întrebat*[1] / **ce** *face mâine.*[2] / ; *În general, se întreabă*: **—Cine este acolo?** > *În general se întreabă*[1] / **cine** *este acolo.*[2] / ; *De fapt, întrebarea este*: **—Ce costum să ia?** > *De fapt, întrebarea este*[1] / **ce** *costum să ia.*[2] / ; *Toți ne-am pus întrebarea*: **—Cum se ajunge acolo?** > *Toți ne-am pus întrebarea*[1] / **cum** *se ajunge acolo.*[2] / (sau *Întrebarea*[1] / **cum** *se ajunge acolo*[2] / *ne-am pus-o toți.*[1] /).

b) **Propozițiile subordonate** din vorbirea directă sunt transpuse în vorbire indirectă fără modificarea calității lor sintactice (rămân subordonate ale aceleași propoziții regente), dar cu modificarea calității regentelor (din principale, acestea devin subordonate ale cuvintelor de declarație) și a persoanei verbelor și pronumelor: *I-a spus*: **—Dacă merge Ion,**[1] / *merg și eu.*[2] / > *I-a spus*[1] / **că,**[2] / **dacă** *merge Ion,*[3] / *merge și el.*[2] / ; **—Deoarece ai lucrat bine,**[1] / *te felicit.*[2] / > *I-a zis*[1] / **că,**[2] / **deoarece** *a lucrat bine,*[3] / *îl felicită.*[2] / ; *—Vin la voi*[1] / **când termin lucrul.**[2] / > *Mi-a comunicat*[1] / **că** *vine la noi*[2] / **când** *termină lucrul.*[3] / ; *—Vreau*[1] / **să fiu cel mai bun prieten al tău.**[2] / > *I-a declarat*[1] / **că** *vrea*[2] / **să** *fie cel mai bun prieten al lui (al ei)*[3]. / ; *— Pleacă imediat acolo*[1] / **să aduci mașina.**[2] / > *I-a dat dispoziție*[1] / **să** *plece imediat acolo*[2] / **să** *aducă mașina.*[3] / etc. În funcție de situația în timp și în spațiu a povestitorului și a persoanei la care se referă comunicarea reprodusă, se produc sau nu modificări și la nivelul pronumelor, adjectivelor și adverbelor care marchează apropierea sau depărtarea. Astfel, când povestitorul și persoana la care se referă comunicarea

Scanned with OKEN Scanner

reprodusă se află în același loc și în același timp, pronumele, adjectivele și adverbele amintite nu se schimbă ; când însă aceștia se află în locuri și timpuri diferite, atunci pronumele, adjectivele și adverbele amintite se schimbă : *A zis* : *— Mă duc* **acolo**[1] / **să** *vorbesc cu omul* **acela.**[2] > *A zis*[1] / **că** *se duce* **acolo**[2] / **să** *vorbească cu omul* **acela.**[3] / ; *Mi-a spus* : *—* **Dacă** *te duci tu,*[1] / **acesta** *rămâne.*[2] / > *Mi-a spus*[1] / **că,**[2] / **dacă** *mă duc eu,*[3] / **acela** *rămâne.*[2] / ; *Apoi a întrebat* : *—Știi*[1] / **cine** *este omul* **acesta?**[2] / > *Apoi a întrebat*[1] / **dacă** *știe*[2] / **cine** *este omul* **acela.**[3] / ; *I-a spus* : *—Doresc*[1] / **să** *vii* **acum aici.**[2] / > *I-a spus*[1] / **că** *dorește*[2] / **să** *vină* **atunci acolo.**[3] / etc.

c) **Atitudinea povestitorului** față de conținutul comunicării reproduse poate fi de trei feluri : *o atitudine neutră*, când povestitorul doar reproduce comunicarea, fără ca noi să știm dacă acceptă sau nu conținutul acesteia, dacă el consideră acest conținut ca real sau îndoielnic (atitudine nemarcată gramatical sau lexical) ; *o atitudine favorabilă*, când povestitorul își însușește conținutul comunicării reproduse, considerându-l real (atitudine dedusă dintr-un context mai larg, dar nemarcată gramatical sau lexical) ; *o atitudine nefavorabilă*, când povestitorul nu-și însușește conținutul comunicării reproduse, considerându-l îndoielnic (atitudine marcată gramatical sau lexical).

Atitudinea nefavorabilă a povestitorului în vorbirea indirectă *este marcată gramatical* prin folosirea altui mod decât cel folosit în vorbirea directă (de obicei a condiționalului-optativ sau a prezumtivului, care sugerează neîncrederea, îndoiala povestitorului asupra comunicării reproduse). Să se compare, în acest sens, exemplele : *El a spus* : *—Nu vin*[1] / **pentru că nu am timp.**[2] / > *El a spus*[1] / **că** *nu vine*[2] / **pentru că nu are timp.**[3] / (atitudinea neutră a povestitorului), dar *El a spus*[1] / **că** *nu vine*[2] / **pentru că n-ar avea timp.** (sau ... **pentru că n-ar fi având timp.**) — atitudinea nefavorabilă a povestitorului, marcată gramatical prin modurile condițional-optativ și prezumtiv.

Atitudinea nefavorabilă a povestitorului în vorbirea indirectă *este marcată și lexical* : cu ajutorul unor verbe de declarație care exprimă îndoiala, ca *a pretinde, a invoca, a susține* ; a unor adverbe sau expresii incidente care exprimă îndoiala, ca *cică, chipurile, păsămite, vezi doamne,*

Scanned with OKEN Scanner

vorba vine; a unor propoziții incidente care exprimă îndoiala, rezerva. Să se compare, în acest sens, următoarele exemple: — *Voi veni negreșit*[1] / **să** *te caut.*[2] / > *I-a zis*[1] / **că** *va veni negreșit*[2] / **să** *l caute.*[3] / (atitudinea neutră a povestitorului), dar: **Pretinde (susține)**[1] / **că** *va veni negreșit*[2] / **să** *l caute.*[3] / (atitudinea nefavorabilă a povestitorului, marcată lexical prin verbele *pretinde* sau *susține*); *I-a spus*: — **Dacă** *aduci tablele.*[1] / *eu aduc scaunele.*[2] / > *I-a spus*[1] / **că,**[3] / **dacă** *aduce tablele,*[3] / *el aduce scaunele.*[2] / (atitudinea neutră a povestitorului), dar *I-a spus*[1] / **că,**[3] / **dacă** *aduce tablele,*[3] / *aduce,* **chipurile,** *și el scaunele.*[2] / (atitudinea nefavorabilă a povestitorului marcată lexical prin adverbul incident *chipurile*); *Mi-a zis*: — *Am să trec pe la voi,*[1] / **după ce** *voi termina.*[2] / > *Mi-a zis*[1] / **că** *o să treacă pe la noi*[2] / **după ce** *va termina.*[3] / (atitudinea neutră a povestitorului), dar *Mi-a zis*[1] / **că, vezi doamne,** *o să treacă pe la noi,*[2] / **după ce** *va termina.*[3] / (atitudinea nefavorabilă a povestitorului, marcată lexical prin expresia incidentă *vezi doamne*); *A spus clar*: — *Vin la d-voastră,*[1] / **ca să** *punem lucrurile la punct.*[2] / > *A spus clar*[1] / **că** *vine la ei,*[2] / **ca să** *pună lucrurile la punct.*[3] / (atitudinea neutră a povestitorului), dar *A spus clar*[1] / **că** *vine la ei,*[2] / **dacă o fi adevărat,**[3] / **ca să** *pună lucrurile la punct*[4] / (atitudinea nefavorabilă a povestitorului, marcată lexical printr-o propoziție incidentă).

Uneori, întâlnim *un cumul de mijloace de marcare a atitudinii nefavorabile a povestitorului* față de conținutul comunicării reproduse (mijlocul gramatical combinat cu cel lexical): *Le-a răspuns*: — *Cunosc problemele*[1] / **care** *vă preocupă.*[2] / > *Le-a răspuns*[1] / **că** *el cunoaște problemele*[2] / **care** *îi preocupă.*[3] / (atitudinea neutră a povestitorului), dar *Le-a răspuns*[1] / **că ar cunoaște, cică,** *problemele*[2] / **care-***i preocupă.*[3] / (atitudinea nefavorabilă a povestitorului marcată gramatical și lexical prin condiționalul-optativ și, respectiv, prin adverbul *cică*).

4. Uneori, în aceeași frază, pot apărea *două sau mai multe procedee* de redare a comunicării cuiva:

a) **vorbire indirectă și vorbire directă legată**: *Acum era momentul să-i spună tot*: **că** *„umblă brambura toată ziua și pierde timpul pe care ar trebui să l folosească pentru pregătire”*; **că** *„ceilalți copii ai oamenilor stau cu burta*

Scanned with OKEN Scanner

pe carte, pentru că știu ce-i așteaptă" ; **că** *„mai las-o naibii de plimbare, Ioane, și bagă-ți mințile-n cap, că mâine-i examenul."*

b) **vorbire directă și vorbire indirectă liberă** : *Omul își povestea deschis necazurile, iar celălalt îl asculta cu capul plecat, gândindu-se.*

— N-am avut o zi de liniște din cauza ei. Orice-aș face, nu e bine, încât îmi vine uneori să-mi iau lumea-n cap. Mai greșește omul, nu e vorbă, dar asta înseamnă că trebuie să-i scoți ochii tot timpul? !....

Pentru că și celălalt e în situația lui, îl înțelege foarte bine. Norocul lui însă c-a găsit pe unul pățit, căruia să-i poată spune ofu1, altfel ar fi ținut în el și, cine știe, doamne ferește, s-ar fi putut să se îmbolnăvească de inimă rea. Acum poate să i se destăinuie, din moment ce și el și-a descărcat sufletul....

c) **vorbire indirectă, vorbire directă și vorbire indirectă liberă** : *Când nașul a auzit una ca asta, s-a făcut foc și i-a spus finului că nu se aștepta la așa ceva din partea lui, că se vede acum obligat să reconsidere relațiile dintre ei. «Dar de ce te-ai supărat, nășicule?», întrebase finul. De ce, de nece, de azi încolo nu mai ești finul meu , îi răspunsese acesta hotărât. Da, tot la asta se gândise și finul. Curios! Nu-i mai trebuie nici lui un asemenea naș care, aproape în fiecare zi, îl chema în gospodăria lui, cu fel de fel de treburi : „finule-n sus, finule-n jos" și tot el este nemulțumit. Mai bine să schimbe macazul chiar acum, cât e fierul cald! Și, făcând un stânga-mprejur, îi spuse, cam peste umăr, că «de azi încolo nici el nu mai are naș».*

IV. TENDINȚE ÎN SINTAXA LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE

Sistemul sintactic al limbii române contemporane este latin. El continuă sistemul sintactic al latinei populare târzii din spațiul carpato-danubiano-pontic. S-a diferențiat însă de acesta datorită, în primul rând, tendințelor ce s-au manifestat, încă de timpuriu, în dezvoltarea sa — de simplificare, de regularizare și de clarificare a formelor, relațiilor și funcțiilor, de reoganizare și unificare a materialului latin moștenit — și, în al doilea rând, fuziunii cu sistemul sintactic al limbii geto-dacilor autohtoni și influențelor exercitate în timp de sistemele sintactice ale limbilor balcanice, condițiile geografice și istorice având un anumit rol în evoluția sa. Astfel, în locul unui sistem sintactic rigid, cu formulări sintetice și cu structuri specializate pentru anumite funcții (de genul acuzativului cu infinitiv, al ablativului absolut sau al construcțiilor participiale), cu fraze formate mai ales prin coordonare (parataxă), care dispuneau de mijloace de realizare limitate, s-a impus cu vremea un sistem sintactic analitic, cu formulări perifrastice, cu structuri numeroase și felurite pentru aceeași funcție, cu fraze formate prin subordonare, care dispuneau de mijloace multiple și variate de realizare (un rol deosebit având-l hipotaxa — subordonarea cu ajutorul conjuncțiilor). S-a ajuns astfel, în sintaxa limbii române de mai târziu, la simplificarea folosirii cazurilor cerute de prepoziții și de verbe; la diferențierea formelor cazuale în raport cu N-Ac și D-G; la completarea, dezvoltarea și diversificarea mijloacelor analitice de exprimare a diferitelor relații și funcții sintactice în propoziție și în frază (o mare bogăție de cuvinte ajutătoare: prepoziții, locuțiuni prepoziționale, conjuncții, locuțiuni conjuncțio-

nale, pronume și adjective relative, adverbe relative); la o libertate mai mare în realizarea topicii — în propoziție și în frază — și în realizarea corespondenței timpurilor în frază; la folosirea frecventă a conjunctivului în locul indicativului în propozițiile subordonate; la folosirea frecventă a conjunctivului în locul infinitivului tot în propozițiile subordonate (proces întărit de ambianța balcanică); la o întrebuințare mai mare a dativului posesiv; la folosirea mai accentuată a conjuncției subordonatoare *să*, apoi a conjuncției subordonatoare *ca să* și a locuțiunii conjuncționale subordonatoare *pentru ca să*, în relația de subordonare; la slăbirea acordului predicatului cu subiectul în număr, a acordului în caz la adjective, participii, articole demonstrative și posesive; la dezvoltarea acordului după înțeles al predicatului cu subiectul; la acordarea adverbului cu substantivul, în situații determinate, și la transformarea lui în adjectiv; la scăderea folosirii GD la atribute și apoziții; la exprimarea subiectului mai mult cu ajutorul pronumelor decât al desinențelor verbelor-predicate; la restrângerea ariei de folosire a perfectului simplu ca predicat, în graiul oltenesc și în stilul beletristic; la părăsirea formelor de conjunctiv fără *să*, în favoarea exclusivă a celor cu *să*; la extinderea construcțiilor perifrastice de viitor cu conjunctivul; la tendința spre invariabilitate a pronumelor interogativ-relative și de aici la apariția unor dezacorduri; la slăbirea acuzativului cu prepoziția *pe*; la extinderea valorii de GD cu ajutorul articolului hotărât proclitic *lui* și a prepoziției *la* (în limba populară și în limbajul familiar); la dezvoltarea formelor de reflexiv pasiv, paralel cu consolidarea formelor clasice de pasiv cu *a fi*; la posibilitatea neexprimării subiectului (prin includere și subînțelegere); la fixarea cazului N ca reprezentativ pentru valoarea de apoziție; la conturarea unui gen personal în limba română (care astăzi pare în regres); la folosirea tot mai frecventă a gerunziului-atribut verbal (care reflectă o exprimare solemnă) etc.

La aceste tendințe, urmate de consecințe multiple și variate, s-au adăugat cu timpul altele. Unele dintre ele continuă sau dezvoltă pe cele vechi în limba română contemporană. Ele constituie deci o revenire la trăsături general-romanice, de care limba română se îndepărtase

Scanned with OKEN Scanner

în evoluția ei istorică, o întărire a caracterului romanic al sintaxei limbii române contemporane. Așa sunt : tendința de întărire a infinitivului, în concurența sa cu conjunctivul ; tendința de întărire a pasivului cu auxiliarul *a fi*, în raport cu formele de reflexiv pasiv, și tendința de dezvoltare a folosirii dativului-complement indirect în stilurile publicistic și administrativ, ca o consecință a influenței unor modele străine (mai ales franceze). Altele, pe lângă faptul că sunt o continuare a unor tendințe mai vechi în limba română, ilustrează și fenomenul îmbogățirii mijloacelor de exprimare a valorilor și funcțiilor folosite în sintaxa propoziției. În această situație sunt : folosirea prepoziției *pe* la acuzativul-complement direct al persoanei ; dezvoltarea compuselor — a prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale cu G și cu Ac, a locuțiunilor conjuncționale subordonatoare ; dezvoltarea fenomenului de anticipare și de reluare a subiectului (prin formele accentuate ale pronumelui personal), a complementului direct și a complementului indirect (prin formele neaccentuate ale pronumelui personal sau reflexiv). Pe lângă acestea, există și *tendințe opuse*, care au acționat, acționează și vor acționa în continuare în vorbirea noastră, într-un echilibru instabil : *tendința spre brahilogie*, spre o exprimare cât mai scurtă, cât mai concisă (explicabilă prin dorința vorbitorilor de a face economie de cuvinte în comunicare), și *tendința spre amplificare*, spre o exprimare mai amplă, mai dezvoltată, uneori excesiv de dilatată (explicabilă prin dorința vorbitorilor de a se exprima cât mai pe înțelesul interlocutorilor, expresie a spiritului analitic contemporan care are nevoie, pentru precizări, de multe amănunte). Consecințele primei se concretizează într-o multitudine și o varietate deosebită de formule cu caracter telegrafic, în nerepetarea instrumentelor gramaticale — prepoziții, locuțiuni prepoziționale, conjuncții, locuțiuni conjuncționale, pronume, adjective și adverbe relative (în cadrul coordonării părților de propoziție sau a propozițiilor), a verbelor auxiliare — morfologice sau sintactice (tot în cadrul coordonării) sau a articolelor demonstrative și posesive (tot în cadrul coordonării). Consecințele celei de-a doua se concretizează în apariția de noi prepoziții, locuțiuni prepoziționale și locuțiuni conjuncționale (în cadrul subordonării), de noi construcții pleonastice :

Scanned with OKEN Scanner

în întărirea negației din cadrul propoziției, printr-una sau două negații suplimentare (printr-o dublă și triplă negație), procedeu care este pe cale să se generalizeze astăzi; în întărirea valorii adversative din cadrul frazei prin adăugarea conjuncției *însă* la conjuncția *dar*, în limba vorbită *(dar însă)*; în întărirea valorii disjunctive din cadrul frazei prin folosirea unor formule corelative, rezultate din repetarea conjuncțiilor disjunctive (*ori . . . ori, sau . . . sau*). Pe lângă toate aceste tendințe, semnalate mai sus, mai remarcăm încă patru. Trei dintre ele privesc sintaxa limbii române moderne și limbii române contemporane. Una dintre acestea este caracteristică pentru stilurile științific, publicistic (mai ales astăzi) și administrativ și ea se referă la folosirea tot mai mare, în coordonare, a verbelor *a putea* și *a trebui* (primul exprimând posibilitatea, al doilea necesitatea), începută încă din secolul trecut și prezentă în „Cugetările" lui Alecu Russo (*„Stilul românului este însuși românul,* **putem** *și* **trebuie** *să zicem asta fiecare dintre noi."*). Cea de-a doua s-a dezvoltat foarte mult ca procedeu sintactic artistic și este reprezentată prin *fragmentarea frazei* în propoziții izolate de elementele lor regente, prin izolarea, discontinuitatea părților de propoziție de elementele lor regente, în stilurile beletristic și publicistic, tendință remarcată de cercetători (vezi Gheorghe Bulgăr) încă din scrierile clasicilor secolului trecut (la Mihai Eminescu și I. L. Caragiale). A treia tendință, caracteristică acelorași stiluri amintite mai înainte, se referă la *apariția subordonatelor în fraze din ce în ce mai mult pe primul loc* (deoarece acestea conțin amănunte mai importante pentru vorbitori și autori și subliniază de la început locul timpul, scopul, cauza sau condiția acțiunilor exprimate de verbele-predicate din regente). A patra și ultima pe care o semnalăm este aceea că *sintaxa limbii române scrise este tot mai mult influențată de sintaxa limbii române vorbite,* că structuri sintactice, caracteristice limbii române vorbite, pătrund — datorită operelor literare și publicisticii — în circuitul limbii române scrise, influențând vorbirea și scrierea contemporanilor.

Ca o consecință directă a interacțiunii tuturor acestor tendințe, amintite mai sus, se semnalează o mare varie-

Scanned with OKEN Scanner

tate de mijloace existente în sintaxa propoziției și a frazei, care permit *o repartiție stilistică* a acestora, cum ar fi: diferența dintre folosirea literară a pronumelui relativ *care* și folosirea populară a pronumelui relativ *de* („care"), în construirea subordonatelor atributive; diferența dintre folosirea literară a conjuncției subordonatoare *că* și folosirea populară a locuțiunii conjuncționale subordonatoare *precum că*, în construirea subordonatelor completive directe și indirecte; diferența dintre folosirea literară a conjuncției subordonatoare *să* și folosirea populară a conjuncției subordonatoare *de* („să"), în construirea subordonatelor completive directe; diferența dintre folosirea literară a locuțiunii conjuncționale subordonatoare *îndată ce* și folosirea populară a conjuncției subordonatoare *cum* („îndată ce"), în corelație cu adverbul de timp *cum* („imediat"), în construirea subordonatelor circumstanțiale de timp de posterioritate; diferența dintre folosirea literară a conjuncției subordonatoare *deoarece* și folosirea populară a conjuncțiilor subordonatoare *cum* („deoarece") și *unde* („deoarece"), în construirea subordonatelor circumstanțiale de cauză; diferența dintre folosirea literară a conjuncției subordonatoare *să* și folosirea populară a conjuncției subordonatoare *de* („să"), în construirea subordonatelor circumstanțiale de scop; diferența dintre folosirea literară a conjuncției subordonatoare *deși* și a locuțiunii conjuncționale subordonatoare *cu toate că* și folosirea populară a conjuncțiilor subordonatoare *că* („deși"), *de* („deși") și *dacă* („deși") și a locuțiunii conjuncționale subordonatoare *chit că* (la acestea adăugându-se și folosirea regională a locuțiunilor conjuncționale subordonatoare *batâr că* și *batâr să*), în construirea subordonatelor circumstanțiale concesive; diferența dintre folosirea literară a conjuncției subordonatoare *încât* și folosirea populară a conjuncției subordonatoare *de* („încât") în construirea subordonatelor circumstanțiale de consecință (rezultative sau consecutive); diferența dintre folosirea literară a locuțiunii conjuncționale subordonatoare *pe lângă că* și folosirea regională a locuțiunilor conjuncționale subordonatoare *las'că* și *necum să*, în construirea subordonatelor circumstanțiale cumulative etc.

Evident, există și alte tendințe sau consecințe ale acestora în sintaxa limbii române contemporane, care n-au

Scanned with OKEN Scanner

fost amintite aici, multe dintre ele urmând să fie intuite și precizate de către cercetătorii limbii române. *Tendința spre analitism rămâne însă tendința fundamentală a limbii române, în general, și a sintaxei limbii române, în special*, ca manifestându-se în toate perioadele de dezvoltare a acesteia, indiferent de caracterul ei (deschis sau latent) și în ciuda tuturor influențelor neromanice (cu precădere balcanice). În ceea ce ne privește, am expus aici doar tendințele mai importante semnalate de cercetători până în prezent. În materie de „tendințe în sintaxă" este și greu, și imprudent să te pronunți categoric, datorită problemelor foarte complicate pe care le ridică, în general, studierea acestui important compartiment al gramaticii limbii noastre, din lipsă de metodologii adecvate ; datorită gradului ridicat de nesiguranță în intuirea și precizarea unei adevărate tendințe, în delimitarea integrală a ariei de acțiune a acesteia și a consecințelor determinate de această acțiune ; datorită imposibilității de a stabili, în timp, durata acțiunii unor tendințe sau a tendințelor, în general. Există tendințe care durează foarte puțin (ca o modă) ; altele, care se impun pentru o anumită perioadă de timp, după care sunt treptat anulate de dezvoltarea limbii ; altele, care se află permanent într-un pseudoechilibru, contrazicându-se, cu avansuri și reculuri reciproce pe diferite etape de dezvoltare a limbii. De asemenea, există tendințe vechi, care sunt continuate și întărite treptat, pe un lung interval de timp, în diferite epoci, după cum există tendințe noi, care apar dintr-o dată (evident, nu brusc, ci prin acumulări imperceptibile multă vreme pentru vorbitori), contrazicând pe cele vechi, anulându-le, fiind anulate, la rândul lor, sau ființând paralel cu acestea pe o anumită durată din evoluția limbii. De aceea, ca și în cazul problemelor fundamentale sau speciale ale sintaxei limbii române contemporane, prezentate în lucrarea de față, capitolul rămâne deschis unor completări, precizări și îmbunătățiri ulterioare.

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

ALEXANDRESCU, ECATERINA, *Contribuții la studiul sintaxei limbii române*. Rezumatul tezei de doctorat, Iași, 1973.

ANDREI, MIHAIL, CHIȚĂ, IULIAN, *Limba română. Fonetică, lexicologie, gramatică, stil și compoziție, exerciții*, EDP, București, 1983.

AVRAM, MIOARA, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, EA, București, 1960; *Gramatica pentru toți*, EA, București, 1986: *Probleme ale exprimării corecte*, EA, București, 1987.

BACIU, IOAN, *Précis de grammaire roumaine*, Éditions l'Hermes, Lyon 1978.

BAFFI, MARIANO, *Introduzione alla studio della lingua romena*, Ed. Richerche, Roma, 1958.

BARBU, NICOLAE I., *Sintaxa limbii române după metoda istorico-stilistică*, București, 1944.

BĂRBOI, CONSTANȚA, BEREA-GĂGEANU, ELENA, MĂRGINEANȚU, DORINA, NUȚĂ SILVIA, *Limba română în școală. Noțiuni teoretice și exerciții practice. Vocabular — semantică. Fonetică. Gramatică — morfologie — sintaxă. Stilurile limbii*, Eurobit, Timișoara, 1992.

BELDESCU, G., *Contribuții la cunoașterea numelui predicativ*, București, 1957; *Ortografia în școală*, EDP, București, 1973; *Ortografie, ortoepie, punctuație*, București, 1982; *Ortografia actuală a limbii române*, EȘE, București, 1984.

BELDESCU, GEORGE, POPESCU, ION, *Gramatica limbii române* (Cu noțiuni de vocabular și fonetică). Manual pentru liceele pedagogice (anii I și II), EDP, București, 1976.

BERCEANU, BARBU B., *Sistemul gramatical al limbii române* (reconsiderare), EȘ, București, 1971.

BEYRER, ARTHUR, BOCHMANN, KLAUS, BRONSERT, SIEGFRIED, *Grammatik der rumänischen Sprache der Gegenwart*, VEB, Leipzig, 1987.

BRÂNCUȘ, GRIGORE, IONESCU, ADRIANA, SARAMANDU, MANUELA, *Limba română contemporană*. Manual pentru studenții străini. I, (TUB), București, 1979; II—III, (TUB), București, 1988.

BUDAGOV, R. A., *Etjudy po sintaksisu rumunskogo jazyka* (Studii de sintaxă a limbii române), Moskva, 1958.

BULGĂR, GH., *Limba română. Sintaxă și stilistică*, EAI, București, 1968; *Studii de stislistică și limbă literară*, EDP, București 1971; *Limbă română. Fonetică. Lexic. Morfologie. Sintaxă. Stilistică*, E Vox, București, 1995.

CANDREA, ION-AUREL, *Cours complet de grammaire roumaine*, Paris, 1930.

Scanned with OKEN Scanner

CAZACU, BORIS, CHIOSA, CLARA-GEORGETA, CARAGIU-MARIOȚEANU, MATILDA, GUȚU-ROMALO, VALERIA, BERCESCU, SORINA, *Cours de langue roumaine. Introduction à l'étude du roumain à l'usage des étudiants étrangers*, EDP, București, 1978.

CIOMPEC, GEORGETA, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, EȘE, București, 1985.

CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, GHEORGHE, *Morfologia limbii române*, EȘ, București, 1974 (ed. a II-a: București, 1996, E Vox); *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, EA1, București, 1980 (1979); *Sintaxa limbii române*, EȘ, București, 1994.

COTEANU, ION, *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, EA, București, 1973; *Gramatica de bază a limbii române*, EAI, București, 1982; *Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte*, EA, București, 1985; *Gramatică. Stilistică. Compoziție*, EȘ, București, 1990.

CRAȘOVEANU, D., *Sintaxa propoziției și a frazei*, TUT, Timișoara, 1974; *Contribuții la studiul categoriilor sintactice de subiect și de predicat*. Rezumatul tezei de doctorat, TUT, Timișoara, 1975.

COLECTIV, *Cultivarea limbii. Culegere de articole* (sub redacția prof. Gh. Bulgăr), București, 1964.

COLECTIV, *Curs de introducere în lingvistică* (sub conducerea Acad. prof. Al. Graur), București, 1956.

DENSUSIANU, OV., *Istoria limbii române*, Vo. I și II, București, 1961; *Opere III, Evoluția estetică a limbii române* (1929 — 1932), București, 1977.

DIACONESCU, ION, *Infinitivul în limba română*, EȘE, București, 1977; *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcție și analiză*, EȘE, București, 1989; *Sintaxa limbii române. I. Unități sintactice*, TUB, București, 1992; *Sintaxa limbii române. II. Relațiile sintactice*, TUB, București, 1992.

DIMITRESCU, FLORICA, *Locuțiunile verbale în limba română*, EA, București, 1958; *Introducere în morfosintaxa istorică a limbii române*, București, 1974.

DIMITRIU, C., *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, EJ, Iași, 1979; *Sintaxa*, EJ, Iași, 1982.

DOCA, GHEORGHE, *Limba română, (Vol.) I. Structuri fundamentale* (TUB), București, 1991; *II. Structuri morfosintactice și lexicale* (TUB), București, 1993.

DOCA, GHEORGHE, ROCHETTI, ALVARO, *Comprendre et pratiquer le roumain*, EAR — C.I.R.E.R., București—Paris, 1992.

DOMINTE, CONSTANTIN, *Negația în limba română*. Rezumatul tezei de doctorat, (TUB), București, 1984.

DRAGOMIRESCU, GH. N., *Sintaxa și stilistica propozițiilor independente cu privire specială asupra coordonatelor adversative comparate cu subordonata concesivă*, Astra, Brașov, 1939; *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, EȘE, București, 1975.

DRĂGANU, N., *Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor. Un capitol de sintaxă românească*. Lucrare postumă, București, 1943; *Elemente de sintaxă a limbii române*. Lucrare postumă, București, 1945; *Istoria sintaxei*. Lucrare postumă, București, 1945.

DUMITRESCU, SUZANA, CARMEN, *Coordonarea prin joncțiune în limba română*, EȘE, București, 1979.

Scanned with OKEN Scanner

EDELSTEIN, FRIEDA, *Sintaxa gerunziului românesc*, EA, București, 1972.
FLOREA, MELANIA, *Structura grupului nominal în limba română contemporană*, EȘE, București, 1983.
FRÂNCU, CĂTĂLINA, *Evoluția subordonării necircumstanțiale în limba română*. Rezumatul tezei de doctorat, TUI, Iași, 1977.
GHIȚĂ, GH., FIERĂSCU, C., *Dicționar de terminologie poetică*, EIC, București, 1974.
COLECTIV, *Gramatica limbii române*, EA, Ed. I, București, 1954 și Ed. a II-a, București, 1963.
GRAUR, AL., *Introducere în lingvistică*, București, 1956; *Studii de lingvistică generală*, EA, București, 1960; *Tendințele actuale ale limbii române*, EȘ, București, 1968; *Scrieri de ieri și de azi*, EȘ, București, 1970; *Lingvistica pe înțelesul tuturor*, EER, București, 1972; *Gramatica azi*, EA, București, 1973.
GRAUR, AL., STATI, S., WALD, LUCIA, *Tratat de lingvistică generală*, EA, București, 1971.
GRAUR, Al., WALD, LUCIA, *Scurtă istorie a lingvisticii*, EȘ, București, 1977.
GRĂDINARU, ALEXANDRINA, *Propoziția copulativă în limba română* (Descriere structurală). Teză de doctorat, TUB, București, 1978.
GRUIȚĂ, G., *Acordul în limba română*, EȘE, București, 1981.
GUILLERMOU, ALAIN, *Manuel de langue roumaine. Grammaire, textes d'études commentés avec index grammatical et glossaire*, Klincksieck, Paris, 1953; *Essai sur la syntaxe des propositions subordonées dans le roumain littéraire contemporain*, Paris, 1962.
GUȚIA, IOAN, *Grammatica romena moderna*, Roma, 1967.
GUȚU-ROMALO, VALERIA, *Corectitudine și greșeală* (Limba română de azi), EȘ, București, 1972; *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, EDP, București, 1973.
HAZY, ȘTEFAN, *Analiza contextuală a predicativității. Predicatul compus și cel condiționat* (teză de doctorat), CUB, București, 1971.
HODIȘ, VIOREL, *Apoziția și propoziția apozitivă*, EȘ, București, 1990.
COLECTIV, *Introducere în lingvistică* (sub conducerea Acad. Al. Graur), EȘ, București, 1972.
IONESCU, ADRIANA, STERIU, MARIA, *Verbul românesc. Dicționar sintactic pentru studenții străini*, TUB, București, 1985.
IONESCU, EMIL, *Manual de lingvistică generală*, EALL, București, 1992.
IORDAN, IORGU, *Gramatica limbii române*, București, 1946; *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, București, 1948; *Limba română contemporană*. Manual pentru Instituțiile de învățământ Superior, București, 1956; *Stilistica limbii române*, București, 1975.
IORDAN, IORGU, GUȚU, VALERIA, NICULESCU, ALEXANDRU, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967.
IORDAN, IORGU, ROBU, VLADIMIR, *Limba română contemporană*, EDP, București, 1978.
IRIMIA, DUMITRU, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, EJ, Iași, 1976; *Structura stilistică a limbii române contemporane*, EȘE, București, 1986; *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, EJ, Iași, 1983; *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*, EJ, Iași, 1987.

Scanned with OKEN Scanner

IVĂNUȘ, DUMITRU, *Topica propozițiilor subordonate necircumstanțiale în limba română contemporană*. Rezumatul tezei de doctorat, TUB, București, 1986; *Limba română contemporană. Morfologia*, Craiova, 1990.

COLECTIV, *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, Ediția a a IV-a, AR, București, 1983 și Ediția a V-a, AR, București, 1995.

KOZMA, MIHAIL, *Gramatica limbii române*, Kézirat, Budapesta, 1965;

COLECTIV, *Limba română. Fonetică — Vocabular — Gramatică*, EA, București, 1956.

COLECTIV, *Limba română. Vocabular, morfologie, sintaxă*. Sinteze, scheme și exerciții pentru elevi (Coordonator: Alexandru Metea), E Helicon, Timișoara, 1993.

LOMBARD, ALF, *Rumänsk grammatik*, Gleerup, Lund, 1973; *La langue roumaine. Une présentation*, Éditions Klincksieck, Paris, 1974.

LOVERA, ROMEO et Dr. Iacob, Adolphe, *Grammaire roumaine*, Paris, Heidelberg, 1923.

LUPI, GINO, *Grammatica della lingua romena*, Roma, 1949.

MACREA, DIMITRIE, *Probleme de lingvistică română*, București, 1961; *Studii de lingvistică română*, București, 1970.

MANCAȘ, MIHAELA, *Stilul indirect liber în româna literară*, EDP, București, 1972.

MANLIU, I., *Gramatica istorică și comparativă a limbii rouâne pentru cursul superior*, București, 1894.

MANOLIU-MANEA, MARIA, *Gramatica comparată a limbilor romanice*, București, 1971.

MARINESCU, RAREȘ, PECULEA, P., *Sintaxa limbii române cu exerciții gramaticale*, Brașov, 1978.

METEA, ALEXANDRU, *Propoziția atributivă*, TUT, Timișoara, 1975.

MIHĂESCU, N., *Limba noastră. Probleme de lexic și construcții gramaticale*, EDP, București, 1963; *Abateri de la exprimarea corectă*, EȘ, București, 1953; *Carte despre limba românească. Pentru o corectă și frumoasă exprimare*, EDP, București, 1972; *Norme gramaticale și valori stilistice*, EDP, București, 1973; *Cum e corect? Îndreptar de limbă românească*, EIC, București, 1973; *Dinamica limbii române. Vocabular. Sintaxă. Stil*, EAI, București, 1976; *Îndrumări pentru studiul limbii române. Vocabular și gramatică*, EDP, București, 1976; *Aspecte lexicale și gramaticale ale limbii române literare*, EȘE, București, 1978; *Norme, abateri și inovații în limba română contemporană*, EAI, București, 1982; *Aspecte ale limbii române contemporane*, EAI, București, 1984; *Dezvoltarea limbii române. Aspecte clasice și actuale*, EAI, București, 1986.

MILAȘ, C., *Sintaxa stilului oral*. Rezumatul tezei de doctorat, TUCN, Cluj-Napoca, 1981.

MITITELU, ALEXANDRINA, *Grammatica romena*, 1947.

MUȚIU, IOAN, *Probleme ale coordonării în limba română*. Rezumatul tezei de doctorat, Timișoara, 1973.

NEAMȚU, G. G., *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, EȘE, București, 1986.

NEDIOGLU, GH., *Manual de stilistică română*, București, 1937; *Limba română în evoluția ei istorică*, București, 1942.

NICOLESCU, AUREL, *Analize gramaticale. Indicații, exerciții și probleme gramaticale*, EIC, București, 1978; *Probleme de analiză a frazei*,

Scanned with OKEN Scanner

EȘ, București, 1969; *Probleme de sintaxă a propoziției*, EȘ, București, 1970; *Analize gramaticale și stilistice*, EA, București, 1981.
NICULESCU, ALEXANDRU, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. Construcții gramaticale*, EȘ, București, 1965.
NILSSON, ELSA, *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne. Étude de syntaxe descriptive*, Lund, 1969.
OLSEN, HEDWIG, *Études sur la syntaxe de pronoms personnels et réfléchis en roumain*, Kobenhavn, 1928.
PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, EA, București, 1974; *Sintaxa limbii române. Partea I. Sintaxa grupului verbal*, TUB, București, 1976; *Teorie și analiză gramaticală*, E Coresi, București, 1992.
PHILIPPIDE, ALEXANDRU, *Gramatica elementară a limbii române*, Iași, 1897.
POP, SEVER, *Grammaire roumaine*, Berne, 1948.
POPESCU, FLORIN, D., *Limba română (Sintaxa)*. Manual pentru clasele a XI-a și a XII-a (Școli normale, licee și clase cu profil umanist), EDP, București, 1992.
POPESCU, ION, *Gramatica limbii române* (cu noțiuni de vocabular și fonetică). Manual pentru liceele pedagogice, EDP, București, 1975.
POPESCU, ȘTEFANIA, *Gramatica practică a limbii române. Cu o culegere de exerciții*, EDP, București, 1992.
POPINCEANU, I., *Rumänische Elementargramatik*, Leipzig, 1950.
COLECTIV, *Probleme de gramatică și stilistică în școala generală și liceu*, București, 1967.
PUȘCARIU, SEXTIL, *Limba română. Volumul I. Privire generală*, București, 1940 și 1978; II, București, 1959.
RAUTA, A., *Gramática Rumana*, Salamanca, 1947.
ROSETTI, ALEXANDRU, *Istoria limbii române*, București, 1968.
ROSETTI, ALEXANDRU, BYCK, JACQUES, *Gramatica limbii române*, București, 1945.
SANDFELD, KRISTIAN et OLSEN, HEDWIG, *Sintaxe roumaine. I. Emploi des mots à flexion. II. Les groupes de mots. III. Structure de la proposition* — I, Paris, 1936; II, Copenhague, 1960; III, Copenhague, 1962.
SĂTEANU, CORNEL, *Timp și temporalitate în limba română contemporană. Exprimarea ideii de timp prin sintagme verbo-adverbiale*, EȘE, București, 1980.
SEIVER, GEORGE O., *Introduction to Romanian*, New York, Hafner, 1953.
COLECTIV, *Sinteze de limba română* (coordonator și autor: Theodor Hristea), EAI, București, 1984.
STATI, SORIN, *Teorie și metodă în sintaxă*, EA, București, 1967; *Interferențe lingvistice. Din istoria relațiilor lingvisticii cu alte științe*, EȘ, București, 1971; *Elemente de analiză sintactică. Manual pentru profesorii de limba română*, EDP, București, 1972.
STATI, SORIN, BULGĂR, GH., *Analize sintactice și stilistice*, EDP, București, 1970.
COLECTIV, *Studii de gramatică* (SG), București, Vol. I (1956), II (1957) III (1961).

Scanned with OKEN Scanner

ȘERBAN, VASILE, *Sintaxa limbii române — Curs practic*, EDP, București, 1970; *Teoria și topica propoziției în româna contemporană*, EDP, București, 1974.
ȘOTROPA, CALISTRAT, *Gramatica limbii române*, Ediția a VIII-a, București, f.a.
ȘOTROPA, C., GRECU, V., *Gramatica limbii române*, București, 1946.
ȘTEFĂNESCU, IOANA, *Sintaxa și semantica propoziției completive*. Rezumatul tezei de doctorat, TUB, București, 1981.
TAGLIAVINI, CARLO, *Grammatica della lingua rumena*, Bologna — Heidelberg, 1923.
TEIUȘ, SABINA, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, EȘE, București, 1980.
TEODORESCU, ECATERINA, *Propoziția subiectivă*, EȘ, București, 1972
TIKTIN, H., *Gramatica română pentru învățământul secundar. Teorie și practică. Partea I : Etimologia. Partea a II-a : Sintaxa*, București, 1945.
TOHĂNEANU, G. I., *Studii de stilistică eminesciană*, București, 1965; *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, Bucușești, 1969.
TRANDAFIR, GH. D., *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, SR, Craiova, 1982.
TUGULAN, LIDIA, *Sintaxa propoziției*, Partea I—II, TUT, Timișoara, 1975.
VIANU, TUDOR, *Despre stil și artă literară*, ET, București, 1965; *Studii de stilistică*, București, 1968.
VULPE, MAGDALENA, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, EȘE, București, 1980.
WALD, HENRI, *Realitate și limbaj* (mai ales capitolul III), EA, București, 1968.
WALD, LUCIA, *Progresul în limbă. Scurtă istorie a limbajului*, EȘ, București, 1969.
WEIGAND, GUSTAV, *Praktische Grammatik der Rumänischen Sprache*, Leipzig, 1903; II, Auflage, Leipzig, 1918.
ZDRENGHEA, MIRCEA, *Limba română contemporană. Morfologia*, Cluj, 1970.
ZUGUN, PETRU, *Cuvântul. Studiu gramatical*, EȘE, București, 1983.

Scanned with OKEN Scanner

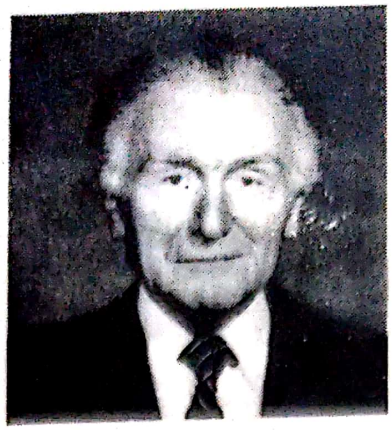

Gheorghe Constantinescu-Dobridor

Volumul de sintaxă semnat de profesor Gheorghe Constantinescu-Dobridor va fi pentru cititori, pentru tineri şi pentru dascălii lor, un sprijin important, ca, prin cunoaşterea şi sensibilitatea faţă de bogăţia şi frumuseţea limbii române, exprimarea lor să devină *o unealtă* mai eficace şi *o formă* mai strălucită a spiritului uman.

Gheorghe Bulgăr

ISBN: 973-44-0207-2

Scanned with OKEN Scanner